

प्रकाशकीय निवेदन

जे पुण्डनमयेच सकळागमरहरचयेची प्रमगीतार्थ स्वर्गत्य व्याचारेयेंदें श्रीमधु विप्रयादानसूरीश्वरजीना अलहद गुणो अने ह्यकारवी प्रेताइने पत्रोभीतु मारा उपटुं अथ वडा करवा माझ उरफकी पत्रोभीना पुण्डनामची व्यासवी सगमग बीस वर्षे पूर्वे वा प्रम्वमाळा सुठ करवामो आबी हवी आं मारा कार्पेने पत्रोभीना सगुदायना मुनिपुणवोना ज्ञानमळिना उपरैस तथा प्रम्वमा संशोधन तथा मग्याइतमां पोताना समूह्य समबनो काम आपवा हारा पत्रो अने अत्यार सुचीमां आ प्रम्वमाळा तरफकी केवळाक अमुद्रित अने अकम्ब पत्रो मळी पचावन पत्रो ज्ञानप्रिय सनताना हावमां मूळामां आग्या छे अने आने छटनमा मग्यांक तरीके श्री ओषनिर्मुक्ति नामनो व्यासीच प्रम्व प्रगट करवामो आवे छे

सदरहु प्रम्व श्री आगयोदच समिति तरफकी सं १९७५ मां छपायीने बहार पाडवामो आवेळो हतो, परंतु ते प्रम्व अत्यारे अकम्ब होवाची तेमच ते प्रम्व चारित्रपाळनता ज्ञानमां अत्यथ उपयोगी होवाची पू पंन्यासुत्री महाराच मी तिलकविजयजी गविलरे ते छपावका माटे उपदेशद्वारा बरवी सहायको मेळवी आल्या, सेमोनी छुमनामाबळी आ साथे दाखळ करवामो आबी छे, तथा पू पन्यासुत्री महाराच मी मानविजयची गविलरे आ प्रम्व पांच इत्तडिखित प्रविजो साथे मेळवी संशोधन करी आ प्रम्वतु सग्याइत करी आवेळ छे

सदरहु ग्रन्थना प्रकाशनमां उपदेश द्वारा सहायको मेळवी आपनार तथा संशोधन करी सम्पादन करी आपनार बने पूव्य पंन्यासजी महाराजोनो तथा सहाय आपनार सघो तथा साधर्मीबन्धुखो विगेरेनो आ सस्था तरफथी अत्यंत आभार मानवामां आवे छे.

सदरहु ग्रन्थनी उपयोगिता तथा तेना टीकाकार विगेरे माटे सम्पादकीय निवेदनमां दर्शववामां आवेछ छे पटले ते संबंधी अत्रे लखवामां आवेल नथी.

लि०

गोपीपुरा-सुरत

वि. सं. २०१४ मागसर सुद ११

विजयदानसूरीश्वरजी जैन ग्रन्थमाला

व्यवस्थापकः-मास्तर हीरालाल रणछोडभाई

सम्पादकीय निवेदन

प्रयत्न पुनर्घट्टणोरथान-सिद्धान्तमहोदयि आचार्य श्रीमद्विभ्रयप्रेमसूरीश्वरजी महाराजानी आचार्यी सं २०१०नु मास चातुर्मास बायीमां हट्टु से बलते मेघाणा चातुर्मास विरासमान मारा वडील गुरुबन्धु पृ पन्यामखी महाराज श्री ठिलक निरपत्री गणिबरे पत्रद्वारा मने पूछाण्यु के कोई अप्राप्य अने उपयोगी व्यागीय प्रग्य छपावबा सेबो होय तो वेणु नाम तथा छपावबा माटे फेटछी रकमनी अबर पढे से वगेरे अप्पावो वेना उतरमां सायुओना चरित्रपाठनमां प्राथमिक सामाचार्यजान माटे आस्य उपयोगी अने अउम्य एवा श्रीओवनिर्पुक्ति प्रम्यनु नाम तथा से छपावबा माटे अदरी रकम बगेरेमो निर्वेस कर बामां आब्यो तेमले पय मारी वातनो स्वीकार करी अदरी सहायनी ब्यबस्था करी ते प्रन्बनु सन्पादन करी छपावबा मने अप्पाण्यु मै पय ज्ञानमखिनो अम मेळववना हेतुबी तेनो स्वीकार करी ते प्रन्बना सन्पादन माटे जुदा जुदा मळारोमांवी हस्य उद्विधित प्रविबो मेळवववा माटे प्रपस्य करवां पांच हस्तलिखित प्रविबो मखी सदरदु प्रन्ब व्यागमोष्य समिति तरफ्यी वि सं १९७५ मां प्रकाशित बयेछ ऐ वेना संज्ञोपक तरीके कोईनु एव सामसे प्रन्बमां आपवामां आवेळ नयी छवां व्यागमोष्य समिति द्वारा माटे परिभ्रम छईने आगमो छपाववानु पुण्य कार्य व्यागमोद्वारक आचार्यदेव श्रीमात् सागरानवसूरीश्वरजीप करेछ छे वेबोभीनो से माटे परिभ्रम बन्धवाइने पात्र छे एतळे आ प्रन्बनु संक्षोबन पय वेबोभीप करेछ होय तेम छागे छे आ प्रन्बना संज्ञोपममां वेबोभीना परिभ्रमनी ओछास नदि होवा छवां पय इवारे आ छपायेछ प्रन्बनी साये मने मळेडी पांच हस्तलिखित

પ્રતિઓ મેલવવામાં આવી ત્યારે સ્થલે સ્થલે નવા વધારે પાઠો તથા પાઠાન્તરો જોવામાં આવ્યા. આ પાઠો વગેરે રહી જવાનું કારણ તેઓશ્રીને વીજી હસ્તલિખિત પ્રતિઓ નહિ મળવા વગેરેનું સંભવે છે. મેં નવા પાઠો તથા પાઠાન્તરો વગેરેની નોંધ કરી પ્રેસ-મોગ્ય નવી પ્રેસકોપી તૈયાર કરી અને આ ગ્રન્થ સુન્દર તથા શુદ્ધ છપાય તે માટે આચાર્ય વિજયદાનસૂરીશ્વરજી જૈન ગ્રન્થમાલા-સુરત તરફથી એનું સુદ્ધનકાર્ય મહોદય પ્રેસ-ભાવનગરમાં કરાવવામાં આવ્યું છે.

પુનઃ સંસ્કરણની આવશ્યકતા—આ ગ્રન્થના પુનઃ સંસ્કરણમાં ઉપર જણાવાઈ ગયેલ હેતુ સિવાય એ પણ એક બીજો હેતુ છે કે આ ગ્રન્થનું સ્થાન દષ્ટિવાદનામના બારમા અંગની અંદર આવતા ચૌદ પૂર્વોમાંના નવમા પૂર્વની ત્રીજી આચાર નામની વસ્તુના વીસમા ઓઘપ્રાપ્તમાં હતું. આ દષ્ટિવાદનું જ્ઞાન તો વીસવર્ષના ચારિત્રપર્યાયવાલ્કાને પ્રાપ્ત થતું હતું. દિવસે દિવસે જીવોના આયુષ્યની હાનિ તથા શ્રુતજ્ઞાનના ક્ષયોપશ્ચમનો દ્વાસ જોઈને વર્તમાનકાલના સાધુઓને આ ગ્રંથનું જ્ઞાન જલ્દીથી મળે તે હેતુથી શુભપ્રધાન શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામિ મહારાજાએ પૂર્વમાથી ઉદ્ધાર કરીને ઓઘનિર્નુક્રિરૂપે આ ગ્રન્થની રચના કરી. ત્યારથી તે ગ્રન્થ પહેલાં જે વીસ વરસે સાધુઓને લભ્ય હતો તે હવે દીક્ષિત યનારને દીક્ષાના પહેલે જ દિવસે મળવાની શરૂઆત થઈ. આ ઉપરથી આ ગ્રન્થની કેટલી બધી આવશ્યકતા છે તે સહેજે જાણી શકાય તેમ છે. આવો સંયમીજીવન માટે ઉપયોગી ગ્રન્થ જો શુદ્ધ હોય અને દૂટથી મળી શકે તેમ હોય તો સાધુઓ તેના પઠન અને મનન દ્વારા પોતાના સંયમીજીવનને ંચ વનાવી શકે એજ હેતુએ આ ગ્રન્થનું સશોધન કરી ફરી સુદ્ધિત કરાવવામાં આવે છે.

સમ્પાદન સમ્બન્ધી—આ ગ્રન્થનું સમ્પાદન કરવામા ઉપર જણાવ્યા મુજબ પાંચ હસ્તલિખિત પ્રતિઓનો ઉપયોગ કરવામાં

જાઓ છે સમ્પાદકની ય ફરજ છે કે સુશ્રિય થવા પ્રયત્નું વધી લોકનાપૂર્વક સમ્પાદન થવું જોઈએ કે એ પ્રયત્ન તેના અમ્બાસી બને તેના લાંબા માટે આકર્ષણ કરી શકે હવર અખાયેલ અભાષણારીને ધ્યાનમાં રાખી, રહી ગયેલ તથા પાઠો ઇમેરી અને પાઠાન્તરોને કુટનોટમાં આપી આકર્ષક થનાથવા વધારાકર પ્રવરત કર્યો છે એ એ સ્વલોપ વધે પ્રશ્નનો તથા અપાયેલ પ્રશ્નોનો પાઠ અસમ્બદ્ધ અર્થનો છે ત્માં ત્માં અર્થની સંકલ્પનો વિષાર કરી સુધારેલ પાઠ આવા ( ) કોઈકમાં મૂક્યો છે ગાથાના સ્વલ્પો આપવા માટે ગાથાઓની અનુક્રમણિકા પણ શુદ્ધી આપવામાં આવી છે અને વિષયસૂચિ પણ ફરેલ વેદ પર થાનુમાં અપાવવામાં આવી છે, એવી લાંબાતરને લ્લાં કર્મી ગાથા છે અને લ્લાં કર્મો કર્મો વિષય છે તે આવવાની અનુક્રમણા કર્મી વધે

પ્રત્યક્ષારપરિષય—પ્રસ્તુત પ્રત્યના પ્રયેઠા વધમમુવલેલ્લી ચૌદપૂર્વર મી મદ્રથાનુસ્વામિમહારાજ છે એમણે આ પ્રત્ય હવ પંચ વધામુવરકર, હરલ્લય, વિષ્ણીય, વ્યવહાર વધકરયાસિસુત્રોની તથા આલ્લક, ફલ્લેલ્લક, વધરાલ્લય, આચારાંગલિની રત્ન સિયુલ્લિઓનો રલ્લા કરેલ છે વલ્લોમીના લીલન માટે લલ્લાલ્લાની કર્મી આલ આલ્લયલ્લા તપી, કારણ તેલ્લોમી લેન આલમના અલ્લય પ્રલિલ છે અને લ્લરવર્થે વલ્લા આલની મ્લરયર હલ્લયસુત્ર દ્વારા થલ્લવિલ્લ સંપન્ને સંમલ્લા મલ્લે છે

ટીકાકાર પરિષય—આ પ્રત્યના ટીકાકાર પ્રકાર વલિલ મી મ્લોળાચાર્ય મહારાજ છે, તેલ્લોમીના લીલન સંલ્લવી તપાલ કરલ્લા હવ્લાં કર્મી વિષ્ણેલ્લ હવલ્લન થલ્લ શલ્લુ તપી, વલ્લુ લેન સારિલ્લનો સંલિલ્લ ઇલિલ્લાલ તથા લેન વર્મનો પ્રાલ્લિન ઇલિલ્લાલ વિલેરે દ્વારા, ષલ્લં આલવા મલ્લે છે કે તેલ્લો સંસારીવલ્લે ગુલ્લાવલ્લા તલ્લા મીલ્લેલ્લા મામા હવા તેમનો સલ્લાકલ્લ થારમા સેલ્લાવા પૂર્લેલ્લોનો હલ્લો અને સિલ્લવિલ્લુલ્લામાં થલેલ્લ લેનાચાર્ય હવા ત્લાંગીટીકાકાર મી અમલ્લેલ્લસૂરિમહારાજના સમલ્લાલ્લિન હવા અને તેમણે તપાં

गनी टीकाओतुं संशोधन करेल छे एवो प्रघोष छे, परंतु दरेक अंगनी टीकाना अंते तेतुं जणाववामां आवेल नथी. फक्त स्थानांग, भगवती, ज्ञाताधर्म अने प्रश्रव्याकरणनी टीकाओना अन्ते संशोधन कर्यातुं जणाववामा आवेल छे. तेमना ससारी भत्रीजाए तेसनी पासे दीक्षा अंगीकार करी हती जेओ श्रीसूराचार्यना नामथी प्रसिद्ध प्रखर विद्वान् अने शब्दशास्त्र प्रमाणशास्त्र तथा साहित्यशास्त्रा-
दिक्रमां परंगत हता.

प्रतियोनो परिचय—प्रस्तुत संस्करणमां पांच हाथ पोथीओनो तथा छापेली एक प्रतिनो उपयोग करवामां आवेल छे.

१-२ लीबडी जैन संघना मंडारनी, जेनी ल. १ ल. २ सज्ञा राखेली छे.

३-४ पाटण-श्री हेमचन्द्राचार्य ज्ञानमंदिरनी, जेनी पा. १ पा. २ सज्ञा राखेली छे.

५ विद्वद्वर्य मुनिराज श्री पुण्यविजयजी महाराजनी, जेनी पु. सज्ञा राखेली छे.

६ आगमोदय समिति तरफथी छपायेल प्रत, जेनी आ. सज्ञा राखेली छे.

आ पांचे हस्तलिखित प्रतियोनो परिचय आपतां पहेलां एक बात जणाववामां आवे छे के-आ संस्करणमां ल. १ नी प्रतिने ज मुख्यस्थान आपेल छे, कारण ते बीजीप्रतियो करतां विशेष शुद्ध छे. आम हनां बीजीप्रतियोनी साथे तेमां ज्यां भिन्नता जोवामां आवी त्यां त्यां अर्थने दृष्टिपथमां राखी सगतपाठवाळी बीजीप्रतिना पाठने मुख्यस्थान आपेल छे अने ल. १ ना पाठने नीचे फुटनोटमां मुकेल छे. बीजी प्रतियो तथा मुद्रित प्रतना पाठान्तरो पण नीचे आपवामां आवेल छे.

१ ल. १ प्रतिनो नंबर ४६ पाना १२४ छे ते चारे करतां विशेष शुद्ध छे तेथी तेने मुख्यस्थान आपवामां आवेल छे.

तेना अंतर्मा कोई आस पुस्पिका नबी तथा उरुवानो संवत पण नबी

२ ल २ प्रतिनो मबर ११७ पाना १८१ छे त्रिपाठ छे अष्टुसि बपारे छे सेवा अंतर्मा पण पुस्पिका तथा तेमज उरुव्यातो संवत पण मबी

३ पा १ प्रतिनो डामडा नं २११ प्रति नबर १००६९ अने पत्र १३४ छे आ प्रति बोइए तेवी छुठ मयी अंतर्मा पुस्पिका तथा उरुवा संवत नबी

४ पा २ प्रतिनो डामडा न १६६ प्रति नबर ६५५९ अने पत्र १३० छे आ प्रतिमा पण अष्टुसिको रवेडी छे तेमां पुस्पिका नीचे सुजब छे

निर्मलसुम्यस्वर्धनसम्भोषितमक्यकुसुदहनगाहनाइतदुःसमयान्धतमसा भुताधिपा देवता अयति । यदधरपरिम्रष्ट मात्रा-
हीन थ पद्मवेत् । अन्तक्य तदुबुधैर्वाक्यं कस्य न स्लकते मनः ॥१॥ नतोऽह भुतदेवता मगरती ॥ तरेअतो ग्रन्थपरिमाण
सहस्र ७००० । छ । मंसल महाभी डुम मबतु । छ छ छ भी संवत १४८२ वर्षे वीपोरमबीदिने मा गूअरपुत्र सा पदम
सीहमार्यया पठमकदे आबिडया भीलरतरगच्छे श्रीअिनराघखरीणा पड़े श्रीअिनमद्ररिगुरूपाहुपदेशेन श्रीओषनिर्युक्ति
अष्टइधि लेलयाचकिरे बाक्यमाना सापुअनेधिरं नन्यात् ॥ छ ॥

आ पांचे प्रविक्तो तथा छापेठ प्रतिना आपारे प्रेसकोपी वेबार कई गया पछो प्रेसमां सुत्रण कार्य सह बइ केटलाक फरमा
छपाइ गया पछी जागमप्रयाकर विष्टइधं मुनिराजभी पुणबविजयबी महाराज तरकबी केटलीक इत्सलिसिध प्रसिजो तथा ताट

पत्रीय प्रति चपर सुधारेली तेमनी पासेनी छापेली प्रत मळी, तेमांथी ताडपत्रीय प्रतिना पाठो साथे मेळववातुं कार्य बनी शके तेम नहि होवाथी नवा फरमा छपाता पहेलां तेनी प्रेसकोपी साथे मेळवी खास जरुरी सुधारो करवा योग्य लाग्यो त्यां सुधारो करी लीधेल छे. आ ताडपत्रीय प्रति ल. १ प्रतिनी साथे प्रायः मळती आवती हती. आ ताडपत्रीय प्रतिना अंतमां नीचे मुजब पुष्पिका छे. उदकानलचारेभ्यो मूषकेभ्यस्तथैव च । रक्षणीया प्रयत्नेन यतः कष्टेन लिख्यते ॥ १ ॥ यदक्षरपरिअष्टं मात्राहीनं च यद्भवेत् । क्षन्तव्यं तद्बुधैस्सर्वं कस्य न स्वलते मनः ॥ २ ॥ व्यासतुल्योऽपि यो वक्ता नानाशास्त्रविशारदः । मुह्यते एकपञ्चाशत्समधिकेषु ल्येषुमासीय-

लिखमानस्तु किं पुनः स्वल्पबुद्धयः ॥ ३ ॥ विक्रमसंवदतिक्रांतसंवत्सरशतेष्वेकादशसु एकपञ्चाशत्समधिकेषु ल्येषुमासीय-
शुक्लद्वितीयां भौमे लिखितमिदं पुस्तकमिति ॥ छ ॥

आ पुष्पिका उपरथी जोइ शकाय छे के आ ताडपत्रीय प्रति आ ग्रन्थरचनानी सदीमां ज लखायेली छे अने शुद्ध प्रायः छे. पा. २ नी प्रति पंदरमी सदीमां लखायेली छे ज्यारे बीजी चारे प्रतिओ क्यारे लखायेल छे ते जाणी शकाय तेम नथी, परंतु जूनी छे एटले चारेक सदी पहेलां लखायेली होवातुं अनुमान थइ शके तेम छे.

ऋणस्वीकार—आ ग्रन्थना सम्पादन कार्य माटे प्रतिओ आपनार लीबडी जैन सघनो तथा पाटण श्री हेमचन्द्राचार्य ज्ञान-मंदिरना कार्यवाहकोनो तथा आगमप्रभाकर विद्वद्द्वयं मुनिराज श्री पुण्यविजयजी महाराजनो तथा संशोधनकार्यमां काळजीपूर्वक बीजी वारुं पूफ तपासी आपी सहाय करनार मारा लघु गुरुबन्धु पंन्यासजी श्री कान्तिविजयजी गणिनो तथा शुद्धिपत्रक करी आपनार पू. आगमप्रज्ञ आचार्यदेव श्रीमद्विजयजंबूसुरीश्वरजी महाराजना विद्वान् शिष्य मुनिराज श्री नित्यानंदविजयजीनो आ

तेना अंतर्मा कोई ग्रास पुत्रिका नथी तथा उरुबानो संवत पण नथी

२ स २ प्रतिनो नवर ११७ पाना १८१ छे त्रिपाठ छे अष्टुदि बपारे छे तेना अंतर्मा पण पुत्रिका तथा तेमज उरुबानो संवत पत्र नथी

३ पा १ प्रतिनो बामडा नं २१६ प्रति नवर १००६९ अने पत्र १३४ छे आ प्रति ओइए तेवी छुट नथी अंतर्मा पुत्रिका तथा उरुबानो संवत नथी

४ पा २ प्रतिनो बामडा न १६६ प्रति नवर ६५५९ अने पत्र १३० छे आ प्रतिमां पण अष्टुदिवो रवेळी छे तेमां पुत्रिका नीचे मुजब छे

निर्मलमस्पदग्रनमम्बोधितमण्यकुसुदबनगहनाइसदुःममयान्चतमसा सुताधिपा देवता अयति । यदक्षरपरिस्रष्ट मात्रा हीनं च यद्भवेत् । अन्त्य तद्भुवैर्वाक्यं कस्य न स्वल्पे मनः ॥१॥ नतोऽह सुतद्वर्ता भगवती ॥ तरेत्यतो ग्रन्थपरिमाण महस्र ७००० । छ । मगल महाधी छुम मवत । छ छ भी सवत १४८२ वर्षे दीपोत्सवीदिने सा गूजरपुत्र सा पदम मीहार्यापया पउमत्तद भाषिकया श्रीलतारगच्छे श्रीजिनमद्रसरिगुरुष्यापुपदेशेन श्रीओषनिर्मुक्ति यज्ञवति लेम्बर्पावफिर वाच्यमाना साधुमनैबिर नन्वात् ॥ छ ॥

आ एवं प्रतिजो तथा छापेळ प्रतिता आपारे प्रेतकोपी तैचार एवं गबा पछो प्रेतमां मुद्रण कार्यं स्रह नइ केटकाक फरमा छगाइ गया पछी आगमप्रभाकर बिहदवै मुनिराजभी पुणपतिबयसी महारास सरकपी केटकीक इत्सलितव प्रतिजो तथा वाट

सहायकोनी शुभनामावली

नकलो	ज्ञानखाते	मेसाणा	खर्चखाते
१००	श्री जैनश्वेताम्बर संघ	डीसाकेम्प	रु. ३०० स्व० शेठ उजमसीभाई ठाकरसीभाई
रु. १००१	"	सीनोर	अमरचन्दना सुपुत्रो
"	"	डीशुवाडा	" २५१ शेठ राजाराम दलीचन्द
"	"	डीसाराजपुर	" २०० संघवी वर्धमानभाई इच्छाचन्द
"	"	आमोद	" २०० सीनोरपंच
"	"	अमदावाद	" १०१ शेठ मफतलाल मोहनलाल
"	६७-१२ हस्ते शा. चीतुभाई शनालाल		" १०१ शेठ मंगुभाई अमथालाल
	शुभखाते		" १०१ नागरदास जेठालाल
रु. १०१	हस्ते शेठ मफतलाल शान्तिबाल	डीसाकेम्प	" १०० शा. जेसीगभाई परसोतमदासना स्मरणार्थे
"	" शेठ पोपटलाल जेवतलाल	डीसाकेम्प	तेमना धर्मपत्नी मणीवेन सुदरभाई
"	७१-४ एक श्रावक	"	" १०० शा. छगनलाल शंकरलाल
			सीनोर

क्र.	छेठ	छोगाखी	मन्षावी	हीसा	र	५१	छेठ	वाडीकाठ	मुळपन्व	हीसा
७१	सौ	मन्षीबेन	वाडीकाठ	हा मीळामाई	मणीममाई	"	"	सुखटम	हुळघाबी	"
७१	छेठ	रमणकाठ	खोबाकाठ	"	"	"	"	मन्षीकाठ	परसोतमबास	"
७५	"	नटवरकाठ	मन्षीकाठ	"	"	"	"	साम्बिकाठ	बरवीचन्द	३३०
७१	"	छोगाकाठ	बोरारामकाठ	"	"	"	"	मन्षीकाठ	तन्वकाठ	सीतोर

निर्युक्तिभाष्यगाथानामकाराद्यनुक्रमः

अकारः	गाथाङ्कः	नि० अच्छोडपिट्ट०	नि० अणावायमसंलोए	नि० अतरंतस्स व
भा० अइदूरगमण	२१८	अजुगलिआ	३१४	नि० अतरंतबालबुह्वा०
नि० अइभारचुडण०	३५०	अञ्जत्थविसोहिए	३०८	” ” ”
” अइभारेण व	१८८	”	७४८	नि. अतरंतो व निवजे
” अइरेगगहण०	३११	अट्टगहेउ	३९८	भा० अत्ताहिट्टियजोगी
” अइरेगोवहि०	१३२	अट्टपन्वा असं०	७३५	” अत्थंङिलसंकमणे
भा० अइसेस देवया	१६	अट्टारस पुरिसेसु	४४५	भा. अदिट्टे कि वेला
” अइसेसिओव	३०	अट्टुइज्जा हत्था	७०२	भा. अद्दागमंगलं वा
नि० अकरंडगम्मि	६९१	भा० अट्टोरुगो स ते	३१५	भा० अद्धाण परिस्संतो
” अक्खे वंराडए	३३५	नि० अणच्चाविअं	२६६	नि० अन्नोऽन्नं अंकमि
” अगणीण(हि)	४४०	” अणभिग्गहिए	१४१	नि० अपडिहणंतो
” अच्चासन्ननिरोहे	३२७	” अणभोगेण भएण	४८३	भा० अपट्टुपंतो

मि० अक्षिणे ओमोपरि ११२
 मा० अक्षिणे सप्तस १८
 " असुरसुरं २८९
 नि० अह को पुणाह ५३०
 " अह अगाह गोलम ९०
 " अह पुण जुण्या १६५
 " अह मसमि ५४२
 " अह ओठचरिब ७७०
 " अह न कुम्भा ५८३
 " अह न दोसीनं १४७
 मा० अहवावि अह ३००
 " अहवावि विमू २०२
 " ति अह होइ माब ०५४६
 " अह होइ सेब ० ३७२

नि० अशिरीपुछा १६८
 " अक्षकालिअसेव ३७३
 " अक्षकालिवाचप ५१७
 नि० अक्षचमपहु ४६९
 " अक्षोच्छिमा वसा ३२३
 मा० असह अपखते ५५
 मि० असह गिहि ३७
 मा० असह बसहीर ९८
 नि० असाई मयिसम २१
 " असाई य पिछि २३५
 " असाई य निय ० ५५७
 " असाई अमे पुव ७१९
 " अक्षिवाई कार ० ७
 " अक्षिणे ओमोपरि ८

नि० अमजिप पुक्क ० २४२
 " अमचठिपाण ३९३
 " अमणुम अम ० ४२२
 " अयणाईबदिप ० २८३
 " अरहते बदिवा १
 मा० अकसं पसिं १३३
 " अकसो पिरं न २२५
 मा० अकपास माण ० २४४
 मि० अबरसिग विस ० ३४२
 " अविअ अजो ५१
 मा० अबिरदियम ० १०१
 " अबिसिद्धमि वि ५२
 " अबिहरिअ विह ० ९५
 " अविरीपुक्क ६५

मा० अप्पकरं ११
 नि० अप्पसिसेदिव ० १९६
 " " १३०
 " अल्ले विप ३५१
 मा० अप्पसु मयागा ० २४२
 नि० अप्पहुत्तसिहे ४७१
 " अप्पा मूळगुत्तेयु २१४
 " अप्पादि अजुम्माओ ११
 अप्पुम्बं बट्ठु
 नि० अप्पोरगा १७२
 मा० अप्पोळ मिठ ३२२
 " अमिठपरि ० ३५४
 मा० अमिठवरबादि ० १६८
 नि० अमजवस ठ ५९२

भा० अह होल्ल निद्ध० २८५	नि० आउत्तपुव्वभणिए ६४९	नि० आयरियअणु० २२७	नि० आया चेत्र हिंसा ७५५
" अहिमर अणिट्ट० २५	" आएसतिंगं ३४६	" आयरिअभावि० ५५८	" आयणे निक्खेवे ७११
नि० अहियासिया उ ६३४	भा० आओसे संगारो ९१	" आयरिअवयण० १८९	भा० आयापवयण० १७८
" अट्टुण्वासिअ० १०७	नि० आगमणदाय० ४७९	" आयरिए आपु० २४१	" " " १९२
नि० अंगुपएसिणि० ३९१	" आगम्म हरिया० ६५५	" आयरिए य नि० ४२८	" " " २४०
" अंगुलं सत्तरतेणं २८५	" आंगंतु पडिक्कतो २०९	" " " ६०९	" आयावणड्डमेणं २३२
" अंतरपल्लोगहिअं २५४	" आगाढजोगवाही ५५०	" " " ७१७	नि० आरमडा संमदा २६७
" अंतं भोक्खा० ५७३	" आघोसिए बहूहिं ६४६	भा० आयरिओवहि ८९	" आराहणाइ जुत्तो ८०९
भा० अंतेरएपवेसो २६	" आपुच्छण किइ० ६४२	" आयरियअणुट्टाणे ११२	भा० आरेण भइपंता २१४
" अंतो नियंसणी ३१६	भा० आपुच्छगत्ति २२८	नि० आयरियगिला० ५०३	" आलोयणमालावो ५६
नि० अंबस्स य निंबस्स ७७१	" आपुच्छिय उग्गा० १४६	" आयरियगिला० ३५२	नि० आलोएत्ता सव्वं ५२२
आकारः	नि० आभोगमरण ४	" आयरियाईण्टा ४२५	" आलोयणा उट्टुविहा ७९१
नि० आइडुवे पडि० ४८८	भा० आयपरोमय० २४३	भा० आयंके उवसग्गे २९२	" आलोयणा विय० ७९२
भा० आउल्लोवण० ९०	नि० आययण पि ७८३	" आयंको जरमाई २९३	" आवस्सगक्य० १७४

मा० जगम पसण० ५३
 नि० सगमसोसाइण ९५
 मा० सगमसोसाइण्ड २९५
 नि० इमाइकाइपबळं ३२०
 नि० इमाइण्डतगपट्टो ६७७
 मा० इवारे पासवले ११६
 नि० सबाळियमि ७४९
 मा० सबाळिय व २९६
 नि० सळू बोळिणि १७१
 " सडुबेदे रवहरण २७
 मा० सडुनितीयुय० १५२
 " सडुमुहो कहरणो १८८
 नि० सडु भिरं अतुरिअं २९५
 मा० सडु पुष्कळमई २७१

मि० सळोसतिसामासे ६८३
 मा० सळोसळवळिय २३७
 नि० सळोसो अठायियो ६७९
 " सळिसडपळ० ३७५
 " सळोने निष्केवे ४८४
 " सगमसडप्याप्या० ७४३
 " " " ७४४
 " " " ७४५
 " " " ७४६
 " सगमसडप्याप्य० ५०४
 " इमामसडप्याप्यासुड ५६९
 " " " ५७०
 " " " ५७१
 " " " ५७२

नि० इणमण्य सु ६८२
 " इस्वीगदने प्रम्म ३२३
 " इय अळोइय० ५६१
 " इयरेसु पोरिसि० २९४
 " इयते वि गुठ० ५२५
 " इरिआवडिआईजा ५५
 मा० इरिय नवि २९१
 " इरियाइ पडि० ६२
 नि० इइळोइआ पविती ६३
 " इविबमारुताय ६६०
 मा० इवियविसय० १६७
 " उकारः
 नि० उठवडपुण्य ३४९
 " उळचिळयवेकचिळय ६७८

मा० आचरमण सोदेठ २१७
 नि० आचरमय करिठे २२१
 " आबस्मिअमामत्तं २३१
 " आयाय विळि० २००
 " आयायस ठइय ३०९
 " आयासगळहि० २२०
 " आयासगं सु कावं ६३९
 " आसभाड निय० ४१७
 " आसाडबडुठ० २८६
 " आसाडे मासे २८४
 " आइणजाई पिसे ३०७
 " इकारः
 " इचिळय न इचिळय ५२७
 " इटगपगाइण ३५९

नि० एगत्थ होइ भत्तं २५२
 " एगदुगतिगचउक्क० ३१६
 " एगपणअद्धमासं १६६
 " एगवहूसमणुणणाण ८१
 " एगंतमणावाए ५९७
 " " " ५९८
 " " " ६०६
 " एगंतेण निसेहो ५६
 " एगं पायं जिण० ६८०
 " एगाणि गिलाणंमि ७३
 भा० एगाणिसमुहि० १०३
 नि० एगो व अणेगो वा ६
 " एते अकारणा १२१
 " एते उ अणाएसा २७१

नि० एएहिं कारणेहि उ ६१२
 " एएहिं कारणेहि ६१७
 " एएहिं छहिं ५८४
 " एकाणियरस ४१३
 " एक्कपव्वं पसंसंति ७३२
 " एक्कस दोणह वां ६५८
 " एक्कंमि उ पाळगं ७१८
 " एक्कंमि वि पाणि० ५३
 " एक्कं व दो व तिन्नि ६१८
 " " " ५५९
 " एक्किक्कस य ५६८
 " एक्केक्कोडवि अ ४८६
 " एक्को धरेइ भाणं १८६
 " एक्को व जहन्नेणं ४०१

नि. उवजीवि अणुवजीवी ५४९
 भा० उवरिं हिट्ठा य २६४
 नि. उवउंजिऊण पुव्वं २८८
 " उवही उवगहे ६६७
 भा० उव्वत्तणनिल्लेवण १९
 नि. उव्वत्तणमपपत्तं च ८६
 " ऊणगसयभागोणं ७७५
 " उसिणोइगणणुवत्ते ३४५
 नि० उस्सीसमायणाइं २३३
 एकारः
 " एए चेव दुवालस ६७१
 " एए चेव विभागा ३०२
 " एए चेव हविजा १४२
 भा० एएसि जाणणट्ठा २८०

भा० उट्ठुई विरसंमी १९६
 नि० उण्णिणयं उट्ठियं ७१०
 भा० उत्तरपुव्वा पुज्जा १८४
 नि० उट्ठरियसव्वसल्लो ८०७
 " " " ८०८
 " उभओ नहसठाणा २९
 भा० उभओ निद्धस्सेसुं ३८
 नि. उवएस अणुवएस ११९
 " " " १२८
 " उवओगं च अभिक्ख ४००
 भा० उवगरण वत्थपाए १५८
 " उवगरणाईयाण १५७
 " उवगरणं अइरेगं १७२
 नि० उवगरणं वासे ३१८

नि० एवं विगिगिचि ६१९
 " एव विज्वाओए ६०५
 मा० एव सङ्कुआइ १२५
 " एव होशववाओ २०१
 " एव गमो पबण्वहि २९
 नि० एवजमजेसज ४४९
 " एसा अजुगाहत्वा ८१२
 " एसा गवेसण्विही ४५९
 " एसा गहणेसजविही ५४०
 " एसा पबिलेहण्विही ३२९
 " एसा परिट्टवण्विही ६२६
 " एसा सामावारी ६६६
 " " " ८१०
 " एसो विही भजिओ २५६

नि० एवं गेळमहा ८५
 मा० एव च पुजो ठविए १३२
 " एवं चरवंमि ठिव्यो १०
 नि० एवं जाण वेण्वि ७९७
 " एव ता कारमिवो ११६
 मा० एमेव अण्य० ९७
 " एव वेदेदि इमा १४
 मि० एव पबिलेहणा २७९
 मा० एव पजुपमे २६२
 " एवंपि अ परिचया १४९
 " एवपि माजमज्जो १९९
 " एव पीइविबही १३९
 नि० एव इएए वडिळ १५३
 " एव जेवगहळ्यं ३९६

नि० एवहोसविमुळ ५१९
 " " ३८९
 मा एव घासेसवविहि ३०२
 नि० एव येव पमाण ६८४
 " एव पबिलेहण्य० ३३०
 " एव सामावार्ति ८११
 " एवारितं मसं सचं ५४५
 " एवं जहाण्ठरे पडि० १११
 " एवमिज एवगरण ७३३
 " एव सगामबोसा २५०
 " एव एगत्सविही ५५४
 " एव लल्लु आयवज ७८६
 " एव धु सीळवतो ७७८
 " एव गच्छससुरे ११८

नि० एवेसि असाईए ४१९
 मा एवेदि असीसमाणे २५७
 " एवो परिट्टवण्विहि ३०३
 नि० एवो सस्तुअएवं ७९३
 " एव पुण संजोगा २२
 नि० एव जहाण्ठरे १११
 मा० एमेव च जोमम्मि २३
 नि० एमेव पासवमे ६३५
 नि० एमेव पुरयमिचि ५३२
 " एमेव मज्झिमाए ४९४
 " एमेव भयठिअं ५७५
 " एमेव विसकयं ६०४
 " एमेव होइ पुरिसे ४९५
 मा० एवहोसविमुळ १३४

नि० एहिअपारत्तगुणा ६३

ओकारः

- मा० ओणमओ पवडिजा २७२
नि० ओणयपमज्जमाणं २२४
" ओदणवंजणपाणग० ३६०
" ओयरंतं पयं ४६३
" ओरालसरीरं वा २२५
" ओसह भेसज्जाणि २५०
" ओहावंता दुविहा १२७
" ओहासिअधुवंलंभो १६०
" ओहे उवगहंसि य ६६८
" ओहेण च निब्जुति २
मा० ओहे पिंड समासे १

ककारः

- नि० कक्खडखित्तुओ ९३
मा० कडपयरच्छेणं २८८
" कणगा हणंति कालं ३१०
नि० कत्तंतीए थुलं ४७६
मा० कप्पट्टिगअप्पा० २४१
नि० कप्पा आयपमाणा ७०६
" कप्पेऊणं पाए ३१२
नि० कयकितिकम्मो ३८१
" कयरी विसा १४०
मा० करच्छिन्न असुह २४५
" करपायमसुह० २६९
" कलमोदणो उ ३०७
नि० कलुसदवे असई ३०८

मा० कहणाइ अवक्खित्ते २६८

" कहणाईवक्खित्ते २६७

" कंटगतेणा वाला ७४

नि० कंटगथाणुग० १९७

मा० कंटगमाई य अहे २५०

" कावं परिगहं २७३

नि० काउरसगंमि ठिओ ५१४

मा० काउरसगामंतण १२२

नि० कागसियालक्खइयं ५९५

" कारणिअ हट्टपेसे ७६

" कालचउक्के नाण० ६५९

" काले पुरिसे आसज्ज ५६२

" कालमकाले सण्णा ३१०

" काले अपहुण्णंते ५२०

नि० कालो सब्बहा य ६४७

मा० काहीओ कहेइ कहं २२४

नि० कि कय कि वा सेसं २६३

" कि कारणं चमढणा २३८

मा० कि कीरउ ? जं ३७

नि० कि देमिति नरवई ३८६

मा० कि पुण जयणा० ४९

" कुक्कुडि अंहग० २८६

" " " २७९

" कूर्यंते अब्भत्यण २१

नि० केई ऐक्ककनिसि ३५५

" केई भणंति पुव्वं १३९

नि० कोऊहल आगमणं १९०

" कोट्टग सभा य २०१

नि० दोस्वभागरिष्य० २१३
 मा० दौक्यस्व० २३३
 स्वकारः
 नि० स्वमपि न स्वयं ७१८
 " स्वदाशविजगते ८७
 " स्वमगाइकाठ० ३७१
 " स्वजनवसिष्ठमुस० ४०७
 " स्वरकल्पिवज्जामि० २१९
 " स्वरिया तिरिक्क० ७१७
 " स्ववपि मनिजम्मी ३७४
 मा० श्रीरश्मिदाइबायं १४५
 " स्वमकृष्णी ४ ३२०,
 नि० श्रीरुमदिहपये ३४०
 " स्वियं विशा 'करेया १४३

मा० स्वितमि ज्जुक्कमी १२०
 नि० सुदुक्कविगिहुवेया २१३
 नि० सोठजपमज्ज० ३७०
 " सुदुक्कियाप असई २३४
 गकारः
 मा० गच्छस्व परीमाण १०२
 " गच्छंयि एस कप्पो १२३
 वि० गच्छमि केइ ४५०
 मा० गच्छज्ज को गु ३२
 नि० गमज्ज मणुज्ये ३०४
 " गमयं च वावगत्सा ४७७
 मा० गमपागमणे गाइये १९४
 नि० गमणे पमाण ७१
 " गट्ठिसि अट्टिय ४८२

मा० गयिसवणहण्ण० २३६
 " गाइणे पक्खेवमि २८७
 नि० गह्णु दुपक्कमुळं ३८३
 " गहण्ण गुरुवकास ७९८
 " गहण्ण गुरुसमीच १५८
 मा० गामम्मासे बवरी १४३
 नि० गामवुवारम्मासे ६७
 मा० गामम्मासे बवरी १४२
 नि० गामे परिठ्ठिगाइ ८९
 नि० गामे प काठमाणे ५०७
 " गामे व गंतु पुज्जे २४९
 " गारस्सिए काहीव ४१४
 मा० गारस्सिबमासावो २७०
 नि० गेम्हासु तिप्पि पठ्ठा ३९९

नि० गिम्हासु पच पठ्ठा ७००
 " गिम्हासु होत्ति बवरो ७०१
 " गीयस्वपरिगाहिण ३८३
 " गीयवो प विहारो १२२
 " गुम्भिल्लभेसण २०२
 मा० गुरुवक्खेज व पिडिल्ले २५९
 नि० गुरुपचक्कथाज्ज० ३५७
 " गुठिवलि गळ्भे २४३
 " गेळमकळ्ठुरिक्को ४२९
 " गेळमनिबमगहण ६१५
 " गेळज्जाइ अवाइ ४३३
 " गोणापि काठमूतीप ६४४
 " गोणे मधिसे ज्जासे ४३५
 " गोण्णं ज्जमपक्कं ३३४

नि. छण्हमअयरे ठाणे ५८१
 " छत्तीसगुणसमप्ता ७९५
 भा० छाएइ अणुक्कमइ ३१७
 जकारः
 नि० जइ 'अन्भासे १८२
 " जइआ चैव य १७०
 भा० जइ एवं संसट्टं १५०
 नि० जइ तरुणो निरुव० ६१०
 भा. जइ ता पासत्थो० ४८
 नि. जइ तिन्नि सव्वगमणं १५७
 नि. जइ दोण्ह एग ४२१
 " जइ पुण खद्धपणीए १५२
 " जइ पुण निव्वाघाओ ६३६
 भा० जइ पुण पासवणं २६५

नि० चित्तं बालाईणं ५६३
 भा० चिता लोहागरिए ९
 " वेइयवंनिमतण० १००
 " चोअगवयणं आणा ४२
 " चोएइ पुणो लेव २००
 " चोदगवयणं गंतूण १९८
 " चोदगवयणं छट्ठी ४
 नि. चोयगपुच्छा दोसा १८७
 भा. चोयगवयणं अप्पा. १४८
 नि. चोयगवयणं दीहं १५१
 छकारः
 " छक्कायदयावंतोऽवि ४४३
 " छक्कायरक्खण्डा ६९२
 " छट्ठाणे तिगठाणे ७९०

नि० चवरंगुलं विहत्थी ७१२
 " चवरिंदियाण ३६८
 भा० चकरयंमि ममाडो १०७
 नि० चक्के शूभे पड्डिमा १२०
 भा० चत्तारि च अणुओगा ५
 " चरणपड्डिवत्तिहेउं ७
 " चत्ता हौति गिलाणा १२९
 नि० चम्मट्टिंदंतनह० ३६९
 भा० चरिमाए संदिट्ठो ३१
 नि. चरिमे परिताचिय० १४९
 " चरियं व कप्पियं ५४३
 " चलकुडुपडण० ४६६
 " चलमाणमणक्कंते ३३
 " चिक्खिल्लवाल० ४९

चकारः
 नि. घट्ठाइतलिअदंडग ९९
 " घट्ठाइपलोदृणया २७५
 " घणतद्वहीघण० ३४४
 " घणवद्धमाणपव्वा ७३९
 " घणं मूले थिरं मज्झे ७०८
 भा० घासेसणा च एसा ३०१
 " घित्तुं थिरं अतुरिअं १६०
 चकारः
 नि: चउकोण भाणकण्णं २९०
 " चउमागावसेसाए ६३३
 " चवरंगुलपइट्ठाणा ७३४
 " चवरंगुलमुहंपत्ती ५१२
 भा० चवरंगुलमप्पत्तं २६६

नि ॥ अह पुन खंभावं ६४३
" अह पुन विद्यालय १९९
" अह रिखो तो ६६० २५३
" अह खुयो राहखिलो ५६४
" अह मुदा संवाखो ९८
" अहे महिसे बारी २३९
मा अडो अं बा तं बा १३१
" अणखो परगामे १४०
नि० अयासाहणेवं ५७९
" अय साहन्पिया ७८१
" अय पुन पहिगाहो ५७५
" अय अग्टे बखामो ३०५
" अय साहन्मिया सहये ७८०
" " " ७८२

नि अरब साहन्मिया सहये ७८४
" अदि पहम न ठरेखा ६२३
" अयणमदयण च ५०
" अयमाणा बिहरा १२५
" अरब अहा पहिजेहा ६३२
" अरब च जोगम ४३०
" अह अक्यंगणजेवा ५४८
" अह अंतछिक्कमुवप ४१
मा अह गहिअं अह नीय २९८
मा अह नरबहणो आणे ४५
नि. अह नाम महुरसखिअं ७७७
नि० अहजेण बोळपट्ट ४२७
" अह बाळो अंतो ८०१
मा० अह रण्यो विसयसु ८

नि अह सागरेमि मीणा ११७
" अह सा हिरण्यमाई ५०२
नि अह सुकुसुतोडबि ७९६
" अं किचि कयमकख ८०१
" अ कुणह मावसळ ८०५
मा० अं वंथा संपट्टो ३४
नि० अ वण्य एवमादी ७३०
मा० अं वंमि ठंमि १८०
नि० अं सुखर ठगारे ७४२
" अ पुण गुकस सेसे ५७६
" अं पुण सपमाणाओ ७२८
मा० अडू अ वास मठे १०८
" अडू च वास मठे ८४
नि० अमि निसेविअंठे ५७

नि० आय विसाप च गपा २४७
" आय विसाप गिळाओ ८४
" आ अयमायस ७६०
" आणवट्टिय वा एठ १८१
" आषइय ठवसुअइ ६०७
" आब गुरुण च सुख १५४
" आरे य वसवाइ ४९२
" अिठामूले आसाळ २८७
" अिया बारसखुवाइ ६७२
" अियससुदेविचिठ ४५९
" अीबो अणाइनिहणो ७७७
" सुण्यमयहि विहणं १३७
" सुणीठ परबराई ४०४
" अे अन्ने एवमादी ७६९

नि० तक्रोयणाण गहणे ९१
 " तज्जायजुत्तिलेवो ४०३
 " तणकट्टहारगण ४९९
 " तणगहणानल० ७०७
 " तणूई पञ्चमज्जेसु ७३८
 भा० तण्हाल्लुहाकिलंतं २३४
 नि० तत्तो इत्थिनपुंसा ३२२
 " तत्तो गुरु परिमा ६३०
 " तत्थावायं टुविहं २९८
 " तत्थेव अंतरा वा ११३
 " तट्टुभय सुत्तं पडि० १७६
 भा० तद्विवसे पडिलेहा २११
 नि० तद्वेसगुब्बिणी० ४७०
 " तम्हा जइ एस गुणो ५३३

भा० ठाणनिसीयतुयट्टण० १५१
 नि० ठाणनिसीयण० ३४३
 भा० ठाणाइ जत्थ चेए १७१
 नि० ठाणासति बिट्ठसु ६६२
 " ठाणे उवगरणे या २६४
 " ठाणे य दायए चेव ४६४
 उकारः
 नि० डहरे भिक्खगामे १७९
 णकारः
 नि० णेगावि होंति १२४
 " ण्हाणाईसु विरइयं ४५७
 तकारः
 भा० तइएवि अविहि० २९९
 नि० तइएवि य जयणाए ६२२

नि० जो जह व तह व ४४८
 " जो पुण हव्विज्ज ५६६
 " जो पुण हिंसायणेषु ५९
 " जो मागहओ पत्थो ७१४
 " जो य पयोगं जुंजइ ५६७
 " जो य पमत्तो पुरिसो ७५३
 " जो वषंतंमि विही ६५३
 " जो होज्ज उ असमत्थो ६३८
 ठकारः
 " ठवणकुलसंखडीए १३
 भा० ठवणकुलानि न ७२
 नि० ठवणामिलक्खु० ४४२
 " ठाणदिसिपगास० ५६५
 " ठाणदिसिपगास० ५५२

भा० जे चेव अंधयारे २७८
 नि० जे चेव पडिच्छण० ९४
 " जे जत्तिआ अ हेऊ ५४
 " जे जहिं डुगुल्लिया ४४४
 भा० जे जंमि उवंमि १८०
 नि० जिट्ठामूले आसाढ २८७
 " जेवि न वावज्जंती ७५४
 " जोगमि उ अवरि० ६०२
 " जेहिं सविया न ६९८
 भा० जोगतिगपुव्व० १७२
 नि० जोगे जोगे जिण० २७८
 " जोगे जोगे जिण० २७७
 " जो चेव असुवण० ६६५
 भा० जो चेव य हरिएसुं २०८

नि० तन्वा दुषकनक्षत्रा १८७	मा० तारेहि जपणकरण ४१	नि० तिविहो य इव्वपिहो ३३६	नि० तेण परं पुरिमाण ३२०
मा० तन्वा पहिकेदिज १११	" तादे च दुतकोइय २७४	मा० तिविहो य होइ चसो ३३	मा० तेणाएम गिजाणे १४७
नि० तन्वा पमाणपुवा २२७	नि० तिण्णि क्षिणे पाहुम २१६	नि० तिविहो पुढयिष्ठावो २३	नि० तेणा सावय ममगा १३३
" तन्वा पुम्ब पहिले १३१	" क्षिण्णि बिहत्सी पढ ६८१	" तिविहो य होइ कावो ४८५	" तेजोति मण्यमाणो २२६
" तन्वा सवा बिसुख ३०	मा० सिण्हं एकेम समं ९९	" तिविहो बणस्सई ४२	मा० तेसि पडिच्छण पुच्छण ३५
" तन्वा बाहिरमाच १३६	" तिस्रगरवणकरणे ४७	" तिविहो होइ पसरये ४१०	नि० तो चट्टरंति गाएव ८०६
" तन्वमिदिब एणमाओ ४९३	" तिस्रगाटावा बोयग ४३	मा० तिसु विमि वारगावो ३१२	यत्कारः
मा० तबहोठ चठत्वाइ ३९४	नि० तिस्रवर रायावो २६२	" विद्विक्खणमि पसरये ८०	मा० मय्य निरोबयारा ११३
नि० तस्स अमयेअयवो ७५२	" तिस्रेव य पच्छागा ६७०	" तूरंतो व न पेहे ७१	नि० यदिस पुढमणिय ६२०
मा० तस्य पहियमाणस्त २७	" " " " ६७३	नि० तेठ पडिसेवणाए ५१५	मा० यदिसासइ पीरं ६३
नि० तस्य च पावच्छिण ८०३	" " " " ६७६	" तेकवारविदुणा ४६	नि० गुरमगाअमामठण १३८
" तस्सासइ बूडीए २६	" तिस्रअगमुइमुक्को ५४४	" तेज परं आवाय ३२१	" येरो पइ न पाणइ १८
" तइ येव पीवण ७९	मा० तिरियं चहमदेवि य २५७	" तेण परं पासरया १०९	मा० योव मुअइ बहु ५९
मा० तइ मियवरण आव ४६	नि० तिविहा बेइक्षिया ४३		नि० बोवाबसेक्षियाए ६५१

दकारः

नि. दक्षणा वस्थिणा वा ३६३	नि० दन्वे रुद्राश्वरा ७६६	भा० दिशराओ पञ्चवाए ७५	नि. दुविहो य भावपिहो ४०९
" दगतीरे ता चिह्ने ३६	भा० दहि घय तकं १९१	नि० दिसिपवणगाम० ३१७	" " " सोवि ५२४
भा० दट्टण तरस रूवं २३८	नि० दंडए लट्टिया चैव ७२९	नि० दुगुणो चरगुणो ७२२	" दुविहो य होइ कालो ६४०
नि. दरहिणिए व भाणं २५५	" दंसिअ छंदिअगुरु० ३९०	" दुट्टपसुसाणसावय० ७४०	" दुविहो य होइ भावो ४९६
" दन्व अप्प कलुस ३०६	भा० दाउं सरयत्ताणं २१०	" दुल्लहदन्वं व सिया ६१६	" दुविहो य सोवि साहू ५२४
" दवमाइनिगयं वा २४३	नि० दाउण बितियकप्पं ५८८	" दुल्लभदन्वं व सिया ७२०	" दूगट्टिअखुड्डए २४५
भा० दन्वकसएण पंतो १२६	" दाणे अभिगमसङ्के ४३७	भा. दुल्लह दन्वं व सिया २३०	" दूरुट्टिअ खुड्डए ९२
" दन्वपमाणं गणणा १३६	भा० " " १२१	" दुविहं होइ पमाणं २१३	" " " १८०
नि. दन्वंसि ठाणफलए १०३	नि० दारं जा पडिलेहे २०८	नि. दुविहा खलु पडिलेहा २५७	नि० देज्जाहि भाणपूरं तु ६८५
भा० दन्वासणणं भवणा० १८२	भा० दिट्ठि असभमपिडो ५७	" दुविहा य होइ सोही ७९४	भा० देहन्नसरीरेण व २५३
" दन्वे तणहगलाई ७८	नि० दिट्ठमदिट्ठा दुविहा ९६	" दुयिहा य होति पाया ३७८	" दोणिण च दुद्धरिसतरा २२०
नि. दन्वे भावे घासेसणा ५४१	" दिट्ठा व समोसरणे ९७	" दुविहो च विहरिया २११	" दोणिण तिहत्थयामा ३१९
भा० दन्वे भावे य चलं २०५	" दिण्णे गुरूहिं वेसि ५२६	" दुविहो खलु अभि० ५९९	" दोसाणं परिहारो १९५
	" दित्तादिता विरिया ३०३	" दुविहो खलु आलोको ५५१	नि. दोसेण जेण अयसो ४४६

नि० दोसेज जेय दुहं ६००	नि० नवि पुरवो मवि ३९	नि० निष्कारमिजे वमदण ८०	नि० निम्बोवगस्स गहणं ३५६
पकारः	" म ह सुक्करो सतलो ७९९	मा० निष्कमपवेसमंढदि २७५	" निसिण पुण्हणं ११०
नि० यम्मवह जम्बवरे ४५८	मा० मही दूरि पुब्बराज ८५	" चिककमपवेसोसो २८१	" मिसीक्षिया नमोक्करो ६५४
मा० युवजा विण्ह परेज १६५	" " " १०९	वि० निष्किज्जितं किइक्कम ६९	" निसीक्षिया नमोक्करो ६५०
मकारः	नि० नाठ निपट्टवकळं ५५६	" निच्छयवो सविणो ३३९	" निस्सकिम धूमाइसु ६८
नि० चहुं वळं मासं ५१८	" शाठव वेवजिळं २६०	नि० निच्छपमपकवठा ७३२	" नीयपुवाकग्पाहं ४७८
" म वरिज्ज्य जइ सिमी ३९४	" मायं व वसंज वा ५३१	मा० निष्पवगस्स सगासं २८	मा० मीयपुवाकवज्जोगे २५२
" वरिब व वयाजपुवार् ३२	" माणी कम्मस ७५१	नि० निठिवाइमपरि० १०८	नि० नेगंगिपरंपरियारि० ३२
" मरिब हुण्णए वरि० २९०	" नाम ठवपापिठो ३३३	" निद्धमहुण्णि पुब्ब २८४	पकारः
" म य वस्स सक्किमिठो ७५०	" नाव ठवपाइविप ४११	वि० निम्मपडगारिणी ३५	नि० परमुल्ले अकुसल ३९०
" म व हिंसामिठेव ७५९	" " " ४६०	मा० निवमा व विट्ठगारी २५१	मा० पक्खे वरसावारी १५३
" नवगल्लिसे हुण्ण २९२	मा० नाटी पीवरगम्मा ८३	" निरकिक्को ववठो १८९	नि० पववाया वाळाइ० २५
मा० नवि ऊया नवि रिणा १६६	" " " १०६	" निठिवसठपि य २४	" पवठ ठावसीओ १३४
नि० मविठं सत्व व विसं ८०४	" मावानिमो वंगह० ३१३	" मिठवेज व माठेज व ५८	मा० पक्कुरसिपरियुह० २७६

नि० पट्टग मत्तय सय० ६३१
 भाः पट्टोवि होइ एक्को ३१४
 नि. पट्टविय वंदिए ६५७
 " पट्टलाइं रयत्ताणं ६७४
 " पडिओ खलु दट्टवो ४८१
 " पडिक्कुकुलणं ४४१
 " पट्टिणीयोहवज्जण ४२५
 " पडिमगसस मयसस ५३५
 " पडिलेहओ य पडि० ५
 " पडिलेहगा उडुविहा ६२९
 भा. पडिलेहण संथारग ११५
 नि. पडिलेहण करंतो २७३
 " पडिलेहणं च पिंडं ३
 भा. पडिलेहणियाकाले १७४

भा. पडिलेहंतस्विअ ७९
 नि. पडिसेवणा महलणा ७८९
 " पडिसेवणा वि ७८७
 " पडुच्छिखीर सतरं ८८
 " पढमचरिमाउ ३१९
 " पढमविइये गिलाणे ६२
 भा. पढमवितियाए गमणं ९४
 नि. " " १८३
 " पढमाए नत्थि पढमा १५९
 " पढमावियारजोगं ७२
 " पढमासइ अमणुत्ते ३१९
 " पणपणगसस हाणी १६४
 " पत्तवणं तइ ६९५
 " पत्तरस उ पडिलेहा ४८०

नि. पत्तं पत्ता बंधो पाय० ६६९
 " " " ६७५
 " पत्तं पमज्जिऊण २९५
 " पत्ताण खित्त जयणा २३७
 " पत्ताबंधपमाणं ६९४
 " पत्तेयबुद्ध जिण० १२६
 " पमाणे काले आव० ४१२
 " परपक्खेवि अ टुविहं ३००
 " परमरहससमिसीणं ७६१
 " परिगलमाणा हीरेज्ज १७६
 भा. परिमिअभत्तपदाणे १३८
 " नि. परिसडियपंडुपत्तं ४६१
 " परिसेयपियण ३४८
 भा. परिहीणं तं दव्वं १२८

भा. पवयणघाया अत्रेडवि १९७
 नि० पवयणमपेहंतसस ४४७
 " पविसणमगणठाणे १९३
 " पविसंतनिमित्तमणेसणं १०२
 " पव्वज्ज सावओ वा १७५
 " पव्वाण किंचि अन्वा० ४९०
 " पसिठिलपलंबल्लोला २६८
 भा० पसिठिलमघणं १६४
 नि. पंचपव्वा उ जा लट्ठी ७३३
 " पंचिदिएहिं गुत्तो २८१
 " पंडगअप्पडिसेवी ४७३
 भा. पंतं असहू करित्ता ३६
 नि. पंथम्भासे य ठिओ २०
 भा० पंथं च मासवासं ७०

नि पथ शु बभवायो ३२६
 " पयुकारे वषप १४४
 " पयेवेगो दो वप्येव २४८
 " पाठगाईपयसई २४६
 मा० पाठगापरियाई २२९
 नि० पाणोसिबबभुरप ६६३
 " पाठिच्छगसेहायं ३७९
 " पापाहिरेनुसंरककप०७२६
 मा पासिबहो तिसु गये २२१
 नि० पायेहि व संसपा २५८
 " पापगाइपमि व ३७६
 " पाबपमकप काहि ५११
 " पाबपमकपपठिहो ४३२
 " पायं व मममाये ३२८

नि पाबपमकपयेवं ६९७
 " पाबस पडोपारं ३५३
 " पाबस कककप० ६८६
 नि० पाबबये व्वारे ४६८
 नि० पासठुजो पुच्छिजा १९
 " पाहाये महुसित्ये ३४
 मा० पाहुपबिसेसहाये १४१
 नि पिबयम्भो वडबम्भो ६४८
 " पिडनिकाबसयुरे ४०८
 मा० पिडबिसोहीसमिई ३
 नि पिडस ठ निक्खेवो ३३२
 " पिड व एसण वा ३३१
 " पिडेण सुणकरण २३६
 " पुच्छप ठिण्ण सिधा १५

नि पुच्छा गिहिलो सिधा २४०
 " पुडविक्खलो विविहो ३३८
 " पुडबिबसे वसरहिए ४५
 " पुडबिबप पुडवीप ४४
 मा० पुडबिबगजगमि० १६९
 नि० " " , ४६७
 " पुडवी काककप २७४
 " " " २७६
 " " " ३३७
 " पुपरवि वव सुभित्त ७०
 " पुण्वंमि मासकप्ये १२९
 मा० पुण्वा व मई , ६५
 नि पुण्कळोववरव० ७०३
 " पुराणो मग्गे वड १७८

नि० पुरकम्म सवठस ४८७
 " पुरकम्मपच्छकम्मो ५५१
 " पुरवो सुगमाथाप ४३२
 नि पुरिसो इरिबनपुसग १६
 " पुरिसुबहिविबवासो २७२
 " पुरिसाबायं विविह ३०१
 " पुडबण्हि लेबदायं ३८०
 मा० पुडबण्हि लेबगहण २०३
 नि० पुडबण्हि इच्छइ १५५
 " पुड्युरिहो प बिही वरट
 मा पुडबसुहो राइणिको २८२
 " पुड्वाभिगाइपुहो २०
 " पुड्बिपि बीरसुमिवा १२४
 नि पुड्युरिहो ठणे वरं ५१३

मा. भिक्खस्सवि य अवेला २१६
 नि. भिक्खामित्ते अवि ० ४७१
 " भिज्जि लोपमाणं ४०६
 नि. सुत्तट्ठियावसेसो ५८६
 " सुत्तंमि पढमकप्पे ५९३
 नि. सुत्ताभुत्तसमुत्था २२९
 " सुत्ते वियारमूर्मि ५१०
 " सुंजह सुत्ता अम्हे २१५
 " सुंजंतो आहारं ५८५
 मकारः
 मा. महलकुचेले ८२
 " " १०५
 " मच्छियकंटगट्टाईण २७७
 नि. मज्जारमूसगाइ य २२८

मकारः
 नि. भत्तट्ठिय आवस्सग २१२
 मा. भत्तट्ठिअ उव्वरिअं ३०४
 " भत्तट्ठिआ व खसगा ११७
 नि० भत्तं वा पाणे वा १९०
 " मरहेरवयविदेहे ५२८
 " " ५२९
 " भरहो बाहुवलीवि ५३७
 " मारेण वेयणाए न १९१
 " मा.भारे वेयण खमगुहं १५४
 " भावचलं गंतुमणं २०६
 नि. भावासन्ने समणुत्त ४१८
 " भावुग अभावुगाणि य ७७४
 " भासंतमूढसक्रिय ६५२

नि० बायालीसेसण० ५४७
 " बारसगुलदीहा २८
 " बारस पिट्टणंमि ६०१
 मा. बालाई उव्वरणं ८८
 " बालाईणऽणुकपा १३
 नि० बाहाए अंगुलीइ ४३८
 मा० बाहिरगामे तुच्छा १०४
 नि. बाहिं जइवि असुद्धा १०१
 " बिइयस्स पेसवगा ५००
 " बिइयं व सुत्तगाही १६२
 " बियतियवउरो ३६६
 मा० बीएद्दगसघट्टण २४७
 नि. बेइंदियपरिमोगो ३६७
 " बोहण अप्पडिबुद्धे १०

नि. पुव्वुडिहो उ विही २३०
 " पूयलिअलगअगणी० ३७५
 मा. पेहिता संजमो तुत्तो १७०
 नि. पोरिसिआपुच्छणया २०५
 " पोरिसिकरणं अहवावि ९
 " पोरिसिपमाणकालो २८२
 फकारः
 नि. फिहिए अण्णो० १९५
 मा. फिहिएसु जा पविची ६६
 " फिहियो व परिरणं २९
 " फेडिज्ज व सइ कालं ५२
 बकारः
 नि० बत्तीसगुलदीह ७०९
 मा० बहुगहणे अचियत्तं २६१

नि. मरुत्तण्डि पहर० १४८
 " मयगाह्वं १६१
 मा मरुत्तण्डि देहि २६०
 नि महिशावासं वर ३०
 नि. मरुत्तण्डिपावणयोग्य ५६८
 मा मरुत्तण्डि बहुराश्रयिभार८३
 नि मार्गं तु रवणाय ७०४
 " मा इच्छिद्विद्वि तो २२३
 " मुचनियोरे वरुत्त १९८
 मा मुचनये वरुत्तर्चमि २४८
 नि मुहर्णवण्य गोच्छ २८९
 " मुहर्णवण्य इतवर्ण ४९८
 मा मुहर्णवण्ये व वारि ७७
 नि मुहर्णवण्ये मरुत्तण्डि ५६०

मा मूढो व विसद्व्यस्यये ३०९
 , मूढयुजेहि व्यसुदं ३०५
 नि मूमपरवत्केशेरे ७०५
 " मूमगरवत्केशेरे २९१
 " मोरुत्तण्डा नाप्याई ७४१
 मा मोसक्ति पुष्पुद्विष्टा १६३
 नि मोहसिगिच्छविगिहं ५९०
 " मोहृत्तमभो व वरुत्त १६३

रकारः

मा रण्यो वज्रपरकरवं ४४
 " रति न वेव कप्यइ ९२
 नि रवो वा सुहो वा ७५८
 मा रवणाय माणवरण्य १७५
 नि रवणमारिक्कस्यवदा ६९६

नि रयहरण्यवदुमेष्ठा ७२६
 मा रसवइपविसण्य ५४
 " रइपवण्यवदिमंगाइ० १९३
 नि रापाविज्जमि मए ६२५

लकारः

नि लट्टी व्यावपमाणा ७३१
 " लमेण बोखयतो ५३६
 मा लित्तमि मायण्यमी २१२
 नि लामे सति संपाहो ६१४
 " लिपे ल्यापिमकारो ३९७
 मा लूयाइ वमहणा १८७
 नि लिप्पारियाणि ३९५
 मा लोमाधिरैगागदिभं ३०६

वकारः

नि वक्सिपपराहुणे ५१६
 मा वरुत्तणी छक्काए २४९
 नि वरुत्तण्ये व सिद्ध ३८४
 मा वरुत्तण्ये मएण नासाइ २०७
 नि. वरुत्तण्ये व्यपायवण्य ७६५
 " वरुत्तण्ये परिणवो ६१
 " वरुत्तण्ये वरुत्तण्ये इति ६८७
 मा वरुत्तण्ये व्यपायवण्ये २६१
 " वरुत्तण्ये कावडुमि १५९
 नि वरुत्तण्ये वरुत्तण्ये ५०१
 मा वरुत्तण्ये वरुत्तण्ये ११४
 मा वरुत्तण्ये वरुत्तण्ये २
 नि वरुत्तणी व्यपायवण्ये १०६

नि. विसमेसु य पन्वेसु ७३७
 " वंका कीडकलइया ७३६
 भा. वाडंसि वायमाणे २०९
 नि. वाघाए अणं १८४
 " वाघाते तइओ सि ६४१
 भा. वासस य आगमणे ८१
 " वासासु नत्थि अगणी १७७
 " वासासु य तिण्णि ३११
 नि. वासासु उब्भिण्णा ११४
 नि. वासोवगहिओ ७२७
 " विइयमेयं कुरंगणं ४५४
 " " गयकुलणं ४५६
 " विकहा हसिसगोइय १००
 " विब्बाए होअगारी ६००

नि. विणएण पट्टवित्ता ५२४
 भा. वितहकरणं च १६२
 नि. वित्थिण्णा खुड्डलिया २१८
 " वित्थिण्णे दूरमोगाढे ३१५
 भा. विसमपलोट्टण १७९
 नि. विसमेसु य पन्वेसु ७३७
 " विहिपुच्छाए पवेसो ८२
 भा. विहवा पउत्थ २२२
 नि. विहिगहिअं विहिमुत्तं ५९४
 भा. विहिपुच्छाए सण्णी ५०
 " बुद्धोऽणुकंपणिज्जो ६९
 नि० वेट्टिअबंधणघरणे २९६
 " वेत्तव वाउडे ७२३
 भा. वेकच्छिया च पट्टो ३१८

नि० वेयणवेयावच्चे ५८२
 भा० वेयावच्चगरो वा ३२१
 नि० वेयावच्चं निययं ५३४
 " वेयावच्चे अब्भु० ५३९
 " विटल पुट्टो न थाणे ४२६
 " बोलीणे अणुलोमे ४०
 " वोसिट्टमागयाणं ५०९

सकारः

नि० सक्कारो सम्माणो १५६
 नि० सच्चित्ते पन्वावण ३७०
 " सञ्ज्ञायमच्चित्तेता ६४५
 " सञ्ज्ञायं काकणं ६६४
 " सच्चिल्ला गो वणििया ४९७
 " सट्टेसु चरित्तकामो ६६

नि. सट्टो य अन्नरंभण ४७४
 " सति छाभे पुण दन्वे ६१३
 " सत्तविभागे च करं ४९१
 भा. सत्ताहवहले पुन्व० २३९
 " सद्धाभंगोऽणुग्गा० ११९
 नि० सत्तातो आगतो ६२७
 " सत्तिहियाण बढारो ६५६
 " सभए वासत्ताणं ३१
 " समणिपवेस ७७
 " समणं समणि ४३४
 भा० समणं संजयं वंतं ८६
 " " " " ११०
 नि. समणणं सत्तणाणं १७३
 नि० समणुण्णेसु पवेसो ४३५

मि संविगसंनिमद्ग १०५
 " " ११५
 " संविभ्योसु पवेसो १०४
 मा० संसत्तसु सुबमेभं २५९
 " संसत्तगहणी पुण १८५
 " संसत्तमत्तपणे २२१
 नि० संसत्तमत्तपणेसु ७२१
 " संसत्तमसंसत्ता २६१
 " संसत्त वत्तोक्खिष्व ५०६
 " सागारं संवरण ३८
 " सागारिअपुच्छगमज १६७
 " सागारि बन्धिम ४३८
 " साणा गोप्पाइ परे ४२४
 " सा पुण जायमजाणा ५९६

मि संठियमि मये ६८८
 मा संजयगिरिपुमय १७
 " संडास पमब्बिचा १५५
 मि० संचारभूमिसिगं २०३
 " संचारगहणीप २०४
 " संचारपायवट्ठा० ३६५
 " संचारत्तपट्टो ७२४
 नि० संविह्वा संखिदिसं ५८७
 " संपाइमत्तसपाणा ७१६
 " संपासिमत्तरेणू० ७१३
 मा० संमावयेडबिसहो ४०
 " संक्कटवारत्तण्य १५
 " संविमामणुष्साय ९६
 नि० संविमामसंविगगा २९९

नि संक्षप स निक्खो ६०३
 " संकोप संखासं २०७
 " संगार विइय बसही १७७
 मा० संगारो रावणिय २१
 " संपाडगज्जमइजे २१९
 " संपाडगारावणिको २२३
 नि० संपाडगसंजोगो २१७
 मा संपाडेगो ठक्का० १३७
 नि० संपर कुयुदेहिअ० ३२४
 मा० संपारता वत्तदिसि १८६
 नि० संजमवायवित्ताण १२३
 मा० संजमवो छक्कावा ६७
 नि० संजमवेड वेवो ४८
 " संजमवेड केवो ४०५

नि संजमेव विट्ठपाठी ७५
 नि० संजमेवालोपठ ४६२
 " संजसत्तपत्तणु० ३६१
 मा० संजिसयवत्तवत्तं ५
 वि० संज्जराव संजय ४७
 " संज्जपि न पित्तव्व ८३
 मा संज्जे इट्ठं डग्गाहियहि ११८
 वि० संज्जे वा हिक्का १८५
 " संज्जेड्धि पडमज्जामे ६६१
 मा० संज्जोषगरण० २२७
 नि संज्जो वज्जतत्तमो ३६४
 " संजिपित्तं पि व ४८९
 मा० संजिपित्तोवत्तं २५८
 नि संज्जा वण्णायिण व ८००

नि. सामायारिगीए १४३	नि. सीवन्निसरिसमोद्ग०४५३	मा. सेज्जातरेऽणुभासइ ८७	नि. हस्त्रिगहणं गिम्हे ४५५
मा० सामायारी ओहे १२	” सीसे जइ आमंते १३५	नि. सेसा च जहासत्ती ६३७	मा. हत्थुस्सेहो सीस० २६३
” सारक्खिया गिलाणा १३०	नि. सुकोल्ल वल्लगमणे २४	” सेसेवि पुच्छिऊणं ३८२	नि. हत्थोवघाय गंतूण ३७७
नि० सारवणे साहलय ७४	” सुक्कोल्लपडिगहणे ५७७	” सेसेसु अवटंतो २८०	” हरिअच्छेयण १६९
” सावज्जमणायतणं ७६४	” सुचिरंपि अच्छमाणो ७७२	” सो आपुच्छिअणु० ४३१	” हरिए बीए चले ३८८
” सावयतेणा दुविहा १९२	” ” ” ७७३	” सो आलोइअमोई ५५३	मा. हरिए बीएसु २०४
” ” १९४	मा. सुण्णघरासइ ६१	मा. सोऊण कौकणस्स २३५	नि. हिमतेणसावयभया १२
” साहम्मिअपुरिसासइ १७	नि. सुत्तथऽकरण २२२	” सो चेव च निगगमणे ७३	” हियाहारा मिताहारा ५८०
मा. साहंति य पिअधम्मा १३५	” सुत्तथथिरीकरणं ६११	” सोषा दट्टुणं वा ५१	” हिसत्थं जुजंतो ७५७
नि० साही पुरोहडे वा ६२४	” सुत्तत्थं अकरिता १४५	” सोही चउक्क भावे ५७८	” हिंसालियचोरिकं ७८८
मा. सिग्घरं आगमणं १४४	” सुत्तघरवेखले वा ५०५	मा. सो होइ दिट्ठगही २५६	मा. हीरेज्ज व खेलेज्ज व ६८
नि. सिट्ठमि सहू पडिणीय ७८	मा. सुरहीदोच्चंगट्टा २९७	हकारः	नि. हुंडे चरित्तभेदो ६८९
मा. सिगक्खोडे कल्लो ७६	” सुवणे वीसुवघातो ९३	नि. हत्थसयमेग ३६२	” होज्ज न व होज्ज ५३८
नि. सीण्हस्वारखत्ते ३४१	नि. सुंदरजणसंसग्गी ७८५	मा. हत्थं मत्तं च ध्रुवे २५५	” होज्ज सिआ उव्वरिअं ५८९
” ” ३४७	” सुवोदणस्स भरिअं ७१५	” हत्थायामं चउरंस १८१	मा. होति विले दो दोसा १८३

लि संविगसंनिमहग १०५
 " " ११५
 " संविमोसु पवेसो १०४
 मा० संसखइ सुबमेस २५९
 " संसखगहणी पुव १८५
 " संसखमवपाणे २३१
 नि० संसखमवपाणेसु ७२१
 " संसखमसंखटा २६१
 " संसख वचोकिखख ५०६
 " सागार संखरण ३८
 " सागारिअपुच्छगमज १६७
 " सागारि खनिम ४३८
 " साणा गोणाइ परे ४२४
 " सा पुव आवमबाबा ५९६

नि संठिंभि मवे ६८८
 मा संखबगिहिवहुमव १७
 " संडास पमखिणा १५५
 नि० संबारमूमिदिगं २०३
 " संबारभाहणीप २०४
 " संबारपायबडग ३६५
 " संबारखरपट्टो ७२४
 मि० संविहा संखिदिच ५८७
 " संपाइमवसपाणा ७१६
 " संबाविमरबरेणू ७१३
 मा० संभाबजेडबिसरो ४०
 " संबच्छरबारसण्य १५
 " संविगामपुण्यार ९६
 नि० संविगामसंविगा २९९

लि संकाप व वियट्टो ९०३
 " संकोप संडास २०७
 " संगार विइव बसडी १७७
 मा० संगारो रावपिय २९
 " संपाडगअमाइये २१९
 " संपाडगरावपियो २२३
 मि० संपाडगसंयोगो ३१७
 मा संपाडेगो ठबजा १३७
 नि० संबर कुपुरेहिब ३२४
 मा० संबारगा बडदिधि १८६
 ति० संखमभायपिराइव १२३
 मा० संखमखो छम्माबा ६७
 नि० संखमहेठ रेहो ४८
 " संखमहेठं छेवो ४०५

नि संखमेव विहुपाठी ७५
 नि० सयमेबाओपड ४६२
 " सखखयपणपु ३६१
 मा० सखिसयबखवण ६
 नि० सख्खख संखम ४७
 " सख्खवि न खिपख ८३
 मा सख्खे इठुं वमाइएदि ११८
 मि. सख्खे बा दिहंठा १८५
 " खख्खेडवि पखमबाभे ३६१
 मा० सख्योवगरण २२७
 नि सख्यो वअवकावो ३६४
 " सखिखिसंयि व ४८९
 मा० सखिखिखोवखंठे २५८
 नि खइसा खण्णायेण व ८००

नि. सामायाऱिसगीए १४३
 मा० सामायारी ओहे १२
 " सारक्खिया गिलाणा १३०
 नि० सारवणे साहलय ७४
 " सावल्मणायतणं ७६४
 " सावयतेणा दुविहा १९२
 " " १९४
 " साहम्मिअपुरिसासइ १७
 मा. साइति य पिअघम्मा १३५
 नि० साही पुरोहडे वा ६२४
 मा. सिग्घयरं आगमणं १४४
 नि. सिट्टंमि सडू पडिणीय ७८
 मा. सिगक्खोडे कलहो ७६
 नि. सीउण्हस्सारस्वते ३४१
 " " ३४७

नि. सीवन्निसरिसमोद्दगं ४५३
 " सीसे जइ आमंते १३५
 नि. सुक्कोल्ल चल्लगमणे २४
 " सुक्कोल्लपडिगाहगे ५७७
 " सुचिरंमि अच्छमाणो ७७२
 " " ७७३
 मा. सुण्णवरासइ ६१
 नि. सुत्तथऱकरण २२२
 " सुषत्थथिरीकरणं ६११
 " सुत्तयं अकरिता १४५
 " सुन्नघरवेउले वा ५०५
 मा. सुरहीदोखंगहा २९७
 " सुवणे वीसुवघातो ९३
 नि. सुंदरजणसंसग्गी ७८५
 " सुवोदणस्स भरिडं ७१५

मा. सेज्जातरेऱणुभासइ ८७
 नि. सेसा च जहासची ६३७
 " सेसेवि पुच्छिऊणं ३८२
 " सेसेसु अवटंतो २८०
 " सो आपुच्छि अणुं ४३१
 " सो आलोइअमोई ५५३
 मा. सोऊण कौंकणस्स २३५
 " सो वेव च निगमणे ७३
 " सोसा वट्टुणं वा ५१
 " सोही चउक्क भावे ५७८
 मा. सो होइ दिट्टगाही २५६
 हकारः
 नि. हत्थसयमेग ३६२
 मा. हत्थं मत्तं च घुवे २५५
 " हत्थायामं चउरंसं १८१

नि. हत्थिगहणं गिग्हे ४५५
 मा. हत्थुस्सेहो सीसं २६३
 नि. हत्थोवघाय गंतूण ३७७
 " हरिअच्छेयण १६९
 " हरिए बीए चले ३८८
 मा. हरिए बीएसु २०४
 नि. हिमतेणसावयभया १२
 " हियाहारा मित्ताहारा ५८०
 " हिंसत्थं जुंजंतो ७५७
 " हिंसालियचोरिकं ७८८
 मा. हीरेल्ल व खेलेल्ल व ६८
 नि. हुंडे चरित्तभेदो ६८९
 " होल्ल न व होल्ल ५३८
 " होल्ल सिआ उव्वरिअं ५८९
 मा. होति विले दो दोसा १८३

शुद्धिपत्रकम् ।

पन्ना	पङ्क्ति	वृत्तम्	सुप्ता	पन्ना	पङ्क्ति	वृत्तम्	उत्तर
५	२	वाक्यार्थार्थम्	वाक्यार्थार्थम्	३६	१	वृत्तम्	—'वृत्तम्
१२	१	पूर्वश्रीवृत्तम्	पूर्वश्रीवृत्तम्	४९	४	१०-१०	१०-११
१७	३	भा० ६-१०	भा० ५	५३	११	पुरुषार्थ	पुरुषार्थ
१८	३	"	भा० ६-७	५८	१६	'वृत्तार्थार्थम्'	वृत्तार्थार्थम्
१९	३	"	भा० ७-८	६०	१७	'मन्त्रार्थार्थम्'	मन्त्रार्थार्थम्
२०	३	"	भा० ८-९	६५	५	मेवाद्य	मेवाद्य
"	६	वाक्यार्थार्थम्	वाक्यार्थार्थम्	६८	२	मेवा	मेवा
२१	४	भा. ११-१२	भा. १०-११	"	३	३१-३३	३२-३३
२२	४	भा. ११-१२	भा. १२-१३	७४	९	वृत्तार्थार्थम्	वृत्तार्थार्थम्
२३	५	भा. १३-१४	भा. १३	७५	२	'वृत्तार्थार्थम्'	'वृत्तार्थार्थम्'
२४	३	नि० ३	भा. १४ लि ३	७६	१०	वृत्तार्थार्थम्	वृत्तार्थार्थम्
३२	४	भा. १६	भा. १८	८१	१३	वृत्तार्थार्थम्	वृत्तार्थार्थम्

वसति
सुहृल०
बालबुह्वाणं
बहिर्गामे
सुहृलिआ
विस्तीर्ण०
कुर्वन्त्यत
'बोयए'त्ति
२३८
१२६
परिमित०
'पइरिक्के'ति
ग्रामगमने
वसति-

वसति
सुहृल०
बालबुह्वाणं
बहिर्गामे
सुहृलिआ
विस्तीर्ण०
कुर्वन्त्यत
'बोयए'त्ति
१३७
नि. १२६
परिमित०
'पइरिक्के'ति
ग्रामगमने
वसति-

३
११
४
९
११
९
२
१२
३
३
१
३
१

१९१
१९३
१९५
"
"
२०३
२०४
२०८
२११
२१२
२२०
२२३
२२५
२२६

'प्रतिघाता०
वैद्य०
पढस०
भा. ४२
भरणं
हंतुं'
१३८-१४०
नि. १६३-१६४
शय्यातरस्य
परस्परतः
'वणिय'त्ति
भा. ९३
वडसंथ०
मण्हल्या

'प्रतिघाता०
वैद्य०
पढस०
भा. ४१
भरणं
हंतुं'
१३७-१३८
नि. १६१-१६३
शय्यातरस्य
परस्परतः
'वणिय'त्ति
भा. ९२
वडसंथ०
मण्हल्याः

१२
७
७
४
७
१
३
४
१
९
११
४
९
६

८३
८९
९५
१००
१०५
१४१
"
१५७
१६०
१६२
१६६
१६९
१७२
१८२

शुद्धिपत्रकम् ।

पत्रम्	पङ्क्तिः	शुद्धम्	वृत्तम्	पत्रम्	पङ्क्तिः	वृत्तम्	शुद्धम्
५	२	तावत्कर्त्तव्यो	वृत्तम्	३६	१	वृत्तम्	वृत्तम्
१२	९	पूर्वगृहीत०	तावत्कर्त्तव्यो	४९	४	वृत्तम्	—'वृत्तम्
१७	३	मा० ६-१०	पूर्वगृहीत०	४९	४	वृत्तम्	१०-११
१८	३	"	मा० ५	५८	११	वृत्तम्	पुरुषद्वय
१९	३	"	मा० १-७	६०	१३	वृत्तम्	वृत्तजनपुं०
२०	३	"	मा० ७-८	६५	१४	वृत्तम्	महिषा
"	६	आकरो, इत्थः,	मा० ८-९	६८	५	वृत्तम्	मेवाद्य
२१	४	मा ११-१२	आकरो इत्था,	"	२	वृत्तम्	मेवाः
२२	७	मा ११-१२	मा १०-११	७४	९	वृत्तम्	३२-३३
२३	५	मा १३-१४	मा १२-१३	७५	९	वृत्तम्	अधिष्ठा०
२४	३	त्रि० ३	मा १३	७६	२	वृत्तम्	'निष्पत्त्य०
३२	४	मा १६	मा १४ लि ३	७६	१०	वृत्तम्	वत्सारि
			मा १८	८१	१२	वृत्तम्	'सिद्धमानं

३३१	११	प्रत्युपसि	प्रत्युषसि
३३४	५	'आवस्सए'ति	'आवस्सए'त्ति
३३९	३	व्यख्यायते	व्याख्यायते
३५४	९	एणसम०	एणसम०
३६०	९	४०९	४५९
३७२	१०	विकिंखणणो०	विकिंखवणो०
३७३-७४	१	दाज्यागम	दाज्यागमन
३७४	५	एतेषामे०	एताषामे०
३७६	२	नीचद्वारे-	नीचद्वारो-
३७६	४	पाटादानि	पाटादीनि
"	६	२५६	२५५
३७७	३-४	इघाटघाटकपटानादि	इघाटकपाटादीनि
३८४	८	एकैकशु-	एकैक-
४००	२	यश्चात्कर्म	पश्चात्कर्म

४०२	२	कार्यात्सर्गस्थो	कार्यात्सर्गस्थो
४१३	३	५५५	५५४-५५५
४१८	३	भा० १८१-	भा. २८१-
४५१	१०	हुररागतः	हुररागतः
४५४	१	एवमेभि०	एवमेभि०
४६०	३	६५६	६५३
४६७	५	यद्युद्धर्व०	यद्युद्धु०
"	२	ऊर्द्धर्व०	ऊर्द्धु०
४७९	८	द्वेऽपि	द्वेऽपि
"	"	खोम्मिया	खोम्मिया
"	९	'षामेव	'षामेव
५०६	१३	कुशी 'लसं	कुशीलसं०
५०८	९	७८६-	७८५-
५०९	१३	०णा ए' आ. पा.	'णा ए' आ.

७७७७७७७७

क्र.सं.	विश्वामपीयनि	विश्वामपीयानि
२९३	७	विश्वामपीयानि
२९७	१	अग्निबाहु-
२९८	५	'प्रारम्भे
२९९	१०	वरिषणा
३००	१	वनस्पति
३०१	५	तिषत्राः
३०२	४	मित्रो०
३०८	११	पशति
३११	१२	विचिस्व
३१५	३	३८८
३१६	१४	'मभावात्
३१८	७	येष य
३२४	७	सकृत्मेव
३२५	५	'अमीह्यं'

क्र.सं.	वाक्ये०	वाक्ये०
२२८	१४	वाक्ये०
२३०-३१	२	प्रथमा
२३१	१०	द्येने
२३२	१०	केचिन्मि
२३३	११	'असंसप्त'पि ।
२३४	१३	अन्वार्हिद्विभे
२३९	७	वस
"	१२	ऊर्ध्वस्य
"	"	वायोर्ध्वं
२४१	१३	वद्येन
२४५	५	२२९
२७४	१३	पिराम्यन्ते
२८४	११	'येषणाविधि'०
२८७	३	नृपिण्यन्तरेण्य०

॥ अहम् ॥

चतुर्दशपूर्वधरश्रुतकेवलिश्रीमद्भद्रबाहुस्वामिभिरुद्धृता
अखण्डपाण्डित्ययुतश्रीद्रोणाचार्यकृतविवृतियुता

श्रीओघनिर्युक्तिः

नमो अरहंताणं, नमो सिद्धाणं, नमो आयरियाणं, नमो उवज्झायाणं, नमो लोए सबसाहूणं ।
एसो पंच नमुक्कारो, सबपावप्पणासणो, मंगलाणं च सबेसिं, पढमं हवइ मंगलं ॥ १ ॥

अहंभ्यस्त्रिभुवनराजपूजितेभ्यः, सिद्धेभ्यः सितैव न कर्मबन्धनेभ्यः । आचार्यश्रुतधरसर्वसंयतेभ्यः, सिद्धार्थी सततमहं
भवन्ति महापुरस्येव, तद्यथा-उपक्रमो निक्षेपोऽनुगमो नय इति, एतेषां चाध्ययनादौ उपन्यासे इत्थं च क्रमोपन्यासे
प्रयोजनमभिहितम्, तत्रोपक्रमनिक्षेपावुक्तौ, अधुनाऽनुगमावसरः, स च द्वेषा-निर्युक्त्यनुगमः सूत्रानुगमश्च, तत्र निर्युक्त्य-
नुगमस्त्रिधा-निक्षेपोपोद्घातसूत्रस्यैर्निर्युक्त्यनुगममेदात्, तत्र निक्षेपनिर्युक्त्यनुगमोऽनुगतौ वक्ष्यमाणश्च, उपोद्घातनिर्यु-

१ अहं पा. १ । २ नमो पा. १ ल. १-२ पु । ३ सतं ल. १ पा. १-२ । ४ स्पर्शं ल. १-२ ।

नमस्कारः कर्तव्यः, किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति, चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां नमस्कारो भविष्यतीति । अथ भेदेन क्रियते, एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामेकैकपूर्वहान्या तावत्कर्तव्यो यावत्पूर्वैकदेशघराणामिति, अत्रोच्यते, यदित्थं चोद्यं क्रियते तदविज्ञायैव परमार्थं, कथम् ? यदुक्तं तावत् संक्षेपग्रन्थोऽयं तदत्र नमस्कारोऽपि संक्षेपेण कर्तव्य इति । अत्र तावत्प्रतिविधीयते-येनैव संक्षेपग्रन्थोऽयं तेनैव लक्षणेनेत्थं नमस्कारः कृतः, तथाहि-सामान्येनार्हतां नमस्कारोऽभिहितः न विशेषेण एकैकस्य तीर्थकरस्य, तथाहि भगवतामुपकारकत्वान्नमस्कारः क्रियते, येऽप्यमी चतुर्दशपूर्वधरास्तेऽप्युपकारका एव, कथमिति चेत्, अर्थद्वारेण तीर्थकरा उपकारकाः, सूत्रतस्तु चतुर्दशपूर्वधरा गणधरा; यत उक्तम्-“अत्यं भासह अरहा सुतं गंथति गणहरा निउण” मित्यादि, अत उपकारकास्त इति । अथवा द्विघोपकारः-व्यवहितोपकारोऽनन्तरोपकारश्च । तत्र भगवन्तोऽहन्तः व्यवहितोपकारकत्वेन व्यवस्थिताः, चतुर्दशपूर्वधरास्त्वैस्याचार्यस्थानन्तरोपकारकत्वेन, तेन चतुर्दशपूर्वधरनमस्कारः कृतः; सर्वाश्चतुर्दशपूर्वधरव्यक्तय आगृहीता अनेन नमस्कारेणेति । यच्चोक्तम्-चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां दशपूर्व्यादीनां नमस्कारो भविष्यति किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति ? अथ भेदेन क्रियते एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामेकैकपूर्वहान्या तावत्कर्तव्यो यावत्पूर्वैकदेशघराणामिति, एतदप्यसाधु, कथम् ? यतो दशपूर्वधरा अपि शासनस्योपकारका उपाङ्गादीनां संग्रहपशुपरचनेन हेतुना, अथवाऽस्यामवसर्पिण्यां चतुर्दशपूर्व्यनन्तरं दशपूर्वधरा एव संजाता न त्रयोदशपूर्वधरा द्वादशपूर्वधरा एका-

१ °देशधारिणं ल २ । २ °मुपकारित्वां आ । ३ निउणा इत्यादि आ. । ४ व्यवहितोऽव्यवहितश्च आ. ल. २ पु पा १-२ । ५ °त्वस्यान्तं आ. ल. २ । ६ अतश्चतुं आ. ल १-२ पा. १-२ ।

व्यन्ते-ओचेन तु निर्युक्ति वक्ष्ये चरमकरबानुयोगात् अन्त्याक्षरौ महास्यो अनुप्रहार्षं सुविहितानाम्, एतावन्ति पदानि ।
 अणुना स्वार्थो-‘अरहते’ इत्यादि, अश्लोकपद्यमहाप्रातिहार्यादिकृपां पूजामर्हन्तीत्यर्थः तान् अर्हतः । ‘बविषा’ इति ‘नदि
 अमिषादन्स्तुत्योः’ स्तुत्वेत्यर्थाः, समानकर्तृकयोः पूर्वश्ले वस्वाप्रत्ययो भवतीति वन्दिता, किम् ?-‘ओषनिर्युक्ति वक्ष्ये’
 इति द्वितीयमावाकियया सह योगः । किमर्हत एव वन्दिता ? नेत्याह-‘चतुर्विंशत्पूर्विसम्’ चतुर्विंशत् पूर्विसि विपन्ते येषां ते
 चतुर्विंशत्पूर्विसम्, वन्दिस्वेति सर्वत्र क्रिया मीळनीया । किं एतानेव ? नेत्याह-‘तयैव दशपूर्विसम्’ ‘तथे’ति आगमोक्तेन
 प्रकारेण ‘एष’इति क्रमनियमप्रतिपादनार्थम् अनेन क्रमेण दशपूर्विसि इति, दश पूर्वाणि विपन्ते येषां ते दशपूर्विसिः । न
 केवलं तानेव, ‘एकादशाङ्गशार्पधारकान्’ एकादश एव तान्यङ्गानि च एकादशाङ्गानि एकादशाङ्गानां सूत्रार्थो एकादशाङ्ग-
 सूत्रार्थो तौ धारवन्ति ये तान् एकादशाङ्गशार्पधारकान् । ‘सर्वसाधुषु’ इति सर्वे साधयन्तीति सर्वसाधवः अथवा सर्वे च
 ते साधवश्च सर्वसाधवाः तान् सर्वसाधुषु वन्दिता । चक्षुष्यः समुच्चये, अथवाऽनुकृतसमुच्चये, यत्र समुचित सत्प्रतिपावपिप्प्यामः ।
 पदविग्रहस्तु यानि समासमास्त्रि पदानि तेषां समासाः प्रतिपादितः । अणुना बालनाया अचरतः सा प्रतिपाद्यते, एष व्याख्याते
 सत्याह परः-सर्वमेवेव यावास्तत्र न घटते, क्वम् ? इह ‘ओषनिर्युक्ति वक्ष्ये’ इति प्रतिज्ञा, सा च प्रथममेव नमस्कारक्षेत्रे
 प्रतिपादिता, एतत् नमस्कारोऽपि संक्षेपेणैवाभिधातव्यः, न वासौ संक्षेपेण प्रतिपादितः, अपि तु विस्तरेण, अत्रार्हमनस्कार
 एव केवलः संक्षेपनमस्कारो भवति, स एव कर्तव्यो न चतुर्विंशत्पूर्विसादिनमस्कारः । अथ क्रियते, एष तर्हि एकैकस्या व्यक्ते

नमस्कारः कर्तव्यः, किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति, चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां नमस्कारो भविष्यतीति । अथ भेदेन क्रियते, एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामेकैकपूर्वहान्या यावत्पूर्वैकदेशधराणामिति, अत्रोच्यते, यदित्थं चोद्धं क्रियते तदविज्ञायैव परमार्थ, कथम् ? यदुक्तं तावत् संक्षेपग्रन्थोऽयं तदत्र नमस्कारोऽपि संक्षेपेण कर्तव्य इति । अत्र तावत्प्रतिविधीयते-येनैव संक्षेपग्रन्थोऽयं तेनैव लक्षणेनेत्थं नमस्कारः कृतः, तथाहि-सामान्येनार्हतां नमस्कारोऽभिहितः न विशेषेण एकैकस्य तीर्थकरस्य, तथाहि भगवतांष्टुपकारकत्वान्नमस्कारः क्रियते, येऽप्यमी चतुर्दशपूर्वधरास्तेऽष्टुपकारका एव, कथमिति चेत्, अर्थद्वारेण तीर्थकरा उपकारकाः, सत्रतस्तु चतुर्दशपूर्वधरा गणधराः, यत उक्तम्-“अत्थं भासह अरहा सुत्तं गंथंति गणधरा निउण” मित्यादि, अत उपकारकास्त इति । अथवा द्विधोपकारः-व्यवहितोपकारोऽनन्तरोपकारश्च । तत्र भगवन्तोऽर्हन्तः व्यवहितोपकारकत्वेन व्यवस्थिताः, चतुर्दशपूर्वधरास्त्वस्याचार्यस्थानन्तरोपकारकत्वेन, तेन चतुर्दशपूर्वधरनमस्कारः कृतः, सर्वाश्चतुर्दशपूर्वधरव्यक्तय आगृहीता अनेन नमस्कारेणेति । यच्चोक्तम्-चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां दशपूर्व्यादीनां नमस्कारो भविष्यति किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति ? अथ भेदेन क्रियते एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामेकैकपूर्वहान्या तावत्कर्तव्यो यावत्पूर्वैकदेशधराणामिति, एतदप्यसाधु, कथम् ? यतो दशपूर्वधरा अपि शासनस्योपकारका उपाङ्गादीनां संग्रह-पशुपरचनेन हेतुना, अथवाऽस्यामवसर्पिण्यां चतुर्दशपूर्व्यनन्तरं दशपूर्वधरा एव संजाता न त्रयोदशपूर्वधरा द्वादशपूर्वधरा एका-

१ °देशधारिणा° ल २ । २ °मुपकारित्वा° आ । ३ निउणा इत्यादि आ । ४ व्यवहितोऽव्यवहितश्च आ. ल. २ पु पा १-२ । ५ °त्वस्यान्त° आ. ल. २ । ६ अतश्चतु° आ. ल. १-२ पा. १-२ ।

दञ्चपूर्वधरा धेत्यस्मार्यस्य प्रतिपादनायै चतुर्दशपूर्वधरानन्तरं दञ्चपूर्विनमस्कारोऽभिहितः, अथवाऽन्यत् प्रयोचनम्-अर्थतस्ती-
 येकप्रतीत एततो गणधरोपनिषद् चतुर्दशपूर्वधरोपनिषद् च दञ्चपूर्वधरोपनिषद् च प्रत्येकपुत्रोपनिषद् च प्रमाणमृत एतं
 मन्तीत्यस्यार्थस्य प्रतिपादनायै दञ्चपूर्विनमस्कारः कृता, तथा धोक्तम्-"अहोक्तं गणधराह्ये प्रत्येकपुत्रह्ये च । स्पष्टि-
 त्रचितं च तथा प्रमाणमृतं त्रिधा सूत्रम् ॥ २ ॥" इति, अथवाऽन्यत्प्रयोचनम्-चतुर्दशपूर्विणो दञ्चपूर्विष्यन् नियमेनैव सम्य-
 ग्गृह्य इति प्रदर्शनार्थं षडनमस्कारः । अथवा चतुर्दशपूर्विणो दञ्चपूर्विष्यन् तावन्नमस्कारो वाच्यो यावत्तदेकदेशे
 धराणांमिति, सैव हानिरित्यस्युक्ता यदुत प्रभृत्तान्वा हानिर्वाच्या, सा च भ्यन्तरे प्रतिपादिता भवति, अतः पूर्वत्रयसुष्ठुरूप
 दञ्चपूर्विणां ग्रहणम्, एव नपादिष्वपि योज्यम्, एव व्याख्याते सत्याह परा-गुणाधिकस्य वन्दनं कर्तव्यं, न त्वैवमस्य,
 यत् तत्कम्-"गुणादिषु ब्रह्मण्य" अत्रवाहुस्थारिभिनमर्तुर्दशपूर्वधरत्वात् दञ्चपूर्वधरादीनां च न्यूनत्वात्तत्किं तेषां नमस्कारमसौ
 क्तोति ? इति, अत्रोच्यते, गुणाधिका एव ते, अन्वयच्छिष्ठिगुणाधिकत्वात्, अतो न दोष इति । एव व्याख्याते सत्याह परा-
 एकावशाद्ब्रह्मधाराचारकाणां किमर्थे क्रियते ? इति, उच्यते, इह धरणकरणारिमका ओचनिर्युक्तिः, एकावशाद्ब्रह्मधारापर्यवारिण्यत्र
 धरणकरणवन्त एव, एकावशाद्ब्रह्मार्ना धरणकरणानुयोगत्वात्, तपयोगित्वेनान्नेन तेषां नमस्कार इति । साधूनां किमर्थमिति
 चेत्, ते तु धरणकरणनिष्पावकाः, तदर्थं चाय सर्वे एव प्रयास इति । अथवाऽन्यथा व्याख्यायते इह गाथाधर्मम्-अनेन
 गाथाधर्मेण पञ्चनमस्कारः प्रतिपाद्यते, न च पञ्चनमस्काराद्युतरोऽन्योऽस्ति नमस्कार इत्यतो मन्त्रबाहुस्वामिना स एव कृत

इति, कथम् ? 'अरहंते वंदित्वा' इत्यनेनार्हन्नमस्कारः, 'चोर्हसपुवी तहेव दसपुवी एकारसंगसुत्तथधारए' इत्यनेनाचार्योपा-
 ध्यायनमस्कारः, यतः सूत्रप्रदा उपाध्याया अर्थप्रदा आचार्या इति । एवं व्याख्याते सत्याह-एवं तर्हि 'अर्थसूत्रधारकान्'
 इत्येव वक्तव्यम्, आचार्योपाध्यायपदैयोरेवमेव क्रमेण व्यवस्थितत्वात्, तत्कथमेतत् ? इति, अत्रोच्यते, नात्रश्यमाचार्योपा-
 ध्यायैभिर्भक्तिव्यम्, अपि तु क्वचिदसावेव सूत्रं शिष्येभ्यः प्रयच्छत्यसावेव चार्थमतः 'सूत्रार्थधारकान्' इत्येवमुपन्यस्तम् ।
 'सर्वसाधुंश्च' इत्यनेन तु साधुनमस्कारः प्रतिपादितः । सर्वशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते, ततोऽयमर्थो भवति-सर्वानर्हतः, एवं
 चतुर्दशपूर्वधारदीनामपि मीलनीयं, चशब्दात्सिद्धनमस्कारः । एवं व्याख्याते सत्याह-किमर्थं सिद्धनमस्कारः पश्चादभिधीयते ?,
 अपित्वर्हन्नमस्कारानन्तरं वाच्य इति, अत्रोच्यते, यानि हर्हदादीनि पदानि तेषां सर्वेषामेव सिद्धाः फलभूताः, अतः फल-
 प्रतिपादनार्थं पश्चादुपन्यास इति । अथवाऽर्हन्नमस्कारेणैव सिद्धनमस्कारोऽप्यमिहितः, कारणे कार्योपचारमङ्गीकृत्य, सिद्धत्वस्य
 कारणभूतत्वादहंतामित्यलं प्रसङ्गेनेति ॥ १ ॥ अधुना कृतमङ्गलः सन् संबन्धामिधेयप्रयोजनत्रयप्रदर्शनार्थं द्वितीयं गाथा-
 सूत्रमाह-'ओहेण उ' इति, ओषः संक्षेपः समासः सामान्यमित्येकोऽर्थः, तेन ओधेन निर्युक्तिं वक्ष्ये इति योगः । तदनेन गाथा-
 खण्डकेन संबन्धः प्रतिपादितः क्रियाऽऽनन्तर्यलक्षणः, तथा च व्यासक्रियायाः समासक्रिया अनन्तरभूता वर्तते, अतः
 क्रियाऽऽनन्तर्यलक्षणः संबन्धः । एवं कार्यकारणलक्षणोऽपि द्रष्टव्यः-कार्यम्-ओघनिर्युक्त्यर्थपरिज्ञानमनुष्ठानं च, कारणं तु
 वचनरूपापन्ना ओघनिर्युक्तिरेव, एवं च साध्यसाधनादयोऽपि द्रष्टव्या इति । तुशब्दो विशेषणे, किं विशिनष्टि ? ओधेन वक्ष्ये,

तुल्यत्वात्किञ्चिद्विस्तरतोऽपि, 'छप्पुरिमा" [नि २१६] इत्यादि । निर्युक्ति वक्ष्य इति-नि-आभिनये योचन युक्ति, सत्रार्थ
 योयोगो नित्यव्यवस्थित एवास्ते वाच्यवाचकतयेत्यर्थः, अधिका योचना निर्युक्तिरुच्यते, नियता निमित्ता वा योचनेति, ततश्च
 निर्युक्तियुक्तिरित्येव वक्तव्ये एकस्य युक्तिशब्दस्य लोप कृत्वा एवमुपन्यासः, यपोच्छ्रुत्वासी कल्पयेति । 'बुच्छं' इति वक्ष्ये
 अभिप्रास्ये इति यदुक्तं भवति, कुतो वक्ष्ये ? इत्यत आह-'चरमकरणानुयोगात्' वक्ष्येते इति चरम-वक्ष्यमाणलक्षण प्रतादि,
 क्रियत इति करण-पिण्डविद्युत्वादि, चरम च करण च घरणकरणे तयोरनुयोगाकरणकरणानुयोगाः, अनुयोचनमनुयोगाः
 अनुक्तयो वा योगोऽनुयोगाः अनुकूलो वा योगोऽनुयोगाः, अथवाऽनु-अर्थः, ततो महतोऽर्थस्यापुना सूत्रेण
 योगोऽनुयोगाः, तस्माच्चरमकरणानुयोगात् निर्युक्ति वक्ष्य, घरणकरणात्मिकमेवेति गम्यते, यथा सुदो घट करोति सुदारमकमेव,
 तथाऽत्रापि । अथवा चरमं च तत्करण च घरणकरण तस्वानुयोगस्तस्माच्चरणकरणानुयोगात् निर्युक्ति वक्ष्य इति, तदने
 नावयवेनाभिधेयपट्टक, चरमकरणनिर्युक्तिरभिधेयेति । किंस्वरूपा निर्युक्ति वक्ष्ये ? इत्यत आह-'अत्याक्षरं' अत्यान्यक्षरापि
 यस्यां साऽत्याक्षरा तामत्याक्षरात्, अथवा क्रियाविशेषणमेतत्, क्व वक्ष्ये ? इत्यत आह-'अस्याक्षरं' स्तोत्राक्षरं वक्ष्ये, न
 प्रभूताक्षरमित्यर्थः । किमस्याक्षरमेव ? नेत्याह-'महात्त्यं' महात्त्यं वक्ष्ये, अथवा महानर्थो यस्याः सा महात्ती वा महात्ती
 वक्ष्ये, तदनेनाभिधेयविशेषणं प्रतिपादितं भवति । 'अत्याक्षरं महात्ती' इत्यनेन बहुव्रीहिका प्रतिपादिता भवति, एकमत्याक्षरं
 प्रभूतात्थं भवति १, तथा अन्यत् प्रभूताक्षरमत्यात्थं २, तथा प्रभूताक्षरं प्रभूतात्थं ३, अत्याक्षरमत्यात्थं ४ चेति । किंनिमित्त

वक्ष्ये ? इत्यत आह—‘अनुग्रहार्थ’ अनुग्रहः—उपकारोऽभिधीयते, अर्थशब्दः प्रयोजनवचनः, तत उपकारः प्रयोजनं वक्ष्ये, तदनेन प्रयोजनं प्रतिपादितं द्रष्टव्यम् । केषां वक्ष्ये ? इत्यत आह—‘सुविहितानां’ शोभनं विहितम्—अनुष्ठानं येषामिति ते सुविहिताः—साधवस्तेषां सुविहितानामनुग्रहार्थमोघनिर्युक्तिं वक्ष्ये इति योगः । तदनेन गाथासूत्रेण परोपन्यस्ता हेतवो निराकृता भवन्ति । के च ते हेतवः ?, निःसंबन्धत्वादय इति । यश्चायं क्त्वाप्रत्यय उपन्यस्तस्तेन नित्यानित्यैकान्तवादे योरसारता प्रतिपादिता भवति, कथम् ? न नित्यवादे क्त्वाप्रत्ययो युज्यते न वाऽनित्यवादे, किन्तु नित्यानित्यवादे एवायं घटत इति, नित्यवादे तावन्न घटते, एकं कृत्वा ह्यपरकरणं क्रमः, क्त्वाप्रत्ययश्च विशिष्टं एवार्थेऽभिधीयते, ‘समानकर्तृकयोः पूर्वकाले क्त्वे’ (पा० ३-४-२१) ति वचनात्, नित्यवादे चाप्रच्युतानुत्पन्नस्थिरैकस्वभावं वस्तु, तच्च किं तावत् पूर्वस्वभावत्यागेन द्वितीयां क्रियां करोति आहोस्वित्पूर्वस्वभावात्यागेनेति वाच्यम् ?, यदि पूर्वस्वभावत्यागेन ततोऽनित्यत्वप्रसङ्गः, अतादवैश्वर्यमनित्यत्वं ब्रूमः, अथ पूर्वस्वभावात्यागेन एवं तर्हि न कदाचिदपि तेन द्वितीया क्रिया कर्तव्येति । एवं प्रतिपादितेऽनित्यतावाद्याह—अत एवास्माकं दर्शने क्त्वाप्रत्ययो घटत इति, एतदप्यचारु, यस्य क्षणिकं वस्तु तस्य कथं क्त्वाप्रत्ययो युज्यते ?, उत्पन्नान्तरं ध्वंसात्, कथमेक एव कर्त्ता क्रियाद्वयं करोति ?, येन हि प्राक्तनी क्रिया निष्पादिता सोऽन्य एव, योऽपि चोत्तरां क्रियां करोति सोऽपि चान्य एव, तत एकान्तानित्यवादेऽपि न घटते क्त्वाप्रत्यय इति । अयं तावत्समुदायार्थः, अधुना भाष्यकृदेकमवयवं व्याख्यानयति—तत्र ‘तत्त्वभेदपर्यायैर्व्याख्ये’ ति पर्यायतो व्याख्यां कुर्वन्नित्दं

११ विशिष्टपूर्वार्थोऽभिधी’ आ. । २ वाच्यम् ? किं चातो यदि ल. १-२ पा. १-२ पु. । ३ वस्य^० पु. । ४ मन्वित्यता ब्रूम आ. पा. १ पु. ।

ओष्ठे पिंड समासे सस्त्रेवे चैव ह्येति एगट्ठा। निञ्जुत्तत्ति य अरथा ज वद्धा तेण निञ्जुत्ती ॥१॥ (भा)

ओषः पिण्डो भवतीति योमः। पिण्डन पिण्डः सषातरूप इत्यर्थः। 'समासे'षि समसन समासः। 'असु क्षेपणे' सम्-
एकीभावेनासन क्षेपणमित्यर्थाः, तथा च समासेन सर्व एव विशेषा गृह्यन्ते, ओषः समासो भवतीति योगः, एव भवतीति
क्रिया सर्वत्र मीलनीया। 'सस्त्रेवे'षि संक्षेपण संक्षेपः सम्-एकीभावेन प्रेरणमित्यर्थाः, चञ्चब्द उक्तसमुच्चये, कदाचिदनुक्त
समुच्चये, एवञ्चब्दः प्रकृतवाचकः, एवमेतेषामपि पिण्डादीनां ये पर्यायास्ते मीलनीया इति। निर्युक्तिपदव्याख्यानार्थमाह—
'निञ्जुत्तत्ति च' इत्यादि, निः-आधिक्ये योवन युक्तिः, आधिक्येन युक्ता निर्युक्ताः, अर्यन्त इत्यर्थाः गम्यन्त इत्यर्थ, ततो
निर्युक्ता इति चार्था पठ् यस्माद्ब्रह्मास्तेन निर्युक्तिरभिधीयते। अथवाऽन्यथा-निश्चयेन युक्ता निर्युक्तिरिति चार्थाः यद्ब्रह्मास्तेन
निर्युक्तिरभिधीयते, इत्यय माथार्थः। एकार्थिकप्रतिपादनेन च एकान्तमेदामेदवादौ व्युदस्येते, नैकान्तमेदपक्षे एकार्थिकानि
युज्यन्ते, कथम्?, यस्व लोकान्तेनैव सर्वे माषाः सर्वथा भिन्ना वर्तन्ते तस्य हि यथा घटश्चन्द्रात्पटश्चन्दो भिन्नः एव कुट
श्चन्दोऽपि भिन्न एव, तत्कथ घटश्चन्द्रस्य कुटश्चब्द एकार्थिको युज्यते? एकार्थिकत्व हि कथश्चिद्भेदे भवतीति, एवमेकान्ता
मेदवादिनोऽपि न युज्यन्ते एकार्थिकानि, कथम्? यस्य समेदेन सर्वे एव भावा व्यवस्थितास्तस्य यथा घटश्चन्द्रस्य घट
श्चन्दोऽभिन्न एकार्थिको न भवति एव कुटादयोऽपि न युज्यन्ते, अभिन्नत्वात्, इत्यल चक्ष्येति ॥ १ ॥

१ समासे इति ब्य.। २ संक्षेपे' इति भा संक्षेपि षि स १। ३ युञ्ज निर्युञ्ज भिनुञ्चि ष १ पा १-२। ४ घटे माषा ब्य.।

अधुना चरणपदव्याख्यानार्थमिदं गाथासूत्रमाह—

वयं^१समण^२धम्मसंजम^३वेयां^४वच्चं च बंभु^५त्तीओ । नाणो^६इतियं तव^७ कोहनिग्हाइ^८ चरणमेयं ॥ २ ॥ (भा०)

व्याख्या—भवतीति क्रियाऽनुवर्तते, व्रतादि चरणं भवतीति योगः । व्रतानि-प्राणातिपातादिनिवृत्तिरूपाणि, 'समण-धम्म'ति श्रमणाः-साधवो धारयतीति धर्मः । श्रमणानां धर्मः-क्षान्त्यादिकश्चरणं भवतीति सर्वत्र मीलनीयम् । 'संजमे'ति सम्-एकीभावेन यमः संयमः, उपरम इत्यर्थः, स च प्रेक्षोत्प्रेक्षादिरूपः सप्तदशप्रकारः । 'वेयावच्चं'ति व्यावृत्तस्य भावो वेयावृत्त्यं, आचार्यादिभेदादशप्रकारं, चशब्दः समुच्चये, किं समुच्चिनोति ? विनयश्च । 'बंभुत्तीओ'त्ति ब्रह्म इति-ब्रह्मचर्यं तस्य गुप्तयो ब्रह्मचर्यगुप्तयः, चर्यशब्दलोपादेवमुपन्यासः कृतः, ताश्च वसत्यादिका नव ब्रह्मचर्यगुप्तयः । 'नाणाइतियं'ति ज्ञायतेऽनेनेति ज्ञानम्-आभिनिबोधिकादि तदादिर्यस्य ज्ञानादित्रयस्य तव ज्ञानादि, आदिशब्दात् सम्यग्दर्शनचारित्रपरिग्रहः, ज्ञानादि च तत्रिक च ज्ञानादिकम् । 'तव' इति तापयतीति तपो-द्वादशप्रकारमनशनादि । 'कोहनिग्हाइ' इति 'क्रुध कोपे' क्रोधनं क्रोधः, निग्रहणं निग्रहः, क्रोधस्य निग्रहः स आदिर्यस्य मानादिनिग्रहकदम्बकस्य तत्क्रोधनिग्रहादि, चरणमेतत् । एवं व्याख्याते सन्याह परः-ननु व्रतान्तर्गतत्वाद् गुप्तयो न पृथक् कर्त्तव्याः । अथ परिकरभूताश्चतुर्थत्रयस्य ब्रह्मचर्यगुप्तयोऽभिधीयन्ते, एवं तर्कैकस्य परिकरभूता भावना अपि वाच्याः, न च ज्ञानादित्रयस्य ग्रहणं कर्त्तव्यं, अपि तु सम्यग्दर्शनज्ञानयोरेवोपन्यासः कर्त्तव्य इति, चारित्रस्य व्रतग्रहणेनैव ग्रहणात् । तथा श्रमणधर्मग्रहणेन संयमग्रहणं तपोग्रहणं

१ वेयावच्च' इति भा. ल. १-२ । २ 'गुत्तीओ' इति पा. १ । ३ 'निग्हाइ' इति पा. १-२. पु । ४ ज्ञानसम्यग्दर्शनं भा. पा. १ पु. ।

पाठिरिन्त्येते, संयमतपसो बोद्धव्यं भ्रमणधर्मस्योपन्यासः कर्षण्यः । तथा तपोग्रहणे च सति वैद्याहस्यस्योपन्यासो बुधा,
 षष्ठ्यस्युचितस्य च विनयस्य, वैद्याहस्यविनययोस्त्वयोज्ज्वलत्वात् । तथा धान्त्यादिधर्मग्रहणे च सति क्रोधादिनिग्रह
 ग्रहणमनर्षकम् । तदिय सर्वैव साक्षात्कृतविशीर्षेति तत्कथमेतत् ? इति, अत्रोच्यते, अविद्यायैव परमार्थमेव बोधते, पदुक्तं-
 प्रतग्रहणे ब्रह्मधर्मगुणानाविद्ययाविनयोपन्यासो न कर्षण्यः तथावस्यरिद्रियते-यदेतद्ब्रह्मवधारितं स एकांशो वर्तते चारित्र्यस्य,
 सामायिकादि च चारित्र्यं चतुर्विधमगृहीतमास्ते तद्ग्रहणार्थं ज्ञानादित्रयमुपन्यस्त, प्रतग्रहणे ब्रह्मधर्मगुणयो यदभिधीयन्ते
 तद् ब्रह्मधर्मस्य निरपवात्त्वं दर्शयति, तथा बोधतम्—A “नवि किंचिदि पठिसिद्धं नाजुभाय च क्षिप्रवरिदेहि । सुष्ठु मेहुण
 मार्षं न विषा त रागदोसेहि ॥ १ ॥” अथवा पूर्वपश्चिमतीर्थकरतीर्थयोर्भेदेनेतद् महाव्रतं मवति, अस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थं
 भेदेनोपन्यासः कृत इति । यथोक्त-भ्रमणधर्मग्रहणे संयमतपसोर्न ग्रहणं कर्षण्यम्, भ्रमणधर्मग्रहणेनैव गृहीतत्वाद्ययोः, तदस्य
 साधु, संयमतपसोः प्रधानमोक्षाङ्गत्वात्, कथं प्रधानत्वम् ? इति चेत् अपूर्वकर्माभवसवरहेतुः संपन्नो वर्तते, पूर्वगृहीतकर्मस्य
 हेतुश्च तपः, ततः प्रधानत्वमनयोः, अतो गृहीतयोरप्यनयोर्भेदेनोपन्यासः कृतः, इष्टभाय न्यायो यथा-ब्राह्मणा आयाता
 बधिष्ठोऽप्यायातः, अत्र हि ब्राह्मणग्रहणेन बधिष्ठस्यापि ग्रहणं कृतमेव, तथाऽपि प्राधान्याद्यस्य भेदेनोपन्यासः कियत् इति ।
 तथा यथोक्त-तपोग्रहणे वैद्याहस्यविनययोर्न ग्रहणं कर्षण्यं, तदस्यकारु, वैद्याहस्यविनययोर्न्यासा स्वपरोपकारकत्वात्प्राधान्य

१ अत्रोक्तिश्च स १-२. ३ । २ कर्मविर्ततेऽत्र च. १ ।
 A- नापि किञ्चिदपि प्रसिद्धिश्च नाजुभाय च विनयेत्यत्रै । सुक्त्वा भैद्युनमाव न विना तत्राग्रेषाम्भ्याम् ॥

नैवमनशनादीनां तपोभेदानामिति । यच्चोक्तं—श्रमणधर्मग्रहणे क्रोधादिनिग्रहस्य नोपन्यासः कर्त्तव्यः, तदप्यचारु, इह द्विरूपः क्रोधः—उदयगत उदीरणावलिकागतश्च, तत्रोदयगतनिग्रहः क्रोधनिग्रहः, एवं मानादिष्वपि वाच्यं, यस्तु उदीरणावलिकाप्राप्तस्तस्योदय एव न कर्त्तव्यः क्षान्त्यादिभिर्हेतुभिरिति । अथवा त्रिविधं वस्तु—ग्राह्यं हेयमुपेक्षणीयं च, तत्र क्षान्त्यादयो ग्राह्याः, क्रोधादयो हेयाः, अतो निग्रहीतव्यास्त इत्येवमर्थमित्यमुपन्यस्तमिति तस्मात् साधु सर्वमेवैतद् गाथासूत्रमिति । अधुना करणावयवप्रतिपादनार्थमिदं गाथासूत्रमाह—

पिण्डविशोही संमिर्द्भावं पण्डितं य इन्द्रियनिरोहो । पण्डिते हर्षेण गुत्तीओ अभिगर्हा चैव करणं तु ॥३॥भा॥

अस्य व्याख्या—‘पिण्ड’ इति पिण्डनं पिण्डस्तस्य विविधम्—अनेकैः प्रकारैः शुद्धिः आधाकर्मादिपरिहारप्रकारैः पिण्ड-विशुद्धिः, सा किम्?, करणं भवतीति योगः । ‘समिति’ इति सम्यगिति—सम्यग्गमनं प्राणातिपातवर्जनेत्यर्थः, जातावेकवचनं, तार्थयोसमित्यादयः समितयः । ‘भावण’ इति भावयन्त इति भावनाः—अनित्यत्वादिकाः । ‘पण्डित’ इति प्रतिमाः—अभिग्रहप्रकारा मासाद्या द्वादश भिक्षुप्रतिमाः, चण्डाद्भद्रादयश्च प्रतिमा गृह्यन्ते । ‘इन्द्रियनिरोहो’ इति इन्द्रियाणि—स्पर्शनादीनि तेषां निरोधः इन्द्रियनिरोधः आत्मीयात्मीयेष्टानिष्ठविषयरागद्वेषाभाव इत्यर्थः । ‘पण्डिते हर्षेण’ इति प्रतिलेखनं प्रतिलेखना ‘लिख अक्षरविन्यासे’ अस्य प्रतिपूर्वस्य ल्युडन्तस्यानादेशे ङापि च विहिते प्रतिलेखनेति भवति, एतदुक्तं भवति—अक्षरानुसारेण प्रतिनिरीक्षण-

१ °न्यस्ता इति स्यात्साधु आ, °न्यस्ता इति तस्मात् पा १, °न्यास इति तस्मात् पा २ । २ शोधि. ल २ पा १-२ । ३ विशोधि. ल. २ । ४ निरोधः आत्मी° आ. । ५ आत्मीयेष्टा° आ । ६ टापि आ. पा. २ ।

मनुष्ठानं च पत्सा प्रविलेखना, सा च षोडशद्वारद्वेषकरणस्येति । 'गुचीञो'सि गुप्तानि गुप्तयो-मनोवाक्कायरूपास्त्विस्रः ।
 'अभिग्गह'सि अभिग्रहा द्रव्याविभिनेकप्रकाराः, चञ्चदो वसत्याविसप्तद्वयार्था, एवकारः क्रमप्रतिपादनार्थः । 'करण तु'सि
 क्रियते इति करण, मोषार्थिभिः साधुभिर्निष्पाद्यत इत्यर्थः । तुञ्चदो विज्ञेयमे, मूलगुणसञ्जावे करणत्वमस्य, नान्यथेति ।
 आह-ननु समितिग्रहेनैव पिण्डविद्युदेर्युहीतत्वाच्च पिण्डनिष्ठविद्युद्ग्रहण कर्षण्य, एत एपणासमितौ सर्वेपणा गृहीताः, पिण्डवि
 द्युद्ग्रहणस्यैव, तत्किं मेदेनोपन्यासः ! इति, अत्रोच्यते, पिण्डरूपतिरेकेषोऽन्याप्येपणा विद्यते घमल्यादिरूपा तस्या ग्रहण मवि
 न स्रक्त्यते पिण्डविद्युत्त्वादि कारण सर्वमेव कर्षुमतो मेदेनोपन्यास इति । अत्राह-घरणकरणयोः कः प्रतिविज्ञेयः ! इति, अत्रो
 च्यते, नित्यानुष्ठानं चरणं, यद्यु प्रयोजन आपत्ते क्रियते तत्करणमिति, तथा च व्रतादि सर्वकालमेव चर्यते न पुनर्व्रतधून्यः
 कश्चिरकाल इति । पिण्डविद्युदपदि तु प्रयोजने समापत्ते क्रियत इति । एव व्याख्याते सत्याह परः-“ओदेष तु निञ्चुसि
 बुच्छ वरजकरणाधुबोमस्व” इत्येव वक्तव्य, तदिकमर्थे पष्ठपुच्छहन कृत्वा पञ्चम्यभिधीयते, इत्यस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थमिदं
 गाथाव्ययमाह-

चोदगवयण छट्टी सधधे कीस न भवति विमतीः।तो पधमी उ भणिया, किमसिय अन्नेऽवि अणुबोगाऽमा
 व्याख्या-‘चोदग’ सि चोदकोक्तिः चोदकवचन, किमृतम् !, तदाह-गृही संबन्धे किमिति न भवति विमक्तिः !, संव

1 चोपगानि च्च क. 1-2 पा 2 पु. 1 2 १ नायेवना वा पा 1-2 । ३ कपधे वा. क 1-2 । ४ चोदकवचनं किमृतम् । वा क 1-2 ।

न्यूनं संबन्धत्तस्मिन् संबन्धे षष्ठी किमिति न भवति ? एतदुक्तं भवति-चरणकरणानुयोगसंबन्धिनीमोघनिर्युक्ति वक्ष्य इति वाच्यं, तदुल्लङ्घनं कृत्वा पञ्चम्युच्यते तत्र प्रयोजनं वाच्यं, अथ न किञ्चित्प्रयोजनं ततः पञ्चमी भणित्वा किं केन कारणेन ? निष्प्रयोजनैवेत्यर्थः, एवं चोदिते सत्याहाचार्यः-अस्त्यत्र प्रयोजनं षष्ठ्युल्लङ्घनं कृत्वा यत् पञ्चम्युपन्यस्ता, किम् ? इत्यत आह-'अत्थि अणोवि अणुओगा' सन्ति-विद्यन्ते अन्येऽप्यनुयोगाः-अस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थमेवमुपन्यासः कृत इति । पुनरप्याह-यद्यन्येऽप्यनुयोगाः सन्ति पञ्चम्याः किमायातम् ? इति, अत्रोच्यते, अस्याचार्यस्येयं शैली-यदुत यत्र क्वचित् संबन्धस्तत्र षष्ठ्याः सप्तम्या वा निर्देशं करोति, तथा च-A "आवस्सगस्स दसकालियस्स तह उत्तरज्झमायारे । इत्येवमादि । अत्र तु शैलीं त्यक्त्वा पञ्चम्या निर्देशं कुर्वन्नाचार्य एतद् ज्ञापयति-सन्त्यन्येऽप्यनुयोगा इति, तदत्राहं चरणकरणानुयोगाद्दृश्ये नान्यानुयोगेभ्य इति । तथा षष्ठी द्विविधा दृष्टा-भेदषष्ठी च, तत्र भेदषष्ठी यथा-देवदत्तस्य गृहम्, अभेदषष्ठी यथा तैलस्य धारा शिलापुत्रकस्य शरीरकमिति । तद्यदि षष्ठ्या उपन्यासः क्रियते ततो न ज्ञायते-किं चरणकरणानुयोगस्य भिन्नामोघनिर्युक्ति वक्ष्ये यथा देवदत्तस्य गृहमिति, आहोस्विदभिन्नां वक्ष्ये यथा तैलस्य धारेत्यस्य सम्मोहस्य निवृत्त्यर्थे पञ्चम्या उपन्यासः कृत इति । एवं व्याख्याते सत्यपरस्त्वाह-अस्तीत्येकवचनमनुयोगाश्च बहवस्तत्कथं बहुत्वं प्रतिपादयति ?

१ यदुभयत्र क्वचित्त्र आ ।

A. आवस्सगस्स दसकालियस्स, तह उत्तरज्झमायारे । सूयगडे निब्जुत्ति, वोच्छामि तथा दसाणं च ॥ १ ॥ कप्पस्स य निब्जुत्ति, ववहारस्सेव परमनिडणस्स । सूरपणत्तीए वोच्छं इसिभासियाणं च ॥ २ ॥ (आव० नि० पत्रे ६१ गाथा ८४-८५)

तन्वते, अस्तीति तिकन्तप्रतिरूपकमव्ययम्, अव्ययं च "सहस्र त्रियु लिङ्गेषु, सर्वासु च विभक्तिषु । वचनेषु च सर्वेषु यत्र व्येति तदव्ययम् ॥ १ ॥" ततो बहुलं प्रतिपादयत्येवेत्यदोषः । तद्यथा व्युत्पत्तिः संघोऽस्तिव्यवस्य, कथम् ? इदं बोधकवचनम्-पृष्ठी संबन्धे किमिति न भवति विभक्तिः ? आचार्य आह-अस्ति पृष्ठी विभक्तिः, पुनरप्याह-यद्यस्ति ततः पृष्ठी मणित्वा किम् ? आचार्य आह-अन्येऽप्यनुयोगावत्वारः, अतः पृष्ठी विषयमानाऽपि नोक्तेति, माभवा पूर्ववत् । अन्येऽप्यनुयोगाः सन्तीत्युक्तं, न च ज्ञायन्ते कियन्तोऽपि ते ? इत्यतः प्रतिपादयन्त्याह-

चत्वारि उ अणुओगा चरणे धम्मगणियाणुओगे य । दवियणुजोगे य तथा अहक्कम ते महिड्डीया ॥ ५ ॥

व्याख्या-चत्वार इति सत्स्वभाषकः शब्दः, अनुकूला अरुणा वा योयाः अनुयोगाः, तुशब्द एवकारार्थः, चत्वार एवैते । अन्ये तु तुशब्द विशेषणार्थे व्याख्यानयन्ति, किं विशेषयन्तीति-वत्वारोऽनुयोगाः, तुशब्दाद् द्वौ च-द्वयस्त्वाप्युक्तत्वेनात् । कथं वत्वारोऽनुयोगाः ? इत्याह-'चरणे धम्मगणियाणुओगे य' वर्यत इति वर्यं, तद्विषयोऽनुयोगावरणानुयो गत्वास्मिन् चरणानुयोगे, अत्र चोपरपदलोपादिरव्युत्पत्त्यासः, अन्यथा चरणकरणानुयोगे इत्येव वक्तव्यं, स चैकादशाङ्गरूपः । 'धम्म'पि चारयतीति धर्मा, दुर्गतौ प्रपतन्त सत्त्वमिति, तस्मिन् धर्मे-धर्मविषये द्वितीयोऽनुयोगो भवति, स चोत्तराच्ययन प्रकीर्णकरूपः । 'गणियाणुओगे य'पि गण्यते इति गणित तस्यानुयोगो गणितानुयोगे भवति, स चोत्तराच्ययन विषये तृतीयो भवति, स च सूर्यप्रसप्त्यादिरूपः । वक्तव्यः प्रत्येकमनुयोगपदसमुदायकः । 'द्विषयणुओगे'पि द्वयव्य

१ विशेषणवतीति ५ श्लोकेऽपि पा २-१ । २ 'धम्म' इति वा अ. १-२ । ३ 'विषयणुओगे' वा १-२ पा १-२ ५ ।

तस्थानुयोगो द्रव्यानुयोगः—सदसत्पर्यालोचनारूपः, स च दृष्टिवादः वशब्दादनार्षः सम्मत्यादिरूपश्च, तथेति क्रमप्रति-
 पादकः, आगमोक्तेन प्रकारेण 'यथाक्रमं' यथापरिपाटयेति, चरणरणानुयोगाद्या 'महर्द्धिकाः' प्रधाना इति यदुक्तं भवति । एवं
 व्याख्याते सत्याह-परः—'चरणे घम्मगणियाणुओगे य दवियणुओगे य'त्ति यद्येतेषां भेदेनोपन्यासः क्रियते तत्किमथ चत्वारः ?
 इत्युच्यते, विशिष्टपदोपन्यासादेवायमर्थोऽवगम्यत इति, तथा चरणपदं भिन्नया विभक्त्या किमर्थमुपन्यस्तं ? धर्मगणितानु-
 योगौ तु एकैव विभक्त्या, पुनर्द्रव्यानुयोगो भिन्नया विभक्त्येति, तथानुयोगशब्दश्चैक एवोपन्यसनीयः, किमर्थं द्रव्यानुयोग
 इति भेदेनोपन्यस्त इति ? अत्रोच्यते, यत्तावदुक्तं—चतुर्ग्रहणं न कर्तव्यं विशिष्टपदोपन्यासात्, तदसत्, यतो न विशिष्टसङ्ख्या-
 वगमो भवति विशिष्टपदोपन्यासेऽपि, कुतः ?, चरणधर्मगणितद्रव्यपदानि सन्ति, अन्यान्यपि सन्तीति संशयोऽत्र माभूत्कस्य-
 चिदित्यतश्चतुर्ग्रहणं क्रियत इति । तथा यच्चोक्तं—भिन्नया विभक्त्या चरणपदं केन कारणेनोपन्यस्तम् ?, तत्रैतत्प्रयोजनं, चरणकरणा-
 नुयोग एवान्नाधिकृतः, प्राधान्यख्यापनार्थं भिन्नया विभक्त्या उपन्यास इति । तथा धर्मगणितानुयोगौ एकविभक्त्योपन्यस्तौ
 अत्र प्रक्रमेऽप्रधानावेताविति । तथा द्रव्यानुयोगे च भिन्नविभक्त्युपन्यासे प्रयोजनं, अयं हि एकैकानुयोगे मीलनीयः, न
 पुनर्लौकिकशास्त्रवष्टुक्तिभिर्न विचारणीय इति । तथाऽनुयोगशब्दद्वयोपन्यासे प्रयोजनमुच्यते यत्त्रयाणां पदानामन्तेऽनुयोग-
 पदमुपन्यस्तं तदपृथक्त्वानुयोगप्रतिपादनार्थं, यच्च द्रव्यानुयोग इति तत् पृथक्त्वानुयोगप्रतिपादनार्थमिति । एवं व्याख्याते
 सत्याह परः—इह गाथास्त्रपर्यन्त इदमुक्तं—'यथाक्रमं ते महर्द्धिका' इति, एवं तर्हि चरणरणानुयोगस्य लघुत्वं, तत्किमर्थं तस्य

निर्मुक्तिः क्रियते !, अपि तु द्रव्यानुयोगस्य युन्यते कर्तुं, सर्वेषामेष प्रधानत्वात्, एव चोदकेनाक्षेपे कृते सत्युन्यते—
सविसयबलवत्त पुण जुञ्जइ तहवि अ महिद्धिम चरण । चारित्तखण्डा जेणिअरे तिन्नि अणुओगाइभा
व्याख्या—स्वभासौ विषयस्य स्वविषयस्वस्मिन् स्वविषये बलवत्त्व पुनर्युन्यते—घटते, एतदुक्तं भवति—आत्मीयात्मीय
विषये सर्व एव बलवन्त्वो वर्तन्ते इति । एव व्याख्याते सत्यपरस्त्वाह—यद्येव सर्वेषामेव नियुक्ति करणं प्राप्त, आत्मीयात्मीयविषये
सर्वेषामेव बलवत्त्वात्, तथाऽपि चरणकरणानुयोगस्य न कर्त्तव्येति, एव चोदकेनाद्यङ्घ्रिते सत्याह गुरुः—‘तद्वि अ महिद्धिअं
चरण’ तथापि एवमपि सुविषयबलवत्त्वेऽपि सति महर्द्धिक चरणमेव, श्रेयानुयोगानां चरणकरणानुयोगार्थमेवोपादानात्,
पूर्वोत्पन्नसंशयमेव प्रधानं च श्रेयानुयोगा अस्त्येव इतिभूताः, यथा हि कर्त्तृवन्नलण्डरव्यार्य इतिरुपादीयते, तत्र हि
कर्त्तृवन्नलण्डमेव प्रधानं न पुनर्द्विभिः । एवमत्रापि चारित्रश्रवणार्थं श्रेयानुयोगानामुपयासात्, तथा चाह—‘चारित्रश्रवणद्वारा
जेणिवरे तिन्नि अनुयोगा’ वयरिक्कीकरणाचारित्र तस्य श्रवण तदर्थं चारित्रश्रवणार्थं येन कारणेन ‘इतरे’ इति घमनियोगा
इत्यन्योऽनुयोगा इति । एव व्याख्याते सत्याह—अथ चारित्रश्रवणार्थमिति शेषदाह—
चरणपण्डित्तिहेतु घन्मकशा कालदिक्त्वमाईमा । दधिप दत्तणसुद्धी दत्तणसुद्धस्त चरण तु ।७।(भा०)

व्याख्या—पर्यत इति चरण—व्रणादि तस्य प्रतिपत्तिचरणप्रतिपत्तिचरणप्रतिपत्तेः हेतुः कारण निमित्तमिति पर्यायाः, किम् ?

तदाह—‘धर्मकथा’ दुर्गतौ प्रयतन्तं सत्त्वसङ्घातं धारयतीति धर्मस्तस्य कथा—कथनं धर्मकथा चरणप्रतिपत्तेर्हेतुधर्मकथा, तथाहि—
 आक्षेपण्यादिधर्मकथाऽऽक्षिप्ताः सन्तो भव्यप्राणिनश्चारित्रं प्राप्नुवन्ति । ‘कालदिक्खमार्इय’त्ति कलनं कालः कलासमूहो वा
 कालस्त्वस्मिन् काले दीक्षादयः—दीक्षणं दीक्षा—प्रत्रज्याप्रदानम् आदिशब्दादुपस्थापनादिपरिग्रहः, तथा च शोभनतिथिनक्षत्र-
 गृहचतुयोगौ प्रत्रज्याप्रदानं कर्त्तव्यम्, अतः कालानुयोगोऽप्यस्यैव परिकरभूत इति । ‘दविण्’त्ति द्रव्ये द्रव्यानुयोगे, किं
 भवति ?, इत्यत आह—‘दर्शनशुद्धिः’ दर्शनं—सम्यग्दर्शनमभिधीयते तस्य शुद्धिः—निर्मलता दर्शनशुद्धिः, एतदुक्तं भवति—
 द्रव्यानुयोगे सति दर्शनशुद्धिर्भवति, युक्तिभिर्यथाऽत्रस्थितार्थपरिच्छेदात्, तदत्र चरणमपि युक्त्यनुगतमेव ग्रहीतव्यं, न
 पुनरागमादेव केवलादिति । आह—दर्शनशुद्ध्यैव किम् ?, तदाह—‘दर्शनशुद्धस्य’ दर्शनं शुद्धं यस्यासौ दर्शनशुद्धस्तस्य ‘चरणं’
 चारित्रं भवतीत्यर्थः, तुशब्दो विशेषणे, चारित्रशुद्धस्य दर्शनमिति ॥ अथवा प्रकारान्तरेण चरणकरणानुयोगस्यैव प्राधान्यं
 प्रतिपाद्यते आदिभूतस्यापीति, तच्च दृष्टान्तबलेनाचलं भवति नान्यथेत्यतो दृष्टान्तद्वारेणाह—

जह रणो विसप्तुं वयरे कणगे अ रथयलोहे अ । चत्तारि आगरा खलु चउणह पुत्ताण ते दिन्ना ॥८भा.

‘यथे’त्युदाहरणोपन्यासे राज्ञो ‘विषयेषु’ जनपदेषु ‘वज्र’ इति वज्राकरो भवति, वज्राणि—रत्नानि तेषामाकरः—त्वानि-
 र्वज्राकरः । ‘चित्ता लोहागरिण्’त्ति इत्यतः सिंहाबलोकनन्यायेनाकरग्रहणं संबध्यते, एतेन कारणेन ‘होति उ’त्ति इत्य-
 स्माद्भवति क्रिया सर्वत्र मीलनीयेति । ‘कनकं’ सुवर्णं तस्याकरो भवति द्वितीयः । ‘रजतं’रूप्यं तद्विषयश्च तृतीय आकरो

१ ‘कालि’ ल. १-२ । २ सिंहाबलोकितन्याये’ भा. ल १-२ पा. १ पु. १

मवति, घटवद्दः समुच्चये, अनेकमेवमिष रूपाकरं समुच्चिनोति । 'लोहं वे'ति लोहमयस्त्वस्मिन् लोहे-लोहविषयवस्तुर्ष आकरो मवति, घटवद्दो मुदुकठिनमभ्यलोहमेवसमुच्चायकः । 'वत्सराः' इति सङ्ख्याः । आक्रियन्त एतेष्वित्याकराः, तथा च मर्यादयाऽमिभिषिना वा क्रियन्ते वञ्चादीनि वेष्टिषति । सत्तुष्टवद्दो विज्ञेयणे, किं विञ्चिनट्टि ! सविषयाः सहस्त्यादवयव ते पुत्रेभ्यो दद्याः, वतुर्णा 'पुत्राणां' सुतानां 'वे' इत्याकरा 'दद्या' विमक्ता इत्यर्थः ॥ मधुना प्रदानोपरकाल येषां संवात तदुच्यते-चिंता लोहागरिष् पट्टिसेह सो उ कुणइ लोहस्त । वयराईहि अ गहण करिति लोहस्त तिल्लियरे ॥९॥ आ

सोहाकरोऽस्यास्तीति लोहाकरिकत्वस्मिन् लोहाकरिके चिन्ता मवति, राज्ञा परिश्रुतोऽह येन ममाप्रधान आकरो, दणः, एव चिन्तायां सत्यां सुदुष्टमभिधानेन मन्त्रिणाऽमिहितः-धेव ! मा चिन्तां कुरु, मवदीय एव प्रधान आकरो न क्षेया आकरा इति, कुरु एतदवसीयते !, यदि मवसंबन्धी लोहाकरो न मवति तदानीं श्रेयाकराऽप्रवृष्टिः लोहोपकरणाभावात्, ततोऽनिर्वाहं मवान् कारपतु कविचिहिनानि यावदुपखवं प्रतिपद्यते तेषूपकरणत्वात्, ततः सुमहार्धमपि ते लोह प्रहीष्यन्तीत्यत आह-'पट्टिसेह' इत्यादि, प्रतिषेधो-नारामा त प्रतिषेध करोस्पसौ लोह प्रतीतमेव तस्य लोहस्य, तुष्टवद्दो विज्ञेयणे, न केवलमनिर्वाह करोत्यपूर्वस्यादनिरोधं च, ततश्चैष कृते श्रेयाकरेषूपकरताः ध्वयं प्रतिपन्नाः, ततस्ते वञ्चादिभिर्प्रहम कुर्वन्ति, कस्य ! इत्यत आह लोहस्य, के कुर्वन्ति ! इतरे वञ्चाकरिकादयः । वञ्चव्याप्त केवल वञ्चादिभिर्हस्त्यादिभिश्च । अत्र कथानक स्पष्टत्वाच्च तिस्रिषम्, अथ वृष्टान्तः, साम्प्रत दार्ष्टान्तिकयोचना क्रियते-यथाऽसौ लोहाकर आधारभूतः श्रेयाकराणां, सत्प्रवृष्टो

शेषाणामपि प्रवृत्तिः, एवमत्रापि चरणकरणानुयोगे सति शेषानुयोगसद्भावः, तथाहि-चरणे व्यवस्थितः शेषानुयोगग्रहणे समर्थो भवति नान्यथेति । अस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थं गाथासूत्रमाह—

एवं चरणंमि ठिओ करेइ गहणं विहीइ इयरेसिं । एएण कारणेणं हवइ उ चरणं महिहीअं ॥१०॥ (भा.)

व्याख्या—‘एव’ मित्युपनयग्रन्थः, ‘चरणंमि’ ति चर्यत इति चरणं तस्मिन् व्यवस्थितः करोति विधिना ग्रहणमितरेषाम्, इतरेषामिति द्रव्यानुयोगादीनां, तदनेन कारणेन भवति चरणं महद्धिकम् । तुशब्दादन्वेषां च गुणानां समर्थो भवतीति ॥ अधुना ‘अल्पाक्षरां महार्था’ मिति यदुक्तं तद्व्याख्यानायाह—

अप्पक्खरं महत्थं १ महक्खरऽप्पत्थ २ दोसुऽवि महत्थं ३ ।

दोसु वि अप्पं च ४ तहा भणिअं सत्थं चउविगप्पं ॥ ११ ॥ (भा०)

व्याख्या—अत्र चतुर्भङ्गिका-अल्पान्यक्षराणि यस्मिन् तदल्पाक्षरं, स्तोकाक्षरमित्यर्थः, ‘महत्थं’ति महानर्थो यस्मिन् तन्महार्थं प्रभूतार्थमित्यर्थः । तत्रैकं शास्त्रमल्पाक्षरं भवति महार्थं च प्रथमो भङ्गः १ । तथान्यत् किभूतं भवति १—‘महक्खरऽप्पत्थं’ महाक्षरं, प्रभूताक्षरमिति हृदयं, अल्पार्थं स्वल्पार्थमिति हृदयं, द्वितीयो भङ्गः २ । तथाऽन्यत् किभूतं भवति १—‘दोसुऽवि महत्थं, द्वयोरपीति अक्षरार्थयोः, अन्यस्याश्रुतत्वाद्दक्षरार्थोभयं परिगृह्यते, एतदुक्तं भवति-प्रभूताक्षरं-प्रभूतार्थं च तृतीयो भङ्गः ३ । तथाऽ-

१ प्रवृत्ते. आ पु. । २ ‘महत्थं’ इति आ., ‘महत्थं’ स्ति पा २ । ३ ‘महक्खरमप्पत्थ’ आ. । ४ श्रुतं आ ।

न्यत्र किंभूत भवति ? इत्याह—‘दोसु वि अप्य च तथा’ इयोरप्यल्पमध्वरार्थयोः, एतदुक्त भवति—अल्पाधरं अल्पार्थं चेति ४ ।
 ‘तथे’ ति तेनागमोक्तप्रश्नरेण ‘मणित’ उक्तं ब्रह्मं ‘चतुर्विकल्पं’ चतुर्विधमित्यर्थः ॥ अधुना चतुर्णामपि मङ्गकानामुदाहर
 णवद्वयनार्थमिदं गायाग्रमाह—

सामायारी ओहे नायज्ज्ञयणा य दिट्टिवाओ य । लोइअकप्पासाई अणुकमा कारगा चउरो ॥१२॥ (भा०)

व्याख्या—ओपमामाचारी प्रथममङ्गके उदाहरणं भवति, पूर्वपरनिपाठादेवसुपन्यासः कृतः १, श्रावाच्ययनानि षष्ठाङ्गे
 प्रथमभुतस्कन्धे तेषु कथानकान्युच्यन्ते ततः प्रभूताधरत्वमर्थार्थता चेति द्वितीयमङ्गके श्रावाच्ययनान्युदाहरणं, षष्ठ्याद्
 न्यत्र यदस्यां कोटौ व्यवस्थित २, इष्टिवादश्च तृतीयमङ्गकं उदाहरणं, यतोऽसौ प्रभूताधरः प्रभूताधरश्च, षष्ठ्यात्तदेकदेशो
 ऽपि ३, चतुर्थमद्गोदाहरणप्रतिपादनार्थमाह—‘लोइअकप्पासादी’ इति लौकिकं चतुर्थमद्गोदाहरणं, किन्भूतम् ? कार्पासादि,
 आदिद्वन्द्वच्छिब्रमंत्रादिप्रहरः । ‘अणुकम’चि’ अनुक्रममादिति अनुक्रमेणैव—परिपाटयैव, तृतीयार्थे षष्ठमी । ‘कारकाणि’ कुर्व
 न्तीति कारकाणि—उदाहरणान्युच्यन्ते चत्वारीति पथासदृश्येनैवेति ॥ ‘अनुग्रहाय सुविहितानाम्’ इति यदुक्तं तद्व्याख्याना
 योदाहरणगाया—

वालार्इणणुकपा सखडिकरणमि होअगारीण । ओमे य धीयमत्त रणणा दिअ जणवयस्स ॥१३॥ (भा०)

१ ‘कणावादिनि ७ १-२ । २ ‘अन्तरि’ भा., स्वानि ७ २ । ३ परिपाट्या वा ।

‘एव’मित्युपन्यासाद्यथेति गम्यते, ततोऽयमर्थो भवति-यथा ह्यगारिणामनुकम्पा भवति बालादीनामुपरि संखडिकरणे, एवं स्थविरैः साधूनामनुकम्पार्थमुपदिष्टौषधनिष्ठुक्तिरिति संबन्धः । अधुनाऽक्षरगमनिका-बालाः शिशवोऽभिधीयन्ते, ते आदि-
 येषां ते बालादयः, आदिशब्दात्कर्मकरादिपरिग्रहः, तेषां बालादीनामुपर्यनुकम्पा कृपेत्यर्थः । ‘संखडिकरणे’ संखड्यन्ते प्राणिनो यस्यां सा संखडिः, अनेकसन्धव्यापचिहेतुरित्यर्थः, कृतिः करणं, संखड्याः करणं संखडिकरणं तस्मिन् संखडिकरणे यथाऽनुकम्पा भवति, केषाम् ? इत्याह-‘अगारिणां’ अगारं विद्यते येषां ते अगारिणस्तेषामगारिणां, तथाहि-
 यद्भोजनं प्रहरन्नयोद्देशे भवति तस्मिन् यदि बालादीनां प्रथमालिका न दीयते ततोऽतिबुभुक्षाक्रान्तानां केषाञ्चिन्मूर्च्छागमनं भवति केचित्पुनः कर्मादि कर्तुं न शक्नुवन्ति ततोऽनुकम्पार्थं प्रथमालिकामसौ गृहपतिः प्रयच्छति, अस्यैव दर्शनार्थं दृष्टान्ता-
 न्तरमाह-‘ओम’ इत्यादि, अवमं दुर्भिक्षं तस्मिन्नवमे बीजानि-शाल्यादीनि भक्तम्-अन्नं बीजानि च भक्तं च बीजभक्तमेक-
 वद्भावः ‘राज्ञा’ नरपतिना दत्तं कस्य ? तदाह-जनपदस्य ॥

✓ कस्यचिद्राज्ञो विषये दुर्भिक्षं प्रभूतवार्षिकं संजातं, ततस्तेन दुर्भिक्षेण सर्वमेव धान्यं क्षयं नीतं, लोकश्च विपणः, तस्मि-
 न्नवसरे राज्ञा चिन्तितम् सर्वमेव राज्यं मम जनपदायत्तं, यदि जनपदो भवति ततः कोष्ठागारादीनां प्रभवः, जनपदाभावे
 तु सर्वाभावः, ततस्तत्संरक्षणार्थं बीजनिमित्तं भक्तनिमित्तं च कोष्ठागारादिधान्यं ददामीति, एवंमनुचिन्त्य दापितं तस्य जन-
 पदस्य, लोकश्च स्वस्थः संजातः, पुनर्द्विगुणं त्रिगुणं च प्रेषितं राज्ञ इति ॥ अयं दृष्टान्तः, अधुना दार्ष्टान्तिकप्रतिपादनार्थमाह-

१ ०र्थेषाम्, आदि० आ. पा १-२ । २ ०कायसौ आ. ल १ पा १ पु । ३ दत्त स्वीकृतं कस्य ? ल. १-२ ।

एव येरेहि इमा अपावसाणाण पयविभाग तु । साहूणणुकपट्टा उवइट्टा ओहनिज्जुत्ती ॥ १४ ॥ (भा०)

'एव' मित्युपनयग्रन्थः, यथा गुरूपतिना बालापीनामनुकम्पार्थं मक्त वच, राज्ञा च वीक्षमक्तमनुग्रहायमेव वच, एव स्वयिरोषनिर्भुक्तिः साधूनामनुग्रहार्थं निर्युदेति, स्वयिराः-मद्राहुस्वामिनस्तेः, 'आत्मनि गुरुषु च बहुवचन' मिति बहुवचनेन निर्देशः कृतः । 'इमे' वि इयं वक्ष्यमाणलक्षणा प्रतिषेधनाविरूपा । किमर्थं निर्युदा ? तदाह--'अपावसाणाण' इत्यादि, 'अप्राप्नुवतां' अनासाववतां, किमप्राप्नुवतामित्याह--'पदविभागं' वर्तमानकाळापेक्षया कल्परूप धिरन्तनकालापेक्षया तु दृष्टिवादन्यवस्थितां पदविभाषामाचारीमित्यर्थः । तुल्यव्याख्येयमाचारी चाप्राप्नुवतां, केसामनुग्रहार्थं निर्युदा ? तदाह--'साधूनां' ज्ञानादिरूपाभिः पौठपैपीभिः क्रियाभिर्मोघ साधयन्तीति साधवस्तेषां साधूनां, किम् ?--'अनुकम्पार्थं अनुकम्पया कृपा इत्यादिः, तथा अर्थो-अयोजनम् । 'उपदिष्टा' कथिता 'ओषनिर्भुक्तिः' सामान्यार्थप्रतिपादिकेत्यर्थः ॥ आह--अत्र केयमोषनिर्भुक्तिः या स्वयिरेः प्रतिपादिता ? तत्प्रतिपादनायाह--दास्ताहा--

✓ पडिलेहण १ च पिढ २ उवहिपमाणं ३ अणाययणवज्ज ४ ।

पडिलेवण ५ सालोअण ६ जह य विसोही ७ सुविहिआण ॥ ३ ॥

एवं संबन्धे कृते सत्याह परः-ननु पूर्वमभिहितम्, अर्हतो बन्विस्वौषनिर्भुक्तिः वक्ष्ये, तत्किमर्थं वन्दनादिक्रियामकृत्यै-

बौधनियुक्तिं प्रतीपादयतीति, अत्रोच्यते, अविज्ञायैव परमार्थं भवतैतन्नोद्यते, इह हि वन्दनादिक्रिया प्रतिपादितैवासाधारण-
 नामोद्घट्टनादेव, तथाहि-अशोकाद्यष्टमहाप्रातिहार्यादिरूपां पूजामर्हन्तीत्यर्हन्तः, तदनेनैव स्ववोऽभिहितः । एवं चतुर्दश-
 पूर्वधरादिष्वपि योजनीयं, अलं प्रसङ्गेन, प्रकृतं प्रस्तुमः-‘पडिलेहणं’ इति, ‘लिख-अक्षरविन्यासे’ प्रतिलेखनं प्रतिलेखना तां
 वक्ष्ये इति, एतदुक्तं भवति-आगमानुसारेण या निरूपणा क्षेत्रादेः सा प्रतिलेखनेति । चशब्दात्प्रतिलेखकं प्रतिलेखनीयं च
 वक्ष्ये । अथवाऽनेकाकारां प्रतिलेखनां वक्ष्ये, उपाधिभेदात् । ‘पिंडं’ ति पिण्डनं पिण्डः-सङ्घातरूपस्तं पिण्डं, वक्ष्य इति प्रत्येकं
 मीलनीयं, भिक्षाशोधिमित्यर्थः । ‘उपाधिप्रमाणं’ इति उपदधातीत्युपाधिः, उप-सामीप्येन संयमं धारयति पोषयति चेत्यर्थः ।
 स च पात्रादिरूपस्तस्य प्रमाणं द्विधा तच्च गणनाप्रमाणं प्रमाणं च । ‘अणाययणवज्रं’ इति नायतनमनायतनं तद्वज्र्यं
 त्याज्यमित्येतच्च वक्ष्ये । अथवा अनायतनवैज्यमायतनं, तदायतनं वक्ष्ये । तच्चानायतनं स्त्रीपशुण्डकसंस्कृतं यद्वर्त्तते,
 तद्विपरीतमायतनम् । ‘पडिसेवणं’ इति प्रतीपा सेवना प्रतिसेवना, एतदुक्तं भवति-संयमानुष्ठानात्प्रतीपमसंयमानुष्ठानं
 तदासेवना ताम् । ‘आलीयण’ति आलोचनमालोचना अपराधमर्यादया लोचनं-दर्शनमाचार्यादिरालोचनेत्यभिधीयते, किमा-
 लोचनामेव ? , नेत्याह-‘जह य’ इत्यादि, ‘यथा’ येन प्रकारेण ‘विशोधिः’ विशेषेण शोधिर्विशोधिः, एतदुक्तं भवति-
 शिष्येणालोचितेऽपराधे सति तद्योग्यं यत्प्रायश्चित्तप्रदानं सा विशोधिरभिधीयते, तां विशोधिम् । केषां संबन्धिनीं विशोधिः ? ,

१ इत्यनेनैव पा २ । २ °वर्जमां ल.१-२ पा.१ पु. १ । ३ ‘पडिसेवणं’ ति ल.१-२ पा.१-२ पु. १ । ४ ‘आलीयण’ इति आ. ल.१ ।

तदाह—‘सुविहितानां’ श्रोत्रेण विहितसु-धनुष्ठाने रेषां ते सुविहितानां संबन्धिनी यथा विज्ञोविस्तथा वक्ष्ये । षड्बन्धः
 सुबन्धे, किं सुबन्धिनोति ?—कारणप्रतिषेधने अकारणप्रतिषेधने च यथा विज्ञोविस्तथा वक्ष्ये इति । अथाह—अथैषां द्वाराणां
 मित्तुं क्रमोपन्यासे किं प्रयोचनमिति, अत्रोच्यते, परप्रतिलेखनाद्वारस्य पूर्वमुपन्यासः कृतस्त्वत्रैतत्प्रयोजन-सर्वैव क्रिया प्रति
 लेखनापूर्विका कर्षण्येत्स्यार्थस्य प्रतिपादनाथं पूर्वं प्रतिलेखनाद्वारमुपन्यस्तम् । प्रतिलेखनोपरकाले पिण्डग्रहणं भवति अतः
 पिण्डस्योपन्यासः, अक्षेयशेषनिष्ठः पिण्डो प्राप्त इति । तदनन्तरमुपविचारस्योपन्यासः क्रियते, किमर्थमिति चेत्, स हि
 पिण्डो न पात्रपात्रबन्धाविक्रमन्तरेण शरीरं कल्पते अत उपधिप्रमाथ तदनन्तरमभिधीयते । स च गृहीतः पिण्ड उपधिश्च
 न तदन्तरमन्तरेणोपयोक्तुं कल्पते, अतः ‘बन्धायतनवर्ज्यं’ इत्यस्य द्वारस्योपन्यासः क्रियते । प्रतिलेखनां कुर्वन् पिण्डग्रहण
 सुपधिप्रमाथ अनापतनवर्जनं चेच्छतः कदाचित्कश्चिद्विचारो भवतीत्यतोऽविचारद्वारं क्रियते । स चाविचारोऽत्रय
 मालोचनीयो मानसुत्सर्भमत मालोचनाद्वारमभिधीयते । मालोचनोपरकाले प्रायश्चित्तं तद्योगं यतो दीयतेऽतो विज्ञोधि
 द्वारस्योपन्यासः क्रियते इत्यत्रमविस्तरं ॥ तदुक्तं द्वार व्याचष्टे, तत्र पर्यायतः प्रतिलेखनाद्वारध्याख्यानायाह—
 आभोगसंगण गवेसणा य ईहा अपोह पडिलेहा । ऐक्खणानिरिक्खणावि अ आलोयणपटोयणेगट्टा ॥४॥

व्याख्या—आभोगनभामोगः, ‘सुब-यालनाम्पवहारयो’ मर्यादयाऽभिविधिना वा भोगन-पालनभामोगः प्रतिले
 खना भवति । मार्गं मार्गणा ‘सुग-अन्वेयणे’ अक्षेयसम्भाऽपीडया यदन्वेयणं सा मार्गणोत्पद्यते । गवेसण गवेसणा ‘गवेस-

मार्गणे' अशेषदोषरहितवस्तुमार्गणं गवेषणेत्युच्यते । ईहनमीहा 'ईह-चेष्टायां' शुद्धवस्त्वन्वेषणरूपा चेष्टेहेत्युच्यते, सा च प्रतिलेखना भवति । अपोहनमपोहः-पृथग्भाव उच्यते, तथा च चक्षुषा निरूप्य यदि तत्र सचसम्भवो भवति तत उद्धार करोति सच्चानां अन्यालाभे सति, स चापोहः प्रतिलेखना भवति, प्रतिलेखनं प्रतिलेखना, प्रति प्रत्यागमात्रुसारेण निरूपणमित्यर्थः, सा च प्रतिलेखना । प्रेक्षणं प्रेक्षणा, प्रकर्षेणेषणं दर्शनं प्रेक्षणेत्युच्यते, सा च प्रतिलेखना । निरीक्षणं निरीक्षणा, 'निः-आधिक्ये 'ईक्ष-दर्शने' अधिकं दर्शनं निरीक्षणेत्युच्यते, अपिशब्दादन्योपसर्गयोगे चैकार्थिकसंभवो यथा-उपेक्षणेति, चशब्दादाभोगादीनां च शब्दानां ये पर्यायशब्दास्तेऽपि प्रतिलेखनाद्वारस्य पर्यायशब्दाः । आलोकनमालोकः, मर्यादयाऽभिविधिना वा लोकनमित्यर्थः । प्रलोकनं प्रलोकना, प्रकर्षेणालोकनमित्यर्थः । 'एंगडा' इति एकार्थिकान्यमूनि अनन्तरोद्दिष्टानि भवन्ति । पुंलिङ्गता च प्राकृतलक्षणवशाद्भवत्येव, यथा-जसो तवो सल्लो, नपुंसकलिङ्गा अपि शब्दाः पुंलिङ्गाः प्रयुज्यन्ते एवमत्रापीति, एवं व्याख्याते सत्याह परः-प्रतिलेखनं नपुंसकं, अत्र तु कानिचिन्नपुंसकानि कानिचित्स्त्रीलिङ्गानि कानिचित्पुंलिङ्गानि । तत्र नपुंसकस्य नपुंसकान्येव वाच्यानि तैत्कथमिति, अत्रोच्यते, एकं तावत्प्राकृतशैलीमङ्गीकृत्य नपुंसकस्यापि स्त्रीलिङ्गपुंलिङ्गैः पर्यायाभिधानमदुष्टं, तथाऽन्यत्रयोजनं, संस्कृतेऽप्येकस्यैव शब्दस्य त्रयमपि भवति, यथा तटस्तटी तटमिति, तदत्र भिन्नलिङ्गाः शब्दाः केन कारणेन पर्यायशब्दा न भवन्तीति ॥ आह-प्रतिलेखनाग्रहणेन किं सेव केवला गृह्यते ? किमन्यदपि ? अन्यदपि, किं तत् ? 'पडिलेहओ य' इत्यादि । अर्थवा का पुनरत्र प्ररूपणा ? इति तदर्थं ब्रवीति—

१ 'एगड' ति पा. १-२ ल. २, 'एगडे' ति ल. १ । २ पुंलिङ्गे ल १-२ पु । ३ तत्कथमेतदिति ल. २ । ४ अथ का ल. २. ।

पडिलेहओ य पडिलेहणा य पडिलेहियवय खेव । कुभाईसु जह तिय परूवणा एवमिहय पि ॥५॥
 प्रतिलिखतीति प्रतिलेखक-प्रबंधनानुसारेण स्थानादिनिरीक्षणः साधुरित्यर्थः । चञ्चब्दः सकारणादिस्वगतमेवानां समु-
 धायकः । प्रतिलेखन प्रतिलेखना "दुविधा लक्षु पडिलेहा" (नि २५७) इत्यादिना ग्रन्थेन वक्ष्यमाणलक्षणा, चञ्चब्दो मेदवचकः ।
 प्रतिलेख्यते इति प्रतिलेखित्व्य "ठाणे उवकरणे" (नि २६४) इत्यादिना वक्ष्यमाणं, चञ्चब्दः पूर्ववत्, एवकारोऽवधारणे,
 नातस्त्रिकादितिरिक्तमस्ति । भाह-क्य पुनः प्रतिलेखकप्रतिलेखितव्ययोरनुक्तयोर्ग्रहणमिति?, दृष्टमस्यग्रहणन्यायात्, अथवा
 ग्रन्थेनेवोच्यते-'कुमादीसु' कुम्भो घटा, भाविञ्चब्दात्कुटपटञ्चकटादिग्रहः 'यया' येन प्रकारेण 'त्रिक' त्रितय, त्रीणीत्यर्थः,
 प्ररूपणा निरूपणाः, 'एव' चि तथा तेन प्रकारेण, 'इहे' चि प्रतिलेखनायां, अपिचञ्चब्दः साधर्म्यदृष्टान्तप्रतिपादनार्थः, यथा
 कर्षा कुत्तलः करणं मृत्पिण्डदण्डादि कार्यं कुटः, परस्परापेक्षतया नैकमेकेनापि विनेति, तथा प्रतिलेखना क्रिया, सा च
 कर्षारं प्रतिलेखकमपेक्षते, प्रतिलेखितव्यामाथे चोमयोरमाषस्वस्मात्त्रीण्येतानि-प्रतिलेखकः प्रतिलेखना प्रतिलेखितव्य चेति ॥
 इह च 'ययोरेञ्च निर्देश' इति न्यायमङ्गीकृत्य प्रतिलेखक आद्यः कर्तृत्वात्प्रधानभेत्यतस्तद्भाकरूपानार्थमाह-पडिबारमाहा
 एगो व अणेगो वा, दुविधा पडिलेहगा समासेण । ते दुविधा नायवा निष्कारणिमा य कारणिमा ॥६॥
 सुपमा, नवरं 'निष्कारणिमा य'चि चञ्चब्दाद्द्रष्टव्यिशेषपणे चात्र द्रष्टव्ये ॥ सकारणाकारणनिर्भयार्थमाह-

१ मिहय पि ७१ पृ.२ पु. १ २ प्ररूपणानि प्ररूपण वा । ३ इयच्छस्तिष्ठन्नि वा ७२. पृ.१-२ ।

असिवाई कारणिआ निष्कारणिआ य चक्कथूभाई । तत्थेगं कारणिअं वोच्छं ठप्पा उ त्तिन्नियरे ॥७॥
 सुगमा, नवरं-‘तत्थेगं’इति ‘तत्र’ तेष्वेकानेकसकारणनिष्कारणगच्छत्तिष्ठत्प्रतिलेखकेषु य एकः सकारणो गच्छन् तं
 वक्ष्ये । तावत्तिष्ठन्तु त्रयः-सकारणानेकानिष्कारणैकानेकभेदाः, तुशब्दात्स्थानस्थितश्च, ‘इतरे’ अन्य इत्यर्थः ॥ कियन्ति
 पुनस्त्वान्यशिवादीनि ? येष्वसावेकाकी भवतीत्याह—

असिवे ओमोचरिए रायभाए खुहिअ उत्तमट्टे अ । फिडिअगिळाणे अइसेस देवया चेव आयरिए ॥८॥

न शिवमशिवं-देवतादिजनितो ज्वराद्युपद्रवः, अवमोदरिकं-दुर्भिक्षं, राज्ञो भयं राजभयं, क्षुभितं क्षोभः, संत्रास इत्यर्थः,
 उत्तमार्थः-अनशनं, ‘फिडित’ इति श्रष्टो मार्गति, ‘ग्लानो’ मन्दः, अतिशयः-अतिशययुक्तः देवताऽऽचार्यो प्रतीतो, अयं
 तावदक्षरार्थः । भावार्थं तु माष्यकार एककं द्वारमङ्गीकृत्य प्रतिपादयन्नाह-‘यथोद्देशं निर्देश’ इति न्यायादत्राद्यद्वारमाश्रित्य
 यो विधिसावभिधीयते-इहाशिवमेकाकित्वस्य हेतुत्वे वर्तते, तस्मात्तथा कर्तव्यं यथा तन्न भवत्येव ॥ केन पुनः प्रकारेण
 तन्न भवतीति चैतदुच्यते-दारगहा

संवच्छरवारसएण होही असिवांति ते (तइ)तओ णिंति । सुत्तत्थं कुधंता अइसयमाईहिं नाऊणं ॥९॥भा.

१ ‘तत्थेगं’ति ल १-२ । २ °गिळाणाइसये आ पा १ । ३ अतिशेष ल १-२ पु । ४ भावार्थस्य आ ल.१, भावार्थस्तु ल २ । ५ पतिपादकः
 आ. ल.१, प्रतिपाद्यते पा २ पु । ६ चैत्स उच्यते आ. पा.१ पु ।

व्याख्या—सप्तसपणो द्वादशक सप्तसप्तदादशक, द्वाै च दश च द्वादश, तेन मधिष्यत्यश्विबमिति ज्ञात्वा 'ठ' इति (तदृषि) तदेव किं 'ठत्' इति तस्मात् क्षेत्रात् 'चित्ति' निर्गच्छन्ति । द्वात्रयोलीमर्षपोखी च 'कुर्वन्तः' निष्पादयन्तोऽन्यवेद्यम मधिष्यदश्वित्र विशस्ताः सन्नामन्ति । कर्षं पुनर्वापते !—अतिशय आदिर्येषां तेऽतिशयादयो ज्ञानहेतवस्तेः । अशिष्टयादि प्रतिपादनायाह—

अइसेस देवपावा निमित्तगह्णसय व सीसो वा । परिह्वाणि जाव पत्त निगमणि गिलाणपस्खिवधो ॥१६॥ भा
अतिशयः—अवध्यादिस्तदभावे अकथिदिशुभाकृष्टा देवता कथयति, ^Aअइवा आपरिएण सुचत्थेसु निम्माएण सयमेव निमित्त पचम्भ, अइवा सीसो गहणधारणार्सपको निविकारी ओ सो गेम्हाविज्जइ । अया आपरिजो पुट्ठो भवइ तथा अविगारिस्स सीसस्स दइ, आइ सो न होमा ताइ अब्भो ओइ पुच्छिज्जइ ताइ वारसहिं निगगतव । भइ वारसहिं ष जायं ताइ पकारसहिं वाष आइ एकेण वि ण जाय होखा ताहिं छहिं मासेहिं सुय ताइ निगमच्छन्तु, अइवा न वेव जाय अशित्त जाय ताइ निगमच्छन्तु । अइरब्बास्स्या—अतिशयनसतिशयः—प्रत्यक्ष ज्ञानमवधिमनःपर्यायकेषुलास्य, तेन ज्ञात्वा,

A- अइवा आपावेण सूताथैवोनिमोपेन (कुल्लेन) स्वबभेव निमित्त प्रहीवब्ब, अयवा शिच्चो गहणधारणार्सपको भिविकारी वः स माइवे, यदा आपावो इट्ठो भवति तदाऽविकारिणे शिब्बाय वराति, एवा स न भवेत् एवा अन्त्यः कमिस्सुक्कयत्ते, तथा द्वावअ-
म्योऽर्थां निर्गन्तव्य, अत्र द्वावलम्बो न ज्ञात तदैकावस्तम्बो यावदेकस्मादपि न ज्ञात यवेवदा यइच्चो मावेम्यः सुवं तथा निर्गच्छ-
न्तु, अयवा नैव ज्ञातमद्विव ज्ञात(वहिं) तदेव निर्गच्छन्तु ।

देवता वा कथयति, मविष्यत्यशिवमिति, निमित्तम्—अनागतार्थपरिज्ञानहेतुर्ग्रन्थस्तस्य ग्रहणं स्वयमेव करोत्याचार्यः शिष्यो वा योग्यो ग्राहते निमित्तं, 'परिहाणि जाव पत्तं'ति द्वादशकेन यदा न ज्ञातं तदा एकादशकेनेत्येकैकहान्या परिहाणिंरिति तावत्स्थिताः कथञ्चिद्यावत्प्राप्तम्—आगतमशिवं, तत्र किमिति ?, निर्गमनं निर्गमः कार्यः सर्वैरेवेति । कथं तर्ह्यशिवमाश्रित्यै-काक्त्वमिति चेत्तदाह—'गिलाणपडिंबधो' ग्लानो—मन्दस्तयैवाशिवकारिण्या देवतया कृतः पूर्वभूतो वा, तेन प्रतिबन्धः—न निर्गमः सर्वेषां । तस्याश्चाशिवकारिण्याः स्वरूपप्रतिपादनायाह—

संजयगिहितदुभय भदिआय तह तदुभयस्स वि अ पंता । चउवज्जण वीसु उवस्सएय तिपंपराभत्ता ॥१७॥
 असिवे सदसं वत्थं लोहं लोणं च तहय विगईओ । एयाइं वज्जिजा चउवज्जणयंति जं भणिअं ॥१८॥

व्याख्या—संयताः—साधवस्तेषां मद्रिका न गृहिणामिति प्रथमो भङ्गः, गृहिणां मद्रिका न संयतानामिति द्वितीयः, तथोभयमद्रीकेति तृतीयः, उभयप्रान्ता अमद्रिका अशोभनेति चतुर्थः । A सा पुण चउप्पयारा संजयमद्दिगा गिहत्थ-पंता ? गिहत्थमद्दिगा संजयपंता २ उभयपंता ३ उभयमद्दिआ ४ । कंहे पुण संजयमद्दिगा होजा १, गिहत्थे उव्वेइ, संजए मणति—निरुवसग्गा अच्छह, ताहेवि गंतवं को^१ जाणति पमत्ता पलोएजा वा गिणिहजा वा । गिहिमद्दिगा संजयपंता

१ °णिरिति यावत्प्राप्तमिति तावत् आ पा २ । २ °प्रान्तेति चतुर्थं का । ३ कोहा जा° आ ।

A. सा पुनश्चतुष्प्रकारा—संयतमद्रीका गृहस्थप्रान्ता १ गृहस्थमद्रीका संयतप्रान्ता २ उभयप्रान्ता ३ उभयमद्रीका ४ । कथं

संज्ञए चेव पत्रम गेण्हति अहा एते महातवस्सी एते चेव पढम पेच्छेयथा, एतेसु पिज्जिएसु अवसेसा पिज्जिआ येव सर्वंति, एत्थं आ होठ सा होठ निगतवं । जाहे न निग्गया केम्म वाधाएण, को वाधाओ ? पुब गिलाओ वा होजा, ताए वा तहाएआए केर संवओ गहितो होखा, पया वा न व्हति, ताहे तत्थ सयणाए अच्छिउयथ, का अयथा ? इमाणि चचारि परिहरिअवाणि-विगई दसविहा पि जोण जोहं व सवसं वत्थ च, जापि अ कुलापि असिवेण गहिआणि तेसु आहाराइपि न गेण्हति, जाहे सवाणि वि गहियापि होजा ताहे 'दिट्ठि दिट्ठीए व पाठिति, ओमत्थिआ गेण्हति, दिट्ठिं प न संकमइ । 'अउवज्जणयति' चतुणो वरवना-परिहारअतुर्वजना विठ्ठत्यसीनां, चतुर्णु वा वरवना क्षेत्रस्य-संपतमत्रिका गृहिप्रान्ता इत्यादिपु

१ दिट्ठे अा क १-२ पा. १-२ । २ दिट्ठेए वज्जम अा दिट्ठेए सं, क २ पा १-२ ।

पुन संपतमत्रिका मयेत् ? गृहत्थानुपग्रहति, संपतान् मण्णति निरुपसर्गास्तिष्ठत, तथापि गन्तव्यं को आनासि प्रमत्तान् प्रलोकयेत् गृहीयाहा । गृहिमत्रिका संपतान्ता संपतानेव प्रथमं गृहाति ययेते महाउपस्थिन एत एव प्रथम प्रेरणीयाः, एतेषु निर्विद्येपु अउयेया निर्भिता एव मवन्ति, अत्र या मवत्तु सा मवत्तु निर्गन्तव्य, तथा न निर्गताः केनचित्सापातेन, को व्यापात ? पूर्वं रज्जानो वा मयेत्, तथा बोपत्रोइया क्वचित्संयतो गृहीतो मयेत्, पम्बानो वा न व्हन्ति, तथा उत्र यतनया स्वाउठव्य, का एतन्ता ? इमानि चत्वारि परिहरिअेयानि-विठ्ठतिरैलविधाअपि कव्वं जोहं च सवसं वज्ज च, पालि च कुळानि अस्सिथेन गृहीवानि तेव्वा हाउदीनि न गृहन्ति, यदा सर्वाण्यपि गृहीवानि मवन्ति तथा इट्ठि इट्ठो न पाउपन्ति, अथोमुजा गृहन्ति इट्ठिअ न संक्कामते ।

मङ्गकेषु 'वीसु उवस्सए य'त्ति ग्लानविधिः, विष्वग्-मेदेनोपाश्रयः-आश्रयः कर्त्तव्य इत्यर्थः । A जो संजतो असिवेण गहिओ होजा, तस्स दूरद्वियस्स भत्तं त्तिपरंपरेण दिज्जह । 'त्तिपरंपराभत्तं'ति, त्रयाणां परम्परा त्रिपरम्परा, भक्तं आहारः, तद् एको गृह्णाति द्वितीयश्चानयति तृतीयोऽवज्ञया ददातीत्यर्थः । अवधूतम्-अवज्ञातं, B जहा अवधूता नासति । ग्लानोद्धर्त्तनादिविधि-प्रदर्शनायाह—

उवत्तणनिह्लेवण बीहंते अणभिओगऽभीरू य । अगहिअकुलेसु भत्तं गहिए दिट्ठिं परिहरिजा ॥१॥भा.
 ऊर्ध्वं वर्त्तनं-उद्धर्त्तनं यदसाबुद्धस्यते, निर्लेपनं यदसौ निर्लेपः क्रियते उपलक्षणं चैतत्, तस्य सकाशे न स्थातव्यं दिवा रात्रौ वा । अथ कीदृशेन साधुना कर्त्तव्यमित्याह- 'बीहंते अणभिओग'त्ति विम्यत्यनभियोगः, विभ्यतीति भयं गच्छति, भीरावित्यर्थः, नाभियोगोऽनभियोगः यो भीरुः स तत्र न नियोक्तव्यः । कस्तर्हि करोति ? इत्याह- 'अभीरू य' अभीरुश्च न भीरुरभीरुः, स तत्र स्वयं करोति नियुज्यते वा, चशब्दो वस्त्रान्तरितादिप्रयत्नप्रदर्शनार्थः । अगृहीतेषु कुलेषु अशिवेन भक्तं ग्राह्यं, तदभावे दृष्टि-दृष्टिसंपातपरिहारः । आह-चतुर्वर्जनेत्युक्तं तत्र भङ्गका अपि गृह्यन्त इति । C जोऽवि तं उवत्तेह वा परियत्तेह वा सो हत्थस्स अंतरे वत्थं दाज्जण ताहे उवत्तेति वा परियत्तेह वा । उवत्तेज्जण हत्थे मद्धियाए धोवह । जो न

१ यदाऽसाहं पा. १ । २ यदाऽसौ पा १ । ३ सकाशे स्थां ल १-२ ।

A. यः संयतोऽशिवेन गृहीतो भवेत् तस्मै दूरस्थिताय त्रिपरम्परेण भक्तं दीयते । B. यथाऽवज्ञाता नश्यति । C. योऽपि तमुद्धर्त्तयति वा परिवर्त्तयति वा स श्रुतस्थान्तरे वस्त्रं दत्त्वा तमुद्धर्त्तयति वा परिवर्त्तयति वा । उद्धर्त्तयति हस्तौ मृत्तिकया प्रक्षालयति ।

वीरिखा सो तस्यापरिणम मणियवो बहा अओ तुम बसाहि सि । ओ वम्मसद्विवो साह सो अप्पजा चेष मणइ-अह वसामि ।
 प्रसिष वस्थाने सति कर्षेभ्यान्तरप्रवर्धनायाह--

पुवाभिग्गहुवुद्धी विवेग समोइएसु निक्खिषण । तेऽविअ पट्ठिषधठिआ इयरेसु वला सगारदुग ॥२०॥मा.

पूर्वमिति-श्लिषकाले नेऽमिग्रहाः-तपःप्रसृतवस्तेषां बुद्धिः कार्यं । षटुर्षामिग्रहः षष्ठं करोति, मृते तस्मिन्को विधि
 रित्याह-'विवेग' विवेचन विवेका, 'विचिर-वृषग्मावे' परित्याग इति यावत्, कस्यासाविति-उदुपकरणस्य, अमृते तस्मिन्
 गमनापसरे ष प्रार्थे कि कर्षेभ्यमित्याह-'समोइएसु निक्खिषणं' अशेषसमानसामाधारिकेषु विद्युष्य गम्यते । ते तत्राश्रये कय
 स्थिता इत्याह-'वेऽनि अ पट्ठिबंधिमा' न तेषां गमनापसराः कुतश्चित्प्रतिषन्वात्, तदभावे कि कर्षेभ्यमित्याह 'इतरेसु'पि
 असाम्मोमिकेष्वित्यर्थः तदभावे देवकालिकेषु, अनिच्छस्तु पलारकारेण । तदभावे कुत्र ? इत्याह--'सगारदुग' सह अगारेण
 बंधेते इति सागारौ गृहस्मौ इत्यर्थः, तयोर्द्वय, तावेव द्वावित्यर्थः । कौ पुनस्ताविति ?-अत्रत्यत्रती (तिनौ) वा सम्यगृहटी, तदभावे
 अस्यातरः, यथामत्रकमिष्याहृष्टिः । असौ ष भिलाणो यदि अस्मि अण्णा वसही तहि ठविआह, असईए अ ताए वेव बसहीए
 एगपाचे चिलिमिली किआह, धारं दुहा किआह, वेण गिलाणो निप्पलमति वा पविसति वा तेव अण्णे साहुणो ण निग्गच्छति,

१ संस्केरुण पा १ । २ इय इआह वा ।

यो न विञ्चति स तत्राचार्येण मणितव्वाः, एवाऽऽर्यं ! एव वसेति । यो धर्मेअद्विकः साधुः स आत्ममेव भवति-अह वसामि ।

४. स ष ग्गानो पवि वसवन्त्या वसवित्तव स्याज्जये, अघमां ष तस्यामेव वससायेकपाथे चिच्छिमिच्छिः क्रियते, धारं विचा येत ग्गानो

पडिआरगवञ्जं, ताव अ तर्हि अच्छंति जाव सत्थो न लब्भइ ताव जोगवुड्ढिं करंति, जो नमोकारं करंतओ सो पोरिसिं करेति एवं वड्ढंति, जइ पउणो सो साहू जो गहिओ ताहे वचंति, अह कालं करेइ ताहे जं तस्स उवगरणं तं सवं छड्डिजइ, ते छड्डिचा ताहे वचंति, अह सो न चेव मुत्तो ताहे अन्नेसिं संमोइआणं सकज्जपडिबंधडिआणं मूले निक्खिखप्पइ । जाहे संमोइआ न होज्जा ताहे अणसंभोइयाणं । जाहे तेऽवि न होज्जा ताहे पासत्थोसन्नकुसीलाईणं, तेसिं बलावि ओवेडिजइ, तेसिं देवकुलाणि मुज्जंति, सारूविअसिद्धपुत्ताणं, तेसिं असति सावगाणं उवणिक्खिखप्पति, पच्छा सेजायरेसु अहामहगेसु वा एवं ठविज्जइ, ताहे वचंति ॥ यदि पुनरसौ मुच्यमान आक्रोशति ततः किं कर्त्तव्यमित्याह—

कूयंते अब्भत्थण समत्थभिक्खुस्स णिच्छ तद्विसं । जइ विंदघाइ भेओ त्तिदुवेगो जाव लाउवमा ॥२१॥

निष्कामति वा प्रविशति वा तेनान्ये साधवो न निर्गच्छन्ति, प्रतीचारकवर्जं, तावच्च तत्र तिष्ठन्ति यावत्सार्थो न लभ्यते तावद्योगवृद्धिं कुर्वन्ति, यो नमस्कारस्य कारकः स पौरुषी करोति, एवं वर्धयन्ति, यदि प्रगुणः स साधुर्यो गृहीतस्तदा व्रजन्ति, अथ कालं करोति तदा यत्तस्योपकरणं तत्सर्वं त्यज्यते, ते तदा त्यक्त्वा व्रजन्ति, अथ स नैव मुक्तः तदाऽन्येषां साम्भोगिकानां स्वकार्यप्रतिबन्धस्थितानां मूले निक्षिप्यते, यदा साम्भोगिका न भवेयुस्तदाऽन्यसाम्भोगिकानां, यदा तेऽपि न भवेयुस्तदा पार्श्वस्थावसन्नकुशीलादीनां, तेषां बलादपि निक्षिप्यते, तेषां देवकुलानि भुव्यन्ते, सारूपिकसिद्धपुत्राणां, तेषामसति श्रावकाणामुपनिक्षिप्यते, पन्नात् शय्यातरेषु यथामद्गेषु वैवं स्थाप्यते, तदा व्रजन्ति ।

‘कृत्व-अश्वके घृष्टे’ कृत्वति-अश्वकघृष्ट इति किं कार्यमित्याह अन्त्येण समत्यमित्युस्तु’ समर्थ-शुक्तोऽय्य
 ध्यते, त्व तिष्ठ यावदय निरपेक्षाम इति । निर्गतेषु षक्तव्यम्-इच्छतु मवान् अहमपि गच्छामि, यदीच्छति क्षिप्र निर्गमः ।
 अथासौ धर्मनिरपेक्षतया नेच्छति ततः किमित्याह-‘अकिञ्च तद्विशसं’ अनिच्छति तस्मिन्स्य साधोर्गमन तद्विशस स्थित्वा
 छिद्रं लब्ध्वा नष्टव्य, तेभ किं संहर्तैर्गन्तव्यमाहोस्तिदन्त्येत्याह-‘चइ विदधाइ मेयो विदुवेगो जाव’ चि यद्यसौ वृन्दपातिनी
 ततो विधा मेया, तथापि न तिष्ठति विधा, त्रयस्त्रयो द्वौ द्वौ एकैको पावस्यथा न घातयति । कः पुनरत्र दृष्टान्तः ? इत्याह-
 ‘बहा बलाठवमा’ बलाठवम्-ठरुसुक तेनोपमानं-ठपमा दृष्टातः अलातोपमा, यथा हि तानि संहृतानि ज्वलन्ति नान्यथा,
 एवं तेऽपि संहृता इत्यन्ते नान्ययति, तदर्थं मेदः एवमश्विवादेकाकी भवति । अयदि सो कृत्वति ताहे एकौ मण्यति-जो(अइ)
 समस्थो तुम ताहे अञ्छ छिइ नात्म्य चितिअदिवसे एजासि । तस्स पुण मसाया-ते विसखेयवा, मा मम कजे मरंतु । जाहे
 सोऽवि मिळिवो ताहे सवे एगतो पवति, जाहे तेसि एगतो वषठाण कोइ विधाओ होजा । एत विदथाई जस्य वडुगा तस्य
 पवति, विहुंतो कठुसधाओ पळिवो, सो दुहा कयो पञ्छा एकैक दाराग कयं न बलति । एवं तेऽपि जइ गरिआ, ताहे दुहा

१ इत्यति भा. पु । २ ताहे छिइ वा. कर । ३ वाक्ये न का ।

४ यति स कृत्वति तथा एकौ मण्यते-यदि समर्थस्त्व तथा छिद्रं घात्वा द्वितीयदिवसे आयायाः । वस्य पुनर्मर्यादा-ते विसर्जयि
 तव्याः, मा मम कार्योप मायुः । यथा सोऽपि मिळितस्तथा सर्वे एकवो प्रवन्ति, यथा वेपामेकवो प्रवतो कञ्चित्सापातो मवेत्, एव
 इत्यपाती एत बहवस्तत्र पवति, दृष्टान्तः काष्ठसंभाव प्रतीतिः, स विपाकठ पत्रादेकैक शरक कृत न गच्छति । एव तेऽपि यदि

कञ्जति, एवं तिहा जाव तिणिण जणा, एगो पडिस्सयवालो संवाडओ हिडइ । अह तहवि न मुयति ताहे दो दो होति । अह दोवि जणा न मुयइ ताहे एगागी भवंति । तेसि उवगरणं न उवहम्मति । एवं ताव एकल्लओ दिट्ठो असिवेण ॥ केन पुनरुपायेन ते एकत्त्वविशेषणजुष्टा नष्टाः सन्त एकत्र प्रदेशे संद्रियन्ते ? इत्याह—

संगारो रायणिए आलोयणपुवपत्तपच्छा वा । सोमसुहिकालरत्तच्छण्तरे एक दो विसए ॥२२॥ (भा०)

संगारः—संकेतः पृथग्भावकाले कर्त्तव्यः, यथाऽमुकत्रप्रदेशे सर्वैः संहर्त्तव्यमित्युपायः । तं च प्रदेशं प्राप्तानां को विधिरित्याह—‘रायणिए आलोयणपुवपत्तपच्छा वा’ रत्नाधिकस्य—गीतार्थस्य पूर्वप्राप्तस्य पश्चात्प्राप्तस्य वा आलोचना देया, तदभावे लघोरपि गीतार्थस्य दातव्या । क्रियत्पुनः क्षेत्रमतिक्रमणीयमित्याह—‘सोमसुही’त्यादि, अशिवकारिण्या विशेषणानि, सौम्यं मुखं यस्याः सा तथा, कथमुपद्रवकारिण्याः सौम्यमुखीत्वम् ?, अनन्तरविषयं प्रत्युपद्रवाकरणात् । कृष्णमुखी द्वितीयविषयेऽपि न मुञ्चति । रक्ताक्षी तृतीयेऽपि न मुञ्चति, यथासङ्ख्यमनन्तर एव स्थीयते सौम्यमुख्याम् । ‘एक’ इति एकमन्तरे कृत्वा तृतीये स्थीयते कृष्णमुख्याम् । ‘दो’ इति द्वावन्तरे कृत्वा चतुर्थे स्थीयते रक्ताक्ष्यां । अतेसि सिंगारो दिण्णेहत्तो भवति

१ सहन्तव्यं भा. १ २ भन्तरेण कृत्वा क १-२

गृहीतास्तदा द्विधा क्रियन्ते । एवं त्रिधा, यावन्नयस्त्रयो जनाः, एकः प्रतिश्रयपालः सघाटको हिण्डते, अथ तथाऽपि न मुञ्चति तदा द्वौ द्वावपि भवतः । अथ द्वावपि जनौ न मुञ्चति तदैकाकिनो भवन्ति, तेषामुपकरणं नोपहन्यते, एवं तावदेकाकी दृष्टोऽगिवेन ।

▲ तेभ्यः संकेतो दत्तो भवति यथा अमुकत्र मीलयितव्यं, यदा मीलितो भवति तदा तत्र यो रात्तिकः पूर्वप्राप्तो वा पश्चात्प्राप्तो

अथा तन्मृगत्य मेसाश्च, नाहे भिल्लो भवति ताहे तस्य ओ राश्रिब्यो पुष्पतो वा पच्छापचो वा तस्स आलोयणा दापवा ।
 अह गीयस्वो ओमो ताहे तस्स आलोश्रवा । सा पुण तिविवा उवावा-सोमसुखी कालसुखी रचच्छी य, आ सा सोमसुखी
 तीसे एक विसयं यम्मइ । कालसुखीए एगो विसव्यो अंतरिवा । रचच्छीए दो विसए अंतरेज्ज्म चतत्थे विसए ठाति । अवि
 वे पि दारं समज्ज्म अश्रिचे ययेकाकी भवति तथा व्याख्यात, साम्प्रत 'ओमोपरिणं' इति यदुत्स तद्द्व्याख्यानायाह-दारगाहदम्

एमेव ये ओमस्मि वि मेवो उ अलभि गोणिदिट्टतो ।

'एवमेवे'ति बनेनैव प्रकारेणावमदारमपि व्याख्येय, यथाऽश्रिवद्वारं व्याख्यात, यो विधिरश्रिवद्वारे सोऽप्रापीत्यर्थः ।
 पंचम्यो बहुसाहस्यप्रतिपादनार्थः । अत्रमे-दुर्मिणे, अपिश्रब्दः साहस्यसम्भावने, तदुच्यते-"सुवच्छरवारस्येण होरिति
 ओमति ते तवो निति" इत्यादि । मेदन-मेदः एकैकता, तुञ्ज्म एवकारार्थः, कस्मिपुनरसौ भवतीत्याह-अलामे भवति,
 अप्राप्तसाधारस्वैत्यर्थः । यदेको तमते तदुद्भावपि, दो वा एप्त्वा न किञ्चिद्दाति, एकैक एव लमते इत्यवभावेरेकाकिता ।
 अत्र इष्टान्तमाह-'गोषिविद्वृतो' गोष्टांतः, यथा संवतानां गवां स्वल्पे दूषोदक न वृषिः, दूषभूतानां स्यात्, तथेहापीति ।

१ उ वा । २ तुष्प्यो वा । ३ तुजोदकेन व क १-२ ।

वा तस्मै आलोचना दातव्या । अत्र गीषाबोऽवमस्तथा (अपि) तस्मै आलोचयेत् । सा पुनकिचिया उपबोत्री (उपद्राविका) सोम्य-
 सुखी कल्पसुखी रचच्छी य, वा सा सोम्यसुखी वस्यामेको विपयो गम्यते, कल्पसुख्यामेको विपयोऽवदस्यते, रचच्छ्यां दो विपयो
 अन्तरवित्वा चतुर्थे विपये तिष्ठन्ति । अश्रिवमितिद्वारं समाप्तम् ।

Aओमोरियाएवि एसेव कसो, बारसहि संवच्छरेहि आरद्धं जाहे पारं न पाविति ताहे गणभेयं करेति, नाणत्तं-गिलाणो न तथा परिहरिज्जइ । एत्थ गोणिदिट्ठतो कायवो, अल्पं गोब्राह्मणं नंदति, एवं ओमेणवि एगागिओ दिट्ठो ॥ दांरं ॥
साम्प्रतं राजभयद्वारप्रतिपादनायाह—

रायभयं च चउद्धा चरिमदुगे होइ गणभेओ ॥ २३ ॥ (भा०)

व्याख्या—राज्ञो भयं राजभयं, चशब्द एवमेवेत्यस्यानुकर्षणार्थः “संवच्छर बारस” इत्यादि ॥ कियन्तः पुनस्तस्य भेदा इत्याह-चतुर्धा, सङ्ख्यायाः प्रकारवचने षा, चतुष्प्रकारमित्यर्थः । के पुनस्ते इति १, मा त्वरिष्ठा अनन्तरमेवोच्यन्ते । किं चतुर्ष्वपि भेदेषु भेदः १, नेत्याह—‘ चरिमदुए ’ इत्यादि, ‘ चरिमे ’ पश्चिमे ‘ द्वये ’ द्वितये ‘ भवति ’ जायते ‘ गणभेदः ’ गच्छपृथग्भावः, एकैक इत्यर्थः । ‘ रायदुडुमवि तहेव बारससंवच्छरेहि होहिति ’ । भेदचतुष्टयस्वरूपप्रदर्शनायाह—
निविसउ त्ति य पढमो विइओ मा देह भत्तपाणं से । तइओ उवगरणहरो जीअचरित्तस्स वा भेओ ॥ २४भा.

सुगमा, णवरं-‘जीअ’त्ति जीवितभेदकारी चतुर्थो भेदश्चारित्रभेदकारी वा चतुर्थो राजा, उपकरणहारिजीवितचारित्र-
हारिणोर्गणभेदः कार्य इति । ‘तं चउव्विहं, निविसउ त्ति य पढमो विइओ मा देह भत्तपाणं तु । तइओ उवगरणहरो जीव-

१ करेइ आ ल.१-२ पा १ । २ इय गाथा पा १ प्रतो नास्ति ।
A अवमौर्दर्यतायामपि एष एव क्रमः, द्वादशभ्यो वर्षेभ्य आरभ्य यदा पारं न प्राप्नुवन्ति तदा गणभेदं कुर्वन्ति, नानात्वं-

ग्लानो न तथा परिह्रियते, अत्र गोहृष्टान्तः कर्त्तव्यः । गोब्राह्मणो अल्पो नन्दतः, एवमवमेनाप्येकाकी दृष्टः ।

धारणस्त वा मेवो' ॥ आह—अप्य पुन साधूनां त्वत्काराधानां राक्षसमय मवति ? 'यस्य हस्तौ च पादौ च, विद्वान्प्र
 च सुपन्निवत् । इन्द्रियाणि च गुप्तानि तस्य रात्रा करोति किम् ? ॥ १ ॥' सत्यमेवत्, किं तर्हि ?—
 अहिमर अणिट्टदरिस्तणबुग्गाहणया तद्वा मणायारो। अवहरणादिव्लवणाए आणालोए व कुप्पिज्जा २५भा

अंतैउरप्पवेस्तो वायनिमित्त च सो पओसिज्जा ।
 व्याख्या—'बमिमराः' बभिमलमाकार्य मारयन्ति म्रियन्ते वेत्यमिमराः, कुवञ्चिक्कोपाद्राजकुल प्रविश्यापरं व्यापाद

यन्तीति, साधूनां किमायातमिति वेत्, उच्यते, अन्यथा प्रवेक्षमलममानैः कैश्चित्साधुवेपथु प्रविश्य तत्कृत, ततश्च निविवे
 कित्वात्स रात्रा साधुम्बः कुप्येत्, कुप्येदिति चैतत्क्रियायद प्रतिपद योजनीय, अमभ्यत्वात् अनिष्टान्—अप्रसृत्वाभ् मन्यमानो
 दर्शन नेच्छति, प्रस्वानादौ च इष्ट इति कुप्येत् । 'ब्युद्ग्राहणता' विश्वम्बः—कृतसायामुत्—प्राचर्ये, केनचित्प्रत्ययनीकेन
 व्युद्ग्राहितः, यदेते तथानीष्ट व्यायन्तीति कुप्येत् । लोक प्रत्ययनाचार संश्लेषादौ इष्टा कुप्येत्, अपहरण कृत्वा तत्प्रतिपदो
 वीक्षित इति कुप्येत्, आश्रालोपे वा आश्रा क्वाचिच्छोपिता—न कृत्वा ततश्च कुप्येत् ? अन्तःपुरे प्रवेश कृत्वा केनचिच्छिन्न-
 चारिणा निकर्म कृत ततः प्रक्षेप यायात्, वादिना वा केनचिच्छिन्ना परिभूत इति, ततो निमित्तत् स इति—राश्रा प्रद्विष्यात्
 प्रदुष्येष्टा । दारं । 'अ-त पुन रायबुद्ध क्क होञ्जा ? केमति लिगात्थेभमतेउरे अवरद होञ्जा । अहवा जहा वा कौदिणा वादे

१ पशुवेवादीय ॥ २ प्रक्षिपति वा । ३ वनतिष्ठत्यपरत्वं वा । ४ वापुषा क. १-२ पा २
 ५ तस्युता राक्षसिष्ठ क्व मयेत् ? केनचित् लिङ्गस्थेनाम्बः पुरमपरात् मयेत्, अथवा यथा वा वादिना वादे—'तस्य पण्डितमभ्यस्य

“ तस्स पंडियमाणस्स बुद्धिच्छस्स दुरप्पणो । मुद्धं पाएण अक्कम्म वाई वाउरिवागओ ॥ १ ॥” एवं रायदुद्धं हविजा, निधि-
सए मत्तपाणपडिसेहे उवगरणहरे अ एत्थ गच्छेण चैव वच्चंति, जत्थ जीवियचरित्तमेओ तत्थ एगाणिओ होजा । दारं ।
श्रुभित्दारं व्याचिर्यासुराह-द्वारगार्थाद्धं

श्रुभिए मालुज्जेणी पलायणं जो जओ तुरिअं ॥ २६ ॥ (भा०)

क्षोभे एकाकी भवति । क्षोभः-आकस्मिकः संत्रासः । तत्र ‘मालुज्जेणि’ति माला अरहट्टस्य पतिता, उज्जयनी नगरी,
उज्जयिन्यां बहुशो मालवा आगत्यागत्य मानुषादीन् हरन्ति । अन्यदा तत्र कूपेऽरघट्टमाला पतिता । तत्र केनचिदुक्तं-
माला पतिता, अन्येन सहसा प्रतिपन्नं मालवाः पतिताः, ततश्च संक्षोभः, तत्र किं भवतीत्याह-‘पलायणं जो जओ तुरियं,’
‘पलायनं’ नाशनं यः कश्चिद्यत्र व्यवस्थितस्तच्छ्रुतवान् स तत एव नष्ट इति । ‘मालुज्जेणि’ति दृष्टान्तसूचकं वचनम् ।
A-श्रुभिए वा एगाणी होजा, जहा उज्जेणीए अरहट्टमाला पडिआ, लोगो सबो पलाओ मालवा पडिय ति, एरिसे खुभिए

१ जीवचरितं आ ल २ । २ प्रतीता ल १ पा १-२ पु ।

बुद्धिमत्ताभिमानी दुरात्मनः । मूर्धानं पादेनाक्रम्य वादी वायुरिवागतः ॥ १ ॥’ एवं राजद्विष्टो भवेत्, निर्विषये मरुपानप्रतिपेद्ये
उपकरणहरे वात्र गच्छेनैव व्रजन्ति, यत्र जीवितचारित्रभेदस्तत्रैकाकी भवेत् । द्वारं ।

A क्षोभे वा एकाकी भवेत्, यथा उज्जयिन्यां अरहट्टघटीमाला पतिता, लोकः सर्वः पलायितः-मालवा पतिता इति, ईदृशे

एगागी शोभा, जो अक्षो सो तयो भासति । द्वारे । अधुना यहूक राजमयद्वारे 'नायनिमिष च सो पओसिअ' चि तद्व्याचिरुयासुरार-
तस्स पडियमाणस्स बुद्धिच्छस्स तुरप्पणो । सुद्ध पाएण अक्कम्म, वाई वाडरिवागओ ॥२७॥ (भा)

आह बोद्धः—शोभन स्थान एतद् व्याख्यायाः, ननु शुभितद्वारेभान्तरित्वात्कोज्य प्रकारः । इति, अत्रोन्यते निर्युक्ति
अन्वयश्चादबोधः । यतोऽप्येकगायत्र्या 'अन्तेतर' इत्यादिकया राजमयशुभितद्वारे उक्ते ततस्त्वानवसरस्वादिद्वैत्र युक्ता व्याख्या,
'तस्स' चि तस्य राजो मयइलोः, कथयूतस्य ।—'पण्डितमनिसिः' पण्डितमन्यस्य पण्डितमात्मानं मन्यते स एवंमन्यो, ज्ञान
स तया तस्य । इति तावीति बुद्धिलो बुद्धिलस्य, 'पुरात्मनः' मित्या इतिस्वादमत्रत्वाच्छासनप्रस्थनीकत्वाद्दुष्ट आत्मा यस्य
इत्यधरार्थः । समुदायार्थस्तु—स राजा पण्डितंमन्यतया दर्शनं निन्दति, तदादी वा कथित्, तत्र च साधुर्वादी, तेन समां
प्रथिस्य न्यायेन परादिता, तथाऽपि न साधुकारं ददाति प्रसुत्वाषयाऽपि निन्दति पुनश्चासौ साधुर्वादी विद्यादिबलेन समा
मन्ये तस्य शिरसि पादं कृत्वाऽर्धर्शनीभूता । ततश्चासौ परं परिमव मन्यमानः प्रकर्षेण द्वेष यायात्, इति श्लोकार्थं ॥
तत्रमार्थद्वारप्रथिपादनायाह—

निज्जवगस्स सगास असई पगाणिओ वि गच्छिज्जा । सुत्तरथपुच्छगो वा गच्छे अहवावि पडिअरिउरट्भा

१ एव गच्छो पा.२-१ पु । २ तास्य तथा वा । ३ विज्जवगस्य वा स.२ ।
कोमे पकाप्पि मयेत्, सो एत स क्वो नइयति । द्वारं ।

व्याख्या—निर्यापयति-आराधयति निर्यापकः-आराधकस्तस्य 'सकाशं' मूलम् असति-द्वितीयाभावे एकाक्यपि कालं कर्तुकामो गच्छेत्, सूत्रार्थपृच्छको वा गच्छेत् । उत्तमार्थस्थितस्यैकाक्यपि मा भूद् व्यवच्छेदः 'अहवावि पडियरिउं' अथवाऽपि 'प्रतिचरितुं' प्रतिचरणकरणार्थम् । A 'उत्तिमहे वा' सो साहू उत्तिमहं पडिवज्जिकामो, आयसियसगासे य नत्थि निज्ज-वओ ताहे अन्नत्थ वच्चिजा, तो संघाडओ वच्चउ, असति ताहे एगो एगाणिओ वच्चिजा, अहवा उत्तिमहूपडिवणओ साहू सुओ, तस्स सुत्तत्थतदुभयाणि अपुब्वाणि, इमस्स य संकिआणि, अणस्स य नत्थि, ताहे तत्थ पेडिपुच्छणनिमित्तं वच्चिजा । अथवा उत्तिमहूपडिअएहिं गर्भमति ॥ उक्तमुत्त(त्ति)महूद्वारमिदानीं फिडिअद्वारं व्याचिख्यासुराह—

फिडिओ वै परिरएणं मंदगई वावि जाव न मिलिजा ।

B 'फिडिउ' त्ति ते पंथेण वच्चंति, तत्थ कोइ पंथाओ उत्तिणो, अण्णेण वच्चिजा, अहवा थेरो, तस्स य अंतरा गह्हा वा डौगरा वा, जे समत्था ते उज्जुएण वच्चंति, जो असमत्थो सो परिरएणं-भमाडेण वच्चइ, ततो जाव ताणं न मिलइ ताव

१ 'पुच्छगणिं' आ पा. १ । २ गम्मति ॥ फिडिअं आ ल २ पा १ । ३ य ल १ । ४ 'फिडिए' आ ल २ पा १ ।

▲ उत्तमार्थे वा स साधुरुत्तमार्थं प्रतिपत्तुकामः; आचार्यसकाशे च नास्ति निर्यापकः; तदाऽन्यत्र ब्रजेत्, तदा संघाटको ब्रजतु असति तदैकः एकाकी ब्रजेत्, अथवोत्तमार्थप्रतिपन्नकः साधुः श्रुतः; तस्य सूत्रार्थतदुभयान्यपूर्वाणि, अस्य च शक्तितानि, अन्यस्य च न सन्ति, तदा तत्र प्रतिपृच्छानिमित्तं ब्रजेत् । अथवा उत्तमार्थप्रतिचरकैः गम्यते । B 'स्फिटित' इति, ते पथा ब्रजन्ति, तत्र कश्चित् पथ उत्तीर्णः; अन्येन ब्रजेत्, अथवा स्थविरः; तस्य चान्तराले गर्त्तो वा पर्वता वा, ये समर्थास्त ऋजुकेन

एगागी होखा ॥ इदानीं गायार्थः—'फिडित' प्रप्रः, किमुक्त मवति ? सो गच्छतामेव सर्वेषां पंपद्यदर्थनास्संवावमोहोऽ-
 न्नेनेव पया प्रयातस्तत एकाकी मवति । 'परिरएव वा' परिरयो—यियदिः परिहरण तेन वा एकाकी कधिदसहिष्णुर्मन्वग
 सिर्षा कधिस्ताधुः यावन्न मिसति तावदेकाकी मवति । उक्त फिडितद्वारम्, इदानीं ग्लानद्वारमुच्यते—

सोऽज्ज व गिलाण ओसहकळे असइ एगो ॥ २९ ॥ (भा०)

△ गिलाणमियेष वा एगागी हुखा, तस्स वोसह वा मेसय वा आपियच्च । असइ सवाढयस्त ताहे एगागी वधिञ्जा,
 अइवा मिलाणो सुवो ताहे सवेहिं गंतं । अइ अप्पवो आयरिमा बेरा ताहे तेसिपि पासे अच्छियब्बं, ताहे संपाढयस्स
 अमइ एगागी वधिञ्जा । इदानीमअरगमनिक्का—भुत्वाऽन्यत्र ग्लान सहाटकामावे एकाकी प्रवति, यदिवा स्वगच्छ एव
 ग्लानः कधिदस्ति, तदर्थमौपचाधानवर्णार्थं ब्रह्मदेकाकी द्वितीयामावे सति ॥ उक्त ग्लानद्वारम् । इदानीमतिव्यविद्वारम्—

अइसेसिओव सेह असइ एगाणियं पठावेज्जा ।

१ प्रप्रः मच्छ अ. ७२ । २ वधिद्वारमवर्षं भा । ३ वा आपि भा ७१-२ । ४ तेसि पासे भा ७१-२ । ५ पिवतो वि पस्सेज्जा
 ६ किं पकहिञ्जा ७१ ।

प्रअन्ति, सोऽसमर्थः स परिरयेव—असनेत प्रवति ततो यावत्तेपो न मीळति तावदेकाकी भवेत् ।

△ ग्लानमिमिप्तेन एकाकी भवेत्, तत्सौपच वा मेपवं वा आनेतव्य, असति संपाढकस्य तदेकाकी प्रजेत् । अथवा ग्लानः
 भुवत्सवा सर्वान्त्वज्ज । अथात्मन आपार्थाः स्वधियत्सवा तेषामपि पार्थे स्वातव्यं, तथा संपाढकस्यासति एकाकी प्रजेत् ।

A कोइ अतिसयसंपण्णो सो जाणइ, जहा एयस्स सेहस्स सयणिज्जगा आगया, ताहे सो भणति-एयं सेहं अवणेह, जइ न अवणेह ताहे एस न करेति पव्वजं, ततो सो असइ संघाडयस्स एगाणिओवि पठविज्जइ ॥ इदानीमक्षरार्थः—अतिशयी वा कश्चिदमिनवप्रव्रजितं द्वितीयेऽसत्येकाकिनमपि प्रवर्त्तयेत् । उक्तमतिशयिद्वारम् । इदानीं देवताद्वारम्—

देवय कलिंगरुयणा पारणए खीररुहिरं च ॥ ३० ॥ (भा०)

B इह कलिंगेसु जणवएसु कचणपुरं नगरं, तत्थायरिया बहुस्सुआ बहुवागमा बहुसिस्सपरिवारा, ते अणया सिस्साणं सुत्तथे दाऊण सन्नाभूमिं वच्चंति, तस्स य गच्छंतस्स पंथे महति महालओ रुक्खो । तस्स हिट्ठा देवया महिलारूवं विउवित्ता कळुणकळुणाणि रोवति । सा तेण दिट्ठा । एवं वितिअदिंवसेवि तइयदिवसेवि । तओ आयरियस्स संका जाया-अहो !

१ पहाणगमा आ पा.१ । २ दिवसेवि । तओ आ पु. १

A कश्चित् अतिशयसंपन्नः स जानाति-यथैतस्य शैक्षकस्य स्वजना आगताः, तदा स भणति-एनं शैक्षकमपनयत, यदि नापनयत तदेष न करोति प्रव्रज्यां, ततः सोऽसति सघाटकस्य एकाक्यपि प्रस्थाप्यते ।

B इह कलिंगेषु जनपदेषु काञ्चनपुरं नगरं, तत्राचार्या बहुश्रुताः बह्वागमा बहुशिष्यपरिवाराः, तेऽन्यदा शिष्येभ्यः सूत्रार्थो वृत्त्वा सन्नाभूमिं व्रजन्ति, तस्य च गच्छतः पथि महातिमहान् वृक्षः, तस्याधो देवता महिलारूपं विकुर्व्य करुणकरुणानि रोदिति, सा तेन दृष्टा, एवं द्वितीयदिवसेऽपि तृतीयदिवसेऽपि, तत आचार्यस्य शक्का जाता-अहो ! कुत इयमेवं रोदिति ? इति, तदा अपवर्त्य पृष्टा-किं त्वं धर्मशीले ! रोदिषि ? सा ।

कीस इना एव रोषः ? चि, ताहे जोषचित्कण पुच्छिआ किं तुम घम्मशीले ! रुपसि ?, सा A मणइ-भगव ! किं मम
 धेव रोइपइ ?, आयरिओ मणइ-किं कइं वा ?, सा मणइ-आहमेपस्स कंषणपुरस्स देवया । एयं च आइरा सब महावल्लप्य
 वाहेण पैसाविलिहिसि तेव रुअमि चि, एते य साहुणो एत्थ सैन्हायति गुणंसि प, ते अ अमत्य गमिस्सति चि अओ
 रुअमि । आयरिएण मणिअ-कइ पुण एत्थपि आणिकइ ! सा मणति नवो तुब्बं सववो पारणए दुइ लमिस्सइ, तं से
 रुइरं मविस्सइ चि, अइ एन होला तो पचिएआइ, त च वेपूण सवसाहुण पाएसु येव येव देसाइ, अत्य देसे त सोमाविय
 आहिति तरण ण वल्लप्यवाहो पमनिस्सइ चि सुणिएअइ, ततो एवति आयरिएण पचिएअइ । ताहे चितिअदिवसे तेहव ईइइ त

१ पुण वं वा । २ वक्खविज्जदिसि ७१ । ३ उण्णवनेति ते व. व. । ४ एव वाणि वा पा. १ । ५ सहावं अ. ४ । ६ अ. तथा
 धं अ. पा २. पु. ।

A मयति-मरावम् ! किं मम स्तोत्र रोदितव्यम् ? आचार्यो मयति-किं क्व वा ?, सा मयति-आहमेतस्य काञ्चनपुरस्य देवता,
 पठचाचिणत् सर्वं महाबलप्रवाहेन प्यविष्यते तेन रोदिसि इति । एते च सायबोडत्र स्वाभ्यावन्ति गुणयन्ति च ते चान्यत्र गमिष्यन्तीति
 नतो रोदिसि, आचार्येण मयितं-अय पुनरेतत् ज्ञावते ?, सा मयति-यतो युष्माकं सपकाः पारणके दुग्धं लप्स्यते, तत्तस्य इधिरं
 मविष्यतीति, यथेव मवेत् तथा प्रतीयाः, तच्च गृहीत्वा सर्वसाधूनां पात्रेषु स्तोकं स्तोकं पृथा । यत्र वेष्टे तत् स्वामाधिकं यास्यति
 तत्र न कच्छप्रवाहः प्रमविष्यतीति जामीया इति, तत्र एवमिति आचार्येण प्रतिपन्नं । तथा द्वितीयविषये तथैव उक्तं तत्रैव संवातं,
 तत्र आचार्यैः सर्वेषां मात्रके प्रत्येक २ तदचं, ततो यथासुच्छि पञ्चायत्ते, यत्र तत्याण्डुरं जात तत्र मीळिताः, एवमेकास्मि मवेत् ।

तथा य संजायं । ततो आयरिण्हिं सवेसिं मत्तए पत्तेअं पत्तेअं तं दिन्नं । ततो जहासचीए पलायंति । जत्थ तं पंडुरं जायं
तत्थ मिलिआ । एवं एगागी होजा ॥ उक्तं देवताद्वारम्, अथाचार्यद्वारम्—

चरिमाए संदिट्ठो उग्गाहेऊण मत्तए गंठिं । इहरा कयउस्सगो परिच्छ आमंतए सगणं ॥३१॥ (भा०)

चरिमा—चतुर्थपौरुषी तस्यां 'संदिष्टः' उक्तः यदुत—त्वयाऽमुकत्र गन्तव्यं, स चाभिग्रहिकः साधुः, ततश्चासावेवमाचार्येणोक्तः
किं करोति ?—सकलमुपकरणं पात्रकपटलादि बोद्धेग्राहयति, मात्रकं च तेन गच्छता ग्राह्यं, अतस्तस्मिन् ग्रन्थि ददाति, मा
भूद् भूयः प्रत्युपेक्षणीयं स्यात्, एवमसावाभिग्रहिकः संयन्त्य तिष्ठतीति । 'इहर'त्ति आभिग्रहिकाभावे विकालवेलायां वा
गमनप्रयोजनमापतितं ततः 'कृतोत्सर्गः' कृतावश्यकः किं करोतीत्याह—परीक्षार्थमिति—पश्यामः कोऽत्र महचनानन्तरं प्रवर्त्तते
को वा न प्रवर्त्तते इति स्वगणमामन्त्रयते । ते च प्रतिक्रमाणन्तरं तत्रैवान्तर्मुहूर्तमात्रं कालमासते, कदाचिदाचार्याः खल्व-
पूर्वां सामाचारीं प्ररूपयेयुः, अपूर्वं वार्थपदं, तत्रस्थांश्च तानामन्त्रयतेऽसौ—भो भिक्षवः ! अमुकं मे गमनकार्यमुपस्थितं तत्र—
गच्छिज्ज को णु सवेवऽणुगहो कारणणि दीविंता(वेत्ता) ।

असुओ एत्थ समत्थो अणुगहो उभयकिइकम्मं ॥ ३२ ॥ (भा.)

कतमः साधुस्तत्र गमनक्षमः ? तत्रैचार्यवाक्श्रवणानन्तरं सर्वेऽपि साधव एवं भुवन्ति—अहं गच्छाम्यहं गच्छामीत्यनुग्रहो-

ज्यमस्माकम् । तत्र आचार्यो वैयास्यकरयोगवाशिर्ब्रह्मादीनि कारणानि 'वीपयित्वा' स्वयं प्रदर्शयेंद मणति-अमुकोऽयं कार्ये
 'मर्मयोः' धर्मः । तत्र योऽन्वाचार्योऽप्योक्तोऽयं धर्म इति स मणति-अनुग्रहो मेऽयं, ततः को विधिः ? , ततः स द्विगमिषुः
 साधुराचार्यस्य वैत्यसाधुवन्दनां करोति, यदि पयसिण रुषुस्ततः श्रेयाशामपि साधूनां वैत्यसाधुवन्दनां करोति । अथाऽसौ
 गन्ता साधू रत्नाधिकस्त्वस्तस्यै साधवस्तस्य वैत्यसाधुवन्दनां विदधति, एतद्गुण्यकृतिकर्म-चन्दनम् । ततः स गन्ता साधुः
 किं करोति द्विगमिषुः सन् ?—

पोरिसिक्करणं अहंवावि अकरणं बोधेऽपुच्छणे दोसा । सरणं सुयं साद्रुं सध्वी अतो बहिः अन्नभावेण ॥९

यद्यसौ धर्मोद्गमे वास्यति ततः प्रायेयिक्त्वं धर्मपौष्ठीं करोति । अथवा रात्रिक्षेपे यास्यति प्रयोजनवद्भाषणं धर्मपौष्ठी
 धीमच्छतैव स्वपिति, एतत्पौष्ठीकरणमकर्म चेति । पुनरपि च तेन गच्छताऽऽचार्यः प्रच्छनीयः प्रत्युपसि-यास्याम्यहमिति ।
 अथ न पृच्छत्यतः 'दोषेऽपुच्छणे दोस'सि द्वितीयवारामपुच्छतः दोषाः-वक्ष्यमाणाः, के च ते ? इत्याह 'सरण'सि गार्ह्य,
 स्मरणमाचार्यस्यैव संज्ञात्, एवविधमन्यथा व्यवस्थितं कार्यमन्यथा क्वचित्संविद्यते, 'सुय'सि श्रुतमाचार्यैर्यथा ते तत्राचार्या
 न विपन्त यन्निमित्तं चासौ प्रेष्यते, तदा कार्यं तत्र नास्ति । 'साद्रु'सि अथवा विकाले साधुः कश्चित्स्मात्स्मानादागतस्तेन
 कथितं यथा स आचार्यस्तत्र नास्तीति । 'सन्धि'सि मयवा सध्वी-भावक आयावस्तेनाकृपातम् । 'अतो'सि अभ्यन्तरतः,
 कस्य ? , प्रतिश्रयस्य, केनचिदुत्पित यथा-अस्माकमप्येवविधाः साधव आसन्, ते च ततो गता मृता वा । 'बहि'सि

१ तत्राचार्यो का क. १-२ । २ वैत्यसाधुनां कर्मनां वा । ३ क्वचित् क. १-२ ।

वाह्यतः प्रतिश्रयस्य श्रुतमन्यस्मै कथ्यमानं केनचित् । 'अन्नभावेण'ति योऽसौ गन्ता सोऽन्यभावः-उन्निष्कमितुकामः, एत-
च्चाचार्याय तत्सङ्घाटकेनाख्यातं, ततश्चासौ ध्रियते केनचिद्ब्रह्मज्ञेन । यदि पुनरसौ गन्ता न प्रवोधं यायात्ततः—

बोहण अप्पडिबुद्धे गुरुवंदण घट्टणा अपडिबुद्धे । निच्चलणिसणझाई दडुं चिट्टे चलं पुच्छे ॥ १० ॥

अचेतयति सति तस्मिन् गन्तरि बोधनं जाग्रापनं गीतार्थः करोति । ततोऽसौ साधुरुत्थायाचार्याभ्यासमेति, गत्वा च यद्या-
चार्यो विबुद्धस्ततोऽसौ गुरवे वन्दनं करोति । अथाद्यापि स्वपिति ततः संवदुना चाचार्यपादयोः शिरसा घट्टना-चलनं क्रियते
अथासौ प्रतिबुद्ध एव किन्तु निश्चलो निषण्णः-उपविष्टो ध्यायी चास्ते, ततस्तमेवंभूतं निश्चलनिषण्णध्यायिनं दृष्ट्वा किं कर्तव्य-
मित्याह-'चिट्टे' स्थातव्यं, तेन गुरुध्यानव्याघातेन महाहानिसंभवात् । 'चलं पुच्छे'ति अथ चलोऽसौ ततः प्रष्टव्यः-भगवन् !
स एषोऽहं गच्छामीति । ततश्चासावाचार्येण संदिष्टः-इदमेवं त्वया कर्तव्यमिति व्रजति । स चेदानीं गन्तुं प्रवृत्त इत्येतदेवाह—

अप्पाहि अणुन्नाओ ससहाओ नीइ जा पहायंति । उवओगं आसणणे करेइ गामस्स सो उभए ॥ ११ ॥

सन्दिष्टः प्राक् पश्चादनुज्ञातो वेति ततो गच्छति, कथम् ?-ससहायः, कियन्तं कालं यावत्सहायो व्रजति ?-'यात्रप्रभातं'
संजातसूर्योदय इत्यर्थः, ससहायश्च प्रभातं यावद् व्रजति श्वापदादिभयात् । एवमसौ साधुर्व्रजन् ग्रामसमीपं प्राप्तः सन् किं करोती-
त्याह-उपयोगं करोति, किंविषयम् ?-'उभए'ति उभयविषयं, सूत्रपुरीषपरित्याग इत्यर्थः, कस्मादेवं चेत् ग्रामसन्निधान एव

स्पर्णिलसद्भावाद् गवादिर्ब्रह्मस्वानात् । अथ रात्रौ गच्छतः कश्चिदपायः 'सम्भाष्यते ततः प्रमात पावस्स्वातर्क्यं, तथा चाह—
हिमतेणसावयमया दारा पिष्टिया पह अयाणतो । अच्छइ जाव पमाय वासियमत्त च से वसमा ॥१२॥
हिम-धीर्त्, स्वेनाः-धौरा, आपदानि-सिद्धावीनि, एतद्गवात्प्रमात यावदास्ते । यदि वा पुरस्य द्वाराणि पिष्टितानि
प्राप्तस्य वा फलिरुक्तं पन्थान वाऽभानस्त्विति यावत्प्रमातमिति । एवं च प्रमात यावत् स्विते मन्तरि 'वासिकमर्क' दोषात्
'से' तस्य 'वसमा' मीतार्थां ज्ञानयन्ति । अथ केम्पस्त्वानीयते ?—
ठवणकुल सखडीए अणर्द्धिते सिणेहपयवज्ज । मत्तट्टिमस्स गमण अपरिणए गाउय वहुइ ॥ १३ ॥

स्यापनाकुलेभ्यः, तथा 'संखडीए'पि सामयिकीमाया मोहनप्रकरणार्थे तस्या वा, के पुनस्तदानपन्त्यत आह—'अण
र्द्धिते' ये मिषां न पर्यटितवन्तः । कस्मात्पुनस्ते मर्कमानयन्ति ?, उच्यते, वेपामहिष्कानां गृहस्या गौरवेण प्रयच्छन्ति ।
कीदृश पुनस्तेर्मर्कमानयनीयम् ?—सिणेहपयवज्ज'ति स्लेहेन घृतादिना पयसा-धीरेण र्वित मर्क गृहन्ति, न तेलं प्राप्तम
मङ्गलत्वात्, न घृत परितापेहेत्वात्, न दुग्ध मेदकेत्वात् काञ्चिकधिरोदित्वाच्च, काञ्चिकप्रायपायित्वाच्च संयतानाम् । किं
पुनस्ते गृहन्ति ?—दधिषक्तुकादि, तदसौ दुग्धत्वात् । तथा चाह—'मच्छिवस्स ममण' दुक्कवतस्वतो गमनं भवति ।
अथ न तस्य मर्कपरिणतिम्वित्पतोऽपरिणते मर्के सति गम्पूविमात्र पाष-मार्गे वरति । क्रोशद्वय गम्पूतिः । इदानीं
तस्य गच्छतो विधिरुच्यते—

अस्थंडिलसंकमणे चलवक्खित्तणुवउत्तसागरिए । पडिपक्खेसु उ भयणा इयरेणं विलंबणालोयं ॥१४॥

स्थण्डिलादस्थण्डिलं च संक्रामता सता साधुना पादौ रजोहरणेन प्रमार्जनीयाविति विधिः, मा भूत् सचित्तपृथिव्या अचित्तपृथिव्या व्यापत्तिः स्यात्तदा च पादयोरसौ रजोहरणेन प्रमार्जनं करोति । यदा कश्चित्सागारिकः पथि व्रजतश्चलो भवति व्याक्षिप्तोऽनुपयुक्तश्चेति । तत्र चलो-गन्तुं पथि प्रवृत्तः, व्याक्षिप्तो-हलकुलिशशब्दच्छेदादिव्यग्रः, अनुपयुक्तः-साधुं प्रत्यदत्त-वधानः । यदैवंविधः सागारिको भवति तदा रजोहरणेन प्रमुञ्ज्य पादौ याति । 'पडिपक्खेसु उ'ति विसदृशाः पक्षाः प्रति-पक्षाः, असदृशा इत्यर्थः, तेषु प्रतिपक्षेषु 'भजना' विकल्पना कर्त्तव्या । एतदुक्तं भवति-केषुचित्प्रतिपक्षेषु प्रमार्जनं क्रियते केषुचित्तु नैव । तुशब्दो विशेषणार्थः, किं विशेषयति ?, प्रतिपक्षेष्वेव समुदायरूपेषु भजना कर्त्तव्या, न त्वैकस्मिन् मङ्गक इति । यदा तु सागारिकः स्थिरोऽव्याक्षिप्त उपयुक्तश्च साधुं प्रति भवति तदा 'इतरेणं'ति इतरशब्देन रजोहरणनिषद्योच्यते तथा पादौ प्रमाष्टिं, न रजोहरणेन । 'विलंबणं'ति तां च निषद्यां हस्तेन विलम्बमानां नयति, न तु शरीरे संस्पर्शनं करोति । कियतीं भुवं यावदित्याह-'आलोयं'ति आलोकनमालोको यावत्तद्दृष्टिप्रसर इत्यर्थः । अथवा 'इतरेणं'ति केनचिदौपग्रहिकेण कार्पासिकेन और्णिकेन वा चीरेण, शेषं प्राग्वात्, पश्चात्तं गोपायति । अथवा 'इतरेण विलंबणालोयं'ति प्राक् तावदेकाकिनो विधिरुक्तः, यदा तु इतरेण-इतरशब्देन सार्थो गृह्यते, तेनेतरेण सार्थेन सह प्रव्रजता स्थण्डिल्याच्चास्थण्डिल्यं संक्रामता किं कर्त्तव्यं सार्थपुरतः ? इत्याह-'विलम्बणे'ति विलम्बना कार्या, मन्दगतिना सता स्थण्डिलस्थेन तावत्प्रतिपालनीयं । कियन्तं

काल प्रविपालनीयः यावदालोको-दर्शनं तस्य सार्यस्य, सर्वदर्शनीयते तु श्रोतान्तरिते सार्ये पाद्योः प्रमार्चनं कृत्वा ब्रह्मतीत्यपे
 विधिः । तस्मिन् गायामन्त्रार्थः, इदानीमद्यमङ्गिका प्ररूप्यते, सा धेयम्-बलो वस्त्रिणो बभुवतचो य सागारिणो, एतस्य
 पमार्चनं, तस्यानुपपुक्त्वावप्रमार्चनेऽसामाचारीप्रसङ्गात् १, बलवस्त्रिणो उवतु एतस्य नत्थि पमार्चनं सागारियचमो २, च०
 अथ० अथु० एतस्य पमार्चनं ३, बल अथ० उव० एतस्य पमार्चनं ४, अथ० अथु० एतस्य पमार्चनं ५, अथ०
 व० उ० एतस्य पमार्चनं ६, अथ० अथु० अत्थि पमार्चनं ७, अथ० अथ० उ० एतस्य नत्थि पमार्चनं ८ । तस्य पदम
 मंगे नियमेण पमार्चनं सप्तसु उ मयणा, एतदुक्तं भवति-केषुचित्प्रमार्चनं केषुचित्तु न
 प्रमार्चनं । स्थापना त्वियम् । स इदानीं साधुमार्गमनानाः पृच्छति तत्र को विधिरित्याह—

= ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५

पुच्छाप तिपिण तिमा छके पदमजयणा तिपचविहा । आडस्मि बुविहृतिविहा तिविहा सेसेसु कायसु १ ५ ।
 पृच्छायौ सत्यां 'तिपिण तिय'पि त्रयस्त्रिका भवन्ति । तत्र पुल्यः स्त्री नपुसकं च । तत्रैतेपामेकैकस्त्रिप्रकारः-शालस्वरुणो
 पृद्वेति । एवमेते त्रयस्त्रिकाः, नवेत्यर्थः । तथा 'तेनैव साधुना गच्छता 'छके पदमजयण'पि पृद्वेके पुविग्यादिलघुमे पतना
 कर्षग्या । तत्र 'पदमजयणा तिपचविह'पि प्रथमो यः पृष्ठीकायः तस्य यतना त्रिपचविहा । तत्र त्रिविधा सधिवस्य अधिवस्य
 मिभस्य च पचविहा पृथिवीकायपतना कृष्णनीलरक्तपीठशुक्लस्येति । अथवा त्रियस्त्रिविधेति-त्रयः पञ्चकाः पञ्चदशप्रकारे
 त्यर्थः । तथाहि-सधिवः पृथिवीकायः शुक्लादि पञ्चका, एवमधिपो मित्रम् । तथाऽऽङ्काये 'दुविहृतिविहा' तत्र द्विविधा अन्त

रिक्षाफ्काययतना भौमाफ्काययतना च, त्रिविधा तु सच्चित्ताफ्काययतना, अच्चित्ता० मिश्रा० । त्रिविधा तु शेषेषु कायेषु तेजोवा-
 युवनस्पतित्रिसाख्येषु यतना, कथं ? , सच्चित्तादि, महाद्वारगाथायाः समुदायार्थः । अथाद्यद्वारावयवार्थप्रतिपादनार्थमाह—
 पुरिसो इत्थिनपुंसग इक्षेको थेर मज्झिमो तरुणो । साहम्मि अन्नधम्मिअगिहत्थदुगअप्पणो तइओ । १६।

यदुक्तं अनन्तरगाथायां 'पुच्छाए'ति पृच्छायां त्रितयं सम्भवति, तदाह पुरुषः स्त्री नपुंसकं चेति । यदुक्तं त्रयस्त्रिकाः
 तदर्शयन्नाह-एकैकः स्थविरो मध्यमस्तरुण इत्ययं नवभेदः । स चैकैको नवविधोऽपि कदाचित्साधर्मिकः स्यात्कदाचित्तु नव-
 विधोऽप्यन्यधार्मिकः स्यादिति । समाने धर्मे वर्तत इति साधर्मिकः-श्रावकः श्राविका नपुंसकं श्रावकं च । अन्यधार्मिको
 मिथ्यादृष्टिः । कियन्तः पुनस्तेन गच्छता पन्थानं प्रष्टव्या इत्यत आह-'गिहत्थदुग'त्ति, साधर्मिकगृहस्थद्वयं प्रच्छनीयं, अन्य-
 धार्मिकगृहस्थद्वयं वा । 'अप्पणो तैत्तिउ'त्ति आत्मना तृतीयो युक्त्याऽन्वेषणं विदधाति । एष तावत्सामान्योपन्यासः । अथ
 प्रथमं यः प्रष्टव्यः स उच्यते-तत्र यदि साधर्मिकद्वयमस्ति ततस्तदेवोत्सर्गेण पृच्छयते, तस्य प्रत्ययिकत्वात्, अथ नास्ति ततः
 साहम्मिअपुरिसासइ मज्झिमपुरिसं अणुणविअ पुच्छे । सेसेसु हाँति दोसा सविसेसा संजईवग्गे । १७।

साधर्मिकपुरुषद्वयाभावेऽन्यधार्मिकमध्यमपुरुषद्वयं प्रच्छनीयं, कथं ?- 'अणुणविअ' अनुज्ञां कृत्वा धर्मलामपुरस्सरं, ततः
 प्रियपूर्वकं पृच्छति, अन्यधार्मिकमध्यमग्रहणं त्विह साधर्मिकविपक्षत्वाद्दवसीयत एव । 'सेसेसु'त्ति अन्यधार्मिकमध्यमपुरुष-

१ प्रतन्वन्नाह ल १, ०वार्थ पुनस्तेदेवाह आ ल २ पा १-२ पु. । २ पृच्छनीयं आ. ल १ पु. । ३ ततित्तु त्ति वा, तत्तिओ' त्ति ल १ । ४ पृच्छनीय आ. ।

द्रव्यव्यतिरिक्तेषु अष्टसु मेरेषु दोषा भवन्ति पृच्छतस्ते एव दोषाः सविज्ञेयाः—समधिकाः संपत्तीवर्गे—संपत्तीवर्गविषये पृच्छतः । के च ते दोषा इत्याह—
 थेरो पद न याणइ बालो पवचे न याणई वावि । पद्धिथिमज्झिसका इयरे न याणाति सका य ॥ १८ ॥

स्वविरा—इदं स मार्गं न जानाति प्रअट्ठस्सुविस्वात् । बालस्तु प्रपञ्चयति केलीकिलत्वात् न वा जानाति कुल्लक्त्वात्, बालस्सत्र अट्ठपदिारम्य पावस्यञ्चविविद्धिक इति, असावपि बाल इव बालः, अपरिणतत्वेन रागाघत्वात् । मच्चमवयः प बालनपुमक स्वविरखी बालस्त्री वाडभिगृह्णते, एते मार्गानभिज्ञाः अड्ढा च स्यात् । क तर्हि व्यवस्थितेन स्पविरनपुसकं पासट्ठिओ पुच्छिज्जा वदमाण अवदमाण वा । अणुवईकण च पुच्छे तुण्हक मा य पुच्छिज्जा ॥ १९ ॥

‘पार्थस्थिता’ समीपे व्यवस्थिताः पृच्छेत् । किञ्चिद्विष्टं पृच्छेत् ! वन्दन इत्यादिमकुर्वाण वा । अथासौ समीपमति क्रम्य यास्येव ततः ‘अणुवईकण व’ अनुभवन वा कृत्वा कतिचित्पदानि गत्वा प्रष्टव्यः । अथासौ पृच्छयमानोऽपि न पथवभासे य ठिओ गोवाई मा य दूरि पुच्छिज्जा । सकाईया दोसा विराहणा होइ तुविहाओ ॥ २० ॥

१ भाष्यसुप्रत्यय* क. २ । १ पृच्छनीय स २ ।

तथा पन्थाभ्यासे-समीपे स्थितः कश्चिद्गोपालादिः, आदिशब्दात्कर्षकपरिग्रहः, स च प्रच्छनीयः, मा च दूरे व्यवस्थितं गोपालादि पृच्छेत्, शंकादिदोषसद्भावात्, नूनमस्य द्रविणमस्ति बलीवैर्दीदिश्रुङ्गिणं वा करोतीत्येवमादयः । दूरे च गच्छतो द्विविधा विराधना-आत्मसंयमविषया, आद्या कण्टकादिभिरितराऽनाक्रान्तपृथिव्याद्याक्रामणेन ॥ यदा तु पुनरन्यधार्मिको मध्यमवयाः पुरुषो नास्ति यः पन्थानं पृच्छयते तदा कः प्रष्टव्य इत्याह—

असई मज्झिम थेरो द्ढस्सई भदओ य जो तरुणो । एमेव इत्थिवगगे नपुंसवगगे य संजोगा ॥ २१ ॥

असति मध्यमपुरुषे स्थविरः पन्थानं प्रच्छनीयः, क्विविशिष्टः ? द्ढस्सृतिः । अथ स्थविरो न भवति ततस्तरुणः प्रष्टव्यः, कीदृशः ? यः-स्वभावेनैव भद्रकः स्त्रीवर्गेष्वेवमेव पृच्छा कर्त्तव्या, एतदुक्तं भवति प्रथमं मध्यमवयाः स्त्री मार्गं प्रष्टव्या तदभावे स्थविरा द्ढस्सृतिः, तदभावे भद्रिका तरुणी, एवं मध्यमवयो नपुंसकं, तस्याभावे स्थविरनपुंसकं द्ढस्सृति तदभावे बालनपुंसकं भद्रकम् । आह च-‘नपुंसवगगे य संजोगा’ नपुंसकवर्गे-नपुंसकसमृदाये एवमेव संयोगा ज्ञातव्याः । यथैतेऽनन्तर-मुक्ताः न केवलमेतावन्त एव संयोगाः किन्त्वन्येऽपि बहवः सन्ति, आह च—

एत्थं पुण संजोगा होंति अणेगा विहाणसंगुणिआ । पुरिसिस्थिनपुंसेसुं मज्झिम तह थेर तरुणेषुं ॥ २२ ॥

अत्र पुनः पृच्छाप्रक्रमे संयोगा भवन्त्यनेके, कथं ?-‘विहाणसंगुणिय’ति विधानेन भेदप्रकारेण संगुणिताः, चारणिक-

१ पृच्छनीय आ ल.१ । २ वैदीदि (कवा) शृङ्गिणं आ । ३ शृङ्गणां ल १ २. । ४ पृच्छनीय आ. ल १ । ५ स्मृतिः, अथ स्थविरा न भवति ततस्तरुणी प्रष्टव्या तदभावे आ. ।

पा मनेकडो भिष्ठा इत्यर्थः । क्व ष ते भवन्ति ?- 'पुरिसिस्तिथनपुसेसु' पुरुयत्नीनपुसकेपु, किंविधिटेपु ?- मध्यमस्वधिरतरुण
 भेदभिन्नेपु, तक्तो गायाऽधरार्थः । इदानीं मङ्गलाः प्रदर्शयन्ते, तरुण साहम्मिअचारिणिआए ताव-दो मन्निमवयसाहम्मिअ
 पुरिसे पुच्छित एस एड्डो मेओ उ १, तदमावे दो बेरे साहम्मिए वेव पुच्छिआ २, तदमावे दो तरुणे साहम्मिए वेव एस
 तदओ ३, तदमावे दो साहम्मिणीओ मन्निमवयमहिलातो ४, तचो दो बेरीओ साहम्मिणीओ वेव पचमो एतो ५, तचो
 साहम्मिणीओ बिअ दो तरुणीओ छट्टो एतो ६, तदमावे दो साहम्मिआ उ मन्निमनपुसया पुच्छे ७, तचो दो साहम्मि-
 मयेरणपुसाओ अठ्ठमओ ८, दो साहम्मिअतरुणे नपुंमया वेव ते उ पुच्छिआ ९, अहवा मन्निमपुरिसो बेरो प इ वेव
 साहम्मिआ १०, मन्निमपुरिसो साहम्मिओ य तरुणसाहम्मिओ य पुच्छिआ ११, मन्निमपुरिसो साहम्मिओ मन्निममहिला
 साहम्मिआ १२, मन्निमपुरिसो साहम्मिओ बेरी य साहम्मिणी १३, मन्निमपुरिसो साहम्मिओ तरुणी य साहम्मिणी
 १४, मन्निमपुरिसो साहम्मिओ बेरी य साहम्मिणी १५, मन्निमपुरिसो साहम्मिओ येरसाहम्मिओ नपुंसो अ
 १६, मन्निमपुरिसो साहम्मिओ य मन्निमसाहम्मिअनपुसो अ १७, मन्निमपुरिसो साहम्मिओ येरसाहम्मिओ नपुंसो अ
 येरपुरिससाहम्मिओ मन्निममहिला साहम्मिणी प १९, येरपुरिसो साहम्मिओ तरुणसाहम्मिओ य १८,
 साहम्मिओ तरुणी साहम्मिणी प २१, येरपुरिसो साहम्मिओ मन्निमनपुसओ साहम्मिओ प २२, येरपुरिसो
 येरनपुसो साहम्मिओ अ २३, येरपुरिसो साहम्मिओ तरुणनपुंसओ साहम्मिओ प २४, तरुणपुरिसो साहम्मिओ मन्निम

महिला साहम्मिणी अ, २५ तरुणपुरिसो साहम्मिओ थेरमहिला साहम्मिणी अ २६, तरुणपुरिसो साहम्मिओ तरुणी साह-
 म्मिणी अ २७, तरुणपुरिसो साहम्मिओ मज्झमनपुंसयसाहम्मिओ अ २८, तरुणपुरिसो साहम्मिओ थेरनपुंसयसाहम्मिओ
 अ २९, तरुणपुरिससाहम्मिओ तरुणनपुंसयसाहम्मिओ अ ३०, मज्झममहिला साहम्मिणी थेरीसाहम्मिणी अ ३१, मज्झम-
 महिला साहम्मिणी अ तरुणीसाहम्मिणी अ ३२, मज्झममहिला साहम्मिणी मज्झमनपुंसयसाहम्मिओ अ ३३, मज्झम-
 महिला साहम्मिणी थेरनपुंसओ साहम्मिओ य ३४ मज्झममहिला साहम्मिणी तरुणनपुंसयसाहम्मिओ अ ३५, थेरी साह-
 म्मिणी तरुणी साहम्मिणी य ३६, थेरी साहम्मिणी मज्झमनपुंसयसाहम्मिओ य ३७, थेरी साहम्मिणी थेरनपुंसयसाहम्मिओ
 अ ३८, थेरी साहम्मिणी तरुणनपुंसयसाहम्मिओ उ ३९, तरुणी साहम्मिणी मज्झमनपुंसयसाहम्मिओ य ४०, तरुणी
 साहम्मिणी थेरनपुंसयसाहम्मिओ य ४१, तरुणी साहम्मिणी तरुणनपुंसयसाहम्मिओ य ४२, मज्झमनपुंसयसाहम्मिओ थेर-
 नपुंसयसाहम्मिओ अ ४३, मज्झमनपुंसयसाहम्मिओ तरुणनपुंसयसाहम्मिओ य ४४, थेरनपुंसयसाहम्मिओ तरुणनपुंसय-
 साहम्मिओ य ४५, एते ताव साहम्मिअचारणिआए लद्धा ॥ इदानीं अनेधम्मियचारणिआए दंसिज्जति-अनधम्मिआ दो
 मज्झमपुरिसा पुच्छिज्जति एसेको १, अनधम्मिआ दो थेरपुरिसा २, अनधम्मिआ दो तरुणपुरिसा ३, अनधम्मिआ दो
 मज्झममहिलाउ ४, अणधम्मिअथेरीओ दो ५, अणधम्मिअतरुणीओ दो ६, अणधम्मिअमज्झमनपुंसया दो ७,
 अणधम्मिआ थेरनपुंसया दो ८, अणधम्मिअतरुणनपुंसया दो ९, अणधम्मिअमज्झपुरिसो अणधम्मिअथेरपुरिसो य

अतरुणी अण्णधम्मियमज्झिमनपुंसगो अ ४०, अण्णधम्मिअतरुणी अण्णधम्मिअथेरनपुंसगो य ४१, अण्णधम्मिअतरुणी अण्ण-
 धम्मिअतरुणनपुंसगो य ४२, अण्णधम्मिअमज्झिमनपुंसओ अण्णधम्मिअथेरनपुंसगो अ ४३, अण्णधम्मिअमज्झिमनपुंसगो
 अण्णधम्मिअतरुणनपुंसओ अ ४४, अण्णधम्मिअथेरनपुंसओ अण्णधम्मिअतरुणनपुंसगो अ ४५ । एते अन्नधम्मिअचारणियाए
 लद्धा । एते सवे य नवती ॥ इदाणि साहम्मिअअन्नधम्मिओभयचारणिया किञ्जह-साहम्मिअमज्झिमपुरिसो अण्णधम्मिय-
 मज्झिमपुरिसो य पुच्छिञ्जह १, साहम्मिअमज्झिमपुरिसो य अण्णधम्मियथेरपुरिसो य २, साहम्मिअमज्झिमपुरिसो अण्णधम्मि-
 अतरुणो अ ३, साहम्मिअमज्झिमपुरिसो अण्णधम्मिअमज्झिममहिला अ ४, साहम्मिअमज्झिमपुरिसो अण्णधम्मिअथेरी अ ५,
 साहम्मिअमज्झिमपुरिसो अण्णधम्मिअतरुणी अ ६, साहम्मिअमज्झिमपुरिसो अण्णधम्मिअमज्झिमनपुंसगो य ७, साहम्मि-
 अमज्झिमपुरिसो अण्णधम्मिअथेरनपुंसगो अ ८, साहम्मिअमज्झिमपुरिसो अण्णधम्मिअतरुणनपुंसगो य ९, एते नव साहम्मिय-
 मज्झिमपुरिसमसुंचमाणेहि लद्धा ॥ साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मिअमज्झिमपुरिसो अ १, साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मि-
 अथेरपुरिसो य २, साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मिअतरुणो अ ३, साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मिअमज्झिममहिला अ ४,
 साहम्मिअथेरपुरिसो अन्नधम्मिअमहिला थेरी अ ५, साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मिअतरुणी अ ६, साहम्मिअथेरपुरिसो
 अण्णधम्मिअमज्झिमनपुंसगो अ ७, साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मियनपुंसगथेरो अ ८, साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मि-
 अतरुणनपुंसगो अ ९, एते नव साहम्मिअथेरपुरिसमसुंचमाणेहि लद्धा ॥ साहम्मिअतरुणपुरिसो अण्णधम्मिअमज्झिमपुरिसो
 य १, साहम्मिअतरुणपुरिसो अण्णधम्मियथेरपुरिसो अ २, साहम्मियतरुणपुरिसो अण्णधम्मिअतरुणपुरिसो अ ३, साहम्मिय-

साहम्मिअतरुणी अण्णघम्मिअमज्झिमनपुंसगो अ ७, साहम्मिअतरुणी अन्नघम्मिअथेरनपुंसगो अ ८, साहम्मिअतरुणी
अन्नघम्मिअतरुणनपुंसगो अ ९, एते नव साहम्मिअतरुणीए अमुच्चमाणीए लद्धा ॥ साहम्मिअमज्झिमनपुंसगो अन्नघम्मिअम-
ज्झिमपुरिसो अ १, साहम्मिअमज्झिमनपुंसगो अण्णघम्मिअथेरपुरिसो अ २, साहम्मिअमज्झिमनपुंसगो अन्नघम्मिअतरुण-
पुरिसो अ ३, साहम्मिअमज्झिमनपुंसओ अन्नघम्मिअमज्झिममहिला य ४, साहम्मिअमज्झिमनपुंसओ अन्नघम्मिअथेरी
अ ५, साहम्मिअमज्झिमनपुंसओ अण्णघम्मियतरुणी य ६, साहम्मियमज्झिमनसपुंसओ अन्नघम्मियमज्झिमनपुंसओ अ ७,
साहम्मिअमज्झिमनपुंसओ अन्नघम्मियथेरनपुंसओ अ ८, साहम्मिअमज्झिमनपुंसओ अन्नघम्मिअतरुणनपुंसओ अ ९, एते
नव साहम्मिअमज्झिमनपुंसगेण अमुच्चमाणेण लद्धा ॥ साहम्मिअथेरनपुंसओ अण्णघम्मिअमज्झिमपुरिसो अ १, साहम्मि-
अथेरनपुंसगो अन्नघम्मिअथेरपुरिसो अ २, साहम्मिअथेरनपुंसगो अन्नघम्मिअतरुणपुरिसो अ ३, साहम्मिअथेरनपुंसगो
अन्नघम्मिअमज्झिममहिला अ ४, साहम्मिअथेरनपुंसगो अन्नघम्मिअथेरी य ५, साहम्मिअथेरनपुंसओ अण्णघम्मिअतरुणी
अ ६, साहम्मिअथेरनपुंसगो अण्णघम्मिअमज्झिमनपुंसगो अ ७, साहम्मिअथेरनपुंसगो अण्णघम्मिअथेरनपुंसगो अ ८,
साहम्मिअथेरनपुंसगो य अण्णघम्मिअतरुणनपुंसगो अ ९, एते नव साहम्मिअथेरनपुंसगेण अमुच्चमाणेण लद्धा ॥ साहम्मिअ-
तरुणनपुंसगो अण्णघम्मिअमज्झिमपुरिसो अ १, साहम्मिअतरुणनपुंसगो अण्णघम्मिअथेरपुरिसो अ २, साहम्मिअतरुण-
नपुंसगो अण्णघम्मिअतरुणपुरिसो अ ३, साहम्मिअतरुणनपुंसगो अण्णघम्मिअमज्झिममहिला अ ४, साहम्मिअतरुणनपुंसगो
अण्णघम्मिअथेरी अ ५, साहम्मिअतरुणनपुंसगो अण्णघम्मिअतरुणी अ ६, साहम्मिअतरुणनपुंसगो अण्णघम्मिअमज्झि-

तरुणपुरिसो अण्वधम्मिअमच्छिपममहिळा अ ४, साहम्मिअतरुणपुरिसो अण्वधम्मिअथेरमहिळा प ५, साहम्मिअतरुणपुरिसो
 अण्वधम्मियतरुणी य ६, साहम्मियतरुणपुरिसो अण्वधम्मिअमच्छिपमनपुसगो अ ७, साहम्मिअतरुणपुरिसो अण्वधम्मिअथेर
 नपुसगो अ ८, साहम्मियतरुणपुरिसो अण्वधम्मिअतरुणनपुसगो अ ९, एतेपि नव साहम्मिअतरुणपुरिसमसुधमाप्येदि लद्धा ॥
 साहम्मिअमच्छिपममहिळा अण्वधम्मिअमच्छिपममहिळा अण्वधम्मिअथेरपुरिसो अ १, साहम्मिअमच्छिपममहिळा अण्वधम्मिअथेरपुरिसो अ २, साहम्मिय
 मच्छिपममहिळा अण्वधम्मिअतरुणपुरिसो अ ३, साहम्मिअमच्छिपममहिळा अण्वधम्मिअमच्छिपममहिळा अ ४, साहम्मिअमच्छिपम
 महिळा अण्वधम्मिअथेरमहिळा अ ५, साहम्मिअमच्छिपममहिळा अण्वधम्मिअतरुणमहिळा अ ६, साहम्मिअमच्छिपममहिळा
 अण्वधम्मिअमच्छिपमनपुसगो अ ७, साहम्मिअमच्छिपममहिळा अण्वधम्मिअथेरनपुसगो अ ८, साहम्मिअमच्छिपममहिळा
 अण्वधम्मिअतरुणनपुसगो अ ९, एते नव साहम्मिअमच्छिपममहिळाए लद्धा ॥ साहम्मिअाथेरी अण्वधम्मिअमच्छिपमपुरिसो
 अ १, साहम्मिअथेरी अण्वधम्मिअथेरपुरिसो अ २, साहम्मिअथेरी अण्वधम्मिअतरुणपुरिसो प ३, साहम्मियथेरी अण्ण
 धम्मिअमच्छिपममहिळा अ ४, साहम्मिअथेरी अण्वधम्मिअथेरी अण्वधम्मिअतरुणी अ ५, साहम्मिअथेरी अण्वधम्मिअ
 थेरी अण्वधम्मिअमच्छिपमनपुसगो अ ७, साहम्मिअथेरी अण्वधम्मिअथेरनपुसगो अ ८, साहम्मिअथेरी अण्वधम्मिअ
 तरुणनपुसगो अ ९, एते नव साहम्मिअथेरीए बहुधमालीए लद्धा ॥ साहम्मिअतरुणी अण्वधम्मिअमच्छिपमपुरिसो य १,
 साहम्मिअतरुणी अण्वधम्मिअथेरपुरिसो अ २, साहम्मिअतरुणी अण्वधम्मियतरुणपुरिसो य ३, साहम्मियतरुणी अण्ण-
 धम्मिअमच्छिपममहिळा प ४, साहम्मिअतरुणी अण्वधम्मियथेरी अ ५, साहम्मिअतरुणी अण्वधम्मिअतरुणी अ ६,

दोषाः । के च ते ? , संयमविराधना आत्मविराधना च । तत्रात्मविराधना अक्ष्णोर्धूलिः प्रविशति, निमज्जन् श्रान्तश्च भवति, उपकरणं च मलिनीभवति, तत्र यद्युपकरणप्रक्षालनं करोत्यसामाचारी, अथ न क्षालयति प्रवचनहीलना स्यात् । अत उच्यते 'भङ्गिण गमणं'ति, आख्या भुवा गन्तव्यं-रजोरहितया तु गन्तव्यमिति । इदानीं भाष्यकार आर्द्रस्य पृथिवीकायस्य भेदान् प्रदर्शयन्नाह—

तिविहो य होइ उल्लो महुसिस्थो पिंडओ य चिक्खल्लो । लत्तपहलित्तउंडअ खुपिज्जइ जत्थ चिक्खल्लो ॥३३

यस्तावदार्द्रः स च त्रिविधः—'मधुसिस्थो पिंडओ य चिक्खल्लो' एतेषां यथासङ्ख्येन स्वरूपमाह 'लत्तपहलित्तउंडअ खुपिज्जति जत्थ चिक्खल्लो' 'लत्त'ति अलक्तकोऽलक्तकपथः येन प्रदेशेनालक्तकः कामिन्याः पाल्यते तावन्मात्रं पादौ यो लिम्पति कर्दमः स मधुसिक्थकोऽभिधीयते । उंडकाः—पिण्डोलकास्तद्रूपो यो भवति, पादयोर्थः पिण्डरूपतया लगति स पिण्डक इत्यर्थः । यत्र तु निमज्जनं स्यात्स चिक्खल्ल इति । शुष्कमार्गश्च भाष्यकृता न व्याख्यातः, प्रसिद्धत्वाद्भेदरहित्वाच्चेति । अथ स मार्गः शुष्कचिक्खल्लरूपोऽपि सप्रत्यपायो निष्प्रत्यपायश्चेति, ते चामी प्रत्यपायाः—

पञ्चवाया वालाइसावया तेणकंटगा मिच्छा । अकंतमणकंते सपच्चवाएयरे चेव ॥ २५ ॥

इह हि प्रत्यपाया नाम दोषाः, के ते ? , व्यालादिश्चापदाः स्तेनकण्टका म्लेच्छा इति । तत्थ पढमं सुक्केणं भङ्गिणं

१ अलक्तोऽलक्तक पथ. आ. पा १ । २ पिण्डकास्तद्रूपो आ. पु । ३ निमज्जति स ल २ । ४ पञ्चवाया ल १.२ ।

मनुषुसगो अ ७, साहम्मिअतरुणनपुसगो अ ८, साहम्मिअवेरनपुसगो अ ९, एते नष साहम्मिअतरुणनपुसगमसुअमारेण लडा ॥ एते नष नषगा साहम्मिअतरुणनपुसगो अण्णअम्मिअतरुणन
 होति । एगत्य भिल्लिआ एकासीति ॥ उक्तं सुच्छाद्वारम् । (अब) "छके पहमजयणा" (यदुक्त) तां विहण्वभाह—
 तिविहो पुढविक्काओ सच्चित्तो मीसओ अ अच्चित्तो । एकिक्रो पचविहो अच्चित्तेण तु गतधं ॥ २३ ॥

त्रिविधः पृथिवीकायः—सच्चित्तो मिथोऽपितथेति । इदानीं स त्रिविधोऽप्येकैकः पञ्चप्रकारः । तत्र योज्यौ सच्चित्तः स
 कृष्णनीलरक्तपीतसुहृच्छमेदेन पञ्चवा, एव मिआचिषावपि । तत्र कृत्तरेण गन्तव्यमित्याह—'अधिषेण तु गतव'ति, तत्र
 योऽस्वावषेतनस्तेन गन्तव्यमित्युत्सर्गविधिः । तत्र स एव पृथिवीकायः सुक्क आर्द्रम स्यात्, भाह व—
 सुक्कोक्क उह्णगमणे विराहणा तुविह सिगसुप्पते । सुक्खेणवि धूलीए ते दोसा भट्टिए गमण ॥ २४ ॥

सुक्कः—विक्खल्ल आर्द्रथेति । वंत्रानयोः सुक्कआर्द्रयोः सुक्केन गन्तव्यम्, किं कारणं?, यत आर्द्रगमने विराचना
 दिविषा भवति, आरमसंयमयोः, तत्रात्सविराचना कष्टकाविवेधात्, इतरा तु त्रसादिपीडनात् । इदानीं विराचनाऽधिकवोप
 दर्शनायाह 'सिगसुप्पते' 'सिगठ'पि अमो मनसि, 'सुप्पते'पि कर्म्म एव निमज्जति । तत्र सुक्केन पया गमनमप्यनुष्ठात-
 मासीत्, तेनापि न गन्तव्य यत्तसौ धूलीरडुलो भवति मार्गः । किं कारणं?, यतो धूलीरडुलेनापि पया गच्छतस्त एव

१ इत्थेभि अ च २ इत्थेभि पा १ । २ एत इत्थे छ आ पा. १ एत तयोः छ पा २ पु. । ३ एति एत आ पा १ २ पु. ।

गमो'त्ति 'अकंताणकंतसेपच्चवाथनिपच्चवायमेयभिन्नो जोएयवो सबत्थ सपच्चवाओ परिहरणीओ त्ति' एप विधिः । इदानीं साधुः स्थण्डिलादस्थण्डिलं संक्रामन् कस्मिन् काले केन प्रमार्जनं करोतीत्यत आह—

उडुबद्धे रयहरणं वासावासासु पायलेहणिआ । वडउंबरे पिलंखू तस्स अलंभांसि चिंचिणिआ ॥२७॥

'ऋतुबद्धे' शीतोष्णकाले 'रयहरणं'ति रजोहरणेन प्रमार्जनं कृत्वा प्रयाति । तथा 'वासावासासु पायलेहणिआ' वैर्षासु-वर्षाकाले वर्षति सति पादलेखनिकया प्रमार्जनं कर्तव्यं, सा च किमयी भवत्यत उच्यते—'वडे' त्यादि, वटमयी उडुम्बरमयी प्लक्षमयी, 'वँस्यालामे' प्लक्षस्याप्राप्तौ चिञ्चिकामयी अस्लिकामयीति । सा च कियत्प्रमाणा भवतीत्याह—

वारसअंगुलदीहा अंगुलमेगं तु होइ विच्छिन्ना । घणमसिणनिवणावि अ पुरिसे पुरिसे अ पत्तेअं ॥२८॥

द्वादशाङ्गुलानि दीर्घा भवति, येन मध्ये हस्तग्रहो भवति, विस्तारस्त्वेकमङ्गुलं स्यात् । सा च 'घना' निविडा कार्या, मष्टुणा निर्वाणा च निर्ग्रन्थिः भवति । सा च किमेकैव भवति ? नेत्याह—पुरुषे च प्रत्येकम्—एकैकस्य पृथगसौ भवति । उभओ नहसंठाणा सचित्ताचित्तकारणा मसिणा । आउक्काओ दुविहो भोसो तह अंतलिक्खो य ॥२९॥

'उभयोः' पार्श्वयोः 'नखसंस्थाना' नखवत्तीक्ष्णा । किमर्थमसौ उभयपार्श्वयोस्तीक्ष्णा क्रियते ?, सचित्ताचित्तकारणात्, तस्या एकेन पार्श्वेन सचित्तपृथिवीकायः संछिद्यते, अन्येन पार्श्वेनाचित्तपृथिवीकाय इति । किंविशिष्टा सा ?—'मसिण'त्ति

१ °सपच्चवायमेयभिन्नो ल १-२ । २ स इदानीं आ पा. १ । ३ यावद्वर्षा वर्षाकाले आ पा. १-२ । ४ तस्यामाये ल. १ । ५ अन्विल्लिकां आ. पा. १-२-३ ।

गम्माइ, सो दुबिहो-अकतो अणकतो य, अकतेण गम्माइ, ओऽपि अकतो सो दुबिहो-सपचवाओ निपचवाओ य । पचवाया
 च वेवाइओ मभिआ, निपचवाएणं गम्माइ । अइवा अणकता मही सपचवाया य होआ ताहे धूलीपयेण अकतेण गम्माइ,
 तस्स असति अणकतेणपि गम्मापि । अइव न होआ धूलीपओ सपचवाओ वा होआ ताहे तछेणं गम्माइ । सो अ सिधियो-
 मधुसिरयो पिहओ चिकसओ प, तसिपिकिओ दुहा-अकतो अणकतो य, अकतेण गम्माइ प्राहुक्त्वात्, सो दुबिहो सपचवाओ
 निपचवाओ य, निपचवाएण गम्माइ, तस्स असइ अणकतेण आत्माविरहाहेतुत्वात् । एव सर्वत्र निप्रत्यपायेन मन्तव्यम् ।
 स्यापना-२५ अकतो अणकतो सपचवाओ 'अकतमणकतो सपचवाएतरे वेव'पि कटियं ॥ अत्र आआः सन्धमावे
 धूलीपयेन वायात्, वाइ च-

तस्सासइ धूलीप अकत निरखएण गंतव । सीसगसच्चिचेसुऽपि एस गमो सुकउछादी ॥ २६ ॥

'तस्या' आआः 'असति' अमावे सति धूलीपयेन गन्तव्य, कीच्छेन ? आक्रान्तेन नित्ययेन वेति । एव तावदधिप
 धृषिणीकायमार्गगतने धिपिरुकाः । तदमावे मिथेष धृषिणीकायेन गन्तव्य, तत्राप्येष एवाधस्त्यो धिधिरुदयः । तदमावे
 सधिपयेन गन्तव्यम् । तथा वाइ 'सीसगसच्चिचेसु वि एस गमो' मिभसचेतनेष्वपि धृषिणीकायेषु एव गमः-शुष्कात्रादिः ।
 एतदुक्तं मवति-प्रथम विमदुक्तेन कल्पते, तदमावे मिमात्रेण, तदमावे सधिपशुक्तेन, तदमावे सधिपार्रेण । अथवा 'एस

गमो'त्ति 'अंकताणकंतसंपच्चवायनिपच्चवायभेयभिन्नो जोएयवो सव्वत्थ सपच्चवाओ परिहरणीओ त्ति' एष विधिः । इदानीं साधुः स्थण्डिलादस्थण्डिलं संक्रामन् कस्मिन् काले केन प्रमार्जनं करोतीत्यत आह—

उडुबद्धे रयहरणं वासावासासु पायलेहणिआ । वडउंबरे पिलंखू तस्स अलंभंमि चिंचिणिआ ॥२७॥

'ऋतुबद्धे' शीतोष्णकाले 'रयहरणं'ति रजोहरणेन प्रमार्जनं कृत्वा प्रयाति । तथा 'वासावासासु पायलेहणिआ' वर्षासु-वर्षाकाले वर्षति सति पादलेखनिकया प्रमार्जनं कर्तव्यं, सा च किमयी भवत्यत उच्यते—'वडे' त्यादि, वटमयी उदुम्बरमयी प्लक्षमयी, 'तँस्यालाभे' प्लक्षस्याप्राप्तौ चिञ्चिणिकामयी अम्लिकामयीति । सा च कियत्प्रमाणा भवतीत्याह—

बारसअंगुलदीहा अंगुलमेगं तु होइ विच्छिन्ना । घणमसिणनिव्वणावि अ पुरिसे पुरिसे अ पत्तेअं ॥२८॥

द्वादशाङ्गुलानि दीर्घा भवति, येन मध्ये हस्तग्रहो भवति, विस्तारस्त्वेकमङ्गुलं स्यात् । सा च 'घना' निविडा कार्या, मसुणा निर्व्रणा च निर्ग्रन्थिः भवति । सा च किमेकैव भवति ? नेत्याह—पुरुषे च प्रत्येकम्—एकैकस्य पृथगसौ भवति । उभओ नहसंठाणा सचित्ताचित्तकारणा मसिणा । आउक्काओ दुविहो भोमो तह अंतलिक्खो य ॥२९॥

'उभयोः' पार्श्वयोः 'नखसंस्थाना' नखवत्तीक्ष्णा । किमर्थमसौ उभयपार्श्वयोस्तीक्ष्णा क्रियते ?, सचित्ताचित्तकारणात्, तस्या एकेन पार्श्वेन सचित्तपृथिवीकायः संछिख्यते, अन्येन पार्श्वेनाचित्तपृथिवीकाय इति । किविशिष्टा सा ?—'मसिण'त्ति

१ ° घपच्चवायभेयभिन्नो ल १-२ । २ घ इदानीं आ पा. १ । ३ यावद्धर्षा वर्षाकाले आ पा. १-२. । ४ तस्याभावे ल. १ । ५ अम्बलिकां आ पा. १-२-५. ।

गम्माइ, सो दुविहो-अकंतो अणकतो य, अकंतेण गम्माइ, लोडवि अकंतो सो दुविहो-सपबवाओ निपबवाओ य । पबवाया य तेणादओ मणिया, पिपबवाएणं गम्माइ । अहवा अणकता मही सपबवाया य होआ ताहे वूलीपयेण अकंतेण गम्माइ; तस्म असति अणकंतेणवि गंम्मति । अहव न होआ वूलीपयो सपबवाओ वा होआ ताहे उल्लेभं गम्माइ । सो व विविहो-मधुसित्तयो पिढओ चिबल्लओ य, तखिक्खिओ दुहा-अकंतो अणकंतो य, अकंतेण गम्माइ प्रादुक्त्वात्, सो दुविहो सपबवाओ निपबवाओ य, निपबवाएणं गंम्मइ, तस्स असइ अणकंतेण आस्मादिरिषाहेतुत्वात् । एव सर्वत्र निष्पत्त्यपायेन गन्तव्यम् । स्यापना-३५ 'अकंतो अपबवाओ' 'अकंतममकंतो सपबवाएतरे चैव'पि क्खिय ॥ अत्र आध्याः सस्त्वभावे धूलीपयेन पायात्, आह व-

तस्सासइ धूलीए अकत निरञ्चएण गताव । मीसगसच्चिचेसुडवि एस गमो सुकउच्छादी ॥ २६ ॥

'तस्याः' आध्याः 'असति' अभावे सति धूलीपयेन गन्तव्य, कीदृशेन ? आक्रान्तेन निरत्ययेन चेति । एय तावदचित्त दृषिपीकायमार्गगतने विधिरुक्ताः । तदभावे मिथेण दृषिपीकायेन गन्तव्यं, तत्राप्येष एवावस्थो विधिरुच्यः । तदभावे अथिपेन गन्तव्यम् । तथा चाह 'मीसगसच्चिचेसु वि एस गमो' मिभसथेतनेष्वपि दृषिपीकायेषु एव गमः-सुक्कात्तीदिः । एतदुक्तं भवति-अप्रथम मिभसुक्केन गम्पते, तदभावे मिभात्त्रेण, तदभावे सच्चिचसुक्केन, तदभावे सच्चिचोत्त्रेण । अथवा 'एस

‘वर्णेन गन्तव्य’मिति, स संक्रमो निरूप्यते, किंविशिष्टेन तेन गन्तव्यं ? कीदृशेन वा न गन्तव्यमित्यत आह—

नेगंगिपरंपरपरिसाडिसालंबवज्जिए सभए । पडिवक्खेण उ गमणं तज्जाइयरे व संडेवा ॥ ३२ ॥

‘नेगंगिपरंपरपरिसाडिसालंबवज्जिए सभए पडिवक्खेण उ गमणं’ति, न एकाङ्गी-अनेकाङ्गी-अनेकेष्टकादिनिर्मितः संक्रमः । ‘परंपर’ इति परम्परप्रतिष्ठः-न निर्व्यवधानप्रतिष्ठः । ‘परिसाडी’ति गच्छतो यत्र धृत्यादीनि पतन्ति । ‘सालंबवज्जिए’त्ति सालम्बवर्जितः-सावष्टमभरणरहित इत्यर्थः । सभयो यत्र व्यालादयः शुषिरे वसन्ति । यद्येभिर्गुणैर्युक्तः संक्रमो भवति तदा न यातव्यं, कथं तर्हि यातव्यं ?-‘प्रतिपक्षेण’ उक्तस्य विपर्ययेण । तत्रानेकाङ्गिनः प्रतिपक्ष एकाङ्गी, परम्परस्यापरम्परकः,

परिशाटिनोऽपरिशाटी, सालम्बवर्जितस्याऽसालम्बवर्जितः, सभयस्य निर्भयः प्रतिपक्षः, एतेषु प्रतिपक्षेषु गमनम् । भङ्गकाश्चात्र पदपञ्चकनिष्पन्नत्वाद् द्वात्रिंशत्, तद्यथा-“अणेगंगिओ परंपरो परिसाडी सालंबवज्जितो सभउ त्ति पहमो” एवं सत्रबुद्ध्या रचनीयम् । स्थापना—

पाठान्तरं वा ‘णेगंगिचलऽथिर’त्ति, शेषं प्राग्बत्, तत्रानेकाङ्गी पूर्ववत् ‘चलथिर’त्ति एतत्पदद्वयं, तथाहि-एकश्चलः संक्रमो भवति, अपरस्त्वस्थिरः । तत्र चले आरूढे सति गन्तरि वंशवद्यः अन्दोलते स चलः । अस्थिरस्तु भूमावप्रतिष्ठितः, शेषं प्राग्बत् । प्रतिपक्षा अपि प्राग्बदेव, केवलं चलस्याऽचलः प्रतिपक्षः, अनन्दोलनशीलत्वात् । अस्थिरस्य तु स्थिरः

SSSSS	SSSIS	SSSSS	SSS
ISSSS	ISIS	ISSS	ISS
SISSS	SISIS	SIS	SIS
ISSS	ISSS	ISS	ISS
SSIS	SSIS	SSS	SSS
ISIS	ISIS	ISIS	ISIS
SIS	SIS	SIS	SIS
ISS	ISS	ISS	ISS

१ वा गन्तव्यं आ ल १ । २ शुषिरेषु सन्ति आ. पा. १-२ पु । ३ सालम्बवर्जितस्य सालम्ब. आ. पा. १-२. पु. ४ तत्रारूढे गन्तरि सति आ. ।

मेषुषा क्रियते, नावितीक्ष्णा, पतो लिखत आत्मविरापना न मवति । पृथिवीकाययतनाद्वारं गतम् । अथाप्यायद्वारमाह—
 भाप्यायो द्विषिषः-भौमोऽन्तरिक्षम् । इदानीं प्रत्यासधिन्यापादन्तरिक्षमस्तावदुच्यते—
 महिआ वास तैह अतरिक्षिअ द्दु त न निगच्छे । आसन्नाओ नियत्तइ तूरगओ घर च रुक्ख वा ॥३०

सोऽन्तरिक्षमो द्विषिषः, महिका-धूमिकारूपोऽप्यायः, 'वासंति' वर्षालयभाप्यायः । तमेवप्रकारमुभयमपि इष्ट्वाऽन्त
 ततः किं करोति ?-'गृहं' शून्य गृहं इव वा बहलमाश्रित्य विद्यति । अथ समयः स प्रदेशः ततः किं कर्षणमित्यत आह—
 समए वासत्ताण अरुत्तुदए सुक्खरुक्खचंदण वा । नइकोप्परवरणेण भोमे पट्टिपुच्छिआगमण ॥३१॥

'समए' गृहादौ स्तेनकादिमयोपेते 'नयात्राण' वर्षाकल्प प्रादुश्य प्रव्रति । अथ 'अत्युदक' महान् वर्षः ततः किं करोतु ?
 द्वाकृश्वारोहण कर्षण्यम् । अपासौ सापायो नीस्ति सवस्तरण्ठ गृहीत्वा तरितु तल्ल प्रव्रति इत्युक्तोऽन्तरिक्षजः । इतर
 माह-'नदी'स्यादि, यदा तु तस्य साधोर्गच्छतोऽपान्तराले नदी स्याद्बद्धरूपा ततस्तस्या नयाः कूर्परेण प्रव्रति, नदी परिह
 स्तेत्यर्थः । अथवा 'धरणेन' सेतुषधेन प्रव्रति । एवं भौमे प्रविष्टुच्छय पूर्वमेव कश्चित्पुरुषं गमन कर्षण्यम् । इदानीं पदुक्तं

१ सर्ग ३.१-२ प.२. ५ । २ पुन ३.१ पा २ । ३ भाष्यकारिभ्यः वा पा १ । ४ धममपरेषु गणस्तव अ । ५ प्रारं वा पा १ ५.१

गन्तव्यम् । को विधिरित्याह—'दग्' इत्यादि, 'दगसंघट्टण'मिति, उदकसंघट्टनं जंघार्द्धप्रमाणं 'लेवे'ति उदकमेव नाभिप्रमाणं । तत्र कथमवतरणीयमित्यत आह—'पमज्ज पाए अदूरंमि' पादौ प्रसृज्य, कियति भूमिभागे व्यवस्थित उदकस्थेत्यत आह, अदूरे—आसने तीर इत्यर्थः । तच्चतुर्द्धा जलम्—

पाहाणे महुसिस्थे वालुअ तह कदमे य संजोगा । अकंतमणकंते सपच्चवाएयरे चेव ॥ ३४ ॥

पाषाणजलं मधुसिक्थकजलं वालुकाजलं कर्दमजलं चेति । तत्र पाषाणजलं—यत्पाषाणानामुपरि वहति । मधुसिक्थकजलं यद् अलक्तकार्गाविगाहिकर्दमस्योपरि वहति । वालुकाजलं तु यद् वालुकाया उपरि वहति । कर्दमजलं तु यद् घनकर्दमस्योपरि वहति । तत्र च पाषाणजलादेराक्रान्तानाक्रान्तसप्रत्यपायनिप्रत्यपायैः सह संयोगा भवन्ति—भङ्गका इत्यर्थः । तस्य पाहाणजलं अकंतं अणकंतं च । तस्य अकंतेण गम्मति । जं तं अकंतं तं सपच्चवायं अपच्चवायं च । अपच्चवाएण गम्मति । सपच्चवायं पाहाणजलं होजा न वा होजा ताहे मधुसिस्थजलेण गम्मइ । तत्थऽवि एसेव भेदो । तस्सासइ वालुआजलेण गम्मइ, तस्सवि एए चेव भेआ । कदमजलेऽवि एवमेव अकंतमणकंतसपच्चवाएयरा, सबत्थ निप्पच्चवाएण गम्मइ । तथाहि—एकैस्मिश्चतुर्विधे जले चतुर्भङ्गी, सा चैयम्—तत्थ ताव पाहाणजलं अकंतं अपच्चवायं पढमो भंगो, एवमादि ४, एवं महुसिस्थं ४, वालुयाजलं ४ कदमजलं ४ । अथ सङ्घट्टादिजलक्षणप्रणिनिनीषया भाष्यकृदाह—

जंघच्छा संघट्टो नाभी लेवो परेण लेवुवरिं । एगो जले थलेगो निप्पगलण तीरमुस्सगो ॥ ३४ ॥ (भा.)

१ उदकं जङ्घां आ पा १-२ पु. १ २ ततश्चतुर्द्धा आ पा. १ । ३ तु ल १.२ । ४ ज तस्य अकृत त्रेणं गम्मति आ. । ५ अकंतं सपच्चं आ. पु. ।

बुधि प्रतिष्ठितत्वात्, एतेषु समन, एतानि पद पदानि, तपया-“खिंगि चलो अधिरे पारिखादि सालषषधि ए समए” एष
 प्रथमः, एष चतुर्थी मेया कायवा” । अन्ये त्वेवं पठन्ति-“एगगिचलधिरपारिखाडिसालषषधि ए समए” एकाङ्केन निर्बुध
 एकाङ्गी, षष्ठा-श्रेष्ठनशीला, अस्विरः-अवस्तावप्रतिष्ठितः, परिखाटी, सालम्भवर्जितः, समयः । एभिः पदभिः पदैः चतुः
 षष्टिमङ्गी, अस्यां यो मन्वे त्रेयस्त्रिंशत्तमो मङ्गः स एव परिगृह्यते, तदुग्रहणाच्च तुलामभ्यग्रहणवदुमयान्तर्वर्तिनः संगृहीताः ।
 ‘परिपक्षेण च समर्प’ति अस्य मध्यमस्य मङ्गस्योपन्यस्तस्य यः प्रतिपक्ष एकान्तेन दृढव्यतुःपैद्यन्तिमस्तेन गन्त
 व्यम् । अयमुत्सर्गविधिः, तदभावे ने निर्मयाः संकीर्णमङ्गकास्तेरपि गन्तव्यमेवेत्यपवादः । अय सक्रमो नास्ति ततः
 को विधिः १, अत आह-‘सखाइयरे व सखिब’पि, सखेवकः-पापाणादेर्योज्यस्मिन् पापाणादौ पादनिक्षेपः स सखेवकः,
 स च विविधः-तस्मात् इतरम्, तस्मात्-तस्यामेव बुधि यो वातः, इतरस्त्वन्यत आनीय तत्र निहितः, स एकैकस्त्रिविधः ।
 तदेव त्रेविध्य इर्षयजाह-
 षष्ठमाणमणक्ते समए परिहरिअ गच्छ इयरेण । दगसधहणलेवो पमज्ज पाए अदूरमि ॥ ३३ ॥

एत योजसौ तस्मात् स त्रिविधा-चलमानः अनाक्रान्तः समयश्च । योऽप्यसावतजातः असावप्येवमेव त्रेधा । ततश्चैवं
 द्विविधाः, तेषां त्रेधा स्थापना-
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

गन्तव्यम् । को विधिरित्याह-‘दग’ इत्यादि, ‘दगसंघट्टण’मिति, उदकसंघट्टनं जंघाद्धप्रमाणं ‘लेवे’ति उदकमेव नाभिप्रमाणं । तत्र कथमवतरणीयमित्यत आह-‘पमञ्ज पाए अदूरंमि’ पादौ प्रमृज्य, कियति भूमिभागे व्यवस्थित उदकस्येत्यत आह, अदूरे-आसन्ने तीर इत्यर्थः । तैच्चतुर्द्धा जलम्-

पाहाणे महुसित्थे वालुअ तह कद्दमे य संजोगा । अक्कंतमणक्कंते सपच्चवाएयरे चेव ॥ ३४ ॥

पाषाणजलं मधुसिक्थकजलं वालुकाजलं कर्दमजलं चेति । तत्र पाषाणजलं-यत्पाषाणानामुपरि वहति । मधुसिक्थकजलं यद् अलक्तकमार्गाविगाहिकर्दमस्योपरि वहति । वालुकाजलं तु यद् वालुकाया उपरि वहति । कर्दमजलं तु यद् घनकर्दमस्योपरि वहति । तत्र च पाषाणजलादेराक्रान्तानाक्रान्तसप्रत्यपायनिष्प्रत्यपायैः सह संयोगा भवन्ति-मङ्गका इत्यर्थः । तस्य पाहाणजलं अक्कंतं अणक्कंतं च । तस्य अक्कंतेण गम्मति । जं तं अक्कंतं तं सपच्चवायं अपच्चवायं च । अपच्चवाएण गम्मति । सपच्चवायं पाहाणजलं होजा न वा होजा ताहे मधुसिक्थजलेण गम्मह । तत्थडवि एसेव भेदो । तस्सासह वालुआजलेण गम्मह, तस्सवि एए चेव भेआ । कद्दमजलेडवि एवमेव अक्कंतमणक्कंतसपच्चवाएयरा, सवत्थ निष्पच्चवाएण गम्मह । तथाहि-एकैकस्मिंश्चतुर्विधे जले चतुर्भङ्गी, सा चैयम्-तत्थ ताव पाहाणजलं अक्कंतं अपच्चवायं पढमो भंगो, एवमादि ४, एवं महुसित्थंयि ४, वालुयाजलंयि ४ कद्दमजलंयि ४ । अथ सङ्घट्टादिजललक्षणप्रणिनिनीषया भाष्यकृदाह-

जंघद्धा संघट्टो नाभी लेवो परेण लेवुवरिं । एगो जले थलेगो निष्पगलण तीरमुस्सगो ॥ ३४ ॥ (भा.)

१ उदकं जङ्घां आ पा १-२ पु । २ ततश्चतुर्द्धां आ पा.१ । ३ तु ल १.२ । ४ ज तत्थ अक्कत तेण गम्मति आ. । ५ अक्कंत सपच्चं आ पु. ।

बहार्द्धमात्रप्रमाण बल संघट्ट उच्यते । नाभिप्रमाण बल लेप उच्यते । परेष नामेर्बल यच्छेषोपरि उच्यते । इदानीं
 बहार्द्धप्रमाण बलसुपरवो यो विधिः स उच्यते—एकः पादो बले कर्षव्योऽन्यः स्थले—आकाशे । अथ तीरप्राप्तस्य विधि
 माह—‘निष्पगलन’चि एकः पादो बले द्वितीयस्य आकाशे निष्पगलनास्ते एतः द्युक्कः स्थले क्रियते, पुनर्द्वितीयमपि पाद
 निष्पगलनं कृत्वा एतस्तीरे कायोत्सर्गं करोति ॥ अथ उखल नामिप्रमाणादि भवति निर्मय च एतः का सामाचारीत्याह—
 निष्ठमप्युगारिरथीण तु मगगओ चोलपहमुस्तारे । समप्य अस्थग्धे वा ओइण्णोसु घण पट्ट ॥ ३५ ॥

निर्मये बले सत्यहरणशीलत्वात् ब्याकाविरहितत्वाच्च अगारिणां स्त्रीणां च मार्गतः—पृष्ठतो मच्छति, गच्छता च किं
 कर्षव्ये !, चोलपट्टक उपर्युत्तारणीयाः । समये तु तस्मिन् अस्थग्धे वा ‘उचिण्येसु’ अवतीर्णेषु कियत्स्वपि गृहियु मन्धेस्त्यतः
 प्रयाति ‘घण पट्ट’ति चोलपट्टक च ‘घन’ निश्चितं करोति यथा तोयेन नापद्रियत इति ।
 दगतीरे ता चिट्टे निष्पगलो जाव चोलपट्टो उ । समप्य पलत्रमाण गच्छइ कापण अफुसतो ॥ ३६ ॥

उचिर्ण्योदकतीरे वानचिट्टति यावन्निष्पगलो चातबोलपट्टकः । अथासौ प्रदेवः समपस्वतः समये प्रलम्बमानं बोल
 पट्टकं गृहीत्वा मन्वति । इयम् ?—‘कायेन’ परीरेणासृष्टन्, धरीरकटाकापधिरावनामयात् । यदा तु नयामभवत्तो गृही
 तस्यो गिहिं नालियाप्य आणक्खेउ पुणोऽपि पडियरण । प्गामोग पडिग्गह केई सवाणि न य पुरओ ॥ ३७ ॥

गृहस्थाभावे नालिकया तन्नदीजलं 'आणक्खेउं' परीक्ष्य गन्तव्यम् । नालिका ह्यात्मप्रमाणाच्चतुरङ्गुलाधिका यष्टिका तथा परीक्ष्य 'पुणोऽवि पडियरणं'ति पुनः प्रतिनिवृत्त्य प्रतिचरणं-आगमनं करोति, आगत्य च 'एगंभोग'त्ति एकत्राभोगः, आभोगः-उपकरणं 'एग'त्ति एकत्र करोति, एकत्र बध्नातीत्यर्थः । पडिग्गह'त्ति पतद्ग्रहं च पृथग्घोमुखं वनपात्रकवन्धेन बध्नाति, तं च हस्तेन गृह्णाति तरणार्थम् । केचित्त्वेवमाहुः-पतद्ग्रह उपलक्षणं पात्रकाणां, ततश्च सर्वाण्येव पात्रकाणि अधो-मुखानि घनेन चीरेण बध्यन्ते तरणार्थमिति । एस ताव सामण्येण नदीए अत्थग्घाए गच्छंतस्स विही भणिओ, यदुत- 'एगामोगपडिग्गह केई सवाणि'त्ति, नावाएवि आरुहंतस्स एसेव विही, कित्तु नावाए चडंतो 'न य पुरउ'त्ति नावाए पढं नारुह-अग्गिमो न चडइ, प्रवर्त्तनाधिकरणदोषात्, मद्दगंपंतदोसातो य, जइ भइओ तओ सउणं ति मन्नमाणो आरुहइ, अह पंतो तओ अवसउणंति मणमाणो कोवं गिण्हति । तथा चसद्दाओ मग्गओवि णारोहइ-निप्पच्छिमो वि नारुहइ, मा सा अद्धारुहंतस्सेव सिग्गं वच्चिहिति णावा, अतो थेवेसु आरुडेसु गिहिसु आरुहइ ॥

सागारं संवरणं ठाणत्तिअं परिहरित्तुऽनावाहे । ठाइ नमोक्कारपरो तीरे जयणा इमा होइ ॥ ३८ ॥

आरुहन्तो अ सो साहू सागारं संवरणं-पच्चक्खणं करेति । आरुहो य संतो ठाणत्तिअं परिहरित्तु अणावाहे ठाइ । तत्थ पुरओ न ठाइअवं, तत्थ किल णावादेवयाहिवासो । ण य मग्गओ, अवच्छगवाहणमयाओ । न मज्झओ, मा नावाओ उदकं उल्लिचाविज्जहिति । कत्थ पुण ठाइअवं? पासे, तत्थ ताव उवउत्तो चिट्ठइ नमोक्कारपरो । एवं कुशलेन(कुसलेण) तीरप चस्स को

विही !, मगद-‘वीरे अयना इमा होवि’ वस्तुमाणा—

नवि पुरजो नवि मगगओ मज्झिम उस्सगो पणवीसा तु । दइउहुयतुवेसु अ एस विंही होइ सतरणे ॥

इदानीं तीरपणए नाषाए उचरंतो न लोबस्स अग्गिमो उचरति, एवचजाधिकरणादेव, नावि मगगओ लोयस्स उचरति, झडिपि पिठ्ठओ गच्छेज्जपि, (घड)स्वमावत्त्वाद्, अइवा सो पच्छा एको उचरंतो कयाइ धरिखिआ नाविपणं तीर पणप्पट्ठा, उम्हा पोवेसु उचिप्पेसु गिहिंसु उचरति । तीरस्येण ङ्किं कायवंति ! मण्णइ ‘उस्सगो’ कायोत्सर्गः कर्तव्यः । तत्र च कियन्त उच्छ्रवासाः ! इत्यत आह—‘पणवीसा उ’पि एज्जविञ्चितिरुच्छ्रवासाधित्तनीयाः । ‘दइउ’पि दतित वम्मलल्ला, उज्जओ जेण रेरिक्खा, ‘तुवं’ मलाठअं, एयहिं नाषाए अभावे संतरिअइ, अदि तरणजोगं पाणियति । ‘एस विहि’पि इतिक्का दिमिठ्ठीर्णस्स एव एव विधिः । ‘संतरणे’ ठुवने, येदुक्क वीरं प्राप्तेनोत्सर्गः कार्यं इति, अत्र चाप्काये मिआधिपयतना न साषादुक्का, छपस्येन तयोस्तत्त्वतो झानुमअकपत्त्वाद्, यम वास्यति स करिप्पस्येवेदि, सधिपस्य तुत्तैव । उक्कमप्काय डारए, अय वेजस्कायईत्रमाह—द्वारमावा

वोलीणे अणुलोमे पडिलोमडेसु ठाइ तणरहिए । असई य कचिणतगउक्खण तलिगाइ डेवणया ॥४०॥

१ मग्गे भा. पृ. १ ड. । २ तरणपक्खा भा. ३. तरणपक्खा पा १-२ । ३ ‘दस्वपिं’ ४ १-२ । ४ तरिअपि म १ । ५ अडुव ४ १-२ । ६ एत्ताइ भा पृ. १-२ ।

यदा हि तस्य साधोर्गच्छतो वनदवोऽनुकूलो भवति, यदभिमुखं साधुर्व्रजति तदभिमुखमग्निरप्येतीत्यर्थः; ततस्तस्मिन् वनदवे व्यतिक्रान्ते सति गन्तव्यं । अथासौ प्रतिलोमः—अभिमुखमायाति ततः 'अद्देशु' चि आर्द्रेषु प्रदेशेषु तिष्ठति येनासौ नाभिभवति, तृणरहिते वा । 'असति' अभावे तस्य 'कत्तिणंतगउच्छणं' ति, कृत्तिः—चर्म तेनात्मानमावृत्य तिष्ठति, तदभावे 'णंतगउच्छणं' णंतगं—कम्बलादिवत्त्वं तदार्द्रकृत्य पानकेन तेनात्मानमावृणोति, ततस्तिष्ठति । अथ गच्छतो बहुगुणं ततः 'तलिगादिडेवणय' चि उपानहौ परिधाय डेवनं—लङ्घनमग्नेः कृत्वा व्रजति । तत्र यदा विध्याते तेजस्काये याति तदाऽचित्तेजस्काययतना । यदा तूपानहौ परिधाय व्रजति तदा सचित्तो मिश्रो वा तेजस्कायः, एषा त्रिप्रकारा यतना । उक्तं तेजस्कायद्वारम्, अथ वायुद्वारम्—

जह अंतलिक्खमुदए नवरि निअंबे अ वणनिगुंजे य । ठाणं सभए पाउण घणकप्पमलंबमाणं तु ॥४१॥

यथा अन्तरिक्षोदके यतनोक्ता 'आसणाओ नियत्ति' इत्यादिलक्षणा सैवेहापि दृश्या । 'नवरि' चि केवलमयं विशेषः, 'नितम्बे' पर्वतैकदेशे वननिकुञ्जे वा स्थातव्यम् । अथासौ प्रदेशः समयस्ततः 'पाउण घणकप्पं' घनं—निश्छिद्रं कल्पं—कम्बल्यादिरूपं प्रावृत्त्य गच्छति 'अलंबमाणं तु' चि यथा कोणा न प्रलम्बन्ते, प्रलम्बमानैर्वायुविराधनात् । तत्र महावायो गच्छतः कल्पप्रावृतशरीरस्य सचित्तयतना भवति, अप्रलम्बं कल्पं कुर्वतोऽचेतनयतना, मिश्रयतनाऽपि कल्पप्रावृतस्यैव भवति, यतः किंचि ढक्किअं किंचिच्च न, इयं त्रिविधा यतना ॥ उक्तं वायुद्वारम्, अथ वनस्पतिद्वारमुच्यते—

तिविहो वणस्तसई खलु परिचणतो यिरायिरिकिक्को । सजोगा जह हिट्टा अकताई तधेव इह ॥ ४२ ॥

त्रिविधो वनस्पतिः-अथितो मित्रः सचिचम । योऽसावचिचः सः परिचो अणतो य, परिचो चिरो अयिरो अ, अणतो वि चिरो अयिरो अ । इदामि मीसो सो दुविहो-परिचो अणतो अ, परिचो दुहा-चिरो अयिरो अ । अणतो वि दुविहो-चिरो अ, अयिरो अ मेओ षउहा-अकतो अपषवाओ अ १, अकतो सपषवाओ अ २, अणकतो अपषवाओ अ ३, अणकतो सपषवाओ अ ४ । तस्य का अयसा १, अचिचेलं गम्मइ, तरपवि परिचेष, तेनवि चिरेण, तस्यवि अकतनिपषवाएण तदभावे अपकतेण निपषवाएण, तदभावे अथिचपरिचेष अचिरेण गम्मइ, सोऽवि अइ अकतो निपषवाओ अ, तदभावे अकतनिपषवाएण य । तदभावे अचिचणतेण चिरेण गम्ममि तेनवि अकतेण निपषवाएण य । तदभावे अणकत निपषवाएण, तदभावे अचिचणतेण अचिरेण सो म अकतनिपषवाओ य यदि होति । तदभावे अणकत मायाऽधरपटना-त्रिविधो वनस्पतिः-अथिचः अथिचः मिअमेति । तत्रैकको द्वेषा-परीतोऽनन्तव, तत्र परीतः पुपफ-वरीराणाभेकद्वित्रिसंस्सेयासंस्सेयानां वीवानामाथयः, अनन्तस्तु अनन्तानामेकैक शरीरं, स एकैका स्विरोऽस्मिण्ण, १ कल्पि तेण अणं भा या १ । २ पम्मइ । भा । ३ अणसंस्सेयानां भा ।

स्थिरो दृढसंहननः, इतरस्त्वस्थिरः । अत्र च संयोगाः कर्तव्याः, ते चाधस्ताद्यथोक्तास्तथैव दृश्याः, ते चाक्रान्तनिष्प्रत्य-
पायआक्रान्तसप्रत्यपायअनाक्रान्तसनिष्प्रत्यपायअनाक्रान्तसप्रत्यपायरूपाः । स्थापना- $\equiv$ $\frac{७७}{७७}$ ननु च कस्मादचित्त-
वनस्पतियतनोच्यते ? तथाहि-सचेतनविषया यतनेति न्यायः, उच्यते, तत्राप्यस्ति कारणं, यद्यपि अचित्तस्तथाऽपि कदा-
चित्केषाञ्चिद्वनस्पतीनामविनष्टा योनिः स्याद् गुह्यचीकङ्कडुकमुद्गादीनां, तथाहि-गुह्यची शुष्कापि सती जलसेकात्तादात्म्यं
मजन्ती दृश्यते, एवं कङ्कडुकमुद्गादिरपि, अतो योनिरक्षणार्थमचेतनयतनाऽपि न्यायवत्येवेति । अथवाऽचित्तवनस्पतियतनया
दयालुतामाह, अचेतनस्यैते भेदान भवन्ति, किन्तु सच्चिमिश्रोरेव योजनीयाः । उक्तं वनस्पतिद्वारम्, अधुना त्रसद्वारमाह—
तिविहा बेइंदिया खलु थिरसंघयणेयरा पुणो दुविहा । अकंताई य गमो जाव उ पंचिंदिआ नेआ ॥ ४३ ॥

‘त्रिविधा’ त्रिप्रकाराः, के ? द्वीन्द्रियाः-सचित्तादिभेदात्, सचित्ताः सकलजीवप्रदेशवन्तः, अचित्तास्तद्विपर्ययात् ।
मिश्रास्त्वेत एव करस्वीभूताः । पुनरेकैको द्विविधः, तथाहि-सचित्तो थिरसंघयणो अथिरसंघयणो अ, एवं अचित्तो वि
मीसो वि । जो सो थिरसंघयणो तत्थ चउमंगी-अकंतोऽणकंतो सपच्चवाओ इयरो य । एवं अणोवि ‘अकंतादीय’त्ति
आक्रान्तादिर्गमो मङ्गक इति, अनेन चतुर्भङ्गिका सूचिता । एवमयं क्रमस्त्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियपञ्चेन्द्रियाणां सच्चित्ताचित्त-
मिश्रादियोजनीय इति ॥ एवं तावत्सजातीययतनोक्ता, इदानीं विजातीयेन सहाह—

१ सुद्गादीनां आ. पा. २ पु । २ यतनाया ल १ । ३ अचित्तास्तु विपर्ययात् आ. पा. १ ।

पुढविदप्य पुढवीप्य उदये पुढवितस बालकटा य । पुढविवणस्सइकाए ते षेव उ पुढविप्य गमण ॥४४॥
 पुढवितसे तसरहिप्य निरतरतसेसु पुढविप्य गमण । आउवणस्सइकाए षणेण नियमा वण उदय ॥४५॥
 तेकजाउविहूणा एव सेसावि सठवसजोगा । नञ्जा विराहणवुग षज्जितो जयसु उवउत्तो ॥ ४६ ॥

पृथिव्युदकयोः युगपद्गमनत्रया ग्राह्योः सतोः कृत्रेण यातव्यमित्याह-पृथिव्यां, तदके त्रसाविसद्भावात्, वसुध्या
 दनस्पतिष्व पृथिवी त्वस्त्वेव । अथ पृथिवीवनस्पतिक्रियायोः सतोः किं कर्षणमित्याह-पृथिव्यैव गन्तव्यं, वनस्पतौ तदोप
 संमवात् ॥ अप पृथिवीत्रययोः केन गन्तव्यं ? त्रसरहितमार्गेण, एतदुक्तं यवति-विरलत्रयेषु तन्मन्त्रेण, निरन्तरेषु तु पृथि
 व्यां । अप अप्क्षयवनस्पतिक्रियायोः सतोः केन यातव्यमित्याह-वनेन वनस्पतिक्रियेन तदके नियमाहनस्पतिसद्भावात् ॥
 तेनस्कायनायुक्तायाम्यां रहिता एव श्रेया अपि सर्वे संयोगाः, अन्येऽपि ये नोक्तास्तेऽनुगन्तव्याः मङ्गलाः, सर्वथा विराधना
 दय शाल्या-आत्मविराधना संयमविराधना च । एतदुदयमपि बर्द्धयन् उपयुक्तो यतस्व-पसनां कुर्वति । इदानीं यदुक्त 'एव
 सेमाधि सवसंभोगा' इति ते मङ्गला बर्द्धयन्ते, ते धामी-तस्य पुढविकाञ्चो आउकाञ्चो षणस्सइकाञ्चो तसकाञ्चो वेति चत्वारि
 पदानि काठ सतो दुग्धारक्रियाए विमधारक्रियाए वठक्कारक्रियाए वारेयथा, सा य इमा चारमिआ-पुढविकाञ्चो आउकाञ्चो
 य पढमो १, पुढवी वनस्सठी वीञ्चो य २, पुढवी वसा य तइलो २, एव पुढवीए तिभि लद्धा, जाठ वी लइइ, वणस्सइ एषंति

१ पृथिव्या का का २ । २ टुनिवी कस्सरेव । अण का । ३ पृथिव्या अण का ।

६, पुढवी आऊ वणस्सई १, पुढवी आऊ तसा २, पुढवी वणस्सइ तसा ३, आऊवणस्सइ तसा ४, एए तिगचारणियाए लद्धा, चउक्कचारणियाए उ एक्को चेव । सवेवि एकारस अचित्तेहिं पएहिं लद्धा । एवं मीसेसु वि ११, सचित्तेसुवि इकारस ११, सवेसुवि तेत्तीसं ३३ । उक्ता षट्काययतना, आह—यदा पुनव्याघ्रिदुस्तटीन्यायेनान्यतरविराघनामन्तरेण प्रवृत्तिरेव न घटां प्राञ्चति तदा किं कर्त्तव्यमित्याह—

सवत्थ संजमं संजमाउ अप्पाणमेव रैक्खिज्जा । सुच्चइ अइवायाओ पुणो विसोही न याविरई । ४७।

‘सर्वत्र’ सर्वेषु वस्तुषु, किम् ? संयमरक्षा कार्या, तदभावेऽभिप्रेतार्थसिद्ध्यसिद्धेः, किमेष एव न्यायः ?—नेत्याह—संयमा-
दपि आत्मानमेव रक्षेत्, आत्माभावे तत्प्रवृत्त्यसिद्धेः, आत्मानमेव रक्षन्, जीवन्नित्यर्थः, ‘मुच्यते’ भ्रश्यति कस्मादतिपातात्
हिंसादिदोषात्, किं कारणं ?, उच्यते, अतिपाततो यतः पुनर्विशुद्धिस्तपश्चरणादिना भविष्यति । अथ मन्यसे पृथिव्याद्यतिपा-
तोत्तरकालं विशुद्धिर्भवतु नाम, किन्तु हिंसायां वर्तमानोऽसौ अविरतो लभ्यत इति ‘एकव्रतमङ्गे सर्वत्रतमङ्ग’ इति वच-
नात्, तदेतन्नास्ति, यत आह—‘न याविरई’, किं कारणं ?, तस्याशयशुद्धतया विशुद्धपरिणामत्वात्, विशुद्धपरिणामस्य च
मोक्षहेतुत्वात् । यद्वा सर्वत्र संयमं रक्षन्नतिपातान्मुच्यते अतिपातो न भवति । किमयमेव न्यायः ?, नेत्याह—संयमादात्मान-
मेव रक्षेत्, येन पुनरवि विशुद्धिर्भवति, न चातिपातेऽप्यविरतिरिति पूर्ववत् । किं कारणं संयमादप्यात्मा रक्षितव्यः ? उच्यते यतः

१ रक्खतो पा १ पु । २ न्याय ? आ. । ३ रक्षन्, ल १ २. रक्षितव्य पा १ । ४ °भावेन आ. । ५ °पातनात् आ पा १ । ६ आदिना
आ °स्यादिना पु. । ७ रक्षन् आ पा १ २ पु. ।

सजमहेठ देहो धारिञ्चिह् देहो सो कओ अ तदभावे ? । सजमफाइनिमिच तु देहपरिपालणा इट्टा ॥४८॥
 इह हि 'संयमदेहः' संयमनिमिच देहो धार्यते, स च संयमः कुतः 'वदमाधे' देहाभावे ? यस्मादेतदेव तस्मात् 'संयम
 स्फातिनिमिच' संयमइदपर्यं देहपरिपालनमिष्ट-धर्मकायसंरक्षणमस्युपगम्यते ॥ आह-लोकानामपीष्टमेवत्, तथाहि—

चिस्सल्लप्पालसावयसरेणुकटयतणे षडुजले अ । लोगोऽवि नेच्छइ पहे को णु विसेसो भयतस्स ॥४९॥
 चिस्सल्लप्पालसावयसरेणुकटयतणे षडुजलां च सोपद्रवान् मार्गान्-पपः कोक्केऽपि नच्छस्येव, अतः को नु
 विद्येपो ? लोकात् सकाशाद्भदन्तस्य येनैवमुच्यते इति ?, उच्यते—
 जयणमजयण च गिही सचिचमीसे परिचउणते अ । नधि जाणति न यासि अवहपइणणा अह विसेसो ॥५०

यतनामयतना च गुरिणो न जानन्ति, क !-धविषादो, न च 'प्येषां' गुरिणां 'अपचप्रतिष्ठा' वचनिहृदिः,
 अत एव विद्येयः ।

अविअ जणो मरणभया परिस्समभमाव ते विवज्जति । ते पुण दयापरिणया मोक्खस्यमिसी परिहरति ५१
 कष्टया । 'अपि च' इति अनेनाभ्युषयमाह, नवरं 'वे'पि सापायान् पपः, इतच्च साधोः प्राजातिपाठापचावपि

१ लोकेनाविचिच्छेत्त आ पा १ ३ ।

गृहिणा सह वैधुर्यमित्याह—

अविसिद्धंमि वि जोगंमि बाहिरे होइ विहुरया इहरा । सुद्धस्स उ संपत्ती अफला जं देसिआ समए ॥५२॥

इह 'अविशिष्टेऽपि' तुल्येऽपि 'योगे' प्राणातिपातादिव्यापारे 'बाह्ये' बहिर्वर्तिनि भवति 'विधुरता' वैधुर्यं विसदृशता, इत्थं चैतदभ्युपगन्तव्यम्, इतरथा शुद्धस्य-साधोः 'संप्राप्तिः' प्राणातिपातापत्तिः 'अफला' निष्फला यतः प्रदर्शिता 'समये' सिद्धान्ते तद्विरुध्यते, तस्मादेतदेवमेवाभ्युपगन्तव्यं, बाह्यप्राणातिपातव्यापारः शुद्धस्य साधोर्न बन्धाय भवतीति ॥ तथा चाह—
एकंमि वि पाणिवहंमि देसिअं सुमहदंतरं समए । एमेव निज्जराफला परिणामवसा बहुविहीआ ॥५३॥

'एकस्मिन्नपि' तुल्येऽपि प्राणिवधे 'दर्शितं' प्रतिपादितं सुमहदन्तरं, क ? 'समये' सिद्धान्ते, तथाहि—यथा द्वौ पुरुषौ प्राणिवधप्रवृत्तौ, तयोश्च न तुल्यो बन्धो, यस्तत्रातीवसंक्लिष्टपरिणतिः स सप्तम्यां पृथिव्यामुत्पद्यते, अपरस्तु नातिसंक्लिष्ट-परिणतिः स द्वितीयनरकादावपीति । इयं तावद्विमदृशता बन्धमङ्गीकृत्य, इदानीं निर्जरामङ्गीकृत्य विसदृशतां दर्शयन्नाह—
एवमेव 'निर्जरा' फलविशेषा अपि परिणामवशाद् 'बहुविधा' बहुप्रकारा विशिष्टविशिष्टतरविशिष्टतमाः । एकां प्राणिजाति-मङ्गीकृत्यान्तरमुक्तम्, अधुना सकलव्यक्त्याश्रयमन्तरं प्रतिपिपादयिपुराह—

जे जत्तिआ अ हेऊ भवस्स ते चेव तत्तिआ सुक्खे । गणणाईया लोगा दुणह वि पुण्णा भवे तुल्ला ॥५४॥

ये देवतो पावन्तो-पाव-मात्रा 'भवस्य' संसारस्य निमित्तं च एव नान्ये तावन्मात्रा एव मोक्षस्य देवतो-निमित्तानि ।
 कियन्मात्रकास्त अथ आह-गणनाया अतीताः-सङ्ख्याया अतिक्रान्ताः, के १, लोकाः 'द्वयोरपि' भवमोक्षयोः संबन्धना
 देवताममनुष्या लोकाः 'पूर्णाः' मृताः, तत्र पूर्णा एकदेतुन्यूना अपि भवन्त्यथ आह-तुत्याः, कथञ्च्युताः ?-क्रियाविश्ले
 षण 'तुत्याः' सदद्या इत्यर्थः । ननु तुल्यग्रहणमेव कस्मात् केवलं न कृतं ? येन पुनः पूर्णग्रहणं क्रियते मण्यति पञ्चवयस्य
 तुल्यग्रहणेन कर्तृत्वेण सवच्छिन्नान् संसारमोक्षलक्ष्णेण लोका तुल्येति कस्मिन् पुत्री होला तो पुण्यग्रहणंपि कीरह, दोण्डवि
 पुण्यादि वया वया भरिअपि नेयथा । इयमत्र मावना-सर्व एव ये त्रैलोक्योत्तरविवर्धिनो मावा रागद्वेषमोहात्मनां पुंसां
 संसारदेवतो भवन्ति च एव रागादिरहितानां भद्रोमठामहानपरिहारेण मोक्षदेवतो भवन्तीति एव तावत्प्रमाणमिदमुक्तम् ।
 इतिआवह्निआईआ जे चेष हवति कम्मवचाय । अजयाण ते चेष उ जयाण निवाणगमनाय ॥ ५५ ॥

'इर गतिप्रेरणयोः' इरण्नीर्णा पवि ईर्णा ईर्णापवं-गमनागमनमित्यर्थः, ईर्णापयमादौ शेषां ते ईर्णापयायाः, आदिश्रुत्वा
 'अपयतानाम्' अयत्नपरार्णां पुरुषार्णां, च एव ईर्णापयाया व्यापारा य एव भवन्ति 'कम्मवचाय' कर्मवन्वदेवतवः, केपाय् ?
 १ जनेतावन्मन्त्रा ५.१ । २ ते तु पूर्णा आ पा १-२ । ३ संबन्धनाय आ. । ४ पुण्यति पा २ पु. । ५ कम्मवचमपरिहायारेण पा १
 भयवकामेकवपरिहारेण पा २ । ६ पञ्चवयसि आ.

एवं तावत्साधोर्गृहस्थेन सह तुल्येऽपि व्यापारे विमदृशतोक्ता, इदानीं सजातीयमेव साधुमाश्रित्य विमदृशतामुपदर्शयन्नाह—
एगंतेण निसेहो जोगेसु न देसिसओ विही वावि । दलिअं पप्प निसेहो होज्ज विही वा जहा रोगे ॥५६॥

एकान्तेन निषेधः 'योगेषु' गमनादिव्यापारेषु 'न देशितः' नोपदिष्टः 'विधिर्वा' अनुज्ञा वा क्वचित्स्वाध्यायादाौ न दर्शिता, किन्तु 'दलिअं' द्रव्यं वस्तु वा 'प्राप्य' विज्ञाय निषेधो भवेत्, तस्यैव वा 'विधिर्भवेत्' अनुष्ठानं भवेदिति । अयमत्र भावः—कस्यचित्साधोराचार्यादिप्रयोजनादिना सचित्तेऽपि पथि व्रजतो गमनमनुज्ञायते, कारणिकत्वात्, नाकारणिकस्य, दृष्टान्तमाह—'जहा रोगे' चि यथा 'रोगे'ज्वरादौ परिपाचनभोजनादेः प्रतिषेधः क्रियते, जीर्णज्वरे तु तस्यैव विधिरित्यतः साधूच्यते—वस्त्वन्तरमवाप्य विधिः प्रतिषेधो वा विधीयते । अथवाऽन्यथा व्याख्यायते—इहोक्तं—'अखिलाः पदार्था आत्मनः संसारहेतवो मोक्षहेतवश्च' ततश्च न केवलं त एव यान्यपि सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि तान्यपि संसारमोक्षयोः कारणानीति, तथा चाह—'एगंतेण निसेहो' एकान्तेन निषेधः सम्यग्दर्शनादिदानेषु तत्प्रख्यापकशास्त्रोपदेशेषु न दर्शितो विधिर्वा न दर्शित इति संद्वङ्कः, किन्तु 'दलिअं प्राप्य' पात्रविशेषं प्राप्य कदाचिदीयते कदाचिन्न, एतदुक्तं भवति—प्रशमादि-गुणसमन्विताय दीयमानानि मोक्षाय, विपर्ययेण भवाय, तदाशातनात्, यथा ज्वरादौ तरुणे सत्यपथ्यं पश्चात् पथ्यमिति तदेव ॥ अथैकमेव वस्त्वासेव्यमानं-बन्धाय मोक्षाय च कथं भवति ?, तदाह—

जसि निसेचिञ्चते अहयारो होञ्ज कस्सइ कयाइ । तेणेव य तस्स पुणो कयाइ सोही हवेजाहि ॥५७॥
 'यस्मिन्' वस्तुनि कोषादौ नियेष्यमाणे 'अविघारो' स्वलना मचति 'कस्यचित्' साधोः 'कयाचित्' कस्याश्चिदवस्थायां
 च रुचिराद्रे इत्थं पयाणपनान्दं संहचः चिन्तयति च-चिगमां यस्यैवविषयः क्रोध इति विशुद्धपरिणामस्यापूर्वकरणं सुपक-
 श्रेणिः केवललोदयः संहच इति । भाव्य व्यापारमङ्गीकृत्य विसहस्रलोका, अथ भाव्योऽपि व्यापारो यथा बन्धहेतुर्न स्याद्यथाऽऽह-
 अणुमित्तोऽपि न कस्सई वधो परवदुपेच्चया मणिओ।तह वि अ जयति जइणो परिणामविसोहिमिच्छता।

'अणुमात्रोऽपि' स्वस्योऽपि वधो न कस्यचित् 'परवस्तुप्रत्ययात्' बाहवस्तुनिमिषात्तस्मात् 'मणितः' उक्तः किन्त्वात्तम-
 तथाऽपि यंतर्ना विदधसि प्रविष्यादौ वृत्तयः परिणामविद्वादि 'इच्छन्ता' अभिलषन्तः, एतदुक्तं मवसि-पदि प्रविष्यादिकाय
 जो पुण हिंसाययणेसु वट्टई तस्स नणु परिणामो । वुट्ठो न य त लिंग होइ विसुद्धस्स जोगस्स ॥५९॥
 पस्तु पुनः 'हिंसायवनेषु' व्यापविषामसु वर्षते तस्य ननु परिणामो वुट्ट एव मयति, न च तद्विज्ञास्यानवधिरव

१ स्वको भा. पा १-१ पु. १ स्तं का. पु. १

‘लिङ्गं’ चिह्नं भवति ‘विशुद्धस्य योगस्य मनोवाकायरूपस्य ॥

तम्हा सया विशुद्धं परिणामं इच्छया सुविहिणं । हिंसाययणा सवे वजेयवा पयत्तेणं ॥ ६० ॥

तस्मात् ‘सदा’ अजस्रं विशुद्धं परिणाममिच्छता सुविहितेन, किं कर्तव्यं ?—हिंसायतनानि सर्वाणि वर्जनीयानि प्रयत्नतः ॥ तथा च—

वज्जेमिच्चि परिणओ संपत्तीए विशुच्चई वेरा । अं व्हंतोऽवि न सुच्चइ किलिट्ठभावोत्ति वा यस्स ॥ ६१ ॥

वर्जयाम्यहं प्राणिवधादीन्येवंपरिणतः सन् संप्राप्तावपि, कस्य ?—अतिपातस्य प्राणिप्राणविनाशस्येत्युपरिष्ठात्संबन्धः, तथाऽपि विशुच्यते ‘वैरात्’ कर्मसंबन्धात् । यस्तु (यस्य) पुनः क्लिष्टभावः क्लिष्टपरिणामः सोऽव्यापादयन्नपि न मुच्यते वैरात् ॥ तदेवं गच्छतस्तस्य पट्टकाययतनादिको विधिरुक्तः, स इदानीं गच्छन् ग्रामादौ प्रविशति, तत्र का सामाचारी ?, तदर्थं-
नार्थमुपक्रम्यते—

पढमविइये गिलाणे तइए सण्णी चउत्थि साहस्मी । पंचमगस्मि अ वसही छट्ठे ठाणट्टिओ होइ ॥ ६२ ॥

प्रथमद्वारे द्वितीयद्वारे च ‘गिलाणे’ति ग्लानविषया यतना वक्तव्या, तृतीये द्वारे संज्ञी-श्रावको वक्तव्यः, चतुर्थे द्वारे सार्धमिकः—सार्धवक्तव्यः, पञ्चमे द्वारे वसतिवक्तव्या, षष्ठे द्वारे वर्षाकालप्रतिधातात्स्थानस्थितो भवति । आह-तृतीयद्वारे

१ अवहितोऽवि ल १.२, अवहितोऽवि आ.

पठर्थाधिकारा मविष्यन्ति, तथा—“वहङ्गमाभे संलङ्घि सष्णी दाये अ भेरे अ”सि (नि ८५) तत्र च किमिति संश्लिन एव
 केवलस्य ग्रहणमकारि !, उच्यते, संश्लिनोऽतिरिक्तो विधिर्यस्यमाणो मविष्यति अस्पर्यस्य द्वापनार्थं संश्लिग्रहणमेवाकरोत्, अथवा
 तुलादण्डमस्यग्रहणन्यायेन मस्यग्रहणे गृहीतान्येव द्रष्टव्यानि, आह मस्यमेवैतन्न भवति, यतः पठमूनि द्वाराणि,
 उच्यन्ते नैतदेव, यतः सप्तमं शब्दव्याख्यं महानिनादेति द्वारं मविष्यति, संश्लिग्रहणेन मस्यमेव गृहीतमितीयं द्वारागाया ।
 नन्वस्वातित्वरिताचार्यकार्यप्रसाधनप्रणत्वत्कोऽवसरो ग्रामादिप्रवेशे !, उच्यते, तत्र प्रवेशेऽधिकतरगुणदर्शनात्, तथा चाह—
 पाहिअपारत्तगुणा दोस्सि य पुच्छा तुवे य साहस्मी । तस्सिक्किक्का तुविहा चउहा जयणा तुहिक्किक्का । ६३।

तस्य तत्र ग्रामे प्रविशत ‘ऐरिकाः’ इहलोकगुणा मस्तपानादयो भवन्ति, परत्रगुणाश्च ग्लानादिप्रतिजागरणादिकाः ।
 प्रविशतश्च तस्य द्विविधा पुच्छा भवति, सा च विष्यविधिलक्षणा वस्यमाणा । साधर्मिकाश्च देवा-साम्मोगिका अन्यसाम्मो
 गिकाश्च । तत्रैकैको द्विधा, योऽसौ साम्मोगिकः स द्विविधः—कदाचिदेकः कदाचिदेकः । एवमन्यसाम्मोगिकेऽपि वाच्य ।
 ‘वतहा अयण’सि चतुर्विधा यतना, साम्मोगिकसंपत्तयतना साम्मोगिकसंपत्तीयतना च, तथा अण्यसंमोइयसंपत्तयप्रयणा अण्य
 संमोइयसंपत्तीयतना च । ‘तस्सिक्किक्का तुविह’सि तत्रैकैको भेदो देवा साम्मोगिकसंयताः—कारणिका निष्कारणिकाश्च, एव
 संमोइयसंपत्तयजोषि । एव असंमोइयसंपत्तयवि संसर्इजोषि । अथवाऽन्यथा—‘तुवे य साहस्मी’सि समोइया असंमोइया

चेति । 'तत्स्थिकिका दुविह'त्ति जे ते संभोइआ ते संजया संजईओ अ, एवमसंभोइयावि । 'चउहा जयण'त्ति चउविहा जयणा कायवा दवादि ४ । 'दुहिकिक'त्ति सा एकैका द्रव्यादियतना द्वेषा-तत्थ दव्वओ पढमं फासुएण कीरइ, तदभावे अफासुएण-वि । खित्तो अकथाकारिआसंक्खिए गेहे ठायवं, तदभावे उद्धाटनं गृहस्य कपाटादेरपि क्रियते । कालतः प्रथमपौरुष्यां प्रासुकं दीयते, अथ तस्यां न लभ्यते ततः कृत्वाऽपि दीयते । भावतः प्रासुकद्रव्यैः शरीरस्य समाधानमाधीयते तदभावे त्वप्रासुकैरपि । इयं द्वारगाथा महती, तत्रैहिकगुणद्वारप्रतिपादनायाह पडिदारगाहा—

इहलोइआ पवित्ती पासणया तेसि संखडी सद्धा । परलोइआ गिलाणे चेइय वाई य पडिणीए ॥६४॥

'इहलोइअ'चि द्वारपरामर्शः, प्रविष्टस्य तस्यायं गुणो भवति—यानभिसन्धाय प्रवृत्तस्तदीयां कदाचित्त्र वार्ता लभते—यथा ततो निर्गत्यैतेऽधुनाऽमुक्त्र तिष्ठन्तीति, एतदुक्तं भवति—मासकल्पपरिसमाप्तौ ते कदाचित्त्रैवायाताः स्युः; ततश्चैतेषां साधूनां पश्यता-दर्शनं भवतीति तत्रैव कार्यपरिसमाप्तिः स्यात्, तथा कदाचित्त्र संखडी भवति, ततश्च भक्तं गृहीत्वा व्रजतः कालक्षेपो न भवति, शीघ्रं चामीष्टं ग्रामं प्राप्नोति । तत्र वा प्रविष्टस्य श्राद्धः—श्रावकः कश्चिद्भवति, तद्गृहात्पर्युषितमक्त-मादाय व्रजति । एते प्रविष्टस्यैहिकगुणाः । अथेतरे 'परलोइआ' इति द्वारपरामर्शः । 'गिलाण'त्ति कदाचित्त्र प्रविष्ट इदं मृणुयात् यदुतात्र ग्लान आस्ते, ततश्च तत्परिपालनं कार्यं, परिपालने च कथं न पारलौकिका गुणा इति, 'जो गिलाणं पडि-यरइ से मं पडिअरति, जो मं पडिअरइ सो गिलाणं पडियरति'त्ति वचनप्रामाण्यात् । कदाचिद्वा तत्र चैत्यायतनं भवेत् तद्धन्दने

पुण्याचासिः स्यात्, वाही वा तस्मिन्नायम्, प्रत्यनीको वा साच्चादेस्तत्र स्यात् तर्ह्यनासाद्युपश्रम यायात्, एवंलङ्घिसंपन्न
 त्वात् । उक्तमैरिक्कारलोक्त्रिगुणद्वारात् । अथ पृच्छाद्वारं, तत्र द्विविधा पृच्छा विधिविपृच्छा अविधिविपृच्छा च, अविधिविपृच्छामाह—
 अविधी पृच्छा अरियरथ सजया नरिय तरथ समणीओ । समणीसु अ ता नरथी सका य किसोरवढवाओ ॥

अविधिविपृच्छेयं, यदुत सन्त्यत्र संपताः ?, ततोऽसौ पृष्टः एतां विधेयविषयां पृच्छां भुत्वाऽऽह—नास्त्यत्र संपताः, एतत्र च
 श्रमण्यो विषयन्ते तेन च ता न कथिताः, विधेयप्रभास्त्वत्वात् । 'समणीसु य'सि अथ भमणीः पृच्छति ततोऽसावाह—न सन्त्यत्र
 ताः, तत्र च श्रमणाः सन्तीति प्राग्वत् । श्रद्धा च श्रमणीपृच्छायां स्यात् 'किसोरवढवान्यायात्' ॥
 सहेसु चरिउकामो सका चारी य होइ सङ्गीसु । चेइयथर च नरथी तम्हा उ विहीए पुच्छिज्जा ॥ ६६ ॥

अथ भावकान् पृच्छति ततः परो विक्ल्पयति—चरितुकामोऽय—मद्ययितुकामः, अथ 'सङ्गीसु'सि भाविकाविषया-
 पृच्छायां श्रद्धा स्यात्, नूनमप तदर्थी चरितुकामश्च । अथ चैत्यगृहमेव केवलं पृच्छति ततस्त्वदमाये वगणतुहयमाये च
 तत्रप्रमथगुणदानिः स्यात्, तस्माद्विधिना पृच्छेत् । तत्प्रतिपादनायाह—
 गामदुवारब्भासे अगढसमीचे महणमज्जे वा । पुच्छिज्ज सय पक्ख विमालणे तस्स परिकहणा ॥ ६७

प्राग्द्वारे—प्रागस्य निष्कान्प्रवेष्टे स्थित्वा पृच्छेत्, अथवा 'अग्भासे'सि ग्रामाम्ये कृपसमीचे वा महाजैनसमीचे वा,
 १ पृच्छ अ ३. १ २ अथस्य मगुराये वा वा. ।

कं ?-स्वकं पक्षं, किमत्रास्मत्पक्षोऽस्ति नेति ? , यदि परोऽजानन् पृच्छति-को भवतां स्वपक्षः ? इत्येवं विचारणे तत-
स्तस्याग्रे साधोः परिकथना स्यात्, पञ्चविधोऽस्मत्पक्षः-चैत्यगृहादि । उक्तं पृच्छाद्वारम् । ततः पृच्छासमनन्तरं यदि चैत्य-
गृहमस्ति ततस्तस्मिन्नेव गन्तव्यं, तत्र च कथं गन्तव्यम् ? , उच्यते—

निस्संकिञ्चिदथ श्रूमाइसु काउं गच्छिज्ज चेइयधरं तु । पच्छा साहुसमीवं तेऽवि अ संभोइआ तस्स ॥६८॥
पुबुद्धं कंठं । अथ साहम्मिअद्वारमाह-‘पच्छा साहुसमीवं’ति चैत्यगृहान्निर्गत्य पश्चात्साधुसमीपं याति, ‘तेऽपि’ साधवः
साम्भोगिकाः ‘तस्य’साधोः चशब्दादन्यसाम्भोगिका वा । तत्र यदि साम्भोगिकास्ततः का सामाचारी ? , इत्याह—

निर्विखविउं किइकम्मं दीवणऽणाबाह पुच्छण सहाओ । गेलण विसज्जणया अ विसज्जुवएस दावणया ॥
‘निक्षिप्य’ विमुच्य साधुहस्ते, किम् ? , उपकरणं-पात्रकादि, ततः ‘कृतिकर्म’ बन्दनं करोति, ततश्च ‘दीवणं’ति आगमन-
कार्याविर्भावनं करोति । ‘अणाबाह’त्ति, अणाबाधा यूयम् ? , एवं पृष्टे सति तेऽप्याहुः-अनाबाधा वयमिति । ‘पुच्छण’त्ति
ततः साधुरेवमाह-त्वद्दर्शनार्थमहं प्रविष्टं आसमिदानीं ब्रजामीत्येवं पृच्छति, ततस्तेऽपि साधवो यद्यस्ति सहायस्तं दत्त्वा
प्रेषयन्ति । अथ तत्र कश्चिद् ग्लानस्तत एवं ब्रवीति-अहमेनं ग्लानं प्रतिचरामीति, ततस्तेऽप्याहुः-विद्यन्त एव प्रतिचारकाः,
एवमभिधाय ‘विसज्जण(णय)त्ति तं साधुं ‘विसर्जयन्ति’ प्रेषयन्ति वयमेव भलिष्याम इति । अथ न विसर्जयन्ति, एतच्च

१ निक्खवित्ठ ल. १ । २ दीवणयणाबाह ल १. पा. १ पु. । ३ ‘दीवणय’त्ति ल १ पु । ४ भवद्दर्शनार्थं आ. पा. १-२ । ५ प्रविष्टो
प्रामसिदानीं आ पा. १-२ ।

भ्रुवते-सर्वमत्र ग्लानप्रायोग्यमौपधादि लभ्यते, किन्तु तत्संयोजनानां न खानीमः, ततः स उपदेशं ददाति-इवमौपधासनेन
 संयोन्य देयमिति । अथ त एवं भ्रुवते-औपधान्येषात्र इय न लमामहे ततः स साधुदीपयत्यौपधानि, पाचयति वा पाठान्तरं,
 एवमसावौपधानि क्षापयित्वा व्रजति । अथ त एवमाहुः-औपधसंयोजनानां न खानीमो न च लमामहे तत स एव साधुरौ
 पधानि योषित्वा संयोन्य स्नानाय दत्त्वा मनाहू प्रश्नान्ते व्याधौ सति व्रजति । अथ त एवमाहुर्गच्छन्त साधुम्-
 पुणरत्रि अय खुभिज्ज अयाणगा मो स वा भणिज्ज सचिक्खे । उमओऽपि अयाणता विज्ज पुच्छति जयणाए-

पुनरप्यय व्याधिः क्षीमं यायात्-श्रुज्येत्, इयं च न खानीम उपश्रमयितुं, स वा ग्लान एवं भ्रूयात् स्वया विष्टवा
 अहमधिरात्प्रगुणीमवामि, ततः 'संचिक्खे'पि संतिष्ठेत् । अयोमावपि सावागन्तुकवास्त्वथौ न खानीतः क्रियां कर्तुं, तत
 उमावपि अज्ञानन्तौ वैष पृच्छतः, कर्म ? 'यवनया' अनन्तरसाधावस्वमावयेति । सा वैषम्-

यदि ग्लानो गन्तुं पारयति तत तस्त्वर्गेण स एव नीयते । अथ न पारयतिः ततोऽन्ये साधवो वैषसकृश्रे गमनं कुर्वन्ति ।
 'यमाये'पि क्रियत्यमायेर्गन्तव्यं ? । तत्रैकेन न गन्तव्यं यमवष्टपरिकल्पनात्, न द्वौ यमपुष्यपरिकल्पनात्, न चत्वारो वाहि
 कपरिकल्पनात्, अतस्त्रिपञ्चसप्तभिर्गन्तव्य, उक्त प्रमाण । 'तैवगरज'पि शुक्लनासोमिपतिव्य, न हृष्यमखिनादिमिपतिव्यं,

उक्तमुपकरणं । 'सउण'त्ति शकुनेषु सत्सु गन्तव्यं, ते चामी 'नन्दीतूरमित्यादयः, अपशकुनेषु तु न गन्तव्यम् । ते चैते-महल-
 कुवेलादयः, उक्तं शकुनद्वारम् । 'वावार'त्ति यद्यसौ वैद्यो भुङ्क्ते एकलशाटको वा छिन्दन् किञ्चिदास्ते भिन्दन्वा ततो न
 प्रष्टव्यः । अथ ग्लानस्यापि गण्डकादि छेत्तव्यं ततोऽस्मिन्नेव प्रस्तावे प्रष्टव्यः, उक्तो व्यापारः । 'ठाण'त्ति यद्युत्कुरुटिकातुषबु-
 शराश्यादौ स्थितस्ततो न प्रष्टव्यः, किं तर्हि ?, शुचिप्रदेशस्थ इति, उक्तं स्थानं । 'उवएस'त्ति एवमसौ यतनया पृष्टो यमुप-
 देशं ददाति-द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्च सोऽवधारणीयः, तत्र द्रव्यतः शाल्योदनं पारिहृष्टं च क्षीरं क्षेत्रतो निर्वाता
 वसतिः कालतः पौरुष्यां देयं भावतो नास्य प्रतिकूलव्यवहारिभिर्भाव्यं, उक्त उपदेशः । अथ स वैद्य एवं ब्रूयात्-पश्यामि
 तावत्तमिति, ततः स वैद्यस्तत्समीपमानीयते, न च ग्लानस्तत्र नेयः, किं कारणं ?, वैद्यसमीपं नीयमाने उत्क्षिप्ते लोकः कदा-
 चिदेवं ब्रूयात्-यथा नूनमयं मृत इत्यपशकुनः, मूर्च्छा वा भवेद्विपत्तिर्वा वैद्यगृहे स्यादिति, आगच्छति च वैद्ये किं कर्तव्यं ?,
 'गैन्धुदकादि'त्ति गन्धवासाः सन्निहिताः क्रियन्ते तदानार्थमुदकमृत्तिकया विलेपनादि क्रियते । वैद्ये चागच्छति स्वरिणा किं
 कर्तव्यमित्याह-'उट्टमणुडे अ जे दोस'त्ति यद्यसावाचार्यो वैद्यस्यागतस्योचिष्ठति ततो लाघवदोषः । अथ नौभ्युत्तिष्ठति ततः
 स्तब्ध इति कृत्वा कोपं गृहीत्वा प्रतिकूलः स्यात्, तस्मादेतदोषपरिजिहीर्षयाऽनागतमेवोत्थाय प्राङ्गणे परिव्वक्कमाण-
 स्तिष्ठतीति । उक्तमुत्थितानुत्थितद्वारं, क्रियन्तं पुनः कालं तेन साधुना ग्लानस्य परिचरणं कर्तव्यमित्याह—

पढमावियारजोगं नाउं गच्छे बिइजाए दिण्णे । एमेव अपणसंभोईयाण अपणाए वसहीए ॥ ७२ ॥

य'पि द्रव्यादिषुष्टयोपदेशे सति तत्र द्रव्यताः प्राप्तुकमप्राप्तुकं वा, क्षेत्रतः क्रीतकदा अक्रीतकदा वा वसही, कालतः प्रथम
 योरुप्यासुपदिष्टं तस्यां च यदा प्राप्तुक न लभ्यते तदाऽप्राप्तुकमपि क्रियते, मावतः समाधिः कर्षण्यया प्राप्तुकाप्राप्तुकैरिति ॥
 कारणिम हट्टपेसे गमणणुलोमेण तेण सह गच्छे । निष्कारणिम खरटण विइज्ज सघाडय् गमण ॥७६॥

एवमसौ ग्लानो यदि कारणिके भवति, ततः 'हट्ट'पि इहीमृतः 'पेसे'पि प्रेषणीयः । अथ ग्लानस्यापि अतुकुलमेव
 गन्तव्य भवति ततः 'यमणणुलोमेण' हेतुना तेन ग्लानेन सह गच्छेत्, उक्तः साम्मोगिकः ग्लान एकः कारणिकः,
 असाम्मोगिकस्त्वानकारणिकैककोऽप्येवमेव हट्टव्य इति । अथ निष्कारणिक एको ग्लान इति ततः 'निष्कारणिय खरटण'पि
 निष्कारणिकस्य ग्लानस्य खरट्टणा-प्रवचनोपदेशपूर्वक परममणनमिति । खरट्टितस्य द्वितीय आत्मनः क्रियत इति । ततश्चैव
 सहाटके सति 'यमण'पि यमन कर्षण्यमिति साम्मोगिकासाम्मोगिकस्यैव एकानेककारणिकनिष्कारणिक्यतनोक्ता ।
 इवानीं साम्मोगिकासाम्मोगिकस्यैवतीनामेकानेककारणिकीनिष्कारणिक्यादीनां यतना प्रतिपाद्यते । अथ विधिपृच्छया
 शृष्टे सति तत्र संयस्याः स्युः ततः को विधिः ? इत्याह—
 सैसमणिपवेस निसीहिअ तुवारवज्जण अविट्टपरिकहण । थेरीतरुणिविमासा निमतऽणावाहपुच्छा य ॥७७

अमणीप्रतिषथप्रवेशे सति शरिस्वितेन नि(नै)षेचिकी कर्षण्यया वात्रय-दारे मध्ये प्रवेशे च । प्रविष्टम तथा

१ 'पिकः गच्छने कारणिक एकोऽप्ये' वा. । २ समणपवेसि वा ।

‘दुवारवज्रण’चि द्वारं प्रतिहत्य एकस्मिन् प्रदेशे तिष्ठति । अथ नि(नै)षेधिकायां कृतायामपि स्वाध्यायव्यापृताभिर्न दृष्टस्ततः परिकथनं कर्तव्यं-साधुरागत इति । ततः परिकथिते सति साङ्ख्यीभिर्निर्गन्तव्यम् । तत्र को विधिः ? ‘श्रीतरुणिविभास’त्ति याऽसौ प्रवर्तिनी सा कदाचित्स्थविरा भवति कदाचिच्च तरुणीति अतो ‘विभाषा’ कल्पना, तत्र यदि स्थविरा निर्गच्छति तत आत्मद्वितीयाऽऽत्मवृतीया वा । अथ तरुणी ततः स्थविराभिस्तिसृभिश्चतसृभिर्वा सह निर्गच्छति, ततस्तास्त्वमासनेन निमन्त्रयन्ति, उपविशेति, सोऽप्युपविश्य पृच्छति-न काचिद् भवतीनामाबाधेति ॥

सिद्धमि सहू पडिणीयनिगहं अहव अणहिं पेसे । उवएसो दावणयो गेलन्ने विज्जपुच्छा अ ॥७८॥

ततस्ताः कथयन्ति अस्त्याबाधा इति, एवं ‘शिष्टे’ कथिते सति यद्यसौ ‘सहू’ समर्थस्ततः प्रत्यनीकनिग्रहं करोति । अथ निग्रहसमर्थो न भवति ततोऽन्यत्र श्रेष्यति, अथ तत्र काचिद् ग्लाना तत उपदेशं ददाति, एवमेतदौषधादि दातव्यमस्याः । अथ तास्तत्र न लभन्ते ततः ‘दावण’चि असावेव दापयति, ग्लानत्वे सत्ययं विधिः । अथासौ स्वयं न जानाति औषधादि दातुं ततो वैद्यं पृच्छति ॥

तह चैव दीवण चउक्कएण अन्नत्थवसहि जा पढमा । तह चैवेगणीए आगाढे चिलिमिणी नवरं ॥७९॥

कथं वैद्यं पृच्छति ? ‘तथैव’ प्राग्वत् ‘दीवण’चि प्रकाशनं कारणिकोऽहमेकाकी नापशकुनधिया प्राह्यः । ‘चउक्कएण’चि

१ प्रतिहत्य आ । २ उपवेशयति आ. । ३ तास्तत्र आ. ।

‘पदम’पि यावत्प्रथमालिकां करोति तां चारमनः स्वयमेवानयितु समर्थः संशुचः, ‘वियारखोग’ति बहिर्भूमिगमनयोग्यो जात इति, एव ज्ञात्वा गच्छेत्, कथं?, द्वितीये सहाये वृत्ते सति । अथ नास्ति सहायस्त्व एव प्रजति । एष तावत्सांमोगिकान् प्राप्य विधिक्रमः । इदानीमन्यसांमोगिकविधिमतिद्विष्यन्नाह-एवमेवान्यसांमोगिकग्लानस्यापि विधिः, किन्तु ‘अप्याए वसहीए’पि अन्यस्यां वसतौ व्यवस्थितेन ग्लानपरिष्कारविधिः कार्यः । अथमपरो विधेयः-असांमोगिकसकलप्रविशता तदनाक्रान्ते भूप्रदेशे निश्चिप्योपकरणं ततः कृत्वादि सांमोगिकेभ्यश्च सर्वं कर्षयामिति, तदनाक्रान्तभूमौ सांमोगिकसकलप्रकरणं स्यापयति, ना भूच्छिद्यकाणां तत्समाचारीदर्शनेऽन्यथाभावः स्यादिति । एवं तावत्सांमोगिकबहुमध्यगतस्य ग्लानस्य यो विधिः अन्यसांमोगिकबहुमध्यगतस्याप्येव एव विधिर्दृश्यः । इदानीमेकैकस्य सांमोगिकस्वेतरस्य च विधिमाह-

एवमसौ गच्छन् ग्रामाम्नासे कस्मात्सित्युप्यादिद भूजुयात्-किं मत्ता ग्लानप्रविधागरेण क्रियते तत न?, तस्यैव मेकाकिनि ग्लाने ‘द्विष्टे’ कथिते सति क्रियते न क्रियते? इति चोक्ते परेष सति साधुरप्याह-सुष्ठु क्रियते, पर आह-पथेर ‘छगहृषकम्ब’पि छग-पुरीप सूत्र-कथयिषी, ताम्यां विलिप्त आस्ते, एव कथिते सति स साधुर्बहिर्भूमेरेव ‘पाणग’पि पानक गृहीत्वा प्रविशति, प्रविष्टव्य ‘वुक्म’पि ‘तस्य’ ग्लानस्य वाचन करोति-प्रखालन विदधाति, तेष्वेव ‘अत्युरण’पि वास्तरण करोति, ‘तस्स’पि तृतीयेरेव धीवरेः, अथ तस्यान्यानि न सन्ति ततः ‘नियग व’पि निचैरेव धीवरेः वास्तरण करो

वीति । तथा चाह—

सारवणे साहल्लय पागडधुवणे सुई समाथारा । अइबिंभ(भिबभ)ले समाही सहस्स आसासपडिअरणा
सारवणं-निष्क्रियकरणं तस्मिन्निष्क्रिये ग्लाने कृते सति, अथवा 'सारवणे'त्ति संमार्जिते प्रतिश्रये ग्लानसंबन्धिनि सति
परः पृच्छति-तवायं केन संबन्धेन संबद्ध इति, साधुराह,-कत्थइ कहिं चि जाता, एवमादि, ततः पर आह-'साहल्लय'त्ति
सफलता धर्मस्य, यददृष्टेऽपि परमबन्धाविव क्रिया क्रियते, 'पायडधुवणे'त्ति प्रकटं ग्लानस्योपधेर्वा क्षालनं कर्त्तव्यं,
प्रकटप्रक्षालने च लोक एवमाह, शुचिसमाचारा एते श्रमणा इति । अथासौ ग्लानोऽतिविह्वलः स्याद्-अतीव दुःखेन कराहितः
स्यात्ततः 'समाहि'त्ति यथाप्रार्थितं भोजनादि दातव्यं येन स्वस्थचित्तो भवति, स्वस्थीभूतश्चाभिधीयते-यथाकालं कुरुष्वेति ।
अथासौ सहः-समर्थस्ततश्चाश्वास्यते-न भेतव्यं अहं त्वां प्रतिजागरामीति । ततश्च—

सयमेव दिट्टपाठी करेइ पुरच्छइ अयाणओ विज्जं । दीवण द्वाइंमि अ उवएसो जाव लंभो उ ॥७५॥

यद्यसौ साधुः 'दृष्टपाठी' दृष्टः-उपलब्धः पाठश्ररकसुश्रुतादिर्येन स दृष्टपाठी, अथवा 'दिट्ट'त्ति वैद्यवदृष्टक्रियः क्रिया-
कुशलः, पाठीति सकलं बाहडाडि पठति स एवंविधः स्वयमेव क्रियां करोति । अथासौ दृष्टपाठी न भवति ततः पृच्छति
अज्ञः सन् वैद्यं, 'दीवण'त्ति वैद्यशालां गतः प्रकाशयति, यदुताहं कारणेनैककः संजातः, अतो निमित्तं न ग्राहं । 'दवादिंमि

य'सि द्रव्यादिबहुदोषदेशे सति तत्र द्रव्यतः प्राप्तुमप्राप्तुकं वा, क्षेत्रतः क्रीतकटा अक्रीतकटा वा वसही, कालतः प्रथम पौरुष्याद्युपदिष्टं तस्यां च यदा प्राप्तुकं न लभ्यते तदाऽप्राप्तुकमपि क्रियते, भावतः समाधिः कर्तव्या प्राप्तुमप्राप्तुकरिति ५ कारणिअ हट्टयेसे गमणणुलोमेण तेण सह गच्छे । निक्कारणिअ खरटण थिइज्ज सघाडप् गमण ॥७६॥

एवमसौ ग्लानो यदि कारणिको भवति, ततः 'इट्ट'सि इतीभूतः 'येसे'सि प्रेयणीयः । अथ ग्लानस्यापि अनुकूलमेव गन्तव्यं भवति ततः 'गमणणुलोमेण' हेतुना तेन ग्लानेन सह गच्छेत्, उक्तः साम्मोगिकः ग्लान एकः कारणिकः, निष्कारणिकस्य ग्लानस्य खरटणा-प्रवचनोपदेशपूर्वकं दृश्यं इति । अथ निष्कारणिक एको ग्लान इति ततः 'निक्कारणिअ खरटण'सि सट्टाटके सति 'गमण'सि गमनं कर्तव्यमिति साम्मोगिकासाम्मोगिकसंयत एकानेकारणिकस्यतनोक्ता । इदानीं साम्मोगिकासाम्मोगिकसंयतीनामेकानेकारणिकीनिष्कारणिकीनिष्कारणिकसंयत एकानेकारणिकस्यतनोक्ता । एते सति तत्र संयस्यः स्युः ततः को विधिः ! इत्याह—
समणियवेस निसीहिअ सुवारवज्जण अदिट्टपरिकहण । येरीतरुणिविमासा निमतऽणाबाहपुच्छा य ॥७७॥

अमणीप्रतिधप्रवेशे सति बहिस्सित्तेनैव नि(ने)पेपिकी कर्तव्या वारत्रयं-दारे मध्ये प्रवेशे च । प्रविष्टव तथा

१ 'विधा गच्छे कारणिक एकोऽप्ये' क्त. । २ एवमपपदैदि वा ।

‘दुवारवज्रण’त्ति द्वारं प्रतिहत्य एकस्मिन् प्रदेशे तिष्ठति । अथ नि(नै)षेधिकायां कृतायामपि स्वाध्यायव्यापृताभिर्न दृष्टस्ततः परिकथनं कर्त्तव्यं-साधुरागत इति । ततः परिकथिते सति साध्वीभिर्निर्गन्तव्यम् । तत्र को विधिः ? ‘श्रीतरुणिविभास’त्ति याऽसौ प्रवर्तिनी सा कदाचित्स्थविरा भवति कदाचिच्च तरुणीति अतो ‘विभाषा’ कल्पना, तत्र यदि स्थविरा निर्गच्छति तत आत्मद्वितीयाऽऽत्मवृतीया वा । अथ तरुणी ततः स्थविराभिस्त्विष्टुमिश्चतसृभिर्वा सह निर्गच्छति, ततस्तास्तमासनेन निमन्त्रयन्ति, उपविशेति, सोऽप्युपविश्य पृच्छति-न काचिद् भवतीनामाबाधेति ॥

सिद्धमि सहू पडिणीयनिगहं अहव अणहिं पेसे । उवएसो दावण्या गेलन्ने विज्जपुच्छा अ ॥७८॥

ततस्ताः कथयन्ति अस्त्याबाधा इति, एवं ‘शिष्टे’ कथिते सति यद्यसौ ‘सहू’ समर्थस्ततः प्रत्यनीकनिग्रहं करोति । अथ निग्रहसमर्थो न भवति ततोऽन्यत्र श्रेष्यति, अथ तत्र काचिद् ग्लाना तत उपदेशं ददाति, एवमेतदौषधादि दातव्यमस्याः । अथ तास्तत्र न लभन्ते ततः ‘दावण’त्ति असावेव दापयति, ग्लानत्वे सत्ययं विधिः । अथासौ स्वयं न जानाति औषधादि दातुं ततो वैधं पृच्छति ॥

तह चव दीवण चउक्कएण अन्नत्थवसहि जा पढमा । तह चवेगणीए आगाढे चिलिमिणी नवरं ॥७९॥

कथं वैधं पृच्छति ? ‘तथैव’ प्राग्वत् ‘दीवण’त्ति प्रकाशनं कारणिकोऽहमेकाकी नापशकुनधिया ग्राह्यः । ‘चउक्कएण’त्ति

१ प्रतिहत्य आ । २ उपवेशयति आ. । ३ तास्तत्र आ. ।

वैद्येन द्रव्यादिवत्कुक्के उपदिष्टे सति यतना पूर्ववत्कर्षण्या । 'अण्यत्पवसहि'पि अन्यपवसतिव्यवस्थितेन प्रतिज्ञामरणं कर्षव्यम् ।
 कियन्त काल यावदत आह—'वा पठमा' यावत्प्रथमालिकाऽऽनयनक्षमा संघृषेति ततो मच्छति । एव तावत् पठनां मध्ये
 एकस्या ग्लानविचिठकः । इदानीमेकाकिन्या ग्लानविचिमिठिदिश्रमाह—'तह वेवेगापीए' 'तयेव' प्राग्भवेकाकिन्या ग्लानायाः
 प्रतिचरणविधिः, एवावास्तु विश्लेषः—यदुवागाढे—मतीवापदुषापाभेकस्मिन्नुपाधये 'चिलिमिपी'पि यवनिकाभ्यवधानं कृत्वा
 नवरं केवलं प्रतिचरणमसौ करोति ॥

निकारणिअ चमढण कारणिअ नेइ अहव अप्पाहे । गमणितियमीससवधिवज्जिअ असइ एगागी ॥८०

यदि निष्कारणिकाश्चौ भवति ततः 'चमढम'पि प्रवचनोन्तर्वचोमिः स्थितिः । अवासौ कारणिका ततस्तां स्वयमेव
 नयति । 'अहव अप्पाहे'पि अथवा तदुरोस्सत्त्रवर्षिन्या वा एव संदिशति—पथेवामात्मसकाद्रे क्लृत् । स्वयं च नयतः को
 विधिरत आह—'गमणितियमीससंभविअए असइ एगागी' गमणं कापणं इत्थीहिं सइ, तावोवि नइ संभविणीओ इति,
 तदमावे मीसेहि—इत्यीपुरिसेहिं सपधीहिं सइ गन्तव्वं, तदमावे असंभविणीहिं इत्थीहिं, तदमावे पुरिसितियमीसेण असंभविण्ण,
 तदमावे संभविपुरिसेहिं, तदमावे असपधिपुरिसेहिं, तदमावे—इत्थियमीससंभविअदिते असति अभस्स उवायस्स एगागिणि
 येति । इदानीं चतुर्विधामप्युक्तयतनापुपसंजिरीपुराह—

एगबहूसमणुण्णाण वसहीए जो अ एगुअमणुन्नो । अमणुन्न संजईण य अण्णाहिं एक्कंचिलिमिणीए । ८१।

एतदुक्तं भवति—एगो समणुन्नो जे अ बहू समणुन्ना जो अ एगो अमणुन्नो एयाणं एगाए चेव वसहीए पडियरणं कायवं । ‘अमणुण्ण’त्ति जे अ बहू अमणुन्ना संजया तेसिं ण एकाए वसहीए ठिएण पडियरणं कायवं । ‘संजईण य’त्ति संजईण य संभोइयाणं अण्णसंभोइयाण य बहूणं ‘अन्नहिं’त्ति अण्णाए वसहीए ठिओ पडियरह । ‘एक्कं’त्ति एकां पुनग्लानामा-श्रित्य ‘चिलिमिणीए’ यवनिकाव्यवधानं कृत्वा एकस्यामेव वसतौ प्रतिजागरणं करोति । द्रव्यादियतना च सर्वत्रानुगता दृष्टव्या । ‘एहिअपरत्तगुणा दोणिअ पुच्छा दुवे अ साहम्मी’ त्यादि प्रतिद्वारगाथा व्याख्याता, तद्ध्याख्यानाच्च व्याख्यातं पढमगिलाणदुवारं । अथ द्वितीयग्लानद्वारप्रतिपादनायाह—

विहिपुच्छाए पवेसो सपिणकुले चेइय पुच्छ पुच्छ साहम्मी । अन्नत्थ अत्थि इह ते गिलाणकजे अहिवडंति ॥

एवं तस्य ब्रजतः पूर्ववद्विधिपृच्छायां सत्यां परेणाख्यातं,—यदुतास्ति श्रावकस्ततः ‘पवेसो’त्ति प्रवेशं करोति, क ?—सञ्ज्ञि-कुले ‘चेइय’त्ति यदि तस्मिन् सञ्ज्ञिकुले चैत्यानि सन्ति ततस्तद्वन्दनां करोति । ततः ‘पुच्छ’त्ति पृच्छति तान् श्रावकान्-शोमना यूयं शीलव्रतैः ?, अहवा ‘पुच्छा साहम्मिअ’त्ति स साधुस्तत्र प्रविष्टः पृच्छति—किमिह साधर्मिकाः सन्ति उत न ?, तत्राह श्रावकः—‘अन्नत्थ अत्थि’ अन्यत्र—आसन्नप्राप्ते विद्यन्ते, ते चेह ‘ग्लानकार्ये’ ग्लाननिमित्तं ‘अहिवडंति’ आगच्छन्ति

प्रायोग्यमस्ताविप्रवृत्तार्थमिति । तत्र च साधुस्वस्माद्भवति, यच्चन्तं च तं साधुं मोक्षनाथिनाऽऽमन्त्रयति भाषकः—ममबन् !
प्रथमालिकाभाषाय प्रथ ॥ एवं चाभिरितिः सन् किं करोतीत्याह—

सर्वपि न धित्तव्व निमतणे ज तर्हि गिलाणस्स । कारणि तस्स य तुज्झ य विउल दत्तव तु पाउग्ग । ८३ ।
'सर्व' अक्षेप प्रायोग्यमप्रायोग्यं वा न प्राप्तं भावकनिमन्त्रये सति, 'स तर्हि गिलावस्स'पि पस्मात्प्र ग्लानस्य शुद्धते
अतो न प्राबन्ध्, ततः भाषकः पुनरप्याह—'कारणि तस्स य तुज्झ य विउल दत्त तु पाउग्ग' ति, 'तस्य' ग्लानस्य 'कारणे'
ग्लाननिमित्तं तत्र च कारणे तत्र निमित्तं 'विपुल' प्रसृतं द्रव्यं आस्योक्तनादि प्रायोग्यमस्त्यतो शुद्धतामिति । तत्र चासौ
भावकानुरोधेन गृहीत्वा प्रवृत्ति, क ?—

जाय दिसाय गिलाणो ताए दिसाय उ होइ पडियरणा । पुव्वमणिअ गिलाणे पचण्हवि होइ जयणाए । ८४

यथा विद्या ग्लानस्तिष्ठति तथा विद्या 'पट्टिअरण'पि प्रतिपाठनां करोति साधुनां, अथवा 'पट्टिअरण'पि निरुत्पन्नं—
अलोचन तस्य धावकदानस्य करोति । तत्र परीक्षणं ग्लानपरिचारकसाधुर्दक्षने सति यवति तत्र तर्कं—यथा विद्या ग्लान
स्यथा विद्या 'पट्टिअरण'पि पुव्वमणिअं 'मिलाये'पि पूर्वमणितो ग्लानविषयो विचिरेष्टव्यः साम्भोगिकाऽसाम्भोगिकस्य
ग्लानस्य । किमस्यैव प्रतिषरण कर्षव्य ?, नेत्याह—'पचण्हवि होति जयणाए' पञ्चानामपि—यासत्योसञ्जकृसीहसंसचपि

तिआणं यतनया प्रासुकेनान्नपानेन कर्त्तव्यं प्रतिजागरणमिति, अपिशब्दान्निह्वका देवकुलप्रतिपालकाश्च गृह्यन्ते । इयं निर्युक्तिगाथा, एतां च भाष्यकृद्भ्याख्यानयन्नाह—

तेसि पडिच्छण पुच्छण सुहुकयं अत्थि नत्थि वा लंभो । खग्गूडे विलओलणदाणमणिच्छे तहिं नयणं ॥

‘तेसि पडिच्छण’त्ति ‘तेषां ग्लानप्रतिजागरकसाधूनां प्रतिपालनां करोति, यया दिशा ते साधव आगच्छन्ति । ‘पुच्छण’त्ति ततस्तान् साधून् दृष्ट्वा पृच्छति—एतन्ममासुकेन श्रावकेण दत्तं यदि ग्लानप्रायोग्यं ततो गृह्यतामिति । एवमुक्ते तेऽप्याहुः ‘सुहुकयं अत्थि’त्ति सुष्ठु कृतं श्रावकेण अस्ति ग्लानप्रायोग्यं तत्रान्यदपि त्वमेवेदं गृहाण । ‘नत्थि व’त्ति अथवा एवं भणन्ति—नास्ति तत्रेदं द्रव्यं किन्त्वन्यत्र लामो भविष्यति, त्वमेव गृहाणेदम् । अथ ते ‘खग्गूडि’त्ति निर्धर्मप्रायाः सेन्तः एवमाहुः ‘विलओलण’त्ति घाडिरेव निपतिता ततः स साधुस्तद्द्रव्यं सकलं ददाति—समर्पयति, तेऽपि च रुषा नेच्छन्ति ग्रहीतुं, ततश्चासौ ‘नयणं’त्ति ग्लानसमीपे तस्य द्रव्यस्य नयनं करोति ॥ इदानीं यद्यसौ समर्थस्ततश्च गच्छत्येव अथाऽसमर्थस्ततः—पतं असहू करित्ता निवेयणं गहण अहव समणुन्ना । खग्गूड देहि तं चिअ कमढग तस्सऽप्पणो पाए ॥

‘प्रान्तं’ नीरसप्रायं ‘असहू’ असमर्थः—क्षुत्पीडितः ‘करित्ता’ अभ्यवहृत्य व्रजति । ततश्च तत्र प्राप्तः सन् निवेदनं करोत्याचार्याय, सोऽप्याचार्यो ग्लानार्थं ‘गहण’त्ति ग्रहणं करोति, तस्य द्रव्यस्य । अथवा ‘समणुन्न’त्ति तस्यैव साधोरनुज्ञां करोति,

पुत्र-मद्येद, ग्लानस्यान्यद्भविष्यति । अथासाधार्याः 'सगूढो' अठप्रायो मधेष्ठ इव वक्ति-दीहि त धिम् त्वमेव
 ग्लानाय प्रयच्छ, किं ममानेन ! एव चोक्तस्तेनाचार्येण गत्वा ग्लानममीप 'ह्रमहग तस्स'पि तदीयके कमठके ददाति, अथ
 तस्य तथास्ति तथा 'अप्यभो पाए'पि आत्मीने एव पात्रे ददाति । तत्र पुनरप्याचार्यसमीपं ब्रवीति, गत्वा इव ब्रवीति-
 किं कीरु ? ज जाणसि अतरतो संबेत्ति वच्च त भते ! । निद्धम्मा न करेती करणमणालोइयसहाओ ॥

इ आचार्य ! ग्लानस्य किमन्यत्क्रियते ! आचार्योऽप्याह- 'अ ब्राह्मि' सि यन्नानासि तवेव कुरु, पुनथासौ ग्लानसमीप
 गच्छति । 'अतरतो'पि ग्लानोऽपि वक्ति-मगवन् ! अठा एते ये एव त्वां खलीकुर्वन्ति, ब्रह्म भदन्त ! अस्ति मे परिचारकाः,
 एवं पोषते ब्रवीति । 'निद्धम्मा न करेती' अथासौ ग्लान एवमाह-यदुतेते निर्दमा मम न परिवेष्टां कुर्वन्ति, तवथासौ
 मायुः 'करण'पि वैपायस्य करोति, पुनथासौ साधुस्त ग्लानमेव ब्रवीति- 'ब्रह्मालोइए'पि अमीषां निर्दमाणां मध्येऽनालो
 विवाप्रतिकान्तः कथञ्चिदेव त्व नये सुत इति । अत एवमभिधाप तमात्मसहाय कृत्वा प्रयाति ॥ यदा तु पुनः-
 उभयो निद्धम्मेसु फासुपढोआर इयरपढिसेहो । परिमिअदाण विसज्जण सच्छदोद्धसणा गमण ॥ ३८ ॥

'उभयो निद्धम्मेसु' इति यदा ग्लानः श्रेयसाधवश्च निर्दग्मास्तथा कथं परिषयां करोतीत्याह- 'फासुपढोआर' प्राप्तके-

नाशपानेन परिपालन करोति 'इतर' इति अप्राप्तक तस्य नियेयः, तेन क्रियां न करोतीत्यर्थः । 'परिमिअदाण'पि परिमित-

स्वरूपं भक्तं ददाति येनासौ निर्विण्णः प्रेषयति, ततः 'विसृज्ण'त्ति निर्विण्णः सन् विमर्जयति, गच्छंश्च स साधुः 'सच्छंदो-
 द्वंसण'त्ति सच्छन्दस्त्वमित्येवं 'उद्धंसणां' उद्धूलनाम्-आक्रोशं करोति, ततो 'गमणं'त्ति गच्छति । परियरणा वक्खाणिआ
 'पुव्वमणिअं गिलाणे'त्ति एतदपि व्याख्यातम् । अथ 'पंचणहवि होति जयणाए'त्ति एतत्पदं व्याचिख्यासुराह—

एस गमो पंचणहवि णिंतिआदीणं गिलाणपडिअरणे । फासुअकरणानिकायण कहण पडिक्कामणागमणं ॥

'एष गमः' एष परिचरणविधि 'पंचणहवि' पञ्चानामपि, केषामत आह-नितिऔईणं' आदिशब्दात् पासत्थोसणकुसील-
 संसत्ताणं वेप्पंति 'गिलाणपडिअरणे'त्ति ग्लानप्रतिचरणे एष विधिः- 'फासुअकरण'त्ति यदुत प्रासुकेन भक्तादिना परिचरणं कार्यं,
 'निकायण'त्ति निकाचनं करोति, यदुत हठीभूतेन त्वया यदहं ब्रवीमि तत्कर्त्तव्यम् । 'कहण'त्ति धर्मकथायाः, यद्वा 'कहण'त्ति
 लोकस्य कथयति-किमस्य प्रव्रजितस्य शक्यतेऽगुद्वेन कर्तुम् ? । 'पडिक्कामण'त्ति यद्यसौ ग्लानः प्रतिक्रामति प्रतीपं क्रामति
 तस्मात्स्थानात् निवर्त्तत इति यावत् ततः 'गमणं'त्ति ग्लानं गृहीत्वा गमनं करोति । अथ यदुक्तं 'पंचणहवि होति जयणाए'
 चि अत्रापिशब्द आस्ते तदर्थमादर्शयन्नाह—

संभावणेऽविसहो देउलिअखरंटजयण उवएसो । अविसेस निण्हगाणवि न एस अम्हं तओ गमणं ॥४०॥

संभावनेऽपिशब्दः, किं संभावयति ?- 'देउलिअ'त्ति देवकुलपरिपालका वेषमात्रधारिणस्तेऽपि ग्लानाः सन्तः परिचरणीयाः ।

१ नियाहण आ. । २ नियाईण 'आ । ३ तत स्थानात् 'गमण'त्ति आ. षा १ ।

‘संरटण’पि तेषां देवदुहितृजानो ह्यसुतां करोति, यदुत धर्मं उद्यमं कुट्टत । ‘अयण’पि यतनया कर्तव्यं यथा संयमलाच्छुना न स्यात् । ‘उचयसो’पि उपदेश वा क्रियाविषयं वदति । ‘अविसेस’पि, न यस्मिन् विषये साधुनिष्ठावकविज्ञेयो ज्ञायते तस्मिन् ‘निष्ठागणपि(णभि)’ निष्ठावकानामपि यतनया परिचरणं करोति । अथ निष्ठावकगलान एव भूयात् ‘न एस अम्ह’ति योऽय प्रावूर्भक आयातो नेपोऽस्मत्सज्जातीय इति ततो गमनं करोति स साधुरिति । अथासौ निष्ठावकादिरेवमभिवक्ष्यात्—
तारेहि जयणकरणा अमुग आणेह्दकप्य जणपुरओ । नवि एरिसगा समणा जणणाए तओ अवकमण ॥

मगवस्वारय मामरमान्धान्पात् तथा ‘अयणकरण’पि यतनया प्रतिचरणं करोति । अथासौ निष्ठावकगलान एव भूयात्—‘अहक आप्पेह’पि ‘अहक’ वीचपूरकादि आनय, तत एव पक्तर्भ्यं—‘अकप्य अणपुरओ’पि अकल्पनीयमेतदित्येव वनस्य पुरतः प्रेरक्यापयति । एतच्च स साधुर्भक्ति—‘नवि एरिसगा समणा’ न वेदव्याः श्रमणाः । ‘अणणाए’पि एव अनेन-
ओकेन तयोर्भेदे ज्ञाते सति ततोऽसावपक्रामति गच्छति तस्मात्स्थानात् । एव प्रतिपादिते विधौ चोदकं आह—

चोअगवपण आणा आयरिआण तु फेडिआ तेण । साहम्मिअकज्जपभूअयाप य सुचिरेणवि न गच्छे ॥

चोदकस्य वचनं चोदकवचनं, किं तदित्याह—आज्ञा आचार्याणां संपत्तिनी ‘फेडिआ’ विनाशिता तेन यतः साधर्मिकं

१ प्रत्याकल्पयति अथ पा. १ । २ ‘बहुतया य इति आ पा. १ । ३ अणनीया विनाशिता ततो अतः अथ अशिक्षिता विनाशिताऽनेन पा २ अणनीया विनाशिता तेन पु. ।

कार्यप्रभूततया सुचिरेणापि न गच्छेत्-न यायाद्विवक्षितं स्थानमिति । आचार्य आह—

तिस्थगराणा चोयग ! दिट्टतो गामभोइनरवइणा । जत्तुग्गय भोइअदंडिए अ घरदार पुवंकए ॥४३॥

तीर्थकराणामियमाज्ञा हे चोदक !-यदुत ग्लानप्रतिजागरणं कर्तव्यं, “जो गिलाण” मित्यादिवचनात् । अत्र दृष्टान्तो ग्रामभोगिकनरपतिसंबन्धी । जहा कोह राया सो जत्ताए उँज्जओ, तेण य आणत्तं, अमुकगामे पयाणयं दिस्सामिति तत्था-वासं करेहत्ति । ताहे गतो गोहो, जस्सवि भोइअस्स सो गामो तेणवि मणिअं ममवि करेह धरंति, ताहे गामिच्छिया चिंतेति-राया एगदिवसं एहिति(संवसहित्ति), ता किं रण्णो सचित्रकर्मोज्ज्वलसुन्दरगृहेण ? एवं तेहि रण्णो कायमाणं कयं, भोइअस्स उरम्मं चाउस्सालं निम्मविअं । राया आगतो पिच्छति कयवंदणमालामिसोभिअं भोइयगिहं चाउस्सालं, ततोद्धुत्तो पहावित्तो । ततो तेहि मणियं-भगवं ! न एस तुम्हावासो, इसो तुज्झंति, तो कस्स एसो ? , भोइयस्स । ततो रण्णा रुट्टुण भोइयस्स गामो हडो गामोवि दंडिओ । एत्थवि जहा भोइओ तथा आयरिओ, जहा नरवई तथा वित्थयरो, जहा कुंडवी तथा साहू । अमुमेवार्थमाह-दृष्टान्तो ग्रामभोगिकनरपतिना यत्रोद्गतभोगिकदंडिनेर्गृहदारुणा पूर्वकृतेन-पूर्वसंचितेन यत्कृतं गृहमिति । रण्णो तणघरकरणं सचित्तकम्मं च गामसामिस्स । दोण्हंपि दंडकरणं विवरीयऽण्णेणुवणओ उ ॥४४॥

१ भोइएण नरं आ पा १ । २ उज्जुओ पा. १-२ । ३ देसामिति आ. पा १-२ । ४ गामायारावि दडिया ल १ । ५ यानोद्गृहदारुणा (त्रोटते भोजिके दण्डिके च तृणेन दारुणा च) पूर्वकृतेन-पूर्वचिन्तितेन आ ।

५ यानोद्गृहदारुणा (त्रोटते

राष्ट्रस्तृषण्डं छठ सचित्रकर्म च ग्रामस्वामिनः । 'द्रयोरपि' ग्रामेपकग्रामस्वामिनोर्दृष्टकरण-दृष्टः कृतः । एव तीर्थकरा
 श्राधिक्रमे द्रयोरप्याचार्यसाम्बोः संसारदृष्ट इति । 'विपरीपड्येषुषणओ ठ'पि उक्तापोऽन्यः स विपरीतस्तेन विपरीतेना
 न्येनास्यानकेनोपनयः कर्तव्यः । अण्येहि मामिच्छएहि धितिय-मोश्यस्त सुन्दरतरं कैविल्लय वरं, एव वेव नरवइस्स होठ ।
 मए णरवइमि मोश्यस्त वेव होहियि, मोश्यस्तसि तणकुढी कया । राया पचो दहुं मणति-कइ मो एगदिवसेणमिम
 यवण कय ! ते मणति-अण्येहि एयं कयं, एय दहिय मोश्यस्त कए आणीयं, तेण तुन्स वरं कय, मोश्यस्तसि तणकुढी कया
 इम । ताहे रण्णा तुहेण सो मामो अकरदाओ कयो, मोइयोऽवि संपइओ, अओ अ से गामो दिण्णो । एव तिरयराणमाण
 करितेण आपरिआण वेव कया आवा । अय प्रथमोपनयोपदर्शनायाह—
 जइ नरवइणो आण अइकमता पमायदोसेण । पावति धधवहरोहच्छिमरणत्रसाणाइ ॥४५॥ (भा)

तह जिणवरण आण अइकमता पमायदोसेण । पावति दुग्गइपहे विणिवायसहस्सकोटीओ ॥४६॥ (भा)
 पथा नरपतेराहामतिक्रामन्तः प्रमादवोपेण-अज्ञानदोपेण प्राप्नुवन्ति मन्वो निगढादिभिः षषः-कश्यादिताडन रोषो-
 यमनस्य व्यापातः छेयो इत्थावेः मरणावमानानि दुःखानि प्राप्नुवन्ति । तथा जिनवराणामाहामतिक्रामन्तः प्रमाद-अज्ञान
 स एव दोपस्तेन प्राप्नुवन्ति दुर्गतिपथे विनिपातानां-दुःखानां सहस्रकोटीः । इदानीं द्वितीयोपनयोपदर्शनायाह—

१ च तिरस्तेण भा. । २ कित्तिभं-एवं मोह भा १-२ । ३ कम्ममं वा १-२ । ४ होइ भा ३-२ ।

तित्थगरवयणकरणे आयरिआणं कयं पए होइ । कुज्जा गिलाणगस्स उ पढमालिअ जाव बहिगमणं । ४७ ।

तीर्थकरसंबन्धिवचनकरणे-वचनानुष्ठाने आचार्याणां 'कृतं पए'ति 'प्रागेव' पूर्वमेव कृतं भवति । यस्मादेतदेवं तस्मात्कुर्याद् ग्लानस्य प्रतिजागरणं साधुः । कियन्तं कालमत आह-'पढमालिअ जाव बहिगमणं'ति यावत्प्रथमालिकामानेतुं समर्थो जातः यावच्च बहिर्गमनक्षमो जात इति ॥ तथा च—

जइ ता पासत्थोसणणकुसीलनिणहवगाणंपि देसिअं करणं । चरणकरणात्साणं सबभावपरंमुहाणं च ॥

यदि तावत्पार्श्वस्थावसन्नकुशीलानिणहवास्तेषां, तथा सद्भावः-तत्त्वं सम्यदर्शनं ततः पराङ्मुखाः, के ते ? , निणहावकास्तेषाम्, अथवा चरणकरणात्साणां अत एव सद्भावपराङ्मुखानां तेषां सर्वेषामेव पार्श्वस्थावसन्नकुशीलनिणहावकानां यदि तावत्कर्त्तव्यं प्रतिपादितं तत इतरेषां नितरामेव । एतदेवाह—

किं पुण जयणाकरणुज्जयाण दंतिदिआणं गुत्ताणं । संविग्गविहारीणं सब्वपयत्तेण कायव्वं ॥ ४९ ॥ (भा.)

किं पुनः-किमुत यतनाकरणे उद्यताः-उद्युक्तास्तेषां दान्तेन्द्रियाणां गुप्तानां मनोवाक्कायगुप्तिभिः संविग्गविहारिणः-उद्यतविहारिणो मोक्षामिलाषिण इत्यर्थः; एतेषां सर्वप्रयत्नेन कार्यम् । किं पुनः कारणमेतावन्ति विशेषणानि क्रियन्ते ? एकस्यैव युज्यमानत्वार्त्तव, तथाहि-यद्येतावदुच्यते-यतनाकरणोद्यतानामिति, ततः कदाचिन्निवृत्तका अपि यतनाकरणोद्यताः

स्युः, अथ आह-दान्तेन्द्रियाणां गुप्तानां चेति । तेऽपि दान्तेन्द्रिया गुप्ताः कदाचिच्छामादिनिमित्तं मवेयुरत उपर-संविष्य
 विहासिलो ये तेषामवस्य कर्षंभ्यमिति । उक्तं ग्लानशारम्, अथ सञ्चिद्वारं संबन्धयन्नाह-शारगाया—

एव गेल्लद्वटा वाघाओ अह इयाणि भिक्खुद्वटा । वइयग्गामे सख्खि सञ्ची दाणे अ महे य ॥ ८५ ॥

एष ग्लानार्थं 'व्याघातो' गमनप्रतिषेधस्तस्य स्यात् । 'अये'त्यानन्तर्ये, इदानीं मिशार्थं गमनविघातो न कार्य
 इत्यभ्याहारः । अथवाऽन्यथा-एष तापवृ ग्लानार्थं गमनव्याघात उक्तः, इदानीं मिशार्थं यथाऽसौ स्यात्तयोपदसर्वते-
 'वइयग्गामे संस्रद्धि सञ्ची दाणे य महे य'ति, अत्र इति-गोकुल तस्मिन् मिशार्थं प्रविष्टस्य गमनविघातः स्यात्, प्रासा-
 प्रसिद्धः संस्रद्धी-प्रकरणं सञ्ची-आवकः 'दाणे' चि दानयावकः 'महे य' चि मद्रकः साधूनां, अथवाऽन्महानिनाद
 कुलानि । एतेषु प्रतिषेध्यमानस्य यथा गमनविघातस्तथाऽऽह—

उवचणमप्यत्त च षड्दिच्छे स्त्रीरगहण पहगमणे । दोसिरणे छक्काया धरणे मरण द्ववविरोहो ॥ ८६ ॥

ए हि अकुल ष'धानमृत्युव्य उवचते-पतो प्रबलवो पाति, प्रजे च प्राप्तः सन् अप्राप्तवेषां 'प्रतीघते' प्रतिपाल
 यति, ततश्च 'स्त्रीरगहण'चि एतत्र धीच्छरण करोति, धीराम्यवहारमित्यर्थः । 'पहगमणे'चि पीते क्षीरे पबि ममन करोति ।
 पुनश्च तेनास्य मेदः कृतः । ततश्च 'दोसिरणे'चि सुइर्घट्टः पुरीषोत्सर्गं विदधाति, एतत्र च पट्टकायविराचना, तदेगपरमे च

मरणम् । 'द्वविरोहो'चि द्रवेण-काञ्चिकेन सह विरोधो भवति, साधोः प्रायस्तत्संव्यवहारात् । यद्वा 'द्वविरोह'चि द्रवम्-उदकं तेन निर्लेपनं करोति सागारिकपुरतः, अथ न करोत्युद्धाहः प्रवचनहीलना भवति, अथवा द्रवविरोधो विनाशो, यतस्त्वपितः संस्तदेव पिबति । एवं ब्रजे गच्छत आत्मविराघना संयमविराघना प्रवचनोपघातश्च स्यात्, गमनविघातश्च नितरां स्यात् । उक्तं ब्रजद्वारम्, अथ ग्रामद्वारम्—

खद्धादाणिअगामे संखडि आइन्न खद्ध गेलन्ने । सण्णी दाणे भहे अप्पत्तमहानिनादेसु ॥ ८७ ॥

खद्धादानिकग्रामः-समृद्धगामस्तस्मिन्नुद्धर्त्तनं करोति, अप्राप्तां वेलां च प्रतिपालयति, क्षीरग्रहणं करोति । तत्र च त एव दोषाः "वोसिरणे छक्काया धरणे मरणं द्वविरोहो" । उक्तं ग्रामद्वारम् । अथ संखडिद्वारं, तत्राह-'संखडि आइन्न खद्ध गेलण्णे' चि संखडी-प्रकरणं तदर्थमुद्धर्त्तते, अप्राप्तां च वेलां प्रतिपालयति । तत्र च 'आहण्ण'चि आकीर्ण-संबोधस्तत्र च स्त्रीस्पर्शादि-दोषाः, तथा 'खद्ध गेलण्णे'चि खद्धं-प्रभृतमुच्यते, ततश्च भूरिभक्षणे मान्द्यं स्यात्, त एव च दोषाः, 'वोसिरणे छक्काया धरणे मरणं द्वविरोहो" । उक्तं संखडिद्वारम्, अथ सञ्चिद्वारम्-'सन्नि'चि सञ्चिन्नं श्रुत्वा उद्धर्त्तनं करोति, अप्राप्तां च वेलां प्रतिपालयति क्षीरादिग्रहणं करोति तत्र च त एव दोषाः वोसिरणादयः । उक्तं सञ्चिद्वारम्, इदानीं दानश्राद्धकद्वारम्, तत्रापि "उवत्तणमप्पत्तं च पडिच्छे"चि पूर्ववत्, ततश्चासौ दानश्राद्धः प्रभृतं दृतादि ददाति, तत्रापि त एव दोषा वोसिरणादयः । उक्तं दानश्राद्धकद्वारम्, अथ मद्रकद्वारम्-'मद्ग'चि कश्चित् स्वभावत एव साधुभद्रकः स्यात् तत्समीपगमनार्थ-

ग्लानत्व मभवति, ग्लानत्वे सति तस्य साधोर्यपसंयतः प्रतिभागरण करोति इच्छति च ततः को दोषस्तदेत्यत आह-असंयत क्रमणे लीषव्याघातो भवति इच्छतः, अय नैच्छति असंयतेन क्रियां क्रियमाणां ततः 'अपिच्छे मरण' अनिच्छतो मरण पदकापव्यापादन कुर्वन्ति । 'गुरुआषा छडुये काया' गुरोराशालोपः कुतो भवति, मृतस्य च छडुये-परित्यागो गृहस्थाः एतदेव प्रतिपादयन् कुर्वन्ति । यदा पुनस्तेषु ब्रह्मादिषु तस्मैदनादिमरण करोति तदा पूर्वोक्ता दोषाः परिहृता भवन्ति । तत्कोयणाण गहणे गिलाण आणाइया जडा ह्येति । अप्यत्त च पढिच्छे सोखा अहवा सय नाउ ॥९१॥

तस्मैदनानां ग्रहणे मति ग्लानत्वदोष आद्यामङ्गदोषम्, आदिशब्दात्स्यि पल्लिमन्यदोषम्, एते अडा इति-परित्यक्ता क्रिमर्षे !, -रूपमाणां दोषान् भुत्वा पयिकादेः सकाशात्, 'अहवा सय नाउ' अप्यत्तं च पढिच्छे' अप्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति, दूरव्यवस्थितप्राप्तमदिदोषान्, अप्राप्तमपि वेलां प्रतीकृत इति । इरानी तानेव दोषान् प्रतिपादयन् आह-
दूरुट्टिअ सुडुलपु नव भट अगणी अ पत पढिणीप । अप्यत्तपढिच्छण पुच्छ धाहिं अतो पविसिअड ॥९२॥

कदाचिदसौ प्रामो दूरे भवति ततोऽप्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति, 'उट्टिअ' 'सि कदाचिदसौ प्राम उस्थितः-उद्यसितो भवति, कदाचिअ ' सुडुलय 'सि स्वल्पकुटीरका, कदाचिअ ' जव ' इति अभिनववासितो भवति, तत्र च पृथिवीकायः

सचित्तो भवति, कदाचिच्च 'मड'त्ति मटाक्रान्तोऽसौ भवति, कदाचित् 'अगणी य'त्ति अग्निना दग्धो भवति, कदाचिच्च प्रान्तः-दरिद्रप्रायो भवति, कदाचिच्च प्रत्यनीकाक्रान्तो भवति, अत एभिः कारणैः 'अपत्तपडिच्छण'त्ति अप्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति, तेन च साधुना सञ्ज्ञिकुलं प्रविशता विधिपृच्छा पूर्ववत्कर्तव्या । एतदेवाह-'पुच्छ'त्ति, विधिपृच्छा पूर्ववत् । 'बाहि'त्ति चोदक एवमाह-बहिरेव स साधुस्तिष्ठतु यावत्सञ्ज्ञिकुले वेला भवतीति, आचार्यस्त्वाह-'अंतो पविसियवं' इमं च गाथाऽवयवं भाष्यकारो व्याख्यानयिष्यतीति । इदानीं तत्र संज्ञिकुलेषु प्रविष्टः साधुः कारप्पमाश्रित्य दीर्घामपि शिक्षाचर्यां यथा करोति तथा प्रतिपादयन्नाह—

कम्बखडखित्तुओ वा दुब्बल अच्चाण पविसमाणो वा । खीराइगहण दीहं वहुं च उवमा अयकडिल्ले ॥१३॥

'कम्बखड' रूक्षादिगुणसमन्वितं यत्क्षेत्रं तस्माच्च्युतः-आयातः सन्, तथा दुर्बलो यदि भवति-बोय्वादिरोगाक्रान्तः, तथा पुरस्तादीर्घमश्वानं प्रवेक्ष्यति यदि, तत एभिः कारणैः क्षीरादिग्रहणनिमित्तं दीर्घां शिक्षाचर्यां करोति, वहुं च क्षीरादि गृह्णाति येनासौ कार्यस्य समर्थो भवति । आह-बहुभक्षणात्कथं विद्वच्चिकादिदोषो न भवति ?, उच्यते, 'उवमा अयकडिल्ले' उपमा-उपमानं अयो-लोहं तन्मयं यत्कडिल्लं तेन उपमा, एतदुक्तं भवति-यथा तप्तलोहकडिल्ले तोयादि क्षयमुपयति एवमस्मिन् साधौ रूक्षस्वभावे बहुपि घृतादि क्षयं यातीति । इदानीं य एव प्राग्ध्यावर्णिता दोषस्तानेव कारणान्तरमुद्दिश्य गुणवचया स्थापयन्नाह—

१ °स्तिष्ठति जा. पु. । २ वाप्यादि° जा. । ३ येनास्य वा

सुदर्शनं करोति, अप्राप्तां च वेलां प्रतिपालयति, तवभासौ लङ्कालादिप्रदानं करोति, त एव दोषाः । अथ महानिनाद्वारमाह—
 'अप्यथमहानिनायसु'षि महानिनादेयु-शब्दितेषु कुलेषु-प्रख्यातेषु कुलेषु तद्वर्धनं कृत्वा 'अप्यथ'षि अप्राप्तां वेलां प्रति-
 पालयति, तेषु च स्निग्धं अथ सम्पदे, एव च तत्रापि त एव दोषाः "बोधिरथे छक्काया" इत्यादयः । उक्तं चञ्चब्दाधिष्ठं महा
 निनादङ्कलद्वारं, तथाऽनुकूलात्स्वमार्गान्निनङ्कुलेषु व्यथस्थितेषु प्रजादिषु मन्त्रादिषु अप्राप्तां वेलां मन्त्रार्थं प्रतिपालयतो गमनविधात
 दोष उक्तः, इदानीमनुकूलमार्गव्यथस्थितेषु प्रजादिषु मन्त्रार्थं प्रविष्टस्य यथा गमनविधातो भवति तथा प्रतिपादयन्माह—
 पद्भुच्छिखीरं सतरं घयाइ तक्कस्स गिण्हणे दीह । गेहि विगिण्णिअमया निसट्ठ सुवणे अ परिहाणी ॥८८

पद्भुच्छिखीरं-पारिहाणी(श्री)श्वीरं तदन्वियन् श्रेयशीरं चागृह्णन् दीर्घां सिखाचर्यां करोति । तथा 'सतरं'ति सतरं षधि
 अन्वियमानस्तरराहितं चागृह्णन् दीर्घां सिखाचर्यां करोति । पुत्रादि चान्वियन्, आदिशब्दाश्चानीतमोदकादि परिगृह्यते,
 तदन्वियन् दीर्घां तां करोति, तदस्य वा ग्रहणे दीर्घां तां करोति । इदानीं तरुणीरादि प्रचुरं लब्धं सत् 'गेहि'षि शुद्धः सन्
 प्रचुरं मन्त्रपति, यद्वा 'विगिण्णिअमया निमट्ठ'षि विगिण्णं-परित्यागस्त्वन्मया निमट्ठ-प्रचुरं मन्त्रपति, तत्रैव प्रचुरमन्त्रये
 'सुवणे अ परिहाणी' प्रदोष एव स्वाभ्यायमकृतैव स्वयिति, सुवस्य च 'परिहाणी' सुत्रार्थविस्मरणमित्यर्थः, चञ्चब्दात् 'अह
 अगाति गेल्क' इत्येदस्यति तृतीयपाशापात् । एव वाषट्ठानुकूलमार्गव्यथस्थिते प्रथमे मन्त्रार्थं प्रविशतो गमनप्रतिधात उक्तः,
 इदानीमनुकूलमार्गव्यथस्थिते प्रथमे मन्त्रार्थं प्रविष्टस्य यथा गमनविधातो भवति तथाह—

गामे परितलिगाइमगणे संखडी छण विरुवा । सण्णी दाणे भद्दे जेमणविगईगहण दीहं ॥ ८९ ॥

‘ग्रामे’ इति द्वारपरामर्शः, ग्रामे प्रविष्टः सन् परितलिगादिमार्गणं करोति, परितलितं-सुकुमालिकादि उच्यते, तदन्विषन् दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । उक्तमनुकूलग्रामद्वारम्, इदानीमनुकूलसंखडीद्वारमुच्यते-‘संखडी छण विरुव’त्ति संखडी-प्रकरणं, सा च ‘क्षणे’ उत्सवे विविधरूपा भवति, एतदुक्तं भवति-गृहे गृहे दृष्टपूरादि लभ्यते, तदर्थी च दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । उक्तमनुकूलसंखडीद्वारं, इदानीमनुकूलपथव्यवस्थितसञ्ज्ञिद्वारमुच्यते-‘सण्णि’त्ति संज्ञिनः-श्रावका उच्यन्ते, तेषु मृष्टान्नार्थी दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । उक्तमनुकूलसञ्ज्ञिद्वारम्, इदानीमनुकूलदानश्राद्धकद्वारमुच्यते-‘दाणे’त्ति दानश्राद्धका उच्यन्ते, तेष्वनुकूलपथव्यवस्थितेषु प्रविष्टो मृष्टभोजनार्थी दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । उक्तं दानश्राद्धकद्वारम्, इदानीं मद्रकद्वारमुच्यते-‘भद्दे’त्ति अनुकूलपथव्यवस्थितेषु मद्रकेषु ‘जेमणविगईगहण दीहं’त्ति मृष्टभोजनविकृतिग्रहणार्थं दीर्घा भिक्षाचर्या करोतीति सर्वत्र योज्यमिति । तत्र प्रागभिदमुक्तं-प्रचुरभक्षणात्स्वपतः सूत्रार्थपरिहायनिर्भवति, अथ न स्वपिति ततः को दोषः ? इत्यत आह-

अह जगइ गेलन्नं असंजयकरणजविवाघाओ । इच्छमणिच्छे मरणं गुरुआणा छडुणे काया ॥ ९० ॥

अथ स्निग्धे आहारे मक्षिते सति जागरणं करोति, सूत्रार्थपौरुषी करोतीत्यर्थः । ततश्च को दोषः ? इत्यत आह-गेलन्नं

ग्लानस्य भवति, ग्लानस्ये सति तस्य साधोर्यस्यसंपत्तः प्रतिव्यागम्य करोति इच्छति च ततः को दोषस्तदेत्यत आह-असंपत्त
 करणे कीवव्याघातो भवति इच्छतः, अथ नेच्छति असयतेन क्रियां क्रियमाणां ततः 'अभिच्छे मरण' अनिच्छतो मरण
 भवति, न केवलमयमेव दोषः, 'गुरुवाचा छद्मये काया' गुरोराज्ञालोपः कृतो भवति, सुतस्य च छद्मये-परित्यागो गुरुत्वाः
 पदकायव्यापादनं कुर्वन्ति । यदा पुनस्तेषु ब्रह्मादिषु तर्कौदनादिग्रहणं करोति तदा पूर्वोक्ता दोषाः परिहृता भवन्ति ।
 एतेषु प्रतिपादयमाह—

तर्कौदनायाण गहणे गिलाण आयाइया जडा होंति । अप्यच च पढिच्छे सोच्चा अहवा सय नाउ ॥९१॥

तर्कौदनानां ग्रहणे सति ग्लानत्वदोष आशामङ्गदोषश्च, आदिशब्दास्यपि पक्षिमन्थदोषश्च, एते जडा इति-परित्यक्ता
 भवन्ति । इदानीं प्रतिषिद्धस्यापि कारणान्तरेणानुष्ठां दर्शयमाह—'अप्यं च पढिच्छे' अप्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति,
 किमर्थं ?—वस्त्रमालान् दोषान् धृत्वा पथिकद्वेः सकाशात्, 'अहवा सय नाउ' अथवा स्वयमेव ज्ञात्वा, कान् ?—
 दूरव्यवस्थितप्रामादिवोषान्, अप्राप्तमपि वेलां प्रवीक्ष्य इति । इदानीं तानेव दोषान् प्रतिपादयमाह—

दूरदृष्टिअ खुड्डलए नव भट अगणी अ पत पढिणीए । अप्यत्तपढिच्छण पुच्छ वाहिं अतो पविसिअव ॥९२॥

कदाचिदसौ प्रामो हरे भवति ततोऽप्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति, 'तद्विप्र'पि कदाचिदसौ प्राम तस्थितः-तद्वसितो
 भवति, कदाचिच्च 'सुड्डलय'पि स्वल्पदृष्टीरक्तः, कदाचित् 'पद' इति अमिनववासितो भवति, तत्र च पृथिवीकायः

सचिन्तो भवति, कदाचिच्च 'मड'त्ति मटाक्रान्तोऽसौ भवति, कदाचित् 'अगणी थ'त्ति अग्निना दग्धो भवति, कदाचिच्च ग्रान्तः-दरिद्रप्रायो भवति, कदाचिच्च प्रत्यनीकाक्रान्तो भवति, अत एभिः कारणैः 'अप्पत्तपडिच्छण'त्ति अप्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति, तेन च साधुना सञ्ज्ञिकुलं प्रविशता विधिपृच्छा पूर्ववत्कर्त्तव्या । एतदेवाह-'पुच्छ'त्ति, विधिपृच्छा पूर्ववत् । 'बाहि'त्ति चोदक एवमाह-बहिरेव स साधुस्तिष्ठतु यावत्सञ्ज्ञिकुले वेला भवतीति, आचार्यस्त्वाह-'अंतो पविसियव्वं' इमं च गाथाऽवयवं भाष्यकारो व्याख्यानयिष्यतीति । इदानीं तत्र संज्ञिकुलेषु प्रविष्टः साधुः कारणमाश्रित्य दीर्घामपि भिक्षाचर्यां यथा करोति तथा प्रतिपादयन्नाह—

कक्खडखित्तुओ वा दुब्बल अच्चाण पविसमाणो वा । खीराइगहण दीहं बडुं च उवमा अयकडिह्ले ॥ १३ ॥

'कक्खड' रूक्षादिगुणसमन्वितं यत्क्षेत्रं तस्माच्च्युतः-आयातः सन्, तथा दुर्वलो यदि भवति-वाय्वादिरोगाक्रान्तः, तथा पुरस्तादीर्घमध्वानं प्रवेक्ष्यति यदि, तत एभिः कारणैः क्षीरादिग्रहणनिमित्तं दीर्घां भिक्षाचर्यां करोति, बडुं च क्षीरादि गृह्णाति येनासौ कार्यस्य समर्थो भवति । आह-बहुभक्षणत्कथं विस्वचिकादिदोषो न भवति ?, उच्यते, 'उवमा अयकडिह्ले' उपमा-उपमानं अयो-लोहं तन्मयं यत्कडिह्लं तेन उपमा, एतदुक्तं भवति-यथा तप्तलोहकडिह्ले तोयादि क्षयमुपयाति एवमस्मिन् साधौ रूक्षस्वभावे बहूपि घृतादि क्षयं यातीति । इदानीं य एव प्राग्व्याचर्णिता दोषास्तानेव कारणान्तरमुद्दिश्य गुणवत्तया स्थापयन्नाह—

१ °स्तिष्ठति आ १५ । २ वाध्यादि° वा । ३ येनास्य वा ।

जे चेव पढिच्छणदीहसखसुषुवणेसु वणिणमा दोसा। ते चेव सपढिचक्खा होति इह कारणज्जाप ॥९४॥

ये एव दोषा 'पढिच्छके'पि प्रतिपासने 'दीह'पि दीर्घायां सिधाचर्यायां 'सख'पि प्रचुरमस्ये 'सुषुव'पि स्वापे, एतेषु स्थानान्तरेषु 'वणिताः' कथिता ये दोषास्त एव सप्रतिपद्याः-सुषुषुपर्याया गुणा इत्यर्थाः, भवन्ति, 'इह' अस्मिन् 'कारणत्वाते' क्लममाभित्य। इदानीं यदुक्तं निर्युक्तिरुक्ता-"पुच्छं वार्हि अतो पविशिन्न"ति, एतद् व्याख्यानयन् माष्यकार आह-
विहिपुच्छाप सणणी सोउ पविसे न वार्हि सचिक्खे। उग्गमदोसमपण चोयगवयण वार्हि ठाठ।५०। मा

'विधिपुच्छया' पूर्वाभिरितया 'सच्छिन' माषकं युत्वा तवः प्रविशेत्, क !-भावकगृहे, न च वदिः संशिष्टेत्, किं कारणम् !-उद्गमदोषमयात्, मा भूय साधुसुरिश्य कश्चिदाहारं कुर्यादसौ सन्धी। एवमुक्ते संस्थाचार्येण 'बोदगवयण' बोदकपत्रः, किं तद् ? इत्याह-'वार्हि ठाठ' बहिरैवास्तौ साधुमिधावेली प्रविपालयतु, मा भूत् प्राचूर्जक इति कृत्वा भावक आहारार्थं करिष्यतीति। एवमुक्ते संस्थाचार्य आह--

सोच्चा ददूण वा घादिट्टिय उग्गमेगयर कुज्जा। अप्पस पविट्ठो पुण चोयग ! ददु निवारिज्जा ॥५१॥ (मा)

युत्वा त साधु बहिरिर्विनमन्यस्मात्पुस्पादेः स्वयं वा हस्त उद्गमारीनां दोषायमेकसं-अन्यतमं कुर्यात्। 'अप्पस'पि अप्राप्त्यायां वेलायामेवच्छ्रावका कुर्यात्, एव बहिरिस्थितो दोषः, 'पविट्ठो पुण चोयग ! ददु निवारिज्जा' प्रविष्टः पुनरस्तौ

१ बल्लार-बोरक, दि मा।

साधुः सञ्ज्ञिकुलं हे चोदक ! 'दहुं'ति दृष्ट्वा उद्गमादिदोषं निवारयेत् । किञ्च—

उग्गमदोसाईणं कहणं उप्पायणेसणाणं च । तत्थ उ नत्थि सुन्नं बाहिं सागार कालदुवे ॥ ९५ ॥

उद्गमदोषादीनां कथनं करोति उत्पादनादोषाणां एषणादोषाणां च कथनं करोति, ततश्च यदि शुद्धं भक्तं ततस्तत्रैव सञ्ज्ञिगृहे भोक्तव्यम्, अथ तत्र नास्ति ततोऽन्यत्र गन्तव्यम् । एतदेवाह—'तत्थ उ'त्ति तत्रैव—श्रावकगृहे भुङ्क्ते, 'नत्थि'त्ति अथ तत्र नास्ति भोजनस्थानं ततः 'सुण्णं'ति शून्यगृहे याति, 'बाहिं'ति अथ शून्यगृहे सागारिकैर्भोक्तुं न शक्यते ततो बाह्यतो व्रजति । अथ तत्रापि 'सागार'त्ति सागरिकाः ततः 'कालदुवे'त्ति कालद्वितयं ज्ञातव्यं, किं स्वल्पो दिवस आस्ते आहोश्चित् महान् ?, यदि महास्वतो दूरमपि स्थण्डिले गत्वा समुद्रिशति, अथ स्वल्पो दिवसस्ततोऽस्थण्डिल एव यतनया समुद्रिशतीति । इयं तावन्निर्युक्तिगाथा, एतामेव भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्र चोदकाक्षेपपरिहारद्वारेण प्रवेशविधिरुक्तः, इदानीं बहिस्तिष्ठतोऽधिकतरदोषप्रतिपादनायाह—

फेडिज्ज व सइ कालं संखडि धित्तूण वा पए गच्छे । सुण्णघराइपलोअण चेइअ आलोयणाऽबाहं ॥५२ भा.

स हि तत्र बहिर्यवस्थितः किं कुर्यादत आह—'फेडिज्ज व सइ कालं' अपनयेत् 'सति'त्ति विद्यमानं भिक्षाकालम्, एतत्कृतं भवति—ग्रामे प्रहरमात्र एव भिक्षावेला भवति । तत्र च व्यवस्थितः साधुस्तां भिक्षावेला मपनयति, 'संखडि'त्ति कदाचित्त्रान्यान्यस्मिन् दिवसे सङ्घडिगसीत्, तदुद्धरितं च पर्युषितभक्तं प्रत्यूषस्येव मक्षितं गृहस्थैरतोऽसौ साधुर्बहिर्यवस्थितस्तस्य

अट इति, 'धिष्ण वा एए गच्छे'षि गृहीत्वा वा यद्यत्र रात्रं पक्ष वा उत्तरे एव भाषको गृहीत्वा ग्रामान्तरं गता, ततश्चासौ सायुस्त्रस्य अट इति, अथ एतदोपमपात्रवेष्टयम् । प्रविशतम को विधिरित्यत आह—सुष्णघरादिपल्लोपणं प्रविशन्नासौ सायुः शून्यपृष्ठाविप्रलोकन करोति, कदाचिद्यत्र मुक्तिक्रिया करोति, प्रविष्टम आबकगृहे 'चेह्य'षि चैत्यवन्दन करोति 'आलोचन'षि आलोचनं प्रायकाय ददाति, एतुताहभाषार्थेण कारणवशादेकाकी प्ररित इति, 'अथाह'षि न काचिद्वाचा स्त्रील्ल मन्वेपु मन्वेवामित्येव पृच्छति । तत्र च प्रविष्टो मिश्रावोपान् कषयमाह—

उगम पसणकवृण न किञ्चि करणिञ्ज अम्ह विहिदाण । कस्सट्टा आरमो ? तुज्जेसो पाहुणा हिमा ॥५३॥

उदमवोपानाम्—प्रायककर्माविदोपानां कषय एवमाथोपानां च कषय, ततश्च आरम्भ इष्ट एतच्च प्रतीति—नास्मदर्थे कथित्कर्षण्य आहारविधिः, किन्त्वस्माक विविधान क्रियते, तथा शोक "विहिगहियं विहिदिष्ण दोणहपि बहुक्कलं होति" । अथ कदाचिच्छ्रावको न कषयति तथा हिम्मरूपाणि पृच्छति, तानि शकृत्वाययावस्वित कषयन्ति । किं पृच्छति?, 'कस्सट्टा आरमो' कस्य निमिषमयमारम्भः?, इत्येव साधुना पृष्टे सति हिम्मरूपाण्यपि कषयन्ति—'तुज्जेसो'षि स्वदर्थमयमारम्भः, यतः 'पाहुण'षि प्रायूर्जका ययमिति । अथवा 'पाहुण'षि प्रायूर्जकानामर्थेऽयमारम्भो न तत्र, एव 'हिम'षि अर्थकरूपाणि कषयन्ति । अथ तत्रार्थकरूपाणि न सन्ति यानि पृच्छन्ते ततः स्वयमेव केनचिद्वाजेन रसवती यतो पाति, एतदेवाह—

रसवइपविसण पासण मिअममिअमुवक्खडे तथा गहणं । पज्जत्ते तत्थेव उ उभएगयरे य ओयविए ॥५४॥

रसवती-स्यपकारशाला तस्यां प्रवेशनं करोति, प्रविष्टश्च पश्यतां-दर्शनं करोति, तत्र च 'मितममितं उवक्खडे'ति कदाचिन्मितमुपस्क्रियते स्वल्पं, कदाचिदमितं उपस्क्रियते बहु, 'तथा गहणं'ति तत्र यदि मितं राद्धं ततः स्वल्पं गृह्णाति, अथ प्रचुरं राद्धं ततस्तदनु रूपमेव गृह्णाति । तत्र निर्युक्तिगाथायाः संबन्धि पूर्वार्द्धं व्याख्यातं, कतमत् ? 'उगमदोसाईणं कहणं उपायणेसणं च" इति, इदानीं मूलनिर्युक्तिकारगाथायां तस्यामेव यदुपन्यस्तं "तत्थ उ' ति तद्व्याख्यानयन्नाह-'पज्जत्ते तत्थेव उ' यदि पर्याप्तं भक्तं लब्धं ततस्तस्मिन्नेव गृहे शुक्लं इति । 'उभएगयरे य ओयविए'ति उभयं श्रावकः श्राविका च 'ओयविअं' खेदहं उभयं यदि भवति 'एगतरं च ओयविअं' अल्पसागारिकः-श्रावक इत्यर्थः, श्राविका वा ओयविआ-अल्पसागारिकेत्यर्थः, ततो शुक्लं इति । 'तत्थ उ'ति अयमवयवो व्याख्यातः, इदानीं 'नत्थि'ति अवयवो व्याख्यायते-

असइ अपज्जत्ते वा सुण्णघराईसु बाहि संसदं । लट्ठीइ दारघट्टण पविसण उस्सग आसत्थो ॥५५॥

असति तस्मिन्नुभये, यदा श्रावकोऽल्पसागारिको नास्ति, नापि श्राविकाऽल्पसागारिका, श्राविकाश्रावकयोरन्यतरो वा यदाऽल्पसागारिको नास्ति तदा अभावे सति 'अपज्जत्ते व'ति यदा पर्याप्तं तस्मिन् श्रावकगृहे भक्तं न भवति लब्धं तदाऽन्यत्रापि भिक्षाटनं कृत्वा 'सुण्णघरादीसु'ति शून्यगृहादिषु गम्यते भोजनार्थम्, आदिशब्दाद्देवकुलादिषु वा, तेषां च

शून्यगृहादीनां बहिरेव व्यथस्त्रिपतः सञ्चब्द-काश्चित्वादिरूपं करोति । कदाचित्पत्र कश्चित्सागारिको दुर्भारित्री भवेत् स च तेन दान्देन निर्गच्छति । अथैवमपि छन्दे छन्दे न निर्गच्छति ततो यस्माद्दारे घट्टन-आहनन क्रियते, ततः प्रविशति, प्रविष्टश्च यदि कश्चिन्न पश्यति ततः 'उस्मग्ग'ति इर्पापचनिमिष पञ्चविंशत्युच्छ्वासप्रमाणं कायोत्सर्गं करोति, तथा च 'आसत्तयो'पि मनामाशासितः सन् । ततश्च—

आलोअणमालावो अदिट्ठमिषि तहेव आलावो । किं उच्छाव न देसी ? अदिट्ठि निस्सकिअ मुजे ॥५६॥

'आलोक्कन' निरूपणं करोति, अथ निरूपिते कश्चिद् दृष्टः । 'आलावो'पि, यदि कश्चिद् दृष्टस्वत् आलापनं करोति किमिह मथानागतः ? इति । 'अदिट्ठमिषि तहेव आलावो'पि अददेऽपि सागारिके तथैवालापनं करोति, किमिह मथानायात् इति । अथैवमप्युक्ते न कश्चित्तत्रोपरं ददाति तत् इत्युच्यते—'किमुच्छाव न देसीति !, कस्मादुच्छाप-प्रतिबचनं न प्रयच्छसि ? । अथैव प्रकटीभूतः सागारिकः पद्यात् प्रकटीभूतो सुआनस्य सतः ततः—

दिट्ठि असंभमपिढो तुज्झवि य इमोत्ति साह वेउधी । सोवि अगारो दोच्चाइ नीइ सुंणिउत्ति काऊण ॥५७॥

इष्टे सागारिके सति 'असंभम'पि असम्भ्रमो-न मयं कर्षव्यम्, असम्भ्रान्तेन च तेन साधुना 'पिण्ढो तुज्झवि अ

१ उस्मग्ग-च्छिष्यकर्मं प्रकच्छेति वा. । २ विपत्तति वा. पा. १-२. ३ ।

इमोत्ति स्वाहा(साह) भिक्षापिण्डं गृहीत्वा एवं करोति-अयं यमाय पिण्डः, अयं वरुणाय पिण्डः, अयं घनदाय पिण्डः, अयमिन्द्राय पिण्डः, तुञ्जवि अ इमोत्ति स्वाहा-तवाप्ययं पिण्डः स्वाहा । 'वेउवि'त्ति विकृतं शरीरं करोति पिशाचगृहीत इव, एवंविधं च तं साधुं दृष्ट्वा सोऽप्यगारी 'दोच्चाइ' इति भयेन 'पीति' निर्गच्छति, 'मुणित्ति काळणं' पिशाचोऽयमितिकृत्वा । एवं तावदभ्यन्तरस्थसागारिकदर्शने भुञ्जानस्य विधिरुक्तः । यदा तु पुनर्वहिव्यवस्थित एव एभिः स्थानान्तरैः पश्यति तदा को विधिः ? इत्यत आह—

निव्वेण व मालेण व वाउपवेसेण अहव सढयाए । गमणं च कहण आगम दूरब्भासे विही इणमो ॥५८॥

यदा तु सागारिको बहिव्यवस्थित एव तं साधुं नीत्रेण-छिद्रेण कुटिकार्फहुकेन पश्यति 'मालेण व'त्ति मालेन-उपरितलव्यवस्थितो यदा कदाचिच्छठतया पश्यति, 'वाउपवेसेण'त्ति, अथवा 'वायुप्रवेशेन' गवाक्षेण शठतया पश्यति, अथवेति विकल्पार्थः, अनेनान्येन वा प्रवेशेन 'शठतया' धूर्ततया पश्यति, दृष्ट्वा च 'गमणं च' गमनं च करोति स सागारिकः, 'कहण'त्ति गत्वा चान्येभ्यः कथयति-यदुताऽऽगच्छत पश्यत पात्रके भुञ्जानः साधुर्दृष्ट इति, तत 'आगम'त्ति तेऽप्यागच्छन्ति, पश्यामः किमेतत्सत्यं न वेति, 'दूरब्भासे विही इणमो' दूरादागच्छतां अभ्यासाद्दऽऽगच्छतां 'विही इणमो' विधिः अयं च वक्ष्यमाणलक्षणो भवति । कश्चासौ विधिरित्यत आह—

१ स्थानान्तरं आ. पा. १ । २ पवइकेन कटकेन पश्यति आ पा. १-२ पु. । ३ प्रदेशेन आ पा. १-२. पु. ।

यव मुजइ बहु विगिचई पउमपत्तपरिगुण । पत्तेसु कहिं भिक्खु दिट्ठमदिट्ठे विमासा उ ॥५९॥ (मा)

यदि वावरे सागारिकास्ततः स साधुः 'धोबं सुबति' स्लोकं सुद्धे, बहुमक 'विगिचति' लज्जति मर्षादौ-अल्प सागारिकं करोति पुर्या वा आच्छादयति, अयाम्यास एव सागारिकास्ततः 'धोव सुबति'सि अन्यथा व्यस्रियायते-स्लोक पात्रमात्रं सुखस्यान्तस्तिष्ठति वाक्चान्मात्रमेव सुद्धे, सेपं परित्यजतीति प्राग्वत्, 'पठमपच'सि पणपत्रसदसु निलेप सन्त इदं पृच्छन्ति-'कहिं भिक्खु'सि स्वाभ्यायं कुंस्तिष्ठतीति । एव च व्यवस्थितस्य साधोस्ते सामारिकाः प्राप्ताः, ते च प्राप्ताः कार्या, यदि इदो भिक्खामटन् तत इदं वक्ति-उत्रैव श्रावकादिगुरे मशयित्वा इहागत इति । अयं न इदो भिक्खामटस्ततः- अदिट्ठे किं वेला तेसिं निवधमिं दायणे खिसा । ओहामिओ उ बहुओ वणणो अ पहाविओ तहिअ ॥६०॥

अष्टे सति इदं वक्तव्य-किं वेला वरति भिक्खामटनस्य ? अपैपमप्युक्तानां पात्रकदर्थने निर्वन्धः ततो 'दायणे'सि वर्ययति पात्रक, इष्टे च पात्रके सति 'खिस'सि ते सागारिकास्त बहुकं शुगुप्तन्ते-विकृत्वा मसमीक्षितमाणिमिति । ततः किं जातम् ?-'ओहामिओ उ बहुओ' अंयम्राञ्जितो बहुकस्तिरस्तु इत्यर्थः । वर्षष-यञ्चः प्राक्यापित तत्रेति-उस्मिन् भोजन विधौ । 'सुण्ण' इत्ययमवयवो व्याख्याता, इदानीं 'वाहिं सागार'सि असुमनयव व्याख्यानयथाह-

१ भिक्खेन सने का., पात्रकं क. १. २ पण्डितो क. १-२ ।

सुणघरासइ बाहिं देवकुलाईसु होइ जयणा उ । तेगिच्छिधाउखोभो मरणं अणुकंपपडिअरणं (भा.)

शून्यगृहस्यासति-अभावे 'बाहिं देवकुलाईसु होति जयणा उ' ततो बहिर्देवकुलादौ व्रजति, तत्रापि देवकुलादौ वन-
 गह्वरादौ वा इयमेव यतना कर्तव्या 'बाहिं संसदं लङ्गीए दारघट्टण' इत्येवमादि सर्वं कर्तव्यम् । अथ कथं बहिः सागारिक-
 सम्भवः ? अत आह, 'तेगिच्छि'चि 'चिकित्सकः' वैद्यः स कदाचित्तस्य साधोर्भिक्षामटतः 'घातुखोभो'ति धातुवैषम्यं
 दृष्ट्वा इदं चिन्तयति-यद्यस्यामवस्थायामयं साधुर्भक्षणं करोति ततः 'मरणं'ति अवश्यमेव त्रियते, स वैद्यः 'अणुकंप'ति अनु-
 कम्पया 'पडियरणं'ति साधोरनुमार्गेण गत्वा निरूपणं करोति, यद्ययमिदानीमेव भक्षयिष्यति ततो निवारयिष्यामि ।
 वैद्यकशास्त्रपरीक्षणं वा कृतं भवति, एवमसौ वैद्यस्तस्य साधोरनुमार्गेण गत्वा लीनस्तिष्ठति साधुरपि—

इरियाइ पडिक्कंतो परिगुणणं संधिआ भे का गुणिआ? अम्हं एसुवएसो धम्मकहा दुविहपडिवत्ती॥६२॥

ईर्यापथिकीप्रतिक्रान्तः सन् 'परिगुणणं'ति कियन्मात्रकमपि स्वाध्यायं करोति, अस्मिन् प्रस्तावे साधुः समघातुरेव
 संजातः ततश्च वैद्योऽपि तं साधुं समघातुं दृष्ट्वा इदं वक्ति- 'संहिता भे का गुणिया' संहिता-चरकसुश्रुतरूपा का गुणिता ?
 अधीता, येन भवताऽऽर्गतमात्रेणैव न भुक्तं । साधुरप्याह- 'अम्हं एसुवएसो' अस्माकमयं सर्वज्ञोपदेशः, यदुत स्वाध्यायं
 कृत्वा भुज्यत इति । 'धम्मकहा दुविहपडिवत्ती' ततश्चासौ साधुर्धर्मकथां करोति, पश्चात्तस्य वैद्यस्य 'दुविहपडिवत्ति'ति

कदाचित्संपतो मधेत् कदाचिच्चक्रावक इति । इदानीं परिदेवकुलादौ श्रेष्ठतो विधिकस्तः, यदा तु पुनर्देवकुलाद्यपि सागारिकेभ्योऽपि भवति तदाऽनुकुलमार्गव्यवस्थितं स्पष्टिदं प्रति प्रयाति—

यद्विच्छासइ चीर निवायसरस्वणा तिपचेव । सेस जा यद्विच्छ असईए अणगगामसि ॥६३॥ (भा)

‘यद्विच्छ’षि स्पष्टिले गत्वा सुहृदे, ‘असति’षि अप स्पष्टिठ नास्ति सुषा ष पीळते ततोऽस्पष्टिठ एव ‘चीर’न्ति चीरमास्तीर्य पादयोरवस्तवम सुहृदे, किमर्थं पुनस्तचीरमास्तीर्यते ? अत आह—‘निपातसरक्षणाय’ परिष्ठाटिनिपात संरक्षणाय, तथा हि परिष्ठाट्या निपतन्त्या दृषिषीक्यादिर्विचरस्यते इति । ‘तिपचेव’षि तत्र चीरोपरि अस्पष्टिठलस्यः कियन्नस्पतिः, त्रीन् पञ्च वा क्वलान् । ‘सेसं जा यद्विच्छ’ श्रेय-अपरं मक्त तावन्नयति यावत्स्पष्टिठल प्राप्तम् । ‘असईए’षि अपान्तराले स्पष्टिठलस्यासति ‘अण्यगामसि’षि अन्यं ग्रामं प्रयाति, तत्र ष स्पष्टिठले सुहृ इति । इदानीं यदुस्त अपहुप्पते काले त चेव तुगाउय नइकामे । गोमुचिअदइइए सुजे अइवा पएसेसु ॥ ६४ ॥ (भा)

अथ तस्य मिषोर्गच्छतो योऽप्रावमिप्रतो ग्रामः स कोसत्रये संजातः, तत्र च यदि कालः पर्षाप्यते ततस्त्वन्नक्त पूर्वगृहीत परितपन्नान्यद् गृह्णाति, अथास्तमनकाल आसन्नस्ततः ‘स वेस’षि तदेव पूर्वगृहीत मक्त क्षेत्रातिक्रान्तमपि

१ मुञ्जमिषि’ घ. १ । १ वचनास्तमनकाल वा. ।

भुङ्क्ते, 'दुगाउअं नइकामे'त्ति यदा तु कालः पर्याप्यते तदा तत्पूर्वगृहीतं भक्तं द्विगव्यूतात्परतो नातिक्रामयति न नयति, गव्यूतद्वय एव तत्परित्यज्य याति, तत्र च गतः काले पर्याप्यमाणेऽन्यद् ग्रहीष्यतीति, यदा पुनस्तस्य साधोर्व्रजतः क्रोशद्वय-व्यवस्थितग्रामस्यारत आदित्योऽस्तम्युपयाति न चान्तराले स्थण्डिलमस्ति तदा 'गोमृत्तिगदङ्गादिसु भुंजे' गोमूत्रदग्धेषु देशेषु भुञ्जीत, आदिशब्दात्त्वक्रोत्कीर्णभूप्रदेशादौ भुङ्क्ते इति, 'अहवा पएसेसु'त्ति यदि गोमूत्रदग्धादिस्थानं न भवति ततो घर्माघर्मास्तिकायकल्पनां तस्मिन् स्थाने कृत्वा भुङ्क्ते, एतदुक्तं भवति-घर्माघर्मास्तिकायैस्ति रोहितायां भुवि अहं व्यव-स्थितः, ततश्चानया यतनया सशुक्ता दर्शिता भवति । उक्तं सञ्ज्ञिद्वारम्, इदानीं साधर्मिकद्वारप्रतिपादनायाह—
दिठ्ठमदिठ्ठा दुविहा नायगुणा चैव तहव अन्नाया । अदिठ्ठावि अ दुविहा सुअअसुअ पसत्थअपसत्था ॥१६६

साधर्मिका द्विविधाः—दृष्टा अदृष्टाश्च, 'नायगुणा चैव तहय अण्णाया'ये ते दृष्टाः साधर्मिकास्ते द्विविधाः—कदाचिज्ज्ञातगुणा भवन्ति कदाचिदज्ञातगुणाः । 'अदिठ्ठावि अ दुविहा' येऽप्यदृष्टाः साधर्मिकास्तेऽपि द्विविधाः—'सुअअसुअ'त्ति श्रुतगुणा अश्रुत-गुणाश्च । 'पसत्था(त्यअ)पसत्थ'त्ति ये ते ज्ञातगुणास्ते द्विविधाः—प्रशस्तज्ञातगुणा^१ अप्रशस्तज्ञातगुणाश्च, येऽपि तेऽज्ञात-गुणास्तेऽपि द्विविधाः—प्रशस्ताज्ञातगुणा अप्रशस्ताज्ञातगुणाश्चेति । येऽपि ते श्रुतगुणास्तेऽपि द्विविधाः—प्रशस्तश्रुतगुणा अप्रशस्तश्रुतगुणाश्च । येऽपि तेऽश्रुतगुणास्तेऽपि द्विविधाः—प्रशस्ताश्रुतगुणा अप्रशस्ताश्रुतगुणाश्च । आह—ये दृष्टास्ते कथमज्ञातगुणा भवन्तीत्यत आह—

१ ऊर्ध्वव्यवस्थितः पा. २. का. ।

दिद्वा व समोसरणे न य नायगुणा ह्विल्ल ते समणा । सुअगुण पसस्य इयरे समणुच्चियरे य सवेवि ॥९७॥
 'दद्याः' उपलब्धाः सामान्यतो श्रुतिरि क ! 'समवसरणे' धात्रादौ, न च द्वावगुणास्ते भवेयुः भ्रमणाः । 'सुयगुण
 पंसत्प इयरे' चि इतरे इति अदृष्टानो परामर्शो, तेऽदृष्टा सुअगुणेति-भ्रुतगुणाः, भ्रुतगुणा अपि सन्तः 'पसरय' चि प्रस्रस्तभ्रुतगुणा
 गृह्यन्ते, तदनेन सुअगुण पसत्पचि भावित, 'इतरे' चि अदृष्टभ्रुतगुणास्तेऽपि प्रस्रस्तभ्रुतगुणा इत्ययमन्तरगतगायोपन्यस्तमङ्गक
 एकः सचित इति । 'समशुचियरे य सवेवि' सर्वेऽपि चैते भ्रुतादिगुणभेदमिमाः* साधवः समनोद्धाः इतरे च-असमनोद्धा
 इति, साम्मोगिका असाम्मोगिकाभेदपर्ययः । इदानीमेषां धमजानां सर्वेषां मध्ये ये सुद्धास्त्वेष्वेव संवसन करोति नेतरेष्विति,
 असुमेचार्य प्रतिपादयन्नाह—

जइ सुद्धा सवासो होइ असुद्धाण बुविह पडिलेहा । अडिमतरथाहिरिआ बुविहा दवे अ भावे अ ॥९८॥

यदि दुदाः-संवासदुदाः के अमिषीयन्ते ? प्रस्रस्तभ्रुतगुणास्तथा प्रस्रस्तद्वावगुणाश्च, तेष्वेवविषेषु संवासाः-सवसन
 करोति । 'होइ असुद्धाण बुविह पडिलेहा' महस्पद्भुदानां द्विविधा प्रत्युपेक्षणा, तत्राशुद्धा अप्रस्रस्तभ्रुतगुणास्तथाऽप्रस्रस्त-
 भावगुणा अशुद्धा अमिषीयन्ते, तद्विषय द्विविध प्रत्युपेक्षण भवति, कथम् ?-'अडिमतरथाहिरिआ' एका अम्यन्तरप्रत्यु
 पेक्षणा, अपरा बाह्यप्रत्युपेक्षणा । 'बुविहा दवे य भावे य' एकैका च प्रत्युपेक्षणा द्विविधा, याऽसौ अम्यन्तरा प्रत्युपेक्षणा सा

१ स्वप्नादौ वा पा ९. ५. १. १ पणवति मादिठ इणपेचि-इतरे इत्यप्येवानी इत्यर्थः ते अदृष्टाः कुल्युणा इत्यनम भा । १ करोति पा २ ।

द्रव्यतो भावतश्च भवति, याऽपि बाह्या प्रत्युपेक्षणा साऽपि द्रव्यतो भावतश्चेति द्विविधैव । इदानीं बाह्यां प्रत्युपेक्षणां द्रव्यतः प्रतिपादयन्नाह—

घटाइतलिअदंडग पाउय संलग्गिरी अणुवओगो । दिसिपवणगामसूरिअ वितहं उच्छोलणा दवे ॥९९

‘घटादि’त्ति घृष्टा जङ्घासु दत्तफेनका, आदिशब्दात्तु मट्टा तुष्पोट्टादयो गृह्यन्ते ‘तलिग’त्ति सोपानत्काः—उपानद्रूढपादाः । ‘दंडग’त्ति वेत्रैलतादण्डकैर्गृहीतैः ‘पाउय’मिति प्रावृतं यथा संयत्यः प्रावृण्वन्ति कल्पं तथा तैः प्रावृतं । ‘संलग्गिरी’त्ति परस्परं हस्तावलग्निकया व्रजन्ति, अथवा ‘संलग्गिरी’त्ति युगलिता व्रजन्ति, ‘अणुवओगो’त्ति अनुपयुक्ता व्रजन्ति, ईर्याया-मनुपयुक्ताः । एवं बहिर्भुवं गच्छन्तः प्रत्युपेक्षिताः इदानीं सञ्ज्ञाभूमिं प्राप्तान् तान् संयतान् प्रत्युपेक्षते—‘दिसि’त्ति आगमो-क्तदिग्विपर्यासेनोपविशन्ति । ‘पवण’त्ति पवनस्य प्रतिकूलमुपवेष्टव्यं ते तु आनुकूल्येन पवनस्योपविशन्ति । ‘गाम’त्ति ग्रामस्याभिमुखेनोपवेष्टव्यं, ते तु पृष्ठं दत्त्वोपविशन्ति । ‘सूरिय’त्ति सूर्यस्योभिमुखेनोपवेष्टव्यं, ते तु पृष्ठं दत्त्वोपविशन्ति । एव-मुक्तेन प्रकारेण वितथं कुर्वन्ति । ‘उच्छोलण’त्ति पुरीपमुत्सृज्य प्रभूतेन पयसा क्षालनं कुर्वन्ति । ‘दवे’त्ति द्वारपरामर्शः । इयं तावद्बाह्या द्रव्यतः प्रत्युपेक्षणा । आह—अनन्तरगाथायां अभ्यन्तरायाः प्रत्युपेक्षणायाः प्रथममुपन्यासः कृतः, ततस्तामेव व्याख्यातुं युक्तं न तु बाह्यामिति, उच्यते, प्रथमं तावद्बाह्यैव प्रत्युपेक्षणा भवति पश्चादा(द)भ्यन्तरा, अतो बाह्यैव व्याख्या-यते—आह—किमितीत्यमेव नोपन्यासः कृतः १, उच्यते, अभ्यन्तरप्रत्युपेक्षणायाः प्राधान्यख्यापनार्थमादानुपन्यासः कृतः ।

१ बुष्पोट्टादयो ल १-२ पा १ । २ चित्रलता° आ. १ । ३ हस्तावलग्निकया आ. पु । ४ °सोभिमुख्येनो° ल १-२ । ५ स्याभिमुख्येनो° पु ।

एव तावदाद्या प्रत्युपेक्षणा द्रव्यतोऽभिहित्वा, इदानीं बाधां प्रत्युपेक्षणां भावताः प्रतिपादयन्नाह—

विकहा हसितउग्गाइय भिन्नकहाचक्रवालछलिभकहा । माणुसतिरिआवाय् दायणआयरणाया भावे ॥१००

‘विकषा’ विकृषा कषा विकृषा, अथवा ‘विकषा’ श्रीमक्त्तपौरवतपदकषा तां कुर्वन्तो ब्रजन्ति, तथा हसन्त उद्गायन्तव्य ब्रजन्ति । ‘भिन्नकह’षि भेदुनसंबद्धा रामसिद्ध कषा तां कुर्वन्तो ब्रजन्ति । ‘चक्रवाल’षि मण्डलबन्धेन स्थिता ब्रजन्ति । ‘छलिअकह’षि पट्टप्रक्षरुणायाः पठन्तो गच्छन्ति । तथा ‘माणुसतिरिआवाय’षि माणुयापते तिर्ययापाते च सञ्चयां ब्युत्सुजन्ति । ‘दायण’षि परस्परस्याहुस्या किमपि वर्धयन्ति इयमेव बाधरजता वर्धनताऽऽवरणता, ‘भावे’षि द्वात्परामर्शः । इय बाधमावमहीकृत्य प्रत्युपेक्षणा, एव बाधप्रत्युपेक्षण्याऽऽहुदानपि साधून् इष्ट्वा प्रविशति, कदाचित्ते गुरोरनादेशेनैव एव ब्रजन्ति । एतदेव प्रतिपादयन्नाह—

वाहिं जइवि असुद्धा तहावि गतूण गुरुपरिकल्हा उ । अहव विसुद्धा तहवि उ अतो दुविद्धा उ पडिलेहा ।१०१

बाधप्रत्युपेक्षणामहीकृत्य यथाप्यद्वास्ताथाऽपि प्रविश्य गुरोः परीक्षा कर्षक्या, अथवा बाधप्रत्युपेक्षण्या यद्यपि च निवृद्धा एव भवन्ति तथाऽपि तु वन्तः—अस्मन्तरतः अस्मन्तरां प्रत्युपेक्षणामाभित्य द्विविधैव प्रत्युपेक्षणा भवति कर्षक्या—द्रव्यतो भावतव्य । इदानीमसौ अस्मन्तरप्रत्युपेक्षणामहीकृत्य द्रव्यतः परीक्षां करोति सावमिकासत्तु क्लेदु भिंधाचर्यया

प्रविष्टः सन्—

पविसंतनिमित्तमणेसणं च साहइ न एरिसा समणा । अम्हं च ते कहिंती कुक्कुडखरियाइठाणं च ॥१०२

प्रविशन् भिक्षार्थं निमित्तं पृच्छयते गृहस्थैस्ततश्च न कथयति, 'अणेसणं' अनेपणां गृहस्थेन क्रियमाणां निवारयति, ततः स गृहस्थः कथयति, 'न एरिसा समणा' नास्मदीया एवंविधाः श्रमणाः, अस्माकं हि ते निमित्तं कथयन्ति अनेपणीयमपि गृह्णन्ति एवमभिधीयते गृहस्थेन, 'कुक्कुड'ति कुकुटप्रायोऽयमिति । एवं तावद्भिक्षामटता प्रत्युपेक्षणा कृता, इदानीं दूरस्थ एवोपाश्रयप्रत्युपेक्षणां करोति—'खरिया' इत्यादि खरिया—द्व्यक्षरिका तत्समीपे स्थानं—उपाश्रयः, आदिशब्दाचरिकादिसमीपे वा । इयं तावद्दसतिबाह्या प्रत्युपेक्षणा, इदानीमुपाश्रयाभ्यन्तरे द्रव्यप्रत्युपेक्षणां कुर्वन्नाह—

दवंमि ठाणफलए सेज्जासंथारकायउच्चारे । कंद्दप्पगियविकहा बुग्गहकिड्डा य भावंमि ॥ १०३ ॥

द्रव्यमिति द्वारपरामर्शः, 'ठाणफलए'चि स्थानं—अवस्थितिः, फलकानामवस्थितिं पश्यति, तानि हि वर्षाकाल एव गृह्यन्ते न शेषकाले, स तु प्रविष्टः शेषकालेऽपि फलकानि गृहीतानि पश्यति । 'सेज्जा' इति शेरतेऽस्यामिति शय्या—आत्तरणं तदा-स्वतमेवास्ते, संस्तारकः—वृणमयः, प्रकीर्यन्तेऽवस्त्वृणानि स्वपद्भिस्तं संस्तारकं पश्यति, 'काय'ति कायिकाभूमि गृहस्थ-संबद्धां पश्यति, 'उच्चार'चि गृहस्थैः सह पुरीपव्युत्सर्गं कुर्वन्ति, अथवा 'उच्चार'चि श्लेष्मणः परिष्ठापनमङ्गणे कुर्वन्ति, एवं-

१ निवारयति, न आ । २ अवस्थिति ल. १-२ ।

स साधुः पश्यति । इयमभ्यन्तरा इत्यप्रत्ययेषणा, इदानीमभ्यन्तरां मावप्रत्ययेषणां प्रतिपादयन्नाह—‘कदल्प’चि कन्दर्प
गीतविक्रमा’ कुर्वन्ति, तथा ‘युगाह’चि विप्रहः—कलहस्य कुर्वन्ति, ‘किङ्’चि पाद्यकरूपदेकैः प्रीठन्ति, ‘भावभि’ मावविषया
प्रत्ययेषणा । उक्ता अभ्यन्तरा मावप्रत्ययेषणा, इदानीमेतदोपवर्धितेषु सयतेषु प्रविशति, एतदेवाह—

सविग्नेषु पवेसो सविग्गऽमणुन्न वाहि किहकम्म । ठवणकुलापुच्छणया पत्तोच्चिअ गच्छ गति(वे)सणया ॥

संविन्नाः—भोषामिषापिपस्तेषु प्रवेद्यः कर्षव्यः समनोधेषु । अथ समनोषा न सन्ति तत ‘संविग्गऽमणुण्ण’चि संविद्येषु
अमनोधेषु प्रवेद्यः । तत्र च ‘वाहि’चि वहिरेव प्रविद्यस्युपकरणभेकस्मिन् प्रवेद्ये मुख्यति । ततः ‘किरिक्कम्म’चि तद्दुचरकाल
बन्दन करोति । ततः ‘ठवणकुलापुच्छणया’ स्यापनाङ्गलानि पृच्छति मिद्यार्यं, ततस्ते कथयन्ति—अमुकत्रामुक्कानि । ‘एत्थोच्चिअ
गच्छ’चि मस्या एव मिद्याटनभूमेर्गभिष्यामि, इत्येव त्रवीति । ‘गवेसणय’चि त तस्माद्भामादेर्निर्गत न निर्गतमिति वा एव
गवपलं कुर्वन्ति । उक्त सावमिक्कारम्, इदानीं वसविद्यारममिषीपते, स च साधुर्गच्छन् अस्तमनसमये वसति निरूपयति,
सा च एतेषु स्वानेषु निरूपणीया—

संविग्गसनिमद्ग सुधे निह्वाह मोत्तुऽहाच्छदे । वच्चतस्सेतेसु वसहीए मग्गणा होइ ॥ १०५ ॥

‘संविग्नेषु वसविद्यार्यणा कर्षव्या, सञ्ची-भोद्धः सविग्गमावितस्त्वस्मिन् वा वसतिमार्गणा कर्षव्या, मद्रकः साधूनां

१ अस्ति चि. पा १ । १ संविग्नेषु वसविद्यार्यणा होइ संविग्नेषु वा । २ मद्रकः मद्रकः—संविग्गमावितस्त्वस्मिन् वा वसतिमार्गणा
कथम् एतन्ने च

तस्मिन्वा वसतिमार्गणा कर्त्तव्या, तदभावे शून्यगृहादौ वसतिमार्गणा कर्त्तव्या, 'णितियादि'ति नित्यवासादिषु, आदिशब्दा-
 त्पार्श्वस्थादयस्त्रयो गृह्यन्ते, तेषु वसतिमार्गणं कर्त्तव्यं, 'मोऽुहाच्छंदे'ति मुक्त्वा यथाच्छन्दान् स्वच्छन्दानित्यर्थः, तत्र
 वसतिर्न मृग्यते, ब्रजतः साधोरेतेष्वनन्तरोदितेषु वसतेमार्गणा-अन्वेषणं कर्त्तव्यम् । इयं द्वारगाथा वर्चते । इदानीमेनामेव
 गाथां प्रतिपदं व्याख्यायन्नाह—

वसही समणुणेषुं निइयादमणुण अणहि निवेए । संनिगिहि इत्थिरहिए सहिए वीसुं घरकुडीए । १०६

वसतिरन्वेषणीया क्व ?, अत आह—'समणुणेषुं' संविग्नसमनेत्रेषु आदौ वसतिरन्वेषणीया, 'नितियादमणुन्न अणहि
 निवेए' अथ तु तत्र नित्यवास्यादयः अमनोज्ञा अन्यसामाचारीप्रतिबद्धा वा भवन्ति, आदिशब्दात्पार्श्वस्थादयो गृह्यन्ते,
 तत्रैतेषु विद्यमानेषु नैतेषां मध्ये निवसितव्यं, किन्तु 'अणहि' अन्यत्र वसतिं कृत्वा 'णिवेदे' निवेदयित्वा एषामेव-यथा-
 ऽणुष्मिन् अहं वसिष्यामि प्रतिजागरणीयो भवद्भिरिति, क्वासौ निवसति ? किं विशिष्टे वा गृहे निवसति ?- 'संनि'ति
 सञ्ज्ञी-श्रावकः, स च यदि महिलया रहितस्ततस्तद्गृहे वसति, अथासौ नास्ति ततः 'गिहि'ति गृही भद्रकोऽत्र सूचितः,
 स च स्त्रिया रहितस्ततस्तसमीपे वसति । अथ भद्रकोऽपि स्त्रीरहितो नास्ति किन्तु सहितः स्त्रिया, ततः सहिते-स्त्रीयुक्ते सति
 'वीसुं'ति पृथग् निवसति, क्व ?- 'घरकुडीए' तस्यैव गृहस्य बहिरवस्थितं रन्धनकादि, अथवा तत्फलहिकान्तर्गतकुट्यां वा
 निवसति । अथ भद्रकादिगृहं नास्ति ततः शून्यगृहे निवसति । किं विशिष्टे ?, अत आह—

अद्भुतवासिष्ठ सकवाढ निम्बिले निम्बिले वसइ सुण्णे । अनिवेइपर्येसिं गेलसिं न एस अम्हति ॥१०७॥

‘बहुशुभासिप’पि बहुना यद्भुशसिं तदपि सकपाट यदि मवति तदपि निषिड मवति तदपि यदि निषल मवति न पतनमय यत्र तत्र वसितव्य, तत्र त्रैपा गाथोपन्यस्तानां चतुर्णां पदानां पोटञ्जमक्रका निष्पद्यन्ते, स वैषधिवे गृहे निषसति कथयित्वा नित्यवास्यादीनां यथाञ्जमत्रोपिठो मचङ्गिर्मठनीयो, यदा पुनः ‘अष्विद्वेदितेवरेसि’ति यदा तु नित्य वास्यादीनामनियेष वसति, तत्र च उचिताः सन् देवयोगाद् ग्लानः संभावस्त्वो ग्लानरवे सति नित्यवास्यादीनां स गृहस्य बागल्य कथपति-यदुव प्रत्रवितोऽपद्भुः संभावः, ते नित्यवास्यादयोऽस्माकं न कथितमिति कृत्वा एव सुवते-‘न एस अम्ह’ति न एयोऽस्माकं-नायमस्मद्गोषरे, यदा तु पुनः पूर्वोक्तानां सर्वेषामेवामावाः संभावः, किन्तु वस्मिन् क्षेत्रे नित्य वास्यादयः सन्ति तवस्तेष्वेव वसितव्यम्, एतदेवाह--

नित्तिआइअपरिमुचे सहिएपर पक्खिए व सज्जाए । कालो सेसमकालो वासो पुण कालचारीसु ॥१०८॥

नित्यवास्यादौ वसति, आदिब्रह्मादमनोबुधे वसति, कथमित्याह-‘अपरिसुचे’पि तेनित्यवास्यादिभिर्यः प्रवेशस्वस्या वसतेर्न परिहृक्का-अनाक्रान्तस्वस्मिन् प्रवेशे अपरिसुके च सति वसति, ‘सहितेवर’पि ते च नित्यवास्यादयः सहितेवरे सहिताः संयतीमिर्युक्ताः केचन नित्यवास्यादयो मवन्ति, इतरे इत्यपरे संयतीभी रहिता मवन्ति, तेषु निवसति । ये ते

संयतीभिर्युक्तास्ते द्विविधा-एके कालचारिणीभिः संयतीभिर्युक्ताः, तत्र निवसत्येव, अपरे अकालचारिणीभिः संयतीभिर्युक्ताः, कश्च कालः ? 'पक्खिए व सज्झाए'त्ति ताः संयत्यः पाक्षिकक्षामणार्थमागच्छन्ति स्वाध्यायार्थं वा, अयं कालः शेषस्तु अकालः, तत्र 'वासो पुण कालचारीसु' वासस्तु तस्य साधोः कालचारिश्रमणीयुक्तेषु भवतीति । अथ कालचारि-संयतीयुक्ताः साधवो न सन्ति, ततः—

तेण परं पासत्थाइएसु न य वसइऽकालचारीसु । गहिआवासगकरणं ठाणं गहिएणऽगहिएणं ॥ १०९ ॥

ततः पार्श्वस्थादिषु वसति, न च वसत्यकालचारिसंयतीसहितेषु, तेषु च पार्श्वस्थादिषु वसतः को विधिरित्येतदाह- 'गहिआवासगकरणं'ति गृहीतेन, केन ?-उपधिना, अनिक्षिप्सेनेत्यर्थः; आवश्यकं-प्रतिक्रमणं करोति, ततश्च प्रतिक्रान्ते सति तत्रैव 'ठाणं'ति कायोत्सर्गं करोति । 'गहिएणऽगहिएणं'ति यदि शक्नोति ततो गृहीतेनोपकरणेन कायोत्सर्गं करोति, अथ न शक्नोति ततः 'अगहिएणं'ति अगृहीतेनोपकरणेन कायोत्सर्गं करोतीति । अथ कायोत्सर्गं कर्तुं न शक्नोति श्रान्तः सन् ततः- निसिअ तुअट्टण जग्गण विराहणभएण पासि निक्खिवइ । पासत्थाइणेवं निइए नवरिं अपरिसुत्ते ॥ ११०

ततो निषणः-उपविष्टः गृहीतेनोपकरणेनास्ते 'तुअट्टणं'त्ति त्वग्वर्त्तनं-निमज्जनं करोति गृहीतेनोपकरणेन करोति यदि शक्नोति । 'जग्गणं'त्ति यदि वा गृहीतेनैवोपकरणेन जाग्रदास्ते न स्वपिति अथ जागरणमपि कर्तुं न शक्नोति ततः

‘विराहजमएष’ति विराघनामयेन-यात्रकमङ्गमयेनोपकरण पाशे निधिपति, ततः स्वपिति निधिस्रोपकरणः सन् ‘पासत्या वीयेव’ति पार्श्वस्थादीनां संबन्धिन्यां वसतौ एवंविधो विधिः-उक्तकृष्णो व्रष्टव्यः । ‘निष्प नवरिं अपरिसुचे’चि निय तथासिनो वसतौ अयं विधिश्चेत्, पदुत-‘गहिबाधासयकरण’मित्यादि, यदि परं अपरिसुक्ते प्रदेशे पात्राद्रुपकरणं स्थापयित्वा स्वपितीति । यथा पार्श्वस्थादिषु वसतौ विधिस्तः, एव अहाच्छन्देऽपि विधिरिति, अत आह—

यः पार्श्वस्थादौ वसतो विधिः प्रतिपादितः एषमेष अहाच्छन्देऽपि विधिर्द्रष्टव्यः, केवलमय विज्ञेयः-‘पडिहणज’चि तस्य अहाच्छन्दस्य धर्मक्यां कुर्वतोऽस्वन्मार्गप्रकृषिं तेन साधुना ‘प्रतिहणन’ स्याथातः कर्षव्यः, यथैतदेव न भवति, ‘ज्ञाप’चि अथ तद्वर्माक्यायाः प्रतिधात कर्तुं न वक्तोति ततो स्यात् करोति; स्यायथास्ते धर्मस्यान्, अथ तथाऽपि धर्म क्यास्याथातार्थमिति । अथवा ‘सुषणाहरणा य’चि सुप्तः सन् आहरणा-धोरयति धोरण करोति महता शब्देन, सोऽपि निर्दिष्टः सन् उपसंहरति धर्मक्यामिति । उक्त वसतिद्वारं, पृष्ठे द्वारे स्थानस्थितो भवति इवसुक, स च एभिः कालैः—
असिचे ओमोयरिए रायवुट्टे भए नवुट्टाणे । फिडिअगिलाणे कालगवासे टाणाट्टिओ होइ ॥ ११२ ॥

‘असिवे’ देवताजनितोपद्रवे सति तस्मिन् यत्राभिप्रेतं गमनं कदाचिदपान्तराले वा भवति ततश्चानेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘ओमोयरिण्’त्ति दुर्भिक्षं विवक्षिते देशे जातमपान्तराले वा ततश्च तेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘राय-दुङ्गे’त्ति राजद्विष्टं कदाचित्तत्र भवत्यभिप्रेतदेशे अन्तराले वा तेनैव कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘मए’त्ति म्लेच्छादिभ्यं विवक्षिते देशे अपान्तराले वा ततस्तेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘नह्’त्ति कदाचिन्नदी विवक्षिते देशेऽपान्तराले वा भवति तेन च कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘उट्टाणे’त्ति उत्थित उद्वसितः स विवक्षितो देशः अपान्तराले वा ततश्च तेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘फिडिय’त्ति कदाचिदसावाचार्यः तस्मात् क्षेत्रात् व्युतः-अपगतो भवति ततश्च तावदास्ते यावद्दार्त्ता भवति, अनेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘गिलाणे’त्ति ग्लानः कदाचिन्मनाग् भवति स्वयं कदाचिदन्यः यावत्तन्निश्चयो भवति तावत्स्थानस्थितो भवति । ‘कालगय’त्ति कदाचिदसावाचार्यः कालगतो-मृतो वा भवति, ग्रामादावास्ते । इयं द्वारागाथा, इदानीं निश्चुक्तिकार एव कानिचिद् द्वाराणि व्याख्यानयन्नाह—

‘तत्रे’त्ति योऽसौ विवक्षितो देशः ‘अन्तरा’ अन्तराले वा असिवादयो जाता इति ‘श्रुत्वा’ आकर्ण्य, आदिग्रहणादव-
 मोदरिकाराजद्विष्टमयानि परिगृह्यन्ते, परिरयस्सऽसई’त्ति ममाडयस्स ‘असति’ अभावे तिष्ठति, एतदुक्तं भवति-यदि गन्तुं

१ भवति । ‘फिडिय’त्ति आ. ।

अपनोति अमिषा ततोऽपान्तरालं परिहृत्पाभिलषितं स्थानं गच्छति । अथ न अक्षपते गन्तुं ततः 'सविच्छे'ति संतिष्ठेत्, कियन्त काल यावत्पदाह—'आव सिव' यावच्छिन्नं निरुपद्रव जातमिति । 'अहवाधी ते ततो फिडिवा' अथवा 'ते' आचार्यादियः 'तस्मात्' क्षेत्रात् 'अपगतताः' अथा इति, एतच्च वाचोपलम्भं यावच्छिद्यति । इदानीं माभ्यकुच्छेपद्वाराणि व्याख्यायन्तयाह—
 पुण्णा व नई चउमासवाहिणी नवि अ कोइ उचारे । तरथतरा व देसो व उट्टिमो न य लब्भइ पउत्ति ॥६५
 'पूर्णा' मृगा, का ? नदी, क्विचिद्विष्टा ?—पुनर्मासवाहिनी, न कश्चिदुच्चारयति, ततोऽपान्तराल एव तिष्ठति । 'सत्र' अन्तराले वा वेद्यः 'उत्थितः' उद्भवितः, न च 'प्रवृत्तिः' वाचा लभ्यते अतस्तिष्ठति तावत्—
 फिडिपसु जा पविची सय गिलाणो पर व पडियरइ । कालगया व पविची ससकिए जाव निस्सक ॥६६॥

'फिडितेषु' तस्मात्क्षेत्रादपगतेषु ससु 'आ पविची' यावद्वाचां भवति तावच्छिद्यति, तथा 'सयं गिलाणो' स्वयमेव ग्लानो जातस्तवस्तिष्ठति, 'परं व पडियरइ' अन्य वा ग्लान सन्त प्रतिचरति । द्वायम् । 'कालगया व पविची' अथवा कालग यावन्निश्चिद्यन्तु जातमिति ।
 वासासु उन्निमण्णा वीयाई तेण अतरा चिट्ठे । तेगिच्छि भोइ सारक्खणहट्टे ठाणमिच्छति ॥ ११४ ॥

वर्षासु वद्विषा वीजादयः, आदिशब्दावन्तश्चायः, तेन कारयेनापान्तराल एव तिष्ठति, तत्र च व पिकाप्रतिबन्धात्

ग्रामादौ तिष्ठन् किं करोति ?—'तेगिच्छि' चिकित्सकः—वैद्यस्तमापृच्छति, यथा त्वया ममेह तिष्ठतो मन्दस्य मलनीयम् । 'मोइ'त्ति 'भोगिकं' ग्रामस्वामिनं पृच्छति, किमर्थं पुनर्वैद्यभोगिकयोः पृच्छनं करोत्यत आह—'सारकखणहङ्गे' वैद्यं पृच्छति मन्दतायां सत्यां, 'हङ्गे'त्ति हठीकरणार्थं, भोगिकं पृच्छति संरक्षणार्थं परिमवादेः, ततः स्थानं—वसनमिच्छति, केषु स्थानेषु इत्यत आह—

संविगसंनिभद्ग अहप्पहाणेसु भोइयघरे वा । ठवणा आयरियस्सा सामायारी पडंजणया ॥ ११५ ॥

वैद्यभोगिकयोः कथयित्वा संविगनेषु—मोक्षाभिलाषिषु तिष्ठति । 'सणि'त्ति सञ्ज्ञी—श्रावकस्तद्वद्दे तिष्ठति, मद्रकः साधूनां तद्वद्दे वा निवासं करोति । 'अहप्पहाणेसु'त्ति यथा प्रधानेष्विति—यो यत्र ग्रामादौ प्रधानः तेषु यथाप्रधानेष्वेव तिष्ठते । एतेषामभावे 'भोइयघरे व'त्ति 'भोगिकगृहे वा' ग्रामस्वामिगृहे वा तिष्ठति, तत्र च तिष्ठन् किं करोतीत्यत आह— 'ठवणा आयरियस्सा' दण्डकादिकमाचार्यं कल्पयति निराबाधे प्रदेशे, अयं ममाचार्य इति, तस्य चाग्रतः सकलां चक्रवाल-सामाचारीं प्रयुञ्जे, निवेद्य करोतीत्यर्थः । एष एकः कारणिकः, एतच्च कारणिकद्वारं,—

एवं ता कारणिओ दूइज्जइ जुत्तो अप्पमाएणं । निक्कारणिओ एत्तो चइओ आहिंडिओ चेव ॥ ११६ ॥

एवं तावत् कारणिको 'दूइज्जइ' विहरति, कथं विहरति ?—'जुत्तो अप्पमाएणं' अप्रमादेन युक्तः प्रयत्नपर इत्यर्थः;

१ तिष्ठन् किं करोति भा. पा. १. २. पु. १. २ प्रच्छन भा. ।

निष्कारणिकः अतः—इत ऊर्ध्वमुच्यते, स द्विविधः—चक्षुः—रूपाक्षितः सारणावाराणामिस्त्याक्षितः, आदिष्टकः—अगीतार्यः
 चकस्त्यादिदर्शनप्रयुषः । तत्र तावस्याक्षित उच्यते—

जह सागरमि मीणा सखोह सागरस्स असहता । निति तओ सुहकामी निगयमिचा विनस्सति ॥ ११७ ॥
 यथा 'सागरे' समुद्रे 'मीनाः' मत्स्याः संखोम सागरस्य अग्रमाना निर्येच्छन्ति ततः समुद्रात् 'सुलकाभिनः'
 सुलामिलापिनो, निर्गतमात्राम विनस्पन्ति ॥

एव गच्छसमुद्रे सारणवीर्द्धि चोद्धया सता । निति तओ सुहकामी मीणा व जहा विणस्सति ॥ ११८ ॥
 एव गच्छेत्समुद्रे सारणा एव वीषयस्तामिस्त्यामिवाः सन्तो निर्येच्छन्ति ततो गच्छसमुद्रात्सुलामिलापिनो मीना इव-
 मीना यथा तथा विनस्पन्ति । उक्तं त्यामिषद्वारात्, इदानीमादिष्टक उच्यते—

उवपस अणुवपसा बुविहा आदिदमा समासेण । उवपस देसदसण अणुवपसा इमे होति ॥ ११९ ॥
 उपदेशादिष्टका 'अणुवदेय'सि अनुपदेशादिष्टकाश्च एव द्विविधा आदिष्टकाः 'समासेन, समुपेण । 'उवपस'सि
 उपदेशादिष्टको यो देवदर्शनार्थं वक्षार्योययनिष्पन्नो 'दिष्टते' विहरति । 'अणुवदेय'सि अनुपदेशादिष्टका इमे मवन्ति
 वक्ष्यमाणकाः—

चक्रे श्रुभे पडिमा जम्मण निक्खमण नाण निव्वाणे । संखडि विहार आहार उवहि तह दंसणट्ठाए ॥१२०
 'चक्रं' धर्मचक्रं 'स्तूपो' मथुरायां 'प्रतिमा' जीवत्स्वामिसंबन्धिनी पुरिकायां पश्यति, 'जम्मण'त्ति जन्म-यत्रार्हतां
 सौरिकपुरादौ व्रजति, निक्कमण सुवं-उज्जयन्तादिं द्रष्टुं प्रयाति, ज्ञानं तत्रैवोत्पन्नं तत्प्रदेशदर्शनार्थं प्रयाति, निर्वाणश्रुमिदर्शनार्थं
 प्रयाति । संखडी-प्रकरणं तदर्थं व्रजति, 'विहारे'ति विहारार्थं व्रजति, स्थानाजीर्णं ममात्रेति, 'आहार'त्ति यस्मिन् विषये स्व-
 भावेनैव आहारः शोभनस्तत्र प्रयाति । 'उवहि'त्ति अमुकत्र विषये उपधिः शोभनो लभ्यत इत्यतः प्रयाति 'तह दंसणट्ठाए'
 तथा रम्यदेशदर्शनार्थं व्रजति ।

एते अकारणा संजयस्स असमत्तदुभयस्स भवे । ते चेव कारणा पुण गीयत्थविहारिणो भणिआ ॥१२१

एतान्यकारणानि संयतस्य, किंविशिष्टस्य ?- 'असमत्तदुभयस्स' असमाप्तसूत्रार्थोभयस्य संयतस्य भवन्ति अकारणानीति ।
 'ते चेव'त्ति तान्येव च धर्मचक्रादीनि भवन्ति कारणानि, कस्य ?- 'गीयत्थविहारिणो' गीतार्थविहारिणः सूत्रार्थोभयनिष्पन्नस्य
 दर्शनादिस्थिरीकरणार्थं विहरत इति । तथा चाह—

गीयत्थो य विहारो बिइओ गीयत्थमीसओ भणिओ । एत्तो तईअ विहारो नाणुन्नाओ जिणवरोहिं ॥१२२

'गीयत्थो' गीतार्थानां 'विहारः' विहरणमुक्तम् । 'बित्तिओ गीयत्थमीसओ' द्वितीयो विहारः-द्वितीयं विहरणं गीतार्थ-
 मीश्रं-गीतार्थेन सह, इतस्तृतीयो विहारो 'नानुन्नातो' नोक्तो जिनवरैः, किमर्थमित्यत आह—

सजमव्यायविराहण नाणे तह दसणे चरित्ते अ । आणालोबु जिणाण कुव्वइ दीह च ससार ॥२३॥
 संयमविराधना आत्मविराधना तथा ज्ञानदर्शनचारित्र्याणां विराधना आझालोपब विनानां कृतो भवति, तथा अगीतार्थ
 एकाकी हिण्डन् करोति दीर्घे च ससारमिति । इदानीमेनामेव गाथां माप्यकारो ष्पाक्यानपञ्चाह—
 सजमवो छक्कया आयाक्कट्टिऽज्जीरगेल्ले । नाणे नाणायार दसणचरगाइतुग्गाहे ॥६७॥ (मा)

‘संयमणे छक्काया’ संयमविराधनामङ्गीकृत्य पद्भ्युयविराधना संभवति । ‘आय’चि आरमविराधना संभवति, कथं ?,
 ‘कट्टिऽज्जीरगेल्ले’ कट्टकेभ्यः अस्त्विकलेभ्यः आहारस्यावर्येन तथा ग्लानत्वेन । ‘नाणे’ ज्ञानविराधना कथं भवति ?,
 स हिण्डन् ज्ञानाधारं न करोति, ‘दसणचरगाइतुग्गाहे’ दर्शनविराधना, कथं संभवति ?, स अगीतार्थभरकादिभिर्बुद्धिभासे,
 एवभापैति दर्शनम्, किं पुनः कारणं चात्रि न व्याख्यातम् ?, उच्यते ज्ञानदर्शनाभावे चात्रिस्याप्यमाव एव द्रष्टव्यः ।
 इत्यारम्भे । एव वावदका करणिको ‘निकारणिको य सोधि उणद्धिओ इतिअंतओ य मणिको’ इदानीमनेकान् प्रत्युपेयकान्
 प्रतिपादयञ्चाह—

णेगावि होति दुविहा कारणनिकारणा दुविह मेओ । ज पत्थ नाणत्त तमह वोच्छ समासेण ॥२४॥

अनेकेऽपि द्विविधा भवन्ति, कथमेन द्वैविध्येन ?, अत आह—‘कारणनिकारण’चि कारणमङ्गीकृत्य अकारण चाङ्गीकृत्य
 द्विधा, ‘दुविह मेदो’चि पुनर्द्विविधो भेदः, ये ते कारणनिकारणस्ते स्वानस्तिता इत्यमानाव, येऽपि ते निष्कारणिकास्तेऽपि

स्थानस्थिता दूहजमानाश्च । तत्थ जे कारणिया दूतिजंतगा ठाणड्डिआ अ ते तेहव असिवादीकारणेहि जहा पुष्वं एगस्स गमणविहिं वकखाणंतेण मणिअं, जेवि निक्कारणिआ दूहजंता ठाणड्डिआ य तेऽवि तहच्चेव थूमाईहिं, 'जं एत्थं नाणत्तं' यदन्न नानात्वं-यो विशेषस्तमहं वक्ष्ये समासतः । इदानीमनन्तरगोथोक्ताः सर्व एव साधवः सामान्येन चतुर्विधा भवन्ति । जयमाणा विहरंता ओहाणाहिंडगा चउद्धा उ । जयमाणा तत्थ तिहा नाणट्टा दंसणचरित्ते ॥१२५॥

'यती प्रयत्ने' 'यतमानाः' प्रयत्नपराः 'विहरंता' विहरमाणा मासकल्पेन पर्यटन्तः 'ओहाण'ति अवघावमानाः, प्रव्रज्यातोऽपसर्पन्त इत्यर्थः, तथा 'आहिण्डकाः' भ्रमणशीलाः, एवमेते चतुर्विधाः । इदानीं 'यथोद्देशं निर्देशः" इति न्यायाघतमाना उच्यन्ते- 'जयमाणा तत्थ तिहा' यतमानास्त्रिप्रकाराः, कथं ? नाणट्टा दंसणचरित्ते', तत्थ णाणट्टा कहं यत्तं(ते) ? जदि आयरिआणं जं सुत्तं अत्थो वा तं गहितं अण्णा य से सत्ती अत्थि धित्तुं धारेउं वा ताहे विसज्जावेत्ता अत्ताणं अन्नत्थ वच्चंति । एवं चेव दंसणपभावगणं सत्थाणं अट्टाए य वच्चंति, तत्त्वार्थादीनां । तथा चरित्तट्टाए देसंतरं गयणं केणइ कारणेणं, तत्थ जदि पुँढविकायादीयं पउरं ततो चरित्तं न सुज्झइ ताहे ते निग्गच्छन्ति, एसा चरित्तजेयणा जयमाणा खल्ल, एवं तिविहाओ समासतो समक्खाया । दारं । इदानीं विहरमाणका उच्यन्ते, अत आह- 'विहरंतावि अ दुविहा' विहरमाणका द्विप्रकारकाः, गच्छगता गच्छनिग्गया चेव, एतदेव व्याख्यानयन्नाह—

१ सुअं आ पा १ । २ परगहिअ अण्णा आ क २ । ३ अन्नओ आ पा. १ । ४ पुढविकाइआइ पउरं आ पा १-२ पु । ५ °जयणा खल्ल आ ।

पत्तयेषु बहु जिणकल्पिया य पढिमासु चैव विहरता । आयरिअथेरवसभा भिक्खू खुड्ढाय गच्छामि ॥ १२६ ॥

प्रत्येकशुद्धा विनकल्पिकाय प्रतिमाप्रतिपद्यमान- 'मासाई सघता' इत्येवमादि एते गच्छनिर्गता विहरमाणकाः । इदानीं गच्छप्रविष्टा उच्यन्ते- 'आपरिभ' आचार्यः-प्रसिद्धः, स्वविरो-यः सीदन्त ज्ञानादौ स्थिरीकरोति, वृषमो-वैयावृष्यकरण समर्थः, मित्रः-यत्प्रवृत्तिरिक्काः, शुद्धकाः प्रसिद्धाः, एते गच्छगताः । आह- 'गच्छगता गच्छनिर्गताय' इत्यमुपन्यासः प्राक् कृतः, एतस्मात् विनकल्पिकादयो गच्छनिर्गता आदौ भ्यास्याताः १, उच्यन्ते, विनकल्पिकादीनां प्राधान्यख्यापनार्थम् । आह-अपमेष क्वचित्त्वं नोपन्यासः कृतः १, उच्यन्ते, तेषु विनकल्पिकादयो गच्छगतपूर्वा एवास्पर्यस्य ज्ञापनार्थम्, आह- प्रत्येकशुद्धा न गच्छनिर्गता, न, तेषामपि ब्रह्मान्तरे तन्निर्गतत्वसद्भावात्, यतस्तेषां नव पूर्वाणि पूर्वाधीतानि विद्यन्ते । द्वारम् । इदानीमवधारणः प्रतिपादयन्नाह-

ओहावता बुविहा लिंगविद्यारे य ह्वेति नायवा । लिंगेणऽगारवासं नित्तिथा ओहावण विद्यारे ॥ १२७ ॥

'अवधारणः' प्रजन्यादेरुपसर्पन्तः 'द्विविधा' द्विक्रमः । लिंगविद्यारे य'पि लिंगादवधारण-अपसर्पन्ति गृहस्यतां प्रतिपद्यन्त इत्यर्थः, 'विद्यारे य'पि उच्यते विद्यारेण वेदवधारण-अपसर्पन्ति पार्श्वस्यादयो भवन्ति, एवमेते विद्येया भवन्त्यवधारणानाः । एतदेव भ्यास्स्यानयन्नाह- 'लिंगेणऽगारवास' लिंगेनावधारणं गृहवासं प्रतिपद्यते, 'नित्तिथा ओहावणविद्यारे

विहारादवधानित्यादिषु वासं करोति । दारं । इदानीमाहिण्डकान् प्रतिपादयन्नाह—

उवएस अणुवएसो दुविहा आहिण्डआ सुणेयवा । उवएसदेसदंसण थूभाई होंति णुवएसो ॥ १२८ ॥

तत्र एके उपदेशाहिण्डकाः अपरेऽनुपदेशाहिण्डकाः एवमेते द्विविधा आहिण्डका मृणितव्याः । तत्र 'उवएस'ति द्वार-
परामर्शः, 'देसदंसण'ति देशदर्शनार्थं द्वादश वर्षाणि ये पर्यटन्ति सूत्रार्थौ गृहीत्वा एते उपदेशाहिण्डकाः । अनुपदेशे त्वमी
भवन्ति—'थूभादी होंतिऽणुवएसो' स्तूपादिगमनशीला अनुपदेशाहिण्डकाः । उक्ता आहिण्डकाः । द्वारम् । अधुना ये ते
गच्छगता विहरमाणकास्तेषामेव विधिं प्रतिपादयन्नाह—

पुणंमि मासकप्पे वासावासासु जयणसंकमणा । आमंतणा य भावे सुत्तथो न हायई जत्थ ॥ १२९ ॥

'मासकप्पे' मासावस्थाने पूर्णे सति तथा 'वासावासासु'ति वर्षायां वासो वर्षावासः तस्मिन् यो वासकल्पस्तस्मिन्
पूर्णे सति । पुनश्च यतनया-संक्रामणा क्षेत्रसंक्रान्तिः कर्त्तव्या । किं कृत्वा ?—'आमंतणा य'ति आमन्त्रणं-आचार्यः शिष्या-
नामन्त्रयते-पृच्छति क्षेत्रप्रत्युपेक्षकप्रयणकाले, चशब्दादागतेषु क्षेत्रप्रत्युपेक्षकेषु क्षेत्रगमने वा, 'भावे'ति आगतेषु क्षेत्र-
प्रत्युपेक्षकेषु भावं परीक्षते । कस्य किं क्षेत्रं रोचते ?, तत्र सर्वेषां मतं गृहीत्वा यत्र सूत्रार्थहानिर्न भवति तत्र गमनं करिष्यत्या-
चार्यः ॥ इदानीमेनामेव गाथां व्याख्यानयन्नाह—अत्र यदुपन्यस्तं 'जयणसंकमण'ति तद्व्याख्यानयन्नाह—

१ आहिण्डका अपि द्विविधा भवन्ति, उपदेशतोऽनुपदेशतश्च, एतदेव व्याख्यानयन्नाह—पा २ । २ सक्रामणया आ. ल.२ । ३ प्रतीक्षते आ. पु.

अप्यदिलेहिअदोसा वसही भिक्खु च बुद्धह होज्जा । बालाइगिलाणाण व पाउग्ग अह्व व सज्झाओ ॥१३०॥

अप्रत्युपेक्षये दोषा मवन्ति, ते चामी-‘वसहि’पि क्खयाधिइसविदुर्लमा मवेत्, तथा मिखा वा इुर्लमा मवेत्, तथा
बालादिगलानानां प्रायोग्य दुर्लम मवेत् । अथवा स्वाप्पायो दुर्लमः, मासाषाक्कीर्णत्वात्, तस्मात् किम् ?—

तम्हा पुव पढिलेहिरुण पच्छा विहीय सकमण । पेसेइ जइ अणापुच्छिउ गण तरियमे दोसा ॥१३१॥

तस्मात् पूर्वमेव ‘प्रत्युपेक्ष्य’ निरूप्य पन्नात् ‘विधिना’ यत्तनया संक्रमण कर्षण्यम् । इदानीं यदुपपत्त ‘व्यामत्तया ये’-
स्यैवयवं तं व्याख्यातयन्नाह-‘पेसेति च्च अणापुच्छिउ गणं’ प्रेपपति क्षेत्रप्रत्युपेक्षकान् यदि गणमनापुच्छन् तत्रेमे ‘दोषाः’
वरूपमाणस्युपाः—

अइरेगोवहिपैढिलेहणाप करय व गयति पुच्छति । खिच पढिलेहेउ अनुगत्य गयत्ति त बुद्ध ॥१३२॥

यदा क्षेत्रप्रत्युपेक्षाः क्षेत्रप्रवर्धितानानापुच्छय यथास्वदा क्व ज्ञायन्ते ? अत आह-अतिरिक्तोपधिप्रत्युपेक्षणार्थां सत्यां
ते पुच्छन्ति-इत्त्र गतास्त इत्येव पुच्छन्ति । भाषार्योऽप्याह-क्षेत्रं प्रत्युपेक्षितमसृक्त्र क्षेत्रे गता इति, तेऽप्याहुः-‘त इदं’पि,
‘वत्’ क्षेत्रं न क्षीयन्तं, यतस्वत्त्र मच्छतां,—

तेणा सावय मसगा ओमऽसिये सेह इरियपहिणीप । यद्विक्खअगणि उट्टाण एवमाई मवे दोसा ॥१३३॥

१ प्रत्युपेक्षकं वा २ एवमेवेव वा । ३ पठित्वेना न क्व । ४ । ३ लो पुच्छे वा पा २ । ४ प्रवेक्षो वा वा ।

स्तेनाः अर्द्धपथे श्वापदानि-व्याघ्रादीनि मशका वाऽतिदुष्टाः ओमं-दुर्भिक्षं 'असिवं' देवताकृत उपद्रवो यदिवा 'सेह'त्ति अभिनवप्रव्रजितस्य स्वजना विद्यन्ते, ते चोत्प्रव्राजयन्ति, 'इत्थि'त्ति स्त्रियो वा मोहप्रचुराः, 'पडिणीए'त्ति प्रत्यनीकोपद्रवश्च, 'शडिल्ल'त्ति स्थण्डिलानि वा तत्र न विद्यन्ते, 'अगणि'त्ति अग्निना वा दग्धः स देशः, 'उट्टाण'त्ति 'उत्थितः' उद्धसितः स देशो वाऽपान्तराले इत्येवमादयो दोषा भवन्ति, तत्रापि प्राप्तस्यैते दोषाः—

पञ्चतं तावसीओ सावयदुब्भिवखतेणपउराइं । नियगपदुट्टुट्टाणे फेडणा हरियपणीय ॥ १३४ ॥

स हि प्रत्यन्तदेशः म्लेच्छाष्टुपद्रवोपेतः 'तापस्यः' तापसप्रव्रजिताः ताश्च प्रचुरमोहाः संयमाद् अंशयन्ति, श्वापदभयं, दुर्भिक्षभयं, स्तेनप्रचुरतराणि वा क्षेत्राणि, 'नियग'नि अभिनवप्रव्रजितस्य निजः-स्वजनादिः स चोत्प्रव्राजयति, 'पदुट्ट'त्ति प्रद्विष्टो वा तत्र कश्चित्, 'उट्टाणे'त्ति उत्थितः-उद्धसितः स कदाचिद्देशो भवेत्, 'फेडण'त्ति प्राक् तत्र वसतिरासीत् इदानीं तु कदाचिदपनीता भवेत् । 'हरितपणीय'त्ति हरितं तत्र शाकादि बाहुल्येन मक्ष्यते, तच्च साधूनां न कल्पते दुर्भिक्षप्रायं वा, अथवा 'हरितपणीय'त्ति तत्र देशे केषुचिद्दृष्टेषु राज्ञो दण्डं दत्त्वा देवतायै बल्यर्थं पुरुषो मार्यते, स च प्रव्रजितादिर्भिक्षार्थं प्रविष्टः सन्, तत्र गृहस्थोपरि आर्द्रा बृक्षशाखा चिन्हं क्रियते, तच्च गृहीतसङ्केतो दूरत एव परिहरति, अगृहीतसङ्केतश्च विनश्यति, तस्माद् गणं पृष्ट्वा गन्तव्यमिति । अथवाऽन्यकर्तृकीयं गाथा, ततश्च न पुनरुक्तदोषः । इदानीं स आचार्यः क्षेत्रप्रत्युपेक्षकान् प्रेषयन् सर्वं गणमालोचयति । अथ तु विशिष्य कश्चिदेकमालोचयति शिष्यादिकं ततश्चैते दोषा भवन्ति—

१ फेडणहरियाइ (हरिहरिय) णपण्णोए आ । २ 'हरितपणी'त्ति आ । ३ विशेष्य आ पा १ ।

सीसे जइ आसते पढिच्छगा तेण घाहिर भाव । अह इयरे तो सीसा तेवि समत्तमि गच्छति ॥ १३५ ॥

द्विष्यान् विशिष्य क्वलान् यथामन्त्रयति तत्रश्च को दोषः १, 'पढिच्छग'पि घुत्रार्थग्रहणार्थमायाता ये साववस्ते प्रतीच्छक्य, 'तेष'धि तेऽंशलोचनेन 'वाहिर मान'ति बहिर्माव चिन्तयन्ति, बाधा वयमत्र । अवेतरान्-प्रतीच्छक्यन् बालो वपति ततः शिष्या बहिर्माव मन्यन्ते, प्रतीच्छक्य घुत्रार्थग्रहणसमाप्तौ गच्छन्ति, ततश्चाचार्य एकाकी संजायत इत्ययं दोषस्तावत् । अथ इदान् पृच्छति ततः—

तरुणा घाहिरभाव न य पढिलेहोवर्धि न किङ्कम्म । मूल्यपत्तसरिसया परिभूया वच्चिमो थेरा ॥ १३६ ॥

इदंनलोषयतस्तरुणा बहिर्माव मन्यन्ते, तत्रश्च ते तरुणाः किं कुर्वन्त्यत आह—'न य पढिलेहोवर्धि' उपचेः प्रत्युपेक्षणा न कुर्वन्ति, न च कृत्तिकर्म-पादप्रधातनादि कुर्वन्ति । अथ तरुणानेव पृच्छति ततः को दोषः १, इदं एव चिन्तयन्ति—'मूल्यपत्तसरिसया' मौल-माद्य यत्पर्यं निस्तारं परिपक्वप्राय तदुस्या वयमत एव च परिभूतास्तत्रश्च प्रज्ञामाः-इत्येव स्वचिराच्चिन्तयन्ति, यदि वा 'मूल्यपत्तसरिसया' मूलरूपप्रवृत्त्याः स्वरूपप्रप्राया वपम् । अथ मत स्वचिरा न प्रवृत्त्या एव, तदु न, यत आह—

जुण्णमपर्धि विहूण ज जूह होइ सुहुवि मधुछ । त तरुणरहसपोइयमयगुम्मइअ सुहं हतु ॥ १३७ ॥

१ भाववेद भा. पा. १ । २ अह इत्यत आ. । ३ वेगलोचनेन भा. । ४ लोचयति तरुण भा स ३ पा. १ ।

जीर्णमृगैर्विहीनं यद्युथं भवति सुष्ठ्वपि महत्तद्युथं तरुणरभसे-रागे योतितं-निमग्नं मदेन गुल्मयितं-मूढं 'सुखं हन्तुं' विनाशयितुं-सुखेन तद्व्यापाद्यते । यस्मादेवं तस्मात्सर्व एव मिलिताः सन्तः प्रष्टव्याः, कथम् ? शुभसंगलमामंतण नागच्छइ जो व पुच्छिओ न कहे । तस्सुवरिं ते दोसा तम्हा मिलिएसु पुच्छिज्जा ॥१३८

स्तुतिमङ्गलं कृत्वा-प्रतिक्रमणस्यान्ते स्तुतित्रयं पठित्वा ततश्चामन्त्रयति, आकारिते च दूरस्थो यदि नागच्छति कश्चिद्वो वा पृष्टः सन्न कथयति ततस्तस्योपरि ते दोषाः, तस्मान्मिलितेषु प्रच्छनीयमेकत्रीभूतेषु । केई भणन्ति पुवं पडिलेहिए एवमेव गंतवं । तं च न जुज्जइ वसही फेडण आगंतु पडिणीए ॥ १३९ ॥

केचनाचार्या एवं ब्रुवते-प्राक् प्रत्युपेक्षिते यस्मिन् क्षेत्रे प्रागपि स्थिता आसन् तस्मिन् पुनरप्रत्युपेक्ष्य गम्यते, तच्च न युज्यते, यस्माच्च कदाचित् 'वसही फेडण'ति सा प्राक्तनी वसतिरपनीता, आगन्तुको वा प्रत्यनीकः संजातः, अत एत-दोषमयात् पूर्वदृष्टाऽपि वसतिः प्रत्युपेक्षणीया । इदं च ते प्रष्टव्याः— कयरी दिसा पसत्था ? अमुई सवेसि अणुमए गमणं । चउदिसि ति दु एगं वा सत्तग पणगं तिग जहणणं ॥

कतरा दिक् 'प्रशस्ता' शोभना ?, सुक्षेमपथेत्यर्थः, तेऽप्याहुः 'अमुई' अमुका दिक् सुक्षेमेति । एवं सर्वेषां यदा 'अनु-मता' अभिरुचिता भवति, तदा गमनं कर्तव्यम् । तत्र 'चतसृष्वपि दिक्षु' पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरासु प्रत्युपेक्षकाः प्रयान्ति,

१ रोगे आ । २ आकारयति ल १ । ३ एव दोषं आ पा २ । ४ पथे (पन्था इ)त्यर्थः, तदा आ ।

अथवा घतमूनां विश्राहुपद्रवादिमन्मये तिसृषु यान्ति, तदभावे इयोर्दिशोर्यान्ति, तदभावेऽप्येकस्यां दिशि । तासु च विश्रु-
 मन्तः कियन्तो प्रव्रजन्त्यत आह-‘सणग पमप विग बहण्ण’ एकैकस्यां दिशि तत्कष्टतः सप्य सप्त प्रयान्ति, सप्यानामभावे
 पञ्च पञ्च व्रजन्ति, पञ्चानामभावे बधन्येन त्रयस्रप्य प्रयान्तीति । अत्र च ने आमिपहिकास्ते प्रदेतव्याः; तेषां स्वभावे—
 अणभिगगहिण् वात्रारणा उ तत्थ उ इमे न वात्रारे । बाल बुद्धमगीअ जोर्गि वसह तद्दा स्वमग ॥१४१॥

‘अपमिगमहिण्’चि यैमिप्रहो न गृहीतस्तान् व्यापारयेषु-गमनाय चोदयेदित्यर्थः । तत्र तु बालं वृद्धं अनीतार्ये
 योगिन ‘वृपम’ वैपाइरयकरं तथा ‘क्षपक’ मासक्षपकादिकम् । एताश्च व्यापारयेषु गमनाय । इदानीमेताभेभ गायां माण्य
 षु व्यास्थानयन्नाह—

हीरेज्ज व खेलेज्ज व कज्जाकज्ज न याणई बालो । सो वाऽणुकपणिज्जो न दिति वा किञ्चि बालस्त ॥६८॥ भा

बाले प्रेष्यमाण्येऽयं दोषो-द्रियते श्लेच्छादिना क्रीडेन बालस्वभावत्वात् कार्याकार्ये च-कर्षव्याकर्षण्य वा न जानाति
 तस्यते, गतश्च तत्र गच्छो यावन्न किञ्चिच्छमते, वेष्टकस्यैवानुकम्पया स काम बासीव, अथवा न ददाति वा किञ्चिद्बालाय
 परिमवेनातस्त न व्यापारयेत् । वृद्धोऽपि न प्रेषणीयो, यतस्तत्रैते दोषाः—
 बुद्धोऽणुकपणिज्जो चिरेण न य मगगयडिले पेहे । अहवावि बालबुद्धा असमत्था गोयरतिवस्त ॥६९॥ भा

बुद्धोऽनुकम्पनीयस्ततश्चासावेव लभते नान्यः, तथा 'चिरेण' प्रभूतेन कालेन गमनं आगमनं च करोति, न च 'मार्ग' पन्थानं प्रत्युपेक्षितुं समर्थः नापि स्थण्डिलानि प्रत्युपेक्षितुं समर्थः । इदानीं तु द्वयोरपि बालबुद्धयोस्तुल्यदोषोद्भावनार्थमाह-अथवा बाला बुद्धाश्च 'असमर्थाः' अशक्ताः 'गोचरत्रिकस्य' त्रिकालमिक्षाटनस्येत्यर्थः । द्वारं । अगीतार्थेऽपि प्रेष्यमाणे एते दोषाः—

पंथं च मासवासं उवस्सयं एच्चिरेण कालेणं । एहामोत्ति न याणइ चउव्विहमणुण ठाणं च ॥७०॥ (भा०)

'पन्थानं' मार्गं न जानाति परीक्षितुं 'मासं'ति मासकल्पं न जानाति 'वासं'ति वर्षाकल्पं न जानाति, तथा 'उपाश्रयं' वसति परीक्षितुं न जानाति । तथा शय्यातरेण पृष्टः-कदा आंगमिष्यथ ?, ततश्च ब्रवीति-'एच्चिरेण कालेणं एहामो'त्ति इयता कालेन-अर्द्धमासादिना एष्याम इत्येवं वदतो यो-दोषः अवधिभाषणजनितस्तं न जानाति, यतः कदाचिदन्या दिक् शोभनतरा शुद्धा भवति तत्र गम्यते, अतो नैव वक्तव्यम्-एतावता कालेनैष्यामः । तथा 'चउव्विहमणुण'त्ति तत्रोपाश्रये शय्यातरेषु विधमनुज्ञाप्यते-द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्चेति । तत्र द्रव्यतस्तृणडगलादि अनुज्ञाप्यते, क्षेत्रतः पात्र-प्रक्षालनभूमिरनुज्ञाप्यते, कालतो दिवा रात्रौ वा निस्सरणमनुज्ञाप्यते, भावतो ग्लानस्य कदाचिद्भावप्रणिधानार्थं कायिका-सञ्ज्ञादि निरूप्यते, एतां चतुर्विधामनुज्ञापयितुं न जानाति । 'ठाणं च'त्ति वसतिः कीदृशे प्रशस्ते स्थाने भवती-त्येतन्न जानाति । द्वारं । योगिनमपि न प्रेषयेत्, कस्मात्?—

१ नान्य 'चिरेण'ति ल २ नान्यथा 'चिरेण'ति ल. १ । २ वक्ष्यमाणं आ. पु ३ अविधिभाषणं आ. ल. २ पा. १ २ । ४ कस्यचिद्भाव'पा. १. २ ।

तूरतो व ण पेहे पय पाठट्टिओ न चिरं हिंढे । विगइ पढिसेहेइ य तम्हा जोगि न पेसिज्जा ॥ ७१ ॥ (भा०)
 स्वरमाणः संभ प्रत्युपेघते एन्यान्, तथा पाठार्थी सन्न चिरं मिष्टां हिण्ढते, तथा रुम्यमाना विकृतीः-रथ्याविक्राः
 प्रतिषेधपति, तस्माद्योगिन न प्रेपयेत् । दारं । इपमोडपि न प्रेपणीयो यत एते दोषा भवन्ति—
 ठवणकुलानि न साहे सिट्ठावि न दिति जा विराहणयापरितावण अणुकपण तिण्हऽसमस्यो भवे स्वमगो ॥

इपमो हि प्रेप्यमाणः कदाचिद्रुपा स्थापनाकुलानि 'न साहि'पि न कथयति, अथवा 'सिट्ठावि न दिति'पि कथितान्यपि
 तानि स्थापनाकुलानि न ददति अन्यस्य, तस्यैव तानि परिचितानि, 'सा विराहणय'पि ततश्च स्थापनाकुलेषु अलम्यमानेषु
 या विराधना गलानादीनां सा सर्वां आचार्यस्य दोषेषु कृता भवति । दारं । अथ इपकोडपि न प्रेप्यते, यतः परितापना-दुःखा
 सिका आतपादिना भवति इपकस्य, 'अणुकम्पण'पि अनुकम्पया वा लोकाः इपकस्यैव ददाति नान्यस्य, तथा 'तिण्हऽसमस्यो
 भवे स्वमगो' त्रयो धारा यस्मिन्घाटन तस्य-आतपाटनस्यासमर्थः इपकः । दारम् । यदा तु पुनः प्रेपणार्हा न भवन्ति—
 एए चेव हविज्जा पढिलोमेण तु पेसए विहिणा । अविही पेसिज्जते ते चेव तहिं तु पढिलोम ॥ १४२ ॥

एत एव बालादयो भवेपुस्तदा किं कर्तव्यमित्याह- 'पढिलोमेण तु पेसए विहिणा' अनुलोमः-उत्सर्गस्तद्विपरीतः
 प्रतिलोमः-अपवादस्त प्रतिलोम-अपवादमङ्गीकृत्य एतानेव बालादीन् प्रेपयेत्, कथम् ?- 'विधिना' यतनया-वक्ष्यमाणया ।
 यदा पुनस्त एव बालादयोऽन्विधिना प्रेप्यन्ते तदाऽन्विधिना प्रेप्यमाणेषु त एव दोषाः, कः ? 'तहिं तु' 'तस्मिन् क्षेत्रे

प्रेष्यमाणानां, कथम् ?—‘पडिलोमं’ति प्रतिलोमं अपवादमङ्गीकृत्य । अथवाऽविधिना प्रेष्यमाणेषु त एव दोषाः, तत्र ‘पडिलोमं’ति अविधिप्रतिलोमो विधिस्तेन-प्रतिलोमविधिना प्रेष्येत् । इदानीं बालादीनां प्रेषणार्हत्वे प्राप्ते यतना प्रतिपाद्यते— तत्र च गणावच्छेदकः प्रेष्यते तदभावेऽन्यो गीतार्थः, तदभावेऽगीतार्थोऽपि प्रेष्यते, तस्य को विधिः ?—

सामायारिसगीए जोगिमणागाढ खवग पारावे । वेयावच्चे दायणजुयलसमत्थं व सहिअं वा ॥ १४३ ॥

अगीतार्थस्य सामाचारी कथ्यते, ततः प्रेष्यते, तदभावे योगी प्रेष्यते किं विशिष्टः ?—‘अणागाढे’ति अनागाढयोगी-बाह्ययोगी योगं निक्षिप्य ‘पारापणित्वा’ भोजयित्वा प्रेष्यते, ततस्तदभावे क्षपकः प्रेष्यते, कथं ?—‘पारावे’ति भोजयित्वा, तदभावे वैयावृत्यकरः, एतदेवाह—‘वेयावच्चे’ति वैयावृत्यकरः प्रेष्यते, ‘दायण’ति स च वैयावृत्यकरः कुलानि दर्शयति, तदभावे ‘जुअल’ति युगलं प्रेष्यते—बुद्धस्तरुणसहितः बालस्तरुणसहितो वा, ‘समत्थं व सहिअं व’ति समर्थो वृषभः प्रेष्यते तरुणेन सह बुद्धेन वा सह, द्वितीयो वकारः पादपूरणः । आह—प्रथमं बालादय उपन्यस्ताः, तत्कस्मात्तेषामेव प्रथमं प्रेषण-विधिर्न प्रतिपादितः ?, उच्यते, अयमेव प्रेषणक्रमः, यदुत प्रथममगीतार्थः प्रेष्यते पश्चाद्योगिप्रभृतय इति । आह—इत्थमेवो-पन्यासः कस्मान्न कृतः ?, उच्यते, अप्रेषणार्हत्वं सर्वेषां तुल्यं वर्त्तते ततश्च योऽस्तु सोऽस्तु प्रथममिति न कश्चिदोषः । इदानीं तेषां गमनविधिं प्रतिपादयन्नाह—

१ जोगमणागाढ आ. पा. १. २. ल. १. ३ । २ पारयित्वा आ. पा. १. २. पु. १. ३ । ३ समर्थे वृषभे प्रेष्यमाणे तरुणेन आ. ।

पथुच्चारे उदए ठाणे भिक्खतरा य वसहीओ । तेणा सावयवाळा पच्चावाया य जाणविही ॥ १४४ ॥

‘पथ’चि पन्यान-मार्गं चतुर्भिषया प्रत्युपेक्षण्या निरूपयन्तो गच्छन्ति । ‘उदए’चि पानकरुषानानि निरूपयन्ति, येन बालदृष्टादीनां पानीयमानीय दीयते, ‘ठाणे’चि विश्रामस्थान गच्छस्य निरूपयन्तो व्रजन्ति । ‘भिक्ख’चि मिथां निरूपयन्ति, येषु प्रदेशेषु लभ्यते तेषु वा न लभ्यते इति । ‘वततरा य वसहीत’चि अन्तराले वसतीषु निरूपयन्तो गच्छन्ति यत्र गच्छः सुखेन वंशन् याति । स्तेनाय यत्र न सन्ति । यत्र ब्यालाः तथा श्यापदा न सन्ति-श्यापदसुव्रणादयो न सन्ति । ‘पच्चावाय’चि एकस्मिन् पथि गच्छतां दिवा प्रत्यपायः, अन्यत्र रात्रौ प्रत्यपायः, तत्र निरूप्य गन्तव्यम् । ‘जाणविहि’चि अयं धमनविधिः । इदानीं माष्यकारः एनामेव निर्युक्तिगायां प्रति पद व्याख्यानपञ्चाह—

सो चेष उ निग्गमणे विही उ जो वन्निओ उ एगस्स । बूधे खित्ते काले मावे पय तु पढिलेहे ॥७३॥भा ॥

स एव विधिर्य एकस्य निर्गमने उक्तः ‘विसञ्जया पञ्चोसे’ इत्येवमादिको विधिरुक्ता, इदानीं पथि व्रजतो विधि मेवानेव द्रव्यादीन् व्याख्यानपञ्चाह—

कंटगतेणा वाला पडिणीया सावया य दवंमि । समविसमउदयथंडिल भिक्खायरि अंतरा खित्ते ॥७४भा.

तत्र कण्टकाः स्तेना व्यालाः प्रत्यनीकाः श्वापदाः एतेषां पथि यत्प्रत्युपेक्षणं सा द्रव्यविषया प्रत्युपेक्षणा भवतीति । द्वारं । तथा समविषमउदकस्थण्डिलभिक्षाचर्यादीनां या 'अन्तरे' पथि प्रत्युपेक्षणा सा क्षेत्रतः प्रत्युपेक्षणा । द्वारम् । इदानीं कालप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

दियराओ पच्चवाए य जाणई सुगमदुग्गमे काले । भावे सपक्खपरपक्खपेह्लणा निण्हगाईया ॥७५॥ भा.

दिवा प्रत्यपायो रात्रौ वा प्रत्यपायो न वा प्रत्यपाय इत्येतज्जानाति, तथा दिवाऽयं पन्थाः सुगमो दुर्गमो वा रात्रौ वा सुगमो दुर्गमो वा एवं यत्परिह्वानं सा कालतः प्रत्युपेक्षणा । द्वारम् । भावतः प्रत्युपेक्षणा इयं, यदुत स विषयः स्वपक्षेण परपक्षेण वाऽऽक्रान्तो—व्याप्तः । कश्चासौ स्वपक्षः परपक्षश्चात आह—'निण्हगाईया' निह्वक्कादिः स्वपक्षः, आदि-ग्रहणाच्चरकपरिव्राजकादिः परपक्षः, एभिरनवरतं प्रार्थ्यमानो लोको न किञ्चित् दातुमिच्छति इत्येवं या निरूपणा सा भावप्रत्युपेक्षणा । द्वारं । कथं पुनस्ते व्रजन्तीत्यत आह—

सुत्तथं अकरिंता भिक्खं काउं अइंति अवरणहे । विइयादिणे सज्झाओ पोरिसिअच्चाए संघाडो ॥१४५॥

सत्रपौरुषी अर्थपौरुषी चाकुर्वन्तो व्रजन्ति तावद्यावदभिमतं क्षेत्रं प्राप्ता भवन्ति, पुनश्च ते किं कुर्वन्तीत्यत आह—'भिक्खं

काठं अशति अवरणं' मिथो कृत्वा-सदासम्प्राप्ते तद्गृहिणीं मघयित्वा पुनश्चापराद्धे प्रविशन्ति, ततो वसतिर्मन्वेपयन्ति, सन्ध्यायां च वसतो काठ गृहीत्वा द्वितीयदिवसे किञ्चिद्भूयनपौष्ठीमात्रं काठं स्वाभ्यायं कुर्वन्ति । पुनश्च 'पौरिसिद्धदाए संघादो' 'पौरिसिद्धदाए' पौष्ठीकाले सहाटकं कृत्वा मिथार्यं प्रविशन्ति, अथवा स्वाभ्यायं कियन्तमपि कालं कृत्वा 'पौष्िसिद्धदाए' अर्द्धपौष्ण्यामित्यर्थः, सहाटकं कृत्वा प्रविशन्तीति । इदानीं ते सहाटकेन प्रविष्टास्तत्पत्रं त्रिधा विभजन्ति, एतदेवाह—

खित्त तिद्वा करेत्ता दोसीणे नीणिअमि उच्चयति । अण्णो लद्धो बहुमो थोव दे मा य रूसिज्जा ॥ १४६ ॥

येत्रं त्रिधा कृत्वा-त्रिमिर्विभागैर्विमत्तय एको विभागः प्रत्युपस्येव हिष्क्यते, अपरो मघ्याद्धे हिष्क्यते, अपरोऽपराद्धे, एव ते मिधामटन्ति । 'दोसीणे नीणिअमि उ चयति' 'दोसीणे' पर्युपिवाहारे निस्सारिते सति वदन्ति-'अण्णो लद्धो बहुमो' अय आहारो लब्धाः प्रचुराः, ततश्च 'थोव दे'सि 'स्तोक वदस्व' स्वल्पं प्रयच्छ, 'मा य रूसिज्ज'सि मा रोप प्रशीष्य स्यनादरज्जनितम् । एतच्चासौ परीक्षार्यं करोति, किमय लोको दानशीलो ! न वेति ।

अहव न दोसीण चिय जायामो देहि देहि घय खीर । खीरे गुलघययेज्जा थोव थोव च सवत्थ ॥१४७॥

अथवा एतदसौ साधुर्नशीति-न वष दोसीण चिय याचयामः, किन्तु 'देहि देहि' वधि याचयामः, तथा धीरे याचयामः, तथा धीरे लब्धे सति गुड घृत पेयां वदस्व । 'सर्वत्र' सर्वेषु कुलेषु स्लोक स्लोकं गृह्णन्ति ते साधवः, एव

तावत्प्रत्युषसि भिक्षाटनं कुर्वन्ति । अयुना मध्याह्नाटनविधिरुच्यते—

मज्झाण्हिह पउरभिवखं परिताविअपिज्जूसपयकहिअं । ओहट्टमणोभट्टं लभइ जं जत्थ पाउग्गं ॥१४८॥

मध्याह्ने प्रचुरा भिक्षा लभ्यते 'परिताविअ'त्ति परितलितं सुकुमारिकादि, तथा पेया लभ्यते, जूपः पटोलादेः तथा पयः—कथितं 'ओहट्टमणोभट्टं लभति' प्रार्थितमप्रार्थितं वा लभ्यते 'जं जत्थ' 'यइ' यद्वस्तु 'यत्र' क्षेत्रे 'प्रायोग्यं' इष्टं तदित्यंभृतं क्षेत्रं प्रधानमिति । इदानीमपराह्णे भिक्षावेलां प्रतिपादयन्नाह—

चरिमे परितावियपेज्जूस आएस अतरणट्टाए । एक्केक्कगसंजुत्तं भत्तट्टं एक्कमेक्कस्स ॥ १४९ ॥

'चरिमे' चरमपौरुष्यामटन्ति, तत्र च परितलितानि पेया जूषश्च यदि लभ्यते ततः 'आएस'त्ति प्राघूर्णकः 'अतरण'त्ति ग्लानस्तदेषामर्थाय भ्रमति, ततश्च तत्प्रधानम् । एवं तेऽटित्वा 'भत्तट्टं'ति उदरपूरणमेकस्याऽऽनयन्ति, कथम् ?—'एक्केक्कगसंजुत्तं' एकः साधुरेकेन संयुक्तो यस्मिन्नानयने तदेकैकसंयुक्तमावयन्ति, 'एक्कमेक्कस्स'त्ति परस्परस्य आनयन्ति, एतदुक्तं भवति—द्वौ साधू अटतः एक आस्ते प्रत्युषसि, पुनर्द्वितीयवेलायां तयोर्द्वयोर्मध्यादेक आस्ते अपरः प्रयाति प्रथमव्यवस्थितं गृहीत्वा, तृतीयवेलायां च यो द्वितीयवेलायां रक्षपालः स्थितः स प्रथमस्थितरक्षपालेन सह व्रजति, इतरस्तु येन वारद्वयमटितं स तिष्ठति । एवमेषां त्रयाणामेकैकस्य सङ्घाटककल्पनया वारद्वयं पर्यटनं योजनीयम् । एवम्—

ओसह भेसजाणि अ काल च कुले य दाणमार्इणि । सग्गामे पेहिच्चा पेहति ततो परग्गामे ॥१५०॥
 एवं औषध-हरितकष्यादि, मेपद्वं-पेयादि, एतच्च प्रार्थनाद्वारेण प्रत्युपेक्षन्ते । 'कालं च'पि काल प्रत्युपेक्षन्ते । 'कुले य
 'पेहिष्ठा' प्रत्युपेक्ष्य ततः परप्रामे प्रत्युपेक्षन्ते । एतानि कुलानि प्रत्युपेक्षन्ते । एतानि च स्वप्रामे
 चोयगवयण दीह पणीयगहणे य नणु भवे दोसा । जुज्झइ त गुरुपाहुणगिलाणगट्ठा न दप्पट्ठा ॥१५१॥

बोधरूपचन, किमित्यत्र आह-'दीह' दीर्घं भिषाटनं कुर्वन्ति ते 'पणीयगहणे'पि स्नेहवद्रूप्यग्रहणे च ननु भवन्ति
 दोषाः । आचार्यस्साह-'जुज्झति त' युज्यते तत्सर्वं दीर्घं भिषाटनं प्रणीतग्रहणं च यतः 'गुरुपाहुणगिलाणगट्ठा' गुरुप्राघूर्णक-
 जइ पुण स्वच्छपणीए अकारणे एकस्सिपि गिण्हिज्जा । तहिअ दोसा तेण उ अकारणे स्वच्छनिच्चाइ ॥१५२॥

यदि पुनः स्वद-अचुरं प्रणीत-स्निग्ध-एतानि अकारणे सच्छदपि गृहीयात् 'वहिसं दोसा' स्वतस्त्वस्मिन् ग्रहणे दोषा
 मवेयुः । किं कारणम् ?-यतः 'तेज ठ' 'तेन' साधुना 'अकारणे स्वदनिदाहं' 'अकारणे' कारणमन्तरेणैव स्वदाह-मधितानि
 स्निग्धानि-स्नेहवन्ति द्रव्याणि, अथवा अकारणे 'स्वदनिदाहं' प्रचुरस्निग्धानि तेनासेवितवन्तीति ।

एवं-रुइए थंडिल वसही देउलिअसुणणगेहमाईणि । पाउग्गअणुणवणा वियालणे तस्स परिकहणा ॥१५३

‘एवं’ उक्तेन प्रकारेण ‘रुइए’चि ‘रुचिते’ अमीष्टे क्षेत्रे सति ‘थंडिल’चि ततः स्थण्डिलानि प्रत्युपेक्षन्ते, त्रेषु मृतः परिष्ठाप्यते महास्थण्डिलं ‘वसहि’चि वसति निरूपयन्ति, किं प्रशस्ते प्रदेशे आहोस्विदप्रशस्ते-सिंगक्खोडादियुक्ते इति, पत्तनमध्ये शालादि, तदभावे ‘देउलिआ’ देवकुलं शून्यं प्रत्युपेक्ष्यते, ‘सुन्नगेहमादीणि’ शून्यगृहादीनि आदिशब्देन समा गृह्यते, तां च वसतिं लब्ध्वा किं कर्त्तव्यं ?-‘पाउग्गअणुणवणा’ प्रायोग्यानां-वृणडगलक्कादीनां शय्यातरोऽनुज्ञापनां कार्यते-यथा उत्संकलय एतानि वस्तूनि । अथासौ प्रायोग्यानि न जानाति ‘वियालणे’चि विचारयति, प्रायोग्यं किमभिधीयते ? इति, एवंविधे विचारे तस्य शय्यातरस्य कथ्यते ‘परिकहणा’ यथाऽस्माकं वृणक्षारडगलादि उत्संकलयेति । एतां निर्युक्तिगाथां भाष्यकारो व्याख्यानयति, तत्र रुचिते क्षेत्रे स्थण्डिलं परीक्ष्यते, तच्च बहुवक्तव्यादुपरिष्ठाद्वक्ष्यति । वसतिस्तु कीदृशे स्थाने कर्त्तव्या कीदृशे च न कर्त्तव्येति व्याख्यानयन्नाह-

सिंगक्खोडे कलहो ठाणं पुण नत्थि होइ चलणेसुं । अहिट्टाणि पोद्धरोगो पुच्छंमि अ फेडणं जाण ॥७६ भा.
मुहमूलंमि अ चारी सिरे य कउहे य पूयसक्कारो । खंधे पिट्ठीए भरो पोद्धंमि य धायओ वसहो ॥७७॥ भा.

तत्र वामपार्श्वोपविष्टपूर्वामिमुखवृषमरूपं क्षेत्रं बुद्ध्या कल्पयित्वा तत इदमुच्यते-‘शृङ्गखोडे’ शृङ्गप्रदेशे यदि वसति

करोति ततः कठहो भवतीति क्रियां वक्ष्यति । 'स्थान' अवस्थितिर्नास्ति, क ? 'वरणेपु' पादप्रदेशेषु, 'अधिष्ठाने' अपानप्रदेशे वमतौ क्रियमाणापासुररोगो भवतीति क्रिया सर्वत्र योषनीया । 'पुच्छे' पुच्छप्रदेशे 'फेडणे' अपनयन भवति वसत्याः ॥ सुतमूले घारी भवति । अिरसि-मृङ्गयोर्मध्ये कङ्कदे च पूजासत्कारो भवति । स्कन्धे ग्रहे च मारो भवति, साधुभिरागच्छ क्रिराङ्गला भवति । उदाप्रदेशे तु नित्यं दृष्ट एव भवति क्षेत्ररूपमः । वसतिभ्यां स्यादा, वद्वत्स्वानाश्च देवकुलसूत्र्यगृहाद्यापि व्याख्यातमेव द्रष्टव्यम् । इय च द्रुपमपरिकल्पना यावन्मात्र वसतिनाऽऽक्रान्त तस्मिन्भोपरिष्ठात्, उपरिष्ठासु तदनुसारेण कर्षण्या वसतिः । मधुना 'पातगमअणुष्ववण' स्पृशमथयव व्याख्यानपद्माह, तत्र प्रायोग्यानामनुष्ठा-अनुष्ठापना कर्षण्या-द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो मावतम्, तत्र द्रव्यत —

दन्वे तण्डगलाई अच्छणभाणाइधोवणा स्त्रिते । काले उच्चाराई मावे गिलाणाइ कूरुवमा ॥ ७८ ॥ मा०-

'द्रव्यतः' द्रव्यमस्तीकृत्य दुषानां संस्वारकार्यं ङगलानां च अधिष्ठानप्रोच्छनार्थं लेष्टूनामनुष्ठापना क्रियते । 'क्षेत्रे' क्षेत्रविषयाऽनुष्ठापना 'अच्छण'ति आस्था यथास्यते यथामुखेन स्वाभ्यापपूर्वक, 'माधादिधोवमा' माधनादिधापन-क्षालन पात्रकार्यैर्यत्र क्रियते सा क्षेत्रानुष्ठा । कालविषयाऽनुष्ठा विधा रात्रौ वा उच्चारप्रभवादिभ्युत्सर्जनम् । मावधिपयाऽनुष्ठापना गठानादेः साम्यकारणार्थं निनातप्रदेशावनुष्ठापना क्रियते । इदानीं 'विपालमे तस्स परिकल्प'पि असुमवयव व्याख्यान यथाह-'इरुवमा' पदा क्षय्यातर एव मूते-दयति प्रवेशे मयाज्वस्थानमनुष्ठातं भवतो नोपरिष्ठात्, तथा तस्य परिकल्पना

क्रियते कूरदृष्टान्तेन, यो हि भोजनं कस्यचिद्ददाति स नियमेनैव भाजनोदकासनाद्यपि ददात्यनुक्तमपि सामर्थ्याक्षिप्तम्, एवं वसति प्रयच्छता उच्चारप्रश्रवणभूम्यादि सामर्थ्याक्षिप्तं सर्वमेव दत्तं भवति । अथवा इदमसौ शय्यातरो विचारयति- कियन्तं कालमत्र स्थास्यन्ति भवन्तः ? अस्मिन् विचारे तस्स परिकहणा—

जाव गुरुण य तुज्झ य केवइया तत्थ सागरेणुवमा । केवइकालेणेहिह ? सागार ठविति अपणेवि ॥१५४॥

यावद् गुरुणां तव च प्रतिभाति तावदवस्थानं करिष्यामः । अथैवमसौ विचारयति-वियालणा, यदुत 'केवइआ' कियन्त इहावस्थास्यन्ते ? तस्स परिकहणा क्रियते, सागरेणोपमा, यथा हि सागरः क्वचित्काले प्रचुरसलिलो भवति 'विआलणे'चि विचारयति-यथा 'केवइकालेणेहिह'चि कियता कालेनागमिष्यथ ?, एवमुक्ताः सन्तः साधवः तत्र 'सागार ठविति'चि सविकल्पं कुर्वन्तीत्यर्थः, कथं कुर्वन्ति ?- 'अन्नेवि' अन्येऽपि साधवः क्षेत्रप्रत्युपेक्षणार्थं गता एव, ततश्च तदालोचने- नागमिष्याम इति ॥

पुव्वदिट्ठे विच्छइ अहव भाणिजा हवंतु एवइआ । तत्थ न कप्पइ वासो असइ खेत्ताणऽणुन्नाओ ॥१५५॥

यदि त्वसौ पूर्वदृष्टानेवेच्छति यैः प्राग् मासकल्पः कृत आसीत्, स्वभावेनेष्यलिः स दृष्टप्रत्ययानिच्छति, नान्यान् तत्र

न कल्पते वासः । अथवा मणोदसौ एतावन्त एवात्र विद्यन्ते, तत्र 'न कल्पते वासः' न युज्यतेऽवस्थान, यतः सावयः कदापित्स्तोकाः कदाचिद्गदवो भवन्ति । अथान्यानि क्षेत्राणि न सन्ति तथा 'असती खेषाव'पि क्षेत्राणामन्येषाममावे 'अशुभात'पि तस्यामेव वसतावशुभातो वासः । शेषक्षेत्राभावे सति तत्र च नियमितपरिमितायां वसतौ यदि प्राचूर्णक आगच्छति ततः को विधिरित्यत आह—

सकारो सम्माणो भिक्खगहण च होइ पाहुणए । जइ जाणउ वसइ तर्हि साहस्मिअवच्छलाऽऽणाई ॥

'सत्कारः' बन्धनाभ्युत्थानादिकः 'सन्मानः' पादप्रसालनादिकः 'मिधाप्रहण' भिखानयन च, एतत्प्राचूर्णक आगते सति क्रियते । पुनश्च तस्य प्राचूर्णकस्य वसतिस्वरूप कल्पते यथा-परिमितैरेवैषा लब्धा नान्यस्यावकाशाः, एतच्च त्वयाऽन्यत्र वसितव्यम् । 'यदि जाणउ वसइ तर्हि'ति एवमसाधुको ज्ञापितः सन्-यदि जानन्नपि तत्र वसति ततः को दोषोऽत आह—

'साहस्मिअवच्छलाऽऽणाई' साधर्मिकभासस्य न कृत भवति, एतोऽसौ शय्यातरो क्लृप्तानपि निर्दिष्टपति, आशामह्यत्र कृतः-आशालोपमेव कृतो भवति सप्तस्य, आदिश्रद्धापात्रक्यान्यद्रव्यव्यवच्छेदः । इदानीं ते क्षेत्रप्रत्युपेक्षका भाषार्य समीपमागच्छन्तः किं कुर्वन्तीत्यत आह—

जइ तिन्नि सव्वगमण एसु न एसु चि दोसुं वी दोसा । अपणपेहेणऽयुणता नितियावासो हु मा गुरुणो ॥

यदि ते क्षेत्रप्रत्युपेक्षकान्नय एव तत सर्व एव गमनं कुर्वन्ति, अथ सप्त पञ्च वा ततः सङ्घाटकमेकं सुक्त्वा व्रजन्ति । 'एसु न एसु ति' श्रय्यातरेण पृथाः सन्तस्ते नैवं वदन्ति-एष्यामो न वा एष्याम इति, यत एवं भणने दोषः, किं कारणं ? यद्देवं मणन्ति यदुत आगमिष्यामः, ततश्च शोभनतरे क्षेत्रे लब्धे सति नागच्छन्ति ततश्चानुतदोषः । अथ मणन्ति-नागमिष्यामः, ततश्च कदाचिदन्यत्क्षेत्रं न परिशुष्यति ततश्च पुनस्तत्रागच्छतां दोषोऽनुतजनितः । 'अणपहेणं'ति ते हि क्षेत्रप्रत्युपेक्षका गुरु-समीपमागच्छन्तोऽन्येन मार्गेणागच्छन्ति, कदाचित् स शोभनतरो भवेत्, 'अगुणंत'ति ते हि क्षेत्रपौरुपीमकुर्वन्तः प्रयान्ति, मा भून्नित्यवासो गुरोरिति, किं कारणं ?, यतस्तेषां विश्रब्धमागच्छतां मासकल्पोऽधिको भवति, ततश्च नित्यवासो गुरोरिति ॥ गंतूण गुरुसमीवं आलोइत्ता कहेति खित्तगुणा । न य सेसकहण मा होज्ज संखडं रत्ति झाहंति ॥ १५८ ॥

गत्वा गुरुसमीपं आलोचयित्वा ईर्यापथिकातिचारं कथयन्त्याचार्याय क्षेत्रगुणान् । 'न य सेसकहणं'ति न च शेषसा-धुम्यः क्षेत्रगुणान् कथयन्ति । किं कारणम् ?- 'मा होज्ज संखडं' मा भवेत् स्वक्षेत्रपक्षपातजनिता राटिरिति, तस्मात् 'रत्ति साहंति'ति रात्रौ मिलितानां सर्वेषां साधूनां क्षेत्रगुणान् कथयन्ति । ते च गत्वा एतत्कथयन्ति—

पढमाए नत्थि पढमा तत्थ उ घयखीरकूरदहिलंभो । बिइयाए बिइअ तइआए दोवि तेसिं च धुवलंभो ॥
ओहासिअधुवलंभो पाउगगणं चउत्थिए नियमा । इहरावि जहिच्छाए तिकालजोगं च सर्वेसिं ॥ १६० ॥

अथ तस्मिन् गच्छे पञ्चपञ्चाशद्वर्षेक्षीयाः त्रिषुद्वर्षाः चत्वारिंशद्वर्षा वा भवन्ति, ततो गम्यते चतुर्थे क्षेत्रे, यतस्ते
 येन केनचिद् द्वियन्ते-यापयन्ति । तथा यदि च तस्या 'नीरोगाः' श्रुत्वा भवन्ति ततश्चतुर्थे क्षेत्रे प्रवृत्ति ।
 अह पुण जुषणा येरा रोगविमुक्ता य असद्गुणो तरुणा । ते अणुकुलं खिच पेसति न धावि खग्गूढे ॥१६५॥

अथ पुनर्वर्षा स्थिरा भवन्ति रोगेष च-न्वरादिना युक्तमात्रास्तरुणाः, नाप्यपि वेद्या साम्य भवति शरीरस्य, ततस्त्वा
 ननुकुलं क्षेत्र प्रेषयन्त्याचार्याः । 'न पापि खग्गूढे'पि 'खग्गूढा' अलसा निर्दर्मप्रापास्ताभ प्रेषयन्ति । कियता पुनः कालेन
 एगपणअद्धमास सट्ठी सुणमणुयगोणहृत्थीण । राइदिपहि उ वल पणग तो एक दो तिसि ॥ १६६ ॥

एकेन रात्रिन्दिनेन सुनो बल भवति, पञ्चभिर्दिनेर्मनुबस्य बल भवति, अर्द्धमासेन बलीवर्दस्य, षष्टिभिर्दिवसेर्दस्तिनो
 बल भवति, एवमेतद्यथासङ्ख्य योषनीयम् । 'पणम तो एक दो तिसि' एवमसो तस्मिन् क्षेत्रे पञ्चकमेकं धार्यते । अथ
 तथाऽपि बल न गृह्णाति इौ पञ्चकौ धार्यते, त्रीन् वा पञ्चकान् धार्यते, पुनरानीयत इति । एव ते मालोचितश्चिष्यगणा
 आचार्याः श्रुत्यातरमापृच्छ्य क्षेत्रान्तरं संक्रामन्ति । अथ न पृच्छन्ति ततो दोष उपप्रापते । एतदेवाह—
 सागारिअपुच्छगमणं चाहिरा मिच्छ छेय कयनासा । गिहि साहु अमिभारण तेणगसकाइ जं चऽण्ण ॥

१ वेप ५ । १ शीलाः पा १ ।

‘सागारिकं’ शय्यातरमनापृच्छथ यदि गमनं क्रियते ततो ‘बाहिर’त्ति बाह्या लोकधर्मस्यैते भिक्षव इत्येवं वक्ति शय्यातरः । ये च धर्म-लोकधर्मं न जानन्ति दृष्टं ते कथमदृष्टं जानन्ति ?, इत्यतः ‘मिच्छ’त्ति मिथ्यात्वं प्रतिपद्यते । ‘छेद’त्ति अपच्छेदो वसतिदानस्य, पुनस्तेऽन्ये वा वसतिं न लभन्ते । ‘कतणास’त्ति कृतघना ह्येते प्रव्रजिता इत्येवं मन्यते । ‘गिहि साहू अभिधारण’त्ति गृही कश्चिच्छ्रावकस्वमाचार्यमभिधार्य-संचिन्त्यायातः प्रव्रज्यार्थं, तेनाप्यागत्य शय्यातरः पृष्टः- क्वाचार्यः ?, सोऽपि रुष्टः सन्नाह-यः कथयित्वा व्रजति स ज्ञायते, तं तु को जानाति ?, तमाकर्ण्य स श्रावकः कदाचिदर्शनमप्युञ्जति, लोकज्ञानमप्येषां नास्ति कुतः परलोकज्ञानमिति ?, कदाचित्साधुः कश्चित्तमाचार्यमभिधार्य-मनसि कृत्वा उपसम्पदादानार्थमायाति, सोऽपि शय्यातरं पृच्छति, शय्यातरोऽप्याह-न जाने क्व गत इति, ततः स साधुर- नाचारवानाचार्य इति विचिन्त्यान्यत्र गतः, सोऽपि निर्जराया आचार्योऽनाभागी जात इति । ‘तेणग’त्ति कदाचित्तद्गृहं केनचित्स्मिन्नेव दिवसे मुष्टं भवेत्त एवंधिवा बुद्धिर्भवेत्-यदुत ते स्तेना इत्येवं शङ्कां करोति, आदिशब्दाद्योषित् ‘केन- चित्सह गता ततो गृहात् तेऽप्यनारूपाय गताः, ततश्च शङ्कोपजायते, ‘जं चऽण्णंति’ति यच्चान्यत् शङ्कादि जातं पत्तनगतं तत्सर्वमुपजायते इति गच्छद्भिश्च शय्यातर आपृच्छनीयः ॥ स च विधिना नाऽविधिना, यतोऽविधिना प्रच्छने एते दोषाः— अविहीपुच्छा उग्गाहितेण सेज्जातरीउ रोएज्जा । सागारियस्स संका कलहे य सँएज्झिआ खिसे ॥१६८॥

अविधिपृच्छा इयं वर्त्तते, यदुत-‘उग्गाहितेन’ उत्थितेन उपकरणेन पृच्छति, तत्र ‘सेज्जातरीउ रोएज्जा’ तेनाकस्मिकेन

‘प्रथमायां’ पूर्वस्यां दिशि नास्ति प्रथमा-नास्ति द्वयपौरुषीत्यर्थः, किन्तु तत्र द्रुतधीरह्वरवधिलाभोऽस्ति, अन्ये त्वन्यस्यां तस्य एव, ‘वतित्राय दोषि’चि तृतीयायां दिशि द्वे अपि द्वयार्थपौरुष्यौ विद्येते ‘वेसि च ध्रुवलभो’चि तेषां द्रुतादिवस्तु निश्चित लाभः ॥ ‘ओमासिपध्रुवलभो’चि प्रार्थितस्य ध्रुवो लाभः, केनां ? प्रायोग्यानां द्रुतानीनां ‘वतरणीए’ षतुर्ध्यां दिशि ‘नियमात्’ अवश्य ‘इहरावि’चि अप्राप्तिरेऽपि केवलञ्चया त्रिकालयोग्य प्रातर्मध्याह्नपरार्द्धेषु त्रिकालमपि ‘सर्वेसि’चि ‘सर्वेषां’ बालानीनां योग्य प्राप्यत इति । एव तैः सर्वैः क्षेत्रप्रत्युपेक्षैराख्याते सत्याचार्यैः किं करोतीत्यत आह—

‘मत्प्रहण आयरिओ करय वयामो चि तस्य ओयरिआ । खुहिआ मणति पढम त चिअ अणुओगंतचिच्छा ॥
 तत्रैवमामन्त्रिते शिष्यगणे आचार्यैः शिष्याणां करोति, यदुत मो आयुग्मन्तः ! के प्रथमः ?—कया विद्या गच्छामः ?
 प्रथमो दिश प्रथमः, यत्र प्रथमपौरुष्यां सुच्यते, ‘तत्र औदरिका’ उदरमणैकविधाः ‘धूमिवाः’ आकुला मणन्ति-यदुत ‘पढम’चि
 पठस्ते द्वयप्रहणनिरपेक्षाः केवलमर्थप्रहणार्थिनः एव, स धार्थप्रहणप्रथमो द्वितीयायां पौरुष्यां मवतीत्यतस्वामेवेच्छन्तीति ॥
 यिइय च सुत्तगगाही उभयगगाही अ तइयय लिच्च । आयरिओ उ चउरस्य सो उ पमाण हवइ तस्य ॥ १६२ ॥

द्वितीयां च दिशं सूत्रग्राहिण इच्छन्ति, यतः प्रथमपौरुष्यामेव स्वाध्यायो भवति, स च तेषामस्ति, 'उभयग्राहिणश्च' सूत्रार्थग्राहिणस्त्वृतीयं क्षेत्रमिच्छन्ति, आचार्यस्तु चतुर्थं क्षेत्रमिच्छति, यतस्तत्र चतुर्थ्यामपि पौरुष्यां प्राघूर्णकादेः प्रायोग्यं लभ्यत इति, 'स एव प्रमाणं' आचार्य एव च सर्वेषां प्रमाणं भवति 'तत्थ'चि तत्रेति शिष्यगणमध्ये, किं पुनः कारणं आचार्यश्चतुर्थमेव क्षेत्रमिच्छति ? अत आह—

मोदुबभवो उ बलिष् दुब्वलदेहो न साहए जोए । तो मज्झबला साहू दुट्टस्सेणेतथ दिट्ठतो ॥ १६३ ॥

प्रथमद्वितीययोः क्षेत्रयोः प्रचुरभक्तपानकेभ्यः सकाशाद्बलवान् भवति, बलिनश्च मोहोद्भवो भवति-कामोद्भवो भवती-त्यर्थः । आह-एवं तर्हि यत्र भिक्षा न लभ्यते तत्र प्रयान्तु, उच्यते, 'दुर्बलदेहः' कुशंशरीरो न साधयति-नाराधयति 'योगान्' व्यापारान् यतस्ततो मध्यमबलाः साधव इष्यन्ते । दुष्टाश्चैन चात्र इष्टान्तः, दुष्टाश्चो-गर्दभ उच्यते, स यथा प्रचुरभक्षणार्ह-र्षिष्टः सन् कुम्भकारारोपितभाण्डकानि मनक्ति दर्पोत्येकादुत्प्लुत्य पुनस्तेनैवं कुम्भकारेण निरुद्धाहारः सन्नतिदुर्बलत्वा-त्प्रस्वलितः सन् मनक्ति, स एव च गर्दभो मध्यमाहारक्रियया सम्यग् भाण्डकानि वहति, एवं साधवोऽपि संयमक्रियां मध्यमत्रला वहन्ति ।

पणपणगस्स हाणी आरेणं जेण तेण वा धरइ । जइ तरुणा नीरोगा वच्चंति चउत्थगं ताहे ॥ १६४ ॥

अथ तस्मिन् मण्डले पञ्चपञ्चाशद्विषयीयाः त्रिंशद्वर्षाः चत्वारिंशद्वर्षा वा भवन्ति, ततो गम्यते षट्त्वार्यं क्षेत्रं, पतस्ते येन केनचिद् धियन्ते-यापयन्ति । तथा यदि च तस्या 'नीरोगाः' श्रुत्वा भवन्ति ततश्चतुर्थमेव क्षेत्रं प्रवृत्ति । अह पुण सुपुण्णा येरा रोगविमुक्ता य असद्रुणो तरुणा । ते अणुकूल खिच पेसति न याचि स्वगूढे ॥१६५॥

अथ पुनर्दूर्णा स्वधिरा भवन्ति रोगेण च-ञ्चरादिना मुक्तात्रास्वरूपाः, नाथापि चेर्णा साम्य भवति शरीरस्य, ततस्ता ननुकूल क्षेत्र प्रेषयन्त्याचार्याः । ' न याचि स्वगूढे'चि 'स्वगूढा' अलसा निर्दर्मप्राणास्वात्म प्रेषयन्ति । कियता पुनः कालेन इदादय आप्यायन्ते !, उच्यते, पञ्चमात्रैर्विद्वेषैः, यत उक्तं वैषके—
पुणपणमस्रमास सट्टी सुणमणुयगोणहृत्पीण । राइविपहि उ बल पणग तो एक दो तिन्नि ॥ १६६ ॥

एकेन रात्रिन्दिनेन दुनो बल भवति, पञ्चभिर्दिनेर्मनुष्यस्य बल भवति, अर्द्धमासेन बलीर्षदस्य, षट्भिर्दिवसेर्दस्तिनो बल भवति, एवमेतदपचासङ्घस्य योजनीयम् । 'पणग तो एक दो तिन्नि' एवमसौ तस्मिन् क्षेत्रे पञ्चकमेकं धार्यते । अथ तथाऽपि बल न गृह्णाति द्वौ पञ्चकौ धार्यते, त्रीन् वा पञ्चकान् धार्यते, पुनरानीयत इति । एव ते आलोचितश्चिष्यगणा आचार्याः द्रव्यातरमापृच्छय क्षेत्रान्तरं संक्रामन्ति । अथ न पृच्छन्ति ततो दोष उपजायते । एतदेवाह—
सागारिमपुच्छगमण वाधिरा मिच्छ छेय कयनासा । गिहि साहू अभिधारण तेणगसकाइ ज चऽणण ॥

'सागारिकं' शय्यातरमनापृच्छथ यदि गमनं क्रियते ततो 'बाहिर'त्ति बाह्या लोकधर्मस्यैते मिश्रव इत्येवं वक्ति
 शय्यातरः । ये च धर्म-लोकधर्मं न जानन्ति दृष्टं ते कथमदृष्टं जानन्ति ?, इत्यतः 'मिच्छ'त्ति मिश्रयात्वं प्रतिपद्यते । 'छेद'त्ति
 अपच्छेदो वसतिदानस्य, पुनस्तेऽन्ये वा वसति न लभन्ते । 'कतणास'त्ति कृतधना हेते प्रव्रजिता इत्येवं मन्यते । 'गिहि
 साहू अभिधारण'त्ति गृही कश्चिच्छ्रावकस्तमाचार्यमभियार्थ-संचिन्त्यायातः प्रव्रज्यार्थं, तेनाप्यागत्य शय्यातरः पृष्टः-
 क्वाचार्यः ?, सोऽपि रुष्टः सन्नाह-यः कथयित्वा व्रजति स ज्ञायते, तं तु को जानाति ?, तमाकर्ण्य स श्रावकः
 कदाचिद्दर्शनमप्युज्झति, लोकज्ञानमप्येषां नास्ति कुतः परलोकज्ञानमिति ?, कदाचित्साधुः कश्चित्तमाचार्यमभियार्थ-मनसि
 कृत्वा उपसम्पदादानार्थमायाति, सोऽपि शय्यातरं पृच्छति, शय्यातरोऽप्याह-न जाने क्व गत इति, ततः स साधुर-
 नाचारवानाचार्य इति विचिन्त्यान्यत्र गतः, सोऽपि निर्जराया आचार्योऽनामागी जात इति । 'तेणग'त्ति कदाचित्तदृष्टं
 केनचित्स्मिन्नेव दिवसे मृष्टं भवेत्त एवंविधा बुद्धिर्भवेत्-यदुत ते स्तेना इत्येवं शङ्कां करोति, आदिशब्दाद्योषित् 'केन-
 चित्सह गता ततो गृहात् तेऽप्यनाख्याय गताः, ततश्च शङ्कोपजायते, 'जं वऽण्ण'त्ति यच्चान्यत् शङ्कादि जातं पत्तनगतं
 तत्सर्वमपुजायते इति गच्छद्भिश्च शय्यातर आपृच्छनीयः ॥ स च विधिना नाऽविधिना प्रच्छने एते दोषाः-
अविहीपुच्छा उगाहितेण सेजातरीउ रोएज्जा । सागारियस्स संका कलहे य सँएज्झिआ खिसे ॥ १६८ ॥
 अविधिपृच्छा इयं वर्त्तते, यदुत-'उगाहितेन' उत्क्षिप्तेन उपकरणेन पृच्छति, तत्र 'सेजातरीउ रोएज्जा' तेनाकस्मिन्केन

गमनेन दृश्यावयो रोदनं कुर्युः, तत्र च 'सागारिकस्य' दृश्यावस्य दृष्टोपवायते, कलहे च सति 'सपन्निआ खिस'सि सेव मण्डितया 'ल्लिसेसि' पया न शोमना स वेन स्वया तदा काले मिथोर्गच्छतो रुदित, किं च ते स पिता मवति ? येन रोदिपीति । अप अनामवमेव कययन्ति-अमुकदिवसे गमिष्यामः, तत्राप्येते-दोषाः—

एदि दृश्यावरकुमुस्य साधवो यासन्तीति निमुक्तसेष्यापरं सत् गृह एव तिष्ठति, कृप्यादिप्रतिवागारणं न करोति, कुर्यन्ति । 'किपण च पोषाण'ति तत्र दिवसे अथिका निमुक्तकृपिलवमयापारा वस्त्राणि शोषयन्ति । 'छण्णेरं' न करोति, प्रकृतं-मोजनं छम कुर्यन्ति, अत्रकृतमित्यर्थः, 'इतरं च'पि प्रकृतमेव मोक्षनं संयतार्यं कुर्यन्ति, तत्र वेच्छवामनिच्छता च दोषा मवन्ति, कय ? यदि वद्रोवनं गुणवति ततोऽदृश्यावसंयमपाचा स्यात्, अप न युज्यन्ति ततो रोपमाव कदाचित्प्रति पपते । एते दोषा अनागतकयने, तत्र च कः पुच्छाविधिरित्याह—

जइआ चैव य खेत्त गया उ पडिलेहूगा तओ पाप । सागारियस्स भाव तणुइन्ति गुकं इमेहिं तु ॥१७०॥
 पदेव क्षेत्र गताः प्रत्युपेयकाः 'तओ पाप'सि ततः प्रमृति 'सागारिकस्य' दृश्यावस्य 'माव' स्नेहप्रतिबन्ध वनुकुर्यन्ति,

१ शक्तिवर्णनं गृह शक्तिवर्णनं विवर्ति भा. । २ वतस्तद्वचनगीजम् अथ च ७२ पा १-२ पु. । ३ एतुर्थेति भा. एतुर्थेति ७२ ।

के ?-गुरवः 'एभिः' वक्ष्यमाणैर्गार्थाद्वयोपन्यस्तैर्वचनैरिति—

उच्छ्रु वोलिति वइं तुंबीओ जायपुत्तभंडाओ । वसभा जायत्थामा गामा पवायचिक्खल्ला ॥१७१॥

सुगमा ।

अप्पोद्गा य मग्गा वसुहावि अ पक्कमट्टिओ जाया । अण्णक्कंता पंथा साहूणं विहरिउं कालो ॥१७२॥

सुगमा । एतद्गार्थाद्वयं शृण्वतः शय्यातरस्य पठन्ति, ततः सोऽपि श्रुत्वा मणति—किं यूयं गमनोत्सुकाः?, आचार्योऽप्याह—

समणाणं सउणाणं भमरकुलाणं च गोउलाणं च । अनियाओ वसहीओ सारइआणं च मेहाणं ॥१७३॥

सुगमा । ततश्चैतां गाथां पठित्वा इदमाचरन्ति—

आवस्सगकयनियमा कल्लं गच्छामो तओ उ आयरिआ । सपरिजणं सागारियं वाहरिउं दिंति अणुसट्ठिं ॥

'आवश्यककृतनियमाः' कृतप्रतिक्रमणा इत्यर्थः, विकालवेलायां कृतावश्यका इदं भणन्ति—यदुत कल्लं गच्छामः । पुनश्च तत आचार्याः सपरिजनं 'सागारिकं' शय्यातरं आहूय 'अनुशास्तिं ददति' धर्मकथां कुर्वन्तीत्यर्थः । पवज्ज सावओ वा दंसण भद्दो जहणणयं वसहिं । जोगंमि वट्टमाणे असुगं वेलं गमिस्सामो ॥ १७५ ॥

१ अण्णोक्कता ल १ । २ गच्छाम का., गच्छामु ल.२ । ३ वाहरिउ का. ।

सोऽपि सागारिको वर्मकपां भुत्वा एनविभो मवति-श्रवण्यां प्रतिपद्यते भावको वा मवति, दर्शनचरो वा मवति, मद्रको वा मवति, सर्वथा अनन्यतो वसतिमात्रमवश्यं वदाति । पुनश्च वर्मकपां कृत्वाऽऽचार्या एव भवते-यदुत 'योगे वर्ममाने' योऽथो योगो गमनाय मां प्रेरयति तस्मिन्वर्माने-मवति सति अमुकवेलायां गमिष्याम इति । इदानीं ते विकालवेलायां कप्रपित्वा प्रत्युपसि व्रवन्ति, किं कृतेत्यत्र आह-

तदुभय सुत्त पडिलेदृणा य उग्यमणुगप वावि । पडिच्छाद्विगरणतेणे नट्टे खम्मूढ सगारो ॥१७६॥

'तदुभय' दृशयौस्त्रीमर्षयौस्त्री च कृत्वा व्रवन्ति, 'सुत्त'ति दृशयौकपी वा कृत्वा व्रवन्ति । अथ दूरतरं क्षेत्रे मवति ततः पावोनग्रहर एव पात्रप्रतिलिखनां कृत्वा व्रवन्ति । 'उग्य'पि उन्नतमात्र एव वा दूर्ये गच्छन्ति, 'अणुगय'पि अणु द्रते वा दूर्ये रात्रावेव गच्छन्ति, 'पडिच्छ'पि ते साधवस्तस्माद्विनिर्मताः परस्परं प्रवीचन्ते । 'अधिकारण'पि अथ ते साधवो न प्रवीचन्ते ततो मार्गमवानानां पस्परतः पूच्छवन्ति, तेन च पूच्छतेन लोको विदुष्यते, तत्राधिकारण मवति । 'तेण'पि अमुकत्र विभ्रमं करिष्यामः अमुकत्र मिथां अमुकत्र वसतिमिति, तत्रच प्रवोप एव सङ्गारः क्रियते, क्वचित् सगगूढप्रापो मवति, स इह द्रुते-यदुत साधूनां रात्रौ गच्छन्तिः सङ्केतः क्रियते । 'खगगूढ'पि संकेत सगगूढाय प्रयच्छन्ति, यदुत त्वयाऽमुकत्र प्रदेसे जागन्त्वप्यमिति । इदानीमस्या एव गाथाया माप्यकृत् क्वचित्

१ किवनामकृत्वा वा । २ 'पडिच्छ'ति वा क ३ पा २ ।

वयवान् व्याख्यानयति, तत्र प्रथमावयवं व्याख्यानयन्नाह—

पडिलेहंतच्चिअ बिंटियाउ काऊण पोरिसि करिंति । चरिमा उग्गाहेउं सोच्चा मज्झणहे वच्चंति ॥७९ भा०

ते हि साधवः प्रभातमात्र एव प्रतिलेखयित्वा उपधिकां पुनश्च वेण्डलिकां कुर्वन्ति-संवर्त्तयन्तीत्यर्थः, ततश्चानिक्षिप्तो-
पषय एव 'पोरिसि करिंति' चि सूत्रपौरुषीं कुर्वन्ति । 'चरिमा उग्गाहेउं' ति चरिमवेलायां पादोनपौरुष्यां पात्रकाणि
उद्गाह्य-संयन्त्रयित्वा पुनश्चानिक्षिप्तैरेव पात्रकैः 'सोच्च' चि श्रुत्वा अर्थपौरुषीं कृत्वेत्यर्थः, ततो मध्याह्ने व्रजन्तीति । ते च
शोभन एवाह्वि व्रजन्तीति । अत एवाह—

तिहिकरणंमि पसत्थे नक्खत्ते अहिवइस्स अणुकूले । घेत्तूण निति वसभा अक्खे सउणे परिवखंता ॥८०॥

'तिथौ' प्रशस्तायां 'करणे' च बवादिके प्रशस्ते नक्षत्रे वा 'अधिपतेः' आचार्यस्य अनुकूले सति गृहीत्वा अक्षान् प्राग्
वृषभा निर्गच्छन्ति, किं कुर्वाणा अत आह—'सउणे परिवखंता' 'शकुनान्' प्रशस्तान् परीक्षमाणाः सन्तो वृषभा निर्गच्छ-
न्तीति पश्चादाचार्याः । किं पुनः कारणं पश्चादाचार्या निर्गच्छन्ति ?, तत्र कारणमाह—

वासस्स य आगमणे अवसउणे पट्टिआ निवत्तंति । ओभावणा पवयणे आयरिआ मग्गओ तम्हा ॥८१॥

वर्षणं वर्षस्तस्यागमनं कदाचिद्भवति, अपशकुने वा दृष्टे प्रस्थिता अपि निवर्त्तन्ते वृषभाः । यदि पुनराचार्या एव प्राग्
निर्गच्छन्ति ततोऽपशकुनदर्शने वृष्टौ च निवर्त्तमानस्य सतः किं भवति ?, अत आह—'ओहावणा पवयणे' प्रवचने हीलना

मरति, पदुत-यदपि ज्योतिषिकाणां विद्वान् तदप्येतेषां नास्तीति । 'भायरिया मग्गो'पि अथ आचार्या 'मार्गवः' पृष्ठतो निर्गच्छन्तीति । मच्छस्त्रिष्व अपञ्चाना षडुना वा निरूपणीयाः, तत्रापञ्चानान् प्रतिपादयन्नाह—

मइल कुञ्चेले अब्भगिण्णए साण सुज्जवडमे य । एए उ अप्पसत्था ह्वति खिचाउ नित्ताण ॥८२॥

मलिनः वरीरुर्पटैः इषेलो-बीषरुर्पटैः 'अब्भगिण्णए'पि स्नेहाम्यक्तशरीरः सा यदि वामपार्श्वेऽधिपार्श्वं प्रयाति, इब्धो-वक्रः, वडमो-वामनः, एतेऽप्यत्रस्ताः, 'पीवरगन्मा' धासनप्रसवकाला । श्रेय सुगमम्—

[धक्कवरे अमर्ण हुवा मरण च पाण्डुरान्ने । तच्चन्नि रुहिरपट्ठण धोडियमसिप धुव मरण]
जन्तु य चासमज्जरे भारद्वाप तद्देव नउले अ । दसणमेव पसत्तं पयाहिणे सबसपत्ती ॥८३॥ (भा)

सुगमा

नदी तूरं पुण्णस्स दसणं सत्सपट्ठहसदो य । भिगारच्छत्तर्चामि र भयप्पटांगा पंसत्थाइ ॥८५॥ (भा)

१ इव वाचा ३ १ पा. १-२ प्रतिपु वास्ति ।

सुगमा, नवरं-पूर्णकलशदर्शनं, ध्वज एव पताका ध्वजपताका ।

समणं संजयं दंतं सुमणं मोयगा दहिं । मीणं घटं पंडागं च सिद्धमत्थं विआगरे ॥ ८६ ॥ (भा.)

‘श्रमणः’ लिङ्गमात्रधारी ‘संयतः’ सम्यक् संयमानुष्ठाने यतः-यत्नपरः ‘दंत’त्ति ‘दान्तः’ इन्द्रियनोहन्द्रियैः ‘सुमनसः’ पुष्पाणि, शेषं सुगमम् । गच्छंश्चासौ—

सेजातरेऽणुभासइ आयरिओ सेसगा चिलिमिणीए । अंतो गिण्हन्नुवहिं सारविअपडिस्सया पुविं ॥ ८७ ॥

व्रजनसमये शय्यातराननुभाषते-व्रजाम इत्येवमादि आचार्यः । ‘सेसगा चिलिमिणीए अंतो’ शेषाः साधवः ‘चिलिमिण्याः’ जवनिकाया ‘अन्तः’ अभ्यन्तरे, किम् ?-उपधि ‘गृह्णन्ति’ संयन्त्रयन्तीत्यर्थः । ‘सारविअपडिस्सया पुविं’ति कि-विशिष्टाः सन्तस्ते साधवः उपधि गृह्णन्ति ?-संमार्जितः-उपलिप्तः प्रतिश्रयो यैस्ते संमार्जितप्रतिश्रयाः ‘पुविं’ प्रागेव, प्रथममेवेत्यर्थः । इदानीं कः कियदुपकरणं गृह्णातीत्याह—

बालाई उवगरणं जावइयं तरति तत्तिअं गिणहे । जहणणेण जहाजायंसेसं तरुणा विरिंचंति ॥ ८८ ॥ भा. ॥

बालादयः, आदिशब्दाद्गृह्णा गृह्यन्ते, तेह्युपकरणं यावन्मात्रं ‘तरन्ति’ शक्यवन्ति तावन्मात्रं गृह्णन्ति, तैश्च बालादिभिः ‘जषन्थेन’ ब्रषन्थतः ‘जहाजायं’ति रजोहरणं चोलपट्टकश्च, एतदशक्यवन्नुवद्धिरपि ग्राह्यं, शेषं उपकरणं तरुणाः आभिग्रहिकाः

'धिरिञ्चन्ति' विभ्रमन्ति बालाविसत्कम् । यदा तु पुनराभिप्रहिका न सन्ति तदा—
 आयरिओवाहि बालाहयाण गिणहति सधयणञ्जुचा । दो सोत्ति उणिणसयारओ य गहणेकपासेण ॥८९॥

भाषार्योपधि 'बालाहयाण'ति बालावीनां च संभविनमुपधि गृह्णन्ति, के?—'संघयमञ्जुचा' येऽन्वे श्रेया अनाभिप्रहिकाः
 संहननोपेवास्ते गृह्णन्ति, क्वं पुनर्गृह्णन्ति ते उपधि?—'दो' सोत्ति उष्णि'सि दो सौत्रिकौ कस्यौ एक औगिकः कस्यः
 संस्वारकथञ्जुचादुपरपङ्कथ, एषां 'गहणेकपासेण'ति प्रहणं एकस्मिन् पार्श्वे—एकत्र स्कन्धे ग्रहण कुर्वन्ति, द्वितीये तु 'पार्श्वे'
 स्कन्धे पात्रकापि गृह्णन्ति, आत्मीयां तूपधि वेष्टलिकां कृत्वा यत्र स्कन्धे उपधिः कृतस्त्वस्यैव विद्या कथायां कुर्वन्ति ।
 इदानीं 'अधिरुणत्ते'सि अमुमवयव व्याख्यानयन्माह—
 आउज्जोत्रण वणिप्य अगणि कुठुवी कुकम्म कुम्मरिप । तेणे मालागारे उब्भामग पयिप्य जते ॥९०॥

ते दि पदि सद्यब्दं प्रचन्ति तत्र लोको विपुष्पते, विपुष्पस्य सन् 'आउज्जोत्रण'सि अष्काययन्त्राणि 'योत्रिज्यन्ते'
 ग्रहणाय सखीक्रियन्ते । अथवा 'आठ'सि अष्कापाय योपिको विपुष्पा प्रचन्ति । 'बोधव'सि धान्यप्रकरः तदर्थं लोको पाति,
 'अमणि'सि लोहकारशालादिषु अग्निः प्रज्वारयते । 'कुठुवि'सि कुठुग्निः स्वकर्मणि लभन्ति । 'कुकम्म'सि कुरिसत् कर्म
 १ ष्टोधि ७१-२. । १ बोधयन्ते पा २ ।

धेषां ते कुक्कर्माणः मात्स्यकादयः । 'कुम्भरिण'ति कुत्सिता माराः कुमारः-सौकरिकाः, एषां बोधो भवति रात्रौ पूतकारयतां, 'तेणे'ति स्तेनकानां च । 'मालाकार'ति मालिका विबुध्यन्ते । 'लुब्धामग'ति पारदारिका विबुध्यन्ते, 'पंथिण'ति पथिका विबुध्यन्ते, 'जंते'ति यान्त्रिका विबुद्धाः सन्तो यन्त्राणि वाहयन्ति चाक्रिकादयः । तत्र यदुक्तं प्राक् "नङ्के खगूडसिंगारो" तत्रेदमुक्तं निर्युक्तिरुक्ता सङ्कारकरणमात्रम्, इह पुनः स एव निर्युक्तिकारः स सङ्कारः कया यतनया कर्तव्यः ? कस्यां वा वेलायां कर्तव्यः ? इत्येतदाह—

संगार विड्य वसही तइए सण्णी चउत्थि साहस्मी । पंचमगंसि अ वसही छट्टे ठाणट्टिओ होति ॥१७७

'संगार'चि सङ्केतोऽभिधीयते ततः प्रथमद्वारे तद्विधिवक्तव्यः, 'बित्थि वसहि'चि द्वितीये द्वारे वसतिः वक्तव्या, पूर्व-प्रत्युपेक्षितायास्वस्या व्याघाते वा वसतेरन्यवसतिग्रहणविधिवक्तव्यः । 'तत्तिण सण्णि'चि तृतीये द्वारे सञ्ज्ञी श्रावको वक्तव्यः । 'चउत्थि साहस्मि'चि चतुर्थे द्वारे साधर्मिका वक्तव्याः । 'पंचमगंसि अ वसहि'चि पञ्चमे द्वारे वसतिर्वक्तव्या—'विञ्छिण्णा खुहलिआ' इत्येवमादि । 'छट्टे ठाणट्टिओ होति' षष्ठे द्वारे स्थानस्थितो भवति । द्वारगाथेयम् । इदानीं निर्युक्तिरुक्तोपन्यस्तं सङ्कारद्वारं माष्यकृत् व्याख्यानयन्नाह—

आओसे संगारो असुई वेलाए निगए ठाणं । असुगतथ वसहिभिवखं बित्थिओ खगूडसंगारो ॥११॥

१ मात्स्यकादयः आ. ल. १-२ । २ 'धीयते, तद्विधिवक्तव्य आ. ल. २ पा. १-२ । ३ कर्तव्या आ. पु ।

‘आत्रोसे’षि प्रदोये ‘संगारो’षि सद्भेताः आचार्येषु केक्तव्यः, कथम् ? ‘असुई वेलाए’षि असुकया वेलय यास्यामः । पुनय ‘निगए टण अहुरत्य’ निर्गतानो सप्तमसुकत्र स्थान-विश्रामस्थान करिष्यामः । ‘वसहि’षि अयुकत्र वसविर्मवि व्यति-शामको मविष्यतीत्यर्थः । ‘मिक्ल’षि असुकगामे मिखाटन कर्चव्यम् । एकस्तावदय ‘सङ्कारः’ सद्भेताः । ‘भितिवो त्वागूढसंगारो’षि द्वितीयः सद्भेताः हागूढस्य दीयते । स वैषमाह—

राचि न चेत्र कप्पइ नीयतुवारे विराहणा तुविहा । पणवण बहुतरगुणा अणिच्छ ‘भितिवो व उवही वा ॥

‘इति न चेत्र कप्पति’षि रात्रौ साधूनां गमन न कर्यते, द्विषिविराचनासंभवात्, यत उपर विवापि तावत्-‘नीय तुगारे निराहणा इविह’षि दिवाऽपि तावदय दोषः, ‘नीपयुवारं तमसं, कोट्टग परिवसए’ [द. वे अ ५ उ. १ गा २०] [नीचशारं वामसं कोष्ठक परिवर्चयत्] इति वचनात्, नीचद्वारे द्विविधा विराचना सुतमस्कत्वाद् आस्तां तावत्रात्रौ, एत च धर्मभद्रया नेच्छति ‘पणवण बहुतरगुण’षि पुनश्च तस्य प्रज्ञापना-प्ररूपणा क्रियते, सत्र रात्रिगमने बहवो गुणा इत्यन्ते बालबुदादयः गुणेन गच्छन्ति रात्रौ, न तथा वाच्यन्ते इति, ‘अणिच्छ’षि अथ तथाऽपि नेच्छति गमनम् ‘भितिवो व’षि द्वितीयस्त्वस्य दीयते-उद्धर्षे गुर्यते इति । ‘उवही व’षि उपविस्तस्य दीयते भीर्मा, तदीयश्च शोमनो गृह्यत इति, मा भूतत्पार्थे स्थितमुपधि स्तेनका आन्देइत्यन्ति । इदानीमसावेकाकी यदि स्वयिति ततो दोषः प्रमादबनितस्वतश्चोपधि कुरएयते, ठपइमभाकरूपो भवति, एतदेवाह—

सुवणे वीसुवघातो पडिबज्जंतो व जो उ न मिलिजा । जगण अप्पडिबज्जण जइवि चिरेणं न उवहस्से ॥

स्वापे 'वीसुं' एकाकिनो निद्रावशे सति को दोषः ?—'उवघातो'ति तस्यैकाकिनः सुप्तस्य उपधिरुपहन्यते, स ह्येकाकी स्वपन् प्रमादवान् भवति ह्याद्यभियोगसंभवात्, ततश्च निद्रावशं प्राप्तस्य उपधिरुपहन्यते, अतोऽकल्पनीयो भवति परिष्ठापनीयश्चासौ । गच्छे तु स्वपतोऽपि नोपहन्यते, किं कारणम् ?, यतस्तत्र केचित्त्वन्नपौरुषीं कुर्वन्ति, अन्ये द्वितीयग्रहरेऽर्थानुचिन्तनं कुर्वन्ति, तृतीये तु ग्रहरे आचार्य उचिष्ठति ध्यानाद्यर्थं, चतुर्थे तु ग्रहरे सर्व एव भिक्षव उचिष्ठन्ति, ततश्च रात्रौ नैकोऽपि ग्रहः शून्यः, अतो नोपहन्यते उपधिः, एकाकिनस्तु जागरणं नास्त्यत उपघातः । 'पडिबज्जंतो व जो उ न मिलिज्ज'ति प्रतिबध्यमानो वा ब्रज्जादिषु क्षीरयाचनेच्छया प्रतिबध्यमानो यो न मिलेत् तस्याप्युपहन्यते उपधिः । किं कारणम् ?, एकाकिनः पर्यटनं नोक्तम्, एकाकी च पर्यटन् प्रमादमागू भवति, अतो ब्रजादिप्रतिबन्धेऽप्युपधिरुपहन्यते । यस्तु पुनर्जागतिं तस्मिन् दिवसेऽभ्युक्तो न च ब्रजादिषु प्रतिबध्यते स एवंविधस्तस्मिन् दिवसेऽमिलन्नपि नोपधिमुपहनति । 'जइवि चिरेणं'ति किं बहुना ?, जाग्रन्निशि गोकुलादिषु वाऽप्रतिबन्ध्यमानो यद्यपि चिरेण मिलति बहुभिदिवसैस्तथाऽप्युपधिस्तस्य नोपहन्यते, अग्रमादपरत्वात्तस्येति । इदानीं गच्छस्य गमनविधिं प्रतिपादयन्नाह—

पुरओ मज्झे तह भगओ य ठायंति खित्तपडिलेहा । दाएंत्तुच्चाराई भावासण्णाइरखट्टा ॥१७८॥
क्षेत्रप्रत्युपेक्षका एषु विभागेषु भवन्ति—केचन 'पुरतः' अग्रतो गच्छस्य, केचन मध्ये गच्छस्य । ते हि मार्गीभिज्ञाः

‘मार्गतम’ पृष्ठतम गच्छस्य विष्टन्ति क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः । किमर्थं पुनरेत एव विष्टन्ति ? ‘दाप्यतुभाराई’ त्वभारप्रभवगस्थानानि वर्धयन्ति गच्छस्य, ‘भावासण्यादिरक्लट्ट’चि भावासण्यो-अनहिसासजो, तद्व्यगार्थम्, एतदुक्तं भवति-उभारादिना वाप्यमानस्य ते मार्गज्ञाः स्पण्डितानि वर्धयन्ति ।

ढहरे भिक्खुगामे अतरगाममि ठावप् ठावप् जाणग वेग ॥ १७९ ॥

‘ढहरे भिक्खुगामे’चि यत्र गामे वासकोऽभिप्रेतः मिथा ष षटितुमभिप्रेता तस्मिन् ‘ढहरे’ सुष्ठुके प्राप्ते सति किं कर्षव्यमतं प्राह-‘अतरगाममि’ अपान्तराल एव यो ग्रामस्त्वस्मिन् मिथार्थे तस्मान् स्यापयेत्, ‘उवगरभगहजं’ चि तदीयमुपकरणमन्ये मिथवो गृहन्ति, ‘मसहू ष ठावप्’ चि अथ ते तत्स्यापितवरुणमिष्टुसत्कमुपकरणं गृहीतुं न शक्यन्ति ततोऽसहिष्णव एव तत्रान्तरालप्राप्ते मिथार्थे स्याप्यन्ते ‘बाणग वेग’ चि इ चैक-मार्गज्ञ चैक वेपां मध्ये स्यापयेत् येन सुखेनैवाऽऽगच्छन्ति । दूरद्विजं खुट्टलप् नव भट अगणी य पत पटिणीप् । सघाडेगो धुवकम्मिओ व सुणणे नवरि रिक्खा ॥

अथवाऽसौ वाचकमिथार्थमभिप्रेतो ग्रामो दूरे स्थितः स्यात् तस्थितो वा-उदसितः, सुष्ठुको वा, प्राक् संपूर्णो दृष्टः इदानीमर्धसुदसितमतः सुष्ठुको, ‘नव’ प्राग् यस्मिन् स्थाने दृष्टस्वतः स्वानादन्यत्र प्रवेशे जातः, ‘मह’चि मटाक्रान्तो जातः । ‘अगणि’चि अग्निना वा इदानीं दग्धः, ‘प्रान्तः’ प्राक् शोभनो दृष्ट इदानीं प्रान्तीयुतो विकृतो जातः । ‘पटिणीप्’ चि

प्रत्यनीकाक्रान्त इदानीं जातः, प्राक् प्रतिलेखनाकाले प्रत्यनीकस्वत्र नासीत् इदानीं तु आयातः, पूर्वप्रतिलेखिते ग्रामे एवंविधे जाते सति दूरस्थितादिदोषाभिभूते सति किं कर्त्तव्यं ?—‘संघाड’त्ति तत्र सङ्घाटकः स्थाप्यते, पाश्चात्यप्रव्रजित-मीलनार्थम् । ‘एगो’त्ति सङ्घाटकामावे एकः स्थाप्यते साधुः । ‘ध्रुवकम्मिओव’त्ति ध्रुवकर्म्मिको—लोहकारादिस्वस्य कथ्यते—यथा वयमन्यत्र ग्रामे यास्यामः, त्वया पाश्चात्यसाधुभ्यः कथनीयं—यथाऽनेन मार्गेणागन्तव्यमिति । एवं तावत् वसति-ग्रामे एस विही । ‘सुण्णे नवरि रिक्ख’त्ति यदा त्वसौ शून्यो ग्रामस्तदा किं कर्त्तव्यं ?—‘नवरि रिक्ख’त्ति वर्त्तमानि—अनभि-प्रेते तिरश्चीनं रेखाद्भयं पाल्यते, येन तु वर्त्तमाना गतास्वत्र दीर्घा रेखा कुर्वन्ति । यदा तु पुनरेभिरुक्तदोषैर्युक्तो न भवति स ग्रामस्तदा तत्रैव या वसतिस्तस्यां प्रविश्यते । ततश्च अे ते भिक्षार्थमन्तरालग्रामे स्थिता आसन् तेषां मध्ये यदि वसति-मार्गज्ञो भवति ततस्तस्यामेव वसतौ आगच्छन्ति, न कश्चित्प्रतिपालयति । एतदेवाह—

जाणंतट्टिए ता एउ वसहीए नत्थि कोइ पडियरइ । अण्णाएऽअजाणंतसु वावि संघाड ध्रुवकम्मी ॥१८३

‘जाणंतट्टिए’ मार्गाभिन्ने स्थिते तस्यां वसतावागच्छन्ति, ‘नत्थि कोइ पडियरइ’त्ति न कश्चित्त्तान् प्रतिपालयति ब्रह्मि-स्थितः । ‘अण्णाए’त्ति यदा तस्याः पूर्वप्रत्युपेक्षिताया वसतेर्व्याधातः संजातः किन्त्वन्त्या, तस्यामन्यस्यां वसतौ जातायां ‘अजाणंतसु वावि, अथवा ये ते भिक्षानिमित्तं स्थिताः पश्चादागमिष्यन्ति तेषु अजानत्सु सत्सु ‘संघाडध्रुवकम्मि’त्ति

१ दूरोत्थितादिं आ., दूरद्वियादिं ल/१ । २ ‘संघाडग’त्ति ल.१. पा.२ । ३ ‘एगोवि’त्ति आ ल. १-२ । ४ वसंते पा., १-२ । ५ प्रविशति आ. पा.१ ।

धर्मपरिष्ठापनार्थं सदाशक्तो बहिः स्थाप्यते द्रुवकर्मिको-लोहकारस्तस्य कल्पते-ये पुनः साधव आभमिष्यन्ति तेषामिय धर्मनिर्दोषनीया कथनीया वेति । इदानीं ये ते मिथ्यापं पद्माङ्गमे स्वापित्वास्तेः किं कर्षव्यमत आह—

जइ अरुमासे गमण दूरे गतु तुगाउय पेसे । तेवि असंयरमाणा घृती अहवा विसज्जति ॥१८२॥

यदि 'अस्यासे' आसने गच्छस्त्वस्ते 'गमण'ति गच्छसमीपमेव गच्छन्ति, 'दूरे'षि यथ दूरे गच्छस्त्वतो 'गतुं तुगाउय' गत्वा द्विगन्तुव क्रोशद्वय, किं ?-पेसे'षि एक यमण गच्छसमीपं प्रेषयन्ति, 'तेवि असंयरमाणा एषि' तेऽपि गच्छगताः साधवा 'असंस्तरमाणाः' अवृत्ताः सन्तः किं कुर्वन्ति ?-'एषि' आगच्छन्ति, क ?-यत्र ते साधवो भिक्षया गृहीतया तिष्ठन्ति, 'आवा विसज्जति'षि क्षयवा वृत्त्यास्तत्तस्य साधु विसर्जयन्ति; यदुत-पर्याप्तमस्माकं, यूय मध्ययित्वा ऽऽगच्छत । संगारेषि वारं व्याकराव, तस्यसङ्गाथावं च व्याकरातम्, इदानीं वसतिश्राव्यते, तत्रप्रतिपादनायेदमाह—

पढमत्रितियाए गमण गहण पढिलेहणा पवेसो य । काले सघाहेगो वऽअसयरताण तह धेव ॥१८३॥

'पढम'ति तस्मां च वसतौ 'गमनं' प्राथिः कदाचित्प्रथमपौरुष्यां भवति कदाचिच्च 'वितियाए'षि द्वितीयपौरुष्यां 'गमन' प्राप्तिरित्यर्थः । 'गहणं' ति दृढतछयणदोरपचिच्छिमिळीणं कृत्वा ग्रहण इपमाः प्रविशन्ति । पुनच्च 'पढिलेहणा' तां वसतिं प्रमार्जयन्ति । 'पवेसो'षि ततो गच्छः प्रविशति । 'काले'षि कदाचिच्चिद्याकाष्ठ-एव प्राप्त्वास्त्वतश्च को विधिः ?,

अत आह—‘संघाड’ति सङ्घाटक एको वसति प्रसार्जयति, अन्ये भिक्षार्थं व्रजन्ति । ‘एगो व’त्ति यदा सङ्घाटको न पर्याप्यते तदा एको गीतार्थो वसतिप्रत्युपेक्षणार्थं प्रेष्यते, यदा तु पुनरेकोऽपि न पर्याप्यते तदा किम् ?—‘असंथरंताणं’ अणुघट्टंताणं अव्यन्तः सर्व एवादन्ति, या तु वसतिः पूर्वलब्धा तां कथमन्विषन्ति ?—‘तह चेव’त्ति, यथा भिक्षामन्विषन्ति एवं वसतिमपि सर्वे प्रत्युपेक्षितामन्विषन्ति अन्विष्य च तत्रैव प्रविशन्ति । यदा तु पूर्वप्रत्युपेक्षिताया वसतेव्याघातो जातस्तदाऽपि ‘तह चेव’त्ति यथा हि भिक्षां मार्गयन्ति तथा वसतिमपि, लब्धायां च तत्रैव परस्परं हिण्डन्तः कथयन्ति, ‘एत्थ वसहीए निअट्टिअव’त्ति । इदानीं ‘पढमविहयाए’त्ति इदं द्वारं भाष्यकृत् व्याख्यानयन्नाह—

पढमवितियाए गमणं बाहिं ठाणं च चिलिमिणी दोरे । धित्तुण इति वसहा वसहिं पडिलेहिउं पुविं १४ भा.

प्रथमपौरुष्यां ‘गमनं’ प्राप्तिर्भवति तत्र क्षेत्रे, कदाचिद्विहीयायां प्राप्तिस्ततः को विधिरित्यत आह—‘बाहिं ठाणं च’ बहिरेव तावदवस्थानं कुर्वन्ति, स्थिताश्चोत्तरकालं ततः ‘चिलिमिणी दोरे’—जवनिकां दवरकां च गृहीत्वा प्रविशन्ति वसतौ वृषभाः, ग्रहणद्वारं व्याख्यातम् । किं कर्तुं ?—‘वसति प्रत्युपेक्षितुं’ वसतिप्रत्युपेक्षणार्थं प्राग् वृषभा गृहीतचिलिमिलिन्याद्युप-
करणा आगच्छन्ति, ‘पडिलेहण’त्ति द्वारं भणितं । द्वारं । एवं तावत्पूर्वप्रत्युपेक्षितायां वसतौ विधिः, यदा तु पुनः पूर्वप्रत्युपेक्षिताया व्याघातस्तदा—

वाधाए अणणं मग्गिऊण चिलिमिणिपमज्जणा वसहे । पत्ताण भिक्खवेलेलं संघाडेगो परिणओ वा ॥१८४॥

पूर्वप्रत्ययेऽङिताया वसतेर्भ्यांघाते सति मन्यां वसतिं मार्गयित्वा ततः 'किं ? 'चिठिमिषिपमञ्जणा वसहे'चि ततो इपमा धितिमिलिन्यादीनि गृहीत्वा प्रसार्जयन्ति । 'पचाण भिक्खवेळ' पदा तु पुनर्भिषावेलायामेव प्राप्त्वास्तदा किं कर्षण्य ?- कालेपि मणित, 'संघाडे'चि सट्टाटको वसतिप्रत्ययेष्वर्थाय प्रेष्यते, संघाडेचि मणित्त्वं, 'एगो व'चि सट्टाटकामावे एको वा प्रेष्यते, किञ्चिद्विष्टः ?- 'परिणतः' गीतार्थाः, 'एगो चि' मणित्त्वं, यदा तु पुनरेको नास्ति तदा किय ?- सवे वा विद्धता वसतिं मग्गति जह उ समुयाण । लद्धे सकलिअनिवेअण तु तत्थेव उ नियहे ॥ १८५ ॥

सर्वे वा द्विष्टयन्त एव वसतिं 'मार्गयन्ति' अन्वियन्ति, कय ?- 'खर उ समुदाण' यथा 'समुदानं' मिखां 'प्रार्थयन्ति' निरूपयन्ति एव वसतिमपि अन्वियन्ति, 'तद येव'चि अक्षयवो मणितः । 'लद्धे संकलिअनिवेअण तु' मिखामटन्निर्लब्धायां वसतो संकलिक्रया निवेदन-यो यथा यं पश्यति स तथा तं वञ्चित-यदुत इह वसतिर्लब्धा इह निवर्तनीय, तस्यामेव च वसतो निवर्तन्ते । तत्र च प्रवेशे को विधिः ?-

एको धरेइ माण एको दोणह्वि पवेसए उवहिं । गळ्ळो उवेइ वसहिं सवालुवुड्डाउलो ताहे ॥ १८६ ॥

एको 'धारयति' सषट्ठयति 'माखनं पात्रकम् 'एकः' अ-पस्वस्य द्वितीयाः बहिर्य्यवस्थितगच्छात् सकाशात् मिखा मट्ठर्यां मुक्कामुपधिं द्योरपीति आत्मनः संबन्धिनी तस्य च पात्रकसंपदुपितुः संबन्धिनीमुपधिं प्रवेशयति, तत उपर

१ धिक्खि चिठि का. १-२ । २ वन्धीचि एह वन्धी पा १ एगो ववेइ वन्धी का ।

कालं गच्छः 'उपैति' प्रविशति सबालवृद्धत्वादाकुलः 'तदा' तस्मिन् काले । दारं ।

चोयगपुच्छा दोसा मंडलिवंधमि होइ आगमणं । संजमआयविराहण वियालगहणे य जे दोसा ॥१८७

चोदकस्य पृच्छा चोदकपृच्छा—चोदक एवमाह—यदुत बाह्यत एव युक्त्वा प्रवेशः क्रियते, किं कारणम् ? उपधिमान-
यतः शुधार्चस्य वृषितस्य च ईर्यापथमशोधयतः संयमविराधना उपधिमाराक्रान्तस्य कण्टकादीननिरूपयत आत्मविराधना,
ततश्च बहिरेव युक्त्वा विकाले प्रविशन्तु, आचार्यस्त्वाह—बहिर्भुञ्जतां दोषाः, कथं ?—मण्डलत्रन्धे सति आगमनं भवति
सागारिकाणां, तत्र च संयमात्मविराधना भवति 'वियालगहणे'ति विकालवेलायां च वसतिग्रहणे ये दोषा भवन्ति ते
वक्ष्यन्ते । द्वारगाथेयं । चोदकपृच्छेति व्याख्यानयन्नाह—

अइभारेण व इरिअं न सोहए कंटगाइ आयाए । भत्तट्टिअ वोसिरिआ अइंतु एवं जढा दोसा ॥१८८॥

चोदक एवमाह—यदुत गच्छसमीपादुपधिं प्रवेशयन् तदतिभारेण बुभुक्षया च पीडितः सन्नीर्यापथिकां न शोधयति
यतोऽतः संयमविराधना भवति, तथा कण्टकादीनि च न पश्यति बुभुक्षितत्वादेव यतोऽत आत्मविराधना भवति, तस्माद्
'भत्तट्टिय'ति बहिरेव युक्ताः सन्तः, तथा 'वोसिरिय'ति उच्चारप्रश्रवणं कृत्वा ततः 'अइंतु'ति प्रविशन्तु, क ?—वसतो,
'एवं जढा दोस'ति एवं क्रियमाणे दोषाः—आत्मविराधनादयः परित्यक्ता भवन्ति । एवयुक्ते सत्याहाचार्यः—

आयरिअवयण दोसा दुविहा नियमा उ सजमायाए । वख्ह न तुळ्मे सामी असख्ह मढलीए वा ॥१८९

आचार्यस्य वचन आचार्यवचन, किं तदित्यत आह-‘दोसा’ बाणतो घुआवां दोषा मणन्ति द्विविधाः ‘नियमाव’ अवश्य स्याने सागारिका यदि बहवस्तिष्ठन्ति ततस्ते साधवो सिधामटित्वाऽऽमताः सन्तो येषेव मणन्ति-यदुत वख्ह-हे सागारिकाः ! गच्छतास्मात् स्थानात्, ततश्चैवमुच्यमाने सयमविराधनादोषो मवति । आत्मविराधना चैव मवति-यदि ते सागारिका ‘मढलीए वा’ इति अय मण्डरयां नागायां सत्याम्-
कोकहल आगमण सत्वोमेण अकठगमणाई । ते चैव सख्हडाई वसहिं य न देति ज च्चऽन्न ॥१९०॥

मण्डर्यां नागायां कौतुकेन सागारिका आगमन कुर्वन्ति, ततश्च ‘सत्वोमेण’ति संखोमेण तेषां प्रवृत्तिगानां अकण्ठगम नादि-कण्ठेन मक्ककबलो नोपक्रामति, ‘ते चैव संख्हडाई’पि त एव वा संख्हडादयो दोषा मवन्ति ‘वसहिं य न देति’पि एवं च सागारिका कृताः सन्तो वसति न प्रयच्छन्ति, तत्र प्राप्ते ‘जं च्चऽन्न’ति प्रहणार्क्यवादि कुर्वन्ति । इवानीं तस्माद्गामाद् न्यत्र प्राप्ते मोजन गृहीत्वा गन्तव्य, तत्र चैते दोषाः—

भारेण वेयणाए न पेहए थाणुकंटआयाए । इरियाइ संजसंमि अ परिगलमाणे य छक्काया ॥ १९१ ॥
 उपधिभिक्षामारेण या वेदना शुद्धेदना वा तथा न 'पेहए'त्ति न पश्यति स्थाणुकण्टकादीन्, ततश्चात्मविराधना भवति ।
 'इरियाइ'त्ति संयमविषया विराधना ईर्यादि, तथा परिगलमाने च पानादौ पट्टकायविराधना भवति । तथा चैते चान्यत्र
 ग्रामे गच्छतां दोषा भवन्ति—

सावयतेणा दुविहा विराहणा जा य उवाहिणा उ विणा । तणअग्गिगहणसेवण वियालगमणे इमे दोसा ॥

श्चापदभयं भवति, तथा तेणा दुविहा भवन्ति-शरीरापहारिण उपह्यपहारिणश्च, 'विराहणा जा य उवाहिणा उ विणा'
 या च 'उपधिना' संस्तरकादिना विना विराधना भवति, का चासौ ?—'तणअग्गिगहणसेवण' यथासङ्ख्यं तृणानां ग्रहणे
 आत्मविराधना अग्नेश्च सेवने संयमविराधनेति । द्वारम् । एवं तावद्ब्राह्मणो भुञ्जतामन्यग्रामे च गच्छतां दोषा व्याख्याताः,
 इदानीं यदुक्तमासीच्चोदकेन यदुत विकाले प्रवेष्टुं युज्यते तन्निरस्यन्नाह—'वियालगमणे इमे दोसा' विकालगमने वसतौ
 'एते' वक्ष्यमाणलक्षणा दोषा भवन्ति, ते चामी—

पविसणमगगणठाणे वेसिथिदुगुंच्छिए य बोद्धव्वे । सज्झाए संथारे उच्चारे चैव पासवणे ॥ १९२ ॥
 'पविसण'त्ति तत्र ग्रामे विकाले प्रविशतां ये दोषास्तान् वक्ष्यामः । 'मगगण'त्ति वसतिमार्गणे-अन्वेषणे विकाल-

१ परिगलमाणेण छक्काया आ. ल.२ ।

संपन्नो विराधना पट्टकायोपमर्दे सति रात्रौ मषति । 'गमये'षि कायिकाभ्युत्सुखनार्थं गमने दोषः । 'पत्ते'षि कायिकाभ्युत्सुखतः 'अथि य'षि पुनः कायिकां भ्युत्सुख्य वसति प्रविशतो पट्टकायोपमर्दो मषतीति । अथ तु पुननिरोधं करोति, तत्रैते दोषा मषन्ति—
मुचनिरोहे चक्सु वच्चनिरोहे य जीविय चयद् । उडनिरोहे कोट्टु गेल्ल वा भवे तिसुषि ॥ १९८ ॥

सुममा ॥ 'उच्चारणसवये'षि मय । श्वानीमषाद् उच्यते—
जद् पुण वियालपत्ता पप्व पत्ता उवस्तय न लभे । सुन्नघरदेउले वा उज्जाणे वा अपरिमोगे ॥ १९९ ॥

यदि पुनर्विक्रम एव प्राप्ताः, तत्रैव तेषां विक्रमवेलायां वसतौ प्रविशतां प्रसादकृतो दोषो न मषति, 'पप्व प'षि 'अपरिमोगे' लोकरिमोगरहिते सहरिखन्तीति क्रियां मषति ।
आवाय चिलिमिलीए रणणे वा निकमए समुद्धिसण । समए पच्छन्नाऽसद्द कमठय कुरुया य सतरिआ २००

अथ शून्यगृहादि सागारिकायापावो मषति तत्र आपाते सति चिलिमिली-अबनिका वीयते, 'रण्ये व'षि अथ शून्यगृहादि सागारिकाकान्तं ततः अरण्ये निर्मये सहरिखनं क्रियते, समएऽरण्ये प्रच्छन्नस्य वा 'असति' अभावे

ततो वसिमसमीप एव कमढकेषु शुंकेन लेपेन सबाह्याभ्यन्तरेषु लिप्तेषु भुज्यते, 'कुरुकुआ य'त्ति कुरुकुवा-पादप्रक्षालनादिका क्रियते 'संतरित'त्ति सान्तराः-सावकाशा बृहदन्तराला उपविशन्ति । इदानीं भुक्त्वा बहिः पुनर्विकाले वसतिमन्विषन्ति, सा च कोष्ठकादिका भवति, तत्र लब्धायां वसतौ को विधिरित्यत आह—

कोट्टुगसमाय पुर्वि काल वियाराइभूमिअडिलेहा । पच्छा अइत्ति रत्तिं पत्ता वा ते भवे रत्तिं ॥ २०१ ॥

कोष्ठकः-आवासविशेषः समा-प्रतीता कोष्ठके समायां वसतौ लब्धायां प्रागेव 'काले'त्ति कालभूमिं प्रत्युपेक्षन्ते यत्र कालो गृह्यते तथा 'वियारभूमिपडिलेहा' विचारभूमिः-सञ्ज्ञाकायिकाभूमिस्तस्याश्च प्रत्युपेक्षणा क्रियते । तत एवं प्रत्युपेक्षितायां विकाले वसतौ 'पच्छा अत्ति रत्ति'त्ति पश्चाच्छेषाः साधवो रात्रौ प्रविशन्ति । 'पत्ता वा ते भवे रत्ति'त्ति यदा पुनस्त आगच्छन्त एव कथमपि रात्रावेव प्राप्तास्तदा रात्रावपि प्रविशन्ति ॥ तत्र च प्रविशतां—

गुम्मिअभेसण समणा निब्भय बहिठाणवसहिपडिलेहा । सुन्नघरपुवभाणिअं कंचुग तह दारुदंडेणं ॥ २०२

गुल्मिकाः-स्थानकरक्षपालाः 'भेसण'त्ति यदि ते कथञ्चिन्नासयन्ति ततश्चेदं वक्तव्यं-यद्दुत श्रमणा वयं, न चौराः, 'निब्भय'त्ति अथ तु स सन्निवेशो निर्मय एव भवेत्तदा 'बहिठाण'त्ति बहिरेव गच्छस्तावत्तिष्ठति, वृषमास्तु वसतिप्रत्युपेक्षणार्थं व्रजन्ति । किञ्चिच्छिष्टाः वसतिरन्विष्यते ?-'शून्यगृहादि' पूर्वोक्तं, 'कंचुग तह दारुदंडेणं'त्ति दण्डकपुञ्जनं तद्वि

कञ्चुक परिचाय सर्पपवनभयार्णहृद्युच्छन्नकेन वसतिवृषपरिष्ठात्प्रस्फोटयन्ति, गच्छष प्रविशति, ततः को विधिः स्वापे ?-
सथारगभूमितिग आयरियाण तु सेसगणेगा । रुद्राप पुष्कइन्द्रा मडलिआ आवली इयरे ॥ २०३ ॥

संस्वारकभूमित्रयमाचार्याणां निरूप्यते, एका निवाता संस्वारकभूमिन्या । प्रवाता वन्या निवातप्रवाता,
'सेसगणेय'चि श्रेयाणां साभूनामेकैका संस्वारकभूमिदीपते, 'रुद्राप'चि यद्यसौ वसतिविस्तीर्णा मयेत् तत
पुष्पावकीर्णाः स्वपन्ति-पुष्पप्रकरवद्यथापच स्वपन्ति येन सागारिकात्रकाखी न मवति, 'मडलिय'चि अथाऽसौ
वसतिः शुद्धिका मवति ततो मन्वे पात्रकापि कृत्वा मण्डव्याः पाशे स्वपन्ति । स्यापना वेयम् 'मात्रलिय'चि
प्रमापयुक्तायां वमतौ 'भावदया' पशुषा स्वपन्ति, 'इयरे'चि शुद्धिकाप्रमाणपुस्तकयोर्नित्योस्य विधिः—

सथारगहृणीष् वेटिअउक्खेयण तु कायव । सथारो घेत्तड्वो मायामयत्रिपमुक्केण ॥ २०४ ॥

'सथारगहृणीष्' संस्वारकभूमिप्रणकाले एतदुक्त मवति-यदा स्वधिरादिः संस्वारकभूमिविषयजन करोति तदा साधुभिः
किं कर्षव्यमत आह-'वेटिप्रठस्खेयण तु कायव' वेटिआ-उपधिवेष्टिकास्वासां सर्वैरेव साधुभिराल्मीपात्मी यानामुत्खेपण
कर्षव्य येन सुखेनेव इष्टार्यां सुधि विमस्तु संस्वारकाः स्वपन्ते । स च संस्वारको यो यस्मै दीयते साधवे स कथ तेन
प्राप्त इत्याह-'मायामवविप्रमुक्केन' तेन न माया कर्षव्या यदुताह वाठार्यां ममेह प्रयच्छ, नापि मदः-अहृारः कार्यो,
१ संवात्सहृणार का. ३ पा १ । २ संवात्सहृणार का ।

यद्गुताहमस्यापि पूज्यो येन मम शोभनसंस्तारकभूर्देतेति ॥ अह रति आगया ताहे कालं न गिण्हति, निज्जुत्तीओ संगहणीओ य सणिअं गुणंति, मा वेसिस्थिदुगुंछिआदओ दोमा होहिंति, कायिकां मत्तएसु छहेंति उच्चारंपि जयणाए । जइ पुण कालभूमी पडिलेहिआ ताहे कालं गिहंति, यदि सुद्धो कालो करेति सज्झायं, अह न सुद्धो न पडिलेहिआ वा वसही ताहे निज्जुत्तीओ गुणंति, पढमपोरिसिं काऊणं बहुपडिपुणाए पोरिसीए गुरुसगासं गंतूण भणंति-इच्छामि खमासमणो ! वंदिउं जावणि-जाए निसीहिआए मत्थएण वंदांमि, खमासमणा ! बहिपडिपुणा पोरिसी, अणुज णह राईसंथारयं, ताहे पढमं काइया-भूमिं वचंति, ताहे जत्थ संथारगभूमी तत्थ वचंति, ताहे उवहिंमि उवओगं करेता पमज्जंता उवहीए दोरयं उच्छोडिंति,

A यदा रात्रावागतास्तदा कालं न गृह्णन्ति, निर्युक्तीः संप्रहणीश्च शनैर्गुणयन्ति, मा वेश्यास्त्रीकुरिसतादयो दोषा भूवन्, कायिकी मात्रकेषु व्युत्सृजन्ति उच्चारमपि यतनया । यदि पुनः कालभूमयः प्रतिलेखितास्तदा कालं गृह्णन्ति, यदि शुद्धः कालः कुर्वन्ति स्वाध्यायं, अथ न शुद्धो न प्रतिलेखिता वा वसतिस्तदा निर्युक्तीर्गुणयन्ति । प्रथमां पौरुषीं कृत्वा बहुप्रतिपूर्णायां पौरुष्यां गुरुसकाशं गत्वा भणन्ति-इच्छामि क्षमाश्रमण ! वन्दितु यापनीयया नैपेधिकया मस्तकेन वन्दे, क्षमाश्रमणाः ! बहुप्रतिपूर्णां पौरुषी, अनुजानीत रात्रिसंस्तारकं, तदानीं प्रथमं कायिकीभूमिं व्रजन्ति, ततो यत्र संस्तारकभूमिस्तत्र व्रजन्ति, तदोषघातुपयोगं कुर्वन्तः प्रमार्जयन्त उपधेर्देवरकमुच्छोद्यन्ति, तदा संस्तारकपट्टकमुत्तरपट्टक च प्रतिलिख्य द्वे अप्येकत्र लात्वोरुणि स्थापयन्ति, तदा संस्तारकभूमिं प्रतिलेखयन्ति, तदा संस्तारकमा-स्तृण्वन्ति सोत्तरपट्टक, तत्र च लम्बा मुखवस्त्रिकयोपरितनं कायं प्रमार्जयन्ति, अधस्तनं रजोहरणेन, कल्पांश्च वामपार्श्वे स्थापयन्ति, पुनः संस्तारकमारोहन्तो भणन्ति ज्येष्ठार्यादीनां पुरतस्तिष्ठतां अनुजानीत, पुनः सामाधिकं त्रीन् वारान् कृत्वा (उच्चार्य) स्वपिति, एष तावत् क्रमः ।

तादे सयारगपद्भुजं उचरपद्भुय च पढिलेहिवा दोषि एगत्य लाएषा ठरुमि ठवेति, ताहे संयारगभूमि पंमखयति, ताहे संयारय अन्दुरिति सठरपद्भु, तत्य य लग्गा सुशयोधिआए ठवरिल्ल काय पमझति, हेठिल्ल रयहरपेणं, कच्चे य वामपासे ठवेति, पुणो संयारए वढतो मणइ जिठुआईणं पुरतो चिठुताअ-अणुआणिल्लइ, पुणो सामाइअं तिण्णि वारे कठ्ठिऊण सोवइ एम तात्र कमो । इदानीं गाया व्याख्यायते—

पोरिसिआपुच्छणया सामाइअ उमयकायपडिलेहा । साहणित्त दुवे प्हे पमज्ज पाए जओ भूमि ॥२०५॥

पोरुष्यां निर्युकीर्णयित्वा 'आपुच्छण'पि आचार्यसमीपे सुखवस्त्रिकां प्रतिलेखयित्वा मपति बहुपङ्क्तिपुष्पा पोरिसी संदिग्ध सस्वारक विष्णामीति, 'सामाइअं'पि सामायिक वाराप्रयमाकृत्य स्वपिति, 'उमय'ति सञ्ज्ञाकार्यिकोपयोग कृत्वा 'कायपडिलेह'पि सकल काय प्रमून्य 'माइअित्त दुवे प्हे'पि साहणिय-एगत्य लाएषा दुवे प्हे-ठरपद्भुो सयारपद्भुो अ, तत्र उक्तोः स्यापयति, 'पमज्ज पाए जओ भूमि'ति पादौ यतस्तेन भूमिं प्रमून्य ततः सोचरपद्भु संस्वारक मुञ्चति, अस्याय मामाधार्यनुक्रमेण गायायां सप्तधो न कृत, किन्तु स्वयुज्या ययाक्रमेण व्याख्येया । एवमसौ सस्वारकमा रोइन् किं मणवीत्याह—

अणुजाणह सयार वाहुवहाणेण वामपासेण । कुक्कुडिपायपत्तारण अतरत पमज्जए भूमि ॥ २०६ ॥

अनुजानीध्वं संस्तारकं, पुनश्च बाहूपधानेन वामपार्श्वेन स्वपिति, 'कुक्कुडिपायपसारण'त्ति यथा कुक्कुडी पादानाकाशे प्रथमं प्रसारयति एवं साधुनाप्याकाशे पादौ प्रथममश(सं च)कनुवता प्रसारणीयौ, 'अतरंतो'त्ति यदा आकाशव्यवस्थिताभ्यां पादाभ्यां न शक्नोति स्थातुं तदा 'पमज्जए भूमि'ति भुवं प्रमृज्य पादौ स्थापयति ।

संकोए संडासं उवत्तंते य कायपडिलेहा । द्वाइउवओगं णिस्सासनिरुंभणालोयं ॥ २०७ ॥

यदा तु पुनः सङ्कोचयति पादौ तदा 'संडासं'ति संदंसं-ऊरुसन्धिं प्रमृज्य सङ्कोचयति 'उवत्तंते य'त्ति उद्धर्त्तयंश्चासौ साधुः कायं प्रमार्जयति, एवमस्य स्वपतो विधिरुक्तः । यदा पुनः कायिकार्थमृत्तिष्ठति स तदा किं करोतीत्याह- 'द्वाइ-उवओगं' द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्चोपयोगं ददाति, तत्र द्रव्यतः कोऽहं प्रव्रजितो गृहस्थो वा ? क्षेत्रतः किमुपरित-लेऽन्यत्र वा ? , कालतः किमियं रात्रिर्दिवसो वा ? , भावतः कायिकादिना पीडितोऽहं न वेति, एवमुपयोगे दत्तेऽपि यदा निद्राऽभिभूयते तदा 'णिस्सासनिरुंभण'त्ति 'निःश्वासं निरुणद्धि' नासिकां हं गृह्णाति निःश्वासनिरोधार्थं, ततोऽपगतयां निद्रायां 'आलोयं'ति आलोकं पश्यति, द्वारम् । यतः—

दारं जा पडिलेहे तेणभए दोण्णिण सावए तिपिण । जइ य चिरं तो दारे अपणं ठावित्तु पडिअरइ ॥ २०८ ॥

तदाऽसौ द्वारं यावत् 'प्रत्युपेक्षयन्' प्रमार्जयन् व्रजति, एवमसौ निर्गच्छति तत्र च यदि स्तेनभयं भवति ततः

सुप्तोऽप्युप, तत्र मञ्चना विदते भावके भवति, पद्यसौ संविग्नविद्वत् प्रवेष्टः क्रियते, अथ पार्श्वस्यादिविद्वत्स्त्वतो न प्रवेष्ट्य, 'मदिदो जो विहरितो' तत्र सविन्ने साम्प्रोगिकैरसाम्प्रोगिकैश्च यो विद्वत्सत्राचार्यसदितः प्रविशति आचार्यप्रायोग्य प्राणार्थ, 'अविहरिअचिहो इसो होति'सि अविद्वते प्राप्ते सच्चिनि वा अय विधिः--वक्ष्यमाणलक्षणः सप्तमगाथायाम्, "अविहरिअमदिदो नेतिअ पाहुटिअ" अस्यां गायामिति । इदानीं माष्यकार एनामेष गार्था व्याख्यानपत्राह--

अविहरिअ विहरिओ वा जइ सद्धो नरिय नरिय उ नियोगो । नाए जइ ओसण्णा पविससति तओ उ पण्णारस

अविद्वतो विद्वतो वा प्राप्तः, तत्र विद्वते यदि भावको नास्ति ततो नास्ति नियोगः--न नियुज्यते साधुः आचार्यप्रायो ग्यानपनाथम् । 'गाए'सि अय तु 'घाते' विद्वाते एव पशुतास्ति भावकः, तत्र च 'यदि ओसन्ना पविससति' पद्यवसन्नाः प्रविशन्ति तथाऽपि नास्ति नियोगः, अय तु प्रविशन्ति 'तवो उ पधरस'सि पञ्चदशोद्गमदोषा भवन्ति, ते वामी-- "आराकम्पुरेतिअ पूर्वकम्मे य मीमजाए अ । ठवणा पाहुटिपाए पावोपरकीय पाभिषे ॥ १ ॥ परिपट्टिए अमिइइडिमिअे मानोदटे इय । अण्डिअ मयिमडे अन्तोपरए अ सोलसमे ॥ २ ॥" ननु वामी पोहसु तस्यन्ते--" अज्जोयुरतो मीमजाय च दोहिवि एद्धो वेय मेदो । अयवेयमपि गाया सच्चिन्नेवात्रीकृत्य व्याख्यायते--द्विविधः भावको--विद्वतोऽ विद्वतो वा, यदि 'मद्धो नरिय नरिय उ नियोगो' तत्र विद्वतो यदि भावो नास्ति ततो नास्ति नियोगः साधोः । 'गाए'सि अय घाते मति भावके यदुपाऽस्ति ततश्च तत्र घाते सति 'यदि ओसण्णा पविससति' पद्यवसन्नाः प्रविशन्ति तथाऽपि नास्ति

नियोगः । अथैवंविधेऽपि प्रविशन्ति ततश्च पञ्चदश दोषा उद्गमादयो नियमाद्भवन्ति यद्यपि तत्रावसन्ना न गृह्णन्ति ॥
संविगमगुण्णाए अइति अहवा कुले विरिचति । अण्णाउंछं व सहू एमेव य संजईवग्गे ॥ ९६ ॥ (भा.)

अथ तु सै सञ्ज्ञी संविग्नैर्विहृतः—अमनोर्द्धैर्वसद्धिर्भावितः ततः 'अणुण्णाए अइति' चि तैरेवानुज्ञाते सति श्रावकगृहे प्रवि-
शन्ति । अथवा श्रावककुलानि 'विरिचन्ति' विभजन्ति, एते एवान्यसाम्भोगिकाः संविग्नाः 'अण्णाउंछं व सहू' अण्णाय उंछं व
सहू जत्थ सावगा नत्थि तहि हिंडंति वत्थवा जह सहू समत्था इयरे, पाहुणगा जप्पसरीरा सावगकुलानि हिंडंति, अह वत्थवा
जप्पसरीरगा पाहुणगा य सहू ततो अण्णायउंछं हिंडंति । ' एमेव य संजईवग्गे' एवमेव संयतीवर्गे विधिः, यदुत ताभिर-
नुज्ञातेषु श्रावककुलेषु प्रवेष्टव्यम् । बहुषु च कुलेषु सत्सु ता एव 'विरिचति, "अण्णाउंछं व सहू" इति, अयं च विधिर्द्रष्टव्यः ।
एमेव अण्णसंभोइयाण संभोइयाण ते^१ चैव । जाणित्ता निब्बंधं वत्थवेणं स उ पमाणं ॥ ९७ ॥ (भा०)

एवमन्यसाम्भोगिकानां सम्भवे उक्तलक्षणो विधिर्द्रष्टव्यः । 'संभोइयाण ते चैव' चि अथ साम्भोगिकास्तत्र ग्रामे भवन्ति
ततः 'ते चैव' चि ते एव वास्तव्याः साधवो भक्ष्यमानयन्ति, अथ तत्र साम्भोगिकसमीपे प्राप्तमात्राणां कश्चिच्छ्रावक आयातः,
स च प्रादूर्णकवत्सल एवं भणति यदुत मदीयगृहे भिक्षार्थं साधुः प्रहेतव्यः, तत्रोच्यते—वास्तव्या एवागमिष्यन्ति, अथैव-
मुक्तेऽपि 'निब्बंधं' चि निर्वन्धं करोति आग्रहं करोत्यसौ श्रावकस्ततः 'वत्थवेणं' वास्तव्येन सहैकेन गन्तव्यं, यतः स एव

^१ विरिचति आ. पा १-२ । २ ससञ्ज्ञै सविम्रैश्च विहृत आ । ३ 'विरिचति' आ पा १-२ । ४ विरिचन्ति आ. पा १ । ५ एव तु अण्णं आ. क. २
पा १-२ । ६ तह चैव ल १ पा १ ।

वास्तव्यः प्रापूर्णाकानां प्रमाणमस्याधिकवस्तुप्रत्यये । अथासौ साम्प्रयोगिकवसतिः संकृता भवति ततः—

असद् वसहीय वीसु राइणिए वसहि भोयणागम्म । असद्दु अपरिणया वा ताहे वीसु सहू वियरे ॥१९८॥

‘अमति’ अमावे विस्तीर्णया वसतेः ‘वीसु’ति पृथग्-अन्यत्र वसतौ भवस्यान दुर्वन्ति, तत्र च तेषां को भोजनविधि रित्यत आह-‘राइणिए वसहि भोयणागम्म’ रत्नाधिकस्य वसतौ मोखनमागम्य कर्षव्य, स च रत्नाधिकः कदाचिद्रास्तव्यो भवति कदाचिदागन्तुक इति । अथ ‘असद्दु’चि अयान्यतरो रत्नाधिकः ‘असद्दु’ भिंसावेलां प्रतिपालयितुमशक्तः तथाऽपरि गता वा माषयः सेहमाया मा भूद् राट्टि करिष्यति ततः ‘वीसु’ पृथग् वसतिर्भवति । तथा यदि च ते वास्तव्यसाधवः ‘सद्दु’ ममयास्तवो ‘नियरे’चि भिंसावदित्वा संपूर्णक्रेम्यो प्रयच्छन्ति ॥

तिपद्दु पर्येण सम भचट्टो अप्पणो अवद्दु तु । पच्छा इयरेण सम आगमण विरेगो सो चेव ॥मा० ॥१९९॥

अथ तत्र त्रय आचार्या भवन्ति, दाशगन्तुकौ एको वास्तव्यः, तथा ‘एकेण सम’ति एकेनागन्तुकाचार्यप्रवृत्तितेन सह वास्तव्यः पर्यटति तावथावद् ‘मचट्टो’चि एकस्य प्रापूर्णाकार्यस्य सकार्यो भवति-उदरपूरणयात्रमित्यर्थः अतः ‘अप्पणो मचट्टु तु’चि आत्माचार्यार्थं वाऽसौ वास्तव्यः ‘अवद्दु तु’ अर्द्धदुःखमात्रं श्रावककृतेभ्योऽन्यकृतेभ्यो वा गृह्णाति । ‘पच्छा इयरेण मम’ति पश्चादितरेण द्वितीयागन्तुकाचार्यप्रवृत्तितेन सम पर्यटति, तथापि मन्तरायो यावद्भवति प्रापूर्णाकस्य तावत्पर्यटति,

आत्मनश्चाद्धृष्टुवमात्रं गृह्णाति, एवं पूर्णो ह्युभो भवति वास्तव्याचार्यस्य, 'आगमण'त्ति एवं ते पर्यष्टित्वा आत्मीयात्मीयवसतो आगमनं कुर्वन्ति । 'विरैगो सो चैव'त्ति स एव 'विरैगो' विभजनं श्रावककुलेषु, योऽसौ भिक्षामटङ्गिः कृतः, न तु पुनर्वस-
 तिकायां आगतानां भवतीति । "असति वसहीए वीसुं राहणिए बसहि भोयणागम्म । असह अपरिणया वा ताहे वीसुं सह
 वियरे ॥ १ ॥"त्ति यो विधिरुक्तः, अयं च द्वितीयाद्याचार्येष्वप्यगतेषु द्रष्टव्य इति । एवं तावद्विहते क्षेत्रे यत्र साधुषु ति-
 ष्टसु यो विधिः स उक्तः, इदानीमविहते क्षेत्रे साधुरहिते च यो विधिस्तत्र तिपादनायाह—

चेइअवंदनिमंतणगुरुह्णिं संदिट्ठो जो वऽसंदिट्ठो । निब्बंध जोगगहणं निवेय नयणं गुरुसगासे ॥१००॥

एवं विहरन्तः क्वचिद्भ्रामादौ प्राप्ताः, तत्र च यदि सञ्ज्ञी विद्यते ततश्चैत्यवन्दनार्थमाचार्यो व्रजति, ततश्च श्रावको गृह-
 मागतमाचार्यं निमन्त्रयति, यथा—प्रायोग्यं गृह्णीत, ततश्च यो 'गुरुह्णिं संदिट्ठ'त्ति गुरुभिः यः संदिष्टः सङ्घाटकः स गृह्णाति ।
 'जो व असंदिट्ठो'त्ति यो वा 'असंदिष्टः' अनुक्तः स वा गृह्णाति श्रावकनिर्वन्धे सति, एतदुक्तं भवति—योऽसावाचार्येण
 संदिष्टः स यावन्नागच्छत्येव तावत्तेन श्रावकेणान्यसङ्घाटको दृष्टः, स च निर्वन्धे ग्राहे कृते सति योग्यग्रहणं—प्रायोग्योपादानं
 करोति । पुनश्च 'निवेय'त्ति अन्येभ्यः सङ्घाटकेभ्यो निवेदयति, यथा यदुत मया श्रावकगृहे प्रायोग्यं गृहीतं न तत्र भवद्भिः
 प्रवेष्टव्यम् । ततश्च 'नयणं गुरुसगासे'त्ति तत्प्रायोग्यं गृहीत्वा गुरुसमीपं नयति तत्क्षणादेव येनासावुपसृङ्के इति । इदानीं
 यदुक्तं प्राक् 'अविहरिअविही हमो होति'त्ति, तद्व्याख्यानयन्नाह—

१ इदानीं विहते ल. १ । २ साधुरहिते यो ल. १, साधुविहरिते पा १-२ । ३ निर्वन्धग्रहणे कृते अ. ।

अविहरिअमसदिट्ठो चेइय पाहुडिअमित्त गिण्हति । पाउग्गपटरलभे नऽस्हे किं वा न सुजति ? ॥१०१॥
 मविरहिते प्रामादौ असदिष्टा एव सर्वे भिषार्थं प्रविष्टाः, तत्र च भिषामन्तः भावकगृहे प्रविष्टाः, तत्र च 'बिइए'पि
 वेत्यानि बन्दन्ते, तत्र च 'पाहुडिअमित्त गिण्हन्ति' प्राशुषिकामात्र यदि तत्र लभ्यते ततो गृहन्त्येव । अभाषार्थप्रायोग्य
 लभ्यते प्रपुरे वा लभ्यते ततः 'पाउग्गपटरलभे' सति इदमरूपते 'अस्हे'पि न षपमाषार्थप्रायोग्यग्रहणे नियुक्ताः, किन्त्वन्ते,
 एवमुक्ते भाषकोऽप्याह—'किं वा न सुजति'पि किं मविरिणीत्त न सुजते भाषार्थाः ? एव निर्बन्धे सति त एव गृहन्ति ।
 कियस्सुनगृहन्तीत्यत आह—

गच्छस्स परीमाण नाउ धित्तूण तवो निवेयति । गुरुसघाढग इयरे मा वच्चह गिण्ह गुरुजोग ॥१०२॥
 गच्छस्य परिमाण धात्वा गृहन्ति, गृहीत्वा च ततो निवेदयन्ति, कस्मै !, अत आह—गुरुसंघाटकाय, पशुताचार्य
 प्रायोग्यमन्त्रेणां च गुरुद्वृतादि लभ्य प्रपुरम्, 'इयरे' इतरसहाटकेभ्यः—श्रेयसहाटकेभ्यो निवेदयति, 'मा वच्चह'पि मा वच्चत
 गृहीत गुरुयोग्य, तत्रच लक्षमात्रमेव गुरुसमीप नेतव्यम् । तथा आह—

एगागिसमुदिसगा मुत्ता उ पहेणपण दिट्ठतो ।^१ हिण्हणदवविणासो निच्च मट्टुर च पुष तु ॥१०३॥भा०॥
 'एगागिसमुदिसगा' ये अमण्हस्सुपनीधिन पुपग्ग् सुजन्ते ब्याभ्यापाकान्ताष तेषां सुक्कानां सतां पभादानीत्त

^१ अर्थं तेषं गुरुस्मीयं भा. क. ३ पा १ । २ हिण्हणि क १ हिण्णे पु. ।

नोपयुज्यते, अत्र च 'पहेणएण' दिट्ठतो 'काले दिण्णस्स पहेणयस्स अग्घो न तीरणे काउ । तेस्सेवसथक्कपणामियस्स गिहंतया नत्थि ॥ १ ॥' तथाऽनानयनेऽयमपरो दोषः—'येन द्रव्येण घृतादिना गुहीतेन हिण्डतां द्रव्यविनाशो भवति, कथञ्चित्प्रमादात्पात्रकविनाशो सति क्षीरादि च विनश्यत्येव, तथा 'निद्धमहुराहं पुंवि' यदुक्तमागमे तच्च कृतं न भवति । 'सण्णि'त्ति दारं गयं । इदानीं साधर्मिकद्वारं प्रतिपादयन्नाह—

भत्ताट्टिअ आवस्सग सोहेउं तो अइंति अवरणेहे । अब्भुट्ठाणं दंडाइयाण गहणेक्कवयणेणं ॥२१२॥

इदानीं ते साधर्मिकसमीपे प्रविशन्तः 'भत्ताट्टिअ'त्ति भुत्त्वा तथा 'आवस्सग सोहेउं'ति आवश्यकं च कायिकोच्चारानि 'शोषयित्वा' कृत्वेत्यर्थः, अतोऽपराहसमये आगच्छन्ति, येन वास्तव्यानां भिक्षाटनाद्याकुलत्वं न भवति, वास्तव्या अपि किं कुर्वन्ति ?, इत्यत आह—'अब्भुट्ठाणं'ति तेषां प्रविशतामभ्युत्थानादि कुर्वन्ति 'दंडादिताण गहणं'ति दण्डकादीनां ग्रहणं कुर्वन्ति, कथं ?—'एक्कवयणेणं'ति एकैनेव वचनेन उक्ताः सन्तः पात्रकादीन् समर्पयन्ति, वास्तव्येनोक्ते मुञ्चस्वेति ततश्च मुञ्चन्ति, अथ न मुञ्चत्येकवचनेन ततो न गृह्यन्ते, मा भूत् प्रमाद इति ॥

खुहलविगिट्ठतेणा उण्हं अवरणिहे तेण उ पाएवि । पक्खत्तं मोत्तूणं निक्खिवमुक्खित्तमोहेणं ॥२१३॥

यदा तु पुनस्तैः साधुभिरभिप्रेतो यो ग्रामः स शुल्लको न तत्र भिक्षा भवति ततश्च प्रत्यूषस्येवागच्छन्ति, 'विगिट्ठ'त्ति

विदुषमन्वानं यत्र साधर्मिकास्तिष्ठन्ति ततः प्रत्यूषस्वेवागच्छन्ति । तेषु'सि अथ ततः अपराद्धे आगच्छतां स्तेनमय मवेष्टतश्च प्रत्यूषस्वेवागच्छन्तीति । दुष्प वा अपराद्धे आगच्छतां भवति यतोऽतः प्रत्यूषस्वेवागच्छन्ति । एष ते प्रत्यूषसि तस्माद् प्रामात्यद्वाः साधवो भोवनकाले तु प्राप्ताः साधर्मिकसमीपं निपीयिकां (नैपेधिकी) कृत्वा प्रविशन्ति । पुनश्च तेषां प्रविशतां वास्तव्यमाधुमिः किं कर्ष्यमिरयत आह—'पक्खिण्ण मोषूण'सि प्रथिप्प-भास्यगतं सुखे प्रथिप्पं क्वलं सुत्त्वा 'निषिस्वसुक्खिण्ण'सि पदुत्थिप्पं भावनगतं तत् 'निषिप्प' सुच्चन्ति नैपेधिकी भवधानन्तरमेव, ततस्ते प्राधूर्वकाः 'ओयेण'सि सध्वेपेण आलोचनां प्रयच्छन्ति । ततो सुञ्जते मण्डरणां, सा वेपम्—
अप्या मूलगुणेषु विराहणा अप्य उत्तरगुणेषु । अप्या पासरथाइसु- दाणग्गहसपओगोहा ॥ २१४ ॥

अस्या मूलगुणेषु, एतदुक्तं भवति—मूलगुणविषया न क्वाचिद्विराधना, अस्या न क्वाचिदुत्तरगुणविषया विराधना, अस्या पार्थस्यादिषु दोने प्रह्वे वा विराधना 'संपओगो'सि तैरेव पार्थस्यादिभिः सह संप्रयोगे-संपर्के, एतदुक्तं भवति-न पार्थस्यादिभिः मद संप्रयोगं भासीत् । 'ओष'सि इयं 'ओषथ' संधेयत आलोचना दीयते, यथा आलोचनो यदि न सुक्कास्त्वो सुञ्जते । अथ सुक्कास्ते साधयस्वत इदं मनन्ति—
मुजह सुत्ता अम्हे जो वा इच्छे असुत्तं सह भोज्ज । संव च तेसि दाउ अन्न गिण्हति वरथव्वा ॥ २१५ ॥

१ धनुषोभयस्ये प्रप्याः का पा. १-१ पु. १ ततश्च तेषं का । २ निषिक्खिण्ण का क. ३. पा. १-२ । ४ अस्या उत्तरं का । ५ एष

मरुत्प्रेतानिपिपयना का । ६ एवं का. ।

शुद्धीष्वम् यूयं भुक्ता वयम्, 'यो वा इच्छे'ति यो वा साधुर्भोक्तुमिच्छति ततः 'अभुत्त सह भोजं'ति तेनाभुक्तेन सह भोज्यं कुर्वन्ति । एवं यदि तेषामात्मनश्च पूर्वानीतं भक्तं पर्याप्यते ततः साध्वेव । अथ न पर्याप्यते ततः सर्वे 'तेभ्यः' प्राघूर्णकेभ्यो दत्त्वा भक्तमन्यद्वहन्ति-पर्यटन्ति वास्तव्यभिक्षवः । एवमानीय कति दिनानि भक्तं प्राघूर्णकेभ्यो दीयते इत्यत आह—
 तिष्ठिण दिणे पाहुन्नं सर्वेसिं असइ बालवुणहं । 'जे तरुणा सग्गामे वत्थव्वा बाहि हिंडंति ॥२१६॥

त्रीणि दिनानि प्राघूर्णकं सर्वेषां असति बालवृद्धानां कर्त्तव्यम् । ततश्च ये प्राघूर्णकास्तरुणास्ते स्वग्रामे एव भिक्षाम-
 दन्ति, वास्तव्यास्तु बहिर्ग्रामे हिण्डन्ति । अथ ते प्राघूर्णकाः केवला हिण्डितुं न जानन्ति ततः किं कर्त्तव्यमित्यत आह—
 संघाडगसंजोगो आंगंतुगभइएरे बाहिं । आंगंतुगा व बाहिं वत्थव्वगभइए हिंडे ॥ २१७ ॥

सङ्घटकसंयोगः क्रियते, एतदुक्तं भवति—एको वास्तव्यः एकश्च प्राघूर्णकः, ततश्चैवं सङ्घटकसंयोगं कृत्वा भिक्षामदन्ति ।
 'आंगंतुगभइएरे'ति अथासौ ग्राम आगन्तुकानामेव भद्रकस्ततः 'इयरे'ति वास्तव्या 'बाहि'ति बहिर्ग्राम हिण्डन्ति, आगन्तुका वा बहिर्ग्रामे हिण्डन्ति वास्तव्यभद्रके सति ग्रामे । उक्तं साधर्मिकद्वारम्, इदानीं वसतिद्वारं प्रतिपादयन्नाह—
 विस्थिण्णा खुह्हालिआ पमाणजुत्ता य तिविह वसहीओ । पढमबिइयासु ठाणे तत्थ य दोसा इमे होति ॥
 विस्तीर्णा शुद्धिका प्रमाणयुक्ता वा त्रिविधा वसतिः 'पढमवितियासु ठाणे'चि यदा प्रथमायां वसती स्थानं भवति

त्रिस्तीर्णायामित्यर्थः, द्वितीया द्युष्टिका तस्यां वा स्थान यदा भवति तथा तत्र तयोर्धसत्योः 'एते वक्ष्यमाणका' दोषा भवन्ति—
 स्वरकस्मियत्राणियगा कप्पठिअसरस्वगा य वठा य । समीसावासेण दोसा य हवति णेगविहा ॥२१९॥

तत्र त्रिस्तीर्णायां वसतौ 'स्वरकस्मिय'पि दण्डपाशिका रात्रिं भ्रान्त्वा स्वयन्ति, वार्धिवकाय वार्धिव्युक्काया आगत्य
 स्वयन्ति, तथा हार्पटिकाः स्वयन्ति, सरस्वस्वभ्य-मौताः स्वयन्ति, वण्ठास्य स्वपन्त्यामस्य 'वृक्यविवाहा भिदिंबीविणो य
 औवात्सगअहिगरणे तदुमय उच्चारकाइयनिरोहे । सयमआयविराहण सका तेणे नपुसित्थी ॥२२०॥
 आशयके-प्रतिक्रमये क्रियमाणे सागारिकाणामप्रवत्त एव तद्वृषहृकान् कुर्वन्ति, ततश्च केचिदसहना राटिं कुर्वन्ति,
 तत्रपाशिकरणदोषाः । 'तदुमय'पि द्युष्टपौष्ठीकरणे वर्णपौष्ठीकरणे च दोष तद्वृषहृकान् कुर्वन्ति । निरोचय उच्चारस्य क्वयि
 श्यायाम् निरोधे दोषः । अयं करोति तथाऽपि दोषः सपमात्मविरावनाकृतोऽप्रत्युपेक्षितस्वच्छिन्दे । 'संका तेजे'पि स्तेनस्रष्टा
 दोषश्च शौरास्रष्टा, नपुमककृतो दोषः संभवति, तत्र स्त्रीदोषश्च भवतीति द्वारमाधेयम् । इदानीं प्रतिपद व्याख्यानबन्धाह—
 आवस्तय करिति पवचप् स्याणजोगवाधाओ । अत्सहण अपरिणओ वा भौयणभेओ य छक्काथा ॥२२१॥

'आशयके' प्रतिक्रमयं कुर्वताम् 'पवचप्'पि ते सागारिका तद्वृषहृकान् कुर्वन्ति, तथा स्थानयोगक्यावातश्च भवति—
 १ शक्तिप्रकाश भा. १ २ शक्तिप्रकाश भा. २ ३ शक्तिप्रकाश भा. ३ ४ शक्तिप्रकाश भा. ४ ५ शक्तिप्रकाश भा. ५

भा. २ १ ६ शक्तिप्रकाश भा. १-२ ।

चलतामापद्यते चेतो यतः । दारं । 'अहिगरणे'ति मण्णइ- 'असहनः' कोपनो भवति 'अपरिणतो वा' सेहप्रायः, एते राटि सागारिकैः सह कुर्वन्ति, ततश्च भाजनानि पात्रकाणि तद्भेदो-विनाशो भवति, पट्कायाश्च विराड्यन्ते । दारं । 'तदुभयं'ति व्याख्यायते—

सुत्तत्थऽकरण नासो करणे उडुंचगाइ अहिगरणं । पासवणिअरनिरोहे गेलन्नं दिट्ठे उड्डाहो ॥२२२॥
 'सुत्तत्थअकरण'ति सूत्रार्थपौरुष्यकरणे नाशः-तयोरेव विस्मरणम् । अथ सूत्रार्थपौरुष्यो क्रियेते ततश्च 'उडुंचकादि' उडुवडुकादि कुर्वन्ति । ततश्चासहना राटि कुर्वन्ति, ततोऽधिकरणदोष इति । दारं । 'उच्चारकाहअनिरोहे'ति व्याख्यायते- 'पासवणे'ति 'प्रश्रवणस्य' कायिकायाः 'इयर'ति पुरीषस्य च निरोधे 'गेलन्नं' ग्लानत्वं भवति । अथ व्युत्सृजन्ति ततश्च 'दिट्ठे उड्डाहो'ति सागारिकैर्दृष्टे सति 'उड्डाहः' उपघातः प्रवचनस्य भवति । दारं । 'संजमआयविराहण'ति व्याख्यायते—
 मा दच्छिहिति तो अप्पडिलेहिए(थंडिल्ले) दूरे गंतु वोसिरति । संजमआयविराहणगहणं आरक्खितेणेहिं ॥

अथ सागारिका मां मा द्राक्षुरिति कृत्वाऽस्थण्डिल एव दूरे गत्वा व्युत्सृजति ततः संयमात्मनो विराधना भवति, ग्रहणं चारक्षिकाः कुर्वन्ति । 'तेण'ति स्तेनका वा ग्रहणं कुर्वन्ति । दारं । 'संका तेण'ति व्याख्यायते—
 ओणयपमज्जमाणं दडुं तेणेत्ति आहणइ कोइ । सागारिअसंघट्टण अपुमित्थी गिण्ह साहइ वा ॥२२४॥

विस्तीर्णायमित्यर्थः, द्वितीया ह्युद्धिका तस्यां वा स्यात् यदा भवति तदा तत्र तयोर्वसतयोः 'एते वस्यमाणका' दोषा भवन्ति—
स्वरकम्पियवाणियगा कप्यडिअसरक्खगा य वठा य । समीसाप्पासेण दोसा य ह्ववति णेगविहा ॥२१९॥

तत्र विस्तीर्णायं वसतौ 'स्वरकम्पिय'पि दृष्टपाश्चिका रात्रि भ्रान्त्वा स्वपन्ति, वाणिवकाश्च वालिञ्चुकप्रयाया आगत्य
स्वपन्ति, तथा हार्पटिकाः स्वपन्ति, सरक्खकाय-मौवाः स्वपन्ति, बण्ठाश्च स्वपन्त्यागत्य 'अकयविवाहा भित्तिवीविणो य
वठ'पि । एभिः सह यदा संमिथ्र आनासो भवति तदा तेन संमिथावासेन दोषा वस्यमाणका अनेकविधा भवन्ति ॥ ते चाभी—
आवासगआहिररणे तदुभय उच्चारकाइयनिरोहे । सयंसआयविराहण सका सेणे नपुसिरथी ॥२२०॥

आवरयन्ते-प्रतिक्रमये क्रियमाणे सागारिकाणामप्रतस्त एव उवृषहकान् कुर्वन्ति, ततश्च केचिद्वसहाना राट्टि कुर्वन्ति,
ततमापिभ्ररणदोषा । 'तदुमए'पि सन्नपौस्तीकरणे अर्थपौस्तीकरणे च दोष उवृषहकान् कुर्वन्ति । निरोधश्च उच्चारस्व कायि
कायाय निरोधे दोषः । अथ करोति तयाऽपि दोषा सपमात्तमविरावनाकृतोऽप्रस्तुपेक्षितस्वच्छिक्के । 'संका वेपे'पि स्तेनकड्डा
दोषश्च धौगाअट्टा, नपुमककृतो दोषः संभवति, तत्र कीदोपश्च भवतीति धारणावेपम् । इदानीं प्रथिपद् व्याख्यानयन्माह—
आवस्सय करिति पवचए झाणजोगवाधाओ । अस्सहण अपरिणओ वा मायणभेओ य छक्काथा ॥२२१॥

'आवदपक' प्रतिक्रमण कुर्वताम् 'पवचए'पि ते सागारिका उवृषहकान् कुर्वन्ति, तथा व्यामयोगक्याथावातम् भवति—

१ वाणिवकाश्च का. १ २ वाड्डकक्याय का. वा. १ । ३ नीतिनीतिके च पठितं अथ वा १ । ४ अस्सपणपणहिकरके च १-२ । ५ अस्सपणपण

का. वा. १ । ६ अवरयन्ते च १-२ ।

पात्रकं मण्यते । उक्ता श्रुष्टिका वसतिः, यस्मात्श्रुष्टिकायामेते दोषास्तस्मात्प्रमाणयुक्ता वसतिर्ग्राह्या । एतदेवाह—
तन्महापमाणंयुक्ता एक्किक्कस्स उ तिहत्थसंथारो । भायणसंथारंतर जह वीसं अंगुलाहोति ॥२२७॥

तस्मात्प्रमाणयुक्ता वसतिर्ग्राह्या, तत्र वैकैकस्य साधोर्बाहुल्यतस्त्रिहस्तप्रमाणः संस्वारकः कर्त्तव्यः, तुशब्दो विशेषणार्थः, किं विशिनष्टि ?—संस्वारकोऽत्र भूमिरूप इति, तत्र तेषु त्रिषु हस्तेषु ऊर्णामयः संस्वारको हस्तं चत्वारि अ. अंगुलाहं रुंमह भायणाह य हत्थं रुंधति । इदानीं संस्वारकभाजनयोर्दन्तरालं तत्प्रमाणं प्रतिपादनायाह—‘भायणसंथारंतरे’ भाजनसंस्वारान्तरे—अन्तराले यथा विशतिरङ्गुलानि भवन्ति तथा कर्त्तव्यम् । एवं त्रिहस्तप्रमाणोऽपि संस्वारकः पूरितः, किं पुनः कारणमिह यदूरे भाजनानि न स्थाप्यन्ते ? उच्यते—

मज्जारमूसगाइ य वारए नविअ जाणुघट्टणया । दो हत्थे य अबाहा नियमा साहुस्स साहुओ ॥२२८॥

माज्जरिसूषकादीन् पात्रकेषु लगतो वारयेत् । अथ कस्मादासन्नतराणि न क्रियन्ते ? उच्यते—‘नवि य जाणुघट्टणय’त्ति तावति प्रदेशे तिष्ठति पात्रके जातुकृता घट्टना—जातुकृतं चलनं न भवति । इदानीं प्रव्रजितस्य प्रव्रजितस्य चान्तरालं प्रतिपादयन्नाह—द्वौ हस्तौ अबाधा—अन्तरालं नियमात्साधोः साधोश्च भवति, साधुश्चात्र त्रिहस्तसंस्वारकप्रमाणो ग्राह्यः । स्थापना चैयम्—उण्णामओ संथारओ २८ अट्ठावीसंगुलप्पमाणो, संथारभायणाणं अंतरालं वीसंगुला २०, भायणाणि अ हत्थप्पमाणो

स हि रात्रौ कापिकाप्यर्षभुतिवतः सभवनतः प्रमार्क्षयन्निर्गच्छति ततस्त्वमवनतकपय इष्टा स्तेन इति मत्वा आहन्यात् कश्चित् । दारं । 'नपुंसिर्ब'धि व्याख्यायते—'सामारिअसंबद्ध'धि सामारिकसंस्पष्टे सति, स हि रात्रौ हस्तेन परासुसुन्न मच्छति, यत्कृतः स्पृष्टने सति कश्चित्सामारिको विषुद एव चिन्तयति—यदुवाय 'अपुम'ति नपुंसकं तेन कारणेन मां स्पृशति, ततः सागारिकस्य साधु नपुंसकद्रव्या गृह्णाति । अथ कदाचित्स्त्री स्पृष्टा ततः सा छद्मते, यदुवाय मम समीपे आयच्छति, ततः सा 'सावधि' कथयति निबन्धुः सौभाग्यं कयापयन्ती परमायेन वा ॥

ओरालसरीर वा इत्थि नपुसा षकाधि गिणहति । सबाहाए ठाणे निते आवटणपटणाई ॥२२५॥

औदारिकशरीरं वा सं साधुं दृष्ट्वा दिवा ततो रात्रौ स्त्री नपुंसक वा वेलादपि गृह्णातीति, औदारिक-चक्रिकम् । एते विस्तीर्णवसतिदोषा व्याख्याताः । इदानीं छुट्टिकावसतिदोषान् प्रतिपादयन्नाह—'संबाहाए'धिः सकट्यायां वसतौ स्वाने-अवस्थाने सति 'निंते आबटणपटणादि'धि साधौ निर्यच्छति प्रस्त्रलनपतनावपो दोषाः, तथा—

तेणोत्ति मणणमाणो इमोवि तेणोत्ति आवटण्ड सुद्ध । सजमआयविराहणमायणभेयाइयां दोषा ॥२२६॥
 एवं साधोरुपरि प्रस्त्रलिते साधौ यस्योपरि प्रस्त्रलितः स त स्तेनकमिति मन्यमानः, अयं च सुप्तोत्थितः अथ प्रस्त्रलितं स्तेनक मन्यमाना सन् 'आपवतिः पुद' पुद' मवति' ततश्च संयमारम्यनोर्विराबना मार्जनमेदादयश्च दोषाः, मार्जन

१ कण्ठपं वा । २ पठन्नेदी'ति विर्यच्छकण्डसिदन्तं क्यं पी १-२ । ३ विर्यच्छकण्डपठनार्थेनो' वाः क' १ वा १-२५ ३ ।

द्विहस्तान्तरालेन मुख्यमानेन 'शुक्ताशुक्तसमृत्था' इति 'शुक्त' इति यो शुक्तभोगः 'अशुक्त' इति यः कुमार एव प्रव्रजितः । तत्र शुक्तभोगस्य आसन्नस्य स्वपतोऽन्यसाधुसंस्पर्शात्पूर्वक्रीडितानुस्मरणं भवति, यदुतास्मद्योषितोऽप्येवंविधः एव स्पर्श इति । अशुक्तभोगस्याप्यन्यसाधुसंस्पर्शेन सुकुमारेण कौतुकं द्वियं प्रति भवति, अयमभिप्रायः-तस्याः सुकुमारतरः स्पर्श इति । ततश्च द्विहस्ताबाधायां स्वपतामेते दोषाः परिहृता भवन्ति । तथा भंडणं-कलहः परस्परहस्तस्पर्शजनित आसन्नशयने, ते च दोषा एवं वर्जिता भवन्ति, 'सीसंतेण व कुहुं तु हत्थं मोत्तूण ठायंति' चि शिरो यतो यत्र कुब्धं तत्र हस्तमात्रं मुक्त्वा 'ठायंति' चि स्वपन्ति, पादान्तेऽनुगमनमार्गं विमुच्य हस्तमात्रं स्वपन्ति । अथवाऽन्यथा पाठः- 'सीसं-तेण व कुहुं तिहत्थं मुत्तूण ठायंति' तत्र प्रदीर्घायां वसतौ स्वापविधिरुक्तः, यदि पुनश्चतुरस्रा भवति तदा 'सीसंतेण व कुहुं' ति शिरो यतः कुब्धं तस्मात्कुब्धात् हस्तत्रयं मुत्तवा स्वपन्ति, तत्र कुब्धं हस्तमात्रेण प्रोज्झ्य ततो भाजनानि स्थाप्यन्ते, तानि च हस्तमात्रे पादप्रोज्जने क्रियन्ते ततो हस्तमात्रं व्याप्नुवन्ति, भाजनसाध्वीश्चान्तरालं हस्तमात्रमेव मुच्यते, ततः साधुः स्वपिति । एवमनया भङ्गया स्वपतां तिर्यक् साधोः साधोश्चान्तरालं हस्तद्वयं द्रष्टव्यम् ।

पुब्बुद्धिटो उ विही इहविवसंताण होइ सो चव । आसज्ज तिन्नि वारे निसंनो आउंटए सेसा ॥२३०॥

अत्र स्वापकाले पूर्वोद्दिष्ट एव विधिर्द्रष्टव्यः, कश्चासौ ? " पोरिसिआपुच्छणया सामाहयउमयकायपडिलेहा । साहणिय दुवे पड़े पमज पाए जओ भूमि ॥ १ ॥ अणुजाणह संथारं" इत्येवमादिकः । इहापि वसतां स्वपतां भवति स एव विधिः,

पाठंछये ठपिअपि २४। एव तिरिं परयहिं सवेवि विष्णि इत्या, साहुस्स य साहुस्स य अंतर दो इत्या २८। २०। २४-इ ३।
 एवमेतदुपायादय व्याख्यातम्। अत्र च द्विहस्त्वप्रमाणायामबाधायां महदन्तराल साधोः साधोश्च भवति, तत्रच तद
 न्तराल शून्य महद् इष्ट साधारिको वसात्स्वपिति, तस्मादन्यथा व्याख्यायते-सग्हा पमाणश्रुता एकेकस्स च विहस्य-
 संघारो। अत्र हस्त्व साधु रूपदि, माघनानि संस्वारकादिश्रुत्यश्रुतानि भवन्ति। एतदेवाह-‘मायणसघारंवर चह वीसं
 अंगुला होति’। पात्रकमष्टाश्रुतानि रूपदि, पात्रकादिश्रुत्यश्रुतानि सुभत्वा परतोऽन्यः-साधुः स्वपिति। एतच्च कुतो निधी
 पते? यद्युत पात्रकस्वरतो विद्वत्श्रुतान्यवीत्य अन्यः साधुः स्वपिति, एत उक्तम्-‘दो इत्ये य अपाहा नियमा साहुस्स
 साहबो’। स्यापना वेचम्-साहू सरीरेण इत्यं क्वह २४, साधुसरीरप्पमाण, संघारपस्स पत्तयार्णं च अंतरं वीसंगुला २०,
 अष्टाहिं अंगुलेहिं पत्तयार्णं ठंति ८, पत्तस्स पितियसाहुस्स प अंतरं वीसंगुलाह २०, एव एते सवेऽपि विष्णि इत्या, एतो
 विविजो साहू। २४। २०। ८। २०। एव सुब्बत्थ। अत्र घोष्णामयः संस्वारकः अष्टाविंशत्यश्रुतप्रमाण एव बाहुस्येन
 द्रष्टव्यः, किन्तु साधुना सरीरेण चतुर्विंशत्यश्रुतानि रुद्वानि, अन्यानि ऊर्णामयसंस्वारकसपन्धीनि यानि चत्वार्यश्रुतानि तेः
 सह क्षेत्राणि यानि विंशत्यश्रुतानि, तत्परतः पात्रकअपि भवन्ति। अत्र हस्त्वप्रयमनाया साधुसरीरायावदन्यसाधुश्रुतीरं
 तावद्दृष्टव्यम्। ‘मस्त्राय’ इत्येतद्व्याख्यासमाप्तमेव।

सुत्तामुत्तसमुत्था। मठण्यदोसा य वज्जिआ होति। सीसतेण वक्कुट्टु हस्यं मोसूण ठायति ॥ २२९ ॥

सभायणाइं मज्जे विसमे अहाकडा उवरिं । ओवग्गहिओ दोरो तेण य वेहासिलंबणया ॥२३३॥
 उपशीर्षकाणां मध्ये आजनानि-पात्रकाणि क्रियन्ते । स्थापना चैयम् ॥३॥ । 'विसमे'त्ति विषमा भूः गर्तोपिता भवति,
 ततश्च तस्यां गर्त्तीयां पात्रकाणि पुञ्जीक्रियन्ते । 'अहागडा उवरिं'ति प्रासुकानि-अल्पपरिकर्माणि च यानि तान्यन्येषां पात्रका-
 णामुपरि क्रियन्ते, माङ्गलिकत्वात्तेषाम् । अथातिसङ्कटत्वाद् वसतेर्भूमौ नास्ति स्थानं पात्रकाणां ततश्च 'ओवग्गहितो दोरो'
 औपग्रहिको यो दवरको यवनिकार्यः गृहीतः ओवग्गहितो-गच्छसाहारणो तेन 'विहायसि' आकाशे 'लंबणय'त्ति तेन दवरकेन
 लम्ब्यन्ते-कीलिकादौ क्रियन्ते ।

खुडलियाए असई विच्छिन्नाए उ मालणा भूमी । बिलधम्मो चारभडा साहरणेगंतकडपोत्ती ॥२३४॥

धुल्लिकाया वसतेरभावे 'विच्छिन्नाए उ'त्ति विस्तीर्याणां वसतौ स्थातव्यं, तत्र च को विधिरित्यत आह-'मालणा भूमी'
 विस्तीर्णवसतेर्भूमिमाल्यते-व्याप्यते पुष्पप्रकरसदृशैः स्वंपद्धिः, 'बिलधम्मो चारभडा'त्ति अबलगाकादय आगत्य इदं भणन्ति-
 यदुत बिलधर्मोऽयं विले यावतामवस्थानं भवति तावन्त एव प्रविशन्ति, ततः साधवः किं कुर्वन्ति ?, 'साहरणे'त्ति संहृत्य
 उपकरणजातं विरलत्वं च 'एगंत'त्ति एकान्ते तिष्ठति । 'कडपोत्ती'त्ति यदि कटोऽस्ति ततस्तमन्तराले ददति, अथ स नास्ति
 तत 'पोत्ति' चिलिमिनी ददति ।

१ °धर्मो यस्मिन् विले आ. ।

किन्त्वपि विज्ञेयः— आसन्न विधिं वारे निमज्जो'पि आसन्न त्रयो वाराः करोति ' निमज्जो'पि तत्रैव संस्तारके उपविष्टः सन्,
 ज्ञेयमाय साधवः किं कुर्वन्तीत्याह— आठटए सेसा' ज्ञेयाः साधवा पावान् आङ्गुल्यन्तीति । पुनश्चासौ' कायिकार्यं ब्रवीन्
 किं करोतीत्यत आह—
 आवस्सिअमासज्ज नीइ पमज्जतु जाव उ छल्ल । सागारिय तेणुंभामए य सका तउ परेण ॥ २३६ ॥

आवस्सिअमी आसन्नं च पुनः पुनः कुर्वन् प्रमार्जयभिर्गच्छति, क्रियार्त्नं यावदित्यत आह— 'साव उ छल्ल, यावच्छण्य-
 यावद्वसतोऽप्यन्तरमित्यर्थः, बाह्वसन्नं नैवं प्रमार्जनादि कर्तव्यं, यतः 'सागारिय तेणुंभामए य' सका तउ परेण' सागा-
 रिक्रमणा स्तेनद्यद्भोपसायते, यदुत किमय बौरः ? 'उंभामज्जो' पारदारिकस्वतस्तदाशङ्कोपजायते, अतस्तत्परेण-संछन्नाद्
 नाद्यतो नैव प्रमार्जनादि कर्तव्यमिति । एवं प्रमाणबुद्ध्यायां वसतो वसतो विधिरुक्ताः । यदा तु पुनः—
 यदा तु प्रमाणबुद्ध्या वसविर्नास्ति तदा कुञ्चिकायामेव वसतो वसन्ति, यतनया, का' चासौ यतना ?—'पुरहत्थः पच्छ
 पाए' 'पुरहत्थः' अत्रतो इस्तेन परामुञ्चति पञ्चात्पादौ' प्रमुञ्च्य न्यस्पतिः, सतमेव यतनया बाह्वतो निर्गच्छति । एव तावत्कायि-

प्रायः गमनायमाने विधिरुक्ताः, इदानीं स्वपनविधिं प्रतिपादयन्नाह—

१ अस्मिन्नेव कथं कथं वा ।

उस्सीसभायणाइं मञ्जे विसमे अहाकडा उवरिं । ओवग्गहिओ दोरो तेण य वेहासिलंबणया ॥२३३॥
 उपशीर्षकाणां मध्ये भाजनानि-पात्रकाणि क्रियन्ते । स्थापना चेयम् ॥६॥ 'विसमे'त्ति विषमां भूः गर्तोपिता भवति,
 ततश्च तस्यां गर्तार्थां पात्रकाणि पुञ्जीक्रियन्ते । 'अहागडा उवरिं'ति प्रासुकानि-अल्पपरिकर्माणि च यानि तान्यन्येषां पात्रका-
 णामुपरि क्रियन्ते, माङ्गलिकत्वात्तेषाम् । अथातिसङ्कटत्वाद् वसतेर्भूमौ नास्ति स्थानं पात्रकाणां ततश्च 'ओवग्गहितो दोरो'
 औपग्रहिको यो दवरको यवनिकार्थः गृहीतः ओवग्गहितो-गच्छसाहारणो तेन 'विहायसि' आकाशे 'लंबणय'त्ति तेन दवरकेन
 लम्बयन्ते-कीलिकादौ क्रियन्ते ।

खुड्डालियाए असई विच्छिन्नाए उ मालणा भूमी । बिलधम्मो चारभडा साहरणेगंतकडपोत्ती ॥२३४॥

शुद्धिकाया वसतेरभावे 'विच्छिन्नाए उ'त्ति विस्तीर्याणां वसतौ स्थातव्यं, तत्र च को विधिरित्यत आह-'मालणा भूमी'
 विस्तीर्णवसतेर्भूमिमाल्यते-व्याप्यते-पुष्पप्रकरसदृशैः स्वपद्भिः, 'बिलधम्मो चारभड'त्ति अबलगाकादय आगत्य इदं मणन्ति-
 यदुत बिलधर्मोऽयं बिले यावतामवस्थानं भवति तावन्त एव प्रविशन्ति, ततः साधवः किं कुर्वन्ति ?, 'साहरणे'त्ति संहृत्य
 उपकरणजातं विरलत्वं च 'एगंत'त्ति एकान्ते तिष्ठति । 'कडपोत्ती'त्ति यदि कटोऽस्ति ततस्तमन्तराले ददति, अथ स नास्ति
 तत 'पोत्ति' चिलिमिर्नी ददति ।

१ 'धर्मो' यस्मिन् बिले आ. ।

असई य चिलिभिणीष मए व पच्छन्न भूइए लक्खे । आहारा नीहारा निग्गमणपवेस वज्जेह ॥२३५॥

‘असति’ अभावे चिलिभिलिन्याः ‘मए व’पि चिलिमिनीहरणमए वा न इवति । किं कुर्वन्त्यत आह—‘पच्छण्णे’पि तवः प्रच्छन्नवतरे प्रदेसे विद्यन्ति । ‘भूइए लक्खे’पि स व प्रवेशो मृत्या ‘लक्ष्यते’ सिद्ध्यते अयोद्योऽय प्रवेश इति कथ्यते । इह व तेऽभिधीयन्ते—आहाराभीहारा मन्स्यवश्यमतो निर्गमप्रवेशो वर्जनीयाविति । इव व क्वंब्य साधुभिः—

पिण्डेण सुत्तकरण आसज्ज निसीहिय च न करिति । कासण न पमख्खणया न य हृत्यो जयण वेरत्ती ॥२३६॥

‘पिण्डेन’ समुदायेन ‘सुत्तकरण’ धृत्तपौष्ठीकरणं कर्तव्यं, मा मूत् कथित्वद् वाक्यं वा कम्भादिद्विस्सित्तिपि । तथा आसज्ज निसीहियं च तत्र न कुर्वन्ति । किं वा कर्तव्यमित्यत आह—‘कासण’पि काश्चन—सादृकरणं करोति, न च प्रमार्जनं करोति ‘ण प हृत्यो’पि न च हस्तेन पुरस्तात्सामृश्य निर्गच्छति, पतनया च वेरपिचं कुर्वन्ति । वेरपिचो कालो विष्यइ दोणइ पहराण उवरि, ततो सज्जावो क्षीरति, यदि वा ताए वेलाए सज्जावो । उक्त वसतिद्वारम्, इदानीं स्थानस्थित द्वारमुच्यते, तथाह—

पत्ताण स्सित्त जयणा काऊणावस्सय ततो ठवणा । पटिणीयपतमामग भइगसप्पे य अचियत्ते ॥२३७॥

एव तेषां विहरतां प्राप्तानामभिमतद्वेत्रे ‘अयण’पि यथा यतना कर्तव्या तथा वस्यति, ‘काऊणावस्सय’ दुकृत्वा चाव इपकं—प्रतिक्रमणं ‘ततो ठवण’पि ततः स्थापना क्रियते केषाञ्चित्कृतानां, क्वानि च तानीत्स्वत आह—‘प्रस्यनीकः’ आसनादेः,

‘प्रान्तः’ अदानशीलः, स मामगो य एवं वक्ति-मा मम समणा धरमइतु, भद्रकश्राद्धकौ प्रसिद्धौ ‘अचियत्ते’ति यः साधुभि-
रागच्छद्भिर्दुःखेनास्ते, शोभनं भवति यद्येते नायान्ति गृहे । एतेषां कुलानां यो विभागः क्रियते प्रतिषेधाप्रतिषेधरूपः स
स्थापनेत्युच्यते । इदानीं भाष्यकार एनां गाथां प्रतिपदं व्याख्यानयन्नाह—

बाहिरगामे बुच्छा उज्जाणे ठाण वसहिपडिलेहा । इहरा उ गहिअभंडा वसही वाघाय उड्डाहो १०४ (भा०)

एवं ते बाह्यग्रामे आसन्नग्रामे पथुषिताः सन्तोऽभिमत्तं क्षेत्रं प्राप्य तावदवतिष्ठन्ते । ‘उज्जाणे ठाणं’ति उद्याने
तावत्स्थानमास्थां कुर्वन्ति । ‘वसहिपडिलेह’त्ति पुनर्वसतिप्रत्युपेक्षकाः प्रेष्यन्ते । ‘इहरा उ’त्ति यदि प्रत्युपेक्षका वसतेर्न
प्रेष्यन्ते ततः ‘गृहीतभाण्डाः’ गृहीतोपकरणानां वसतेर्व्याघाते सति निवर्तन्ते ततश्च उड्डाहो भवति-उपघात इत्यर्थः । तत्र च
प्रविशतां शुकनापशुकननिरूपणायाह—

मइलकुवेले अब्भंगिएह्लए साण खुज्ज वडभे या । एए उ अप्पसत्था हवंति खित्तं अइतस्स ॥ १०५ ॥

नारी पविणरग्ग्भा वड्डुकुमारी य कट्टुभारो य । कासायवत्थ कुच्चंधरा य कज्जं न साहित्ति ॥ १०६ ॥ (भा०)

चक्करंमि भमाडो भुक्खा मारो य पंडुरंगंमि । तच्चान्निरुहिरपडणं बोडियमसिए धुवं मरणं ॥ १०७ ॥

जंबूअ चास मउरे भारद्दाए तेहेव नउले अ । दंसणमेव पसत्थं पयाहिणे सव्वसंपत्ती ॥ १०८ ॥ (भा०)

१ खित्ताड नित्ताण आ, खित्त भयत्ताण क २ ।

पदिनेषुण सयारग आयरिए तिणिण सेसर्ग कमेण । विटिअउक्खेवणया पविसइ ताहे य धम्मकधी ॥११५॥
 तत्र च वसवो प्रथिताः सन्तः पात्रकादिप्रत्युपेषणां कुर्वन्ति, संस्वारकप्रणव च क्रियते, ततः आचार्यस्य त्रयः सुस्वारका
 निरूप्यन्ते, शेषाणां साधूनां क्रमेण यथारत्नाधिकतया, ते च सावव आत्मीयात्मीयोपधिवेष्टिकानामुत्क्षेपण कुर्वन्ति येन
 भूमिमागो द्वायते, अस्मिन्नवसरे बाहवो धर्मकधी संस्वारकप्रणवार्थं प्रविशति ॥

उच्चारं पासवणे लाउय निक्खेवणे य अच्छणए । पुव्वट्टिय तेसि कहेऽकहिए आयरण वोच्छेओ ॥११६॥ मा
 ते हि क्षेत्रप्रत्युपेषका उच्चारसुव दर्शयन्ति ग्लानापर्यं, 'पासवणे'षि कायिकसूमि दर्शयन्ति, 'लाउए'षि तुम्भकत्रेपण
 सुव दर्शयन्ति, निर्लेपस्यान च दर्शयन्ति, 'अच्छणए'षि यत्र स्वाप्याप कुर्वन्निरास्यते 'पूर्वस्थिताः' क्षेत्रप्रत्युपेषकाः एव
 'शेषां' आगन्तुकानां कथयन्ति । 'अकहिए'षि यदि न कथयन्ति ततः 'आपरण वोच्छेओ'षि अस्याने कायिकादेरावरणे
 सति ष्यवच्छेदस्त्वस्या पद्व्ययोः, वसतेनिदाटयतीति ॥

भत्तट्टिआव स्वमगा अमगल चोयए जिणाहरण । जइ स्वमगा वदता दापतियरे विहिं वोच्छ ॥११७॥

ते हि भग्नाः क्षेत्रं प्रविशन्तः क्वाचिन्नस्वार्थिनः क्वाचित्स्वपक्का उपवासिका इत्यर्थः, तत्रोपवासिकानां प्रविशतां 'अम
 गल चोपए'ति बोदक इदं वक्ति, यदुत क्षेत्रे प्रविशतां अमगलमिदं यदुपवासः क्रियते, तत्र 'जिनाहरण' मिति जिनीवाहरणं,

यथा हि जिना निष्क्रमणकाले उपवासं कुर्वन्ति न च तत्तेषां अमङ्गलं, किन्तु प्रत्युत मङ्गलं तत्तेषामेवमिदमपीति । इदानीं यदि क्षपकास्तस्मिन्दिवसे साधव उपवासिकास्तत्र च सन्निवेशे यदि श्रावकाः सन्ति ततस्तद्गृहेषु चैत्यानि वन्दन्तो दर्शयन्ति, कानि ?-स्थापनादीनि कुलानि आगन्तुकैर्म्यः, 'इयरे'ति मकार्थिषु यो विधिस्तं वक्ष्ये । कश्चासौ विधिरित्यत आह—

सत्वे ददुं उंगगाहिण्हिं ओयरिअ भयं समुपप्ले । तम्हा ति दु एगो वा उगगाहिअ चेइए वंदे ॥११८॥

ते हि मकार्थिनः श्रावककुलेषु चैत्यवन्दनार्थं व्रजन्तः यदि सर्व एव पात्रकाण्युद्गाह्य प्रविशन्ति ततः को दोष इत्यत आह—'ददुमुगगाहिण्हि ओदरिअ'ति दृष्ट्वा तान् साधून् पात्रकैरुद्गाहितैः औदरिका एत इति—मंडुपुत्रा इति, एवं श्रावकश्चिन्तयति । 'भयं समुपप्ले'ति भयं च श्रावकस्योत्पद्यते, यदुत कस्याहमत्र ददामि ? कस्य वा न ददामीति ?, कथं वा एतावतां दास्यामीति, यस्मादेवं तस्मात् 'ति दु एगो वा' त्रय उद्गाहितेन प्रविशन्ति आचार्येण सह द्वौ वा एको वा उद्गाहितेन प्रविशति चैत्यवन्दनार्थमिति ॥

सद्धाभंगोऽणुगगाहियंमि ठवणाइया भवे दोसा । धरचेइअ आयरिए कइवयगमणं च गहणं च ॥११९॥

अथानुद्गाहितपात्रका एव प्रविशन्ति, दातव्ये च मतिर्जाता श्राद्धस्य, ततश्च पात्रकाभावेऽग्रहणमग्रहणाच्च श्रद्धामज्ञो भवति । अथैवं भणन्ति—पात्रकं गृहीत्वाऽऽगच्छामि ततश्च स्थापनादिका दोषा भवन्ति, आदिशब्दात्कदाचित्किञ्चित्संस्कार-

१ उगगाहिण्ण का. पा. २ पु. १ २ पेठ्युत्रा ल १ पा १. २ । ३ य दोसा उ आ ल १-२. पा. १-२ । ४ कदाचित्संस्कारसपि आ ।

पाडिलेहण सथाराग आयरिए तिणिण सेसर्ग कमेण । विटिअउक्खेवणया पविसइ ताहे य धम्मकही ॥११५५
 तत्र च वमतौ प्रथिताः सन्तः पात्रकादिप्रत्युपेक्षणां कुर्वन्ति, सस्वारकप्रहण्य च क्रियते, ततः आचार्यस्य श्रयः संस्वारका
 निरूप्यन्ते, क्षेत्राणां मापूनां क्रमेण यथातनाधिकृत्या, ते च साधव आरमीयात्मीयोपधिवेष्टिकानामुत्प्रेषण कुर्वन्ति येन
 भूमिमागो प्रापते, अस्मिन्नवमरे बाधतो धर्मकधी संस्वारकप्रहण्यार्थं प्रविशति ॥

उच्चारं पासवणे लाउय निखेवणे य अच्छणए । पुवट्टिय तेसि कहेऽकहिए आयरण वोच्छेओ ॥११६॥ भा
 ते हि क्षेत्रप्रत्युपेक्षका उच्चारसुव दर्शयन्ति ग्लानादर्थं, 'पासवणे'सि कायिकाभूमि दर्शयन्ति, 'लाउए'सि तुम्बकत्रेपण
 सर दर्शयन्ति, निर्लेपस्थान च दर्शयन्ति, 'अच्छणए'सि यत्र स्वास्याय कुर्वन्किरास्यते 'पूर्वस्थिताः' क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः एव
 'तेषां' आगन्तुकानां रूपयन्ति । 'अकहिए'सि यदि न रूपयन्ति ततः 'आयरण वोच्छेओ'सि अस्थाने कायिकादेराचरणे
 मत्रि एषवच्छेदस्वरूपा यद्रूपयोः, वसतेर्निदाटयतीति ॥

भत्तट्टिआ व खमगा अमगल चोयए जिणाहरण । जइ खमगा वदता दायतियरे विहिं वोच्छ ॥११७॥
 त्रेहि धमणाः क्षेत्र प्रविशन्तः कदाचिन्नस्तापिनः कदाचित्पका उपवासिका इत्यर्थः, तत्रोपवासिकानां प्रविशतां 'अम
 गल चोपण'मि चोदक इद वक्ति, यदुत क्षेत्रे प्रविशतां अमगलमिद यदुपवासः क्रियते, तत्र 'जिनाहरण' मिति जिनादाहरणं,

सस्यु एकतरः-अन्यतमो दोषः-संयमात्मविराधनाजनितः, कथिते च सति स्थापनादिकुलानां स्थापना क्रियते । पुनश्च स्थापनाकुलेषु गीतार्थसह्यटकः प्रविशति ॥

गच्छंमि एस कप्पो वासावासे तहेव उउबद्धे । गामागरनिगमेसुं अइसेसी ठावए सद्धी ॥१२३॥ (भा.)

गच्छे 'एष कल्पः' एष विधिरित्यर्थः, यतः स्थापनाकुलानां स्थापना क्रियते, कदा ?- 'वासावासे तहेव उउबद्धे' वर्षा-काले शीतोष्णकालयोश्च । केषु पुनरयं नियमः क्रियते ? इत्यत आह- 'गामागरनिगमेसुं' ग्रामः-प्रसिद्धः आकरः-सुवणादिरु-त्पत्तित्थानं निगमो-वाणिजकप्रायः सन्निवेशः, एषु स्थापनाकुलानि स्थापयेत् । किंविशिष्टानीत्यत आह- 'अतिसेसि'त्ति स्फीतानीत्यर्थः 'सद्धि'त्ति श्रद्धावन्ति कुलानि स्थापयेदिति ॥

किं कारणं चमढणा दव्वक्खओ उग्गमोऽवि अ न सुज्जे । गच्छे य निययकज्जं आयरियगिलाणपाहुणए ॥

किं कारणं तानि कुलानि स्थाप्यन्ते ?, यतः 'चमढण'त्ति अन्यैरन्यैश्च साधुभिः प्रविशद्भिश्चमढ्यन्ते-रुदर्थ्यन्त इत्यर्थः । ततः को दोष इत्यत आह- 'दव्वक्खओ' आचार्यादियोग्यानां द्रव्याणां क्षयो भवति । 'उग्गमोऽवि अ न सुज्जे' उद्भगस्तत्र आह न शुद्ध्यति । 'गच्छे य'त्ति गच्छे च नियतं कार्यं योग्येन, केषामित्यत आह- 'आयरिअगिलाणपाहुणए' आचार्यग्लान-गार्घुणकानामर्थीय नित्यमेव कार्यं भवति इति निर्युक्तिगाथेयम्, इदानीं भाष्यकारो व्याख्यायति, तत्र 'चमढण'त्ति व्याख्यानयआह-दारगाहा-

मपि कुर्वन्ति, तस्माद्गृहधैत्यवन्दनार्थं आचार्येण कतिपयैः साधुभिः सह ग्रामेन कार्यं, ब्राह्मण वृत्तादेः कर्तव्यमिति । 'पञ्चाज
 लिखितवचन'पि व्याख्यात इदानीं 'काल्दशावस्तव ततो ठवण'पि व्याख्यायते—

खित्तमि अपुबमी तिट्टाणस्या कर्षित्ति दाणाइ । असई अ खेइयाण हिंढता चेव दायति ॥ १२० ॥ (भा०)

यदि सखेत्रमपूर्वकं न तत्र मासकस्थः कृत्वा आसीत् ततः 'तिट्टाणस्य'पि थिपु स्यानेषु भाषकगृहधैत्यवन्दनवेलायां
 मिथामटन्तः प्रतिक्रमणावसाने वा कृषयन्ति दानादीनि कुलानि । 'असई अ खेइयाण' यथा पुनस्तत्र भाषककुलेषु चैत्यानि
 न सन्ति ततोऽसि चैत्यानां मिथामेव हिंढन्तः कृषयन्ति । कानि पुनस्तानि कृषयन्तीत्यत आह—

दाणे अभिगमसद्धे समत्ते खलु तेहेव मिच्छते । मामाए अचियत्ते कुलाइ दायति गीयत्या ॥१२१॥ भा०

दानश्राद्धकः अभिगमश्राद्धः अभिनवः सम्यक्स्वभावाः तथा मिथ्यादधिकृतानि एतानि कृषयन्ति । अेष सुगमम् । इदानीं
 यदि तत्र चैत्यानि न सन्ति तेषवासिर्कर्मिषा न पर्यटिता तत आरभ्यकालान्ते क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः कृषयन्त्याचार्याय, एतदेवाह—
 काठस्सगामतण पुच्छणया अकहिएगयरदोसा । ठवणकुलाण य ठवणा पविसइ गीयत्यसथादो ॥१२२

आरभ्यकालयोत्सर्गस्थान्ते 'आमवण'पि आचार्य आमन्त्रय तान् क्षेत्रप्रत्युपेक्षकान् 'पुच्छणय'पि पृच्छति, यदुत कान्यत्र
 स्थापनाकुलानि ? क्वानि क्षेत्राणि ?, पुनश्च तं पृष्टाः कृषयन्ति, 'अकहिएगयरदोस'पि तैः क्षेत्रप्रत्युपेक्षकैरकथितेषु कुलेषु

१ अेष वचन'पि व्याख्यायते—भा. उ. । २ अकहिएगयरदोसाः एता एता क २. । ३ अकहिएगयरदोसाः एता एता क २. । ४ अकहिएगयरदोसाः एता एता क २. । ५ अकहिएगयरदोसाः एता एता क २. ।

सस्तु एकतरः-अन्यतमो दोषः-संयमात्मविराघनाजनितः, कथिते च सति स्थापनादिकुलानां स्थापना क्रियते । पुनश्च स्थापनाकुलेषु गीतार्थसङ्घाटकः प्रविशति ॥

गच्छंमि एस कप्पो वासावासे तहेव उउबद्धे । गामागरनिगमेसुं अइसेसी ठावए सद्धी ॥१२३॥ (भा.)

गच्छे 'एष कल्पः' एष विधिरित्यर्थः, यतः स्थापनाकुलानां स्थापना क्रियते, कदा ?- 'वासावासे तहेव उउबद्धे' वर्षा-काले शीतोष्णकालयोश्च । केषु पुनरयं नियमः क्रियते ? इत्यत आह- 'गामागरनिगमेसुं' ग्रामः-प्रसिद्धः आकरः-सुवर्णादिरु-त्यचित्थानं निगमो-वाणिजकप्रायः सन्निवेशः, एषु स्थापनाकुलानि स्थापयेत् । किंविशिष्टानीत्यत आह- 'अतिसेसि'ति स्फीतानीत्यर्थः 'सद्धि'ति श्रद्धावन्ति कुलानि स्थापयेदिति ॥

किं कारणं चमढणा दव्वक्खओ उग्गमोऽवि अ न सुज्जे । गच्छे य निययकज्जं आयरियगिलाणपाहुणए ॥

किं कारणं तानि कुलानि स्थाप्यन्ते ?, यतः 'चमढण'ति अन्यैरन्यैश्च साधुभिः प्रविशद्भिश्चमढ्यन्ते-कदर्थ्यन्त इत्यर्थः । ततः को दोष इत्यत आह- 'दव्वक्खओ' आचार्यादियोग्यानां द्रव्याणां क्षयो भवति । 'उग्गमोऽवि अ न सुज्जे' उद्गमस्तत्र गृहे न शुद्ध्यति । 'गच्छे य'ति गच्छे च नियतं कार्यं योग्येन, केषामित्यत आह- 'आयरिअगिलाणपाहुणए' आचार्यग्लान-प्राघूर्णकानामर्थीय नित्यमेव कार्यं भवति इति नियुक्तिगाथेयम्, इदानीं भाष्यकारो व्याख्यानयति, तत्र 'चमढण'ति व्याख्यानयन्नाह-दारगाहा-

पुञ्चिपि वीरसुणिआ छिक्का पहावप्य तुरिअ । सा चमढणाए सिंग्गा सत पि न इच्छए धित्तु ॥१२४॥
 वेदा काचित् वीरसुणिआ केणइ ओहेठइण्येण विचिरमयूराईण गाणे छिक्कारिआ छिक्कारिआ विचिराईणि गिणइइ, एव
 पुण्यो विचिराईदि विणावि सो छिछिक्कारेइ, सा य पहाविआ बया न किंचि पिच्छइ तथा विआरिआ संती कजेवि न वावति,
 एवं मङ्गयकुलाई अप्पमण्येहिं चमडिअताईं पाहुआइकारये समुप्पण्येडवि सवपि न देति । किं कारणं ?, अतो अकारणा एव
 निवेदेयाणि तेण कारणे समुप्पण्येवि न देविचि । इदानीं गाथाऽधरार्थं उच्यते—पूर्वमपि वीरसुणी छीत्कृता छीत्कृता प्रवाषती
 त्वरित, पुनथासौ अलीकचमढणतया 'सिंग'सि भ्रान्ता सदपि मयूरादि नेच्छति व्रतीतुम् ॥

एव सदकुलाइ चमडिअंताइ अणमणणेहिं । नेच्छति किंचि दाउ सत पि तेहिं गिलाणस्स ॥ १२५ ॥
 सुगमा ॥ 'चमढण'सि गय, 'दवस्सय'सि व्याख्यायते—

दवस्सयएण पतो इरियिं घाप्य कीस ते दिण्ण ? । भदो हट्टपहट्टो करिज्ज अन्नपि सांहुण ॥१२६॥(आ०)
 बहूनां माधूनां पृथादिद्रव्ये दीपमाने उद्रव्यधयः संभावस्वतस्तेन द्रव्यधयेण यदि प्रान्तो गृह्यतिस्वतः स्त्रियं वातयेत्,
 एतच्च मणति—किमिति तेभ्यः प्रत्रचितेभ्यः दधम् ? । 'दवस्सय'सि गय, 'उग्गमोडवि अ न सुन्ने'सि व्याख्यायते,

१ तिआ आ. पा १.२. । बहा क्वरि पा. १ बह कोह पा २. १ अरिउरुतेव आ पा १.२. ४ पणोन्ने कएले आ । ५ पिणोएवणाणि
 आ. । ६ पुनएणि आ । ७ विआ-विधय्या आ. । ८ ताई अण्येहिं अ. । ९ एव आ. प. १ पु. । १० समण्डा आ. पा १ पु. ।

तत्राह—'मदो दृष्टपददो करिज अनंषि साहूणं' मद्रो यदि गृहपतिस्त्वतो दत्तमपि मोदकादि पुनरपि कारयेत् । 'उग्गमोऽवि य न सुज्जे'ति गयं । 'गच्छे य निययकजं आयरिय'त्ति व्याख्यानयन्नाह—
आयरियअणुकंपाए गच्छो अणुकंपिओ महाभागो । गच्छाणुकंपयाए अबोच्छिची कया तित्थे ॥१२७भा.

सुगमा ॥ इदानीं 'गिलाण'त्ति व्याख्यायते—

परिहीणं तं द्वं चमडिजंतं तुं अपणमन्नेहिं । परिहीणंमि य द्वे नत्थि गिलाणस्स पाउग्गं ॥ १२८ (भा.)
सुगमा ॥ तथा चात्रायं दृष्टव्यः—

चचा होंति गिलाणा आयरिया बालबुद्धसेहा य । खमगा पाहुणगावि य मज्जायमइक्कमंतेणं ॥१२९॥(भा.)
सारक्खिया गिलाणा आयरिया बालबुद्धसेहा यं । खमगा पाहुणगावि य मज्जायं ठावयंतेणं ॥१३०॥ (भा.)
सुगमे ॥

जडुं महिसे चारी आसे गोणे अ तेसि जावसिआ । एएसिं पडिवक्खे चत्तारि य संजया होंति ॥ २३९ ॥
तत्थ अत्थि, महिस्स सुकुमारा जोगगा सावि तत्थ अत्थि, तंजहा—जडुस्स—हत्थिस्स जा होउं सा होउ सा

ओगा मात्रि तत्य अस्मि, त च रायपुरिसेहि रक्सिआ ताण वेव अडाईण, अइ परं कारये धेसिआ आणिसि, अइ पुण त
 मोकलप सुषइ ताहे पट्टणगोपेहि गामगोपेहि च धमडिअइ, धमडिअते अ तस्स महापरिअए ताण रायकेराण अडाईण
 अणुआ चारी न लउमइ, विवसितत्वात् गोधनेस्तस्य, एव सट्टुपकुळाणिसि अइ न रक्सिआति ततो अअमभेहि धमडिअ-
 ति, तेसु प चमडिअसु अं अडाईणसुमावाण पाडुणयाण पाठग त न देवि)। इदानीमअरार्यं उच्यते—आळो—इस्ती मडिअः
 अमिदत्त्वयोरनुरूपां चारीं यावसिका—वासवाहिका ददति, तथा अअस्य गोणो—अलीवदस्तस्य च चारीमानयन्ति यावसिकाः ।
 'एतेषां' आख्यादीनां प्रविरूपः—अनुरूपः पद्य—अतिपद्यः तुस्यपद्य इत्यर्थः तस्मिन् चत्वारः सयथाः प्राचूर्णका भवन्ति ।
 इदानीमेतपामेव आख्यादीनां यथामदुयेन भोवन प्रतिपादयन्नाह—

जेतुोजवातं वा सुकुमारमहिसओ महुरमासो । गोणो सुयधदव इच्छइ एमेव साहूवि ॥१३१॥ (भा)

सुगमा ॥ नवरं साधुरव्येयमेव द्रष्टव्यं—उच्य पढमो पाडुणसाहू मणइ—मम अ दोसीण उण्हग वा कविअं वा अ लउमइ
 त येव आप्पेइ, तेण एव मणिते किं दोसीण वेव आप्पेअवं ? न, विसेसेण सोहण तस्स आप्पेअव । विक्खिओ पाडुणसाहू
 मणइ—परं भे प्पेहरहियाथि पूयलिआ सुकुमाला होउ । तखिओ मणति—महुरं नवरि भे होउ अंध मा होउ । चउत्थो मणति—
 निपडिअंध अंध वा पाण वा होउ । एव साण मणताण अ जोगम त सुणुयकुलेहिओ विसेसियं माणिसाई । एवमुक्ते सत्थाइ

१ पविआ भा. ३ । २ चमडिअ अ भा. ३ पा १-२ । ३ अओ—इस्ती भा । ४-५ अडाईण वा पा २ । ६ अडा वा भा. ३ ।
 ७ अअर्धं वा. ३ पा. १-२ । ८ होउ । चउत्थो भा. ३ । ९ अंधव्यं वा भा. ३ ।

परः-यस्मादेवं तस्मान्न कदाचित्केनचित्प्रवेष्टव्यं प्राघूर्णकागमनमन्तरेण श्रावककुलेषु, यदैव प्राघूर्णका आगमिष्यन्ति तदैव तेषु प्रवेशो युक्तः, एवमुक्ते सत्याहाचार्यः—

एवं च पुणो ठविण् अप्पविसंते इमे भवे दोसा । वीसरण संजयाणं विसुक्खगोणिवि आरामो ॥१३२॥ (भा)

एवं च पुनः 'ठविते' स्थापिते स्थापनाकुले यदि सर्वथा न प्रवेशः क्रियते तदैते दोषाः—अप्रविशत्सु एते दोषाः— 'वीसरण संजयाणं' विस्मरणं संयतविषयं तेषां श्रावकाणां भवति । अत्र च विशुक्खगोण्या—गवा आरामेण च दृष्टान्तः, जहा एगस्स माहणस्स गोणी, सा कुडवदोहणी, ताहे सो चित्तेति—एसा गावी बहुअं खीरं देइ, मञ्ज य मासेण पगरणं होहि ति तो अच्छउ तहिं चैव एकवारिआए दुज्जिहि ति, एवं सो न दुहति, ताहे सा तेण कालेण विसुक्का तद्विसं विंदुपि न देइ । एवं संजया अणल्लिअंता तेसिं सड्डाणं पम्हुडा ण चैव जाणंति किं संजया अत्थि न वा ?, तेवि संजया जंमि दिवसे कज्जं जायं तद्विसे गया जाव नत्थि ताणि दवाणि, तम्हा तत्थ दोण्हं वा तिण्हं वा दिवसाणं अवस्स गंतवं । अथवा आरामदिडुंतो, एगो मालिओ चित्तेह—अच्छंतु एयाणि पुप्फाणि अहं कोमुईए एकवारिआए उच्चिणेहामि जेण बहूणि होति, ताहे सो आरामो उप्फुल्लो कोमुईए न एकंपि फुल्लं जायं । एवं सावगकुलेसु एए चैव दोसा एकवारिआए पविसणे तम्हा पविसिअवं कहिंचि कहिंचि दिवसिंति । इदानीं योऽसौ आचार्यादीनां वैयाघृत्यकरः श्राद्धकुलेषु प्रविशति स एषिदोषैर्विरहितो नियोक्तव्यः— अलसं घसिरं सुविरं स्वमगं कोहमाणमायलोहिल्लं । कोऊहलपडिबद्धं वेयावच्चं न कारिज्जा ॥१३३॥ भा.

अलसो आलसितो सो वेपावचं न कारेयो, यदि कारेव असमाचारी, सो आलसेभ ताव अच्छइ चाव फिडिओ
 देसकालो, ताहे पच्छा सङ्घाणि न फिडि देति तेन आयरिभार्ण विराइवा, अइवा सो अइप्यए वषइ कम्म निंस्सारित
 होतथि, ताहे तस्य अकाले वचंतस्स तस्स ते वेन दोसा, अइवा ताणि वम्मसङ्घियआणि तस्सकथदोसे अवसक्कणदोसे वा
 करिला ठवियगदोसा वा, अइवा आपरियनिमित्तं एए वा तस्थरे वा तवन्लडिआ, एते एवमाइया अलसे दोसा। वसिरो
 बहुमत्तणो, सोपि न पटुवेयो, सो पहम वेप अप्पणो अट्टाए हिंइइ पळप, चाव सो अप्पणो पळप हिंइइ ताव फिडिआ
 वेला, अइवा तस्सेव पहम वषइ पच्छा तत्य य न वेव वेला होइ, ते वेवोत्सक्कयादिमा दोसा, अइवा तस्य सङ्कुले पभूय
 गिणइ ताहे उग्गमदोसा न सुत्तंति । सुविरो ताव सुवइ चाव फिडिआ मिक्कलावेला, अइवा पहम तस्य गतु अवेलाए
 पच्छा सुयइ ते वेव दोसा । लमवो चाव अप्पणो हिंइइ ताहे भायरिआ परितावणादि पावति, अइ लमवो पहमवो आय
 रिआण यिणइ ततो अप्पणो परितावणादि पावइ । कोइळो पुइलामाओ फिडितो कसावितो संतो मयइ-अम्हे अप्पणो
 लमाम, तपि तुत्तंपवण न गिण्णामो, अइवा वेन लुक्कइ तत्थ संइइ, अइवा उच्च पाणेण वा वेमणेण वा तस्यवि
 रूवति, माणिवो नइ न अङ्गुष्ठिअति तो पुणो न धवीति, को विसेसो सावयाण ति ? । माइळो मइग मइग अप्पसागा
 रिअं मोवा पत भायेसि । लोमिळो अप्पिअं लमति त सर्वं यिणइति, एसणं वा लोमेण पेळ्ळिआ, कोउइळिलो अरय नइादि
 पेळ्ळइ तत्य पेळ्ळतो अच्छइ । पडिबदो ओ सुत्तस्सेसु अमित्तो सो ताव अच्छइ चाव कालवेला चाया एए दोसा अग्गा

१ निष्कारिअं भा. पा १ । २ सुत्तपण ७ १ पा १-२ । ३ तेमणेण य अर । ४ एए, भा । ५ माणिवो वा ।

तम्हा एरिसं साहुं वेयावच्चं न कारिजा । कीदृशं पुनः कारयेद्वैयावृत्त्यम् ? इत्यत आह—

एयदोसविमुक्कं कडजोगिं नायसीलमायारं । गुरुभत्तिमं विणीयं वेयावच्चं तु कारिजा ॥ १३४ ॥ (भा०)

एभिरुक्तदोषैर्विमुक्तं, किं विशिष्टं ? इत्यत आह—‘कडजोगि’ति कृतो योगो-घटना ज्ञानदर्शनचारित्रैः सह येन स कृतयोगी गीतार्थ इत्यर्थः तं, पुनरप्यसावेव विशेष्यते-ज्ञातं शीलमाचारश्च यस्य तं वैयावृत्त्यं कारयेत् । गुरो भक्तिः—भाव-प्रतिबन्धः विनीतो-बाह्योपचारेण ॥

साहंतिअ पिअधम्मा एसणदोसे अभिगहविसेसे । एवं तु विहिग्गहणे दवं वड्ढंति गीयत्था ॥ १३५ ॥ (भा.)

ते चैव वैयावृत्त्यकराः श्राद्धकुलेषु प्रविष्टाः सन्तः कथयन्ति ‘एषणादोषान्’ शङ्कतादीन् अभिग्रहविशेषांश्च साधु-संबन्धिनः, कीदृशास्ते वैयावृत्त्यकराः ? प्रियः—इष्टो धर्मो येषां ते प्रियधर्माणः ‘एवं’ उक्तेन प्रकारेण विधिग्रहणे द्रव्यं घृतादि वृद्धिं नयन्ति अव्यवच्छित्तिलाभेन, के ?—गीतार्थाः । तैश्च गीतार्थैर्भिक्षां गृह्णन्तिः श्राद्धकुलेषु इदं ज्ञातव्यम्—

द्रव्यं-गोधूमादि तद्विज्ञेयं कियत्सूपकारशालायां प्रविशति दिने दिने ततश्च तदनु रूपं गृह्णाति, ‘गणण’ति एतावन्मात्राणि घृतपलादीनि प्रविशन्त्यस्मिन् इत्येतावन्मात्रं च ग्राह्यम् । ‘खारिअ’त्ति सलवणानि कानि ?—व्यञ्जनानि-सलवणकरीरादीनि

द्रव्यं-गोधूमादि तद्विज्ञेयं कियत्सूपकारशालायां प्रविशति दिने दिने ततश्च तदनु रूपं गृह्णाति, ‘गणण’ति एतावन्मात्राणि घृतपलादीनि प्रविशन्त्यस्मिन् इत्येतावन्मात्रं च ग्राह्यम् । ‘खारिअ’त्ति सलवणानि कानि ?—व्यञ्जनानि-सलवणकरीरादीनि

१ गुरुभत्तिसविणीय आ. पा. १ । २ ज्ञातो शीलं आ. । ३ खेयणा पु । ४ विधिग्रहणं प्रष्टव्यं, घृतादि आ. । ५ घृतगुडादीनि आ. ।

क्रियन्ति सन्ति ! इति, ततश्च ज्ञात्वा यथाऽनुरूपानि गृह्णाति । 'कोटिभ'चि वाईगणाणि मरुवाफोडिआणि किचिआणि परे संञ्जिअति नारुण बहाणुरूनाणि वेप्पति । तथा 'अदा य'चि फाल उच्यते, किमत्र प्रदरे वेला भाहोस्विरप्रहरदये एतद्विज्ञातव्य, 'सविमा एगठाणे'चि संविग्नो-भोआमिलायी 'एगठ्ठाणे'चि एकः सहाटकः प्रविशति, 'अपेगसाहसु'चि अनेकेषु साधुषु प्रविशन्तु 'पणारस'चि पञ्चदश दोषा नियमाङ्गवन्ति "आहाकम्भुदेसिम" इत्येवमादयः । अक्कोपरओ मीसवाय च एको मेओ, यस्मादनेकेषु साधुषु दोषास्तस्मात्—

सघाडेगो ठवणाकुलेसु सेसेसु बालवुडाई । तरुणा वाहिरगामे पुच्छा विट्टतऽगारीए ॥ १३७ ॥ (भा)

सहाटकः एकः स्थापनाकुलेषु प्रविशति, श्रेषु कुलेषु बालवुदाय प्रविशन्ति, आदिशब्दात्षपकाय । तरुणः—शक्ति मन्तो बदिप्रामे हिण्ठन्ति । 'पुच्छ'चि अत्र बोदका पुच्छति—पूर्वमेव क्षेत्र प्रत्युपेक्षित यत्र सवालवुदस्य गच्छस्य मरुपानं पर्याप्त्या भवति तत्रैव स्वीयते तत्कस्मात्तस्या बदिप्रामे हिण्ठन्ति !, आचार्य आह—'विट्टतऽगारीए' अगार्या इष्टान्तो ईतव्यः, त च तृतीयगायार्या माव्यकारो वक्ष्यति । तथा इयमपरा द्वारगाथा—

पुच्छा गिहिणो चिंता विट्टतो तत्य बुज्जवोरीए । आपुच्छिऊण गमण दोसा य इमे अणापुच्छे ॥ २४० ॥

'पुच्छ'चि बोदकः पुच्छति, ननु च तस्या अमार्या धुवादिसद्वहः कसुं युक्तो मर्षुप्रदत्तवधिमप्यात् नैन प्राधूर्णकादेः

१ विट्टितव्यसि भा. १ २ मित्सेवमाएकः क. १-२ । ३ इतव्यः भा. ३. १ पा १-२. ५ अक्कोरीए भा. पा १-२ ।

सुखेनैव तेनोपचारः क्रियते, साधूनां च पुनः स्थापनाकुलसंरक्षणे न किञ्चित्प्रयोजनं यतस्तत्र यावन्मात्रस्याहारस्य पाकः क्रियते
 सैः सर्वैः प्रतिदिवसमष्टपयुज्यते, न तु तानि कुलानि संचयित्वा साधुप्राघूर्णकागमने सर्वमेकमुखेनैव प्रयच्छन्ति, एवं चोदकेनोक्तं
 आचार्य आह—‘गिहिणो चिंता’ गृहिणाश्चिन्ता भवति, यदुत एते साधवः प्राघूर्णकाद्यागमने आगच्छन्ति ततश्च एतेभ्यो
 यत्नेन देयमिति, एवंविधामादरपूर्विकां चिन्तां करोति। यच्चोक्तं तरुणा बहिर्ग्रामे किमिति हिण्डन्ति?, ‘दिङ्ढुतो तत्थ खुज्जवोरीए’
 स च दधान्तो वक्ष्यमाणः। ‘आपुच्छिऊण गमणं’ति तत्र च बहिर्ग्रामादौ आचार्यमापृच्छय गन्तव्यं, यतः ‘दोसा य इमे
 अणापुच्छे’ति दोषा अनापृच्छायामेते च वक्ष्यमाणलक्षणा दोषाः। इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदमेतानि द्वाराणि व्याख्यानयति,
 तत्र च यदुक्तं दृष्टान्तोऽगार्याः, स उच्यते—एगो वाणिओ परिमिअं भत्तं अप्पणो महिलाए देह, सा य तौतो नेहाइ दिणे दिणे
 शोवं शोवं अवणेइ, किं निमित्तं?, जदा एयस्स अवेलाए मित्तो वा सही वा एँस्सइ तदा किं सक्का आवणाउ आणेउं?, एवं
 सबतो संगहं करोति, अणया तस्स अवेलाए पाहुणगो आगतो, ताहे सो भणइ—किं कीरउ? रयणी वट्टइ णीसंचाराओ
 रत्थाओ, ताहे ताए मणिअं—मा आतुरो होहि, ताहे तस्स पाहुणगस्स उँवक्खडिअं, खुंजिउं च गतो तग्गुणसहस्सेहि वँडुतो,
 मत्तारोऽवि से परितुट्ठो। एवं आयरिआवि ठवणकुलाणि ठविति, नेण अवेलागयस्स पाहुणयस्स तेहितो आणेउं दिअइ, तेण
 तरुणा संतेसु वि कुलेसु बाहिरगामे हिंडंतिचि। इदानीं एँस चैव विवरीओ भणइ, अणो अणाए अगारीए परिमिअं देह,

१ सुखेनैवोपचार आ. ल. १-२। २ तत्सर्वं आ. ल. २ पा १-२। ३ ततो दिणे आ. ल. २। ४ एइस्सइ आ. ल. २। ५ उवक्खडिअ,
 गतो आ. ल. २ पा १-२। ६ वट्टतो ल. १-२। ७ एवि आ.

सा प तञो मन्त्राञ्चो योव योव न गेष्वह, सञो पाहुणे आमए विसुरसि, असुमेवार्थं गाथाद्वयेनोपसंहरन्नाह—
परिमित्तभेत्तपदाने नेहादवहरइ योव थोव तु। पाहुण वियाल आगम विसस्र आसासणादाण ॥१३८॥

वरिमित्तभक्तप्रदाने सति साआरी स्नेहादेः—दृतादेरपररति स्लोक स्लोकमिति । पुनश्च प्राधूर्णकस्य विकाल आयमने विषण्णोऽगारः, पुनश्च स्त्रिया आश्वासिताः 'दाण'ति तथा स्त्रिया मक्तपान दधं प्राधूर्णकायेति ॥
एव पीडधिवद्भी विवरीयणणेण होइ विट्ठतो । लोउचरे विसेसो असचया जेण समणा उ ॥१३९॥ (भा)

एव तयोर्दम्पत्योः प्रीतिवृद्धिः संभावा, विपरीतमान्येन प्रकारेण मपति दृष्टान्तः। एव यदि तावद्वहस्या अपि सञ्जय-
परा भवन्ति—अनागतमेव चिन्तयन्ति, साधुना पुनः कृधियस्यलेन सुतरामनागतमेव चिन्तनीय, यदि परं लोकोत्तरेऽय-
चित्'सि गाथायाः प्रथमावयव व्याख्यानयन्नाह—
जगलावो परगामे हिडन्ताऽऽणेंति वसहि इह गामे । दिज्वह वालाईण कागणजापय सुलम तु ॥१४०॥

पयोवकेन पृष्टमासीत्त्रेदसुपरं—बनानामालापो बनावो—लोक एव ब्रवीति, पदुव 'परगामे हिडन्ताजेति' परगामे
हिण्डयित्वाऽऽनयन्ति—मत्र सुडते । 'वसहि इह गामे'सि वसतिः केवलमस्मिन् ग्रामे एतेषां साधूनां, तवश्च 'विस्वह'सि
१ मत्पणने वा । २ स्नेहादि—पृष्टादि स्लोकं वा । ३ प्रादुर्णकस्य अ. १ पं. १ २ । ४ विषण्णः क्षिया अय ।

बालादीनां ददध्वम्, आदिशुद्धात्प्राघूर्णकादयो गृह्यन्ते, एवंविधां चिन्तां गृहस्थः करोति । ततश्च 'कारणजाते ष सुलभं तु' चि एवंविधायां चिन्तायां प्राघूर्णकादिकारणे उत्पन्ने घृतादि सुलभं भवतीति । आह—किं पुनः कारणं प्राघूर्णकानां दीयते ? , तथा चायमपरो गुणः—

पाहुणविसेसदाने निज्जर किती अ इहर विवरीयं । पुर्विं चमढणसिग्गा न देति संतंपि कजेसु ॥१४१॥ (भा)

प्राघूर्णकाय विशेषदाने सति निर्जरा कर्मक्षयो भवति, इहलोके कीर्तिश्च भवति । 'इहर विवरीयं' ति यदि प्राघूर्णकविशेषदानं न क्रियते ततश्च निर्जराकीर्त्ती न भवतः, एवं च प्राघूर्णकविशेषदानं न भवति, यस्मात् 'पुर्विं चमढणसिग्गा' ततश्च न देति संतंपि कजेसु गिहिणो । चित'त्ति वक्खाणिअं, इदानीं कुब्जबदरीदृष्टान्तं व्याख्यायन्नाह—

गामभ्भासे बयरी नीसंदकडुप्फला य खुज्जा य । पक्कामालसडिंभा खायंतितरे गया दूरं ॥१४२॥ (भा.)

एगो गामो तत्थ खुज्जबोरी सा य गामणिज्जासेण कडुया तत्थ चेडरूवाणि भणंति वच्चामो बोराणि खामो, तत्थ खुज्ज-
बोरीविलग्गाहं ताणि डिंभरूवाणि तूवरतुवराणि खायंति, न य पज्जतीए होइ, अणाणि भणंति, किं एएहि, ताहे अँडविं
गता तत्थ बोराणि यँणिए खाइऊण खँहरं बहूणि पोइलग्गाहं बंधिऊण आगया सिग्घतरं जाव इमे झाडेता चेव अच्छंति, न

१ घायति घरे गया दूर आ ल २ । २ इयं गाथा वृत्तिकारेण केन हेतुना भाष्यत्वेन द्विव्याख्याता तत्र ज्ञायते । ३ नाम निज्जासेण ल. १. पा
१-२ । ४ खडविंगतया तत्थ आ. । ५ घरणीए आ. पा. १ । ६ बहूणि पोइलगा आ. ल २ पा. १-२ ।

विष्ठी जाया, ताहे ते देसि अन्नेसि च देसि । एवं वेव इमं खेचं चमद्विद्यं, एत्य अबिलङ्करो, त वेत्तूण वेव वागच्छन्ति दिवसं च हिडियां, एव फिलेसो अप्पय च मय होति, चहा ते अणलसवेढा तहा आयपरहिआवहा तरुणा ते बाहिरगामे मिक्खापरिवं अति ताहे अचमद्विअमामाओ खीरं दहिमाइयाइ विष्णुण लडु आगया तगमदोसाई य अदा होति, बालपुट्टा य अणुअपिया होसि, वीरियापारो य अणुचिमो होह, तम्हा मतव बाहिरगामे हिडयहि तरुणएहि । इदानीमसुमेवार्य गाथाभिरुपसंहरआह—

गामन्मासे बयरी नीसदक्कहुप्फला य खुब्बा य । पक्कामालसहिंभा स्वायतियरे गया दूर ॥१४३॥ (भा)
सिंघयर आगमण तेसिण्णेसि च देसि सयमेव । स्वायती एमेव उ आयपरहिआवहा तरुणा । १४४। भा

खीरदहिमाइयाण लमो सिंघतरग च आगमण । पहरिक्क उग्गमाई विजटा अणुकपिआ इयरे १४५। भा
गामन्मासे बयरी सा च आमनिस्यन्दक्कहुक्फला कुग्गा च, सा च फळिया, तत्र च फळानि 'पक्काम'सि पक्कानि च आमानि च पक्कामानि-अर्दपक्कानीत्यर्थाः, येऽलसप्रावास्ते मस्ययन्ति । 'इयरे'सि अनलसा-उत्साइवन्तो ठिम्मरू पास्ते इरंगताः । तेषां च ग्रीध्रतरमागमनं संभ्राण, ततश्च शाक्य आगत्य 'देसि अण्णेसि च देसि' तेषामलसखिशूनामन्येषां च ददति स्वयमेव च मस्ययन्ति, एवमेव तरुणा अपि मात्स्यपरपोहितमाबहन्तीति मात्स्यपरहितावहास्तरुणाः, एव तरुणानां

१ अणुअपिया अ. ब. २ । २ निस्तपक्कहुक्फला अ. ब. ३ । ३ ये अणुअपि अ. पा १-२ ।

क्षीरदध्यादीनां लम्भः शीघ्रतरं चागमनं 'पहरिक्क'ति प्रचुरं लभन्ते, उद्गमादयश्च दोषाः परित्यक्ता भवन्ति, तथाऽऽ-
कम्पिताश्चतरे-चालादयो भवन्तीति । उक्तः कुब्जबद्रीदृष्टान्तः, इदानीं 'आपुच्छिऊण गमणं'ति व्याख्यानयन्नाह—

आपुच्छिअ उग्गाहिअ अपणं गामं वयं तु वच्चामो । अपणं च अपज्जत्ते होंति अपुच्छे इमे दोसा ॥१४६भा-

आपुच्छय गुरुमुद्गाहितपात्रका एवं भणन्ति, यदुत अन्यं ग्रामं वयं व्रजामः, 'अण्णं च अपज्जत्ते'ति यदि तस्मिन् ग्रामे
पर्याप्त्या न भविष्यति ततस्तस्मादपि ग्रामादन्यं ग्रामं गमिष्यामः । 'आपुच्छिऊण गमणं'ति भणियं, इदानीं 'दोसा य इमे
अणापुच्छे'ति व्याख्यानयन्नाह, दोषा एतेऽनापुच्छय गतानां भवन्ति, के च ते दोषाः ? तान् व्याख्यानयन्नाह—

तेणाएसगिलाणे सावय इत्थी नपुंसमुच्छा य । आयरिअबालवुद्धा सेहा खमगा य परिचत्ता ॥१४७॥भा०

कदाचिदन्यग्रामान्तराले व्रजतां स्तेना भवन्ति, ततश्च तद्ग्रहणे उपधिशरीरापहरणं भवति, आचार्योऽप्यकथिते न
जानाति कया दिशा गता इति, ततश्च दुःखेनान्वेषणं करोति । अथवा आएसो-प्राचूर्णक आयातः, ते चानापुच्छय गताः,
ते य आयरिया एवं भणंता जहा पाहुणयस्स वड्ढावेह, अहवा गिलाणपाओगं गिण्हह, अहवा अंतराले सावयाणि अत्थि तेहि
मक्खिया होंति, अहवा तत्थ गामे इत्थिदोषा नपुंसगदोपा वा, अहवा मुच्छाए पडेजा ताहे न नज्जइ, अपुच्छिए कयराए
दिसाए गयत्ति न नज्जति । ततश्चानापुच्छय गच्छतां आचार्यबालवुद्धसेहक्षपकाः परित्यक्ता भवन्ति, यत आचार्यादीनां
प्रायोग्यमन्नं नानयन्ति अनुक्तत्वात् न च प्रच्छनं कृतं येनोच्यन्ते, यत एते दोषाः परित्यागजनितास्तस्मादेतद्दोषमयात्—

आयुरिष्टं आपुच्छा तस्सदिट्ठे ष तमि उं असते । चेइयगिलाणकप्पाइएसु गुरुणो उ निग्गमण ॥ २४१ ॥

तस्मादाचार्ययापुच्छय गन्तव्यम् । अथाचार्याः कथञ्चिन्न भवति ततः 'तस्सदिट्ठे ष'पि तेनाचार्येण यः संविष्टः यथा ऽपुमापुच्छय गन्तव्य एतस्वमापुच्छय प्रवन्ति । तस्मिन्नसति-आचार्येऽधिष्णमाने क्वचिन्निगति, केन पुनः क्खरणेनाचार्यो निर्गच्छति ? अथ आह- 'चेइय' चैत्यवन्दनार्थं ग्लानादिकार्येषु गुरोर्निर्गमन भवति । अयाचार्येण गच्छता न क्वच्चिन्नियुक्तस्ततः ?—

अमणिए पुध्धनिउत्ते आपुच्छिता वयति ते समणा । अणभोगे आसन्ने काइयउच्चारभोमाई ॥ २४२ ॥

अमणिये वैनियुक्ते कस्मिन्निक्रिद्धो प्रागेव यो नियुक्त आस्ते तमापुच्छय प्रवन्ति ते अमया मिथार्य । 'अयमभोगे'पि अनाभोगेन अस्यन्तस्सुविभ्रष्टेन गताः एताः 'वासन्ने'पि आसन्ने भूमिप्रदेशे यदि स्मृत तस्य आगत्य पुनः कथयित्वा यान्ति, 'काइय'पि कायिकार्यं यो निर्गतः साधुस्वस्मै कथयन्ति, यदुत वयममुकञ्च गताः । 'उच्चारभोमादि'पि सुब्बामूर्ध्नि यो गतस्वस्मै कथयन्ति, यदुत कथनीय वयममुकञ्च गता इति, आदिब्रह्मास्त्रप्रमालिकार्यं वा यो गतस्वस्व वा इस्ते संविञ्चन्ति ।

द्ववमाइनिग्गय वा सेब्बायर पाहुण व अप्पाहे । असइ दूरगज्जोवि म नियत्त इहुरा उ ते दोसा ॥ २४३ ॥

द्वव-यानक र्वदधीं निर्मतो यः साधुस्तद्वा सेब्बायर पाहुणं व अप्पाहे'पि अत्रियत्त इहुरा उ ते दोसा ॥ २४३ ॥

१ वयस्ते वा । २ मण्व वा क. २ । ३ पूर्वनिजुञ्जर क. १ । ४ 'स्त्रिकामेक्कवा' यः प्रागेव विजुञ्ज वा । ५ वयसाइयकञ्च एण' क. १ । ६ क्वचिन्नियुक्त एण इति क्व पा. १-२ । ७ संविञ्चति पा. १-२ । ८ एतर्धं पि' वा पा ।

वा-साध्वादिकं दृष्ट्वा संदिश्यन्ति, यतः कथनीयं मम विस्मृतमिति । यदा त्वेतान् गच्छन्न पश्यति तदा दूरगतः 'विणियत्त'ति दूरमपि गतः सन्निवर्त्तते, 'इहरा उ'त्ति यदि न निवर्त्तते ततः 'ते दोस'त्ति ते पूर्वोक्ताः स्तेनादयो दोषाः भवन्तीति ॥

अण्णं गामं च वए इमाइं कजाइं तत्थ नाऊणं । तत्थवि अप्पाहणया नियत्तणं वा सई काले ॥ २४४ ॥

अथाऽसौ साधुस्तस्माद् ग्रामादन्यं ग्रामं ब्रजेत्, एतानि कार्याणि-वक्ष्यमाणलक्षणानि "दूरट्टिअखुड्डलए" इत्येवमादीनि 'तत्रे'ति तस्मिन् ग्रामे योऽसावभिप्रेतो 'ज्ञात्वा' विज्ञाय, ततश्च किं कर्त्तव्यमित्यत आह-'तत्रापि' अन्यस्मिन् ग्रामे ब्रजता 'अप्पाहणया' संदेशकस्तथैव दातव्यः, अथ कश्चिन्नास्ति यस्य हस्ते संदिश्यते ततो निवर्त्तनं वा क्रियते, कदा?, अत आह-'सति काले' विद्यमाने पट्टुप्पंति काले एतदनुष्ठीयते, यदुक्तं एतानि कार्याणि तत्र ज्ञात्वाऽन्यत्र ग्रामे ब्रजन्ति तानि प्रदर्शयन्नाह—
दूरट्टिअखुड्डलए नव भड अगणी य पंत पडिणीए । पाउगकालइक्कम एक्कगलंभे अपजत्तं ॥ २४५ ॥

प्रथमं गाथाईं सुगमं, एतानि दूरस्थितादीनि कारणानि अर्द्धपथ एव ज्ञानाति, कदाचिद्गतः सन्, तथा 'पाउग्ग'त्ति तत्र ग्रामे प्रायोग्यमाचार्यादीनां न लब्धं ततोऽन्यत्र ब्रजति, 'कालातिक्रमो' भिक्षाकालस्यातिक्रमो जातः, एकस्य वा साधोस्तत्र भोजनलम्भः जातस्ततोऽन्यग्रामे ब्रजन्ति । 'अपजत्तं'ति न वा पर्याप्त्या तत्र भक्तं संजातं अथवा भक्तं लब्धं

१ तत्तदनुष्ठीयते आ । २ दूरट्टिभं ल २ । ३ दूरोत्थितादीनि ल. १-२ पा १-२ । ४ ज्ञातानि आ. ल १-२ । ५ लब्ध पानकं वा न लब्ध आ. ।

पानक न लब्ध, एमिलनन्तोक्तैः कारणैरन्यप्राप्तं यत्र तीति ॥

पाउगाईणभसई सधिग सणिगमाइ अप्पाहे । जइ य चिर तो इयरे ठविनु साहारण भुजे ॥ २४६ ॥

प्राप्तमौ प्रायोग्यादीनां प्रवृत्तिं त्रयप्राप्तं यत्र च, यत्र च 'सधिग'ति सविग्न साधु यदि पश्यति ततस्त्वस्य हस्ते संदि-
यति, 'मल्लिमाई'नि संशो-भ्रातृत्वस्य हस्ते संदिभृत्यस्य वा हस्ते, आदिपदणात् पूर्वबन्धेपम् । एव तावच्छिष्यामहतां
विधिहन्ता, स पुनरगतौ तिष्ठन्ति माधवस्तैः किं कर्षण्यमित्यत आह- 'जइ य चिरं' यदि च चिरं तेषां प्राप्तं यतानां तत
इतरे-नमतिनिगमितः माधवः 'ठरिणु साहारण' यद्वन्धसाधारणं विधिहन्तस्तस्यापयित्वा श्रेयसपरं प्रान्तप्रापं सुञ्जते ।
अथ तयापि विवर्णन्ति ततः—

जाए दिमाए उ गया भत्त चिनु तओ पडियरति । अणपुच्छिनिगयाण चउदिसि होइ पेडियरणा ॥ २४७

'आए दिमाए उ गया' यथा दिना मिश्रान्तरार्थं गतास्वया दिना गृहीतमकपानकाः साधवः 'पडियरति'पि प्रति
आगतानां-निरूपणां कृान्ति, अथ तु ते मिश्रान्तरां अनामोगेनाकपयित्वैव गतास्वतः किं कर्षण्यमित्यत आह-अनापुच्छय
निर्गतानां मिश्रान्तरानां षट्सुप्यपि दिनु 'प्रतित्रागण' निरूपणं कर्षण्यं साधुभिः । प्रतित्रागणगमनविधिः कः ?,—
पर्येणेगो दो उप्यहेण सइ करेति यच्चता । अथस्यपरिसाहणया पडियरणिअरेसि मग्गेण ॥ २४८ ॥

‘पथा’ मार्गेण प्रसिद्धेन एकः साधुः प्रयाति, द्वौ साधू ‘उत्पथेन’ उन्मार्गेण व्रजतः, वर्त्तन्या एक एकया दिशाऽन्यश्चान्या, ते च त्रयोऽपि व्रजन्तः शब्दं कुर्वन्ति, ते च व्रजन्तः स्तेनादिना गृहीताः सन्तः साधवः किं कुर्वन्तीत्यत आह—‘अकखर’ चि वर्त्तन्यामक्षराणि लिखन्तः पादादिना व्रजन्ति, ‘परिसाडणय’ चि परिशात(ट)नं वस्त्रादेः कुर्वन्तो व्रजन्ति येन कश्चित्तेन मार्गेणान्विषति । ‘पडियरणिअरेसि’ चि इतरेषामन्वेषणार्थं निर्गतानां साधूनां मार्गेण तत्कृतेन चिह्नेन प्रतिजागरणं कर्त्तव्यम् ॥

गामे व गंतुं पुच्छे धरपरिवाडीए जत्थ उ न दिट्ठा । तत्थेव बोलकरणं पिंडियजणसाहणं चेव ॥२४९॥

यदा तु पुनस्तेषां स्तेननीतानां चिह्नं न किञ्चित्पश्यति तदाऽपि ग्राममेव गत्वा पृच्छति, कथं?, गृहपरिपाट्या, ‘जत्थ उ न दिट्ठ’ चि यत्र न दृष्टास्तस्मिन् ग्रामे, न च तद्ग्रामनिर्गतानां वार्ता, तत्रैव ‘बोलकरणं’ चि रोलं कुर्वन्ति, पश्चाच्च ‘पिंडियजनसाहणं’ पिण्डितो-मिलितो यो जनस्तस्य कथनीयं यदुत अस्मिन् ग्रामे प्रव्रजिता भिक्षार्थं प्रविष्टाः न च तेषां पुनरस्माद् ग्रामाद्वात्तां श्रुतेति । एवं तैस्तरुणैरन्यग्रामेऽटद्धिरेतच्च कृतं भवति—

एवं उगमदोसा विजडा पइरिक्कया अणोमाणं । मोहतिगिच्छा अ कया विरियाथारो य अणुचिण्णो ॥२५०

‘एवं’ अन्यग्रामे भिक्षादनेन ‘उद्गमदोषाः’ आघाकर्मदयः ‘विजडा’ परित्यक्ता भवन्ति, ‘पइरिक्कय’ चि प्रचुरस्य भक्ता-देर्लामी भवति ‘अणोमाणं’ चि न वा ‘अपमानं’ अनादरकृतं भवति लोके, तथा मोहचिकित्सा च कृता भवति, श्रमात्तपवैया—

पानक न लब्ध, एभिरनन्तरोक्तैः कारणैरन्यग्राम ब्रम्हन्तीति ॥

पाउगार्दणमसई सविग्ग सण्णिमाइ अप्पाहे । जइ य चिर तो इयरे ठविनु साहारण मुजे ॥ २४६ ॥

एसमसौ प्रायोग्यादीनां प्रमति अयग्राम ब्रह्मति, प्रब्रंथ 'संकिणं'ति संविग्न साधु यदि पश्यति ततस्तस्य इस्ते सवि-
दति, 'सण्णिमाइ'पि संग्री-श्रावकस्तस्य इस्ते संदिश्रत्यन्यस्य वा इस्ते, आदिपराणात् पूर्ववच्छेषम् । एव साधुनिष्ठाभटतां
निषिक्तः, ये पुनत्रमतौ विद्यन्ति माधवस्तेः किं कर्षव्यमित्यत आह- 'बाइ प चिर' यदि च चिरं तेषां ग्रामं गतानां तव
इतरे-यमतिनिवासिनः साधवः 'ठविनु साहारणं' यद्वच्छसाधारण विधिष्ट किञ्चित्स्थापयित्वा श्रेयमपरं प्रान्तप्रायं सुञ्जते ।
अयं तथाऽपि विरपन्ति ततः—

जाए दिसाए उ गया भत्त चिनु तओ पढियरति । अणपुच्छिनिग्गयाण चउदिसि होइ पेढियरणा ॥ २४७

'बाए दिसाए उ गया' यथा दिशा भिद्यतनार्थं गतास्तथा दिशा गृहीतमकपानकाः साधवः 'पढियरंति'पि प्रति
बागरणा-निरूपणां कुर्वन्ति, अयं तु वे भिद्यतकां अनाभोगेनाकृषयित्वैव गतास्ततः किं कर्षव्यमित्यत आह-अनापुच्छप
निर्गतानां भिद्यदिण्डकानां चतुसृष्यपि दिशु 'प्रतिजागरण' निरूपणं कर्षव्यं साधुभिः । प्रतिजागरणगमनविधिः कः ?,—
पर्येणेगो दो उप्पहेण सइ करेति वच्चता । अस्सपरिसाहणया पढियरणिअरेसि मग्गेण ॥ २४८ ॥

चोयगवयणं अप्पाणुकंपिओ ते अ भे परिचत्ता । आयरियणुकंपाए परलोओ इह पसंसणया ॥१४८॥भा.

चोदकस्य वचनं चोदकवचनं, किं तद् ? , आत्मैवैवमनुकम्पित आचार्येण, ते च भे भवता परित्यक्ता भवन्ति । आचार्योऽप्याह-आचार्यानुकम्पया परलोको भवति इहलोके च प्रशंसा भवति । 'अणुकंपा आयरियाई' वक्खाणिअं, इदानीं 'दोस'त्ति व्याख्यानयन्नाह—

एवंपि अं परिचत्ता काले खवणे अ असहुपुरिसे य । कालो गिम्हो उ भवे खमगो वा पढमविइएहिं । १४९ ।

चोदकः पुनरप्याह-एवमपि ते परित्यक्ता एव, यतः शुधादिना बाध्यन्ते, आचार्योऽप्याह-'काले'त्ति काले-उष्णकाले करोति 'खवणे'त्ति क्षपको यदि भवति ततः स करोति प्रथमालिकामसहिष्णुश्च पुरुषो यदि भवति ततः स करोति प्रथमालिकां, तत्र कालो ग्रीष्मो यदि भवेत्पुरुषः क्षपको यदि भवति, 'पढमविइएहिं'ति अत्र पुरुषः असहिष्णुः केन कारणेन भवति ?-'पढमे'त्ति प्रथमपरीषहेण बाध्यमानः, शुधित इत्यर्थः, 'वितिइहिं'ति द्वितीयपरीषहेण-वृषा बाध्यमानः, पिपासया बाध्यमानोऽसहिष्णुर्भवतीति । अत्राह परः—

जइ एवं संसटुं अप्पत्ते दोसिणाइणं गहणं । लंबणाभिक्खा दुविहा जहणमुक्कोस तिअपणाए । १५० । भा.

यद्येवमसौ बाह्यत एव प्रथमालिकां करोति ततो भक्तं संसृष्टं कृतं भवति, आचार्योऽप्याह-'अप्पत्ते दोसिणादिणं गहणं' अप्राप्तायासेव भिक्षावेलायां पर्युषितान्नग्रहणं कृत्वा प्रथमालयति, कियत्प्रमाणां पुनः प्रथमालिकां करोत्यसौ ? , द्विविधा

इत्यादिभिर्मोहस्य निग्रहः कृतो भवति-अथ काश्चो दोषो न भवतीति, 'विरियायारो य' वीर्याचारश्च 'अनुधीर्षः' अनुष्ठितो भवति । एवमुक्ते सति शोकश्च आह--

अणुकपायरियाई दोसा पइरिक्कजयणससट्टु । पुरिसे काले खमणे पढमालिय तीसु ठाणेसु ॥२५१॥

सत्यमाचार्यादयोऽनुकम्पिता भवन्ति, किन्तु एव रुपमाः परित्यक्त्वा भवन्ति, आचार्योऽप्यनेनैव वाक्येन प्रस्तुतश्च इति काका--'अणुकपायरियाई'चि एवमाचार्यादीनामनुकम्प्या, तेषाऽनुकम्पया च एव परलोकं इहलोकं चानुकम्पिता भवन्ति एव एव परलोकं निर्भय इहलोकं च प्रशंसा, पुनरप्याह परा--'दोसा' इति भवतु नाम परलोका (आचार्या) नुकम्प्यादि किन्तु सुत्पीढा च सद्वचस्त्वैव, आचार्योऽप्याह--क्रियत एव प्रथमालिका, किन्तु त्रिषु स्थानेषु, कानि च तानि १, अत आह 'पुरिसे' इति पुरुषः किं सहिष्णुस्तु असहिष्णुः १, पुरुषो यद्यसहिष्णुस्ततः करोति, काले-उष्यकालावौ, यपुष्पकालस्ततः करोति, 'स्रवणे'चि कृत्वाचित्शपको भवति अथपको वा, यदि शपकस्ततः करोति, एवमेतेषु त्रिषु स्थानेषु प्रथमालिकां करोति, क करोति ? कस्य वा करोति ? अत आह--'पतिरिक्कजयण'चि प्रविरिके--एकान्ते पतनया करोति, पुनरप्याह परा--आचार्या दीनां तेन तद्गच्छ संसुट्टु भवति, आचार्योऽप्यनेनैव वाक्येनोपरं ददाति--'पतिरिक्कजयणसंसुट्टु' एकान्ते यतनयाऽससुट्टु च यथा भवति तथा प्रथमालियति-मात्रके पुत्रगाढप्य सुट्टे इत्येतेन वा द्वितीयइस्ते कृत्वा, अकारप्रच्छेप आचार्यवाक्ये प्रदृश्यः । इदानीमेतानेव यावां माप्यकारः प्रतिपद्य व्याख्यानवभाह, तत्र प्रथमाशयव व्याख्यानयभाह--

१ त एव इत्याः भा. । २ अत एव भा. पा. १-२ । ३ 'पुरुषः' असीरिक्कः पुरुषो भा. । ४ आचार्योऽप्यनेनैव वाक्येनोपरं ददाति, कस्य वा ।

चोयगवयणं अप्पाणुंकंपिओ ते अ भे परिचत्ता । आयरियणुकंपाए परलोओ इह पसंसणया ॥१४८॥भा.

चोदकस्य वचनं चोदकवचनं, किं तद् ? , आत्मैवमनुकम्पित आचार्येण, ते च भे भवता परित्यक्ता भवन्ति ।
 आचार्योऽप्याह—आचार्यानुकम्पया परलोको भवति इहलोके च प्रशंसा भवति । ‘अणुकंपा आयरियाई’ वक्खाणिअं, इदानीं
 ‘दोस’चि व्याख्यानयन्नाह—

एवंपि अ परिचत्ता काले खवणे अ असहुपुरिसे य । कालो गिम्हो उ भवे खमगो वा पढमविइएहिं । १४९ ।

चोदकः पुनरप्याह—एवमपि ते परित्यक्ता एव, यतः क्षुधादिना बाध्यन्ते, आचार्योऽप्याह—‘काले’चि काले—उष्णकाले
 करोति ‘खवणे’चि क्षपको यदि भवति ततः स करोति प्रथमालिकामसहिष्णुश्च पुरुषो यदि भवति ततः स करोति प्रथमा-
 लिकां, तत्र कालो ग्रीष्मो यदि भवेत्पुरुषः क्षपको यदि भवति, ‘पढमविइएहिं’ति अत्र पुरुषः असहिष्णुः केन कारणेन
 भवति ?—‘पढमे’चि प्रथमपरीषहेण बाध्यमानः, क्षुधित इत्यर्थः, ‘वितिइएहिं’ति द्वितीयपरीषहेण—वृषा बाध्यमानः, पिपा-
 सया बाध्यमानोऽसहिष्णुर्भवतीति । अत्राह परः—

जइ एवं संसटुं अप्पत्ते दोसिणाइणं गहणं । लंबणभिवखा दुविहा जहणमुक्कोस त्तिअपणाए । १५० । भा.

यद्येवमसौ बाह्यत एव प्रथमालिकां करोति ततो भक्तं संसृष्टं कृतं भवति, आचार्योऽप्याह—‘अप्पत्ते दोसिणादिणं गहणं’
 अप्राप्तायामेव मिश्रावेलायां पशुषितान्नग्रहणं कृत्वा प्रथमालयति, कियत्प्रमाणां पुनः प्रथमालिकां करोत्यसौ ? , द्विविधा

प्रथमालिका मरति-‘नृपचमिषन्वा दृगिहा’ लम्बने -कृपलैर्भिषामिभ्य द्विषिषा प्रथमालिका मरति, इदानीं अषन्योत्कृष्टतः प्रमानं प्रतिपादयन्नाह-‘वृश्रष्टोम विप्रणणए’ यथासह्येन अषन्यतस्रयः क्वलास्विस्तो वा मिषाः, उत्कृष्टतः पञ्च चरनाः पय वा मिषाः । इदानीं तेन सहाटकेन किं वस्तु केयु पात्रकेयु गृह्यते ? का वा प्रथमालिकाकरणे यतना क्रियते ?, एतन्ननिवारणम्—

पृगारय होइ मत्त थिइअमि पडिगगहे दत्र होइ । पाउगगारियाई मत्ते थिइए उ ससत्त ॥ २५२ ॥
एअस्मिपात्ररु मन्त गृह्णाति द्वितीये च पठद्गहे दत्र मरति । तथा ‘पाठगगारियाई मत्ते’चि मायोग्यमाचार्यादीनामे अस्मिपात्रके मन्त गृह्यते ‘भित्तिए उ संमत्त’ द्वितीये मात्रके संसकं किञ्चित्पानक गृह्यते ॥

जइ रिक्तो तो द्रवमत्तगमि पठमालियाए कारण तु । ससत्तगहण द्रवदुच्छेहे य तरयेव ज पत्त ॥ २५३ ॥
यदि रिक्तः संमत्तद्रवमात्रकस्तत्रस्मिन् प्रथमालिकायाः कारण ‘ससत्तगहणे’चि, अय तस्मिन् द्रवमात्रके संसक्तद्रव प्रण ठग तजन्तैर पात्रके पत्रान्त्त गृह्यते । ‘द्रवदुच्छेहे य’चि अथवा दुर्लभ पानक तत्र क्षेत्रे सतथ तत्रापि संसक्तमात्रक पानकेनायुक्त मनि ‘तरयेर’णि तस्मिन्नेष मन्तपठद्गहे पत्रान्त्त वदस्तेनाकृष्यान्यस्मिन् हस्ते कृत्वा सधुद्विभ्रति । एव पात्रो सहाटकः प्रथमालिचं करोति—

अंतरपल्लीगहिअं पढमागहियं व सब भुंजेजा । धुवलंभो संखडीयं व जं गहिअं दोसिणं वावि ॥२५४

अन्तरपल्ली-तस्माद्ग्रामात्परतो योऽन्य आसन्नग्रामस्तत्र यद्गृहीतं तद्भुङ्के, पुनस्तत्क्षेत्रातिक्रान्तत्वादभोज्यं भवति, पढमागहिअं व'त्ति प्रथमायां वा पौरुष्यां यद्गृहीतं तत्सर्वं भुङ्के तृतीयायां पौरुष्यामकल्प्यं यतस्तद्भवति । 'धुवलंभो संखडीयं व' अथवा धुवो वाऽवश्यंभावी-अत्र सङ्ख्यां लाभो भविष्यतीति मत्वा, ततश्च यद्गृहीतं 'दोसिणं वावि' पर्युषितमन्नं तत्सर्वं भुञ्जते ॥

दरहिंडिए व भाणं भरियं भोच्चा पुणोवि हिंडिजा । कालो वाऽइक्कमई भुंजेजा अंतरा सवं ॥२५५॥

अर्द्धहिण्डिते वा यत्पात्रकं गृहीतं तद्भृतं, ततश्च तद्भुक्त्वा पुनरपि हिण्डेत । 'कालो वाऽतिक्रमति'त्ति भोजनकालो वा प्रव्रजितानामतिक्रामति यावदसौ तद्भुक्तं गृहीत्वा गच्छति ततश्चान्तराल एव तत्सर्वं भुक्त्वा प्रविशति । एसो विही भणिओ तंमि वसंताण होइ खित्तंमि । पडिलेहणंपि एत्तो वोच्छं अप्पक्खरमहत्थं ॥२५६

एष विधिः 'मणितः' उक्तस्त्वस्मिन् क्षेत्रे वसतां भवति, प्रतिलेखनामपीत ऊर्ध्वं वक्ष्ये, किं विशिष्टम् ?-अल्पपाश्वरां महार्थं चेति । उक्तं स्थानस्थितद्वारं, तत्प्रतिपादनाच्च व्याख्यातेयं गाथा, यदुत "संगार बितिय वसही ततिए सण्णी" इत्येवमादिका, तत्प्रतिपादनाच्चोक्ता 'जतमणा विहरंता ओहाणाहिडका चउद्ध'त्ति, तत्प्रतिपादनाच्चोक्ता अनेके प्रत्युपेक्षकाः,

प्रथमालिका भवति-‘लक्ष्मणमिरला दुविहा’ लम्पनेः-‘कवलैर्भिवामिष द्विविधा प्रथमालिका भवति, इदानीं अचन्योत्कृष्टतः प्रमाण प्रविषादपन्नाह-‘अहमसुहोम विमपणए’ यथासदुपेन अचन्यतद्वयः क्वलास्तिस्त्रो वा भिधाः, उत्कृष्टतः पञ्च क्वरनाः पञ्च वा भिधाः । इदानीं तेन सहाटकेन किं वस्तु केषु पात्रकेषु गृह्यते ? का वा प्रथमालिकाकरणे यतना भिद्यते ?, एतन्नप्रविषादपन्नाह—

एगारय होइ भत्त थिइअमि पढिगहे दव होइ । पाउग्गायरियाई मत्ते विइए उ ससत्त ॥ २५२ ॥
 एइस्मि पात्रक मक्क गृह्याति द्वितीये च पत्रद्वहे द्रव भवति । तथा ‘पाउग्गायरियाई मत्ते’सि मायोग्यमाचार्यादीनामे जइ रिक्को सो दवमत्तगमि पढमालियाए करण तु ॥

पदि रिक्का ममत्तद्रमात्रकस्तत्रस्मिन् प्रथमालिकायाः करण ‘संसचगण्ये’सि, अथ तस्मिन् द्रवमात्रके संसचक्रव प्रार्थं कृत्वा तत्रस्तथैव पात्रके यत्प्रान्तं तदुद्रे । ‘दवदुछहे प’सि अथवा दुर्लभ पानक तत्र क्षेत्रे तत्रापि तत्रापि संसचक्रव यत्के पानकेनाथमिक मति ‘तरयेर’सि तस्मिन्नेव मक्कपत्रद्वहे यत्प्रान्तं तदस्तेनाकृग्यानपस्मिन् हस्ते कृत्वा ससुद्विषति । एतं चामो महाटकः प्रथमालिका इति—

संसज्जइ ध्रुवमेअं अपेहिअं तेण पुव्व पडिलेहे । पडिलेहिअंपि संसज्जइत्ति संसत्तमेव जिणा ॥ २५९ ॥

‘संसज्यते’ प्राणिभिः सह संसर्गमुपयाति ‘ध्रुवं’ अवश्यं ‘एतत्’ वस्त्रादि अप्रत्युपेक्षितं सत् तेन पूर्वमेव केवलिनः प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्ति, यदा तु पुनरेवं संविद्व्रते-इदमिदानीं वस्त्रादि प्रत्युपेक्षितमपि उपभोगकाले संसज्यते तदा ‘संसत्तमेव जिण’त्ति संसक्तमेव ‘जिनाः’ केवलिनः प्रत्युपेक्षन्ते न त्वनागतमेव, पलिमन्थदोषात् । उक्ता केवलिद्रव्यप्रत्युपेक्षणा, इदानीं केवलिन एव भावप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

नाऊण वेयणिज्जं अइबहुअं आउअं च थोवागं । कम्मं पडिलेहेउं वच्चंति जिणा समुग्घायं ॥ २६० ॥

ज्ञात्वा ‘वेदनीयं’ कर्म अतिप्रभूतं तथाऽऽद्युष्कं च स्तोकं कर्म ‘प्रत्युपेक्ष्य’ ज्ञात्वेत्यर्थः । किमित्यत आह ‘वच्चंति जिणा समुग्घायं’ ‘जिनाः’ केवलिनः समुद्घातं व्रजन्ति, अत्र च भावः-कर्मण उदयः औदयिको भाव इत्यर्थः । उक्ता केवलिभावप्रत्युपेक्षणा, इदानीं छब्रस्थद्रव्यप्रत्युपेक्षणामाह—

संसत्तमसंसत्ता छउमत्थाणं तु होइ पडिलेहा । चोयग जह आरक्खी हिंडितां हिंडिया चेवं ॥ २६१ ॥

‘संसत्त’त्ति संसक्तद्रव्यविषया ‘असंसत्त’त्ति असंसक्तद्रव्यविषया च छब्रस्थानां भवति प्रत्युपेक्षणा, अत्र चोदक आह-शुक्तं तावत् संसक्तवस्त्रादेः प्रत्युपेक्षणां कर्तुं, असंसक्तस्य तु कस्मात् प्रत्युपेक्षणा क्रियते ? , आचार्य आह-यथा आरक्षकयो-

वत्प्रतिपादनाशोक्तं प्रत्युपेक्षकारमिति, तत्र यदुक्तम्—“एषो, पडिलेहण बोच्छ” वाग्मिदानीं व्याख्यानयन्नाह—

दुविधा खलु पडिलेहा छउमस्याण च केवलीण च । अर्द्धिभतर वाहिरिआ दुविहा दवे य मावे य ॥ २५७ ॥

द्विविधा प्रत्युपेक्षणा भवति, कृतमेव द्वैविध्येनेत्यत आह—छपस्थानां संबन्धिनी केवलिनां च, सा वैकैका द्विविधा
अभ्यन्तरा वासा च । याञ्चो छपस्थानां सा द्विविधा—अभ्यन्तरा वासा च, याञ्चि केवलिनां साऽपि अभ्यन्तरा वासा च ।
'दब्धे य मावे य'पि पाञ्चो वासा प्रत्युपेक्षणा सा द्रव्यविषया, याप्यसौ अभ्यन्तरा सा भावविषयेति । तत्र केवलिप्रत्यु-
पेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

प्राणेहि उ ससत्ता पडिलेहा होइ केवलीणसु । ससत्तमसत्तत्ता छउमस्याण तु पडिलेहा ॥ २५८ ॥

प्राणिभिः संसक्त यद्रव्य तद्विषया प्रत्युपेक्षणा भवति केवलिनां, 'संसत्तमसंसत्त'पि संसक्तद्रव्यविषया तथा असंसक्त-
द्रव्यविषया च छपस्थानां प्रत्युपेक्षणा भवतीति । आह—'यथोपन्यासस्तथा निर्वेद्य' इति न्यायात्प्रथमं छपस्थानां व्याख्यातुं
पुक्त पश्चात्केवलिनामिति, उच्यते, प्रधानत्वात्केवलिणां प्रथमं व्याख्या कृता पश्चाच्छपस्थानामिति, आह—उक्तय प्रथम
मेवैवमुपन्यासो न कृतः ? उच्यते, तत्पूर्वकाः केवलिनो भवन्तीत्यस्यार्थस्य ज्ञापनार्थमिति ॥ अनेन वा क्यारेणेन केवलिनम्
प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्तीति प्रतिपादयन्नाह—

संसज्जइ धुवमेअं अपेहिअं तेण पुव पडिलेहे । पडिलेहिअंपि संसज्जइत्ति संसत्तमेव जिणा ॥ २५९ ॥

‘संसज्यते’ प्राणिभिः सह संसर्गमुपयाति ‘धुवं’ अवश्यं ‘एतत्’ वस्त्रादि अप्रत्युपेक्षितं सत् तेन पूर्वमेव केवलिनः प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्ति, यदा तु पुनरेवं संविद्व्रते-इदमिदानीं वस्त्रादि प्रत्युपेक्षितमपि उपभोगकाले संसज्यते तदा ‘संसत्तमेव जिण’त्ति संसक्तमेव ‘जिनाः’ केवलिनः प्रत्युपेक्षन्ते न त्वनागतमेव, पलिमन्थदोषात् । उक्ता केवलिद्रव्यप्रत्युपेक्षणा, इदानीं केवलिन एव भावप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

नाऊण वेयणिज्जं अइबहुअं आउअं च थोवागं । कम्मं पडिलेहेउं वच्चंति जिणा समुग्घायं ॥ २६० ॥

ज्ञात्वा ‘वेदनीयं’ कर्म अतिप्रभूतं तथाऽऽद्युष्कं च स्तोकं कर्म ‘प्रत्युपेक्ष्य’ ज्ञात्वेत्यर्थः । किमित्यत आह ‘वच्चंति जिणा समुग्घायं’ ‘जिनाः’ केवलिनः समुद्घातं व्रजन्ति, अत्र च भावः—कर्मण उदयः औदयिको भाव इत्यर्थः । उक्ता केवलिभावप्रत्युपेक्षणा, इदानीं छद्मस्थद्रव्यप्रत्युपेक्षणामाह—

संसत्तमसंसत्ता छउमत्थाणं तु होइ पडिलेहा । चोयग जह आरक्खी हिंडिताहिंडिया चेवं ॥ २६१ ॥

‘संसत्त’त्ति संसक्तद्रव्यविषया ‘असंसत्त’त्ति असंसक्तद्रव्यविषया च छद्मस्थानां भवति प्रत्युपेक्षणा, अत्र चोदक आह—
युक्तं तावत् संसक्तवस्त्रादेः प्रत्युपेक्षणां कर्तुं, असंसक्तस्य तु कस्मात् प्रत्युपेक्षणा क्रियते?, आचार्य आह—यथा आरक्षकयो-

हिण्डिताहिण्डितोर्योपासकस्येन प्रसादविनाशो संघातो तथाऽप्यापि द्रष्टव्य, तथाहि—
 क्विचिन्नगरं, तस्य राया, तेन चोरनिग्न
 इत्य आरस्त्रिओ ठविओ, सो एग दिवसं हिन्दइ तइएचि एवं हिन्दतो चोरं न क्विचि पासति ताहे ठिवो निविण्णो,
 चोरेहि आगमिअं बहा वीप्रत्यो बाओ आरस्त्रिओ, ताहे एकदिवसेण सब नमरं सुठ्ठ, ताहे नागरा रायसुवट्टिआ सुठ्ठा, तो
 राया मणइ-चाइइ आरस्त्रिअं, बाहिशा पुच्छिओ-किं तुमए अअ हिन्दिअं नगरे ?, सो मणति-न हिन्दिअंति, ताहे
 रुठ्ठो राया मणइ-अइ नाम इचिए दिवसे चोरेहि न सुठ्ठ सो ताण चेव गुणो, एए पुण पमाय कस्तिण सुसाविअं, ततो सो
 निग्नदियो राइणा, अण्णो ये ठविओ सो पुण बइवि न दिक्खति चोरे वइवि रचि सपलं हिन्दति । अइ तस्य एगदिवसे
 अण्णारयाए गयं नाऊण चोरेहिं सुव खमिअं, सो प नागरओ रायउले उवट्टिओ, राइणा पुच्छिओ आरस्त्रिओ-बहा तुम
 किं हिन्दसि ?, सो मणइ आम हिंढामि, ताहे राइणा लोगो पुच्छिओ मणइ-आम हिन्दसि, ताहे सो निरोसो कीरति । एव
 चेव रायत्याणिया वित्तयरा आरस्त्रिअरयाणिआ साइ उवगरणं नगरत्याणिअं कुपुकीच्चियत्याणिया चोरा जाणदसणचरि
 चापि हिरण्णरयाणियानि ससारो दढो । एव क्वचि आयरिएण मणिवो सीसो दिवसे पडिलेइइ, चाहे न पेच्छइ ताहे
 न पडिलेइइ, एवं सस्स अपडिलेइइतस्स सो संसओ उचरी न सको सोइउ, ततो तेण तित्तयराणाभगो कतो, तं च दइ अपरि
 भोग जाय, एव अण्णो मणिवो, तेण य सब कय तित्तयराणा य कया, वेत्थ च परिभोग जाय ॥ अण्णमेवार्थसुपसंहरमाइ—

१ एव च. १-२-३. २ नागराण उट्टिआ सुठ्ठा वा य १-२ । ३ अजाहिअं नगरे । वा । ४ पडुअिओ वा । ५ एव परिभोचं ७
 १-२ । ६ एवं माचकणु क्य. वा. १-२ ।

तित्थयरा रायाणो साहू आरखिव भंडगं च पुरं । तेणसरिसा य पाणा तिगं च रयणा भवो दंडो ॥
सुगमा ॥ उक्ता छद्मस्थविषया द्रव्यप्रत्युपेक्षणा ॥ इदानीं भावप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

किं कय किं वा सेसं किं करणिज्जं तवं च न करेमि । पुब्बावरत्तकाले जागरओ भावपडिलेहा ॥२६३॥

सुगमा ॥ नवरं 'पुष्पावरत्तकाले' चि पूर्वरात्रकाले रात्रिप्रहरद्वयस्याद्यस्यान्तः उपरिष्ठादपररात्रकालस्तस्मिन् जाग्रतः—चिन्त-
यतः । एवमुक्ता छद्मस्थविषया भावप्रत्युपेक्षणा, तद्गणनाच्च मणिता प्रत्युपेक्षणा, इदानीं प्रत्युपेक्षणीयमुच्यते, तत्प्रतिपादयन्नाह—
ठाणे उवगरणे या थंडिलअंवटुं भमग्गपडिलेहा । किंमाई पडिलेहा पुव्वणहे चैव अवरणहे ॥ २६४ ॥

'स्थानं' कायोत्सर्गादि त्रिविधं वक्ष्यति, तथा 'उपकरणं' पात्रकादि 'स्थण्डिलं' यत्र कायिकादि क्रियते, अवष्टम्भनं
अवष्टम्भस्वत्प्रत्युपेक्षणा 'मार्गः' पन्था, यदेतत्पञ्चकमुपन्यस्तम्, एतद्विषया प्रत्युपेक्षणा भवति । 'किंमाई पडिलेहा पुव्वणहे'
किमादिका प्रत्युपेक्षणा पूर्वाह्निः, मुखवस्त्रिकादिकेति, अपराह्णे किमादिकाः, तत्रापि मुखवस्त्रिकादिका । द्वारगाथेयं,
इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्र सामान्येन तावत्सर्वण्येव द्वाराणि व्याख्यानयन्नाह—

ठाणानिसीयतुयट्टणउवगरणाईण गहणानिक्खेवे । पुवं पडिलेहे चक्खुणा उ पच्छा पमज्जिजा ॥१५१॥ भा.
स्थानं—कायोत्सर्गस्तं कुर्वन् प्रथमं चक्षुषा प्रत्युपेक्षते पश्चात्प्रमार्जयति, तथा निषीदनम्—उपवेशनं, त्वगवर्त्तनं—स्वपनं,

तयोपकारपादीनां प्रारभ्ये निक्षेपे च, भाविप्रहणास्वर्णिलमषष्टमश्च गृह्यते, एतानि सर्वाण्येव पूर्वं चक्षुषा - प्रत्युपेक्ष्य पश्चाद्ब्रजोहरयेन प्रमुच्यन्ते ॥ इदानीमेतामेव द्वारगाथां विक्षेपेभ्य व्याख्यानयन्माह—

उद्धनिसीयतुयदृण ठाण त्तिविह तु होइ नायव । उद्ध उच्चारार्हं गुरुमूलपङ्क्तिमागम्म ॥१५२॥ (मा)

तत्र स्थान त्रिविधं षातस्य-ऊर्ध्वस्थान निपीवनस्थान त्वग्वर्धनस्थानं च, तत्राद्यमूर्ध्वस्थानं व्याख्यायानयन्माह—
'तद्गु तप्यारार्हं' ऊर्ध्वस्थानकं कायोत्सर्गः, स च तद्यारादीन् कृत्वा, आविप्रहणात्प्रभवं कृत्वा, ततश्च गुरुमूले आगत्य प्रतिक्रामतः, काष् १-ईर्यापथिकां प्रतिक्रामतो भवति ऊर्ध्वस्थानम् ॥

पम्ले उस्सासाई पुरतो अविणीय मग्गओ वाऊ । निक्खमपवेसवज्जण मावासण्णे गिलाणार्हं ॥१५३॥ मा

कायोत्सर्गं च कुर्वता माषायपथके-पथप्रदेशे न स्यात्तस्य यतो गुरुच्छत्रासेनामिहन्त्यते, नापि पुरतः स्यात्तस्य, यत् पुरतोऽविनीतत्वमुपभायते गुरुमाच्छाद्य विष्टवः, नापि मार्गतो-गुरोः प्रष्टवो यतो गुरोर्षाप्तिनिरोधेन ग्लानता भवति, क्षापुरणानेन निर्गच्छति, कथं पुनः स्यात्तस्यं !, यत्र निष्क्रमणप्रवेशस्थानं तदूर्ध्वयित्वा कायोत्सर्गं करोति । 'मावासणे'ति यत् तद्यारादिना पीडितः स च निर्गमे रूढे सम्झानिरोधं करोति, तस्य ग्लानता भवति, अथ निर्गच्छति ततः कायोत्सर्गमङ्गः ॥
मारे वेयणखमगुण्हमुच्छपरियावच्छिदणे कल्लहो । अवावाहे ठाणे सागारपमज्जणा जयणा ॥१५४॥ (मा)

तथा च मार्गे कायोत्सर्गकरणे एते दोषाः, भिक्षामटित्वा कश्चिदायातः साधुः स च भारे सति यदि प्रतिपालयति ततो वेदना भवति, तथा क्षपकः कश्चिद्रक्तं गृहीत्वाऽऽयातस्तथाऽन्य उष्णसंतप्त आयातः, अनयोर्द्वयोरपि प्रतिपात्तयोः सतीर्थथासङ्घर्षं सूच्छर्षिपरितापो भवतः, क्षपकस्य सूच्छर्षा उष्णतप्तस्य परितापः, अथैते कायोत्सर्गं छिष्वा प्रतिशान्ति ततः परस्परं कलहो भवति, तस्मादव्याबाधे स्थाने कायोत्सर्गः कर्त्तव्यः एतद्दोषभयात् । 'सागारपमञ्जणा जयण'ति यदा तु पुनः सागारिको भवति कायोत्सर्गं कुर्वतस्तदाऽप्रमार्जनमेव करोति, यतनया वा प्रमार्जयति, कथं ? रजोहरणबाह्यनिषधया प्रमृज्य कायोत्सर्गस्थानं ततस्तां निषवां सागारिकपुरतः एकान्ते मुञ्चति, गते च तस्मिन् गृह्णाति । उक्तमूर्ध्वस्थानं, इदानीं निषीदनस्थानं प्रतिपादयन्नाह—

संडास पमज्जित्ता पुणोवि भूमिं पमज्जिआ निसीए । राओ थ पुवभणिअं तुयह्णं कप्पई न दिवा ॥ १५५ ॥

'संदंशं'-जद्धीवोरन्तरालं तं प्रमृज्य उत्तुलुकः स्थिता पुगर्थं प्रसज्य निषीहेत् । उक्तं निषीदनस्थानं, इदानीं त्वग्वर्त्तन-स्थानं प्रतिपादनायाह--रात्रौ पूर्वोक्तमेव लग्नर्त्तनं, दिवा पुनश्चाप्यर्थं न कल्पते, नोक्तं अगवद्धिः, किं सर्वथैव न कल्पते ? इति, न इत्याह—

अद्धाणपरिस्संतो गिलाणबुद्धा अपुण्णचित्तणं । संथाहत्तरपडे अत्थुरण निवज्जणालोयं ॥१५६॥ (भा.)

अपनि परिबालनस्य ग्लानो इदम, एते प्रयोऽप्यनुशाप्याषार्यास्त्वव संस्वारकोषरपट्टौ खास्तीर्य 'निषखण'ति
 एपन्ति 'आनोष'ति मावकात्र प्रदेशं हुक्त्वाऽप्यन्तरे स्वपन्ति, मा मूत् सागारिकस्य शृङ्गा स्यात्, यदुत्-नून रात्रौ
 सुतप्रमंद्रे सिपनोऽपमामीत्र, कुतोऽन्यथाऽस्य निद्रेति ! । त्वगवर्धनस्यानमुक्तं तत्प्रतिपादनाष स्यानद्वारमुक्तम् । इदानी
 सुपकरणद्वारं प्रतिपादयामाह—

उवगरणार्द्धयाण गहणे निक्खेत्तणे य सकमणे । ठाण निरिक्खपमज्जण काउ पडिलेहए उवहिं १५७ (भा)

उपकरणदीना 'प्रदले' आदाने यत्स्थानं तद्विरीक्ष्य-निरूप्य प्रमृज्य च तपधिः प्रत्युपेक्षणीय इत्यत्र सुबन्धः, तथा
 उपकरणदीना निवेपये च यत्स्थानं तद्विरीक्ष्य प्रमृज्य चोपधिः प्रत्युपेक्षणीयः, तथा तपकरणदीनामेव यत्सक्रमण
 स्थानारस्थानान्तरसक्रमण तस्मिन् पत्स्थानं तद्विरीक्ष्य प्रमार्जनं कृत्वा तपधिं प्रत्युपेक्षेत्, योऽयमादिशब्दः अयमुपधिप्रकार
 प्रतिपादकः । उपकरणार्द्रांशनिशेपणसंक्रमणेषु पत्स्थानं तस्य निरीक्ष्य प्रमार्जनमुक्तं इदानीमुपकरणप्रत्युपेक्षणाप्रतिपादयामाह—

उवगरण त्रयपाए त्तये पडिलेहण तु वोच्छामि । पुवण्हे अवरण्हे मुहपोत्तियमाइ पडिलेहा ॥१५८ भा

उपकरणप्रत्युपेक्षणा द्विविधा—'वत्ये पाए'धि वस्त्रविपया पात्रविपया चेति, तत्र तार्थद्वये वस्त्रविपयां प्रत्युपेक्षणां वक्ष्ये,
 आदौ वस्त्रप्रत्युपेक्षणा उच्यते, यतः प्रव्रैजिनस्य प्रथम वस्त्रोपकरणमेव दीयते न पात्रोपकरणं, सा च वस्त्रप्रत्युपेक्षणा कस्मिन्

१ अर्थपरिकरः भा. प. १-२ । २ तत्प्रत्युपेक्षणा अत्रोक्त्या उच्यते भा. । ३ प्रमार्जनः भा. प. १-२ ।

काले भवतीत्यत आह—‘पुष्ये अवरणे’ पूर्वकिं वस्त्रप्रत्युपेक्षणा भवत्यपराद्धे च, किमादिका पुनः प्रत्युपेक्षणा भवतीत्यत आह—‘मृहपोत्तियमादि पडिलेह’ति मुखवस्त्रिका आदौ यस्याः प्रत्युपेक्षणायाः सा मुखवस्त्रिकादिका प्रत्युपेक्षणा, कदा?, पूर्वाङ्केऽपराद्धे चेति, तत्र मुखवस्त्रिकाऽऽदिवस्त्रप्रत्युपेक्षणायामयं विधिः—

उड्डं थिरं अतुरिअं सबं तावत्थ पुव्व पडिलेहे । तो बिइयं पप्फोडे तइयं च पुणो पमज्जिज्जा ॥ २६५ ॥

तत्र वस्त्रोर्ध्वं कायोर्ध्वं च आचार्यमतेन भविष्यति, चोदकमतेन च वक्ष्यमाणं, तत्र वस्त्रोर्ध्वं कायोर्ध्वं च यथा भवति तथा प्रत्युपेक्षेत, ‘थिरं’ति यथास्थिरं सुगृहीतं कृत्वा प्रत्युपेक्षेत, ‘अतुरियं’ति अत्वरितं स्तिमितं प्रत्युपेक्षेत—चक्षुषा निरीक्षेत, ‘सबं’ति सर्व—कृत्स्नं वस्त्रं तावत्पूर्व—प्रथमं प्रत्युपेक्षेत—चक्षुषा निरीक्षेत, एवं तावदवर्गभागः, परभागोऽपि परावृत्त्य एवमेव चक्षुषा निरीक्षेत, ‘तो बिइयं पप्फोडे’ति ततो द्वितीयायां वारायां प्रस्फोटयेद्वस्त्रं पद पुरिमाः कर्त्तव्या इत्यर्थः, ‘तइयं च पुणो पमज्जिज्जा’ति तृतीयायां वारायां हस्तगतान् प्राणिनः प्रमार्जयेदिति । इदानीमेनामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

वत्थे काउड्डंमिअ परवयण ठिओ गहाय दसियंते । तं न भवति उक्कुडुओ तिरिअं पेहे जह विलित्तो ॥१५९॥

तत्रोर्ध्वं द्विष्ठा-वस्त्रोर्ध्वं कायोर्ध्वं चेति, एतस्मिन्नुक्ते ‘परवयणं’ति परः—चोदकस्तस्य वचनं परवचनं, किं तद्? इत्याह—‘ठिओ गहाय दसियंते’ति स्थितस्य—ऊर्ध्वस्य गृहीत्वा दशान्ते वस्त्रं प्रस्फोटयतः वस्त्रोर्ध्वं कायोर्ध्वं च च यथा भवति, एवमुक्ते सत्याचार्य आह—‘तन्न भवति’ तन्न भवति यच्चोदकेनाभिहितं कुतः? यस्मात् ‘उक्कुडुओ तिरिअं पेहे’

उत्कृद्ध्यस्तिपक् प्रसार्य वस्त्रं प्रत्युपेक्षत, एतदेव च नः कायोर्चं वस्त्रोर्चं च, नान्यत्, यथा चन्दनादिना विलिप्ताङ्गः परस्परमङ्गानि न लगयति एवं सोऽपि प्रत्युपेक्षते । तत्रैवमृत्कृद्कस्य कायोर्चं भवति, तिर्यकप्रसारितवस्त्रस्य च वस्त्रोर्चं भवति । / तद्वृत्ति मण्डलं, इदानीं स्वीरादीनि पदानि माभ्यङ्कार एव व्याख्यानयन्नाह—

धितु धिर अतुरिअ तिसागनुद्धीए चक्खुणा पेहे । तो विइय पप्फोडे तइय च पुणो पमज्जिज्जा ॥ ६० ॥ (भा०)

‘धितु’ गृहीत्वा ‘स्विरं’ निविहं ‘अत्वरित्’ स्थिति इह वस्त्रं ततः प्रत्युपेक्षेत वस्त्रं ततः प्रत्युपेक्षेत ‘तिसागनुद्धीए’ चि मागप्रयमुद्ध्या इत्यर्थः, चक्षुषा प्रत्युपेक्षेत, ततो द्वितीयवारायां प्रस्फोटयेत् सुतीपवारायां प्रमाद्वयेविति पूर्ववत् । इदानीं प्रत्युपेक्षणां कुर्वता इह कर्षक्यम्—

अणञ्चाविअ अवलिअ अणाणुवधिं अमोसलिं चेव । छप्पुरिमा नव खोटा पाणी पाँणिपमज्जण ॥ २६६ ॥

तत्र प्रत्युपेक्षणां कुर्वता वस्त्रमारमा वा न नर्णयितव्याः, तथा अवलितं च वस्त्रं शरीरं च कर्षक्यं, ‘अणाणुवधिं’ति न अनुवचः अननुवचः सोऽस्मिन्नस्तीति अननुवधिं प्रत्युपेक्षणं नानवैरत प्रस्फोटनादिः कर्षक्यं, ‘किं तदिं सान्तरं—सविच्छेदमित्यथा, ‘अमोसलिं’ति न मोसली क्रिया यस्मिन् प्रत्युपेक्षये तदमोसलिं प्रत्युपेक्षणं, यथा सुश्रल इति कर्षक्यं लगति भवस्तिर्यक् च, न एव प्रत्युपेक्षणा कर्षक्या, किन्तु यथा प्रत्युपेक्षमाणस्य कर्षक्यं पीडितुं न लगति न च तिर्यङ्कुब्जे न च भूमौ

तथा कर्त्तव्यं । 'छप्पुरिमा' तत्र वैश्वं चक्षुषा निरूप्य-अर्वाग्भागं निरूप्य त्रयः पुरिमाः कर्त्तव्याः, तथा परावर्त्य-अपर-
 भागं निरूप्य पुनरपरैरपि त्रयः पुरिमाः कर्त्तव्याः, एवं एते षट् पुरिमाः, षड्वाराः प्रस्फोटनानीत्यर्थः, 'नव खोड'त्ति नव
 वाराः खोटकाः कर्त्तव्याः पाणेरुपरि 'पाणी पाणिपमज्जणं'ति प्राणिनां-कुण्डवादीनां पाणौ-हस्ते प्रमार्जनं नैव वाराः
 कर्त्तव्याः । इयं द्वारगाथा, इदानीं माव्यकारः पूर्वार्द्धं व्याख्यानयन्नाह—

वत्थे अप्पाणंमि अ चउहा अणच्चाविअं अवलिअं च । अणुबंधि निरंतरया तिरिउड्डह य घट्टणा मुसली

वस्त्रे आत्मनि चेत्यनेन पदद्वयेन भङ्गचतुष्टयं सूचितं भवति, ततश्चानेन प्रकारेण अनर्त्तापितं चतुर्धा भवति, कथं ?
 वत्थं अणच्चाविअं अप्पाणं च अणच्चाविअं एगो मंगो १, तथा वत्थं अणच्चाविअं अप्पाणं च णच्चाविअं २, तथा वत्थं
 णच्चाविअं अप्पाणं अणच्चाविअं ३, तथा वत्थंपि नच्चाविअं अप्पाणंपि नच्चाविअं ४, एस चउत्थो, एत्थ पढमो मंगो सुद्धो ।
 एवं अवलिअंपि-अवलितेऽपि चत्वारो भङ्गाः यथा, वत्थं अवलिअं अप्पाणं च अवलिअं एगो १, तथा वत्थं अवलिअं
 अप्पाणं च वलिअं २, तथा अप्पाणं अवलिअं वत्थं वलिअं ३, अप्पाणंपि वलिअं वत्थंपि वलिअं ४, एत्थवि पढमो मंगो
 सुद्धो । 'अणुबंधि निरंतरय'त्ति अनुबन्धो निरन्तरतोच्यते, ततश्च न अनुबन्धेन-नैरन्तर्येण प्रत्युपेक्षणा कर्त्तव्या । इदानीममो-
 सल्लि व्याख्यानयन्नाह—'तिरिउड्डह य घट्टणा मुसली'त्ति त्रिविधा मुसली-तिर्यग्घट्टना १, ऊर्ध्वघट्टना २, अधोघट्टना ३ चेति,
 तत्र प्रत्युपेक्षणां कुर्वन् बद्धेण तिर्यक् कुड्यादि घट्टयति-स्पृशति, ऊर्ध्वं कुटिकादिपटलादि घट्टयति, अधो भुवं घट्टयति,

१ बजस्य ल १ । २ एतेषु पुरिमा. आ. । ३ प्रस्फोटनमित्यर्थः पा. १-२ । ४ पाणपमज्जणं'ति आ ल १. पा. २. पु । ५ कुटिकादिपटलानि आ.

एवं न मृदनी छिन्नमृत्तनी-न क्षिप्रप्रस्युषणा कुर्वन् वज्रेण पट्टयति । इदं वावत्सूर्वोक्तमनर्थापितादि कर्त्तव्यं, इदं तु
 एतन्मार्गं न कर्त्तव्यं, किं नरु ? इत्याह—

जातरभटा ममदा यत्रेयत्रा य सोमली तर्इया । पप्फोडणा चउरथी त्रिखिखत्ता वेइया छट्टी ॥ २६७ ॥

‘जातरभट’णि जातरमया प्रस्युषणा न क्षया, ‘समदा’चि संमदां न क्षया, वर्जनीया च मोसली तृतीया, प्रस्फोटना
 पशुपी, त्रिखिन्ना पञ्चमी, वेदिहा षष्ठी निर्वर्जनीयेति द्वागणायेष । इदानीं प्रतिपद माण्यकारो व्याख्यानयति,
 जायायापरागणिकण्यमाण्यऽह—

वितदकरणं च तुरिअ अपग अपग च गिणहूणाऽऽरभडा । अतो च होज्ज कोणा निसियण तत्थेव समदा ॥

वितद-विरागीय पाठान्तरात्तदात्तमद्यन्द्देनोन्वयत्, मा जातरमटा प्रस्युषेयणा न क्षया, विपरीता प्रस्युषेयणा न कर्त्त
 वन्वर्ष, वा-विहन्ते, इत् वाऽऽजमटोऽयत् पट्टत् त्वैरिन्माकूल यदयान्यवस्तुग्रहण तदारमटाञ्चन्देनोन्वयते, सा च
 दन्वुषेयता न क्लम्या, तारिणमया-पराप्रवत्तन न कर्त्तव्यमित्यर्थः । ‘आरमटे’ति मणिञ्, इदानीं संमदां व्याख्यायते,
 नशाह-व्रजे च रोच कोणा निम्बिक्त्त तयरा ममदा’ मन्तः-मस्यप्रदत्ते वस्त्रस्य संवलिताः कोणा पत्र मवन्ति सा
 मुवशोऽह, मा तयपुदधेना वा जाहसी डिपा न क्षया, ‘निगीक्त्त तत्थेव’चि मन्त्रेव-उपविष्ठाया उपविश्य यत्प्रस्युषेयण

१ मन्त्रेव-व का. ३. १. १. त्वीयः-वा-इ-३ का. १ । १. ‘येषाम् जाहसी च क्षया का ।

करोति सा वा संमर्दोच्यते, सा च न कर्त्तव्या । 'संमर्दे'ति भणिञ्, इदानीं मोसलीवर्जनं प्रतिपादनायाह—

मोसलि पुब्बुद्धिटा प्फोडण रेणुगुंडिए चेव । विक्खेवं तुक्खेवो वेइयपणं च छद्दोसा ॥१६३॥ (भा०)

मोसली पूर्वोद्धिटा-पूर्वमेव भणितेत्यर्थः, 'मोसलि'त्ति गयं, इदानीं प्फोडणत्ति व्याख्यायते तत्राह—'प्फोडण-रेणुगुंडिए चेव' प्रकर्षेण धूननं-स्फोटनं तद्रेणुगुण्डितस्येव वस्त्रस्य करोति, यथाऽन्यः कश्चिद्गृहस्थः रेणुना गुण्डितं सद्ब्रह्मं प्रस्फोटयति एवमसावपि, इयं च न कर्त्तव्या । 'प्फोडण'त्ति गयं, 'विक्खत्त'त्ति मण्यते, तत्राह—' विक्खेवं तुक्खेवो' विक्षेपां तु तां विद्धि यत्र वस्त्रस्यान्यत्र क्षेपणं, एतदुक्तं भवति-प्रतिलेखयित्वा वस्त्रमन्यत्र जवनिकादौ क्षिपति, अथवा विक्षेपो-वस्त्राञ्चलानामूर्ध्वं यत्क्षेपणं स उच्यते, स च प्रत्युपेक्षणायां न कर्त्तव्यः । 'विक्खत्त'त्ति गयं, 'वेदिय'त्ति व्याख्यायते तत्राह—' वेदिअपणं' च वेदिका पञ्चप्रकारा, तंजहा-उड्डुवेइया तिरिअवेइया अहोवेइया एगओवेइआ, तत्थ उड्डुवेइआ उवरि जणुयाणं हत्थे काऊण पडिलेहह, अहोवेइया अहोजणुयाणं हत्थे काऊण पडिलेहेह, तिरियवेइया संडासगाणं मज्जे हत्थे णेऊण पडिलेहेति, दुहतोवेदिया बाहाणं अंतरे दोवि जणुगा काऊण पडिलेहेति, एगतो वेदिया एगं जणुअं बाहाणं अंतरे काऊण पडिलेहेति, इदं वेदिकापञ्चकं प्रत्युपेक्षणां कुर्वता न कर्त्तव्यम् । 'छद्दोसा' इति एत आरमटादयः षड् दोषाः प्रत्युपेक्षणां कुर्वता न कर्त्तव्या इति । तथा एते च दोषाः प्रत्युपेक्षणायां न कर्त्तव्याः—

१ पूर्वमेवोद्धिटा आ. छ. २ पा. १-२-पु. । २ प्फोडण आ. छ. २ । ३ °पेक्षणायां न आ. पा. १ ।

पसिद्धिपल्लव लोला पूगामोसा अणेगरूवधुणणा । कुणइ पमाणपमाय सकिप्प गणणोवग कुब्जा ॥ २६८

पसिद्धि-एर न गुरीव 'पल्लव'चि प्रलम्भमोनाच्चल एकान्ते गुरीव वतव प्रलम्भते, 'लोला' इति भूमौ लोलते हस्ते वा पुनः पुनर्होतपति प्रत्युपेक्षपन् । 'लोलापि गय, 'पूगामोस'चि मन्से गरिक्का हत्थेहि वत्य षसंठो विमागावसेसं ज्ञाष नेइ दोहि वा पासेहि ज्ञाव निष्णा इत्यर्थः । अइवा तिहि अंगुलीहि वेचव व एकाप वेध विणइइ, अइवा 'पूगामोसा' इति केचित्पठन्ति, तत्र न एके आमर्त्ताः अनेकामर्त्ता अनेकस्पत्रा इत्यर्थः । 'अणेगरूवधुणण'चि अणेगपगारं कपेइ, अथवा अणेयाणि वत्थाणि एगओ काअन घुणइ । तथा 'कुणइ पमाणपमाय'चि पुरिमेषु स्रोटेकेषु वा यत्प्रमाणमुक्तं तत्र प्रमाव करोति, एतदुक्तं भवति-वान् पुरिमा दीन् न्यूनानधिक्कान् वा करोति, 'सक्किने गण्णोवगं कुञ्ज'चि अङ्किता वासो गणना च अङ्कितगणना तां अङ्कितगणनामुपगच्छति या प्रारुपेयणा सा अङ्कितगणनोपगा वामेवगुणविशिष्टां न कुर्यात्, एतदुक्तं भवति-पुरिमादयः अङ्किता-न आनाति क्किपन्तो एता इति ततो गणनां करोति, अथवाज्जाभोगात् अङ्किते षचि गणनोपगा-गणनामुपगच्छतीति गणनोपगा तां गणनोपगा-गणनायुक्तां प्रारुपेयणां करोति पुरिमादीन् गणयमित्यर्थः । दारागाथेयम्, इदानीं मात्पकारः प्रतिपद व्याख्यानयथाइ-पनिद्धिलमघण अतिरौयय च विसमगैहलथकोणवा । भूमीकरलोलणया कडुणगहणेगआमोसा १६४मा

प्रत्रियित्त अपन अरर गृह्णाति 'अतिरायतं वा' अंगदित वा प्रत्रियित्तमुच्यते । 'पसिद्धि'पि गय, पल्लवपि मध्यते-

१ मात्पकारं गुरीव वा. १ एरं वा. १ । १ एरं व अनेकं वा. १ ४ अतिरयितं वा. १ ५ अतिरयितं वा १. २. ५. १

‘विसमगेहलंबकोणं व’त्ति विषमग्रहणे सति लम्बकोणं भवति वल्लं । ‘पलंब’त्ति गयं, लोला मण्यते, अत्राह—‘भूमी-
करलोलणया’ भूमौ लोलयति करे-हस्ते वा लोलयति प्रत्युपेक्षयन् । ‘लोल’त्ति गयं, ‘एगामोस’त्ति मण्यते, तत्राह—
‘कड्डुणग्रहणेगामोसा’ मध्ये वल्लं गृहीत्वा तावदाकर्षणं करोति यावन्निभागशेषग्रहणं जातं, इयं ‘एगामोसा’ एकाघर्षण-
मित्यर्थः, अथवाऽऽकर्षणे ग्रहणे चानेके आमोसा अनेकानि स्पर्शनानि, एतदुक्तं भवति—तद्वल्लमनेकधा स्पृशति ॥ एगा-
मोसत्ति गयं ‘अणेगरूवधुणण’त्ति मण्यते—

धुणणा तिण्ह परेणं बहूणि वा धित्तु एक्कई धुणइ । खोडणपमज्जणासु य संकियगणणं करि पसाई १६५ भा.

‘धुनना’ कम्पना ‘त्रयाणां’ पुरिमाणां परत उपरिष्टाद्यत्करोति, अत्र च त्रयाणां परत इति यदुक्तं तदेकवस्त्रापेक्षया,
बहूनि वा गृहीत्वा वस्त्राणि ‘एकीकृत्य’ यौगपद्येन ‘धुनति’ प्रस्फोटयति । ‘अणेगधुणण’त्ति मणिञ्जं, ‘कुणह पमाणपमायं’ति
भण्णह, तत्राह—‘खोडणपमज्जणासु य’ खोटकेषु नवसु प्रमार्जनासु च नवसु प्रमादं करोति । “कुणह पमाणपमायं”ति गयं,
“संकिए गणणोवगं”ति भण्णह, अत्राह—संकियगणणं करि पसाई’ शङ्किते सति गणनां करोति यः प्रमादी भवति, एव-
मियमित्थम्भूता प्रत्युपेक्षणा न कर्त्तव्येति स्थितं । किंविशिष्टा पुनः कर्त्तव्या इति १, अत आह—

अण्णाइरित्तपडिलेहा अविच्च्वासा तहेव य । पढमं परं पसत्थं सेसाणि ३ अप्पसत्थाणि ॥ २६९ ॥

१ गृहण व कोण आ । २ परत इति आ. । ३ अ आ ।

पसिद्धिल पलव लोला एगामोसा अणेगरुववुणणा । कुणइ पमाणपमाय सकिप् गणणोवग कुब्जा ॥२६८

पसिद्धिल-एड न गृहीतं 'पलव'चि प्रसम्भमानाश्च एकान्ते गृहीत तत्रच प्रसम्भते, 'लोला' इति भूमौ लोलते इत्ये वा पुनः पुनर्लोलपति प्रत्युपेक्षयन् । 'लोलाचि गय, 'एगामोस'चि मन्त्रे गरिक्त्य इत्येहि वत्त्वं वसंतो विमागापसेस चाव नेइ दोहि वा पासेहि चाव गिण्णमा इत्यर्थः । अहवा सिद्धि वंगुलीहिं घेषवं त एकाप वेव गिण्णइ, अहवा 'येगामोसा' इति केचित्पठन्ति, तत्र न एके आमन्त्राः अनेकामन्त्रां अनेकस्पर्द्धा इत्यर्थः । 'अपेकरुवधुणव'चि अपेगपगारं कपेइ, अथवा अपेगाणि वत्याणि एगवो काळ्य पुणइ । तथा 'कुणइ पमाणपमाय'ति पुरिमेषु लोटकेषु वा यत्प्रमाणमुक्त तत्र प्रमाव करोति, एतदुक्त भवति-एान् पुरिमा वीन् न्यूनानपिक्रुन् वा करोति, 'संकिंते गणभोवगं कुब्ज'चि अङ्किता चासौ गणना च अङ्कितामणना तां अङ्कितामणनामुपमञ्छति वा प्रत्युपेक्षणा सा अङ्कितागणनोपगा सामेषगुणविशिष्टां न कुर्यात्, एतदुक्त भवति-पुरिमादयः अङ्किता-न चानाति कियन्तो गता इति ततो गणनां करोति, अथवाऽनामोगात् अङ्किते सति गणनोपगा-गणनामुपमञ्छतीति गणनोपगा तां गणनोपगा-गणनायुक्ता प्रत्युपेक्षणां करोति पुरिमादीन् गणयन्नित्यर्थः । शारागायेयम्, इदानीं मात्स्यकारः प्रतिपद व्याख्यानयमाह-

प्रद्वियिल अथन अट्टं गुह्याति 'अंतरायतं वा' अंतराहितं वा प्रद्विचित्तमुच्यते । 'पसिद्धिल'चि गय, पलवचि मण्यते-

१ मात्स्यकारं परोक्षं वा । २ एत्वं वा. पा १ । ३ अथं च कोर्षं वा. । ४ अतिरिक्तं वा । ५ अतिरिक्तं वा । ६ पा २. पु. ।

‘विसमगोहलंबकोणं व’त्ति विषमग्रहणे सति लम्बकोणं भवति वल्लं । ‘पलंब’त्ति गयं, लोला भण्यते, अत्राह—‘भूमी-
करलोलणया’ भूमौ लोलयति करे-हस्ते वा लोलयति प्रत्युपेक्षयन् । ‘लोल’त्ति गयं, ‘एगामोस’त्ति भण्यते, तत्राह—
‘कड्डुणगहणेगआमोसा’ मध्ये वल्लं गृहीत्वा तावदाकर्षणं करोति यावन्निमागशेषग्रहणं जातं, इयं ‘एगामोसा’ एकाघर्षण-
मित्यर्थः, अथाऽऽकर्षणे ग्रहणे चानेके आमोसा अनेकानि स्पर्शनानि, एतद्भुक्तं भवति—तद्वल्लमनेकधा स्पृशति ॥ एगा-
मोसत्ति गयं ‘अणेगरूवधुणण’त्ति भण्यते—

धुणणा तिण्ह परेणं बहूणि वा धित्तु एक्कई धुणइ । खोडणपमज्जणासु य संकियगणणं करि पमाई १६५ भा.

‘धुनना’ कम्पना ‘त्रयाणां’ पुरिमाणां परत उपरिष्टाद्यत्करोति, अत्र च त्रयाणां परत इति यद्भुक्तं तदेकवस्त्रापेक्षया,
बहूनि वा गृहीत्वा वल्लानि ‘एकीकृत्य’ यौगपथेन ‘धुनानि’ प्रस्फोटयति । ‘अणेगधुणण’त्ति भणित्तं, ‘कुणइ पमाणपमायं’ति
भणइ, तत्राह—‘खोडणपमज्जणासु य’ खोटेकेषु नवसु प्रमार्जनासु च नवसु प्रमादं करोति । “कुणइ पमाणपमायं”ति गयं,
‘संकिए गणणोवगं’ति भणइ, अत्राह—संकियगणणं करि पमाई’ शङ्किते सति गणनां करोति यः प्रमादी भवति, एव-

भियमित्थम्भूता प्रत्युपेक्षणा न कर्त्तव्येति स्थितं । किञ्चिदिष्टा पुनः कर्त्तव्या इति १, अत आह—
अणूणाइरित्तपडिलेहा अविच्चासा तहेव य । पढमं पयं पसत्थं सेसाणि ३ अप्पसत्थाणि ॥ २६९ ॥

5	5	5
1	5	5
5	1	5
1	1	5
5	5	1
1	5	1
5	1	1

अन्यूनानिर्दिष्टा अविपयसिन् प्रत्युपेक्षणा कर्षक्या, एमिष त्रिभिः पदैरष्टौ मङ्गाः सृष्टिताः तेषां त्रैषा स्थापना—
 एतेषां प्रथम पद प्रसस्त श्रेयासि तु 'मप्रशस्तानि' अनादेयानि । इदानीं माप्यकारः शुद्धाशुद्धप्रदप्रदर्शनायाह—
 नचि कृणा नचि रिता अविषम्यासा य पठमओ सुद्धो । सेसा ह्येति असुद्धा उवरिक्खा सत्त जे मगा ॥
 नापि न्यूना नाप्यनिर्दिष्टा अविपयसिन् च, अय प्रथमो मङ्गः शुद्धः, श्रेयं सुगम । इदानीं ये तेऽशुद्धाः सप्त
 मङ्गाः प्रदर्शितास्त एवं मरन्ति—
 खोटङणपमज्जणवेलासु चैव कृणाहिआ मुणेयथा । अरुणावासाग १ पुष २ परोप्पर ३ पाणिपडिलेहा ॥२७०

खोटका यदि ऊना अधिका वा क्रियन्ते ततोऽशुद्धता भवति, प्रमार्शना च नवसंहरण्यया यथूना अधिका वा क्रियते
 ततोऽशुद्धता भवति, वेत्तार्या च न्यूनायामधिकार्या वा प्रत्युपेक्षणायां क्रियमाणायामशुद्धा मङ्गका भवन्ति । एष च हे
 न्यूनाधिक्रा मरन्ति विधेयाः । आह—वेत्तार्या न्यूनाधिकार्या प्रत्युपेक्षणायां क्रियमाणायामशुद्धा मङ्गका भवन्ति । एष च हे
 प्रत्युपेक्षणा कर्षक्या १, तत्र केचनाहुः—'अरुणावासाग पुष' अरुणादावश्यक पूर्वमेव कृत्वा ततः अरुणोद्गमनसमये—प्रमास्फुट
 नवेत्तार्या प्रत्युपेक्षणा क्रियते १, अपरं त्वाहु—'अरुणोद्गमे सति—प्रमायां स्फुटितायां सत्यामावश्यक 'पूर्व' प्रथम कृत्वा
 ततः प्रत्युपेक्षणा क्रियते २, अन्ये त्वाहुः—'परोप्परं'ति परस्परं पथा सुत्तानि विगाह्यन्ते तदा प्रत्युपेक्षणा क्रियते ३, अन्ये
 १ कृष्णशत न्यूना भा. । २ सप्तदश भा । ३ स्फुटित्यर्था भा ।

त्वाहुः—‘पाणिपडिलेहा’ यस्यां वेलायां पाणिरैवा हृश्यन्ते तस्यां वेलायां प्रत्युपेक्षणा क्रियते ४ । सिद्धान्तवाद्याह—

एते उ अणाएसा अंधारे उगएविहु न दीसे । मुहरयनिसिज्जचोले कप्पतिगटुपट्टथुई सूरु ॥ २७१ ॥

एते सर्व एव ‘अनादेशाः’ असत्पक्षाः, यतः ‘अंधारे उगएविहु न दीसे’ अन्धारे प्रतिश्रये उद्गतेऽपि स्वये रेखा न हृश्यन्ते तस्मादसत्पक्षोऽयं, शेषं यक्षत्रयं सान्धकारत्वादेव दूषितमेव द्रष्टव्यं, तत्कस्यां वेलायां प्रत्युपेक्षणा कार्या ? इत्यत आह— ‘मुहरयनिसिज्जचोले कप्पतिगटुपट्टथुई सूरु’ ‘मुख’ इति मुखवन्निका ‘रय’ इति रजोहरणं ‘निसिज्जा’ रजोहरणस्योपरितनपट्टो ‘चोले’ति चोलपट्टकः ‘कप्पतिग’ति एक और्णिको द्वौ सौत्रिकौ, ‘टुपट्ट’ति संस्वारकपट्ट उत्तरपट्टश्च ‘थुई’ति प्रतिक्रमणसमाप्तौ ज्ञानदर्शनचारित्रार्थं स्तुतित्रये दत्ते सति एतेषां मुखवन्निकादीनां प्रत्युपेक्षणासमाप्त्यनन्तरं यथास्वर्यं उद्गच्छति एष प्रत्युपेक्षणाकालविभाग इति । यदुक्तं प्रागुपधेर्विपर्यासः प्रत्युपेक्षणायां न कर्त्तव्य इत्युसर्गतोऽभिहितं, तस्यापवादमाह—

पुरिसुवहिविच्चासो सागारिए करिज्ज उवहिवच्चासं । अपुच्छित्ता व गुरुं पडुवमाणेयरे वितहं ॥ २७२

तत्र विपर्यासो द्विविधः—पुरुषविपर्यासः उपधिविपर्यासश्च, तत्रोपधिविपर्यासप्रतिपादनायाह—‘सागारिए करिज्ज उवहिवच्चासं’ ‘सागारिके’ स्तेनादिके सत्यागते विपर्यासः क्रियते प्रत्युपेक्षणायां, प्रथमं पात्रकाणि प्रत्युपेक्ष्यन्ते पश्चाद्द्वन्नाणि । एवमयं प्रत्युषसि विपर्यासः प्रत्युपेक्षणायां, एवं विकालेऽपि सागारिकानागन्तुकाञ् ज्ञात्वा । इदानीं पुरुषविपर्यास उच्यते,

नशाह-‘ओषुच्छिवा व गुरु पद्ममाये’ आपृच्छ्य गुरुमात्मीयामुपचि ग्लानसक्ता वा प्रत्युपेक्षते, कदा ! अत आह-‘पहु-
 ह्माय’ परा आमिप्रहिहा उपधिप्रत्युपेक्षकाः ‘पहुंति’ पर्याप्यन्ते तदेव करोति ‘इतरे वितव’ति इतरेऽऽमिप्रहिहा यदा न
 रिषयासं इरगो वितय-अनाचारो भवति प्रत्युपेक्षमाणस्य ‘वितयं’ अनाचारो भवति इत्यर्थः, तत्र न केवल प्रत्युपेक्षणाकाले उपधि-
 पटिलेहण करेत्तो मिहो कह कुणइ जणवयकह वा । देइ व पञ्चक्खाण वाएइ सय पटिच्छइ वा ॥२७३

प्रत्युपेक्षना इति मयः कथां मेपुनसंबदां करोति अनपदकथां वा, प्रत्याक्ष्यान वा भाषकादेर्ददाति, ‘वाचयसि’
 इतिप्रमाणु पाठपरीत्यया, ‘सय पटिच्छति वा’ स्वय वा प्रतीच्छति-आत्मना वाऽऽस्लापक दीयमान प्रतीच्छति-गृह्णाति ।
 इत्यथ इत्यमान इरन्ने पेण्णामपि जीवनिक्कायानां विराषको भवति, अत आह-
 पुढवी आत्तन्नाए तेत्तवात्तजणस्सइतसाण । पटिलेहणापमत्तो छण्हपि विराहओ होइ ॥ २७४ ॥

मुग्धा ॥ इयं पुनः षण्णामपि क्कायानां विराषकः १, अत आह-
 घटगाइपलोहणया सट्टिअ अगणी यधीय कुयाई । उदगगया व तसेयर उम्मुग सघह झावणया ॥२७५॥

१ अट्टिअण्ण उरं भा. अ. ३ । २ एणव इरंरं भा. अ. ३-२ । ३ षण्णामपि क्कायानां भा. अ. ३-२ । ४ ओसुव भा., सुम्मुग अ. ३ ।

स हि साधुः कुम्भकारादिवसतौ प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्ननुपयुक्तस्तोषघटादि प्रलोठयेत्, स च तोयभृतो घटो मृत्तिकाग्नि-
 बीजकुन्धादीनामृपरि प्रलुठितस्ततश्चैतान् व्यापादयेत्, यत्राग्निस्तत्र वायुरप्यवश्यंभावी, अथवाऽनया मङ्गुया षण्णां कायानां
 व्यापादकः 'उदगगता व तसेतर' चि योऽसौ उदकघटः प्रलोठितस्तदुद्धृत्वा एव त्रसा भवन्ति पूतरकादयः 'इतर' चि वनस्पतिकायश्च,
 तथा वस्त्रान्तेन चोल्मुकं 'संघट्टयेत्' चालयेत् ततश्च 'झावणय' चि तेनोल्मुकेन चालितेन सता प्रदीपनकं संजातं ततश्च संयमात्म-
 विराघना जातेति । अथोपयुक्तः प्रत्युपेक्षणां करोति ततश्च एतेषां एव षण्णां जीवनिकायानामाराधको भवति, एतदेवाह—

पुढवी आउक्काए तेऊवाऊवणस्सइतसाणं । पडिलेहणमाउत्तो छणहंऽपाराहओ होइ ॥ २७६ ॥

सुगमा ॥ नवरम् 'आराधकः' अविराधको भवति । न केवलं प्रत्युपेक्षणा, अन्योऽपि यः कश्चिद् व्यापारो भगवन्मते
 सम्यक् प्रयुज्यते स एव दुःखक्षयायालं भवति, एतदेवाह—

जोगो जोगो जिणसासणंमि दुक्खक्खया पउंजंतो । अण्णोणमबाहाए असवत्तो होइ कायवो ॥ २७७ ॥

योगो योग इति वीप्सा, ततश्च व्यापारो व्यापारो जिनशासने प्रयुज्यमानो दुःखक्षयाय 'प्रयुज्यमानः' क्रियमाणः
 कथम् ? 'अन्योऽन्याबाधया' परस्परापीडया, एतदुक्तं भवति—यथा क्रिया क्रियमाणाऽन्येन क्रियान्तरेण न बाध्यते एव-
 मन्योऽन्याबाधया प्रयुज्यमानः 'असवत्तो' असपत्नः अविरुद्धो भवति कर्त्तव्य इति । इदानीं फलं प्रदर्शयन्नाह—

^१ कारशालादौ वसतो आ. पा. १-२ । २ स्तरता एव आ. पा १-२ ।

जोगे जोगे जिणसासणमि दुक्खस्वया पउजते । एकिकमि अणता वट्ठता केवली जाया ॥ २७८ ॥
मुग्गा । नरप्-एकैस्मिन् 'योगे' व्यापारे वर्धमाना अनन्ताः केषलिनी जाया इति ॥
एव पडिलेवता अईयकाले अणतगा सिद्धा । चोयगवयण सयय पडिलेहेमो जओ सिद्धी ॥ २७९ ॥

एव प्रत्युपेयणा कुंन्तोऽतीवकालेऽनन्ताः सिद्धाः । एवमाचार्येणोक्ते सति 'चोयगवयण' अत्र चोवकवचन-चोवक-
पय, किं ननु ? इत्याह- 'सतत पडिलेहेमो' येष प्रत्युपेयणाप्रमाषादनन्ताः सिद्धास्ततः सततमेव प्रत्युपेयणामेव कर्मः,
किमन्येन योगेनानुष्ठितेन !, यतस्त्व एव सिद्धिर्मवति । आचार्यः प्राह—
सेसेसु अवट्ठतो पडिलेवतोवि देसमारोहे । जइ पुण सव्वाराहणमिच्छसि तो ण निसामेहि ॥ २८० ॥

येषु योगेषु अवर्धमानः सम्पद् द्राक्षोक्तेन न्यायेन प्रत्युपेयणां कुर्वन् अपि देवत आराधक एवासौ, न तु सर्वमाराधित
मयति, तन यदि पुनः संपूर्णाराधनामिच्छसीत्यादि सुगम । कय ष सर्वााराधको भवति ? अत आह—
पचिदिण्हिं गुत्तो मणमार्इतिविहकरणमाउत्तो । तव नियमसजममि अ जुत्तो व्वाराहओ होइ ॥ २८१ ॥

पञ्चभिरिन्द्रियैर्गुणो मनमादिना त्रिषुधन कल्पेन 'आपुक्का' यत्नवान् तपसा-द्रावद्वयधेन युक्तः नियमः-इन्द्रिय-
नियमो नोऽिन्द्रियनियमस्य तेन युक्ता, सुयमाः-सुपुद्गलप्रकारः पुत्रविष्णवो आठकाओ तेठकाओ वाठकाओ वणस्सइकाओ

नेहंदिद्यतेइंदियचउरिंदियपंचिंदियअजीवकायसंजमो पेहाउप्येहापमज्जणं परिहुावणं मणवइकाए । अत्र संयतः सन् मोक्षस्या-
 राधको भवति प्रव्रज्याया वाऽऽराधकः । द्वारगाथेयम् । इदानीं भाव्यकार एतां गार्थां प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्र
 'पंचिदिदिहिं गुत्तो'ति प्रथममवयवं व्याख्यानयन्नाह—

इंदियविसयनिरोहो पचेसुवि रागदोसनिगहणं । अकुसलजोगनिरोहो कुसलोदय एगभावो वा ॥१६७

इन्द्रस्यामूनि इन्द्रियाणि तेषां विषयाः—शब्दादयः तेषां यो निरोधः सा पञ्चेन्द्रियगुप्तिरभिधीयते, अयमप्राप्तानां
 शब्दादिविषयाणां निरोधः, तथा 'पचेसुवि रागदोसनिगहणं'ति तथा 'प्राप्तेषु' गोचरमागतेष्वपि शब्दादिविषयेषु राग-
 द्वेषयोर्निग्रहणं यत्सा पञ्चेन्द्रियगुप्तता, तत्रेष्टशब्दादिविषयप्राप्तौ रागं न गच्छति अनिष्टशब्दादिविषयप्राप्तौ द्वेषं न गच्छति,
 मणिता पञ्चेन्द्रियगुप्तता, इदानीं 'मणमार्हतिविहकरणमाउचो' भवति, तत्राह—'अकुसलजोगनिरोहो' अकुशलानाम्—
 अशोमनानां मनोवाक्काययोगानां—व्यापाराणां यो निरोधः सा त्रिविधकरणाद्युक्तता, तथा 'कुसलोदय'ति कुशलानां—
 प्रशस्तानां मनोवाक्कायव्यापाराणां य उदयः सा त्रिविधकरणाद्युक्तता, तथा 'एगभावो व'त्ति न कुशलेषु योगेषु प्रवृत्तिर्ना-
 प्यकुशलेषु योगेषु प्रवृत्तिर्या मध्यस्थता सा वा त्रिविधकरणगुप्तता । मणिता त्रिविधकरणगुप्तता इदानीं 'तव'त्ति मण्यति—
 अर्द्धभतरबाहिरगं तवोवहाणं दुवालसविहंपि^३ । इंदियतो पुवुत्तो नियमो कोहाइओ बिइओ ॥१६८॥

१ °करणगुप्तता आ. पा १ । २ सा त्रिविधं आ. पा. १-२ । ३ लु आ. पा. १, ति ल १ ।

अभ्यन्तरं शाप च यत्पुत्र उपपानम्-उपपद्यतीत्युपपानम्-उपफरोतीत्यर्थः, तर्धपठपधान द्वादशविधमपि तप उच्यते । तस्यो गजो, नियमो मण्णति, स च द्विविधः-इन्द्रियनियमो नोइन्द्रियनियमश्च, तत्रेन्द्रियतः-इन्द्रियाण्यङ्गीकृत्य पूर्वोक्तो नियमः, 'नोहाहाओ पिइमो'सि द्वितीयो नोइन्द्रियनियमः क्रोधादीनां, आदिप्रहसान्मानमायालोभा गृह्यन्ते, एतेषां नियमो-निरोधः । नियमोचि गप, इदानीं सत्रमो मण्णइ, स च सप्तदशप्रकारस्तत्राह—
पुढाविदगअगणिमाठअवणस्सईधित्तिचठक्कपच्चिदी । अजीवि पोत्थगाइसु गहिपसु असजमो जेण ॥१६९

पुढाविदगअगणिमाठअवणस्सईधित्तिचठक्कपच्चिदी । अजीवि पोत्थगाइसु गहिपसु असजमो जेण ॥१६९
गृहीतय असंपमो भवति येन तत्र प्राण, आदिशब्दात् इत्यपणग संषपणग वग्मपणग च, एतेषु अपरिगृहीतेषु संयमः, परिगृहीतेषु असंपमः । तथा—
पेहिच्चा सजमो बुच्चो उपेहिच्चावि सजमो । पमज्जिच्चा सजमो बुच्चो परिट्टुविच्चावि सजमो ॥ १७० ॥ भा०

पेयासंपमः-बभ्रुषा यन्निरूपणं, ततश्चैव पूर्वं बभ्रुषा निरूपयतः प्रेषासयम उक्तः । 'उपेहिच्चावि सजमो'सि उपेक्षा द्विप्रक्षारा ता इतः संयम उक्तस्तां च बहवति । 'पमज्जिच्चा संजमो बुच्चो'सि प्रमार्जयतः संयम उक्तः । 'परिट्टुविच्चावि संजमो'सि 'परिष्ठापयतः' परित्यजतोऽपि पानकादि अतिरिक्त संयम उक्तः, एवमेते चतुर्दश, मनोवाकायसंयमश्च त्रिविध
१ उपेक्षयान् भा., एव एव उपपानं प १ । २ श्लेषरिक्तः भा वा. १-२ पु. १ । ३ निबन्धितः क १ वा. २ । ४ तत्पणमं च भा ।

उक्त एव द्रष्टव्यः । इदानीं भाष्यकृद्वाख्यानयति-प्रथमगार्थः एकाकारिणिकगमनयतनायामुक्तः, अजीवपुस्तकादि-संयमोऽपि अचित्तवनस्पतिगमनयतनायां व्याख्यात एव द्रष्टव्यः, इदानीं यदुपन्यस्तं 'पेहिता संयम' इत्यादि तत्र क्वचिद्वाख्यातमिति व्याख्यानयन्नाह—

ठाणाइ जत्थ चेए पुवं पडिलेहिऊण चेएज्जा । संजयगिहिवोयणाचोयणे य वावारओवेहा ॥१७१॥ भा०

स्थानं-ऊर्ध्वस्थानं कायोत्सर्गादि, आदिग्रहणान्निषीदनं त्वगवर्त्तनस्थानं च गृह्यते, तत्स्थानादि यत्र चेतयते 'चित्ती संज्ञाने' जानाति चेषते करोति कर्त्तुमभिलषतीत्यर्थः, तत्र पूर्वं-प्रथमं प्रत्युपेक्ष्य-चक्षुषा निरीक्ष्य ततश्चेतयते स्थानं कायोत्सर्गादि, आदिग्रहणान्निषीदनस्थानं त्वगवर्त्तनस्थानं च, उक्तः प्रेक्षासंयमः, इदानीं उपेक्षासंयम उच्यते, सा चोपेक्षा द्विविधा, कथं?—संयतव्यापारोपेक्षा गृहस्थव्यापारोपेक्षा च, तत्र च यथासंख्यं चोदनाचोदनविषया, संयतस्य चोदनविषया व्यापारोपेक्षा, गृहस्थस्य चाऽचोदनविषया व्यापारोपेक्षा, एतदुक्तं भवति-साधुं विषीदन्तं दृष्ट्वा संयमव्यापारेषु चोदयतः संयतव्यापारोपेक्षा, उपेक्षाशब्दश्चात्र 'ईक्ष दर्शने' उप-सामीप्येनेका उपेक्षा, तथा गृहस्थव्यापारोपेक्षा, गृहस्थमधिकरण-व्यापारेषु प्रवृत्तं दृष्ट्वाऽचोदयती गृहस्थव्यापारोपेक्षा उच्यते, उपेक्षाशब्दश्चात्रावधीरणायां वर्त्तत इति । इदानीं 'परिद्विवित्तावि संजमो'ति व्याख्यायते, तत्राह—

उवगरण अइरेग पाणार्ई वाऽववहु सजमणा । सागारियऽपमज्जण सजम सेसे पमज्जणया ॥ १७२ ॥
 'उपकरण' बद्धादि यवतिरिक्तं गृहीत तथा 'पाणार्ई वा' तथा पानकादिषा यदतिरिक्तं गृहीत तत्र 'अववहु'पि परित्य-
 ज्य, किं ?—'सजमणा' संयमो भवतीति, आदिप्रश्नात्प्रक शक्तिरिक्त परित्यज्य संयमः । इदानीं "पमज्जिणापि संबमो"
 व्याख्यायते—'सागारियऽपमज्जण संबमो' सागारिकाणामप्रवो यस्यादाऽप्रमार्जनमसाधेष संयमः, 'सेसे पमज्जणय'पि 'श्रेयेषु'
 सागारिह्ययमाधेषु प्रमार्जनैव संयमः । इदानीं योगत्रयसंयमप्रतिपादनायाह—
 जोगतिग पुव्वमणिअ समत्तपडिलेहणाए सज्झामो । चरिमाए पोरिसीए पडिलेहे ताहे पत्तवुग ॥१७३॥

योगत्रय पूर्वमेव 'व्याख्यात, 'मज्झमाइतिविहरणमातपो' इत्यस्मिन् ग्रन्थे, अत्रापि तथैव द्रष्टव्य । उक्तः सप्तदशप्रकारः
 संयमः, तत्रप्रतिपादनाद्योक्ता वस्त्रप्रत्युपेक्षणा, तत्समाप्तौ च किं कर्षकमित्यत आह—'समत्तपडिलेहणाए सज्झामो' समा-
 प्त्यायां प्रत्युपेक्षणायां स्वाभ्यायः कर्षक्यः सूत्रयोरुत्पीर्ययः पादोनप्रारं यावत् । इदानीं पात्रप्रत्युपेक्षणायाह—'चरिमाए' चरि-
 मायां पादोनपौरुष्यां प्रत्युपेक्षेत 'ताहे'पि तदा तस्मिन् काले स्वाभ्यायानन्तरं पात्रकद्वितय प्रत्युपेक्षते । इदानीं यदुक्तं
 'चरिमापौरुष्यां पात्रकद्वितयं प्रत्युपेक्षणीयं' तत्र पौरुषी एष न ज्ञायते किंप्रमाणा ? अतस्तत्प्रतिपादनायाह—
 पोरिसिपमाणकालो निच्छयववहारिमो जिणक्खामो । निच्छयओ करणजुओ ववहारमतो पर वोच्छ ॥

पौरुष्याः प्रमाणकालो द्विविधः, निश्चयतो व्यवहारतथ ज्ञातव्यः, तत्र 'निश्चयतो' निश्चयनयामिप्रायेण करणयुक्त-

गणितन्यायात्, अतः परं 'व्यावहारिकं' व्यवहारनयमतेन वक्ष्ये । तत्र निश्चयपौरुषीप्रमाणकालप्रतिपादनायाह—
अथणार्द्यदिणगणे अट्टगुणेगट्टिभाइए लद्धं । उत्तरदाहिणमाई पोरिसि पयसुड्डझपवखेवा ॥ २८३ ॥

! A दक्खिणानयने उत्तरायणदिनानि उत्तरायणे दक्खिणायनदिनानि मीलयित्वा गणयन्ते, स च राशिरष्टभिर्गुण्यते, एकपञ्चा भागो द्वियते, लब्धेऽङ्गुलानि, द्वादशाङ्गुलैः पादः, यावत्पुनरपि मकरदिने ४ पादाः । (दाहिणचि-कर्कदिने २ पादौ, शेषेषु पदशुद्धिप्रक्षेपौ) इदानीं व्यवहारतः पौरुषीप्रमाणकालप्रतिपादनायाह—

आसाढे मासे दुपया पोसे मासे चउत्पया । चेत्तौसोएसु मासेसु तिपया होइ पोरिसी ॥ २८४ ॥

१ व्यावहारिको भा. ल. १ पा. १ । २ 'सोष्णा' ल. १ । ३ यावता भवति उत्तरति मकरदिने ४ पादाः आ. ल. २ । ४ चित्तासोएषु भा. ल. २ ।

A अयनं-उत्तरायणं दक्षिणायनं च तस्य अतीतदिनानि-अतीतदिवसाः तेषां गणः सर्वोत्कृष्टतः त्र्यशीतिशतं तच्चाष्टगुणं जातं चतुर्दशशतानि चतुःषड्यधिकानि तत्र चैकषष्ट्या भागे हृते लब्धानि चतुर्विंशत्यङ्गुलानि, तत्रापि द्वादशभिर्ङ्गुलैः पादमिति द्वे पादे जाते, एतयोश्चोत्तरायणादौ दक्षिणायनादौ च 'पय'त्ति पदोः शुद्धिः प्रक्षेपश्च, तत्र उत्तरायणप्रथमदिने चत्वारि पदानि आसन् ततस्तन्मभ्यात् पदद्वयोत्सारणे कर्कसंक्रान्तिदिने पदद्वयं संजातं, दक्षिणायने द्वे पदे अभूतां तन्मध्ये च द्वयोः प्रक्षिप्तयोर्मकरसंक्रान्तौ जातानि चत्वारि पदानि, इदमुत्कृष्टदिनयोः पौरुषीमानं, मध्यमदिनेष्वपि स्वधिया भावनीयं । इदानीं व्यवहारतः पौरुषीप्रमाणकालप्रतिपादनायाह-(प्रत्यन्तरे सुगमो यथार्थबोधको ग्रन्थोऽयमिति)

आपादे मासे पौर्णमास्या द्विपदा पौष्णी भवति, पद ४ द्वावधाहुल द्वाह, पौषे मासे पौर्णमास्या चतुष्पदा पौष्णी भवति तथा
 वैत्राम्बुजपौर्णमास्या त्रिपदा पौष्णी भवति ॥ इदानीं कियती इतिः कियस्तुः विनेपुः १: कियती वा हानिरेवत्प्रतिपादयमाह—
 अगुल सत्तरत्तेण पक्खेण तु दुअगुल । वड्डए हायए षावि मासेण चउरगुल ॥ २८५ ॥

आपादपौर्णमास्या चारस्माहुल सत्तरत्तेण वदति, पथेज अहुलद्वय वदति, तथा मासेनाहुलचतुष्टय वदति, इय च इति
 रुचरोत्तरं तावमेवा पावत्तौपमासपौर्णमास्या पदचतुष्टयेन पौष्णी क्वाति, हानिरपि पौषपौर्णमास्याः परत एषमेव द्रष्टव्या,
 पदुवाहुल सत्तरत्तेणपत्रियते, पथेनाहुलद्वय, मासेनाहुलचतुष्टयमपत्रियते, एषमिय हानिरुचरोत्तरं तावमेवा पावदापादपौर्ण
 मास्या द्विपदा पौष्णी जायेत । स्थापना वेयम्-आसाहपुष्णिमाए पद २ पौष्णी, सावणपुष्णिमाए पद २ अंगुल ४,
 मइवयपुष्णिमाए पद २ अंगुल ८, आसोयपुष्णिमाए पद ३, कृत्तियपुष्णिमाए पद ३ अंगुल ४, मग्गसिपुष्णिमाए
 पद ३ अंगुल ८, पोसपुष्णिमाए पद ४, एत्तिय जाव बुद्धी होए । माहपुष्णिमाए पद ३ अंगुल ८, फेम्पुष्णिमाए पद ३
 अंगुल ४, वेचपुष्णिमाए पद ३, वइसाहपुष्णिमाए पद २ अंगुल ८, ज्येष्ठ(वेष्ठ)पुष्णिमाए पद २ अंगुल ४, आसाहपुष्णिमाए पद ३
 २, इत्तिय जाव हाणी । ईरसंबच्छरे दिन ३६६, अयण्ये दि १८३ तत्तदि. ३१, मासे दि ३०, मावस्यो इमो-सावणस्स
 पढमदिवसाओ आरब्भ बुद्धी जवा भवति तदा दिवसे अंगुलस्स सचमो मागो किंपूजो वड्डए, जेवा तण हाणी तदा
 एवमेव अंगुलस्स सचमो मागो किंपूजो हायति, इमं मणिय होए-सावणस्स पढमदिये होदि पयदि पोरिसी अंगुलस्स य

१ जायते जा. ७ ३ । २ इतो आरम्भ हाणी जाव अंगुल पा ३ । ३ मवत्तो जा. पा १ । ४ किंपिण्णो जा. ७. ३ । ५ इमे मणिव जा. ७ ३ ।

सत्तमभागेण किंचूणेण अहिया, एवं वितियदिवसे दो पयाइं दो अ सत्तमभागा अंगुलस्स किंचूणा, एवं तइये दिवसे दो पयाइं अंगुलस्स य सत्तभागा तिणिण किंचूणा, एवं एयाए बुड्डिए ताव जाव सावणपुणिमाए दो पयाइं चचारि य अंगुलाइं बुड्डी जाया, एवं इमाए कमबुड्डीए ताव नेयवं जाव पोसमासपुणिमा । तत्थ य चउप्पया पोरिसी, ततो परं माहपढस-दिवसाउ आरब्भ हाणी एतेन चैव कमेण नायवा जाव आसाढपुणिमा । आह-इदमुक्तं सप्तभिदिंवसैरञ्जुलं चद्धते, तथा पक्षेणाञ्जुलद्वयं वर्द्धते इत्युक्तं, तदयं विरोधः, कुतो?, यदा पक्षेणाञ्जुलद्वयं वर्द्धते तदाऽञ्जुलं सप्तभिः सार्द्धदिवसेवर्द्धते?, आचार्य आह, सत्यमेतत्, किन्त्वनैतैत्प्रख्याप्यते-वरं किञ्चिद्द्वयायां पौरुष्यां पारितं मा भून्न्यूनायां, प्रत्याख्यानमङ्गमयात्, न्यूनता च पौरुष्यां एवं भवति, यदि याऽसौ मातुमारब्धा छाया तस्यां यदि प्रदीर्घायां भुङ्क्ते तदा न्यूना पौरुषी, अधिका च तदा भवति यदा सा छाया स्वल्पा भवति । अधुना येषु मासेष्वहोरात्राणि पतन्ति तान् मासान् प्रतिपादयन्नाह—

आसाढबहुलपक्खे भद्दवए कत्तिए य पोसे य । फग्गुणवइसाहेसु य बोधवा ओसरत्ताओ ॥ २८६ ॥

आषाढस्य मासस्य बहुलपक्षे-कृष्णपक्षेऽहोरात्रं पतति, तथा भाद्रपदत्रहुलपक्षे कृष्णपक्षे अहोरात्रं पतति तथा कार्तिक-बहुलपक्षे पौषत्रहुलपक्षे फाल्गुनत्रहुलपक्षे वैशाखत्रहुलपक्षे चैतेषु अहोरात्राणि पतन्ति । 'ओमस्त्वं' अहोरात्रं, न च तैरहोरात्रैः पतद्भिः पौरुष्या न्यूनता वेदितव्या, अस्यार्थस्य ज्ञापनार्थमिदमुक्तं । एवं तावत्पौरुष्याः प्रमाणमुक्तं, या तु

१ किञ्चिष्णुणेण आ ल २ । २ किञ्चिष्णुणा, एव एयाए आ. ल. १ पा. १ । ३ ०र्थस्त्वाह आ. ल. २ पा. १ । ४ ०भवेत्तत् ल. १ । ५ नैव तत् आ ल २ । ६ ०भ्यामेव आ ल २ । ७ ०पक्षे कार्तिके आ. ल. २. पा. १-२ । ८ चाहोरात्राणि आ. ल. २ पा. १ ।

पुनश्चरमपौष्ठी मा कियत्प्रमाणा भवतीत्यवस्तत्स्वरूप प्रतिपादनायाह—

जिट्टामूले आसाढसावणे छहिं अगुलेहिं पडिलेहा । अट्टहिं वितिमतियमि अ तइए दस अट्टहिं चउरत्ये॥

जेष्ठामूले मासे तथाऽऽषाढे श्रावणे च पदिमरशुलैर्याश्रदथापि पौष्ठी न पूर्यते तावश्चरमपौष्ठी भवति । 'अट्टहिं वितिमति-
यभि'षि मात्रपदे अक्षयुनि फार्शिके च तस्मिन् द्वितीयत्रिकेऽष्टमिश्रुलैर्याश्रदथापि पौष्ठी न पूर्यते तावश्चरमपौष्ठी भवति ।
'गतिए दम'षि मार्गश्रिरे पौषे माघे च एतस्मिन् तृतीये त्रिके दशमिश्रुलैर्याश्रदथापि पौष्ठी न पूर्यते तावश्चरमपौष्ठी
भवति । 'अट्टहिं चउरत्ये'षि फाल्गुने चैत्रे वैशाखे च अस्मिन्मनुष्ये त्रिकेऽष्टमिश्रुलैर्याश्रदथापि पूर्यते पौष्ठी तावश्चरमपौष्ठी
भवति, एतस्यां चरमपौष्ण्यां पात्रकाणि प्रतिलेख्यन्ते । स च पात्रकप्रत्युपेक्षणसमये पूर्वं एन व्यापारं करोतीत्यव आह—
उवठजिकण पुव तछेसो जइ करेइ उवओग । सोएण चक्खुणा घाणओ य जीहाएँ फासेण ॥२८८॥

'उपपुन्य' उपयोग दत्त्वा पूर्वमेव, यदुत मयाऽस्यां वेलायां पात्रकाणि प्रत्युपेक्षणीयानीत्येवमुपपुन्य पुनः 'तछेइय एव'
प्रत्युपेक्षायामिह एव 'अभि'षि 'पति' प्रवृत्तितः पात्रकसमीपे उपविश्य 'उपयोगं'करोति' मति व्यापारयति, क्वय ?—
'धोयेण' धोयेन्द्रियेण पात्रके उपयोगं करोति, कदाचिच्चत्र अमरादि गुह्यन्त नृणोति, पुनस्त यतनयाऽपनीय तस्यात्रक
प्रत्युपेक्षते, तथा चपुषा उपयोगं ददाति कदाचिच्चत्र सुपक्केस्केरादिरजो भवति, तवस्तघतनयाऽपनयति, घ्राणेन्द्रियेण

चोपयोगं करोति कदाचित्त्र सिंसुचकादिर्मदितो भवति पुनश्च घ्राणेन्द्रियेण ज्ञात्वा यतनयाऽपनयति, जिह्वया च रसं ज्ञात्वा यत्र गन्धस्त्र रसोऽपि गन्धपुद्गलैरोष्ठो यदा व्याप्तो भवति, तदा जिह्वया रसं जानातीति, स्पर्शनेन्द्रियेण चोपयोगं ददाति कदाचित्त्र मूषकादिः प्रविष्टस्तनिःश्वासवायुश्च शरीरे लगति, ततश्चैवमुपयोगं दत्त्वा पात्रकाणि प्रत्युपेक्षते ॥ इदानीं भाष्यकृतिकञ्चिद्वाख्यानयन्नाह—

पडिलेहणिया काले फिडिष् कछाणगं तु पच्छित्तं । पायस्स पास बिट्ठो सोयादुवउत्त तल्लेसो ॥१७४॥ भा.

प्रत्युपेक्षणाकाले 'फिटिते' अतिक्रान्ते एकं कल्याणकं यतः प्रायश्चित्तं भवति अतः पूर्वमुपयोगं प्रत्युपेक्षणाविषयं करोति । किंविशिष्टोऽसौ उपयोगं करोतीत्यत आह—'पायस्स पास बिट्ठो' पात्रकस्य पार्श्वे उपविष्टः श्रोत्रादिभिरुपयुक्तस्तल्लेश्यः—तच्चित्तो भवतीति । कथं पुनः पात्रकप्रत्युपेक्षणां करोतीत्यत आह—

मुहणंतएण गोच्छं गोच्छगर्गहिअंगुलीहिं पडलाइं । उक्कुडुयमाणवत्थे पलिमन्थाईसु तं न भवे ॥२८९॥

'मुहणंतएण'चि रजोहरणमुखवस्त्रिकया 'गोच्छं' वक्ष्यमाणलक्षणं प्रमार्जयति, पुनस्तदेव गोच्छकमङ्गुलीभिर्गृहीत्वा पटलानि प्रमार्जयति । अत्राह परः—उक्कुडुयमाणवत्थे' उक्कुडुकः सन् 'भाजनवस्त्राणि' गोच्छकादीनि प्रत्युपेक्षयेत् यतो वस्त्र-प्रत्युपेक्षणा उक्कुडुकैर्नैव कर्तव्या, आचार्य आह—'पलिमंथाईसु तं न भवे' तदेतन्न भवति यच्चोदकेनोक्तम्, यतः पलिमन्थः

१ सुरमकादिं भा. ल. १-पा. १, सुरसुरकादिं पा. २ । २ °पेक्षयन्ते । ३-४ पासु आ । ५ °गतिअगुलीउ ल १-२ पु. । ६ °स्तमेव पा. १-२ ।

सुशार्पयोर्भवति, कयं ? प्रथमसप्तौ पादप्रोच्छन्ने निपीदति पश्चात् पात्रकवत्प्रत्युपेक्षणायाद्युत्कटुको भवति पुनः पात्रक-
 प्रत्युपेक्षणायां पादप्रोच्छन्ने निपीदति, एवं तस्य साधोभिरपतः सुशार्पयोः पल्लिमन्वो भवति ततः पादप्रोच्छन्ने निषण्णे-
 नैव पात्रकवत्प्रत्युपेक्षणा कर्तव्येति ॥ ततः किं करोतीत्यत आह—

चउकोण भाणकण पमज्व पापत्सैरीइ त्तिगुण तु । माणस्स पुप्फग तो इमेहिं कज्जेहिं पडिलेहे ॥२९०॥

पटलानि प्रत्युपेक्ष्य पुनर्गोच्छकं शामहस्तानामिकाङ्गुर्या एहाति ततः पात्रककेसरिकां—पात्रकषुखवसिकां पात्रकस्यामेव
 गृह्णाति 'वत्तकोण'पि चतुरः पात्रकन्वकोणान् संशर्योपरिस्वापितान् प्रमार्जयति, पुनर्माधनस्य कर्षं प्रमार्जयति, पुनश्च
 पात्रककेसरिकयैव 'तिगुणं' विस्रै एव धारा बाहवोऽभ्यन्तरतश्च विस्र एष धाराः प्रमार्जयति, ततः 'माणस्स' पात्रकस्य 'पुप्फक'
 पुष्प ततः एतानि वक्ष्यमाणलक्षणानि कार्याणि यदि न भवन्ति ततः प्रथम इच्छन् पात्रकस्य प्रत्युपेक्षेत् । हानि पुनस्तानि
 कार्याणि ? अत आह—

मूसगरयउक्केरे, घणसत्ताणए इय । उदए महिया पडिवत्तिओ ॥ २९१ ॥

कदाचिपत्र मूपकोत्केरानो लग्न भवति ततस्तपंतनयाऽपनीयते, तथा शनाः सन्तानको वा—कदाचित् तरय कोल्लिअत्

१ यतः अत पाद आ क २ पा. १-२ घु. २ शीत आ क. १ । ३ विस्रो वाए आ पा २ । ४ प्रत्युपेक्षते आ पा २ ।
 ५ कोल्लिअत्तु पा २ ।

तुयं लग्नं होह तद्यतनयाऽपनीयते । तथा 'उदए'त्ति कदाचिदुदकं लग्नं भवति, सार्द्धीया भूमेरुन्मज्ज्य लगति, तत्र यतनां वक्ष्यति, 'मड्डिआ चेव' तथा कदाचिव मृत्तिका गृहकारिकायाः संबन्धिनी लगति तत्र यतनां वक्ष्यति, एवमेताः प्रतिपत्तयः—प्रकारा—भेदा यदि न भवन्ति ततो बुध्नं प्रत्युपेक्षते । कुतः पुनरुत्केरादिसम्भवः ? इत्यत आह—

नवगनिवेसे दूराउ उक्केरो मूसएहिं उक्किण्णो । निद्धमहि हरतणू वा ठाणं भेत्तूण पविसेज्जा ॥२९२॥

'नवगणिवेसे' यत्र ग्रामादौ ते साधव आवासिताः स नवः—अभिनवो निवेशः कदाचिद्भवति, तत्र च पात्रकसमीपे मूषकैरुत्केर उत्कीर्णस्तेन रजसा पात्रकं गुण्ढ्यते । 'मूसगरयउक्केरे'त्ति मणियं । 'निद्धमहि हरतणू वा' तथा स्निग्धायां—सार्द्धीयां भुवि 'हरतणू वे'त्ति सलिलबिन्दव उन्मज्ज्य लगन्ति ततो भुव उन्मज्ज्य पात्रकस्थापनकं भिन्त्वां प्रविशेत् स लग्नो भवेत् तद्यतनां वक्ष्यति । 'उदए'त्ति गयं, इह कस्मादुदकमस्थान एवोक्तम् ? उच्यते, पृथिवीकायस्य घनसन्तानस्य च तुल्ययतना-प्रतिपादनार्थम् । तथा—

कोत्थलगारिअघरगं घणसंताणाइया व लग्गेज्जा । उक्केरं सट्टाणे हरतणु चिट्ठेज्जा जा सुक्को ॥२९३॥

'कोत्थलकारिकागृहकं' गृहकारिका गृहकं मृन्मयं करोति तत्र यतनां वक्ष्यति । 'मड्डिए'त्ति मणिञ्जं, घनसन्तानिका वा कदाचिच्छगति घणसंतानिया लग्गा, आदिशब्दात्तदण्डकादिः । इदानीं सर्वेषामेवैतेषां यतनां प्रतिपादन्याह—'उक्केरं सट्टाणे'

मृपञ्चेत्करः स्वस्थाने मुच्यते-यतनया मृपञ्चेत्करमप्य एव स्थाप्यते प्रमृन्य । 'हरणू' अथ हरतनुः अथस्तात्सखिलबिन्दव उन्मज्ज्य तथास्त्वस्तावत्प्रतिपालयति यावदेते द्योयमृगणञ्छन्ति, ततः पश्चात्प्रात्र प्रत्युपेक्षते । 'तवण'पि गय ॥

इयरेसु पोरिसितिग सचिक्खावेतु तच्चिअ छिंदि । सव वावि विगिचइ पोरण मडिअ ताहे ॥ २९४ ॥

'इपरेसु' पि क्षेत्रलकारिआषसंवाभियारीण 'पोरिसितिग सचिक्खावेतु' पि प्रात्रकस्यापनादेस्तावन्मात्र छित्त्वा परित्यज्यते । 'सव वावि विगि वेतु' प्रतियोन्य, यदि तावत्याऽपि वेतया नपैति ततः प्रात्रकस्यापनादेस्तावन्मात्र छित्त्वा परित्यज्यते । 'सव वावि विगि वति' मन्येषां वा प्रात्रकस्यापनादीनां सद्भावे सर्वमेव तत्प्रात्रकस्यापनादि परित्यज्यति । 'पोराण मडिअं ताहे'पि अथ वत्क्षेत्रलकारिगृहक न सधेनतया मृषिकया छुत क्रिन्तु पुराममृषिकया तवस्तां पुराणां मृषिकं 'ताहे'पि तस्मिन्नेव प्रति लेखनाकालेऽपनयति यदि तत्र कृषिक्यास्तया न प्रवेशिता इति । पत्त पमञ्चिकर्णं अतो घाहिं सइ तु पप्फोडे । केइ पुण तिपिण धेरे चउरगुल भूमिं पढणमया ॥ २९५ ॥

इदानीं तत्प्रात्रक प्रात्रकेशरिक्त्या-प्रात्रकमुल्लवस्रिक्त्या विस्रो वारा बाणतः प्रमृन्य संपूर्णस्त्रितो इत्ये स्वापयित्वा अम्यन्तरतस्रयो वाराः पुनः समन्वितस्त प्रमृन्य ततः 'सइ तु पप्फोडे'पि सच्छू-एकां वारामधोमुन्न कृत्वा पुज्जे प्रस्फोटयेत्, एव केविदाचार्यां वुरते, केचियुनराचार्या एत्र मणन्ति, पटुत विस्रो वाराः प्रस्फोटनीयं, एतदुक्त मभति-एकां वारां

१ 'हरणू' वा । २ 'व्येरे क. १ । ३ 'पाम्पसि का. । ४ 'बापवादि का. घ. २ । ५ 'बाप का पा १ । ६ 'सुखमसिक्त्या का । ७ 'सुता इति का ।

१ 'हरणू' वा । २ 'व्येरे क. १ । ३ 'पाम्पसि का. । ४ 'बापवादि का. घ. २ । ५ 'बाप का पा १ । ६ 'सुखमसिक्त्या का । ७ 'सुता इति का ।

प्रमृज्य पश्चाद्घोषुखं प्रस्फोट्यते पुनरपि प्रमृज्य प्रस्फोट्यं पुनरपि प्रमृज्यते प्रस्फोट्यते वाराः प्रस्फोटनीयं । तैत्पात्रकं सुव उपरि कियदूरे प्रत्युपेक्षणीयमित्यत आह 'चउरंगुल भूमिं पडणमया' चतुर्भिरङ्गुलैर्भुव उपरि धारयित्वा प्रत्युपेक्षणीयं, मा भूत्पतनभङ्गभयं स्यादिति । एवं तावत्प्रत्युषसि वस्त्रपात्रप्रत्युपेक्षणा उक्ता, इदानीमुपधि पात्रकं च प्रत्युपेक्ष्य किमुपधेः कर्त्तव्यं ? क्व वा पात्रकं स्थापनीयमित्यत आह—

वैटिअंबंधणधरणे अगणी तेणे य दंडियक्खोभे । उउबद्धधरणबंधण वासासु अंबंधणा ठवणा ॥ २९६ ॥

उपधिविण्टिकानां बन्धनं कर्त्तव्यं, 'धरणे'चि पात्रकस्य चात्मसमीपे-आत्मोत्सङ्गे धरणं कार्यम्, अनिक्षिप्तमित्यर्थः, किमर्थं पुनरेतदेवं क्रियते ? यदुपधिका बध्यते पात्रकमनिक्षिप्तं क्रियत इति ?, उच्यते, 'अगणि'चि 'अग्निमयात्' प्रदीपनमयात् स्तेनकमयात् दण्डिकक्षोभाच्च एतदेवं क्रियते, कस्मिन् पुनः काले एतदेवं क्रियते कस्मिन् पुनः काले न क्रियते इत्यत आह-'उउबद्ध' ऋतुबद्ध उच्यते शीतकाल उष्णकालश्च, तस्मिन् पात्रकधरणमुपधेश्च बन्धनं कर्त्तव्यं, 'वासासु'चि वर्षाकाले 'अंबंधण'चि उपधेरबन्धनं कर्त्तव्यं-उपधिर्न बध्यते, 'ठवणा'चि पात्रकं च निक्षिप्यते-एकदेशे स्थाप्यते, प्रयोजनमुपधेरबन्धने पात्रकस्य च निक्षेपणे वक्ष्यति । इदानीं भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

रयत्ताण भाण धरणं उउबद्धे निक्खिविज्ज वासासु । अगणीतेण भएण व रयक्खोभे विराहणया ॥ १७५ ॥

रमस्रापस्य माबनस्य च घरण-अनिशेषण कर्षक्यं, कदा ?-शतुबदे श्रीशोष्यकालयोः, वर्षसु पुनर्माबन निखियेदे कान्ते, किमर्षं पुनर्माबनस्य उत्सङ्गे घरण क्रियते ? अथ आह-‘अगमी’ अग्निमयेन-श्रीदीपनमयेन स्तेनमयेन वा राजयोमेण वा, मा भूदाकृतस्य गृहताः पत्तिमन्थेनास्माविराधना संयमविराधना वा स्यात् ॥

परिगलमाणा हीरेज्ज डहणा मेया तेह्व छक्काया । गुत्तो व सय डज्जे हीरेज्ज व ज च तेण विणा ॥१७६॥

अन्यादिषोमे निर्गच्छव आकृतस्य उपविराधना परिगलति तत्रच परिगलमाना केनधिवपरिप्यते ‘डहव’सि देखते वा अपदा सती अवधियर्षिट् गृह्यते, ‘मेया’ इति आकृतस्य निर्गच्छवोऽनासन्न पात्रकं गृह्यतो ‘मेवो’ विनाशो भवति तत्रच पद्कापस्यापि विराधना संभवति । ‘गुत्तो व सय डज्जे’ संभूतो वा उपविपात्रकप्रणये स्वय दक्षेत्, स्तेनकसंखोमे च सति अवधियत्रकप्रहणव्याघेपेण स्तेनके -म्लेच्छैरपरिप्यते, ‘खं च तेण विण’सि यच्च ‘तेन विना’ उपविपात्रकप्रदिना विना भवति, आरमविराधना संयमविराधना च तत्पदवस्यमेवेति । आह-पुनः किं कारण वर्षसु उपविर्नं भव्यते पात्रकाणि वै निधिष्यन्ते ? उच्यते—

वासासु नरिय अगणी नेव च तेणांवि दट्टिया सुंस्या । तेण अवचण ठवणा एव पडिलेहणा पाप ॥१७७॥

१ अपरिप्यत्त अथ । २ दक्षेत् वा. अ. च ३ । ३ ‘मेवो व’ विनाशे वा भवेत् वा । ४ संभवति पात्रकस्यापि च १ २ । ५ वा वा. अ. १ २ च १ । ६ तेण च वा । ७ पात्रा वा अ. २ च. १ ।

वर्षासु नास्ति अग्निमयं नापि च स्तेनमयं, स्तेनाश्चात्र पृष्ठीपतिकादयो द्रष्टव्याः, यतस्त एव वर्षासु प्रतिबन्धेन नागच्छन्तीति, दंष्ट्रिनश्च-राजानो वर्षासु स्वस्थास्तिष्ठन्ति, विग्रहस्य तस्मिन् कालेऽभावात्, अतस्तेन कारणेन 'अबंधण'त्ति अबन्धनमवधेः 'ठवण'त्ति पात्रकं च पार्श्वे निक्षिप्तं न क्रियते अपि तु स्थाप्यते-मुच्यते । एवं प्रत्युपेक्षणा पात्रविषया प्रतिपादिता, तत्प्रतिपादनाच्चोक्तछुपकरणप्रत्युपेक्षणाद्वारम्, इदानीं स्थण्डिलद्वारस्य स्वरूपप्रतिपादनायाह—
अणावायमसंलोए अणावाए चैव होइ संलोए । आवायमसंलोए आवाए चैव संलोए ॥ २९७ ॥

'अणावायमसंलोए'त्ति न आपातः-अभ्यागमः स्वपरपक्षयोर्यस्मिन् स्थण्डिले तदनापातं, 'लोकृ दर्शने' न संलोको-न दर्शनं छन्नत्वाद्यस्मिन् स्थण्डिले तदनालोकम्, अनापातं च तदसंलोकं च अनापातासंलोकं एको भेदः स्थण्डिलस्य, तथा 'अणावाए चैव होइ संलोए' नापातः कस्यचिद्यत्र तदनापातं, अनापातं च तत्संलोकं च अनापातसंलोकं, अच्छन्नत्वात्, एतदुक्तं भवति-यत्रासौ पुरीषं व्युत्सृजति तत्र न कस्यचिदापातः किन्तु दूरस्थिताः पश्यन्ति आकाशत्वादिति अयं द्वितीयो भेदः, तथाऽन्यद् 'आवायमसंलोए'त्ति आपातसंलोकम्, आपातं यत्र कश्चिदागच्छति असंलोकं-छन्नं, आपातं च तदसंलोकं च आपातासंलोकम्, एतदुक्तं भवति-आपातोऽस्ति सागारिकाणामासन्ना एव तिष्ठन्ति न च वनादिभृत्यादितिरोहितत्वाद् व्युत्सृजन्तं साधुं पश्यन्ति, एष वृतीयो भेदः, तथाऽन्यत्-'आवाए चैव संलोए'त्ति 'आपातः' अभ्यागमः कस्यचिद्यत्र 'संलोकः' संदर्शनं यत्र तत् आपातं च तत्संलोकं च आपातसंलोकं सागारिकागमो भवति दूरस्थिताश्च सागारिकाः पश्यन्ति साधुं व्युत्सृज-

रजसाणस्य मादनस्य च धरणं-अनिशेषण कर्षण्य, कदा !-ऋतुबद्धे शीतोष्णकालयोः, वर्षासु पुनर्माचिनं निधिषेदे कान्ते, किमप्यं पुनर्माचिनस्य तत्सङ्घे वरणं क्रियते ! अत आह-'अगभी' अग्निमयेन-अग्नीपनमयेन स्तेनमयेन वा राजशोभेण वा, मा मृवाङ्गुलस्य गुरुताः पल्लिमन्थेनात्मविराधना संयमविराधना वा स्यात् ॥

परिगलमाणा हीरेज्ज दृष्टुणा मेया तदेव छक्काया । गुत्तो व सय दउज्जे हीरेज्ज व ज सव तेण विणा ॥१७६॥

अन्त्याविशोभे निर्धच्छत आङ्गुलस्य उपधिरवद्धा परिगलति ततश्च परिमलमाना केनचिदपरिचिते 'दृष्टु'पि देष्टते वा अबद्धा सती अपधिर्यावप् गुरुते, 'मेया' इति आङ्गुलस्य निर्धच्छतोऽनासन्न पात्रक गुरुतो 'मेवो' विनाशो भवति ततश्च पदभ्रयस्यापि विराधना संभवति । 'गुत्तो व सय दउज्जे' संमूहो वा उपधियात्रकद्वये स्वय वषेत्, स्तेनकसंघोभे च सति भवधियात्रकद्वयद्वेषेण स्तेनकैः-स्लेच्छैरपरिचितं, 'अ व तेण विण'पि यद्य 'तेन विना' उपधियात्रकादिना विना भवति, वारमविराधना संयमविराधना च तच्छब्दस्यभेदविधि । आह-पुनः किं कारणं वर्षासु उपधिनं वष्यते पात्रकाणि चे निधिष्यन्ते ? उच्यते-

वासासु नस्य अगणी नेव य तेर्णावि दहिया सुँत्या । तेण अवषण ठवणा एव पडिलेहणा पाए ॥१७७॥

१ अपरिच्छद्य अय १ २ इमेत वा अ. पा ३ । १ 'भियो य' विषयत्वे वा जनेत् वा । ४ संभवति पात्रकस्यापि क १ २ । ५ वा अ. क १ २ वा. १ । ६ ठेष्व व अ. । ७ उरणा वा अ. २ पा १ ।

वर्षासु नास्ति अग्निमयं नापि च स्तेनमयं, स्तेनाश्चात्र पृष्ठीपतिकादयो द्रष्टव्याः, यतस्त एव वर्षासु प्रतिबन्धेन नागच्छन्तीति, देण्डिनश्च-राजानो वर्षासु स्वस्थास्तिष्ठन्ति, विग्रहस्य तस्मिन् कालेऽभावात्, अतस्तेन कारणेन 'अबंधण'त्ति अबन्धनमवधेः 'ठवण'त्ति पात्रकं च पार्श्वे निक्षिप्तं न क्रियते अपि तु स्थाप्यते-मुच्यते । एवं प्रत्युपेक्षणा पात्रविषया प्रतिपादिता, तत्प्रतिपादनाच्चोक्तमुपकरणप्रत्युपेक्षणाद्वारम्, इदानीं स्थण्डिलद्वारस्य स्वरूपप्रतिपादनायाह—

अणावायमसंलोए अणावाए चेव होइ संलोए । आवायमसंलोए आवाए चेव संलोए ॥ २१७ ॥

'अणावायमसंलोए'त्ति न आपातः-अभ्यागमः स्वपरपक्षयोर्यस्मिन् स्थण्डिले तदनापातं, 'लोक्क दर्शने' न संलोको-न दर्शनं छन्नत्वाद्यस्मिन् स्थण्डिले तदनालोकम्, अनापातं च तदसंलोकं च अनापातासंलोकं एको भेदः स्थण्डिलस्य, तथा 'अणावाए चेव होइ संलोए' नापातः कस्यचिद्यत्र तदनापातं, अनापातं च तत्संलोकं च अनापातसंलोकं, अच्छन्नत्वात्, एतदुक्तं भवति-यत्रासौ पुरीषं व्युत्सृजति तत्र न कस्यचिदापातः किन्तु दूरस्थिताः पश्यन्ति आकाशत्वादिति अयं द्वितीयो भेदः, तथाऽन्यद् 'आवायमसंलोए'त्ति आपातसंलोकम्, आपातं यत्र कश्चिदागच्छति असंलोकं-छन्नं, आपातं च तदसंलोकं च आपातासंलोकम्, एतदुक्तं भवति-आपातोऽस्ति सागारिकाणामासन्ना एव तिष्ठन्ति न च वनादिद्युत्यादितिरोहितत्वा-द्व्युत्सृजन्तं साधुं पश्यन्ति, एष तृतीयो भेदः, तथाऽन्यत्- 'आवाए चेव संलोए'त्ति 'आपातः' अभ्यागमः कस्यचिद्यत्र 'संलोकः' संदर्शनं यत्र तत् आपातं च तत्संलोकं च आपातसंलोकं सागारिकागमो भवति दूरस्थिताश्च सागारिकाः पश्यन्ति साधुं व्युत्सृज-

न्त, अप चतुर्थः । इदानीं चतुर्थमेव तावद्भेदं व्याख्यानयति, पतञ्जल्यारूपानेऽन्ये विधिप्रतिषेधरूपा सुझाना भवन्तीति ॥
 तरथावाय दुविह सपक्खपरपक्खओ य णायव । दुविह होइ सपक्खे सजय तह सजईण च ॥२९८॥
 तथापात स्पण्डिल 'द्विविध' द्विप्रकारं वर्धते, क्व त्रेविष्य भवतीत्यत आह 'सपक्खपरपक्खओ य नायव'ति तत्र
 स्वपधः-संपतवर्गः परपधः-गृहस्यादिः, तत्र स्वपधापात द्विविध संपतस्वपधापातं संयतीस्वपधापात च ।
 सविग्गमसविग्गा सविग्गमणुणप्यरा चैव । असविग्गावि य दुविहा तप्पक्खियएअरा चैव ॥ २९९ ॥

तत्र ये ते संपतास्ते संविग्गाश्च असंविग्गाश्च, ये ते संविग्गास्ते मनोवा इतरे अमनोवाश्च, असविग्गा अपि द्विविधाः-
 'तत्पाधिक्काः' सविग्गपाधिक्काः इतरे च-असविग्गपाधिक्काः निर्देर्मा नैव स्थावन्ते तपस्विनश्च निन्दन्ति । उक्तः स्वपधः,
 इदानीं परपध उच्यते—

परपक्खेवि अ दुविह माणुस तेरिच्छिअ च नायव । एक्किअपि अ तिविह पुरिसिहियनपुसगे चैव ॥३००॥

परपधेऽपि च द्विविध स्पण्डिल मानुषापात तिर्यगापात च आतस्य, यत्तन्मानुषापात तदेकैक त्रिविध-पुरुषापात
 ठपापात नपुसकापात चेति, तिर्यगापातमपि त्रिविध-तिर्यक्पुरुष्यस्तिर्यक्स्त्री तिर्यक्पुसक चेति ।

पुरिसावाय तिविह दडिअ कोहुधिण य पागइए । ते सोयऽसोयवाई एमेविरयी नपुसा य ॥ ३०१ ॥

तत्र पुरुषापातं त्रिविधं-‘दण्डिकः’ राजा ‘कौटुम्बिकः’ श्रेष्ठ्यादिः, ‘प्राकृतिकः’ प्रकृतीनां मध्ये यः, अयं त्रिविधः पुरुषः, तेषामेकैकस्त्रयाणामपि पुरुषाणां शौचवादी अशौचवादी चेति । ‘एमेवित्थी नपुंसा य’त्ति एवमेव दण्डिककौटुम्बिकप्राकृतिक-शौचवाद्यशौचवादिनः स्त्रीनपुंसका ज्ञातव्या एभिर्भेदैर्भिन्नाः । इदानीं मनुष्याणां मध्ये द्वितीयं परपक्षभेदं प्रतिपादयन्नाह—
एए चेव विभागा परतित्थीणां^१पि होंति मणुयाणं । तिरिआणं पि विभागो अओ परं कित्तइस्सामि ॥३०२

एत एव ‘विभागा’ भेदा दण्डिककौटुम्बिकप्राकृतिकशौचवादीचवादिरूपाः परतीर्थिकानामपि भवन्ति मनुष्याणां, इदानीं तिरश्चामपि ‘विभागान्’ भेदानतः परं ‘कीर्चयिष्यामि’ प्रतिपादयामीत्यर्थः

दित्तादिता तिरिआ जहन्नमुक्कोसमज्झिमा तिविहा । एमेवित्थिनपुंसा दुगुंछिअदुगुंछिआ नेया ॥३०३॥

द्विविधास्तिर्यश्चो-दृष्टाश्चादृष्टाश्च मारकाश्चामारकाश्चेति, पुनरेकैकास्त्रिविधा दृष्टा अदृष्टाश्च य उक्तास्ते जघन्या उत्कृष्टा मध्यमाश्च । तत्र जघन्या मूल्यमङ्गीकृत्य मेण्डकादयः, उत्कृष्टा हस्त्यश्वादयो मध्यमा गवादयः । ‘एमेवित्थिनपुंसा’ ये ते दृष्टा अदृष्टाश्च ते सर्व एव प्राग्वत् स्त्रियः पुंसांसो नपुंसकानि च, ते च पुनः सर्व एव ‘जुगुप्सिताः’ निन्दिताः ‘अजुप्सिताः’ अनिन्दिता ज्ञेयाः ॥ तत्रैतेषां भेदानां मध्ये कर्तव्यमित्यत आह—

१ कुडम्बिक ल १।२ एवमेवित्थी ल १-पा १।३ प्राकृतिकरूपा शौचाशौचवादिनः आ । ४ द्दोइ आ. पा. १।५ पादयिष्यामीत्यर्थः
पा २।६ मारणाश्चामारणाश्च ल १-२।७ दीप्ता अदीप्ताश्च वा । ८ दीप्ता अदीप्ताश्च वा । ९ त्रिप्रकारा एतेमेव प्राग्वत् ल. १-२ ।
१० पुरुषा नपुंसकाश्चेति, आ. ।

गमण मणुपणे इयरे वितहायरणमि होइ अहिगरण। पउरदवकरण दडु कुसील सेहऽण्णाहामावो ॥३०४
 मनोशानामापावो पस्मिन् स्वष्टिले तत्र गमन कर्ष्य, 'इयरे'पि अमनोशास्तेयामापाते गमन न कर्ष्यम्, यतः
 'वितहायरणमि होति अहिगरण'ति वितयापरमम्-अन्यसामाचार्यां आचरन् वस्मिन् सति शिष्यस्त्राणां परस्परं स्वसामाचा-
 रीपक्षपातेन राटिर्मवति तवभाधिकरण मवति । तथा कुञ्जीलापातेऽपि न गन्तव्य पतः 'पतरदवकरण दडु' प्रचुरेण प्रवेण
 शौचकरणक्रियाहुञ्छोलना दृष्टा कुञ्जीलानाम्-असंधिघानां संबन्धिनी पुनश्च सेहादीनामन्यचामावो मवेत्, पदुतेते शुचयो
 न त्वस्मत्साधवः तस्मादेते एव शोमनाः पूज्याथेति तन्मन्त्रे यान्ति, संयतापातेऽप्य दोषः, संयस्यापातं तु एकान्तेनेव
 वर्वनीय । इदानीं परपक्षमानुपापातदोषान् दर्शयथाह—
 जरथऽम्हे वच्चासो जरथ य आयरइ नाइवग्गो णे । परिमव कामेमाणा सकेयगदिअया वावि ॥ ३०५ ॥

तस्युक्ता एवमाहुः यदुत-यथैव विद्या वयं पुरीपञ्चुत्सर्जनार्थं ब्रह्मामः यत्र चाचरति-सुव्याप्युत्सुवन करोति नः-अस्मदीयो
 ब्राह्मिर्गः-स्वचनयोपिद्वर्गः तथैव विद्या एतेऽपि ब्रह्मन्ति, 'परिमव'पि तत्रैते परिमवस्माकं कुर्वन्ति, 'कामेमाण'पि नूनमेते
 'कामयन्ति' ब्रह्मिभपन्ति खिय तेन तत्र प्रयान्ति, 'संकेतगदिसवा' दत्तसंकेतका वा तेन ठयापाते ब्रह्मन्ति । एते च दोषाः—
 दद्व अप्प कलुस असई अवणणपडिसेहविप्परीणामो । सकाईया दोसा पडित्थिसु गहिप्प य ज चऽण्णा ॥ ३०६

१ सुप्लेख्यका क्य. १ संस्कीर्णं त्यापसमेकमेते आ. श. १-२ । २ शान् ३ १ ५ । ४ पकिन्धि बदे व आ. श. १ ।

कदाचिद्भवमल्पं भवति तत उद्धाहादि 'कलुस'त्ति कलुषं वा उदकं भवति, 'असई'त्ति अभावो वा द्रवस्य भवति, ततश्चैते दोषाः-अवर्णः-अश्लाघा प्रवचने भवति, प्रधानो वा कश्चिद् दृष्ट्वा प्रतिषेधं भिक्षादेः करोति, 'विपरिणामो वा' कस्यचिदभिनवश्राद्धस्य भवति, शङ्कादयश्च दोषाः पण्डकस्त्रीविषया भवन्ति, 'गहिए जं चऽण्णं'ति पण्डकस्त्रीभ्यां बलाद्गृहीतस्य यच्चान्यदाकर्षणोद्धाहादि भवति स च दोषः । इदानीं तिर्यगापाते दोषं दर्शयन्नाह—

आहणणाई दित्ते गरहिअतिरिएसु संकणादीणि । एमेव य संलोए तिरिए वज्जित्तु मणुआणं ॥ ३०७ ॥

दृप्ततिर्यगापाते-मारणकतिर्यगापाते आहननादिदोषाः, आदिग्रहणाद्भ्रक्षणदोषश्च मर्कटादिकृतः, गहितेषु-गर्दभ्यादिषु तिर्यक्षु मैथुनाशङ्काद्याः, आदिग्रहणान्निःशङ्कमेव वा भवति । एवं तावदेते आपातदोषा उक्ताः, 'एमेव य संलोए' एवमेव संलोकैऽपि 'मनुष्याणां' मनुष्यसंबन्धिनि दोषा द्रष्टव्याः, किन्तु 'तिरिए वज्जित्तु'त्ति तिरश्चो मुक्त्वा, एतदुक्तं भवति-तिर्यक-संलोकै न कश्चिद्दोषो भवतीति । इदानीं संलोकै दोषानेव दर्शयन्नाह—

कलुसदवे असई यव पुरिसा लोए हवंति दोसा उ । पंडिथीसुवि एए खद्धे वेउवि सुच्छाय ॥ ३०८ ॥

कलुषे द्रवे सति 'असति' अभावे वा द्रवस्य पुरुषालोके पुरुषो यस्मिन् स्थितः पश्यति, पण्डकस्त्रीजनिताश्च शङ्कादयो दोषाः पूर्वोक्ताः तथा 'खद्धे' बृहत्प्रमाणे शेफे 'विउवि'त्ति विक्रियामापन्ने शेफे दृष्टे सति पण्डकस्य स्त्रिया वा सूच्छा

अनुराणो भवति । उक्तं चतुर्थं स्यण्डिलमापातसलोककल्पम्, इदानीं तृतीयमापातसलोककल्पमुच्यते, तत्राह—
आवायदोस तइए त्रिइए सलोयओ भवे दोसा । ते दोवि नरिय पढमे तहिं गमण तत्थियमा मेरा ॥३०९॥

तृतीय स्यण्डिल यद्यप्यसलोक तथाऽप्यापातदोषदुष्ट वर्षते । उक्तं तृतीयम्, इदानीं द्वितीयमनापातसलोककल्पमुच्यते, तत्राह—‘विइए संलोयओ भवे दोसा’ द्वितीये यद्यप्यापातदोषो नास्ति तथापि संलोकवो भवन्ति दोषाः, उक्तं द्वितीय स्यण्डिल, इदानीं प्रथममनापातसलोकमुच्यते, तत्राह—‘त दोवि नरिय पढमे’चि त दोषा आपातअनिताः सलोकअनिताश्च न मन्ति पढमे स्यण्डिलऽतन्त्रैव गमन क्वचन्य, तत्र चैय ‘मेरा’ मर्यादा-वक्ष्यमाणा इय नीतिरिति ॥ तत्र यदुक्तं प्रथमे स्यण्डिले गच्छवामिय मेरा माऽमिषीयते—

कालमकाले सण्णा कालो तइयाए सेसयमकालो । पढमा पोरिसि आपुच्छ पाणगमपुत्थियऽणविसि
अत्रैका काले मन्ना भवति अन्याऽकाले सन्ना भवति । ‘कालो तवियाए’चि ‘कालः’ सन्नायाः तृतीयायां पौरुष्यां भवति ‘समपमकालो’चि द्वेषकाले या मन्ना भवति साऽकालमुच्येत्युच्यते, ‘पढमा पोरिसि’चि तत्राकालसन्ना प्रथम पौरुष्यां यदि भवति ततः ‘आपुच्छ पाणग’चि आपुच्छय मापून्, एतदुक्तं भवति—साधूनेवममाषापुच्छति यदुत्त-भवतां किं क्वयिषड्मणभूमि यास्यति न वा ? इति, पुनः ‘पाणगं’ति तत्रनुरूपं पानकमानयति, किं विच्छिष्टम् ?—‘अपुत्थिय’ अपुत्थिकं

तरिकसहितं येन स्वच्छतया उदकम्रान्तिर्भवति, 'अण्णदिसिं'ति अन्यथा पत्तनस्य दिशा उदकं गृह्यते अन्यथा च दिशा चङ्गमणभूमिं प्रयाति येन सागारिकाशङ्का न भवति यदुतैष काञ्चिकेन शौचं कुर्वतीति ॥

अइरेगहण उग्गाहिएण आलोअपुच्छिउं गच्छे । एसा उअकालंमी अणहिंडिअ हिंडिआ कालो ॥३११॥

अतिरिक्तं च तत्पानकं गृह्यते कदाचिदन्यसाधोः कार्यं भवेत् सागारिकपुरस्ताद्वा उच्छोलनादि क्रियते । 'उग्गाहिएण'त्ति उद्गाहितेन-पात्रबन्धबद्धेन पात्रकेणानीयते गुप्तं सत् 'आलोए'त्ति आनीय चाचार्यस्य तदालोच्यते, 'पुच्छिउं गच्छे'त्ति पुनस्तमेवाचार्यं पृष्ट्वा चङ्गमणिकायां गच्छति, इयमकाले सञ्ज्ञा अकालसञ्ज्ञेत्यर्थः, अहिण्डितानां सतां भवति । कालसञ्ज्ञा पुनर्हिण्डितानां-मिक्षाटनकालस्योत्तरकालं भुक्त्वा या भवति सा कालसञ्ज्ञा भवति । अन्ये त्वाहूः- 'अणहिंडिय हिंडिया-कालो'त्ति अहिण्डितानामर्थपौरुषीकरणोत्तरकाले या भवति सा कालसञ्ज्ञैव तथा हिण्डितानां भिक्षाभ्रमणभोजनोत्तरकालं या भवति साऽपि कालसञ्ज्ञोच्यते । भुक्तोत्तरकालं या सञ्ज्ञा भवति तत्र किं कृत्वा कथं वा गम्यते ? इत्यत आह—

कप्येऊणं पाए एक्किक्कस्स उ दुवे पडिगहए । दाउं दो दो गच्छे तिणहऽट्टु दवं तु धित्तूणं ॥ ३१२ ॥

पात्रकाणि कल्पयित्वा पत्ताई तिर्पिऊण इत्यर्थः पुनरैकैकस्य साधोः पतद्ग्रहद्वय दत्त्वा, एतदुक्तं भवति-योऽसौ तिष्ठति साधुस्तस्य आत्मीयमेव पतद्ग्रहकं द्वितीयं तु पतद्ग्रहकं योऽसौ साधुश्चङ्गमणभूमिं प्रयाति स चात्मीयमपि तद्ग्रस्ते समर्पयित्वा

१ °दिसं आ ल २ । २ °तैते आ ल २ पा २ १ । ३ कुर्वन्ति आ पु । ४ °केण समानीय गुप्त आ । ५ °मणिकया आ. पु. पा. २ । ६ वेत्पिऊण आ ल २ पा. १ २; तिप्येऊण पु. । ७ समर्पयित्वा आ. पा. १ २. पु., निज पतद्ग्रह समर्प० ल. २ ।

प्रवति अत एकैकस्य द्वौ द्वौ पदद्वयौ भवतः । 'द्वौ द्वौ यच्छे'पि द्वौ द्वौ मच्छतः नैकश्लो मच्छति, तत्र च 'तिणऽट्ट दस
 तु विष्णु' त्रयाणां साधूनामर्थे यावद्दुदकं भवति तावन्मात्रं तौ गृहीत्वा त्रयसुः । ते च कथं गच्छन्ति ? अत आह—

अजुगलिञ्जा अतुरता विकहारहिमा वयति पढम तु । निसिद्दुतु दगलगहण आवढण वच्चमासज्ज ॥३१३

न युगलिङ्गाः—समश्लेषिण्या भवन्ति किन्तु अयुगलिङ्गाः अन्तरमाणा विकवारहिताश्च भवन्ति, ततश्चद्वयमणद्वयं प्राप्य
 प्रथम 'निपीदयित्वा' उपविश्य दगलकानां—अपानपुच्छनार्थमिष्टकालकालकानां लघुपाषाणकानां वा ग्रहणं करोति, 'आव
 ढण'ति प्रस्फोटनं तेषां दगलकानां करोति, कदाचिद्यत्र पिपीलिकादिः स्यात्, तेषां च ग्रहणे किं प्रमाणमत आह—'वच-
 मासज्ज' पुरीषमङ्गीकृत्य, स्रष्ट कठिनं वा निघ्राय पुरीषं ततस्त्वदनुकरुपाणि दगलकानि गृह्णाति, ततो दयलकानि गृहीत्वा
 तत्राय स्वच्छित्ते उपविशति । कीदृशे इत्यत आह—

अणावायमसलोषु परस्सणुववाइए । समे अज्जुसिरे यावि अचिरकालकयमि अ ॥ ३१४ ॥

अनापातः असंलोकश्च परस्य यस्मिन् तदनापातासंलोकं स्वच्छित्तं लोकास्य, तथा 'अणुववाइए'पि उपपातश्च यत्र न
 भवति तद्वादादिस्वस्मिन्ननुपधातिके, तथा समं यत्र लुठनं न भवति, लुठिते स्पच्छित्ते आत्मपतनमयं पुरीषं च सुक्तं
 कीटिकोदि पूर्णयति तथा 'अज्जुसिरे यावि'पि यणुवादिच्छन्नं न भवति, तत्र हि इषिकादिरागत्य वधति कीटिकादि वा

१ पठित्य वचमस्त्वच्छित्ते ल. । २ 'अज्जुसिरे' ज. क. ३ । ४ लुठने ल. ५. वा १-२ । ४ अतिव्ययीर्णं वा ।

प्लव्यते, 'अचिरकालकर्यमि य'त्ति अचिरकालकृतं तस्मिन्नेव द्विमासिके ऋतौ यदन्यादिना प्रासुकीकृतं तस्मिन् ।
 वित्थिण्णे दूरमोगाढे, नासण्णे विलवज्जिए । तसपाणबीयरहिए उच्चाराईणि वोसिरे ॥ ३१५ ॥

तथा विस्तीर्णे, तत्र विस्तीर्णं जघन्येन हस्तप्रमाणं चतुरस्रमुत्कृष्टेन चक्रवर्त्यवासासनिकाप्रमाणं द्वादशयोजनप्रमाण-
 मिति गम्यते तस्मिन्, 'दूरमोगाढे'त्ति दूरमधोऽवगाह्य अन्यादितापेन प्रासुकीकृतं जघन्येन चत्वार्यङ्गुलानि अधः, 'नास-
 ण्णे'त्ति तत्रासनं द्विविधं भावासनं द्वासनं च, भावासनं अणहियासओ अतिवेगेण आसन्ने चेव वोसिरइ, द्वासनं षवलघर-
 आरामार्इणं आसन्ने वोसिरइ, न आसनं अनासनं-यद्द्रव्यासनं भावासनं वा न भवति तस्मिन् व्युत्सुजति तथा 'विलवज्जिते'
 विलादिरहिते स्थण्डिले व्युत्सुजति, तथा त्रसप्राणबीजरहिते व्युत्सुजतीति, एतस्मिन् दशदोपरहिते स्थण्डिले सति
 उच्चारादीनि व्युत्सुजति । इदानीमेकादिसंयोगेन यावन्ति स्थण्डिलानि भवन्ति तावन्ति प्रतिपादयन्नाह—

एगदुगतिगचउक्कगपंचगछसत्तट्टुनवगदसगेहिं । संजोगा कायवा भंगसहस्सं चउवीसं ॥ ३१६ ॥

एकद्वित्रिचतुष्पञ्चदसप्ताष्टनवदशैः संयोगाः कर्त्तव्याः, ततश्च सर्वैरेभिर्निष्पन्नं भङ्गकसहस्रं चतुर्विंशत्युत्तरं भवति ।
 इदानीं भाष्यकार एतान्येव स्थण्डिलपदानि व्याख्यानयति, तत्राद्यमनापातमसंलोकं व्याख्यातमेव, इदानीमनुष्यातिकपद-
 व्याचिख्यासयाऽऽह—

१ प्रासुकीं आ । २ शोजनमिति गम्यते आ. पा. १ । ३ अन्यादिना येन पु. । ४ प्रासुकीं आ । १ अतीति, एत् ल. १-२ ।

आयापचयणसजमतिविहमुधथाइय तु नायव । आराम वच्च अगणी पिहण असुई य अस्रत्य ॥ १७८ ॥
 औपधातिक विधिषं श्रातण्य-आत्मौपधातिक प्रवचनौपधातिक सयमौपधातिक च, तत्रात्मौपधातिक क मवति ? अत
 आह-आरामे-आरामादौ व्युत्सृजतः, प्रवचनौपधातिक च क मवतीत्यत आह-'वच' वर्षो-गूय तत्करीये व्युत्सृजतः, संयमौ
 पधातिक च क मवतीत्यत आह-'अगणी' अग्निः स यत्र प्रन्वात्यस, एतच्च यथासङ्ख्येन योजनीय । कथमात्मौपधातादि
 मवतीत्यत आह-पयासङ्ख्येन 'पिहण वसुई य वचत्प' आरामे व्युत्सृजतः पिहणं-वाचन मवति, वर्षा करीये व्युत्सृजतो-
 ऽशुचिरयमिति लोके एवं समावपति, वङ्गावहनभूमौ व्युत्सृजतः सोऽङ्गावदाहकः 'अप्यत्प'पि अन्यत्राङ्गारार्यं प्रन्वालयति
 ततश्च सपमौपधात इति, पतयेते दोषा मवन्ति अतोऽनुपधातिके स्वच्छिन्ने व्युत्सृजनीयमिति । अनुपधातिक गतम्, इदानीं
 'समे'पि व्याख्यानपत्राह—

विसम पलोहण आया इयरस्त पलोहणमि छकाया । ह्युसिरमि विच्छुगाई उमयकमणे तसाईया । १७९ ।
 विपमे स्वच्छिन्ने व्युत्सृजतः प्रलुठन साधोरेव मवति ततर्धे तस्मिन् प्रलुठने सति आत्मौपधातो मवति । 'इतरस्स'
 इति इतरयोः कायिकापुरीपयोः; प्रलुठने सति षट् कया विराध्यन्ते, तस्मात् समे व्युत्सृजनीयम् । 'समे'पि गतं, 'अज्जु
 सिरे'पि व्याख्यायते, तत्राह-'सुसिरमि विच्छुगाई' ह्युसिरं पञ्जाकादिछिन्नं तत्र व्युत्सृजतो ह्युसिकादिमद्यप्य समवति

१. सुपास्ये वा । २. नाटय - क १-२. शा. १-२ । ३. ०. आत्मपिठकना 'अमव'पि सुपपुरीपे तत्राङ्गमनेन मघात्पयो विराध्यन्ते एतच्च
 संयमौपधातो मवति 'इतरस्स' आ ।

ततश्चात्मविराघना 'उभय'ति मूत्रपुरीषं तदाक्रमणेन त्रसादयो विराध्यन्ते ततश्च संयमोपघातो भवति तस्मादशुषिरे
 व्युत्सृजनीयम्, दारम् । इदानीं 'अचिरकालकर्मि य'ति व्याख्यायते—

जं जामि उउंमि कया पयावर्णाईहि थंडिला ते उ । हौंति इयरंमि चिरकया वासा बुत्थेय बारसगं ॥१८०भा.

यानि यस्मिन् ऋतौ-शीतकालादौ प्रतापनादिभिः-अग्निप्रज्वालनादिभिः स्थण्डिलानि कृतानि तानि तस्मिन्नेव च
 ऋतौ स्थण्डिलान्यचित्तानि, तान्येव स्थण्डिलानि इतरस्मिन्-अनन्तरऋतौ चिरकृतानि मिश्रीभूतानि चायोग्यानि भवन्ति ।
 'वासा बुत्थेय बारसगं'ति यस्मिन् प्रदेशे एकं वर्षाकालं ग्राम उषितः, स च प्रदेशो 'द्वादश' द्वादश वर्षाणि यावत्स्थण्डिलं
 भवति, यत्र पुनर्वर्षमात्रमुषितो ग्रामस्तत्र मवत्येव स्थण्डिलं द्वादश वर्षाणीति । इदानीं 'वित्थिण्ण'ति व्याख्यायते—

हत्थायामं चउरंसं जहणणं जोयणे बिछक्कियरं । चउरंगुलप्पमाणं जहणणयं दूरमोगाढं ॥१८१॥ (भा.)

विस्तीर्णं द्विधा-जघन्यमुत्कृष्टं च, तत्र जघन्यं हस्तायामं चतुरस्रं च जघन्यतो विस्तीर्णं स्थण्डिलं, 'जोयणे विछक्कियरं'
 ति इतरं-उत्कृष्टं विस्तीर्णं योजनानां द्विषट्कं, द्वादशयोजनविस्तीर्णमित्यर्थः । वित्थिण्णेत्ति गयं, इदानीं 'दूरमोगाढं'ति
 व्याख्यायते, तत्राह-'चतुरंगुलप्पमाणं' चत्वार्यङ्गुलानि सुत्रोऽधो यदवगाढं तज्जघन्यतो दूरमोगाढमित्युच्यते, मध्यम-
 मुत्कृष्टं च चतुर्णामङ्गुलानामधस्ताद्विज्ञेयमिति । दारम् । आसनं व्याख्यायते तत्राह—

१ °वणाईसु ल १ पा. २। २ उच्छेय आ । ३ कृतानि तस्मिन्नेव आ । ४ भवन्ति तानि स्थण्डिं आ । ५ उच्छेय आ. । ६ °वर्षामात्रं आ.
 ल २। ७ 'विच्छिण्ण' आ. । ८ °नयणाह आ. ल. २ पा १-२। ९ चरस्स आ. । १० द्विषट्का आ. ल. २। ११ 'गाढं'ति आ. पा. १।

न्यासपण मवणाइयाण तहिय सु सजमायाए । आयावयणसजसदोसा पुण मावआसण्णे ॥१८२॥मा

प्राप्त्य द्विविध-द्रव्यतो मातृवद, तत्र द्रव्यासन्नं भवनादीनामासन्ने व्युत्सृजतो द्रव्यासन्नं भवति, तत्र च संयमात्मो
करप्रदेशनिक्षेपने इत्यप्रघातने च सपमोपपातो भवति, आत्मोपपातश्च स गृहपती रुटः सन् कदाचिच्छाब्दयति ततश्च
पपाय इति, तस्माद्रम्यासन्ने न व्युत्सृजनीय । इदानीं मावासन्नं प्रतिपादयन्नाह-‘आयावयण’सि आत्मप्रवचनसयमोपपात-
दोषा मावासन्ने भवन्ति, रूपः, स हि मायुत्पयोगव्यावृत्तः (पुत्र) स्तावदास्ते यावदतीव मावासन्नः संजातः, ततश्च त्वरित
प्राप्त्योपपातो भवति, यथादप्य एव व्युत्सृजति ततश्च प्रवचनोपपातो भवति, सपमोपपातोऽपि तत्रैवाप्रत्युपेक्षितस्वच्छिद्रे
व्युत्सृजतो भवति, तस्मादनागतमेव गमनं प्रवर्तते । इदानीं मिलवन्ति व्याख्यापते, तत्राह-
होति थिले दो दोसा तसेसु वीएसु वावि ते चैव । सजोगमो अ दोसा मूलगमा होति सविसेसा ॥१८३॥

विनप्रदेशे व्युत्सृजतो दोषश्च भवति-आत्मविराषना संयमविराषना च, दारः । इदानीं ‘तसपाजवीयरहिय’ति
प्याभ्यापन, तत्राह-‘तसेसु वीएसु वावि ते चैव’ त्रयेषु व्युत्सृजत आत्मसंयमविराषना भवति, बीजेषु च व्युत्सृजतस्त
एव गोपा भवन्ति-आत्मविराषना संयमविराषना च, तत्रात्मविराषना मोक्षरूपप्रवृत्तीनामपि व्युत्सृजतो भवति, संयम

विराघनाऽपि तथैवेति, दारं । एवं तावदैकैकदोषदुष्टं स्थण्डिलमुक्तम् । इदानीं द्वितीयादिसंयोगेन दोषदुष्टतां प्रतिपादयन्नाह—
 'संजोगओ अ' संयोगतो-द्व्यादिदोषसंबन्धेन 'मूलगमात्' मूलदोषात् सकाशात् 'सविशेषाः' द्विगुणतरादयो दोषा भवन्ति,
 एतदुक्तं भवति मूलभेदस्तावदापातसंलोकदोषदुष्टता तथाऽन्यस्तत्रैव यद्युपधातदोषो भवति ततो द्विदोषसंयोगतः सविशेषा
 दोषा भवन्ति । एवं दोषत्रयादिसंयोगतः सविशेषा अधिका एकैकस्मिन् स्थण्डिले ज्ञेया इति । इदानीं तस्मिन् दोषरहिते
 स्थण्डिले प्राप्तस्य यो विधिः स उच्यते—

दिसिपवणगामसूरियछायाए पमज्जिऊण तिवखुत्तो । जस्सोगहोत्ति काऊण वोसिरे आयमिज्जा वा ३१७

तत्र तेन साधुना सञ्ज्ञां व्युत्सृजता 'दिसि'ति उत्तरस्थां दिशि पूर्वस्यां च न पृष्ठं दातव्यं, लोकविरोधात्, तथा पवन-
 ग्रामसूर्याणां च पृष्ठं दत्त्वा न व्युत्सृजनीयं, लोकविरोधादेव । तथा छायायां प्रमार्जयित्वा 'तिवखुत्तो'ति तिस्रो वाराः
 प्रमार्जयित्वा तत्र व्युत्सर्जनीयं, 'जस्सोगहो'त्ति यस्यायमवग्रहस्तेनानुज्ञातव्य इत्येवं कृत्वा व्युत्सृजनीयं 'आयमिज्जा वा'
 निर्लेपनं च पानकेन एवमेव कुर्यात्, यदुत स्थण्डिलेऽनुज्ञापयित्वा चेति । इदानीमेतामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—
 उत्तरपुवा पुज्जा जम्माए निसियरा अहिवडंति । घाणाऽरिसा य पवणे सूरियगामे अवणणो उ ॥ १८४ ॥ भा.

उत्तरा दिक् पूर्वा च किल लोके एते द्वेऽपि पूज्ये, ततश्च तयोः पृष्ठं न दातव्यं, 'जम्माए निसियरा अभिवडंति'ति याम्या-

१ विराघना तथै' अं. क. १-३ । २ 'दोषभेदात् भा. पा. १-२. उ. । ३ मूलभेदस्ताव' भा. पा. १ । ४ चापाने भा. ।

त्वासासण भवणाइयाण तद्विय तु सजमायाए । आयापवयणसजमदोसा पुण भावआसण्णे ॥१८२॥सा
 प्रापन्ने द्विविध-द्रव्यतो मात्रतश्च, तत्र द्रव्यासन्न मवनादीनामासन्ने व्युत्सुब्रतो द्रव्यासन्न मवति, तत्र च सयमात्मो
 पपातो मवति, तत्र संयमोपपात एव मवति-स गृहपतिस्त्वत्पुरीष साधुव्युत्सुष्ट केनचित्कर्मकरेणान्यत्र त्याजयन्ति तत्रच
 तत्रप्रदेयस्त्रिकेपन इत्प्रद्याहने च संयमोपपातो मवति, आरमोपपातश्च स गृहपती कृष्टः सन् कदाचिच्छाब्दयति तत्रमात्मो
 पपात इति, तस्माद्द्रव्यासन्ने न व्युत्सुब्रनीय । इदानीं मावासन्न प्रतिपादयन्माह-‘आयापवयम’पि आत्मप्रवचनसयमोपपात-
 दोषा मावामन्ने मरन्ति, कर्म इ, स हि साधुरन्ययोगव्यावृष्ट(पृष्ठ)स्त्वावदास्ते यावदतीन मावासन्नः संघातः, तत्रच स्वरितं
 प्रयान्ति, पुनश्च क्लृप्तित्पूर्वोपलस्य मावामन्मर्ता धर्मप्रच्छन्नव्याजेनार्द्धपय एव द्रुतः तत्रच तस्य पुरीषवेग’ धारयत
 आत्मोपपातो मवति, अपार्द्धपय एव व्युत्सुब्रति तत्रच प्रवचनोपपातो मवति, संयमोपपातोऽपि तत्रैवाप्रस्युपेक्षितस्यच्छिळे
 व्युत्सुब्रतो मवति, तस्मादनागतमेव गमन प्रवर्षति । इदानीं भिन्नवर्षितं व्याख्यायते, तत्राह-
 होनि धिलेदो दोसा तसेसु धीपसु वाचि ते देव । सजोगओ अ दोसा मूलगमा होति सविसेसा ॥१८३॥सा

शितप्रदेये व्युत्सुब्रतो दोषद्वयं मवति-आत्मविराधना संयमविराधना च, दारं । इदानीं ‘तसपाणवीयरदिय’ति
 व्याख्यायते, तत्राह-‘तसेसु धीपसु वाचि ते देव’ तसेसु व्युत्सुब्रत आत्मसंयमविराधना मवति, बीजेसु च व्युत्सुब्रतस्व
 एव दोषा मरन्ति-आत्मविराधना संयमविराधना च, तत्रात्मविराधना मोक्षरक्षप्रवृत्तीनामुपरि व्युत्सुब्रतो मवति, संयम

विराधनाऽपि तथैवेति, दारं । एवं तावदेकैकदोषदुष्टं स्थण्डिलमुक्तम् । इदानीं द्वितीयादिसंयोगेन दोषदुष्टतां प्रतिपादयन्नाह—
 'संजोगञो अ' संयोगतो-द्व्यादिदोषसंबन्धेन 'मूलगमात्' मूलदोषात् सकाशात् 'सविशेषाः' द्विगुणतरादयो दोषा भवन्ति,
 एतदुक्तं भवति मूलभेदस्तावदापातसंलोकदोषदुष्टता तथाऽन्यस्तत्रैव यद्युपघातदोषो भवति ततो द्विदोषसंयोगतः सविशेषा
 दोषा भवन्ति । एवं दोषत्रयादिसंयोगतः सविशेषा अधिका एकैकस्मिन् स्थण्डिले ज्ञेया इति । इदानीं तस्मिन् दोषरहिते
 स्थण्डिले प्राप्तस्य यो विधिः स उच्यते—

दिसिपवणगामसूरियछायाए पमज्जिऊण तिवखुत्तो । जस्सोगहोत्ति काऊण वोसिरे आयमिज्जा वा ३१७

तत्र तेन साधुना सञ्ज्ञां व्युत्सृजता 'दिसि'त्ति उत्तरस्यां दिशि पूर्वस्यां च न पृष्ठं दातव्यं, लोकविरोधात्, तथा पवन-
 ग्रामहूर्याणां च पृष्ठं दत्त्वा न व्युत्सृजनीयं, लोकविरोधादेव । तथा छायायां प्रमार्जयित्वा 'तिक्खुत्तो'त्ति तिस्रो वाराः
 प्रमार्जयित्वा तत्र व्युत्सर्जनीयं, 'जस्सोगहो'त्ति यस्यायमवग्रहस्तेनानुह्यातव्य इत्येवं कृत्वा व्युत्सृजनीयं 'आयमिज्जा वा'
 निर्लेपनं च पानकेन एवमेव कुर्यात्, यदुत स्थण्डिलेऽनुज्ञापयित्वा ज्ञेति । इदानीमेतामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—
 उत्तरपुवा पुज्जा जम्माए निसियरा अहिवडंति । घाणाऽरिसाय पवणे सूरियगामे अवण्णो उ॥१८४॥भा.

उत्तरा दिक् पूर्वा च किल लोके एते द्वेऽपि पूज्ये, ततश्च तयोः पृष्ठं न दातव्यं, 'जम्माए निसियरा अभिवडंति'त्ति याम्या-

१. विराधना तथै' आ. क. १-३ । २ 'दोषभेदात् आ. पा. १-२. उ. १ । ३ मूलभेदस्ताव' भा. पा. १ । ४ चापाने भा. ।

दक्षासण भवणाइयाण तहिय तु सजमायाए । आयापवयणसजमदोसा पुण भावआसणणे ॥१८२॥मा
 भासभ द्विविध-द्रव्यतो भावतम, तत्र द्रव्यासभं भवनादीनामासने व्युत्सृजतो द्रव्यासभं भवति, तत्र च सयमात्मो
 पघातो भवति, तत्र संयमोपघात एव भवति-स गृहपतिस्वत्पुरीष साधुव्युत्सृष्ट केनचित्कर्मकरेणान्यत्र त्याज्यन्ति तत्रच
 तत्रदेवद्विकल्पेने इत्प्रसङ्गात्तने च संयमोपघातो भवति, आत्मोपघातश्च स गृहपती कृष्टः सन् कदाचिच्छाठयति तत्रभात्तो
 पघात इति, तस्माद्द्रव्यासभे न व्युत्सृजनीय । इदानीं भाषासभं प्रतिपादयन्नाह-‘आयापवयण’षि आत्मप्रवचनसयमोपघात-
 दोषा भाषासभे भवन्ति, कथं ?, स हि साधुरन्वयोगव्याहृष्ट(पृठ) स्थाववास्ते यावदतीच भाषासभः संभाता, तत्रच त्वरित
 प्रयाति, पुनश्च केनचिद् पूर्वोक्तस्य भाषासभतां धर्मप्रच्छन्नव्याज्जेनार्द्धपश्च एव दृष्टः तत्रच तस्य पुरीषवेगं चारयत
 आत्मोपघातो भवति, अयार्द्धपश्च एव व्युत्सृजति तत्रच प्रवचनोपघातो भवति, संयमोपघातोऽपि तत्रैवाप्रत्युपेक्षितस्यच्छिन्ने
 व्युत्सृजतो भवति, तस्मादनागतमेव यमने प्रवर्षति । इदानीं विरुचिंति व्याख्यायते, तत्राह—
 होति विले दो दोसा तसेसु धीपसु घावि ते घेव । सजोगओ अ दोसा मूलगमा होति सविसेसा ॥१८३॥

विरुचिंते व्युत्सृजतो दोषद्वयं भवति-आत्मविराधना संयमविराधना च, दारं । इदानीं ‘तसपाजनीयरहिय’ति
 व्याख्यायते, तत्राह-‘तसेसु धीपसु घावि ते वेव’ त्रसेसु व्युत्सृजत आत्मसंयमविराधना भवति, धीच्छेदु च व्युत्सृजतस्व
 एव दोषा भवन्ति-आत्मविराधना संयमविराधना च, तत्रात्मविराधना गोष्ठुरच्छपृठीनासुपरि व्युत्सृजतो भवति, संयम-

विशेषनाऽपि तथैवेति, दारं । एवं तार्वदेकैकदोषदुष्टं स्थण्डिलमुक्तम् । इदानीं द्वितीयादिसंयोगेन दोषदुष्टतां प्रतिपादयन्नाह—
 'संयोगो अ' संयोगतो-द्व्यादिदोषसंबन्धेन 'मूलगमात्' मूलदोषात् सकाशात् 'सविशेषाः' द्विगुणतरादयो दोषा भवन्ति,
 एतदुक्तं भवति मूलमेदस्तावदापातसंलोकदोषदुष्टता तथाऽन्यस्तत्रैव यद्युपघातदोषो भवति ततो द्विदोषसंयोगतः सविशेषा
 दोषा भवन्ति । एवं दोषत्रयादिसंयोगतः सविशेषा अधिका एकैकस्मिन् स्थण्डिले ज्ञेया इति । इदानीं तस्मिन् दोषरहिते
 स्थण्डिले प्राप्तस्य यो-विधिः स उच्यते—

दिसिपवणगामसूरियछायाए पमज्जिऊण तिवबुत्तो । जस्सोगहोत्ति काऊण वोसिरे आयमिज्जा वा ३१७

तत्र तेन साधुना सञ्ज्ञां व्युत्सृजता 'दिसि'त्ति उत्तरस्यां दिशि पूर्वस्यां च न पृष्ठं दातव्यं, लोकविरोधात्, तथा पवन-
 ग्रामदूर्याणां च पृष्ठं दत्त्वा न व्युत्सृजनीयं, लोकविरोधादेव । तथा छायायां प्रमार्जयित्वा 'तिवबुत्तो'त्ति तिस्रो वाराः
 प्रमार्जयित्वा तत्र व्युत्सृजनीयं, 'जस्सोगहो'त्ति यस्यायमवग्रहस्तेनानुज्ञातव्य इत्येवं कृत्वा व्युत्सृजनीयं 'आयमिज्जा वा'
 निर्लेपनं च पानकेन एवमेव कुर्यात्, यदुत स्थण्डिलेऽनुज्ञापयित्वा चेति । इदानीमेतामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—
 उत्तरपुवा पुज्जा जम्माए निसियरा अहिवडंति । घाणाऽरिसा य पवणे सूरियगामे अवण्णो उ॥१८४॥भा.

उत्तरा दिक् पूर्वा च किल लोके एते द्वेऽपि पूज्ये, ततश्च तयोः पृष्ठं न दातव्यं, 'जम्माए निसियरा अभिवडंति'त्ति याम्या-

१ विराचना तथै" आ. क. १-२ । २ 'दोषमेदात् आ. पा. १-२. ४. । ३ मूलमेदस्ताव' आ. पा. १ । ४ वापने भा. ।

दद्यात्सण्ण भत्रणाइयाण तद्धिय तु सजमायाए । आयापवयणसज्जमदोसा पुण भावआसण्णे ॥१८२॥मा
 प्राप्तम द्विविध-द्रव्यतो भावतश्च, तत्र द्रव्यासन्न मवनादीनामासन्ने व्युत्सुब्धतो द्रव्यासन्न मवति, तत्र च संयमात्मनो
 तत्प्रदेन्नविलेपने इत्सप्रथाहने च संयमोपघातो मवति, स गृहपतिस्त्वत्पूरीषं सायुव्युत्सुए केनचित्कर्मकरेणान्यत्र त्वावयन्ति ततश्च
 पपाठ इति, तस्माद्द्रव्यासन्ने न व्युत्सुब्धनीय । इदानीं मावासन्नं प्रतिपादयन्नाह--'आयापवयण'पि आरमप्रवचनसंयमोपघात-
 दोषा मात्रामन्ने मवन्ति, क्व ?, स हि साधुल्ययोग्यावृत्त (पुत्र) स्त्वावदास्ते यावदतीव भाषासन्नाः संजाताः, ततश्च स्वरित
 प्रयाति, पुनश्च केनचित् पूषेनोपलस्य मावासन्नता धर्मप्रच्छन्नव्याजेनार्द्धपय एव दूतः ततश्च तस्य पुरीषवेगं चारयत
 आरमोपपानो मवति, अयार्द्धपय एव व्युत्सुब्धति ततश्च प्रवचनोपघातो मवति, संयमोपघातोऽपि तत्रैवाग्रत्युपेक्षितस्यच्छिडे
 व्युत्सुब्धतो मवति, तस्मादनागतमेव गमने प्रवर्षति । इदानीं क्लिबधर्मित व्याख्यायते, तत्राह--
 होति विलेदो दोसा तसेसु धीयसु वावि ते चैव । सजोगमो अ दोसा मूळगमा होति सविसेसा ॥१८३॥

शिष्टप्रयेन्ने व्युत्सुब्धतो दोषद्वयं मवति-आत्मविराधना संयमविराधना च, द्वारं । इदानीं 'तसपापवीयरदिय'पि
 व्याख्यायते, तत्राह--'तसेसु धीयसु वावि ते वेव' प्रसेदु व्युत्सुब्धत आरमसंयमविराधना मवति, वीजेदु च व्युत्सुब्धतस्व
 एव दोषा मवन्ति-आत्मविराधना संयमविराधना च, तत्रात्मविराधना गोक्षुरच्छप्रयुतीनाएपरि व्युत्सुब्धतो मवति, संयम-

पढमासइ अमणुन्नेयराण गिहियाण वावि आलोए । पत्तेयमत्त कुरुकुय दवं च पउरं गिहत्थेसु ॥३१९॥

प्रथमस्य-अनापातासंलोक रूपस्य 'असति' अभावे अथवा प्रथमस्य संविग्नसमनोज्ञापातस्थण्डिलस्यासति क्व गन्तव्यमत आह- 'अमणुण'त्ति अमनोज्ञानामापाते स्थण्डिले गन्तव्यम् । 'इतराण'त्ति कुशीलानां संविग्नपाक्षिकाणामसंविग्नपाक्षिकाणां चापातस्थण्डिले गन्तव्य, एतेषां चानन्तरोदितानां सर्वेषांभेवमित्थमालोको नोपात्तो, ते दूरस्थिता नामोगयन्त्येव । 'गिहियाण वावि आलोए'त्ति तदभावे गृहस्थालोके स्थण्डिले गन्तव्यम् । 'पत्तेयमत्त'त्ति प्रत्येकं प्रत्येकं यानि मात्रकाणि गृहीतानि तैः प्रत्येकं मात्रकैः 'कुरुकुवां' पादप्रक्षालनाचमनरूपां प्रचुरद्रवेण कुर्वन्ति, 'गिहत्थेसु'त्ति गृहस्थविषये आलोकं सति इदं पूर्वोक्तं कुरुकुवादि कुर्वन्तीत्यर्थः ।

तेण परं पुरिसाणं असोयवाईण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोए परंमुहो कुरुकुया सा उ ॥ ३२० ॥

ततः परं यदि गृहस्थालोकं नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां व्रज आपातस्थण्डिलं । अथाशौचवादिपुरुषापातस्थण्डिलं नास्ति ततः 'इत्थिनपुंसालोए' स्त्रीनपुंसकालोके स्थण्डिले पराद्मुखो व्युत्सृजति, कुरुकुवा च सैव कर्त्तव्या ।

तेण परं आवायं पुरिसेअरइत्थियाण तिरियाणं । तत्थवि अ परिहरिज्जा दुगुंछिए दित्तचित्ते य ॥३२१॥

दक्षिणा दिक् सस्यां च रात्रौ पृष्ठं न दातव्य, क्षिमिति १, रात्रौ निदाचराः-पिशाचाद्यः 'अभियतंति'पि अभिसुखा आगच्छन्ति, एतदुक्तं मन्त्रि-रात्रौ दक्षिणाया दिक्षु तपरायां विद्धि देवाः प्रयान्ति(इति) लोके युधिः, ततश्च तत्र पृष्ठं न दातव्य, प्रयच्छतो लोकादिरोषो भवतीति । 'वापारिमा य पवपे'पि पवनस्य च पृष्ठं यदि दीयते ततो ध्रानाशौ भवतीति । धर्मप्रामयोच्च पृष्ठप्रदाने अवर्णः-अपशो भवतीति । इदानीं 'छायाए'पि व्याख्यानयन्नाह—

ससत्तगहणी पुण छायाए निर्गंगाए वोसिरइ । छायासइ उण्हमिवि वोसिरिअ सुहुत्तय चिट्ठे ॥ १८५ ॥ मा
'संमक्तप्रहणिः' कृमिससकोदर इत्यर्थः यपसौ साधुर्मधेत् ततो इध्रछायायां निर्गतायां व्युत्सुबधि, अथ छाया न भवति ततो व्युत्सुज्य सहर्षमात्र तिष्ठेत् येन ते कृमयः स्वयमेष परिणमन्ति । किं वासौ करोतीत्यत आह—
उवगरण वामे उरुगमि मत्त च दाहिणे हृत्ये । तत्थऽन्नत्थ व पुछे तैहिं आयमण अदूरमि ॥ ३१८ ॥

'उपकरण' रवोहरणदण्डकादि वामे ऊरुषि स्थापयेत्, मात्रक च दक्षिणे हस्ते स्थापयति, प्रोञ्छन्नं च अपानस्य तत्रा करोति, अदूरंमि'पि स्वच्छिन्नस्यासप्तप्रदेशे निर्धेपनीयमिति । इदानीं स्वच्छिन्नपतनोच्यते, तत्राह—

१ चिमिलेदेवम् । उच्यते एतौ व्य. पा. १-२ । २ प्राचासांदि मन्त्रि आ वा १ । ३ अथय पा. २ । ४ विस्ववाल आ । ५ मत्तो च पु. ।
१ शिरि ५., शिरि अ. । २ स्वयवदि आ. । ६ करोति आ वा १-२. ।

पढमासइ अमणुन्नेयराण गिहियाण वावि आलोए । पत्तेयमत्त कुरुकुय दवं च पउरं गिहत्थेसु ॥३१९॥

प्रथमस्य-अनापातासंलोक रूपस्य 'असति' अभावे अथवा प्रथमस्य संविग्नसमनोज्ञापातस्थण्डिलस्यासति क्व गन्तव्यमत आह-'अमणुण'त्ति अमनोज्ञानामापाते स्थण्डिले गन्तव्यम् । 'इतराण'त्ति कुशीलानां संविग्नपाक्षिकाणामसंविग्नपाक्षिकाणां चापातस्थण्डिले गन्तव्यं, एतेषां चानन्तरोदितानां सर्वेषामेवमित्यमालोको नोपात्तो, ते दूरस्थिता नामोगयन्त्येव । 'गिहियाण वावि आलोए'त्ति तदभावे गृहस्थालोके स्थण्डिले गन्तव्यम् । 'पत्तेयमत्त'त्ति प्रत्येकं प्रत्येकं यानि मात्रकाणि गृहीतानि तैः प्रत्येकं मात्रकैः 'कुरुकुवा' पादप्रक्षालनाचमनरूपां प्रचुरद्वेण कुर्वन्ति, 'गिहत्थेसु'त्ति गृहस्थविषये आलोकं सति इदं प्रलोकं कुरुकुवादि कुर्वन्तीत्यर्थः ।

तेषां परं एरिसाणं असोयवाईण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोए परंसुहो कुरुकुया सा उ ॥ ३२० ॥

तत्र परं अदि गृहस्थालोकं नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां व्रज आपातस्थण्डिलं । अथा-
मोपसातोपपत्तस्थण्डिलं नास्ति ततः 'इत्थिनपुंसालोए' स्त्रीनपुंसकालोके स्थण्डिले पराकमुखो व्युत्सृजति, कुरुकुवा च
मोपसातोपपत्तस्थण्डिलं नास्ति ।

शिरिअरइत्थियाण तिरियाणं । तत्थवि अ परिहरिजा दुगुंछिए दित्तचित्ते य ॥३२१॥

१ शिरिअरइत्थियाणं वा, ३२१ पा. १ पु. १ । २ यतस्ते आ. अ. १. पा. २ । ४ गम्यते भा. क. २ पा. १ पु. १ ।

ततः परं तदभावे सति पूर्वोक्तस्पर्शितस्य तिरिष्वां सवन्धिनो चे पुल्याः इतरे च नपुसकास्त्वया स्त्रियः एतेषामापात-
 स्पण्डिले व्युत्सृजन्ति । 'तस्य वि य'पि तथापि तिरिष्वां मध्ये ह्युत्सृज्या एत्वधिषाभ परिहरणीयाः, एतस्त्रात्मसंप्रमोप
 षातो भवतीति ॥

ततो इत्थि नपुसा तिविहा तरयवि असोयवाईण । तद्विअ तु सदकरण आउलगमण कुरुकुरया य ॥

तवस्वदमावे स्त्रीनपुसकापातस्पर्शितले गन्तव्य, तत्र स्त्री त्रिविधा-दण्डिककौटुम्बिकप्राकृतमेदमिष्वा, नपुसकमपि त्रिविध-
 दण्डिककौटुम्बिकप्राकृतमेदमिष्वा, तत्राप्यशौचवादीनामापाते व्युत्सृजति । बाह-रुपाथाशङ्कादयस्तत्र तदवस्था एव दोषाः ?
 तच्यते, 'तदियं तु सदकरणं' तत्र स्वर्णिले त्रयन् बन्धेयामाशङ्काविनिहस्यर्षयुग्मैः काञ्चित्तादिकरूपं शब्दं करोति परस्परं वा
 चरपन्तो प्रचन्ति तवच ते गृहस्था नाशङ्का-रुपापमिलणरूपा कुर्वते यतस्ते प्रथम प्रयान्तीति, आङ्गलगमन वा कुर्वन्ति,
 एकत्र मिलित्वा गच्छन्तीत्यर्या, कुरुकुरा च पूर्ववत्कर्षण्या । उक्त स्वर्णिलद्वारात्, इदानीमवहम्माशरं प्रसिपादयथाह-
 अधोच्छिन्ना तसा पाणा पडिलेहा न सुज्झाई । तम्हा दट्टपहट्टस्स अवट्टमो न कप्पई ॥ ३२३ ॥

अवहम्मः स्वम्मादौ न कर्षन्त्या, यतः प्रत्युपेक्षितेऽपि तस्मिन् एवावपि 'अव्यवच्छिन्नाः' जनवरत त्रसाः प्राणा
 भवन्ति, तवच तत्र प्रत्युपेक्षणा न सुज्झसि तम्हा 'इदुयैःइदुस्स' इत्ये-नीरोगाः प्रहृष्टः-समर्षस्वरूपस्त्वस्य एवंविचस्य

१ सुत्तजनीय भा. अ. १ पा. २-१ कु. १ २ 'शांसे वा. पा. १ । १ अवीमत् भा. पा. १-२ । ४ अवाङ्क अ. 'गु. १ ५ भिक्षिअ वा
 पा. २ । १ अवाङ्क अ. १-२ । ७ समसस्य अ. १-२ । ६ कर्षणे अ. १-२ ।

साधोरवष्टम्भो 'न कल्पते' नोक्तः । इदानीं के ते त्रसाः प्राणिन इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

संचर कुंथुद्देहिअबूयावेहे तहेव दाली अ । घरकोइलिआ सपे विंस्संभरउंदुरे सरडे ॥ ३२४ ॥

तत्रावष्टम्भे-स्तम्भादौ संचरन्ति-प्रसर्पन्ति, के ते ?-कुंथुसत्त्वा उद्देहिकाश्च लूता-कोलियकः तत्कृतो वेधो मक्षणं भवति, तथा च दाली-राजिर्भवति तस्यां च वृश्चिकादेराश्रयो भवति, तथा 'गृहकोकिलिका' वरोलिका उपरिष्टान्मूत्रयति, तन्मूत्रेण चोपघातो भवति चक्षुषः, सर्पो वा तत्राश्रितो भवेत्, विश्वम्भरो जीवविशेष उन्दुरो वा भवेत्, 'सरटः' कृकलाशः, स च दशनादि करोति । इदानीं माष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

संचारगा चउदिसि पुविं पडिलेहिएवि अन्नंति । उद्देहि मूल पडणं विराहणा तदुभए भेओ ॥

'सञ्चारकाः' कुन्ध्वादयः पूर्वोक्ताश्चतसृष्वपि दिक्षु तस्मिन्नवष्टम्भे परिभ्रमन्ति, पूर्वं प्रत्युपेक्षितेऽपि तस्मिन् स्तम्भाद्धवष्टम्भेऽन्ये आगच्छन्ति । दारं । 'उद्देहि'ति कदाचिदसौ स्तम्भादिरवष्टम्भो मूले उद्देहिकादिमक्षितः ततश्च पुनरवष्टम्भं कुर्वतः पतति, पुनश्च विराघना 'तदुभए' भवति आत्मनि संयमे च भेदश्च पात्रकादेर्भवति । दारं ।

बूयाइ चमढणा संजमंमि आयाए विच्चुगाईया । एवं घरकोइलिआ अहिउंदुरसरडमाईसु ॥१८७॥(भा.)

लूतादिचमढने-मर्दने संयमे संयमविषया विराघना भवति, आत्मविराघना च वृश्चिकादिभिः क्रियते । एवं गृहकोलिका-

१ वीद्युसरं क १ पु. । २ कुन्धव.-सत्त्वा क. १-२ । ३ तब्बीठ पु. । ४ °दावष्टम्भेऽनुयन्ति साग° भा । ५ ततश्चावष्टम्भ आ क.२ पा. १ ।

मर्षतन्त्रमरदादिविषया संयमविराधना आत्मविराधना च भवति । उक्त उत्सर्गः, इदानीमपवाद उच्यते—
अतरतस्स वै पासा गाढ दुक्खति तेणऽवट्टमे । सजयपट्टी यमे सेल लुहाकुव्वेटीए ॥ ३२५ ॥

‘अतरतस्स’ अद्रक्नुक्त्वो ग्लानादेः पार्श्वानि गाढ-अरपर्यं दु सन्ति तेन कारणेनावष्टम्भ कुर्वन्ति, केव ! अत आह-
सपत्तण्ठे स्सम्भे वा ‘सेल’चि पापाणमये स्सम्भे सुधामाअे कुब्बे वाऽवष्टम्भ कुर्वीत अषधिकां वेष्टिकां वा कुब्बादो
ऊत्ता तवोऽवष्टम्भ करोति । उक्तमवष्टम्भद्वारम्, इदानीं मार्गद्वारं प्रतिपादनायाह—
पय तु वच्चमौणो जुगतर चक्खुणा उं पडिलेहे । अइदूरचक्खुपाए सुहुमतिरिच्छगगय न पेहे ॥ ३२६ ॥

पथि यत्रन् ‘युगान्तरं’ युग-चतुर्हस्तप्रमाण तन्मात्रान्तर चक्षुषा प्रत्युपेक्षेत्, किं कारणं ? यतोऽतिरूषधुःपाते सति
ब्रह्मास्तिर्यग्गतान् प्राणिनः ‘न पेहे’ न पश्यति, वरे प्रकृतित्वावष्टुपः ।
अचात्तन्ननिरोहे दुक्ख दट्टुपि पायसहरण । छक्कायविओरमण सरीर तह मत्तपाणे य ॥ ३२७ ॥

अथ अत्यामभे निरोप करोति चक्षुपस्त्वो इन्द्राऽपि प्राणिन दुःखेन पादसंहरणं, पाद प्राणिनि निपत्तन्त चारयतीत्यर्थः,
अविषमिष्ठष्टस्वावष्टुपः । ‘छक्कायविओरमण’ति पट्टकोपविराधनां करोति छरीरविराधनां तथा मक्कपानविराधनां च करोतीति ।

१ उ भा. क २।२ विडोए भा. क. १ प. १।२ अत आह पा. १-२. उ. १. ४ माण्य भा क २।५ व भा पा. १।६ उक्क
भा. १. ७ इहे इहे भा । ८ प्रणिनां भा. प. १।१ इदानीं विष्टम्भं भवति भा. १।

इदानीमस्या एव गाथायाः पश्चाद् व्याख्यानयन्नाह—

उड्डुसुहो कहरत्तो अवयक्खंतो वियक्खमाणो य । बायरकाए वहए तसेतरे संजमे दोसा ॥१८८॥ (भा.)

ऊर्ध्वमुखो ब्रजन् कथासु च रक्तः—सक्तः 'अवयक्खंतो'ति पृष्ठतोऽभिमुखं निरूपयन् 'वियक्खमाणो'ति विविधं सर्वासु दिक्षु पश्यन्, स एवंविधो नादरकायानपि व्यापादयेत् 'त्रसेतरांश्च' पृथिव्यादीन् स्थावरकायान्, ततश्च 'संयमे' संयमविषया एते दोषा भवन्तीति । इदानीं शरीरविराघनां प्रतिपादनायाह—

निरविकखो वच्चंतो आवडिओ खाणुकंटविसमेसु । पंचणहइंदियाणं अन्नतरं सो विराहिजा ॥१८९॥ (भा.)

निरपेक्षो ब्रजन् आपतितः सन् स्थाणुकण्टकविषमेषु, विषमं—उन्नतं, तेष्वप्यतति ततः पञ्चानामिन्द्रियाणां—चक्षुरादीनां अन्यतरत् स विराघयेत् । इदानीं 'भत्तपाणे' य चि अवयवं व्याख्यानयन्नाह—

भत्तं वा पाणे वा आवडियपडियस्स भिन्नपाए वा । छक्कायविओरमणं उड्डाहो अप्पणो हाणी ॥१९०॥ (भा.)

आपतितश्चासौ पतितश्च आपतितपतितस्य साधोः भिन्ने—भग्ने वा पात्रके सति भक्ते वा प्रोल्लिङ्गते पानके वा ततः षट्कायव्युपरमणा भवति, उड्डाहश्च भवति आत्मनश्च 'हानिः' क्षुधा बाधनं भवति । कथं पुनः षट्कायव्युपरमणमुड्डाहश्च ? दाहि घय तक्कं पयमंबिलं व सत्थं तसेतराण भवे । खड्दंमि य जणवाओ बँहुँफोडा जं च परिहाणी ॥१९१॥

१ अविद्यं ल. १ । २ अविद्यं ल. १ । ३ पतित पञ्चां वा पा. १. २ पु. १ ४ भावे वा ल. १. २ । ५ तत. आ । ६ बहिं ल. १. २ । ७ फोहो आ. पा. १ ।

तानि गृहीतानि कदाचिद्विपुततक्रयः काञ्चिकानि भवन्ति, तवच्च तानि श्लक्ष्ण, केषां ?-अस्मानामितरेषां च-युधिष्व्यादीनां भवेत्, 'सदमि'ति प्रचुरे च तत्र मर्के लोकेन दृष्टे सति कनापवादो भवति-उदाहरः, यदुत 'बहुफोड'पि बहुमद्यका एत इति, या चात्मपरिठापनादिका परिहाणिः सा च भवति । तथा पात्रविराधनायां याचनावोपान् प्रदर्शयन्नाह-

पाय च मग्गमाणे ह्विज्ज पये विराहणा दुविहा । दुविहा य भवे तेणा परिकम्मे सुत्तपरिहाणी ॥ ३२८ ॥
 पात्र षान्निपति सति ग्रामादौ भवेत्सपि विराधना द्विविधा-आत्मविराधना संयमविराधना वेति, पयि स्तेनाच्च द्विविधा भवति-उपधिस्तेनाः द्वा रीरस्तेनाथेति । तन्मेदपि कञ्चात्पात्रे तत्परिकर्मयतः-तन्नापारे लम्नस्य च्चात्रार्थपरिहाणिः ॥ एसा पडिलेहणाविही कहिआ भे धीरपुरिसपप्तचा । सजमगुणहुगाण निग्गयाण महूरिसीण ॥ ३२९ ॥

अयं च प्रत्युपेक्षणाविधिः कथितो 'भे' मत्वा, किञ्चिद्विष्टः ?-'धीरपुरीः प्रकृष्टः गणवैरः प्रकृष्टः प्रकृष्टः संयमगुणैराढ्यानां निर्मयानां 'महर्षिणा' कथित इति ॥ तथा बहुनाम्नेवाचीर्णस्य फलमाह-

एय पडिलेहणाविहिं जुजता चरणकरणमाउत्ता । साहू खवति कम्म अणेगभवसच्चिअमणत ॥ ३३० ॥

'अनेकमरमञ्चितम्' अनेकमत्रोपायम् 'अनन्तम्' अनन्तकर्मपुद्गलनिर्वृत्तत्वादनन्तम्, अनन्तानां वा मत्तानां हेतुर्यथवनन्तं

क्षपयन्तीति । उक्तं मार्गप्रत्युपेक्षणाद्वारम्, तत्प्रतिपादनचोक्तं प्रत्युपेक्षणाद्वारमिति प्रतिलेखनाद्वारं समाप्तं ॥
इदानीं पिण्डद्वारप्रतिपादनायाह—

पिंडं व एसनं वा एत्तो वोच्छं गुरुवएसेणं । गवेसणगहणघासेसणाए तिविहाइवि विसुद्धं ॥३३१॥
पिण्डं वक्ष्ये एषणां च, एषणा-गवेषणादि तां चातः परं वक्ष्ये, गुरुपदेशेन न स्वमनीषिक्रया, सा चैषणा त्रिविधा भवति-गवेषणैषणा ग्रहणैषणा आसैषणा चेति, अनया त्रिविधयाऽप्येषणया विशुद्धः-शुचिर्यः पिण्डस्तं वक्ष्य इति योगः । यथोद्देशं निर्देश इति न्यायात्प्रथमं पिण्डमेव व्याख्यानयन्नाह—

पिंडस्स उ निक्खेवो चउक्कओ छक्कओ य कायवो । निक्खेवं काऊणं परूवणा तस्स कायव्वा ॥३३२॥
तत्र पिण्डनं-पिण्डः, 'पिण्डि सद्धाते' पिण्ड इत्यस्य पदस्य निक्षेपः कर्त्तव्यः, स च निक्षेपश्चतुष्ककः क्रियते षट्को वा, एवं निक्षेपं कृत्वा प्ररूपणा-व्याख्या तस्यैव पिण्डस्य कर्त्तव्या ॥ तत्र चतुष्ककनिक्षेपं प्रतिपादनायाह—
नामं ठवणापिंडो दव्वपिंडो य भावपिंडो य । एसो खलु पिंडस्स उ निक्खेवो चउविहो होइ ॥३३३॥

नामपिण्डः स्थापनापिण्डो द्रव्यपिण्डो भावपिण्डश्चेत्येष तावच्चतुष्कको निक्षेपः, यदा तु पुनः क्षेत्रपिण्डः कालपिण्डश्च निक्षिप्यते तदाऽयमेव षट्को भवति । तत्र नामपिण्डः-पिण्ड एव नाम यस्य स नामपिण्डः । तच्च नाम—

१ त्रिविहाए विसुद्धं भा. । २ छब्बिहो, क. २ । ३ इति आ क. ३ पा. १ ।

गोण समयक्य वा ज वाधि हविज्ज तदुमपण कय । त विंति नामपिण्ड ठवणापिण्ड अओ धोच्छ ॥३३४॥
 तत्र नाम गोप्य भवति यथा गुह्यपिण्ड इति, तथाऽप्यत् समयकृत भवति, समय-सिदान्तस्तेन कृत, यथा 'से भिक्षु वा
 भिक्षुणी वा गाहावहृच्छ पिण्डवापयडियाए पविठे समाधे न चाधिका अर्धं वा पाणग वा' इत्यादि पद्यप्यसौ पानकस्य
 कोकलोक्षेपरकृत वा यन्नाम भवेत्, यथा 'गाहावहृच्छं पिण्डवापयडियाए पविठेण पिठो धेव ससुगाणं केरओ लदो'
 गुह्यपिठो वा' तत्र लोके गुह्यपिण्डकः गुह्यपिण्डक एवोच्यते, समयेऽप्येवमेव पिण्डक एवोच्यते, तमेव गुणविशिष्ट सर्वमेव
 नामपिण्डं भवति, इत् ऊर्ध्वं स्वापनापिण्डं बन्धे इति ।
 अक्स्ये वराहए वा कट्टे पोरथे व धितकस्मे वा ।

स्वापना शिबिवा-सद्भावस्व्यापना असद्भावस्व्यापना वेति, तत्राश्विषया सद्भावस्व्यापना असद्भावस्व्यापना च भवति,
 कर्म ? यदा एक एवाश्वः पिण्डकस्वनया बुद्ध्या कल्प्यते तदाऽसद्भावस्व्यापना, यत्र पुनस्त एवाश्विप्रभृतय एकत्र स्थाप्यन्ते
 तदा सद्भावस्व्यापना, एव 'वराहकेसु' कर्मकेसु, तथा काष्ठकर्मणि पुस्तकर्मणि चित्रकर्मणि चेति । यदैकमेव काष्ठ पिण्ड एव
 इत्येवं कल्प्यते तदाऽसद्भावस्व्यापना, यदा तु बहूनि एकत्र मिलितानि पिण्डत्वेन कल्प्यन्ते तदा सद्भावस्व्यापना, एव 'पुस्ते'
 १ नक्षत्रवर्ध वा २ अ प १ नक्षत्रवर्ध वा ३ १ २ कट्टो वा प १ १ २ कट्टो वा ४ ५ केदि वा ।

पुर्चलिकादिष्वपि एवं चित्रकर्मण्यपि, यदैकचित्रकर्मणि पुत्तलकपिण्ड इति स्थाप्यते तदाऽसद्भावपिण्डस्थापना, यत्र त्रिप्रभृति पिण्डबुद्ध्या कल्प्यते तदा सद्भावस्थापना, एवं सद्भावपिण्डमसद्भावपिण्डं च जानीहि । इदानीं द्रव्यपिण्डस्य ज्ञशरीरभव्य-शरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्तस्य प्रतिपादनायाह—

तिविहो य द्वापिण्डो सच्चित्तो मीसओ य अच्चित्तो । अच्चित्तो य दसविहो सच्चित्तो मीसओ नवहा ॥३३६

त्रिविधो द्रव्यपिण्डः—सच्चित्तोऽच्चित्तो मिश्रश्चेति । तत्र योऽसावचित्तः स दशविधः, सच्चित्तो नवप्रकारः, मिश्रश्च नवधा ॥ तत्राचित्तपिण्डप्रतिपादनायाह—

पुढवी आउक्काए तेउवाऊवणस्सई चेव । बिअतिअचउरो पंचिदिया य लेवो य दसमो उ ॥ ३३७ ॥

पृथिवीकायपिण्डः अक्कायपिण्डस्तेजस्कायपिण्डः वायुकायपिण्डः वनस्पतिकायपिण्डः द्वीन्द्रियकायपिण्डः त्रीन्द्रिय-कायपिण्डः चतुरिन्द्रियकायपिण्डः पञ्चेन्द्रियकायपिण्डः पात्रकार्थं लेपपिण्डश्चेति दर्शयः । एवमयं दशप्रकारोऽचित्तपिण्डः, इदानीं योऽसौ अचित्तः पृथिवीकायादिपिण्डः स सच्चित्तपूर्वको भवतीति कृत्वा स एव प्रथमं सच्चित्तपिण्डः प्रतिपाद्यते, तथोपन्यासोऽपि सच्चित्तस्यैव प्रथमं कृतः, तथा योऽसौ सच्चित्तो मिश्रश्च एकैको नवप्रकार उक्तः सोऽप्येनेन क्रमेण व्याख्यातो भवतीति कृत्वा पूर्वं सचित्तं व्याख्यानयन्नाह—

पुठविकाओ तिविहो सच्चित्तो मीसओ य अचित्तो । सच्चित्तो पुण बुविहो निच्छयववहारओ चव ॥ ३३८
शुचिचीअयसिचिचः सच्चित्तो मिओऽपिचय । तत्र सच्चित्तो द्विचिचः-निअयसच्चित्तो व्यवहारसच्चिचय ।
निच्छयओ सच्चित्तो पुठविसहापवयाण बहुमज्जे । अच्चित्तमीसवज्जो सेसो ववहारसच्चित्तो ॥ ३३९ ॥

निअयतः सच्चिचः शुचिचीनां-रत्नशर्कराप्रसूतीनां संबन्धी यः 'महापर्वतानां' हिमवदादीनां च 'बहुमज्जे' मज्जयेद्वज्जमागे ।
इदानीं व्यवहारसच्चिचप्रतिपादनायाह-अचिचवर्षाः मिअवर्षाः, एतदुक्त्वा मवति-योऽचिचो न मवति न च मिअः स अयव
हारतः सचेतन इति, स चारण्यादौ मवति यत्र वा गोमयादिर्नास्ति । उक्तः सच्चिचः शुचिचीकाया, इदानीं मिअपृथिवी
काय प्रतिपादनायाह-

स्वीरदुमहिट्ट पथे कट्टोळा इवणे य मीसो य । पोरिसी एगदुगतिग बहुइवणमज्जयोवे य ॥ ३४० ॥
धीरदुमा'-उदुम्बरादयस्तेषामथो वाः शुचिचीकायः स मिअः, ते दि धीरदुमाः मधुरस्वभावा मवन्ति, पयि च मिअः

शुचिचीकायः, 'कट्टोळा'पि इत्कट्टो यः शुचिचीकायस्वस्वभावेन आर्द्रं च दुष्कम्य कश्चिन्मिअः शुचिचीकायः 'इवणे य'पि
इवणं-योमयो मव्यते, तस्य दुम्भकारेण सद्रो वापिओ तेज मिलितो संतो शुचिचीकायो मिओ मवति, कियत्काळं
यावद् ! अथ आह-'पोरिसीएगदुगतिग' यथासहस्येन 'बहुइवणमज्जिसचयवोविचय' (योवे य) यदि षड् इन्धन स्वस्याः
१ मवति च १-२ ।

पृथिवीकायस्ततः पौरुषीमात्रं यावत् मिश्रो भवति, मध्ये तु इन्धने अर्द्धमिन्धनस्य अर्द्धं पृथिवीकायस्य यत्र स पौरुषीद्वितयं यावन्मिश्रः, स्वल्पेन्धनस्तु पृथिवीकायः पौरुषीत्रयं यावन्मिश्रो भवति । उक्तो मिश्रः, इदानीमचित्त उच्यते, स चैवं भवति—
सीउण्हखारखत्ते अगीलोणूसअंबिले नेहे । वक्कंतजोणिण्णं पओयणं तेणिमं होई ॥ ३४१ ॥

शीतशस्त्राभिहतः, उष्णशस्त्राभिहतः, क्षारः-तिलक्षारादिस्तेनाभिहतो यः, क्षत्रशस्त्रेणाभिहतः, क्षत्रं-करीषविशेषः, अग्निशस्त्राभिहतः, लवणशस्त्राभिहतः, उषशस्त्राभिहतः, काञ्जिकशत्राभिहतः, स्नेहेन-घृतादिना शस्त्रेणाभिहतः सन् यो व्युत्क्रान्तयोः अथवा वक्कंतजोणियेणं केचित्पठन्ति, तत्रायमर्थः-व्युत्क्रान्ता अपगता योनिः स्वयमेव यस्य पृथिवीकायस्य, तेन च 'इदं' वक्ष्यमाणं प्रयोजनं भवति । किं तत्प्रयोजनमित्यत आह—

अवरद्धिग विसबंधे लवणेण व सुरभिउवलण्णं वा । अच्चित्तस्स उ गहणं, पओयणं होइ जं चऽन्नं ॥३४२

अवरद्धिगा-लूताफोडिआ तस्यां लूतास्फोटिकायामुत्थितायां दाहोपशमार्थमचेतनेन पृथिवीकायेन परिपेकः क्रियते, यदि वा अवरद्धिगा-सर्पदंशस्तस्मिन् परिपेकादि क्रियते, दंशे विषे वा पतिते सति तयाऽचेतनया मृत्तिकया बन्धो वा दीयते, लवणेन वा प्रयोजनमचित्तेन भवति, 'सुरभिउवलण्णं व'त्ति गन्धारोहकेणापि किञ्चित्प्रयोजनं भवेत्पामादौ, एभिः प्रयोजने-रचेतनस्य पृथिवीकायस्य ग्रहणं भवति-प्रयोजनं भवति । इदं च वक्ष्यमाणलक्षणमन्यत्—

१ १ हति जा. । २ (अवस्थायशस्त्राभिहत) काञ्जिकं आ. । ३ 'येनिकः, आ. क. १ पा. १-२ । ४ सवत्यामादौ, आ. ।

ठाणनिसीयणतुयहण उधाराईण धेव उस्सग्गो । घहगढगललेवो एमाइ पओयण चट्टहा ॥ ३४३ ॥

स्थान-कायोत्सर्गः सोऽश्वेतने पृथिवीकाये क्रियते, निपीदनम्-उपवेदनम् त्वग्वर्षनं च क्रियते उभारादीनां बोत्सर्गः क्रियते, 'घट्टम'पि घट्टकः-याषाण्कः येन पात्रकं लेपितं सत् दृष्यते, तथा ढगलकाः अयानप्रोञ्जनार्थं लेपय पात्रकाणां, एषमादि प्रयोजनमधिपेन पृथिवीकायेन भवति । उक्तः पृथिवीकायः, इदानीमप्यस्य उच्यते, असावपि त्रिविधः सचिच मिषाविषमेदतः, तत्र सचिचप्रतिपादनायाह—

घणठदहीघणवलया करगसमुद्दहाण बट्टमज्जे । अह निच्छयसच्चित्तो ववहारनयस्स अगढाई ॥ ३४४

धनोदधयो रत्नप्रमापृथिव्यादीनां पनवलयानि च करकाय एतेषु नियंमात् सचिचोऽप्यस्यः समुद्रबहुमन्थे-मस्यप्रदेशे इहमन्थे च नियंयतः संश्वेतनः, व्यवहारनयतश्च पुनरगढोदो-कृपादौ योऽप्यस्यः स व्यग्रहारतः सचिचः । इदानीं मिथ प्रतिपादनायाह—

उसिणोदगमणुवचे दढे वासे य पढियमेत्ते य । सोत्तूणाएसतिग चाउलउदग बहुपसस ॥ ३४५ ॥

उत्थोदकमनुदुचे दढे मिथ भवति, तत्र य मन्थे बीवसंधाओ पिढीमूवो अच्छर पच्छा तत्रथे सो परिणमइ, सो बीव न

१-मिथमन्थे च आ. क २-या १-२ । २ विवकः आ पा १-२ । ३ विवकवचने आ. क २ पा २ । ४ वदस्य आ क १ पा १-२ ।
५ 'दीनां कृपादौ क. १-२ । ६ आश्व वरि आ ।

परिणमइ ताव मीसो, वासे य पडियमिते-वषे च पतितमात्रे मिश्रो भवत्यप्कायः, तन्दुलोदके व्यवस्था कां ? इति चेत् तदुच्यते, 'मोचूण' इत्यादि, तदपि मिश्रं, चाउलोदगं बहु प्रसन्नं सद्चेतनं भवति आदेशत्रितयं मुक्त्वा तदनेकान्तान् ॥ के च ते आदेशाः ? आप्सतिगं बुब्बुय विन्दू तह चाउला न सिज्झंति । मोचूण तिणिण एए चाउलउदगं बहु पसणं ॥ ३४६

केई मणंति-जाव बुब्बुया न फिड्ढंति ताव तं मीसं, अण्णे मणंति-भंडयलगा विंदुणो ण सुकंति जाव ताव मीसं, अण्णे मणंति-जाव चाउला न सिज्झंति ताव मीसं, एते अणाएसा, जम्हा एयाणि तिणिण वंत्यूणि कयाइ चिरेण होंति कयाइ सिग्घतरं चेवै होति आहारवसाओ, तम्हा चाउलोदगं जदा बहुपसन्नं होइ तदा तं अचित्तं भवइ, अथवा मुक्त्वा तन्दुलोदकं बहुप्रसन्नं यदन्यदादेशत्रितयं प्रतिपादितं तन्मिश्रं द्रष्टव्यमिति । उक्तो मिश्रोऽप्कायः, इदानीमचित्तप्रतिपादनायाह—
सीउण्हखारखत्ते अगीलोणूसअंबिले नेहे । वक्कंतजोणिएणं पओयणं तेणिसं होंति ॥ ३४७ ॥

पूर्ववत् । तेन चाचिचाप्कायेन इदं प्रयोजनम्—

परिसेयपियण हत्थाइधोवणे चीरधोवणा चेव । आयमण भाणधुवणं, एसाइ पओयणं बहुहा ॥ ३४८ ॥

परिषेकः-सेचनं त्रेणकुष्ठाद्युत्थिते सति क्रियते, तथा पानं हस्तादिधावनं चीरधावनं च क्रियते, तथा आचमनं भाजन-

१ का १, तदुं का ल १-२ । २ बहु आ पा १-२ । ३ चैय आचारवभाए, तम्हा आ. क. १-२ पा. १ । ४ ०कनं क्रियते-आ. । ५

कुष्ठां का पा १-२ ।

प्रवालन च क्रियते, एवमादीनि प्रयोक्तानि बहुधा भवन्ति । इदानीं धीरप्रखालन क्रियत इत्युक्तं तत्र ऋतुबद्धे न कर्तव्यं, अथ क्रियते तत्र एते दोषा भवन्ति—

✓उदषच्छुषण घाउस वमविणासो अठाणठवण च । सपाइमवाउवहो पलवण आतोपघातो य ॥३४९॥

ऋतुबद्धः—धीरकालोष्णकालौ मिलिताद्येव मध्येते, तत्र यदि धीवराणां घावन क्रियते ततो वाङ्मिश्रको भवति विभूषणाधील इत्यर्थः, यथा च विभूषणधीनो भवति तदा मद्भयिनाम्नो भवति, तथा अस्थानस्यापन च भवति, यदुत नूनमय कामी तेनात्मन मण्डयति ततश्चास्थानस्थापनम्—अयोग्यतास्थापनं भवतीति, तथा सपातिमसस्थानां घायोच्च षवो भवति तथा लघनेन च सस्ववधो भवति, तथाऽऽप्रमोपघातश्च भवति इस्ते कण्ठकपतनाविति । बाह—यद्येव न घावितव्यान्नेव धीवराणि, उच्यते, वर्षाकाले प्रखालयितव्यानि, अथ न प्रखास्यन्ते तत्र एते दोषा भवन्ति—

✓अइभारचुहणपणप् सीयलपाउरण अजीरगेल्ले । ओभावणकायवहो वासासु अधोवणे दोसा॥३५०॥

मलेनातिगुरूणि भवन्ति तथा 'धुहण'चि क्षीर्यन्ते पनकश्च तत्र लगति पनकः—कुली, शीतलप्रारण्ये चावीर्यं भवति, तत्रय म्लानता भवति, तथा 'ओमाषया' परिमवो भवति कायबन्ध भवति, तानि हि आत्राणि इयोतन्ति सन्ति अष्कापादि विनाशयन्ति, एते वर्षास्वघावने दोषा भवन्तीति । क्वया पुनस्तत्प्रखालन कार्यमित्याह—

१ धीतोष्णकालौ मिश्रित्यादिषु ऋतुबद्धे वा । २ शीतलपाउ वा । ३ अभावण का य ३५० ।

अप्यन्ते च्चिय वासे सव्वं उवाहिं धुवंति जयणाए । असइए व दवस्स उ जहन्नओ पायनिजोगो ॥३५१॥

। अप्राप्ते एव वर्षाकाले अर्द्धमासमात्रेण सर्वसुपधि प्रक्षालयन्ति यतनया । अथोदकं प्रासुकं प्रचुरं नास्ति ततो जघन्येन 'पात्रनिर्योगं' पात्रकोपकरणं प्रक्षालनीयं येन गृहस्था भिक्षां प्रयच्छन्त्वो न जुगुप्सन्ते इति । आह-किं सर्वेषां वर्षपर्यन्त एवोपधिः प्रक्षाल्यते ? , न इत्यत आह—

आयरियगिलाणाणं मइला मइला पुणोवि धोवंति । मा हु गुरूण अवन्नो लोगंसि अजीरणं इयरे ॥३५२॥

सुगमा ॥ नवरं 'अजीरणं इयरे'ति इतरेषां ग्लानानां चीवराणि प्रक्षालनीयानि, यदि न प्रक्षाल्यन्ते ततोऽजीर्णं भवति । इदानीमपधिप्रक्षालनकाले कानि न विश्रामणीयानि ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

पायस्स पडोयारं दुनिसिज्जतिपट्टपोत्तिरयहरणं । एते ण उ विस्सामे जयणा संकामणा धुवणं ॥३५३॥

पात्रकस्य 'पडोयारं' परिकरं पात्रबन्धादिकं न विश्रामयेत्, तथा 'दुन्निनि(दुनि)सिज्ज'त्ति रजोहरणनिषद्याद्वयं एका और्णिकी बाह्यनिषद्या द्वितीया मग्न्यवर्चिनी क्षौमी निषद्या, एतद्द्वयं न विश्रामणीयं । 'तिपट्ट'त्ति एकः संस्तारपट्टको द्वितीय उत्तरपट्टकः तृतीयश्चोलपट्टकः, 'पोत्ति'त्ति मुखवस्त्रिका 'रयहरणं'ति रजोहरणं प्रसिद्धमेव, एतानि न विश्रामयेत्, यतो

ना पान्यनुपमोग्यानि सन्ति । तत्र च पदपदसंस्कामेण केच क्रियते इत्यत आह—'अपणा संकामणा' यतना वद्वान्तरितेन हस्तान्परिमन् वस्त्रे पदपदी मङ्गामपयि ततो वावन करोतीति । इदानीं श्लेषस्युपधि विभामयतः 'को विधिरित्यत आह—
 अम्भितरपरिमोग उवति पाउणह पातिदूरेय । तिस्रिय तिस्रियं एकनिसि तु काउ परिच्छिज्जा ॥३५४॥
 तमेव हस्य रात्रिप्रयमेव स्वापयति, 'विभिय व विभिय य'पि पदद्वयं योञ्जितमेव द्रष्टव्य, 'एक निसि तु काउ'ति एका रात्रिमा-
 स्मोपरि कीलकादौ वेमेव हस्य स्वापयेत् । 'परिच्छिज्ज'सि एव सप्त दिनानि परीक्षा कर्षव्या । अपवा 'परिच्छिज्ज'सि एव
 सप्तर्षाराः कृत्वा पुनश्च शरीरे वस्त्र-प्राहृत्य परीक्षणीयं, यदि पदपदा न लगन्ति ततः प्रवालनीयमिति ।
 केई एकेकनिसि सवासेउ तिहा परिच्छसि । पैउणिय जइ णं लगति छप्पया ताहे धोविज्जा ॥३५५॥

केवनाचार्या एवमाहुः—'एकेकनिसि संवासेत'ति अपमत्रार्यः—तमस्पन्तरं कस्यं द्यौमभितरकल्पयोरुपरि एकां रात्रि
 प्राहृणोति, पुनरपरस्यां रात्राचारमासमे कंरोति, पुनरपरस्यां रात्रौ आत्सोपरि कीलकादौ लम्बमान करोति, एव त्रिरात्र
 पावसपरीक्ष्यते पश्चात् त कस्य पुनः प्राहृणोति, प्राहृते च कस्ये यदि न लगन्ति पदपयस्तदा धावयेत्—प्रश्नाहयेत् । ते च

१ कल्पवर्षे भा. । २ कर्मिताह—भा. क १ पा १-२ । ३ भिक्षाह—भा । ४ न न एकां भा । ५ परिच्छेज्जा भा पा १ । ६ सोर्वाहृतः प्रा.
 भा. उ. । ७ काउः । ८ नस्तस्ये भा. । ९ अ एव कल्पः स्वापयेते भा पा १-२ । १ शरं क १ पाठ उ. ।
 ११ पाठभिवदवचकमिति भा । १२ स्वापयति भा क १ ।

प्रक्षालयन्तः—

निवोद्गस्स ग्रहणं केई भाणेसु असुइ पडिसेहो । गिहिभायणेसु ग्रहणं ठियवासे मीसिअं छारो ॥३५६

ते च साधवश्चीवरप्रक्षालनार्थं नीवोद्गकस्य ग्रहणं कुर्वन्ति, तत्राह—'केई भाणेसु'त्ति केचनेवं भुवते यदुत 'भाजनेषु' पात्रेषु नीवोद्गग्रहणं कार्यं, आचार्य आह—'असुइ' लोका एवं भणन्ति, यदुत अशुचय एते, ततश्च प्रतिषेधं कुर्वन्ति । क पुनर्ग्राह्यमित्यत आह—'गिहिभायणेसु' गृहस्थसत्केषु भाजनेषु—कुण्डादिषु भाजनेषु गृह्यते, कदा ?—'ठियवासे' स्थिते प्रवर्षणे—थके वरिसियवे, 'मीमंगं(सियं)'ति अर्थं तत्र प्रवर्षति पर्जन्ये गृह्यते ततो गृह्यतो मिश्रं भवत्यन्तरिक्षोदकपातात् तस्मात्स्थिते प्रवर्षणे ग्राह्यं, गृहीत्वा च क्षारः क्षेपणीयो येन सचिचतां न याति । कस्य पुनः प्रथममुपधिः प्रक्षालनीय इत्यत आह—

गुरुपच्चक्खाणगिलाणसेहमाईण धोवणं पुवं । तो अप्पणो पुवमहाकडे य इतरे दुवे पच्छा ॥ ३५७ ॥

प्रथमं गुरोरुपधिः प्रक्षालनीयः ततः 'पच्चक्खाय'त्ति प्रत्याख्यानानी अनशनस्थस्तस्योपधिः प्रक्षाल्यते समाधानार्थं ततो ग्लानस्य पश्चात्सेहस्यावधिप्रक्षालनं मा भूमलपरीषहपीडया चित्तमङ्गः, एवमेतेषां पूर्वमुपधिः प्रक्षाल्यते तत आत्मनः प्रक्षालयत्युपधिम् । इदानीं कानि प्रथमं प्रक्षालनीयानि ? इत्यत आह—'पुवमहाकडेय'त्ति यानि एकखण्डानि अतूर्णितानि यथाकृतानि

१ भयाऽत्र आ ल २ पा १ । २ गृहीते च आ पा. १ । ३ प्रक्षालयते आ क. २ पा. २ । ४ 'क्याता' आ क. २ पा. २ । ५ 'हस्य मा आ. ल. २ पा. १ । ६ च तानि यथा^० आ ल २ पा १-२ ।

पूर्वं प्रधातयति, 'इपरे इपे पच्छ'सि इतरो द्वौ बद्धमेदौ पद्याप्रधातयति, एकान्यव्यपरिकर्माणि—यानि क्वचिन्मनाकृ तृर्षिणानि
अन्यानि बहुपरिकर्माणि यानि द्विषा सीधिवानि सुर्षितानि च, स्वव्यपरिकर्माणि च धालयित्वा ततो बहुपरिकर्माणि धालयति ।
अच्छोडपिहणासु य ण धुवे धोत्रे पतावण न करे । परिभोगमपरिभोगे छाया तव पेह कक्षाण ॥३५८॥

इदानीं स साधुः प्रधातयन् कर्षटानि नाच्छोटयति स्वकषट्, नापि च पिष्टयति काष्ठपिष्टनेन स्त्रीषट्, किन्तु इस्तेन
मनापतनया धावनं करोति, धौतानि च बद्धानि आतपे न प्रधापयति, सा सूत्रत्र काधिव् षट्पदी स्यात्, कानि पुनरातपे
कर्षव्यानि कानि वा न कर्षव्यानि ? इत्याह 'परिभोगमपरिभोगे'षि तानि कर्षटानि द्विविधानि भवन्ति—परिसोम्यानि
अपरिमोग्यानि च, तत्र ययामएस्येन छायातपयोः कर्षव्यानि, परिमोम्यानि छायायां शोष्यन्ते, सा सूत्रत्र षट्पदी स्यात्,
अपरिमोग्यान्यातपे शोषयति, 'पेह'सि तानि च कर्षटानि दृष्यन्ति सन्ति निरूपयत्यपरणमयात् । 'कक्षाण'ति पद्यावस्य
पधातनप्ररपपमेककस्याणकं प्रापयिषु दीपते तकोऽप्याया, इदानीमपिक्वाय तन्वते—
इदगपागाईण बहुमज्जे विज्जुयाइ निच्छइत्तो । इगाळाई इयरो मुम्भुरमाई य मीसो उ ॥ ३५९ ॥

अथावपि त्रिविधः सत्त्वित्वादिभेदेन, तत्र सत्त्वित् इदकापाकादीनां बहुमध्ये विद्युदादिको नैश्चयिको भवति, अत्रारादिभेदो
भ्यात्रहारिकः सुर्षितादिकः—उत्सृक्कादिर्मिथो भवति । इदानीमधिषादिकापस्योपयोगमधिषाधिदरीरोपयोग च दर्शयन्माह—

१ त्वे 'पेह'सि का पल १-३ । २ 'कक्षाण'त् का । ३ एतत्र सत्त्वित् इद' का प १ ।

ओदणवंजणपाणगआयासुसिणोदगं च कुम्मासा । डगलगसरक्खसूई पिप्पलमाई य परिभोगो ॥३६०॥

ओदनं-कूरादि व्यञ्जनं-तिम्मणं पानकं-आचाम्लं आयामं-अवश्रावणं उष्णोदकं कुलमाषाश्च, एतानि अग्नेर्निर्वचर्यानि कार्याणि, ततश्चैभिरुपयोगः क्रियते । इदानीमग्निनिर्वचितशरीरोपभोगं दर्शयन्नाह-डगलक्का-इष्टकाखण्डा अतीव पक्काः सरक्खो-मम्मसूच्यः पिप्पलकः-क्षुरकः, एवमादिभिरचितैरग्निशरीरैरुपयोगः क्रियते, अग्निशरीराणि च द्विविधानि भवन्ति-बद्धिच्छयाणि मुक्खिच्छयाणि च, तत्रात्र मुक्खिच्छयाणि द्रष्टव्यानि । इदानीं वायुकाय उच्यते, असावपि त्रिविधः सचित्तादिरूपः, तत्र नैश्वयिकसचित्प्रतिपादनायाह—

सवलथघणतणुवाया अतिहिमअतिदुद्दिणे य निच्छइओ । ववहार पाइणादी अक्कंतादी य अच्चित्तो ॥३६१॥

सह बल्यैर्वर्षन्त इति सवलया घनवाताश्च तनुवाताश्च सवलयाश्च ते घनतनुवाताश्च सवलथघनतनुवाता निश्चयतः सचित्ताः । तथाऽतिहिमपते यो वायुरतिदुर्दिने च यो वायुः स नैश्वयिकः सचित्तः, व्यवहारतः पुनः प्राच्यादि-पूर्वस्यां यो दिशि, आदि-ग्रहणादुचरादिग्रहणपरिग्रहः, एतदुक्तं भवति-अतिहिमअतिदुर्दिनरहितो यः प्राच्यादिवायुः स व्यवहारतः सचित्तः । इदानीम-चित्तः 'अक्कंताई य अच्चित्तो'ति यः कर्दमादावाक्रान्ते सति भवति सोऽचित्तः, स च पञ्चधा-अक्कंते धंते पीलिए सरीराणुगए संमुच्छिमे, तत्थ अक्कंतो चिक्खिलाइसु, धंतो दतियाइसु, पीलिओ पोत्तचम्ममाईसु, सरीराणुगओ ऊसासनीसासवाळ उदरत्था-

पूर्व प्रधात्तयति, 'इपरे इवे षन्ठ'पि इतरो शो षस्त्रमेवौ पश्चात्प्रधात्तयति, एकान्यस्यपरिक्रमाणि—यानि क्वचिन्मनाह् तृणिगतानि
अन्यानि बहुपरिक्रमाणि यानि द्विषा सीवितानि तृणिगतानि च, स्वस्यपरिक्रमाणि च खालयित्वा ततो बहुपरिक्रमाणि खालयति ।
अच्छोडपिट्टणासु य ण ध्रुवे धोत्रे पतावण न करे । परिभोगमपरिभोगे छाया तव पेह् कच्छाण ॥३५८॥

इदानीं न साधुः प्रधालयन् कर्षटानि नाच्छोटयति रत्नकवत्, नापि च पिबुयति काष्ठपिष्टनेन स्त्रीवत्, किन्तु इस्तेन
मनागपतनया वाचन करोति, धौतानि च बस्त्राणि मातृपे न प्रतापयति, मा मूषत्र काधित् पटपदी स्यात्, कानि पुनरावृत्ते
कर्षव्यानि कानि वा न कर्षव्यानि ? इत्याह 'परिभोगमपरिभोगे'पि तानि कर्षटानि द्विविधानि भवन्ति—परिभोग्यानि
अपरिभोग्यानि च, तत्र पयामहस्तेन छायात्तपयोः कर्षव्यानि, परिभोग्यानि छायायां श्लेष्यन्ते, मा मूषत्र पटपदी स्यात्,
अपरिभोग्यायातृपे श्लेषयति, 'पेह'पि तानि च कर्षटानि द्रुष्यन्ति सन्ति निरूपयस्यपहरणमयात् । 'कच्छाण'पि पश्चात्तस्य
पधात्तनप्रत्ययमेकह्रस्वयाणक प्रायश्चित्त वीपते तच्छोडकायः, इदानीमधिक्राय तव्यते—
इष्टगपागाईण बहुमज्जे विज्जुयाइ निच्छइओ । इगालाई इयरो सुम्सुरमाई य मीसो उ ॥ ३५९ ॥

अथावपि त्रिविधः संविषादिमेतन्, तत्र सविष इष्टकापाकादीनां बहुमज्जे विषुवादिक्तो नैबधिक्मे भवति, अक्षरादिबेतरो
व्यापारिकः सुर्गुवादिकः—उत्तमुकाशिमिश्रो भवति । इदानीमविषाधिक्रायस्योपयोगमविषादिष्वरीरोपयोगं च दर्शयन्माह—

१ त्वे 'पेह'पि भा. पा. १-२ । २ 'कच्छाण' भा. १ तत्र सविष इष्ट का पा १ ।

जहण्णे निद्धे काले बत्थी वाउणाऽऽपूरिओ तिण्णि प्हरे जाव अचित्तो होइ, तदुवरिं सो चेव चउत्थे प्हरे मिस्सो होइ, तदुवरिं पंचमे प्हरे सो चेव सचित्तो होइ । एवं निद्धकाले माणं मणिअं, इदाणि रुक्खकाले दिणेहिं परूवणा किञ्जइ, तत्थ लुक्खकालोऽपि तिविहो-जहन्नलुक्खो मज्झिमलुक्खो उक्कोसलुक्खो य, तत्थ जहन्नलुक्खे काले बत्थी वाउणाऽऽपूरिओ एगदिवसं जाव अचित्तो होइ, तदुवरिं सो चेव विईयदिवसे मिस्सो होइ तदुवरिं सो चेव ततिए दिवसे सचित्तो होइ, मज्झिमलुक्खे काले बत्थी वाउणाऽऽपूरिओ दो दिणाणि जाव अचित्तो होइ, तदुवरिं सो चेव तहए दिवसे मिस्सो होइ, तदुवरिं चउत्थे दिवसे सचित्तो, एवं सो चेव वाऊ उक्कोसलुक्खकाले दिवसतिगं जाव अचित्तो होइ, तदुवरिं सो चेव चउत्थे दिवसे मिस्सो होइ, तदुवरिं सो चेव पंचमे दिवसे सचित्तो भवति । एवं एगदुगतिसंखा पोरिसिदिणेसुं अणुवद्भावणीआ इति । इदानीमचित्तेन वायुना यत्प्रयोजनं भवति तत्प्रदर्शयन्नाह—

दइएण वत्थिणावापओयणं होज्ज वाउणा सुणिणो । गेलन्नमिं वि होज्जा सचित्तमीसे परिहरिज्जा । ३६३

सुगमा ॥ नवरं दत्तिएणं तरणं कीरति, गेलन्ने बत्थिणा कजं होइ । उक्तो वायुः, इदानीं वनस्पतिकाय उच्यते, असावपि सचित्तोदिभेदात्त्रिधा, तत्र निश्चयसचित्तप्रतिपादनायाह—

सवो वऽणंतकाओ सच्चित्तो होइ निच्छयनयस्स । ववहाराउ अ सेसो मीसो य पवायरोट्टाई ॥ ३६४ ॥

पीओ, संवृष्टिमो वल्लियटाईहिं अणियो । इदानीं मिथ उच्यते, आह-किं पुनः कारणमिह मिथः पवाह्याख्यायते ? उच्यते, अचिचेनेव मापुर्ब्यवहारं करोति, स च गृहीतः सश्रेव मिमीभवति, अस्यार्थस्य प्रदर्शनार्थं पवान्मिथ उच्यते । हरयसयमेग गता दइओ अचित्तो विईए समीसो । तइयमि उ सच्चित्तो वरथी पुण पोरिसिदिणेहिं । ३६२

अचिचवापुमृगो इतिस्तरभायं गृहते, स च क्षेत्रतो इस्वरवमेक पावद्रत्वाजपि अचिच एव, तोय सीर्त्वाजपि ततो इस्व दत्तादृषं द्वितीयइस्वगतप्रारम्भे मिथो भवति, तृतीयइस्वस्रप्रारम्भे सचिचो भवति, क्षेत्रमङ्गीकृत्य पापता क्षेत्रेणं मिमी भवति तयोक्त, इदानीं काठमङ्गीकृत्य पापता कालेनाचिचः सन् मिथः सचिचो वा भवति तत्प्रदर्शयमाह- 'वत्सी पुण पोरिसि दिणेहिं'ति तत्र वसिः-धर्ममयी लल्लोच्यते, सा चाचिचवायोरापुरिता उक्कटस्निग्धकाले पौरुयीमात्र काल यावच्छिप्रस्यो पायुरधिच एवास्ते, अयमत्र भावार्थः-कालो हि द्विचिचः-निदो लुक्खो य, तस्य निदो कालो सपाणितो इयरो लुक्खो, तस्य निदो तिविहो उक्कोसो मज्झिमो चइओ य, तस्य उक्कोसनिदे क्खले ईग पोरिसी भाव वत्सी धापुपरिसो अचिचो होइ तदुवरिं सो येव विइए पदरे मिस्सो होइ तदुवरिं सो येव तइए पदरे सचिचो होइ, मज्झिमनिदे काले वत्सी धाठणाऽऽपुरि-ओ दो पोरसीओ भाव अचिचो होइ तदुवरिं सो येव तइएपदरे मीसो भवति तदुवरिं सो येव चटस्ये पदरे सचिचो होइ,

१ धारणं मिथः अ. । २ विइए अ. क २. ३. । ३ प्रारम्भेऽपि मिस्सो अ. पा १. १. ४ अमेज अ. । ५ अतिस्निग्धकाले अ. । ६ एतत् स्थिते अ. क २. पा. १. । ७ पौरुयीमानं कालं याए वत्सी अ. पा १. ६. मज्झिमाऽऽपुरितो अ. क पा १. १. । ८ तइए पदरे अ. पा १. ३. । ९ चकाले पदरे अ. ।

द्वीन्द्रियाणां परिभोगः 'अक्षाणां' चन्दनकानां सशङ्का या शुक्तयः तदादीनां, शङ्खेषु शुक्तिषु च औषधानि क्रियन्ते । त्रीन्द्रियाणां मध्ये उद्देहिकया, आदिशब्दादन्येन वा त्रीन्द्रियेण, यद्वा वैधो ब्रूयाद्, उद्देहिकायाः सत्कया मृचिकया प्रयोजनं, न सर्वस्त्रीन्द्रियपरिभोगः । इदानीं चतुरिन्द्रियपरिभोग उच्यते—

चउरिंदियाण मच्छियपरिहारो आसमच्छिया चैव । पंचिदिअपिंडस्मि उ अबवहारा उ नेरइया ॥३६८॥

चतुरिन्द्रियाणां मध्ये 'मक्षिकापरिहारेण' मक्षिकापुरीषेण ऊर्ध्वविक्रेकः क्रियते शरीरपाटवार्थं, अश्वमक्षिकोपयोगश्च तथाऽक्षणोरक्षराः पतिता उद्ध्रियंते । अयं चतुरिन्द्रियपिण्डपरिभोगः, पञ्चेन्द्रियपिण्डे तु यदि परं नारकैर्व्यवहारः—उपयोगो न कश्चित्क्रियते । शेषास्तु तिर्यञ्चो मनुष्या देवाश्चोपयुज्यन्ते, तत्र तिरश्चां पञ्चेन्द्रियाणां सत्कमुपयोगं दर्शयन्नाह—

चम्मट्टिदंतनहरोमसिगअविलाइच्छगणगोमुत्ते । खीरदाहिमाइयाणं पंचिदिअतिरिअपरिभोगो ॥३६९॥

तत्र चर्मणा कुष्ठिनः प्रयोजनं भवति, अस्थना-गृध्रनलकेन प्रयोजनं भवति वार्ष्ण्यहरणार्थं पादे बध्यते, दन्तेन सूकरादेः संबन्धिता प्रयोजनं नखेन वा, रोमभिः प्रयोजनमुरभ्रादीनां सत्कैस्तैः कम्बलिका भवति, शृङ्गेण किञ्चित्प्रयोजनं भवेत्, अविला उरभ्रा तत्पुरीषं पामादाबुपयुज्यते पामा मर्द्यते, तेन गोमूत्रेण चोपयोगः । शेषं सुगमम् । इदानीं मनुष्योपयोगः प्रदर्शयते—

१° पिण्ड, पक्षे° आ । २° अमिल्लाह° आ. पा । ३ कार्य आ. पा. १ । ४ वाखाबप° आ. पा. १ । ५ अमिला आ. पा. १-३ पु. ।
६° युज्यते तेन आ. ।

सर्प एवानन्तपनस्पतिष्काभो निबधनयेन सचिषः, श्रेयः परिचषनस्पतिष्व्यवहारनयमतेन सचिषः, 'मीसो पषायरोडुई' चि मिथस्तु प्रम्भानानि फलानि यानि क्कुमानि पर्मानि च रोडो-छोडो तन्दुलाः कुडिवाः, तस्य तदुलमुडाइ अन्छति तेण कारयेन सो मिस्तो मण्यइ । इदानीमचिषनस्पतिष्काय तदुपयोग च दर्शयन्नाइ—
सथारपायदुडगस्त्वोमिअकैप्पाइ पीढफलगाई । ओसहमेसज्वाणि य एसाइ पओयण तरुसु ॥ ३६५ ॥

तत्र संस्वारकः मशुपिरसृप्यैः क्रियते, क्कसद्वय च क्कार्यासिक मवति, औपधमन्तरुपयुज्यते, मेपध तु बरिल्लेपः । तत्को वनस्पतिष्काया, इदानीं द्वीन्द्रियादिप्रतिपादयन्नाइ—
वियतियचउरो पचिदिया य तिप्पमिह ज़रय उ समिति । सदृाणे सदृाणे सो पिढो तेण क्कज्जमिण ॥ ३६६ ॥

द्वित्रिस्तुष्यञ्चेत्रिया एकैके त्रिप्रमृतयो यत्र समवाय गच्छन्ति स द्वीन्द्रियादिपिण्डः, ते वैव समवाय गच्छन्ति स्वस्थाने स्वस्थान, एतदुक्त मवति-द्वीन्द्रिया द्वीन्द्रियैरेव मिलितैर्द्वीन्द्रियपिण्ड उच्यते, तथा त्रीन्द्रियास्त्रीन्द्रियैरेव त्रिप्रमृतिभिर्मिलित्य त्रय तापत्रु द्वीन्द्रियादिः एव स्वभावीयैर्भित्तिः पिण्डो षक्यो यावत्पञ्चेन्द्रिया इति स्वस्थान स्वस्थाने स पिण्डः । वेइदियपरिमोगो अक्खाण ससस्व सिप्पिमार्इण । तेइदियाण उदेहिगाइ ज वा वए विण्णो ॥ ३६७ ॥

१ मवति का । २ क्कपाय क । ३ उ । ४ बरिः । क्कजे का । ५ सिप्पय का ।

द्वीन्द्रियाणां परिभोगः 'अक्षाणां' चन्दनकानां सशृङ्गा या शुक्तयः तदादीनां, शङ्खेषु शुक्तिषु च औषधानि क्रियन्ते । त्रीन्द्रियाणां मध्ये उद्देहिकया, आदिशब्दादन्येन वा त्रीन्द्रियेण, यद्वा वैद्यो ब्रूयाद्, उद्देहिकायाः सत्कया मृत्तिकया प्रयोजनं, म सर्वस्त्रीन्द्रियपरिभोगः । इदानीं चतुरिन्द्रियपरिभोग उच्यते—

चतुरिन्द्रियाण मच्छियपरिहारो आसमच्छिया चेव । पंचिदिअपिडम्मि उ अववहारा उ नेरइया ॥३६८॥

चतुरिन्द्रियाणां मध्ये 'मक्षिकापरिहारेण' मक्षिकापुरीषेण ऊर्ध्वविरेकः क्रियते शरीरपाटवार्थं, अश्वमक्षिकोपयोगश्च तथाऽक्षणोरक्षराः पतिता उद्ध्रियन्ते । अयं चतुरिन्द्रियपिण्डं परिभोगः, पञ्चेन्द्रियपिण्डे तु यदि परं नारकैर्व्यवहारः—उपयोगो न कश्चित्क्रियते । शेषास्तु तिर्यञ्चो मनुष्या देवाश्चोपयुज्यन्ते, तत्र तिरश्चां पञ्चेन्द्रियाणां सत्कमुपयोगं दर्शयन्नाह—

चम्मट्टिदंतनहरोमसिगंअविलाइच्छगणगोमुत्ते । खीरदहिमाइयाणं पंचिदिअतिरिअपरिभोगो ॥३६९॥

तत्र चर्मणा कुष्ठिनः प्रयोजनं भवति, अस्थना-गृध्रनलकेन प्रयोजनं भवति वार्ध्वपहरणार्थं पादे बभ्यते, दन्तेन सूकरादेः संबन्धिना प्रयोजनं नखेन वा, रोमभिः प्रयोजनमुरआदीनां सत्कैस्तैः कम्बलिका भवति, शृङ्गेण किञ्चित्प्रयोजनं भवेत्, अविला उरआ तत्पुरीषं पामादावुपयुज्यते पामा मर्द्यते, तेन गोमूत्रेण चोपयोगः । शेषं सुगमम् । इदानीं मनुष्योपयोगः प्रदर्शयते—

१ °पिण्ड, पक्षे° आ. । २ °अमिल्लाह° आ. पा १ पु. । ३ कार्यं आ. पा. १ । ४ नाख्याद्यप° आ. पा. १ । ५ अमिल्ला आ. पा. १-३ पु. ।
६ °युज्यते तेन आ. ।

सञ्चिते पवावण पथुवदेसे य भिक्खवाणाई । सीसट्टियअच्चित्ते सीसट्टिसरक्खपहंपुच्छा ॥ ३७० ॥

प्रथमादं सुगम, सविषमनुपपप्रयोजनमुक्त्वा, इदानीमविषमनुपपिण्डप्रतिपादनायाह—'सीसट्टियअच्चित्ते'सि अच्चित्तेन द्विरःरूपालेन प्रयोजन मयति, विषारुणसु घसिक्खम विज्जाह, वेपपरावर्षादि क्रियते । इदानीं मिथमनुपपिण्ड उच्यते—'सीसट्टि मरकतपरपुच्छा' मिश्रोऽस्त्रियुक्तो यः मरकतः कापालिक्रस्तस्य मिथस्य पथि पूच्छनोपयोगः । इदानीं देवोपयोगप्रतिपादनायाह—

स्वमगाइकालकज्जातिपसु पुच्छिज्ज देवय किञ्चि । पये सुमासुभे वा पुच्छिज्ज व दिव्वसुवओगो ॥ ३७१ ॥

धवकादिः कश्चिद्, आदिद्वन्वादाचार्यादयः कालकार्यादौ आदिप्रवणत्वात्सादिकार्ये वा उत्पन्ने पूच्छति अर्थयते काश्चिदेवतां, पथि वा गच्छन् सुमासुम पूच्छेत्, अथवा सुमासुमं—दुर्भिक्षादि पूच्छेत्, ततश्चाय दिव्यपिण्डोपयोगः । एव यावत्सन्धिषो नवप्रकारः पिण्ड उक्तः, तदनन्तरं मिथोऽपि पिण्डो नवप्रकारः प्रतिपादितः, अथितोऽपि नवप्रकारः प्रतिपादित एव । इदानीं दशमो मद्योऽन्विषो लेपपिण्ड उच्यते, स चैतपामेष पृथिव्यादीनां नवानां मेदानां संयोगेन भवति, एतदेव प्रदर्शयन्नाह—

१ अचित्ते वा उ २ । २ वरेणाह स १ । ३ यिण्डु हाण्डर वा प १ । ४ वरेणायाह वा पा १-२ । ५ पूच्छजोप वा पा १ । ६ वरी स्वस्वपुनरुपगारी—आदि वा ७ 'पुच्छेत् अर्थयति' अ. क. २. प. १-२ ।

अह होइ लेवपिंडो संजोगेण नवणह पिंडाणं । नायवो निष्फन्नो परूवणा तस्य कायवा ॥ ३७२ ॥

अथ भवति लेपपिण्डः संयोगेन नवानां पिण्डानां निष्पन्नो ज्ञातव्यः, कथं ? दुचका गड्डिआ, तत्थ अक्खे मक्खिए पुढविकायस्स रजो लग्गति, आउक्काओ नदीए उत्तरओ लग्गह, तेउक्काओ तत्थ लोहं फंसइति, वायु तत्थेव, यत्राग्निस्तत्र वायुना भवितव्यम् । वणस्सई अक्खो वित्तिचउ संपातिमा पाणा पंडति, पंचिदियाणवि वरत्ता घस्सति । एवं संजोएण निष्फन्नो लेवो, इदानीं तस्य प्ररूपणा कर्त्तव्या ।

अवक्कालिअलेवं भणंति लेवेसणा नवि अ दिट्ठा । ते वत्तवा लेवो दिट्ठो तेलोक्कदंसीहिं ॥ ३७३ ॥

पर आह-अर्वाक्कालिकं लेपं केचन प्रतिपादयन्ति, सदोषत्वच्छेषस्य, तथा लैपैषणा च समये न क्वचिद् दृष्टा, यतो द्विविधैव एषणा प्रतिपादिता-वसैषणा पत्रैषणा च, ततश्चायमर्वाक्कालिको यतो न युक्त्या घटते नाऽपि समये दृष्ट इति एवमुक्ते आचार्य आह-'ते वत्तवा' त एवं भणनीयाः-इदं वक्तव्याः, यदुत लेपो दृष्टसैलोक्यदर्शिभिः-जिनैः, एतदुक्तं भवति-पत्रैषणां प्रतिपादयता लैपैषणाऽपि उक्तैव द्रष्टव्या, अन्यथा तद्व्यतिरेकेण पात्रग्रहणानुपपत्तेः, पात्रं हि लेपादिसंस्कृत-मेवोपयोगभाग् भवति नान्यथेति । इदानीमेतामेव गाथां भाव्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

आयापवयणसंजमउवघाओ दीसई जओ तिविहो । तम्हा वदंति केई न लेवगहणं जिणा विति ॥ १९२ भा०

१ घमति आ क २ पा. १-२ । २ भाव्यम् भा. पा १-२ । ३ एषणा उक्तैव आ. क. १-२ पा. १-२ ।

संविन्ते पषावण पथुर्वेदेसे य भिक्ष्वदाणाई । सीसट्टियअच्चित्ते मीसट्टिसरक्खपहंपुच्छा ॥ ३७० ॥

प्रथमादं गुणम्, मविषमनुष्यप्रयोजनघुक्तम्, इदानीमविषमनुष्यपिण्डप्रतिपादनायाह—‘सीसट्टिगअच्चित्ते’ति अविषेन
द्विराःकपालेन प्रयोजनं भवति, पिषाठएसु षसिक्ख्य विस्साह, वेयपरावर्णादि क्रियते । इदानीं मिषमनुष्यपिण्ड उच्यते—‘मीसट्टि
मारक्खपहंपुच्छा ’ मिभोऽस्सियुक्को यः मज्जस्सुः कापात्तिक्खस्य मिअस्य पपि पुच्छेनोपयोगः । इदानीं देवोपयोगप्रति
पादनायाह—

खमगाइकालकज्जातिपसु पुच्छिज्ज देवय किंचि । पये सुमासुमे वा पुच्छिज्ज व दिवमुवओगो ॥ ३७१ ॥

घषकादिः कथितं, आदिद्वयदाधार्यादयः कालकार्यादौ आदिग्रहणास्मह्लादिकार्ये वा उत्पन्ने पुच्छति अर्थयते
कामिरेवर्ता, पपि वा गच्छन् गुमादुमं पुच्छत्, अथवा गुमादुम—दुर्मिशादि पुच्छेत्, ततथाय दिव्यपिण्डोपयोगः । एव
वाचसन्निजो नवप्रकारः पिण्ड उक्तः, तदनन्तरं मिभोऽपि पिण्डो नवप्रकारः प्रतिपादितः, अचिणोऽपि नवप्रकारः प्रसि
पादित एव । इदानीं ददमो मयोऽचिणो लेपपिण्ड उच्यते, स चैतयामेव पुषिष्यादीनां नपानां मेदानां सयोगेन भवति,
एतदेव प्रदशयन्नाह—

१ कचित्ते वा. क. २. १. २. वेवेसाह न ३. १. १. ३. मिपसु वाणाह वा. पा. १. १. ४. वसेनायाह वा. पा. १-२. १. ५. पुच्छयोगेण वा. पा. १. १.
६. वरीरे वणपुत्तएमरी—आदि वा. ७. पुच्छेत्. कवसेत्. वा. क. २. १. ५. १-२. १.

चिद्वर्षति ततश्चाप्याविराधना भवति । अथ रजःसंपातो भवति ततश्च पृथिवीकायविराधना भवति, एवमुक्ते सत्याह सूरिः—
दोसाणं परिहारो चोयग ! जयणाए कीरैए तेसिं । पाए उ अलिप्पंते ते दोसा होंति णेगगुणा ॥ १९५ ॥ भा.

दोषाणां परिहारस्तेषां चोदकोक्तानां क्रियत इति संबन्धः, कथं क्रियते ? इत्यत आह—हे चोदक ! यतनया लेपस्य ग्रहणं क्रियते, ततश्च यतनया ग्रहणे सत्यात्मोपघातादयो दोषा न भवन्ति, पात्रे चालिष्यमाने त एव दोषा यत्त्वयोदिता आत्मोपघातादयोऽनेकगुणा—अनेकप्रकारा भवन्ति । इदानीं आचार्य एवात्मोपघातादि दर्शयन्नाह—
उट्ठाई विरसंमी भुंजमाणस्स हुंति आयाए । दुग्गंधि भायणंमि य गरहइ लोगो पवयणंमि ॥ १९६ ॥ भा.

ऊर्वादि—छर्दनादि दोषो भवति विरसे तस्मिन् पात्रे भुञ्जतः ततश्चात्मविराधनैव भवति । तथा 'दुग्गंधि' तस्मिन् माजने मिश्रां गृह्णती लोको गर्हां करोति ततश्च 'प्रवचने' प्रवचनविषये उपघातो भवति । यच्चोक्तं चोदकेन "ज्वम्लुच्छिहणे पवयणंमि" तत्रेदमुच्यते—

पवयणघाया अन्नेवि अत्थि जयणा उ कीरई तेसिं । आयमणभोयणाई लेवे तव मच्छरो को णु ॥ १९७ ॥ भा.

प्रवचनोपघातोऽप्यस्ति किन्तु यतना क्रियते तेषां, के च ते प्रवचनोपघाताः ? अत आह—'आचमनभोजनादयः' आचमनं—निलेपनादि भोजनं चैकमण्डल्यां, एतानि प्रवचनोपघातानि कुर्वन्ति यदि प्रकटानि क्रियन्ते, किन्तु यतनया करणात्

१ 'द्वर्षं भवति तत' वा पा. १-२ । २ सूरिराह वा पा. २ । ३ कीरई वा पा. १ । ४ होंति वा पा. १-५ । ५ यतनया वा. क. १-२ ।

पर आह—आरमप्रवचनसंयमोपघातो इत्यते यत्त्रिविषयस्तस्माद्भवन्ति केचन न लेपप्रणय जिना भवते । इदानीं पर
एवारमोपघातादि प्रदर्शयन्नाह—

रहपढणउत्तिमगाइमजण घट्टणे य करघाओ । अह आयविराहणया जक्खुच्छिहणे पवयणमि १९३ मा०
तस्य साधोर्ध्वे गृह्वो दुःस्वित्तरषपतनेनोपमाङ्गादिमङ्गो भवति, घट्टने च-घट्टने सति रषस्य करस्य-इत्तस्य घातो
भवति-संपीढन मवगीत्यर्या, अथेवाऽऽरमविराघनोक्ता, इदानीं प्रवचनोपघात प्रदर्शयन्नाह—‘जक्खुच्छिहणे पवयणमि’ यद्यः—
आ स हि यद्योऽथप्रदेश्चच्छिहति तत्र तस्मिन् यद्योच्छिहने सति ‘प्रवचने’ प्रवचनविषये उपघातो भवति । इदानीं संयम
विराघनां प्रदर्शनायाह—

गमणागमणे गैहणे तिट्ठाणे सयमे विराहणया । महिसरितम्भुगहरिआ कुथू वास रओ व सिया ॥ १९४ ॥

लेपार्थं गमने च आगमने च ब्रह्मणे च लेपस्य संयमविराघना भवति, क्व ! ‘महिसरितम्भुगहरिआ कुथु’पि तत्र गच्छतो
मही सचिषा भवति, तथा सरिदुत्तरणेऽप्यायविराघना भवति, तथा ब्रह्मणे धूमिविराघना भवति, स हि गृहन् कदाचिदुत्तरक
बालयति तत्रधूमिविराघना, यत्राग्निस्तत्र वायुना मथितव्य, तथा क्वाचिदसौ मन्त्री हरितकुन्नुक्कादिमध्ये व्यरस्थिता भवति
तत्रधासौ लेप गृहन् तानि विराघयति, अथवाऽनया मङ्गया संयमविराघना भवति—‘वासं रओ व सिया’ तत्र गतस्य क्वा

१ एव शब्दे आ । २ बहुरूपति क्व । ३ च विपक्ष्य उ १-२ पृ. १-२ ।

चिह्नर्षति ततश्चाप्यायविराधना भवति । अथ रजःसंपातो भवति ततश्च पृथिवीकायविराधना भवति, एवमुक्ते सत्याह सूरिः—
 दोसाणं परिहारो चोयग ! जयणाए कीरैए तेसिं । पाए उ अलिप्पंते ते दोसा होंति णेगगुणा ॥ १९५ ॥ भा.
 दोषाणां परिहारस्तेषां चोदकोक्तानां क्रियत इति संबन्धः, कथं क्रियते ? इत्यत आह—हे चोदक ! यतनया लेपम्य
 ग्रहणं क्रियते, ततश्च यतनया ग्रहणे सत्यात्मोपघातादयो दोषा न भवन्ति, पात्रे चालिष्यमाने त एव दोषा यत्त्वयोदिता
 आत्मोपघातादयोऽनेकगुणा—अनेकप्रकारा भवन्ति । इदानीं आचार्य एवात्मोपघातादि दर्शयन्नाह—
 उट्ठाई विरसंमी भुंजमाणस्स हुंति आयाए । दुग्गंधि भायणंमि य गरहइ लोगो पवयणंमि ॥ १९६ ॥ भा.

ऊर्वादि-छर्दनादि दोषो भवति विरसे तस्मिन् पात्रे भुञ्जतः ततश्चात्मविराधनैव भवति । तथा 'दुग्गंधि' तस्मिन् भाजने
 मिथां गृह्णतो लोको गहीं करोति ततश्च 'प्रवचने' प्रवचनविषये उपघातो भवति । यच्चोक्तं चोदकेन "जक्खुल्लिहणे
 पवयणंमि" तत्रेदमुच्यते—

पवयणघाया अन्नेवि अत्थि जयणा उ कीरई तेसिं । आयमणभोयणाई लेवे तव मच्छरो को णु ॥ १९७ ॥ भा.

प्रवचनोपघातोऽन्योऽप्यस्ति किन्तु यतना क्रियते तेषां, के च ते प्रवचनोपघाताः ? अत आह—'आचमनभोजनादयः'
 आचमनं—निलेपनादि भोजनं चैकमण्डल्यां, एतानि प्रवचनोपघातानि कुर्वन्ति यदि प्रकटानि क्रियन्ते, किन्तु यतनया करणात्र

१ 'दपं भवति तत' आ पा. १-२ । २ सूरिह आ पा. २ । ३ कीरई आ. पा. १ । ४ होंति आ पा. १-२ । ५ यतनया आ. क. १-२ ।

प्रवचनोपपातो मवतीति, तवय लेपे तव को मत्सरः ! इति । इदानीं पात्रस्थालेपने सयमविराघनां प्रतिपादयन्नाह—

खडमि मग्गिअस्मी लोणे दिन्नमि अययवधिणासो । अणुक्कपाई पाणमि होइ उदगस्स उ विणासो ॥३७४

एणेण साहुणा गिलाबट्ट खड मग्गिअं, तम्मि व विसए लोअपि खड मग्गइ, ततो तण मावएण लोण मग्गियति काठ मायअ लोअ दिब्ब, पच्छा पडिस्सप मएण दिट्ट चाव स लोण, ततो तेण पुअविकाउच्चि फाळण परिट्टविअं, ततो परिट्टवियमिचि समि लोअमि तस्य स्वरफळ्से मायये लग्गमा राइसु प पधिट्ठा लोणावयवा, ततो अदि तस्य अण्णपाणगाइ धेप्पइ ततो ताण लोणावयवाण विणासो होइ, अय न मिअइ लोअस्वरडिए मायये तत आत्मादिविराघना मवति, अइवा अच्चिअपाये मग्गिअंमि मिहत्थीए अणुक्कपाए आठकाओ दिब्बो, आदिअइणास्यडिणीयचणेण अणामोएण वा तओ तमि कइयमायणमि सो विप्पस्सइ-विराघ्यते ततो संजमविराघना मवति । अयवा इमो दोसो इवइ पायस्स अलेवये—

पूयलिअलग्गअगणीपलीवण गाममाइण होज्जा । रोइएणगा तरुमी भियुकुयादी ये छट्टमि ॥३७५॥

एणेण साहुणा फणिकमडल्लिआ लइा, तीए इहा सुहुमो अयारो लग्गो दिब्बो, सो ठ साहुणा न दिट्ठो, ततो ममतस्स त पए पडलेदि सम पैल्लिअं ततो तेअ पळित्तपाय दइण वपिय तीपि वादीए पडिअं गापपलीवण जाय, यत्रापिस्सत्र वायुरयि । अइवा रोद्धो पाठकरोद्धो लद्धो, सो अपरिअओ होइ, 'पजगा वैरुमि'अि पयमो ठळ्ळी राइसु होइ, ततो ठविणासो-ठरुविणासो,

१ एवेअए-आ अ १-२ । २ केअदिअ साहुणा अ १ । ३ पूअअिअ अ १ । ४ अत्तो^० वा २ । ५ अ आ अ. २ । ६ अळित्तपाय अ । ७ एवेअीअि अ. ।

वणस्सहविणासोत्ति भण्णिअं होइ, भिगु-राजिर्मण्यते, तत्र कुंधाईआ पाणिणो हवंति, तैतो एवं छट्टो तसकाओ विणासिओ होइ,
 एवं अलिच्ते पत्ते छल्लीवणिकायविराघना अवस्सं होइ ॥ यच्चोक्तं 'त्रैलोक्यदर्शिभिः समये लैपैषणा नोक्ता' तत्रेदमुच्यते—
 पायग्गहणंमि य देसिअंमि लेत्तेसणावि खलु बुचा । तम्हा उँ आणणं लिंपणा य जयणाए कायवं ॥ ३७६ ॥
 पात्रग्रहणे दर्शिते-उपदिष्टे सति लैपैषणाऽपि खलूक्तैव द्रष्टव्या, तस्मादानयनं लैपस्य लिम्पनं च यतनया कर्त्तव्यम् ।

अत्राह परः—

हत्थोवघाय गंतूण लिंपणा सोसणा य हत्थंमि । सागारिए पभुजिंघणा य छक्कायजयणा य ॥ ३७७ ॥

यदि नाम पात्रं लिप्यते लिप्यतां नाम, किन्तु तत्रैव शकटसमीपे नीत्वा लिप्यतां यतो लेपानयने हस्तस्योपघातो-
 बाधा भवति, अथवा हस्तेन यदि लेप आनीयते ततः संपातिमसत्त्वानामुपघातो भवति, तस्माद्भूत्वा पात्रलेपनं कार्यं, एव-
 मुक्ते आचार्या भणिव्यन्ति, यद्दुत त्वदीयेऽपि पक्षे आत्मोपघातादि भवत्येव । तथा पुनरपि पर एवं भणति तत्पात्रकं
 लेपयित्वा पुनश्च शोषणा हस्तव्यवस्थितस्यैव पात्रकस्यैव कर्त्तव्या, येन सार्द्रनिक्षेपदोषः परिहृतो भवति, आचार्योऽप्यत्र
 प्रस्तुत्तरं दास्यति, यद्दुत हस्ते ध्रियमाणेन पात्रेण आत्मोपघातादयो दोषा भवन्ति तस्मात्पात्रकं हस्ते न शोषणीयं लेपश्च

१ ज मणिअ, भिगु आ पा १-२ । २, एव आ । ३ अलेविए पाए आ. पा. १-२ । ४ आणयना लिपं आ ल २, वाणणा पु पा १ ।

५ पायस्य जयणाए आ ल २ पा. १ । ६ लेपन पात्रस्य यत् आ, लेपन च पात्रस्य यत् पा १-२ । ७ समीप गत्वा आ । ८ यथा

आ । ९ ददाति आ ।

आनपनीयाः, तत्र च लेपार्थे गच्छन् स साधुः क्वाचिदासन्न एव 'सापारिष्'चि प्राथारिक्-श्रुत्यातरस्तच्छकटानि यदि
 पश्यति ततस्तेष्वेव लेपे गृह्णाति, न तत्र गृह्णतः प्रथ्यातरपिष्ठयोषो भवति, 'पष्ट'चि तेन साधुना लेपे गृह्णता यस्तेषां
 यवना च क्षार्या, इत्येतत्पर्यं वक्ष्यति। इदानीं एतामेव गार्थां माभ्यकारो व्याख्यानयति, तत्राघावपषण्याषिख्यासयाऽऽ-
 चोद्गवयण गतुण लिपणा आणणे षट्ठू दोसा । सपाइमाइघाओ अतिउच्चरिष् य उस्सगो ॥१९८ मा०
 षोवकस्य वचन, किं तद् !, गत्वा लेपना पात्रकस्य कर्षण्या, यत् आनपने लेपस्य बहवो दोषा भवन्ति, क्य !, यदि
 तापदस्तेनानीयत लेपस्त्वतो इत्स्य षाषोपप्रायते तथा सुपातिमस्वपातो भवति, अत्युदरिते च तंस्मिन् लेपे 'उत्सर्गः'
 परिष्ठापन भवति, तत्र चार्धयैम इत्तत्स्त्रेन मत्वा लिम्पतु । एवमुक्ते संत्याचार्यं प्राह—
 एवपि माणभेओ विआवडे अत्तणो य उवघाओ । नीसकिंयं च पायमि गिण्हणे इहरहा सक्का ॥ १९९ मा०

एवमपि गत्वा मावन लिम्पतो मावनभेदो भवति, व्यापृतस्य च-आङ्कस्य पात्रकलेपन गन्ध्याबलने सत्यास्मोप
 षानं कर्षन्ति । इहरहा संक'चि इतरया यदि तत् पात्र तत्र प्रकट न लिप्पते ततो लोकस्य षट्ठूव केवला भवति षट्ठूव न

१ इच्छनीक भा. १ पत्र भा. म. १-२ । २ वंनसत्सम्पत्केन भा म १-२ । ४ एतावद् गुणः भा म १-२ । ५ किंयमि पर्वणि भा म

३ म १ । ६ किपष्ट भा ।

विद्यः किमप्यनेन लेपेनैते करिष्यन्ति इति, ततः प्रतिश्रय एवागत्य लेपना कर्त्तव्येति ।

चोएइ पुणो लेवं आणेउं लिपिऊण तो हत्थे । अच्छउ धारेमाणो सद्वनिक्खेव परिहारी २०० ॥ (भा०)

अत्र परः पुनरपि चोदयति-एवं नामौनीय लेपमाश्रये लिप्पतु पात्रकं, किंतु लेपयित्वा ततो हस्ते तत्पात्रकं लिप्तं सत् धारयंस्तिष्ठतु यावत्तद्धस्तस्थितमेव शोषमुपयाति, किं कारणं?, यतो यूयं 'सद्रवनिक्षेपपरिहारिणः' सद्रवस्य निक्षेपः सद्रवनिक्षेपस्तं परिहर्तुं शीलं येषां भवेतां ते सद्रवनिक्षेपपरिहारिणः, एतदुक्तं भवति-पात्रकं तोयार्द्रमपि न निक्षिपथ किं पुनर्लेपलिप्तमिति । एवमुक्ते सति परेणाचार्य आह—

एवं होउवघाओ आताए संजमे पवयणे य । मुच्छाईपवडंते तम्हा उ न सोसए हत्थे ॥ २०१ ॥ (भा०)

एवं पात्रकं 'लेपितं हस्तेन धारयतो भवत्युपघात आत्मनि संयमे प्रवचने च, तत्रात्मविषयः संयमविषयश्च कथं?— 'मुच्छाईपवडंते'चि कदाचिचस्य साधोनिरोधे पात्रकं हस्तस्थं धारयतो मूर्च्छा भवति ततश्च प्रपतति, पतितस्य चात्मोपघातो भवति अङ्गविनाशलक्षणः, पात्रकभेदे च संयमविराधना भवति, तथा प्रवचनोपघातश्चैवं भवति, तं तथा पतितं साधुं दृष्ट्वा कश्चित्सागारिकं एवं ब्रूयात्, यदुत-त्वदीयसर्वज्ञेन हस्ते पात्रधारणमुपदिशता अयमप्यपायो भावी न दृष्ट इति, तस्मादेत-

१ लिपिणा कुणइ हत्थे ल. १ । २ अच्छइ ल १ । ३ °मानयित्वा ल. १ । ४ लिप्त सत् आ. । ५ भवति पा २ । ६ लिप्त सद्धस्तेन आ ।
७ भवेत्तत्तश्च आ पा १-२ । ८ एतदीय° आ पा. १-२ ।

शेषमपाम इस्ते श्लोपेत् पात्रमिति ।

दुविधा य हीति पाया जुन्ना य नवा य जे उ लिप्यति । जुझे दाएऊण लिपइ पुच्छा य इयरेसि ॥ ३७८ ॥
नानि च लेपयित्त्यानि पात्रकाणि द्विविधानि भवन्ति, जूषानि' पुराणानि 'नवानि' अधुनेव यान्यानीतानि तानि प्रथम
लिप्यन्ते, तत्र यानि जूषानि पात्रकाणि लिप्यनीयानि तानि पुरोः प्रदर्श्य लिप्यति, एषविधान्येतानि पश्य किं लिप्यन्ते
उत्त न !, इवरेषां-नवानां पात्रकाणां लेपनं पुच्छा कर्षण्या, किं एतानि लिप्यन्ते उत तिष्ठन्तु ! इति । आह-कः
पुनरनापृच्छय पात्रकाणि विश्लिष्यति ! उच्यते, यो मायावी भवति स चैवं ज्ञात्वा पात्रकाणि लिप्यति—
पाडिच्छगसेहाण नाऊण कोइ आगमणाई । दढलेवेवि उ पाए लिपइ मा तेसि' दिज्जिज्जा ॥ ३७९ ॥

पाडिच्छगा-सुत्रार्थग्रहणार्थं ये आचार्यसमीपमागच्छन्ति सेहा-अभिनवप्रवचिठाः, एतेपामागमनं ज्ञात्वा कश्चिमायावी
एतेषान्यपि तानि पुराणपात्रकाणि लेपयति, मा भूदाचार्यस्तेभ्यः प्रवीच्छकसेहम्यो वयात् ॥
अहवावि विमूसाए लिपइ जा सेसगाण परिहाणी । अपडिच्छणे य दोसा सेहे काया अओो दाए ॥ २०२

अथवा एतेलेपमपि पात्रं विभूषया लिप्यति, तस्मिन् लिप्ते पात्रे या 'शेषकाणां' गलानादीनां परिहानिः सा सर्वा तेन

कृता भवति । 'अपडिच्छणे य दोस'ति प्तयाभावे आयरिओ ते न पडिच्छति ततो 'दोसा' निर्जराद्यभावलक्षणाः । 'सेह' ति यः प्रत्रजितमात्रस्तस्मै यदि पात्रकादि न दीयते ततस्तस्योपकरणरहितस्य चिचविपरिणामो भवति, विपरिणामतश्च कायान् व्यापादयति, अतः अस्मात्कारणाद्दर्शयित्वा पात्रं लिप्यते, कदाचिदसावाचार्यः प्रतीच्छकादीनागन्तुकान् श्रुत्वा निवारयेत्तं साधुं लिम्पन्तमिति । कदा पुनर्लेपग्रहणं दानं च कर्त्तव्यमित्यत आह—

पुव्वणिह लेवदाणं लेवगहणं सुसंवरं काउं । लेवस्स आणणे लिपणे य जयणाविही वोच्छं ॥ ३८० ॥

पूर्वणि लेपदानं पात्रकस्य कर्त्तव्यं लेपेन लेपनमित्यर्थः, येन तत्प्रत्यूषसि लिप्तं दिवसेन शुभ्यति, तथा 'लेपगहणं सुसंवरं काउं'ति गृह्यतेऽस्मिन्निति ग्रहणं—शरावसंपुटं सुसंवरं—सुगुप्तं चीवरेण कृत्वा तं शरावसंपुटम् । इदानीं लेपस्यानयने लेपने च पात्रकस्य यो यतनविधिर्भवति तं वक्ष्ये । इदानीमेनामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयति—

पुव्वणिह लेवगहणं कार्हिति चउत्थगं करिज्जाहि । असहू वासिअभत्तं अकारऽलंभे य दिंतियरे ॥२०३भा०

पूर्वणि लेपदानं करिष्यामीति कृत्वा चतुर्थमेकद्रुपवासं कुर्याद्द्वि येन निर्व्यापारः सुखेनैव करोति, अथासौ चतुर्थं कर्त्तुं न शक्नोति अत्यन्तमसहिष्णुस्ततो नासिकभक्तं भक्षयित्वा पात्रकाणि लेपयति । 'अकारऽलंभे'चि अथ तद्वासिकभक्तमका-

१ पात्रकाभावे भायरिओ तान् प्रतीच्छकान् न प्रतीच्छणो 'दोषा' भा. ४ २ । २ 'मोहो भा ल. २ । ३ विधिस्तं भा. पा. १ ।

४ साध्येण व्याचष्टे पा. २ ।

रु-अपथ्यं तस्याहम्नो वा तथा वेलया स न तस्ये मक्त ततः 'दिवितरे'चि 'इतरे' अन्ये साधव आनीय वदति तस्मिन्संपन्ना ये । तत्रय लेपयित्वा कृत्यकृत्यो षड्युपनीस्ते—
 कयकितिकम्नो छदेण छदित्थो मणइ लेवऽह धेत्तु । तुग्मपि अस्थि मट्टो ? आस त किञ्चित्तम किं वा ॥ ३८१ ॥

स हि लेपार्थं षडन् गुणेः कृतिर्कर्म-द्रावशावर्षवन्दनं करोति, कृतकृतिर्कर्म वा छन्देनेति-द्रावशावर्षवन्दनके गुरुणा ष्यमेवत्, छन्दिवा-अनुवातः सन् मषति-लेपमहं प्रहीष्यामि तत्रय सुम्य-मववायमपि अस्त्ययित्व लेपेन !, पुनरसौ गुरु-मेषति-आमसु-अस्ति कर्म, पुनः साधुर्मेषति-'स किञ्चित्त'व लेप कियन्त प्रहीष्यामि ? 'किं व'सि किं वा मलिकया तव प्रयोचनं तव लेपेन !, किं आचार्यस्य च लेपेन प्रयोचनं मषति ? तस्य यच्छसाधारण नन्दीपात्रमस्ति तदर्थं तस्य वाऽऽवा र्यधिन्ता करोति ।
 सेसेषि पुच्छिक्कण कयउत्सग्गो शुठ पणमिक्कण । मल्लगरुवे गिणहइ जइ तेसिं कप्पिमो द्दोइ ॥ ३८२ ॥

न कसत्त गुरुमेव पृच्छति श्रेयानपि साधूर श्चा 'कृतोत्सर्गः कृतोपयोमो गुरु नमस्कृत्य, किं करोतीत्यत आह-'मल्लकरुवे गिणहइ' मल्लकं-द्राव यत्र लेपो गृह्यते इत्य च गृह्णाति येनासौ लेपो छाहल्लर, मल्लकरुवयोष तदा प्राण करोति यदा तयोः करिष्यन्ते मषति, एतदुक्तं मषति-एतसौ बल्लेषणायां पत्रैवणायां च गीतार्थस्त्वदा मल्लक इत्य च मार्गयित्वा गच्छतीति ।

१ आह वा । २ वदति वा. ३ । ३ मलिकया वा पृ. १-२ । ४ अस्त्ययित्व वा ।

गीयत्थपरिर्गाहिए अयाणओ रूवमल्लए धित्तुं । छारं च तत्थ वच्चइ गहिए तसपाणरक्खट्टा ॥३८३॥
 अथासौ मल्लकरूतयोर्मागिणे न कल्पिकस्वतो गीतार्थपरिगृहीते-स्वीकृते मल्लकरूते गृहीत्वा क्षारं च-भूतिं गृहीत्वा तत्र
 मल्लके व्रजति, गृहीते लेपे सति वीरभुपरिदत्त्वा लेपस्य ततो रूतं तत उपरि भूतिं ददाति, किमर्थं ?, त्रसप्राणरक्षणार्थमिति ।
 इदानीं यदुक्तं प्रेरकेणासीत् यदुत सागारिकगन्ध्यां लेपग्रहणं न कार्यं यतोऽसौ शय्यातरपिण्डो वर्त्तत इति, तत्प्रतिषेधाय-
 वच्चंतेण य दिट्ठं सागारिदुच्चक्रगं तु अब्भासे । तत्थेव होइ गहणं न होइ सो सागारिअपिंडो ॥३८४॥

व्रजता साधुना लेपग्रहणार्थं यदि दृष्टं सागारिकसंबन्धि द्विचक्रं-गन्त्रिका अभ्यासे-समीपे ततस्तत्रैव ग्रहणं कर्त्तव्यं
 न भवत्यसौ सागारिकपिण्डः-शय्यातरपिण्डोऽसौ न भवति । इदानीमसौ गत्वा किं कृत्वा लेपं गृह्णातीत्यत आह—
 गंतुं दुच्चक्रमूलं अणुन्नविचा पहुं तु साहीणं । एत्थ य पडुत्ति भणिए कोई गच्छे निवसमीवे ॥ ३८५ ॥

गत्वा 'द्विचक्रमूलं' गन्त्रीसमीपं, यदि तत्प्रभुः 'स्वाधीनः' सन्निहितो भवति ततस्तमनुज्ञाप्य गृह्यते, अथ तत्र गन्ध्या
 आसन्नः प्रभुर्नास्ति ततश्चासौ साधुः पृच्छति-कोऽत्र प्रभुः ? इति, पुनश्चैवं पृष्टे सति कश्चित्पुरुष एवं ब्रूयाद्, यदुत 'एत्थ
 य पभुत्ति' अत्र शकटप्रभू राजा, ततश्चैवं भणिते सति कश्चिदगीतार्थो गन्त्रीणामनुज्ञापनार्थं नृपसमीपमेव गच्छेत् । एत्थ
 य अविहीअणुणवणाए दिट्ठतो—

१ ० ग्राहिष का. । २ रूतो का. । ३ पृच्छेत् क. १ ।
 २७

अप्य तस्यात्मो वा तथा वेलया स न समते मक तवः 'दिवितरे'षि 'इतरे' वन्ये साधन आनीय ददति छन्धिषसंपभा ये । तत्र लेपयित्वा कुर्यकृत्यो षडुपभास्ते—

कयकितिकम्मो छदेण छदिओ मणइ लेवइ धेतु । तुक्मपि अस्थि अट्टो ? आस त कित्तिअ किं वा ॥ ३८१ ?

स हि लेपार्यं व्रत्रन् गुरोः कृतिर्कर्म-द्वादशार्धवन्दनं करोति, कृतकृतिर्कर्मां च छन्देनेति-द्वादशार्धवन्दनके गुरुवा इत्यमेवत्, छन्दितः-अनुशासः सन् यणति-लेपमइ प्रहीष्यामि तवत्त तुभ्य-मवतामपि अस्त्यार्थित्व लेपेन !, पुनरसौ गुरु-मपति-आमम्-अस्ति कार्यं, पुनः साधुर्मणति-'त किरिअ'तं लेप कियन्त प्रहीष्यामि ? 'किं व'षि किं वा मल्लिकया तव प्रयोजनं तव लेपेन !, किं आचार्यस्य च लेपेन प्रयोजनं भवति ? तस्य यच्छसाधारण्य नन्दीपात्रमस्ति तदर्थं तस्य वाऽऽवा र्थयित्वा करोति ।

सेसेवि पुच्छिऊण कयउस्तगो गुरु पणमिऊण । मल्लगरुवे गिणइइ जइ तेसिं कप्पिओ होइ ॥ ३८२ ॥

न केवल गुरुमेव पुच्छति श्रेष्ठानपि साधून् पृष्ट्वा 'कृतोस्वर्गः कृतोपयोगो गुरु नमस्कृत्य, किं करोतीत्यत आह-'मल्लिकरुवे गिणइ' मल्लिक-द्वारा यत्र लेपो गृह्यते इतं च गृह्णाति येनासौ लेपो छाइअइ, मल्लिकरुवयोश्च तदा प्राण करोति यदा तयोः कश्चिच्छे भवति, एतदुक्तं भवति-पक्षसौ वल्लेपणार्यां पत्रेपणार्यां च गीणार्यस्त्वदा मल्लिक रूपं च मार्गयित्वा गच्छतीति ।

१ कार वा । २ इति वा. म. १ । ३ मल्लिकरा वा वा. १-२ । ४ वाच्यकत्वा वा. ।

कङ्कतिलमखिलो ताहे न घेप्पह, सो अधिरो होइ, जो मिड्तिलतेह्लमखिलओ सो धिप्पइ । कथं पुनर्जिघ्रणं करोति ? ,
नासिकया अस्पृशन् । जिघ्रणा इति अवयवो मणिओ । इदानीं छक्कायजण 'चि व्याख्यानयन्नाह—

हरिण् बीण् चले जुत्ते वच्छे साणे जलट्टिए । पुढवी संपाइमा सामा महवाते सहियाऽमिए ॥ ३८८ ॥

हरिते बीजे वा तच्छकटं प्रतिष्ठितं भवति ततश्च तत्र न ग्राह्यो लेपः, तथा तत्कदाचिच्छकटं 'चलं' गमनाभिमुखं व्यव-
स्थितं भवति तदापि न ग्राह्यः, तथा जुत्ते वा हवह तदापि न ग्राह्यः, कदाचिच्च तस्मिन् शकटे वत्सको बद्धो भवति तदास-
न्नो वा ततश्च न ग्राह्यः, श्वा वा तत्र बद्धः तथापि न ग्राह्यः, जलमध्ये तत् शकटं व्यवस्थितं भवति ततश्च न ग्राह्यः, कदा-
चिच्च सचित्तपृथिवीप्रतिष्ठितं भवति तथाऽपि न ग्राह्यः, कदाचित्संपातिमसत्त्वैः स प्रदेशो व्याप्तो भवति ततश्च न ग्राह्यः,
तथा श्यामा-रात्रिस्तस्यां च न ग्राह्यः, महावाते च वाते सति न गृह्यते, ' महिकायां ' धूमिकायां निपतन्त्यां न गृह्यते,
अमितश्चासौ लेपो न गृह्यते किन्तु प्रमाणयुक्त एव ग्राह्यः । द्वारगाथेयम्, इदानीं भाष्यकृद्ब्रूयाख्यानयति, तत्राद्यावयवव्या-
ख्येयासुराह—

हरिण् बीण्सु तथा अणंतरपरंपरे वि य चउक्का । आया दुपयं च पतिट्ठियंति एत्थंपि चउभंगो ॥२०४॥

१ ततश्च आ ल २ । २ युक्तं वा वहति तदापि जा. पा १ । ३ व्याप्तस्ततश्च आ. पा. १ २ । ४ युक्त. । द्वारं आ. पा. १ ।
५ ० सयाऽऽह आ. ल. २ पा. १-२ पु । १ । ६ 'द्विग्रसि ल. १ ।

किं देमिति नरवर्द्धं तुज्झ स्वरमस्त्रिआ तुचक्कित्ति । सो य पसरथो लेवो इत्थ य भद्देतरे दोसा ॥ ३८६ ॥

एगो साह लेबस्स क्खे निगन्थो ज्जाव पेच्छह सगढाह, साहुणा पुच्छिअर्थ-कस्स एते सगढा !, गिरत्थेण सिट्ठ-
राउला, साह अगीयत्थो धित्तेह-एह अणुणवेयव्वो, वव्वामि राय पिच्छामि तेण राया दिट्ठो, मय्यति राया-किं तुह
देमि !, साह मणति-तुम्म सगंहे तिक्कमस्सिए अस्सिय तरथ लेवो पसत्थो होह त मे देहि, एत्थ य मदेयरे दोसा भवति,
तरथ नह सो राया मरो ताहे सबहि वेव उग्घोसन्नं कंरावेपि सहा न केणपि सगढा षएण मस्सियथा वो मक्खेह सो
इठ पचो एवमाई मरमो पसंगं क्ख्वा, अह सो पवो राया ताहे सो मणिज्जा-अन्न किंषी न जाइय इमीए परिसमब्बे सो
लेवो जातिओ, अहो असुई संमणा सल्ल एए मा एएसि कोई भिक्ख पि देठ । एते अविहीमणुणपयाए दोसा ।

तम्हा तुचक्कवइणा तस्सादिट्ठेण वा अणुणणाए । कहुगघजाणणट्ठा जिधे नासेण अफुसता ॥ ३८७ ॥

तम्हा विहीए मणुण्येयवो, सो य विही-साव समत्थानं पासे ठिवो अच्छह ज्जाव दुवक्कवई जागजो, तवो दुवक्क
वइया-गट्ठियावइया अणुणणाए सति लेवो गहेयवो, तेण वा दुवक्कवयिणा वो संधिट्ठो एहुचे ठवितो सहा तुमे मलेयव,
तेण वा अणुण्णाओ संतो गेणइह, कहुगघजाणणट्ठं विधियवो लेवो-किं सो कहुवो ?-कहुअविक्कमस्सिवो नरपि, जइ

१ ३८६ नह वेह केणह सगढा वा पा. १ । २ सम्यया एए जा वा. १ । ३ वेह जा क. १ । ४ नापि. ६ अफु क्ख पा १ पु ।
५ एव वट्ठिवो वा. क २ पा १ ।

यं सुद्धो । एवं अन्नेवि परिचणंताईहि मंगा सडुद्धीए ऊहेयवा । 'हरिते त्रीए'त्ति गयं, इदानीं 'चले'त्ति व्याख्यानयन्नाह-
द्वे भावे य चलं दवंमि दुपइट्टिअं तु जं दुपयं । आयाएँ संजसंमिअ दुविहा उ विराहणा तत्थ ॥२०५ भा.
चलं द्विविधं-द्रव्यचलं भावचलं च, तत्र द्रव्यचलं 'दुपइट्टिअं तु जं दुपयं' दुप्रतिष्ठितं यद् द्विपदं-शकटं तद्द्रव्यचल-
मुच्यते, तत्र च द्रव्यचले लेपं गृह्यत आत्मसंयमविराघना द्विविधा भवति । इदानीं भावचलप्रतिपादनायाह—

भावचलं गंतुमणं गोणाई अंतराइयं तरथ । जुत्ते वि अंतरायं वित्तस चलणे य आयाए ॥२०६॥ (भा.)

भावचलमुच्यते यच्छकटं गमनाभिमुखं वर्तते, तत्र च लेपं गृह्यतः 'गोणाई अंतराइयं'ति-गवादीनां अंतरायं भवति, कथं ? स कयाह सगडपभू मइओ भवति ततो सो जाव साहू लेवं गेण्हइ ताव ते वइछे न जोएह पच्छा ऊद्धरे जोतेति ततो ताणं वइछाणं पैयइत्ति काउं चारिं न दिति अंगतो य जा चारी सा ऊद्धरे पत्ता, एवं भावचले गिण्हंतस्स अंतरायं हवइ । दारं । इदानीं 'जुत्ते'त्ति व्याख्यायते, तत्राह—'जुत्ते वि अंतरायं' वलीवर्दयुक्तेऽपि शकटे एवमेवान्तरायं भवति । तथाऽयं च दीपः 'वित्तस चलणे य आयाए' ते वलीवर्दाः कदाचित्तं साधुं दृष्ट्वा चित्रमन्ति, ततश्च गन्ध्याश्चलने लेपं गृह्यत आत्मोपघातो भवति । दारं । इदानीं 'वच्छे'त्ति व्याख्यायते—

१ सुद्धो भा. पा १-२ । २ परित्ताणंतयादीहि पा १-२ पु. । ३ चलति भा. चलित्ति ल १ पा. १ । ४ आया य भा. पा. १ । ५ सारं भा पा १ । ६ पइत्तिकार ल. १ । ७ अंग एवं जा ल. १ ।

हरिते बीजे च द्वौ चतुष्को भवतः, कथम् !, अनन्तरपरस्परकल्पनया, एतदुक्तं भवति हरितबीजनयोरनन्तरप्रतिष्ठितत्व
 माभित्य मङ्गचतुष्टय निष्पद्यते, तथा तयोरेव हरितबीजयोः परस्परप्रतिष्ठितत्वमाभित्य द्वितीयमङ्गचतुष्टय निष्पद्यते ।
 अत्र धेय मावना-अणतरं हरिते पतिष्ठिया गङ्गी बीए अ अणतरं पतिष्ठिया, एगो मगो । तथा अणतरं हरिए पतिष्ठिमा ण
 बीए तेषाममावात्, बिइओ मगो २ । अण्णा हरिए अणतरं न पतिष्ठिया तस्यामावात् बीए अणतरं पइड्डिआ तइओ ३ । तथा
 मसा ण हरिए अणंतरं पइड्डिआ ण बीए अणतरं पइड्डिआ तयोरमावात्, चतत्यो ४, एस सुदो मगो । एवं हरित
 बीजपदद्वयेनानन्तरप्रतिष्ठितत्वकल्पनया मङ्गचतुष्कं लब्धं । इदानीं हरितबीजपदद्वयेन परस्परप्रतिष्ठितत्वकल्पनया यथा
 मङ्गचतुष्कं लभ्यते तथोच्यते, तथैवं-हरिते परंपरपइड्डिया गङ्गी बीए परंपरपइड्डिआ एगो मगो, अण्णा हरिए परंपरपइड्डिआ
 न बीए परंपरपइड्डिआ बीजानाममावात् बिइओ मगो, तथा अण्णा हरिते ण परंपरपइड्डिआ हरितामावात् बीजे उष्ण परंपरपइड्डिआ
 तइओ, अण्णा ण हरिए परंपरपइड्डिआ ण बीए परंपरपइड्डिआ तयोरमावात् चतस्यो मगो, एस सुदो मगो । 'आया दुपय
 च परंदिअति एत्यपि चतमगो' तथा तेष्वेव हरितबीजेषु आत्मा प्रतिष्ठितः द्विपद च प्रतिष्ठितमिति, एतस्मिन्नपि पदद्वये
 चतुर्मिका भवति कथम् !, आया हरितबीजेषु पइड्डिओ दुपयं च हरितबीजेषु पइड्डिअं एगो मगो १ । तथा आया हरित
 बीजेषु पइड्डिओ न दुपय हरितबीजेषु पइड्डियं नितिव्यो २ । तथा आया न हरितबीजेषु पइड्डिओ दुपय च हरितबीजेषु
 पइड्डियं तइओ ३ । तथा न आया हरितबीजेषु पइड्डिओ गोपि दुपयं च हरितबीजेषु पतिष्ठिअं चतस्यो मगो ४, एसो

१ बीजद्वये परं ण पा. १-२ । २ तेषाममप्यण्ण. ३ । ४ परंपर ३ । ५ दुपयं च हरितबीजेषु न परं ण २ ।

व्याख्यायते, तत्र च श्यामायां मङ्गचतुष्कं भवति, कथं ? लेवो दिवा गहिओ अण्णंमि दिवसे लाइओ एगो मंगो १, दिवा गहिओ राईए लाइओ बीओ २, राईए गहिओ दिवा लाइओ तइओ ३, राओ गहिओ राओ लाइओ चउत्थो मंगो ४ । दारं । 'महावाए'त्ति व्याख्यायते—

वाउंमि वायमाणे संपयमाणेसु वा तसगणेसु । नाणुन्नायं गहणं अमियस्स य मा विगिंचणया ॥२०९॥

चायौ वाति सैति संपतत्सु वा त्रसगणेषु नानुज्ञातं लेपग्रहणं । दारं । इदानीं महिका, सा च 'संपयमाणेसु वा तसगणेसु' इत्यनेन वा शब्देन व्याख्यातैव दृष्टव्या, एतदुक्तं भवति—चाशब्दान्महिकायां च निपतन्त्यां लेपो न ग्राह्य इति । दारं । 'अमियस्स य'त्ति व्याख्यायते—'अमितस्य च' प्रमाणाधिकस्य लेपस्य ग्रहणं न कर्त्तव्यं, यतः 'मा विक्किंचणय'त्ति मा भूत्प्रभूतलेपस्य ग्रहणे विक्किंचणं—त्यागस्तत्कृतो दोषो भविष्यतीति । दारं ।

एयद्दोसविमुक्कं धित्तू छारेण अक्कमित्ताणं । चीरेण बंधिऊणं गुरुमूलपडिक्कमालोए ॥ ३८९ ॥

एतदोषविप्रमुक्तं लेपं गृहीत्वा वस्त्रेणाच्छाद्य छारेणाक्रम्य ततश्चीवरेण तं शरावसंपुटं बद्ध्वा गुरुमूलमागत्य ईर्यापथिकां प्रतिक्रम्य गुरवे आलोचयति ।

दंसिअ छंदिअगुरुसेसएँ य ओमंथियस्स भाणस्स । काउं चीरं उवरिं रूयं च छुभिज्ज तो लेवं ॥३९०॥

बुद्धो भएण नासइ भडिक्खोमेण आयवावची । आया पवयण साणे काया य मएण नासति ॥२०७॥

पदि च तत्र इत्थं क आमन्न एव भवति वेतमासौ सं साधुं दृष्ट्वा कदाचिद्भयेन नश्यति ततो नश्यन् कायात् व्यापाद यति । प्रथमो नस्यामेव गन्धां पदस्ततोऽसौ मयेन नश्यन् गन्ध्याः दोम करोति तेन च 'मण्डिबोमेण' गन्धीबोमेण भारमण्यापिर्मरति । इदानीं 'माणे'षि व्यासपायते कदाचिच्चत्र सा विष्टति, स च तमर्षं अिहया लिखति ततश्च लेपं पृथक् आत्मोपपात्रो भवति प्रयत्नोपघातश्च, मयेन नश्यता कायाश्च विनाशयन्ते । दार । इदानीं ' बलपुढवि 'षि व्याख्यायते, तत्राह—

जो चेत्र च हरिपसु सो चेत्र गमो उ उद्गपुढवीसु । सपाइमा तसगणा सामाए होइ चउभगो ।२०८।

य एव इतिवर्षीत्रेणु गमः अधिगम उक्तः अमाधेचोदकृष्यिष्योर्प्रैष्टक्यः, एतदुक्तं मवति-यथा तत्र पदद्वयेन मङ्गला उपनक्षत्रा, परमत्राप्युदकृष्यधित्रीपदद्वयेन मङ्गलाः कर्षक्याः । दारं । इदानीं 'संपातिम'षि व्याख्यायते, तत्राह-संपात्तमा तमगणा' संपातिमशब्देन त्रमगणा उच्यन्ते, ते यदि मवन्ति ततो लेपो न प्राबः, तत्र च मङ्गलचतुष्टय भवति, तद्यथा-संपातिमेसु प्रप्या परद्वित्री मडी ति परद्वित्री एणो १, तथा अप्या संपातिमेसु परद्वित्री न मडी परद्वित्री न मडी परद्वित्री मडी २, अप्या न परद्वित्री न मडी परद्वित्री चतस्यो ४, एसो सुदो । दारं ॥ इदानीं 'सामाए'षि

१ मङ्गले मवति म्. १ । २ ततोऽशो जा । ३ कर्षक्ये १-२ पु । ४ परद्वित्री म्. १-२ पा २ । ५ मीमो जा पा २ ।

व्याख्यायते, तत्र च श्यामार्थां भङ्गचतुष्कं भवति, कथं ? लेवो दिवा गहिओ अण्णंमि दिवसे लाहओ एगो भंगो १, दिवा गहिओ राईए लाहओ वीओ २, राईए गहिओ दिवा लाहओ तहओ ३, राओ गहिओ राओ लाहओ चउत्थो भंगो ४- । दारं । 'महावाए'त्ति व्याख्यायते—

वाउंमि वाय्माणे संपयमाणेसु वा तसगणेसु । नाणुन्नायं गहणं अमियस्स य मा विगिंचणया ॥२०९॥

वायौ वाति सैति संपतत्सु वा तसगणेषु नाज्ज्ञातं लेपग्रहणं । दारं । इदानीं महिका, सा च 'संपयमाणेसु वा तसगणे- सु' इत्यनेन वा शब्देन व्याख्यातैव दृष्टव्या, एतदुक्तं भवति—वाशब्दान्महिकायां च निपतन्त्यां लेपो न ग्राह्य इति । दारं । 'अमियस्स य'त्ति व्याख्यायते—'अमितस्य च' प्रमाणाधिकस्य लेपस्य ग्रहणं न कर्त्तव्यं, यतः 'मा विकिंचणय'त्ति मा भूत्प्रभृतलेपस्य ग्रहणे विकिंचणं—त्यागस्तत्कृतो दोषो भविष्यतीति । दारं ।

एयद्दोसविमुक्कं धित्तू छारेण अक्कमित्ताणं । चीरेण बंधिऊणं गुरुमूलपडिक्कमालोए ॥ ३८९ ॥

एतदोषविप्रमुक्तं लेपं गृहीत्वा वस्त्रेणाच्छाद्य छारेणाक्रम्य ततश्चीवरेण तं शरावसंपुटं बद्ध्वा गुरुमूलमागत्य ईर्याप- थिकां प्रतिक्रम्य गुरवे आलोचयति ।

दंसिअ छंदिअगुरुसेसएँ य ओमंथियस्स भाणस्स । काउं चीरं उवरिं रूयं च छुभिज्ज तो लेवं ॥३९०॥

वच्छो भ्रूण नासद् भडिक्खोभेण आयवावत्ती । आया पवयण साणे काया य भ्रूण नासति ॥२०७॥

यदि च तत्र बल्मक आमस एव भवति तैवमासौ व साधुं दृष्टा कदाचिद्भयेन नश्यति ततो नश्यन् कायान् व्यापादयति । अयानो तस्यामेव गर्भ्या पदस्ततोऽसौ मयेन नश्यन् गर्भ्याः क्षीमं करोति तेन च 'मण्डिक्खोभेण' गन्त्रीखोभेण भ्रातृभवापत्तिर्भवति । इदानीं 'साप्पे'सि व्याख्यायते कदाचिदत्र स्या तिष्ठति, स च तमस्य अिह्या लिल्लति ततश्च लेप गृह्यत आत्मेपधानो भवति प्रवचनोपधावश्च, मयेन नश्यसा कायाश्च विनाश्यन्ते । दार । इदानीं ' जलपुववि 'सि व्याख्यायते, तत्राह—

जो चेव व हरिणसु सो चेव गमो उ उदगपुव्वीसु । सपाइमा तसगणा सामाप होइ चउभगो ।२०८।

य एव इतिषीलेषु गम-अधिगम उक्तः असाधेवोदकपृथिव्योर्द्रेष्टव्या, एतदुक्तं भवति-यथा तत्र पवइयेन मङ्गका उपनख्याः, एतमत्राप्युदकपृथिवीपदभयेन मङ्गकाः कर्षव्याः । दारं । इदानीं 'सुपातिम'सि व्याख्यायते, तत्राह-संपाइमा तसगणा' सपातिमद्वन्द्वन तसगणा उच्यन्ते, ते यदि भवन्ति ततो लेपो न प्राह्यः, तत्र च मङ्गचतुष्टय भवति, तद्यथा-सुपातिमेसु त्रया पशुत्रो मदी रि पशुत्रा एगो १, तथा अप्या सुपातिमेसु पशुत्रो न मदी पशुत्रा मीको २, अप्या न पशुत्रो नदी तु पशुत्रा तदत्रो ३, अप्या न पशुत्रो न मदी पशुत्रा चतरयो ४, एतो सुवो । दारं ५ इदानीं 'सामाप'सि

१ बन्धो भवति भा. पा. १ । २ ततोऽसीका । ३ केषं वा १-२ उ । ४ पशुत्रो भा. १-२ वा २ । ५ मीको वा पा २ ।

मुक्तश्लेषेन भवति तदा रूढे सति 'आणेह तमेव दिणं' ति आनयति तस्मिन्नेव दिवसे द्रवं-पानकमानयति 'रण्डं' रङ्ग-यित्वा पात्रकं तदेव 'अमत्तद्धि'चि उपोषितो यः स एवं करोति । अथासौ ग्लानादीनां वैयावृत्यकरो भवेत्ततः—
 अभत्तट्टियाण दाउं अन्नोसिं वा अहिंडमाणं । हिंडिज्ज असंथरणे असहू धित्तुं अरइयं तु ॥ ३९३ ॥

अथ तत्पात्रकं न रूढं ग्लानादयश्च सीदन्ति सोऽपि वैयावृत्यकरस्ततो ये अभक्तार्थिकाः—उपवासिकाः साधवस्तेभ्यो 'दाउं' समर्पयित्वा भिक्षार्थं व्रजति । अथवा 'अन्नोसिं वा अहिंडमाणं' अन्ये वा ये भिक्षां नाटन्ति तेषामहिण्डमानानां भोक्तृणां साधूनां समर्प्य हिण्डते । 'असंथरणे'चि ग्लानादीनामसंस्तरणे—असंतरणए होंतए एवमसौ करोति । 'असहू'चि अथासौ स्वयमेवासहिष्णुरुपवासं कर्तुं ततः 'धित्तुं अरइयं तु'चि गृहीत्वाऽन्यसाधुसत्कं पात्रं 'अरइयं तु' अरञ्जितं तस्मिन् दिवसे पूर्वलेपितमित्यर्थः, तद् गृहीत्वा हिण्डेत । यदा पुनरेवंविधः साधुनीस्ति कश्चिद्यस्य तत्रवलेपं पात्रकं समर्प्य भिक्षामटति, आत्मना च त्रीणि पात्रकाणि संवाहयितुं न शक्नोति, कानि त्रीणि १, एकं नवलेपं पात्रकं अन्यो भक्तपुत्रद्रहस्वृतीयमशुद्धान्यं मात्रकं, तदा को विधिरित्यत आह—

न तरिज्जा जइ तिन्नी हिंडावेउं तओ अछारेणं । उच्चुण्णेउं हिंडइ अन्ने य दवं सि गिण्हंति ॥३९४ ॥

१ 'दत्त्वा' समर्थं आ. पा. १-२ । २ 'अक्षेसिं आ. पा. १ । ३ समर्थं आ. पा. १-२ । ४ पूर्वलिप्तमिं आ पा. १-२ ।

पुनश्चासौ कायव्यापारेण दर्शयति, पुनश्च गुरुं छन्दयति-ग्रामन्त्रयति, यदि मन्त्रस्य प्रयोर्धनमनेन लेपेन ततश्च गृह्यतामिति, एवं छन्दयति । 'सेसए य'चि शेषाथ साधून् छन्दयति, पयुत यदि मन्त्रामनेन लेपेन किञ्चित्प्रयोधन ततो गृह्यतामिति । एव यदा न कश्चिद् गृह्णाति तथा 'ओमंघियस्स माणस्स'पि ओमस्वियतस्य-अधोपुखीकृतस्य मावनस्य उपरि कृत्वा चीरं, ततश्चीरस्योपरि रूतपटक करोति, 'धूमिन्न सो लेव'ति ततो रूतस्योपरि लेप प्रक्षिपेत् । अगुट्टुपयसिणिमज्झिमाहि धिचु घण तओ चीर । आलिपिऊण भाणे एक दो तिणिण वा घहे ॥ ३९१

पुनश्चासौ रूतस्योपरि धेरिधिप्य लेप पुनरुपुष्टप्रवेक्षिनीमन्त्रमाभिरुलीयिर्गृह्णाति, गृहीत्वा च 'धनस्' अत्ययं चीरं पुनः पौष्टलिक्काविर्निर्गतेन लेपस्तेन पात्रमाच्छिप्यति, तत्र पात्रक कदाचिदेक मन्त्रि कदाचिद् द्वे' कदाचिधीपि ततश्च वान्यालिप्य पुनः षड्वयति-अष्टुरया मसुणानि करोति इत्यर्थः । तानि च पात्रकाणि एव सिम्प्यति-
असोऽस्र अकमि उ अस्र घहेइ वारवारेण । आणेइ तमेव दिण दव रएउ अभत्तट्टी ॥ ३९२ ॥

अप्य् अन्यद् अहे-उत्सन्ने स्यापयति, स्यापयित्वा घान्त्वद् 'षड्वयति' अष्टुरया मसुण करोति, एव वारया वारया एक द्वे पाऽष्टे स्यापयति अप्येक मसुणं करोति एव तावथावन्मसुणानि संजातानि भवन्ति । यदा पुनरेकमेव 'लेपित

१ अर्थ ज्ञेय ततो गुरुं भा. १ विप्ला व्य पा १।३ कैल्लेव भा. ४ ही पा १। ५ मसुणीकं क १। ६ मसुणमिति भा. पा १-२। ७ स्यापयेत् भा पा १। ८ मसुणमिति भा पा. १-२। ९ कियत् भा. पा १-२।

मुच्छलेपेन भवति तदा रूढे सति 'आणेह तमेव दिणं' ति आनयति तस्मिन्नेव दिवसे द्रवं-पानकमानयति 'रण्डं' रङ्ग-यित्वा पात्रकं तदेव 'अमत्तट्टि'चि उपोषितो यः स एवं करोति । अथासौ ग्लानादीनां वैयावृत्त्यकरो भवेत्ततः—

अमत्तट्टियाण दाउं अन्नोसिं वा अहिंडमाणं । हिंडिज्ज असंथरणे असहू धित्तुं अरइयं तु ॥ ३९३ ॥

अथ तत्पात्रकं न रूढं ग्लानादयश्च सीदन्ति सोऽपि वैयावृत्त्यकरस्ततो ये अमत्तार्थिकाः—उपवासिकाः साधवस्तेभ्यो 'दाउं' समर्पयित्वा मिक्षार्थं व्रजति । अथवा 'अन्नेसिं वा अहिंडमाणं' अन्ये वा ये मिक्षां नाटन्ति तेषामहिण्डमानानां भोक्तृणां साधूनां समर्प्य हिण्डते । 'असंथरणे'चि ग्लानादीनामसंस्तरणे—असंस्तरण ए होतए एवमसौ करोति । 'असहू'चि अथासौ स्वयमेवासहिष्णुरुपवासं कर्तुं ततः 'धित्तुं अरइयं तु'चि गृहीत्वाऽन्यसाधुसत्कं पात्रं 'अरइयं तु' अरञ्जितं तस्मिन् दिवसे पूर्वलेपितमित्यर्थः, तद् गृहीत्वा हिण्डेत । यदा पुनरेवंविधः साधुर्नास्ति कश्चिद्यस्य तन्नवलेपं पात्रकं समर्प्य मिक्षामदति, आत्मना च त्रीणि पात्रकाणि संवाहयितुं न शक्नोति, कानि त्रीणि १, एकं नवलेपं पात्रकं अन्यो भक्तपतद्रहस्त-तीयमशुद्धान् मात्रकं, तदा को विधिरित्यत आह—

न तरिजा जइ तिन्नी हिंडावेउं तओ अछारेणं । उच्चुण्णेउं हिंडइ अन्ने य दवं सि गिण्हंति ॥ ३९४ ॥

‘न तरेत्’ न द्रुम्प्येत यदि श्रीषि पात्रकक्षणि हिण्डापयितु ततो नवलेप पात्रक छारेण-भूतिना अवचूर्ण्य-गुण्डयित्वा पृष्ठस्मिन् प्रदेशे स्थापयित्वा हिण्डते । ‘अमे य दव सि गिण्डति’ सि अन्वे साधवस्त्वदर्षं ब्रवपानकं गृह्णन्ति । तथा च—
 लिट्यारियाणि जाणित घट्टगमार्द्धणि तत्त्य लेवेण । सजसफाह्निमिचं ताई भूतीय गुडिज्वा ॥३९५॥

‘लिट्यारियाणि’ लिप्तानि, केन ? लेपेनेति सवन्वा, यानि घट्टकादीनि, तत्र घट्टको येन पापाणकेन पात्र नवलेप सन् मसुण क्रियते, आदिप्रहणाच्छरावं चीरं च लेपेन लिप्त, एतानि लेपेन सर्वाण्येव लिप्तानि तत्र पात्रक लेप्यतः, तत्र च तानि घट्टकादीनि भूत्या गुण्डयति येन तत्र प्रतिष्ठापितानां सर्वा क्रीटिकाद्युपघातो न भवेत् । किमर्थं पुनरेवं क्रियते ? अथ एव लेवगघृण आणयणं लिपणा य जयणा य । भणियाणि अतो वोच्छ परिक्रमविधिं तु लिचस्स ॥३९६

अथः परं वस्ये परिकर्मविधिं लिप्तस्य पात्रकस्य यतना च प्राण्ये लेपस्यैतानि भणिवानि, लिचि छगणिअछारो घणेण वीरेणऽवधिउ उण्हे । अछण परियत्तण सोर्सणा य धोए पुणो लेवो ॥३९७॥

१ अत्रुवाए भा पा १-२ । २ हिण्डकितुं भा पा १-२ । ३ मूनीए भा उ २ । ४ किम्पत् भा पु पा. १-२ । ५ इत्थपर्यमिति भा पा १-२ । ६ केवल्य भा । ७ कस्य । ८ वाय भा पा. १ । ९ वस्ये च कोरे पुणो भा पा १ ।

लिप्यते तस्मिन्पात्रके सति 'छगणियछारो'ति गोमयछारेण तत्पात्रकं गुण्ठ्यते, पश्चाच्च घनेन 'चीरेण' पात्रकबन्धेन वेष्टयित्वा रजस्राणेन च परिवेष्ट्य 'अंबंधिडं'ति पात्रकबन्धग्रन्थिमदत्त्वा तत् एवंविधं कृत्वा 'उण्हे'ति उष्णे स्थापयति, 'अंछण'ति ततोऽङ्गुल्या लिप्तस्य रङ्गितस्य पात्रकस्याकर्षणं-समारणं करोति, 'परियत्तण'ति आपये कृत्वा पुनः परिवर्त्तयति आतपामिमुखं स्थापयति, एवं शोषणा तस्य नवलेपस्य पात्रकस्य, धौते च छारगुण्डिते तस्मिन् पात्रके पुनर्लेपो दीयत इति । इदानीं भाष्यकार एतामेव गाथां व्याख्यानयति, तत्र 'लित्ते छगणियछारो'ति इदं व्याख्यातमेव द्रष्टव्यं शेषं व्याख्यानयन्नाह—

दाउं सरयत्ताणं पत्ताबंघं अंबंधणं कुज्जा । साणाइरक्खणट्टा पमज्ज छाउण्हसंकमणा ॥२१०॥ (भा.)

दत्त्वा तस्मिन् पात्रके सरजस्राणं पात्राबंधं पुनश्चाबंधणं कुज्जत्ति तत्र-ग्रन्थि न ददाति, किमर्थम्?, अत आह—' साणा-दिरक्खणट्टा' श्वानादिरक्षणार्थं ग्रन्थि न ददाति, एतदुक्तं भवति-ग्रन्थिना दत्तेन सत्वा कर्पटैकदेशे गृहीतं सत् शुना माजरीरेण वा नीयते, पुनश्च तत्पात्रकं प्रमृज्य भुवं छायात उष्णे सङ्कामयति, एतदुक्तं भवति-अपराङ्गुल्याक्रान्तं सत् पुनरुष्णे स्थापयति ।

तद्धिवसे पडिलेहा कुंभमुहाईण होइ कायवा । छन्ने य निसिं कुज्जा केए य कज्जे विउस्सगो ॥ २११ भा.

१ करोति सा. पा. १-२ । २ श्वावधग आ. पा. १ । ३ गृहीतः सन् आ. क. १-२ । ४ वसं आ. पा. १ । ५ कयकज्जणं विं आ. पा. १-५. ल. १ ।

परिस्मिन् दिवसे पात्रकं लेपयति तस्मिन् दिवसे 'कुम्भसुखादीनां' षट्प्रीवादीनां प्रत्युपेक्षणं कृत्वा ततश्च गृह्णाति, येन त्विन् पात्रकं बह्विस्तस्यां प्रीवायां तस्मिन् दिवसे क्रियते, विद्यायां तु छन्दे तत्पात्रकं कुर्यात् आत्मसमीपे, कृते च कार्ये व्युत्सर्गः कर्त्तव्यस्तोत्रां षट्प्रीवादीनां तस्मिन्नेव दिवसे येन परिग्रहकृतदोषो न भवेत्, अन्यस्मिन् दिवसेऽन्यानि भविष्यन्तीति । अथ लेपद्वेषः कथिदास्ते तवस्वस्य को विधिरित्यत आह—

अष्टगहेतु लेत्राहिय तु सेस सरुवग पीसे । अहृथावि नरिय कञ्चं सरुवमुज्जे तओ विधिणा ॥३९८॥

कदाचिषत्रान्यस्मिन् वा पात्रकेऽष्टको दातव्यो भवति, तवस्वद्वेष-अष्टकनिमित्तं कृतेषु त लेपाधिकं क्षेत्रं सरुत विष्यते, अथ तेन लेपद्वेषेण न किञ्चित्कार्यमस्ति ततः सरुतमेव विधिना परित्यजेत् छारेण गुम्बयित्स्वेत्यर्थः । इदानीं तत्पात्रकं कस्यां पौरुष्यां बाधतः स्यादनीय ! कस्यां चाभ्यन्तरे प्रवेशयमित्येतत्प्रवर्धयन्नाह—

‘अग्निरे’ क्षीतकाले प्रथमपौरुषीं वर्जयित्वा तत्पात्रकं बहिरावृत्ते स्याप्यते, चरमायां-चतुर्थप्रहरे अग्निरे पौरुष्यां तत्पात्रकमभ्यन्तरे प्रवेशयेत्, ‘गिम्हे’ अथ तु तासि वञ्चित्वापि ग्रीष्मकाले तयोः-प्रथमचरमपौरुष्योरर्धं वर्जयेत्, ततः पात्रकं स्थापयेत् प्रवेशयेद्वा, एतदुक्तं भवति, ग्रीष्मे अर्धपौरुष्यां गतायां तस्यां पात्रकं बहिः स्थापयेत्, तथा चरम

प्रहराद्धं गते सति तत्पात्रकं प्रवेशयेत्, किमर्थं ?—‘सिणोहाहरक्खण्डा’ एतदुक्तं भवति—शिशिरे प्रथमप्रहरः चरमप्रहरश्च स्निग्धः कालस्तस्मिंश्च पात्रकं न क्रियते (स्थाप्यते), लेपविनाशभयात्, तथोष्णकाले च प्रथमप्रहराद्धं चतुर्थप्रहराद्धं च न स्थाप्यते, सोऽपि स्निग्ध एव कालः, अतीवोष्णे स्थापनीयं येन रूढत इति ।

उवओगं च अभिक्खं करेइ वासाइरक्खण्डा । वावारंइ व अन्ने गिलाणमाईसु कजेसु ॥ ४०० ॥

तस्मिंश्चातपस्थापिते पात्रके ‘उपयोगं’ निरूपणं ‘अमीक्ष्णं’ पुनः पुनः करोति, किमर्थमित्यत आह—‘वासाइरक्खण्डा, वर्षादिरक्षणार्थं, आदिग्रहणात् श्वादिरक्षणार्थं च, अन्यान् वा साधून् व्यापारयति पात्रकरक्षणार्थं यद्यात्मना ग्लानादिकार्येष्व-
क्षणिको भवति । क्रियन्तः पुनर्लेपा दीयन्त इत्यस्यार्थस्य प्रदर्शनायाह—

एक्को व जहन्नेणं दुगतिगचत्तारि पंच उक्कोसा । संजमहेउं लेवो वज्जित्ता गारवविभूसं ॥ ४०१ ॥

एको जघन्येन प्रलेपो दीयते मध्यमेन न्यायेन द्वौ त्रयश्चत्वारो वा लेपा दीयन्ते, उत्कृष्टतः पञ्च लेपा दीयन्ते, स च संयमार्थं दीयते वर्जयित्वा गौरवविभूषे, तत्र गौरवं येन मां कश्चिद्भ्रूणति यथैतदीयमेतच्छोभनं पात्रमिति, विभूषा सुगमा । इदानीं ‘धोते पुणो लेवो’ति, अमुमवयवं व्याख्यानयन्नाह—

अणुवद्धंते तहवि हु सव्वं अवाणित्तु तो पुणो लिंपे । तज्जायसचोप्पडगं घट्टगरइयं ततो धोवे ॥ ४०२ ॥

१ °कार्येषु क्षणिक. । क्रियन्त जा. । २ इत्यस्य प्रदं आ पा. १-२ । ३ उत्कं आ. पा. १. २ । ४ यथा त्वदीयं आ. । ५ धोवे आ. पा १ ।

अनुपविष्टिति-अरुणमापे अरुणंते, एतस्मिन्पात्रके 'तथाऽपि' तेनापि प्रकारेण यदा न रोहति तदा सर्वं लेपमपनीय
 ततः पुनर्हिम्पति । एष तावत् स्वअनलेपविषयो विचिरुक्तः, इदानीं तज्जातलेपविधिं प्रदर्शयन्नाह—'तज्जायसुचोप्यङ्ग' तस्मि
 भेदं चावस्वत्जातो-गृहस्यस्येवाऽऽपुत्रस्य 'सुचोप्यङ्गस्य' वेदस्निग्धस्य यद्रजः सुस्य चिकण लघं स तज्जातलेप उच्यते,
 एवं तज्जातलेपः सुचोप्यर्ह-सस्नेह पत्सात्रकं तद् 'पद्मपत्र' पद्मेन रचितं मसृषितं घृष्टं सप्ततः क्वाञ्चिकेन धालयेत् ।
 कतिप्रकारः पुनर्लेपः ? इत्यत आह—

तज्जायजुचिलेवो खजणलेवो य होह घोद्धवो । मुद्दिअनावाषधो तेणयवधेण पटिकुट्टो ॥ ४०३ ॥

तज्जातलेपो युक्तिलेपः-पापान्नादिः स्वअनलेपमेति विधेयः । एवं च यदा तत्पात्रकं पूर्वमेव मग्नं मधेत् लेपयेतो वा
 मग्नं मधेत् तदा किं कर्षणमित्यत आह-तदाऽप्यद्भृते पात्रकं, यदाऽऽस्पाभावस्वदा किं कर्षणमित्यत आह-'मुद्दिअना
 वाषधो'पि तदा तदेव पात्रकं सीवयति । केन पुनर्लेपेन तस्सीवनीयः ? मुद्दिक्वाषधेन-अग्निषधेन तेषां नौबन्धेन सीवयति
 यादृशो नाधि बन्धो मयति तत्सदृशेन गोमूत्रिक्वाषधेनेत्यर्थः, अन्यः स्वेनकषन्धो गूढो मयति स बर्धितो पतस्वत्पात्रकं
 तेन स्वेनकषधेनाऽऽह मयति ह्यस्तिरे च होतिचि । इदानीमेवाभेव माषां क्वास्यानयति, तत्र तज्जातस्वअनलेपो क्वास्या
 वाषधे, इदानीं युक्तिलेपं प्रतिपादयन्नाह—

१ तदा किं वा । २ सीवयति च । ३ नति वा. वा १ २ ।

जुत्तीउ पत्थराई पडिक्कुट्टो सो उ सन्निही जेणं । दयसुकुमार असन्निहि खंजणलेवो अओ भणिओ ॥४०४

युक्तिलेपः पुनः प्रस्तरादिरूपः आदिग्रहणाच्छर्करिकालेपो वा, स च प्रस्तरादिलेपः प्रतिक्रुष्टः—प्रतिषिद्धो भगवद्भिर्यतः स सन्निधिमन्तरेण न भवति, यतश्चैवमतो जीवदयार्थं सुकुमारत्वादसन्निधिरिति च कृत्वा खञ्जनलेप एभिः कारणैरुक्तो-
भणितः । आह—एवं हि सुकुमारं लेपमिच्छतस्तस्य विभूषा भवति ? उच्यते, नैतदस्ति, यतः—

संजमहेउं लेवो न विभूसाए वदंति तित्थयरा । सइ असई दिट्ठतो सइसाहम्मे उवणओ उ ॥४०५॥

‘संयमहेतुं’ संयमनिमित्तं लेप उक्तो न विभूषार्थं वदन्ति तीर्थकराः । अत्र च सईदृष्टान्तः असईदृष्टान्तश्च । एकंमि सन्निवेशे दो इत्थियाओ, ताणं एका सई अण्णा असई, जा सा सई सा अत्ताणं विभूसंती अच्छइ, असईवि एवमेव, तओ सईए भत्तारमत्तिचि काउं उवणवेसो लोणेण गणिज्जइ न य हसिज्जइ, असईए उण वेस उवणो लोए हसिज्जइ, यतस्तस्या असो वेषोऽन्यार्थं वत्तते । एवमत्र सतीसाधर्म्ये उपनयः कर्त्तव्यः, यथा सत्या विभूषां प्रकुर्वत्या अपि सा विभूषा लोकेऽन्यथा न कल्प्यते, एवं साधोः संयमार्थं शोभनं लेपयतोऽपि न विभूषादोष इति ॥ इदानीं मुद्रिकादिबन्धान् व्याख्यायति, तत्संबन्धं प्रतिपादनायाह—

भिज्जिज्जा लिप्पमाणं लिच्चं वा असइए पुणो बंधो । मुद्दिअनावाबंधो न तेणएणं तु बंधिज्जा ॥ ४०६ ॥

मिषेय तच्छिष्यमान पात्रक वा 'लेपित वा सन्निधेय ततोऽन्यस्य पात्रकस्याभावे पुनरपि ब्रूयते-सीठयते, तत्र मुद्रिका
 पत्रस्येय स्थापना ॥१॥, नोषवः पुनर्दिविषो भवति तस्य धेय स्थापना- ॥ ४ ॥ स्तेनकबन्धः पुनर्गुप्तो भवति,
 मध्येनैव पात्रककाष्ठस्य द्वरको पाति तावपावत् सा राधिः सीविता भवति, ॥ ५ ॥ तेन स्तेनकबन्धेन दुर्बल पात्रक
 भवत्यतोऽसौ बर्धनीयः । इदानीं स लेप तद्यममप्यमवन्धमेवेन विधियो भवत्यथ धाह—

स्व्रमयसिकुमुमसरिसव कमेण उक्कोसमस्त्रिमजहृसा । नवणीप् सप्पिवसा गुले य लोणे अलेवो उ४०७
 स्त्र इति-स्त्री स्र्द विलिखितेन कथो तबोसो लेवो, अपसि-कुमुमिआविच्छेष मन्त्रिमो लेवो, सरिसपतेच्छेष य
 बहस्रजो होइ, अनेन कमेणोस्तुष्टो मध्यमो अबन्ध इति । कैः पुनर्लेपो न भवतीत्यथ धाह-नवनीतेन सर्पिया-द्वुतेन वसया
 गुटेन लवणेन च, एमिः रसेरलेया-एभिलेपो न भवति । तक्तो द्रव्यपिण्डः, इदानीं पिण्डस्यैकाधिकान्युच्यन्ते, तत्राह-
 पिढनिकायसमूहे सपिढण पिढणा य समवाप । समोसरण निचय उवचय चप य जुस्मे य रासी य ४०८

पिण्डो निरुपयः समूहः सपिण्डन पिण्डना च समवायः समवसरण 'सु गतौ' सम्यग्-एकत्र गमन समवसरण, निचय
 तपचयः धयय कुम्भय राधिः संपोवार्धः । प्रतिपादितो द्रव्यपिण्डः, इदानीं माधयिष्ठप्रतिपादनायाह—
 बुविहो य भावपिढो पसरथमो होइ अप्ससस्यो य । दुगसचट्टचउक्कग जेण वा बज्जसइ इयरो ॥ ४०९ ॥

१ किम्बिर्त्त वा । २ गुटेव लेवो अलेव वा पा १-२ । ३ वारणवर्धन विड वा । ४ लेव व वा पा १ । ५ पिण्डावोः का पा १ ।

द्विविधो भावपिण्डः—प्रशस्तभावपिण्डोऽप्रशस्तभावपिण्डश्च, तत्राप्रशस्तं प्रतिपादनायाह—‘दुयसत्तडु’ इत्यादि, दुविहो रागो य दोसो य, सचविहो सत्त भयङ्गुणाणि, एतानि च तानि-इहलोकभयं परलोकभयं आयाणभयं अकम्हामयं आजीवियामयं मरणभयं असिलोगभयं, ‘इहपरलोयायाणमकम्हाआजीवमरणमसिलोए’ति । ‘अहुविहो’ अहु कम्मपयडीओ णाणावरणाइयाओ, अहवा अहु मयङ्गुणाइं-जाहकुलवलरूवे तवईस्सरिए सुए लामे । चउविहो कोहमाणमायालोहरूवो । रागद्वेषावेव पिण्डः औदयिको भावोऽनन्तकर्मपुद्गलनिर्दुचः पिण्डः, एवं सन्तभिर्भयस्थानैर्यो जन्यते स कर्मपिण्डः, एवमन्यत्रापि योज्यं, ‘येन वा बाह्वेन वस्तुना इतरः—आत्मा बध्यते कर्मणाऽष्टप्रकारेण सोऽप्रशस्तः । इदानीं प्रशस्तं भावपिण्डं प्रतिपादयन्नाह—

तिविहो होइ पसत्थे नाणे तह दंसणे चरित्ते य । सोत्तूण अप्सत्थं पसत्थपिडेण अहिगारो ॥ ४१० ॥

त्रिविधः प्रशस्तभावपिण्डः—ज्ञानविषयः चारित्रविषयश्च । तत्र ज्ञानपिण्डो ज्ञानं स्फातिं नीयते येन सः तथा दर्शनं स्फातिं नीयते येन, चारित्रं स्फातिं नीयते येन, स बाह्योऽभ्यन्तरश्च पिण्डः, मुत्त्वाऽप्रशस्तं प्रशस्तपिण्डेनाधिकारः । अयं च भावपिण्डः केन पिण्ड्यते ?—प्रचुरीक्रियते, शुद्धेनाहारोपधिशय्यादिना, अत्र चाहारेण प्रकृतं, स एव प्रशस्तो भावपिण्डः, कारणे कार्योपचारात्, ज्ञानादिपिण्डकारणमसौ, स चाहार एषणाशुद्धो ग्राह्यः, अनेन संबन्धेनागता एषणा प्रतिपाद्यते । अथवा पूर्वमिदमुक्तं—‘पिंडं च एसणं च वोच्छं’ तत्र पिण्ड उक्तः, इदानीमेपणा प्रतिपाद्यते, अथवा स्वयमेवायं भाष्यकृतसंबन्धं करोति—

लित्तिमि भायणेस्मी पिढस्त उवगहो य कायवो । जुचस्त एसणाए तमह वोच्छ समासेण । २१२ । भा०
 लिप्ये माबने सति ततः पिण्डस्योपग्रहो-आश्रय कर्षण्य, किञ्चिद्विष्टस्य पिण्डस्य ?-एयणायुक्तस्य, अतस्तामेवैपणां
 प्रतिपादयन्नाह-

नाम ठवणाद्विष्ट भावमि य एसणा मुणेयथा । द्वामि द्विरण्णाई गवेसगहमुजणा भावे ॥ ४११ ॥
 नामस्थापने सुगमे, द्रव्ये-द्रव्यविषया, यथा द्विरण्णादेर्गवेषणां करोति कश्चिद्, भावे-भावनविषया द्वित्रिषा-गवैपणे
 यथा-अन्वेषणेषणा, प्रवृत्तौपेषणा-पिण्डादानेषणा, सुञ्जनैपणा-आसेपणा चेति । सा च गवेषणेषणा एभिर्द्वारैरभिगन्तव्या-
 पमाणे काले आवस्तस्य य सघाहए य उवकरणे । मत्तगकाउस्तसगो जस्त य जोगो सपडिवस्त्वो । ४१२

प्रमाण कतिवारा मिषार्थे प्रवेष्टव्यमिति, एतद्व्यमिति, 'काले'चि कस्यां चेत्कार्यां प्रवेष्टव्यं ?, मिषा गवेषणीया इत्यर्थः,
 'आवस्तस्य'चि आवश्यक-कार्यिकादिभ्युत्सर्गं कृत्वा मिषादन कर्षण्य गवेषणमित्यर्थः, 'संघाहए'चि सहाहकयुक्तेन द्विष्ट-
 नीय नैकाकिन, 'उवगण्ये'चि मिषामदवा किं सर्वसुपकरण भाषामाहोश्चिस्त्वर्थः, 'मत्तग'चि मिषामदवा गवेषयता मात्रक
 प्रहण कर्षण्य, कायोत्सर्गः मिषार्थं गच्छता उपयोगप्रस्ययः कार्यः, तथा च वस्य योगः-मिषार्थं गच्छन्निद र्कचि पस्य
 योगो-येन वस्तुना सह संबन्धो मविष्यति तद् द्विष्टव्यमिति तद् द्विष्टव्यमिति सर्व एवाय द्वारकृत्वापः सप्रतिपद्योऽपि

१ मिति इ पिढ' भा । २ प्रतिपणा । या भा । ३ कर्षे भा । ४ कर्षण्ये प. १ ।

वक्तव्यः, सापवादोऽपीत्यर्थः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदमेतां गाथां व्याख्यानयति, तत्र 'पमाणे'ति व्याख्यानयन्नाह-
दुविहं होइ पमाणं काले भिक्खा पवेसमाणं च । सन्ना भिक्खायरिआ भिक्खे दो काल पढमद्धा । २१३ ।

द्विविधं प्रमाणं भवति, 'काले'ति एकं कालप्रमाणं कालनियमः-वेलानियम इत्यर्थः, तथाऽन्यद्विश्वार्थं प्रविशमानानां 'प्रमाणं' वारालक्षणं भवति, तत्र शिक्षाप्रवेशप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह-'सन्ना भिक्खायरिया भिक्खे दो' भिक्षार्थं वाराद्धयं प्रविशति, एकमकालसञ्ज्ञापानकनिमित्तं, द्वितीयं भिक्षाचर्याकाले प्रविशतीति । जदि पुण तइयवारं भिक्खायरिअं करेइ ततो खेत्तं चमद्विजइ उट्ठाहो ष हवइ, जहा णत्थि एएसि भिक्खाहिण्डणे नियमो, तम्हा दोणिण वाराउ हिण्डियवं, एयं च पुव्वमणियमेव-पुणो पुणो पविसणे सड्डयक्कुलाणि चमद्विज्जंति, तेण भासकारेण बहुवारा पविसणे दोसा निदंसिआ । उक्तं भिक्षाप्रवेशवाराप्रमाणं । इदानीं भिक्षाकालप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह-'काले पढमद्धा' काल इति भिक्षाकालस्तस्मिन् प्रविशितव्यं, तथा 'पढमद्धा' इति प्रथमपौरुष्यां यदद्धं तस्मिंश्च भिक्षार्थं प्रविशितव्यं, उक्तं कालप्रमाणम् ।

अरेण भइपंता भइग उट्टवण भंडण पदोसा । दोसीण पउरकरणं ठवियगदोसा य भइमि । २१४ । भा०

यदि पुनरद्धपौरुष्या आरत एव-प्रत्यूपसि एव भिक्षार्थं प्रविशति ततो भद्रकप्रान्तवदोषा भवन्ति, तत्र भद्रककृता एते दोषाः 'उट्टवणं भंडण पओसा' उट्टावणं पसुत्तमहिलाए करेइ, जहा पवतियगा आगया तं उट्टेत्ता देसुत्ति, अहवा सा

आलस्येण न तद्वै तत्रो मङ्गल-कृतो होला, अथवा सा देव पञ्चोसिद्धा, प्रदेप भञ्छेदित्पर्यः । 'दोसीण पठरकरण'ति सो देव गिरवई इम मपर-जहा एए तवस्त्रिणो रसि अत्रिमिआ एवाहे छुहाईभा बहो(ओ) समधिरैग रंघिआसु जेण एयाण पसरवेलाए आगयाण होइसि । तथा 'ठधियजगरोमा य'सि स्थापनाठठाधैव दोपा भवन्ति ॥ साम्प्रतं प्रान्तकृतवदोपकथनायाह—

अद्वागमगल वा उरुमा(ओभा)त्रण खिसणा हणण पते । फिडिउगमे य ठविया भद्गचारी किलिस्सणया ।

गिरवई परे अञ्छति, तत्रो पसरे माहू आगओ, त दहूण य गिरवई इम भणिसा-बहो मे अद्वागमिब अधिहूण दिहं, अमगल चासो गुरहपतिर्मन्यते माधुदर्शन, ततथैव ओहावणा-परिमवो इषइ, तथा खिसणा वा भवति, जहा एते पोई पूरणत्यमेव पश्यया, आहणणा वा पते-प्रान्तविये भवति । एते तावत्प्रत्युपस्येव प्रविञ्जतो दोपा उक्ताः । 'फिडिप'सि अयापगताया अतिक्रान्तायामर्दयोरुप्या मिधार्थं प्रविञ्चति तस्य यदि मद्रको भवति तत एव मवीति-यदुत अद्यविषसादा रम्य पया इयती वेठा रादस्य मकस्य भवति तथा कर्षण्य ततस्य तद्मदोषः-आषाकर्मदिवोपः, 'ठधिय'सि अथवा यदु ईरित तथयाऽप्यदिवसादारम्य साध्वर्यं स्थापनीयं, ततथैव स्थापनादयो दोपा मद्रकवियया भवन्ति, अयासो गुरहपतिर्मद्रको न भवति ततः 'वारी' इति ततथासौ वेलाया अतिक्रान्ताया मिधार्थं प्रविष्टे एव प्रान्तो मवीति-यदुताय वारी मण्डकः कथिव अथया कोऽयं मिद्याकाल इति, नाम प्रत्युपकालो नापि मण्याहकाल इति । 'किलिस्सणय'सि तथा अथेलाया मिद्यानि

१ पाठनीसर्पः भा. वा १ । २ अस्ति भा । ३ विहाएणं क. १ । ४ एते तलं भा । ५ कर्ता दोषा भा । ६ इति भा । ७ आयेज्जना विकारं भा वा १-२ ।

मितं प्रविष्टस्य क्लेश एव पर्यटनजनितः परं न तु भिक्षाप्राप्तिः, तम्हा दोसीणवेलाए चेव उयरेयधं । इदानीं मध्याह्नस्यारत एव यदि भिक्षामटति ततः को दोषः ? इत्यत आह—

भिक्षस्सवि य अवेला ओसक्कहिसक्कणे भवे दोसा । भद्दगपंतातीया तम्हा पत्ते चरे काले ॥२१६॥ (भा.)

भिक्षाया अवेलायां यदि प्रविशति ततो यदि भद्रकः 'ओसक्कणं'ति याऽसौ रन्धनवेला तां मध्याह्नादारत एव कारयति येन साधोरपि दीयते, एवं तावद्भिक्षावेलायामप्राप्तायां हिण्डतो दोषाः, अथ पुनर्निवृत्तायां भिक्षावेलायामटति ततः 'अहिसक्कणे'ति रन्धवेलां तामुत्तर एव कारयति येन साधोरपि भक्तं भवति, एवमेते दोषा भद्रके भवन्ति । 'पंतादीय'ति प्रान्तकृतास्तु दोषा पूर्ववद्द्रष्टव्याः भण्डिकोऽयमिति ब्रूते प्रान्तः, तस्मात्प्राप्ते काल एव चरेद्धिक्षां न न्यूनेऽधिके वा । 'काल'ति गयं, इदानीं 'आवस्सए'ति व्याख्यायते—

आवस्सग सोहेउं पविसे भिक्खस्स सोहणे दोसा । उग्गाहिअवोसिरणे द्वअसईए य उड्डाहो ॥२१७ भा.

अवश्यं कर्तव्यमावश्यकं—कायिकाव्युत्सर्गरूपं शोधयित्वा कृत्वेत्यर्थः, ततो भिक्षार्थं प्रविशति, अशोधने आवश्यकस्य दोषा भवन्ति, कथं ?—'उग्गाहियवोसिरणे'ति यद्यसौ साधुः उद्गाहितेन—गृहीतेनैव पात्रकेण व्युत्सृजति तत उड्डाहः, अथ तत्पात्रकमन्यस्य साधोः समर्प्य यदि व्युत्सृजति ततश्च द्रवस्यासति—अभावे सति 'उड्डाहो' उपघातो भवति ।

१ च्छर भा पा १-२ । २ करोति भा । ३ भाण्डिको' जा. । ४ 'द्युत्सर्ग' ल. १-२, पा १-२ । ५ 'शेत् भा पा. १-२ ।

अद्दूरगमणफिडिओ अलहतो एसणपि पिडिञ्जा । छद्वावण पतावण धरणे मरण च छक्काया ॥ २१८ भा

अथाऽथो अतिदूरं गमनं करोति स्यण्डिले ततः 'फिडिओ'पि अतः सन् मिषावेलाया मिषामप्राप्तुवशेषणामपि 'मैर येव' अतिक्रामयेत्, अथ तत्रैव क्वचिद् गृहासमे व्युत्सुबति ततः 'छद्वावण'पि स गृहपतिस्तदद्युषि छद्वावेति त्याज्यतीत्यर्थः, अपथा पतावणं-साठनं कञ्चादिना करोति, अयेतदोपमयाद्वरणं करोति पुरीपवेमस्य ततो मरणं भवेत्, व्युत्सुबवस्तु पदं प्रापविरापनेति, स्यण्डिलाभावात् । 'आवस्तए'ति गय, इदानीं 'संवाडए'पि व्याख्यायते—

एकाणियस्त दोसा इरथी साणे तहेव पडिणीए । भिक्खविसोहि महवय तम्हा सवित्तिज्जए गमण ।
एदि सव्हाटकसेठः सन् मिषाटनं न करोति तत एकाकिन एते दोयाः—स्त्रीकृतः अचनितः प्रत्यनीकचनितः, मिथा
विद्युदिरकस्य न भवति तथा महाप्रवोपवातो भवति तस्मात्सद्वितीयेन गन्तव्यम् । इयं च प्रतिद्वारभाया, इदानीं भाष्यकारः
प्रतिपद्य व्याख्यानयति—

सर्घाडगअगहणे दोसा एगस्त इरिययाउ भवे । साणे भिक्खुवओग सजमआएगयरदोसा ॥ २१९ ॥ भा
'सव्हाटकस्य' सव्हाटकसंयोगस्य 'अग्रहणे' अकरणे दोषा एकाकिनः स्त्रीभ्यो भवन्ति, एकाकिन इद्वा साधुं कदाचिद्
हीयात् । 'इरिय'पि गय, 'साणे'पि व्याख्यायते—शुन्युपयोगं यदि ददासि ततः संयमविषयो दोषो भवति, अथ मिषाया

१ पाललव भवेत्, भा. । २ संवाडएकस्य भा । ३ भिक्खविसोठी दु. । ४ स्त्रीकृता अथ वा १ दु. ।

स्युपयोगं ददाति तत आत्मोपघातदोषः, एवमेकाकिनः प्रविशतः शुनीकृत एकतरदोषो भवतीति, यथासङ्ख्यं चैतद् व्याख्ये-
यं । 'साणे'त्ति गयं, इदानीं 'पडिणीए'त्ति व्याख्यायते—

दोणिण उ दुद्धरिसतरा एगोत्ति हणे पदुट्टपडिणीए । तिघरगहणे असोही अगहण पदोसपरिहाणी । २२०

द्वौ साधू भिक्षामटन्तौ प्रत्यनीकस्य दुष्प्रवृत्त्यतरौ भवतः—दुःखेन परिभ्रूयते दुर्जयतरौ इत्यर्थः । 'एगोत्ति हणे' एकाकिनं
पुनर्दृष्ट्वा प्रह्न्यात् प्रद्विष्टः सन् प्रत्यनीकस्तस्मात् सङ्घाटकेन गन्तव्यम् । 'पडिणीए'त्ति गयं, इदानीं 'भिक्षविसोहि'त्ति भण्णइ
यदा स एकाकी कस्मिंश्चित्पाटके भिक्षार्थं प्रविष्टः समकमेव च गृहत्रयाभिर्गतां भिक्षां गृह्णतो भिक्षाया अशुद्धिर्भवति—आहत-
दोषो भवति, यत ईर्यापथिकां शोधयितुं न शक्नोति, अथ तत्रैकां भिक्षां गृह्णाति यस्यामुपयोगो दत्तः तत इतरस्य भिक्षा-
द्वयस्याग्रहणे 'पओस'त्ति ते भिक्षादातारः प्रद्वेषं गच्छेयुः, यदुतास्माकमयं परिभवं करोति येन नास्मदीयं गृह्णाति 'परि-
हाणि'त्ति अग्रहणे च परिहाणिर्भवति भिक्षाया गच्छस्य वा तेनागृहीतेन 'भिक्षविसोहि'त्ति गयं, इदानीं 'महव्वय'त्ति
व्याख्यायते—

पाणिवहो तिसु गहणे पउंजणे कौटलयस्स बितियं तु । तेणं उच्छुद्धाई परिगहोऽअणे सणगहणे ॥ २२१ ॥

त्रिषु गृहेषु योगपधागतां भिक्षां यदा गृह्णाति तदा प्राणिवधः कृतो भवति, ततश्च प्रथमत्रतमङ्गः, तथाऽसौ एकाकी

१ कृतो दोषो आ. । २ हन्ति आ. पा. १-२. । ३ क्वचित्पा० आ पा. १ ।

कौटिलिं ज्योतिष निमित्त वा प्रयुक्ते, तत्रै चानृतस्य नियमेनैव सम्भवो यतस्वश्रीपघातकरमवश्यमुच्यते, उपघातजनक
 चानृतम् तदुच्चारणे द्वितीयप्रवक्तव्यः । 'दिवं तच्छुद्धाई' अथ सत्र गृहे एकाकी प्रविष्टः सन् तच्छुद्ध-विधिस्तद्विरण्यादि पश्यति
 ततश्च तदुच्चारति, एकाकिनो मोहसंभवाद्, 'तेषां'ति ततः स्तेन्यदोषस्तृतीयप्रवक्तव्य इत्यर्थः, तथा कदाचिदेकाकी अनेप
 नीयमपि गृहीयात्, ततस्त्वस्मिन्ननेपनीये गृहीते परिग्रहकृतो दोषैश्चतुर्था, चतुर्थप्रवक्तव्ये पृथग् नोक्त, मध्यमतीर्थकराणां
 परिग्रह एव तस्यान्वर्तमानात्, किञ्च नापरिगृहीता स्त्री इत्यत इति, पश्चिमस्य तु तीर्थकृतः पृथक् चतुर्थं प्रवृत्त, तन्मतेन
 चतुर्थप्रवक्तव्यं दर्शयन्नाह—

विहवा पटरथवद्गया पयारमलभति ददुमेगागी । दारपिहणे य गृहण इच्छमणिच्छेय दोसा उ । २२२ भा

विधवा स्त्री, ब्रह्म-मनुष्यः स विनष्टो यस्या इति समासः, तथा प्रोषितमर्तुका, तथा या प्रचारं न लभते-निष्ठदा
 धियते, सा पूर्वविधा त्रिप्रकारा स्त्री एकाकिन साधु प्रविष्ट इत्या गृहे द्वारं देहयित्वा गृहीयात्, तत्र यद्यसौ तां स्त्रियमि-
 च्छति ततः संयमग्रंथः, अथ नेच्छति ततः सङ्ग्राहः, सेव स्त्री लोकास्य कथयति, यदुत्पाय मामभिमवतीति, ततश्चोद्गाहः ।
 प्रविष्टारमाया व्याख्याता, कैः पुनः कारजैस्तौ एकाकी भवति ?, तथाह—

गारविण् काहीण् माइक्के अलस लुच्छ निद्धस्मे । बुद्धमअत्ताधिद्विय अमणुझे वा असघाहो ॥ ४१४ ॥

१ कौटिलिं वा २ १ कौटिलिं वा १-२ । २ लतश्च अथतस्य वा । ३ दोषः चतुर्थस्य वा । ४ विहायव वा । ५ इच्छयित्वा वा १ वा २ ।

‘गारविए’त्ति गर्वेण लब्धिसंपन्नोऽहमिति कृत्वा एकाकी भवति, तथा ‘काहीए’त्ति भिक्षार्थं प्रविष्टो धर्मकथां महतीं करोति महतीं वेलां तिष्ठति ततस्तेन सार्द्धं न कश्चित्प्रयाति ततश्चैकाकी भवति, तथा मायावानेकाकी भवति, स हि शोभनं भुत्त्वाऽशोभनमानयति, स च द्वितीयं नेच्छतीत्यत एकाकी भवति, ‘अलसः’ अन्येन सह प्रभूतं पर्यटितुमसमर्थस्त्वत एकाक्येवानीय भक्षयति, गच्छवैयावृत्त्येऽलसः स एकाकी भवति, ‘लुद्ध’त्ति लुब्धो विक्रतीः प्रार्थयति, ताश्च द्वितीये सति न शक्यन्ते प्रार्थयितुमत एकाकी भवति । निर्दुर्मः अनेषणीयं गृह्णाति ततश्च द्वितीयं नेच्छति, ‘दुल्लभ’त्ति दुर्लभे दुर्भिक्षे एकाकी संभवति, तत्र हि एक एव गच्छति येन पृथक् पृथक् भिक्षा लभ्यते, तथा ‘अचाहिद्धिय’त्ति आत्माधिष्ठितो यदाऽऽत्मना लभते तदाहारयति ‘अत्तलद्धिउ’त्ति जं भणिअं होइ, तथा अमनोज्ञो न कस्यचित्प्रतिमाति रटनशीलत्वात्ततश्चैकाकी हिण्डते, एवमसङ्घाटको भवतीति । इदानीं एतामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवप्रतिपादनायाह—

संघाडगरायणिओ अलद्धिओसो यलद्धिसंपन्नो । जिटुग(ज)पडिग्गहंगं सुय गारवकारणा एगो । २३भा.

कस्यचित्सङ्घाटकस्य योऽसौ रत्नाधिकः—पर्यायज्येष्ठः स ‘अलद्धि’त्ति अलब्धिकः—लब्धिरहितः ‘ओसो य’त्ति पर्याय-लघुद्वितीयः स च लब्धिसंपन्नः, तस्मै योऽसौ पर्यायेण लघुर्लब्धिवान् स भिक्षामटन्नग्रतो गच्छति रत्नाधिकस्तस्य पृष्ठतः एव व्रजति । पुनश्च मण्डल्यां भोजनकाले आचार्या एवं भणन्ति, यदुत ज्येष्ठार्यस्याग्रतः पतद्गृहं भुञ्च, पुनरसौ ओमराहणिओ

१ °कथां करोति । २ एकैक एव सा. पा. २-१ । ३ अथवा अम सा. पा. २. १. ५. । ४ कश्चित्प्रति सा. । ५ °कृदाह-पा. १-२ ।

६° भिक्षुश्च पृष्ठतो व्रजति सा. पा. १ ।

चिन्तयति, यदुवास्यां वेलायां ज्येष्ठार्यः सञ्जातो न तु मिषावेलायां ज्येष्ठार्यः, अहं मत्कं लभे पावता ज्येष्ठार्यस्य प्रथमं समर्प्यते। ततश्चानेन गर्वकार्येन एकाक्षी भवति—एकाक्ष्येवाह मिषां यामीति। 'गारविण्य'पि गत, 'काहीण्य'पि व्याख्यायते—काहीओ कहेइ कह विइओ वारेइ अहव गुरुकहण। एव सो एगागी माइछो महग सुजे ॥ २२४ ॥ भा०

मिषार्यं प्रविष्टः कयको धर्मक्यां कुर्वशास्ते, एतद्य एस्य द्वितीयो धारयति—मा कृया धर्मक्यां ग्लानादयः सीदन्वीति, अथवाऽऽगत्य गुरोः कययति यदुताऽय धर्मक्यां कुर्वस्तिष्ठति, गुरुस्यि तं निवारयति, यदि धारितोऽपि कययति तदा स एकाक्ष्येव संभायते। 'काहिण्य'पि गय, मायावी मद्रक सुष्टे अत एष एकाक्षी गच्छति ॥ 'माइछे'पि मय, 'अलस'पि व्याख्यायते—

अलसो चिर न हिडइ लुछो ओहासए विगईओ। निद्धम्म जेसणाई दुल्लहभिकखे व एगागी । २२५। भा

अलसभिर न हिण्डते, कतिपर्यां मिषां गुरीस्वाऽऽगच्छति। 'अलसे'पि मयं 'लुछो'पि मण्यति, लुच्चो विकृतीः प्रार्थयते, एतथैकाक्ष्य एवाति। 'लुछो'पि गय, 'णिद्धम्मे'पि मण्यते, निर्धमो अनेपणीयादि करोति कृत्वा चानेपणां क्षीत्रमागच्छति, अपरमाधुमेरित्तैकाक्षी मूयेवाऽटति, 'णिद्धम्मे'पि गय। 'दुल्लम'पि मण्यते, दुर्मिषे दुर्लभायां मिषायां संघाटकं नेच्छति, एकाक्ष्येव मिषयति, एतथैकाक्षी भवति, 'दुल्लम'पि मयं 'अराहिण्य'पि व्याख्यायते—

१ ज्येष्ठार्यः सञ्जातः अ। २ कम अ। ३ अनेव हिण्डति अ। ४ एतापि अपरस्य अ। ५ अण्यति अ. १ पा २ १ पु.।

अत्ताहिद्वियजोगी असंखडीओ वऽणिट्टु सवेसिं । एवं सो एगागी हिंडइ उवएसऽणुवदेसा ॥ २२६ ॥ भा.

आत्मनाधिष्ठितेन लब्धेन भक्तादिना युज्यते इति आत्माधिष्ठितयोगी अत्तलद्धिओ इत्यर्थः, स एकाकी भवति । 'अत्ताहिद्विए'त्ति गयं, 'अमणुन्ने'त्ति व्यख्यायते—'असंखडिओ वऽणिट्टु सवेसिं'ति कलहकारकः सर्वेषामनिष्टः सन् ततश्चैकाकी क्रियते, एवमेभिः कारणैरेकाकी असौ हिण्हते, उपदेशेन अनुपदेशेन वा—उपदेशेन गुरुणाऽनुज्ञातः अनुपदेशेन—गुरुणाऽनुक्तः । व्याख्यातं सङ्घाटकद्वारम्, इदानीम्युपकरणद्वारमुच्यते—

सवोवगरणमादाय असहू आयारभंडगेण समं । नयणं तु मत्तगस्सा न य परिभोगो विणा कज्जे ॥ २२७ ॥ भा.

तत्रोत्सर्गतः सर्वम्युपकरणमादाय भिक्षागवेषणां करोति, अथासौ सर्वेण गृहीतेन भिक्षामटितुमसमर्थस्तत आचारमण्डकेन समं, आचारमण्डकं—पात्रं पटलानि रजोहरणं दण्डकः कल्पद्वयं—और्णिकः क्षौमिकश्च मात्रकं च, एतद्गृहीत्वा याति । 'उवगरणे'त्ति गयं, इदानीं मात्रकग्रहणप्रतिपादनायाह—नयणं गाहडं, नयनं मात्रकस्य करोति भिक्षामटन्, न च तस्य मात्रकस्य कार्येण विना संसक्तादिना परिभोगः क्रियते । 'मत्तए'त्ति गयं 'काउस्सग'त्ति व्याख्यायते—

आपुच्छणत्ति पढमा बिइया पडिपुच्छणा थ कायवा । आवस्सिया थ तइया जस्स थ जोगो चउत्थो उ ॥ भा.

पढमं आपुच्छइ, यदुत—संदिसह उवओगं करेमि, एसा पढमा, उवओगकरावणिअं काउस्सगं, अडुहि उस्सासेहि

चित्तयति, यदुतास्वां वेलायां ज्येष्ठार्थः सञ्जातो न तु मिषावेलायां ज्येष्ठार्थः, अह मंकु लमे यावता ज्येष्ठार्थस्य प्रथमं समर्प्यते। तत्रमानेन गर्वकारभेन एकाक्षी भवति—एकाक्षेवाह मिषां यामीति। 'मारविण्'सि गत, 'काहीण्'सि व्याख्यायते—काहीओ कहेइ कह विइओ वारेइ अहव गुरुकहण। एव सो एगागी माइछो मद्ग मुजे ॥ २२४ ॥ मा०

मिषार्थं प्रविष्टा कृष्णो धर्मक्यां कुर्वन्नास्ते, तत्राप एस्य द्वितीयो धारयति—मा कृया धर्मक्यां ग्लानावयः सीदन्तीति, अथ एकाक्ष्येष समायते। 'कारिण्'सि गप, मायावी मद्रकं इच्छे अत एव एकाक्षी मच्छति ॥ 'माइछे'सि गप,

अलसो चिर न हिंइइ लुद्धो ओहासए विगईओ। निद्धम्म णेसणाई दुल्लहभिक्ष्वे व एगागी । २२५। मा

अलसधिरं न हिण्ढते, कतिपयां मिषां गृहीत्वाऽमच्छति। 'अलसे'सि मप 'लुद्धो'सि मप्यति, लुद्धो धिठ्ठीः प्रार्थयते, अपरसाधुग्रेरित्तैवैकाक्षीमूयेवाऽटति, 'धिद्धम्मे'सि मण्यते, निर्धमो बनेपणीयादि कैरोति कृत्वा धानेपणां शीघ्रमागच्छति, एकाक्ष्येष मिषयति, तत्रचैकाक्षी भवति, 'दुल्लम'सि गप 'अणारिद्धिय'सि व्याख्यायते—

१ ज्येष्ठार्थं सञ्जातं अ । १ क्तम आ । २ क्सेप हिंइति आ । ४ इहासि अणारण्डुं आ । ५ मण्यति क् । १ पा २ १ पु ।

अत्ताहिद्वियजोगी असंखडीओ वऽणिट्टु सवेसिं । एवं सो एगागी हिंडइ उवएसऽणुवदेसा ॥ २२६ ॥ भा-
 आत्मनाधिष्ठितेन लब्धेन मक्तादिना युज्यते इति आत्माधिष्ठितयोगी अत्तलद्धिओ इत्यर्थः, स एकाकी भवति ।
 'अत्ताहिद्वि'त्ति गयं, 'अमणुने'त्ति व्यख्यायते—'असंखडिओ वऽणिट्टु सवेसिं'ति कलहकारकः सर्वेषामनिष्टः सन् ततश्चै-
 काकी क्रियते, एवमेभिः कारणैरेकाकी असौ हिण्ढते, उपदेशेन अनुपदेशेन वा—उपदेशेन गुरुणाऽनुज्ञातः अनुपदेशेन-
 गुरुणाऽनुक्तः । व्याख्यातं सङ्घाटकद्वारम्, इदानीमपकरणद्वारमुच्यते—
 सबोवगरणमादाय असहू आयारभंडगेण समं । नयणं तु मत्तगस्सा न य परिभोगो विणा कज्जे ॥ २२७ ॥ भा-

तत्रोत्सर्गतः सर्वमपकरणमादाय भिक्षागवेषणां करोति, अथासौ सर्वेण गृहीतेन भिक्षामटितुमसमर्थस्वत आचारमण्डकेन
 समं, आचारमण्डकं—पात्रं पटलानि रजोहरणं दण्डकः कल्पद्वयं—और्णिकः क्षौमिकश्च मात्रकं च, एतद्गृहीत्वा याति ।
 'उवगरणे'त्ति गयं, इदानीं मात्रकग्रहणप्रतिपादनायाह—नयणं गाहद्धं, नयनं मात्रकस्य करोति भिक्षामटन्, न च तस्य
 मात्रकस्य कार्येण विना संसक्तादिना परिभोगः क्रियते । 'मत्तए'त्ति गयं 'काउस्सग'त्ति व्याख्यायते—

आपुच्छणत्ति पढमा विइया पडिपुच्छणा य कायवा । आवस्सियाय तइया जस्स य जोगो चउत्थो उ।भा.

पढमं आपुच्छह, यदुत—संदिसह उवओगं करेमि, एसा पढमा, उवओगकरावणिअं काउस्सगं, अट्टहि उस्सासेहि

नमाकारं चिदेह, ततो नमोकारेण पारेक्य स्रष्टि-संविद्यह, आयरिओ मणह-ताओ, साह मणह-कहसि, एसा पडिपुच्छा, ततो आयरिओ मणह-रहसि, ततो 'बाधस्तिपाए अस्स य ओयो'सि अ अ सत्रमस्स उवगारे वहुइ सं उ गिणिहस्सामि, 'अस्स य ओयो'सि व्याख्यातम् । इदानीमेतान्तेष प्रमाणादीनि द्वाराणि सप्रतिषाण्यभिधीयन्ते, तत्र यदुक्त प्रमाणद्वारे-
 वारादय प्रवेष्टव्य, तस्य प्रतिपद्य तन्व्यते, वारात्रयमपि प्रविशति, किमर्थमत आह—
 आयरियाईणट्टा ओमगिलाणट्टया य बहुत्तोऽवि । गेल्लस्रस्वमगपाट्टुण अतिप्पएऽतिच्छिप्प यावि ॥४१५

आचार्यादीनामर्थाय बहुश्लोऽपि वाराः प्रविशति, बोमो-बालस्त्वर्थे ग्लानार्थे च बहुश्लः प्रविशति । प्रमाणयतनोक्ता,
 इदानीं यदुक्त कालद्वये प्रवेष्टव्य तत्प्रतिपद्य तन्व्यते, ग्लानशयकप्रोचूर्णार्थमतिप्रत्यूषस्यपि प्रविशति तथा 'अविच्छिप्प
 पावि'सि अतिक्रान्तायामपि मिषाषेलायां प्रविशति बहुश्लः ॥
 अणुकपा पडिसेहो कयाइ हिंढिज्जवा न वा हिंढि । अणभोगि गिलाणट्टा आधंस्सगऽसोहइत्ताण ॥४१६

स च प्रत्यूषस्येव प्रविष्टः कस्मिन्निवृ गृहे ग्लानार्थे, लम्ब च तपेन तत्र, ततश्च 'पुनर्मजति अजुकम्पया, यदुत पुनरपि
 त्वया ग्लानार्थमस्यां वेलायां आगन्तव्य, ततश्चासौ साधुः प्रतिषेध करोति, कथं?, त गृहस्यमेवं मणति, यदुत प्रत्यूषसि
 थः क्वाचिदह हिंढिआ कयाधिअ हिंढिमि, एव सप्पतेअ आगतुआ उगमदोसा परिहरिया होति न च प्रतिषेधः क्तो
 १ बहुश्लए क. १ पा १-२ । २ पारक्यार्थे पा. १ पारक्यार्थे कति पु. १ । ३ आवाधयतो क. १-२ । ४ हिंढिज्जति का क २ पा १-२ ।

भवति । उक्ता कालयतना, इदानीमावश्यकयतनोच्यते—कदाचिदसौ साधुरनामोणेन 'आवश्यकं' कायिकाव्युत्सर्गलक्षणम-
 कृत्वा ग्लानार्थं त्वरितं गतः, ततः—

आसन्नाउ नियत्तइ कालि पडुप्पंति दूरपत्तोवि । अपडुप्पंति तत्तो व्विय एगो धरे वोसिरे एगो ॥४१७॥

तत आसन्नात्सञ्जातकायिकाबाशङ्को निवर्त्तते, जति कालो पडुप्पइ ततो दूरगतोऽवि निवर्त्तते, अथ निवर्त्तमानस्य
 कालो न पडुप्पइ, ततः 'तत्तो व्विय' तत एव यतो भिक्षार्थं गतस्तत एव व्युत्सृजति, कथम् ? एकः साधुर्माजनं धारयति
 एकस्तु व्युत्सृजति कायिकादि ।

भावासन्ने समणुन्न अन्नओसन्नसडुव्विज्जघरे । इत्थेव परोहडे वावि ॥ ४१८ ॥

अथवा 'भावासन्नः' असहिष्णुरत्यन्तं भवति ततः समनोज्ञा यदि तस्मिन् क्षेत्रे आसन्ना अन्यस्मिन् प्रतिश्रये ततस्तत्र
 प्रविश्य व्युत्सृजति । 'अण'त्ति अथवा अमनोज्ञास्तत्रासन्नास्ततस्तद्वसतौ प्रविश्य व्युत्सृजति, तदभावेऽवमनानां वसतौ
 व्युत्सृजति तदभावे श्राद्धगृहे, तदभावे वैद्यगृहे व्युत्सृजति, तत्र च वैद्यगृहे प्ररूपयति यदुत 'तिणिण सल्ला महाराथ' इत्येवमादि,
 ततश्चासौ वैद्यः स्मरितग्रन्थ एवं भणति 'इत्थेव'ति अत्र पश्चाद्गृहेके व्युत्सृज, 'परोहडे'वा' गृहस्य पश्चादङ्गणे 'व्युत्सृजेति ।
 एतेसिं असईए रायपहे दोघराण वा मज्झे । हत्थं हत्थं मोत्तुं मज्झे सो नरवइस्स भवे ॥ ४१९ ॥

१ नियसे आ पा २ । १ तत्थेव आ. एत्थेव ल २ पा १ । ३ स्मारिते प्रन्य एव आ । ४ एत्थेव आ पा २-१ पु. । ५ व्युत्सृजति आ. ।

एतेषां-पूर्वोद्दिष्टानां अमावे नरपतिपये-राजमार्गे व्युत्सृजेत् यतोऽसौ सामान्यो लोकस्य, तदमावे द्वयोर्गृहयोर्मध्ये व्युत्सृजति तयोश्च मध्ये व्युत्सृजन् इस्वमात्रं इस्वमात्रं भोलिकाया उभयोर्गृहयोर्दुक्त्वा प्रुत्सृजति, यतोऽसौ मरुत्प्रदेशः, स च नरपतेः परिग्रहः तत्र च कलहादिर्न भवति ।

उत्तमकाइयवज्ज छेदुणि ववहारो लब्धम् तस्य । गारविष् पन्नवणा तव चैव अणुगगहो प्स ॥४२०॥

तदमावे गृहस्यसत्केवप्रदे परिगृहीते तस्मिन्नि व्युत्सृजति, कष ! कायिकावर्षे पुरीपमुत्सृजन्नि कायिकी न व्युत्सृजति । किं कारण !, अथो छेदुणि ववहारो लब्धम्, अदि यिद्वतो मभिन्न-छेदुणि, तो न छेदु, ववहारं राठले करेइ । अहा धाणकेऽनि मभिन्न-‘अइ काइवं न वोसिरइ ततो अदोसो’ । अयमित्थभूतस्वत्र व्यवहारो लभ्यते, अतः कायिका न व्युत्सृजति । उक्ताऽऽइयवज्जयतना, इदानीं सत्पाटकयतनोऽप्येते, तत्र येप प्रतिद्वारमायोपन्यस्ताऽऽसीत् ‘गारविष् काही’ त्वेष मादिका, तस्या यतनोऽप्येते, तत्र ‘गारविष्’ इत्यस्य पदस्य यतनामोह-गारविष् गाहापच्छइ ‘गारविष् पन्नवणा’ योऽसौ ओभिराइयिके लब्ध्या गर्वितः सकेकाकी भवति तमाचार्यो धर्मकृषपा प्रज्ञापयति, यदुत तपैवायमदुप्रहो यस्वदीयलब्धु-पदमेन स्वाप्पायादि दुर्वन्तीति । गारविष्प्रयत्ना गया, एवमिदमुपलक्षण वर्तते, अन्येषामपि कृषिकमायापिबलसत्तुव निर्दमनीनां प्रज्ञापना कर्षण्या । इदानीं दुर्लभपदव्याख्यानं दुर्वभिदमाह—

१ व्युत्सृजति क. १-१ पा. २ । २ छेदु च अ. ७ १ पु. । ३ गारविष्प्रयत्नि वा क. २ पा. १ । ४ ‘माह-‘गारविष् पन्नवणा’ वा ।

जइ दोणह एग भिक्खा न य वेल पहुप्पए तओ एगो । सवेवि अत्तलाभी पडिसेहमणुन्नापियधम्मे ॥

यदि तत्र क्षेत्रे पर्यटतामेकैव भिक्षा द्वयोरपि लभ्यते 'हिण्डतोर्न च कालः पर्याप्यते-न य पहुप्पइ तदा एकाकिन एव हिण्डन्ते । दुर्लभयतनोक्ता, इदानीं अत्ताहिट्टिययतनोच्यते-यदि ते सर्व एव खग्गूडा अत्तलद्धिया होइउमिच्छंति तदाऽऽचार्यः प्रतिषेधं करोति, अथ कश्चित्प्रियधर्मा आत्मलब्धिको भवति तत आचार्योऽनुज्ञां करोति, ततश्चवमेकाकी भवति, अत्ताहिट्टिअजयणा भणिया, इदानीं अमणुण्णयतनां प्रतिपादयन्नाह—

अमणुन्न अन्नसंजोयणा उ सवेवि णेच्छण विवेगो । बहुगुणतदेकदोसं एसणबलियं न उ विगिंचे ॥४२२॥

यद्यसौ 'अमनोब्धः' रटनशीलस्ततोऽन्यस्य संयोज्यते तेन सह हिण्डते । अथ सर्व एव नेच्छन्ति ततस्तस्यामनोब्धस्य विवेकः-परित्यागः क्रियते, अथासौ बहुगुणः सर्वगुणसंपन्नः किन्तु स एवैको दोषः रटनशीलता एषणायां च बलवांस्ततो नासौ परित्यज्यते । भणिया अमणुण्णजयणा, इदानीं यदुक्तम्-'एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादि तेषां यतनोच्यते, आह किं पुनः कारणमुत्क्रमेण रुयादीनां पदानां यतनोच्यते ? उच्यते, गर्वितकथिकादयः प्रज्ञापिताः सन्तः कारणवशादेकाकिनोऽपि भिक्षामटन्ति, ततश्चैकाकिनामटां यद्यपि स्त्रीकृता दोषा भवन्ति तथाऽपि तत्रेयं यतना, इदानीं या गाथोपन्यस्ताऽऽसीत् यदुत एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादिका, तत्र यतनां प्रतिपादनायाह—

पदेषां-पूर्वोद्दिष्टानां त्रयाधे नरपतिपथे-नाबभागं व्युत्सृजेत् यतोऽसौ सामान्यो लोकस्य, तदभावे द्वयोर्गृहयोर्मध्ये व्युत्सृजति तयोय मध्ये व्युत्सृजन् हस्तमात्रं हस्तमात्रं श्लोकिनाया तमयोर्गृहयोर्दुस्त्रा व्युत्सृजति, यतोऽसौ मध्यप्रदेशा, स च नरपतेः परिग्रहः तत्र च कृत्वादिर्न भवति ।

उगगहकाइयवर्जं छेदुणि ववहारो लुभप तस्य । गारविप पञ्चवणा तत्र चैव अणुगगहो एस ॥४२०॥

तदभाधे गृहस्यसत्केचनप्राहे परिगृहीते तस्मिन्नपि व्युत्सृजति, कर्बु! क्वायिकावर्जं पुरीपमुत्सृजन्नपि क्वायिकी न व्युत्सृजति । किं कारण !, अत्रो छेदुणि ववहारो लुभप, अदि गिरस्यो मणिल-छेदुदि, तो न छेदु, ववहारं रातले करेद । अहा धामकेऽपि मणिअ-‘वइ काइव्यं न वोसिपु ततो बवोसो’ । अयमित्यमृतस्वत्र व्पवहारो लुभ्यते, अतः क्वायिकां न व्युत्सृजति । उक्ताऽऽवश्यक्यतना, इदानीं सट्टघाटक्यतनोऽप्येते, तत्र चैव प्रतिहारगायोपन्यस्ताऽऽसीत् ‘मारविप पञ्चवणा’ योऽसौ मादिका, तस्या यतनोऽप्येते, तत्र ‘गारविप’ श्वस्य पदस्य यतनाभाह-गारविप माहापञ्चद ‘मारविप पञ्चवणा’ योऽसौ ओभराइपिको लुभ्या गर्वितः सभेकाकी भवति तमाचार्यो धर्मकृषपा प्रज्ञापयति, यदुत तवैवायमनुग्रहो पस्वदीयलुभ्यु पटम्मेन स्वांस्यायादि कुर्वन्तीति । गारविपजयणा गया, एवमिदमुपलक्षणं वर्धते, अन्येषामपि क्वायिकमाया विबलसलुक्व निर्दमार्णां प्रज्ञापना कर्षण्या । इदानीं दुर्लभपदव्याख्यानां कुर्वन्निदमाह-

१ मुत्सृजति अ. १-१ पा. २ । २ लुभय अ. अ. २. पु. १ । ३ गारविप इति अ. अ. २. पा. १ । ४ भाह-‘मारविप पञ्चवणा’ आ ।

जइ दोणह एग भिक्खा न य वेल पहुप्पए तओ एगो । सवेवि अत्तलाभी पडिसेहमणुन्नपियधम्मे ॥

यदि तत्र क्षेत्रे पर्यटतामेकैव भिक्षा द्वयोरपि लभ्यते 'हिण्डतोर्न च कालः पर्याप्यते—न य पहुप्पह तदा एकाकिन एव हिण्डन्ते । दुर्लभयतनोक्ता, इदानीं अत्ताहिट्टिययतनोच्यते—यदि ते सर्व एव खग्गुडा अत्तलद्धिया होइउमिच्छंति तदाऽऽचार्यः प्रतिषेधं करोति, अथ काश्चित्प्रियधर्मा आत्मलब्धिको भवति तत आचार्योऽनुज्ञां करोति, ततश्चैवमेकाकी भवति, अत्ताहिट्टिअजयणा मणिया, इदानीं अमणुण्यतनां प्रतिपादयन्नाह—

अमणुन्न अन्नसंजोयणा उ सवेवि णेच्छणा विवेगो । बहुगुणतदेकदोसं एसणबलियं न उ विगिंचे ॥४२२॥

यद्यसौ 'अमनोन्नः' रटनशीलस्ततोऽन्यस्य संयोज्यते तेन सह हिण्डते । अथ सर्व एव नेच्छन्ति ततस्तस्यामनोन्नस्य विवेकः—परित्यागः क्रियते, अथासौ बहुगुणः सर्वगुणसंपन्नः किन्तु स एवैको दोषः रटनशीलता एषणायां च बलवांस्ततो नासौ परित्यज्यते । मणिया अमणुणजयणा, इदानीं यदुक्तम्—'एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादि तेषां यतनोच्यते, आह किं पुनः कारणमृत्क्रमेण रुयादीनां पदानां यतनोच्यते ? उच्यते, गर्वितकथिकादयः प्रज्ञापिताः सन्तः कारणवशादेकाकिनोऽपि भिक्षामटन्ति, ततश्चैकाकिनामटतां यद्यपि स्त्रीकृता दोषा भवन्ति तथाऽपि तत्रेयं यतना, इदानीं वा गाथोपन्यस्ताऽऽसीत् यदुत एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादिका, तत्र यतनां प्रतिपादनायाह—

१ संजीइया आ. पा १ । २ °दोसे आ । ३ °बळवं आ. ल २ पा १ । ४ °गुणसपन्न. किन्तु आ. पा. १ । ५ °शील इति एषं आ ।

इरथीगहणे घम्म कहेइ धयटवण गुरुसमीवमि । इह चैवोवर रज्जू भएण मोहोवसम तीसे ॥ ४२३ ॥
 एव तस्पाकाल्लो मतस्य सतः स्त्रीग्रहणे सति-स्त्रिया गृहीतः सन् घर्मकमां करोति पशुत नरकगमनाप भैयुतसेधेत्येवमा
 दिक्तां, अथ कथितेऽपि घर्मे न सुञ्चति ततो मञ्चति पशुत त्रतानि गुरुसमीपे स्यापयित्वाऽऽच्छामीति, एतदभिवाप नश्यति
 अथ तथापि न लभते गन्तु ततो मञ्चति इहेवापवरके प्रतमाद्यथ स्तोमीति, तत्र च प्रविश्य, तच्छम्भनार्थं रज्जु गुह्वाति,
 तवस्तेन मयेन कदाचिन्मोहोपद्मो भवति, मोर्षनीयसो मयेन त्रियते, अथैवमपि न भुञ्ज्यते ततो त्रियत एवेति । उक्ता
 स्त्रीपतना, इदानीं धारियतनोच्यते—

साणा गोणोइ धरे परिहरऽणामोगकुक्कडनीसा । वारेइ य द्दइएण वारावे वा अगारेधि ॥ ४२४ ॥

मानो गवादयम येपु गृहेपु तानि परिहरति, अपानामोगेन क्यमपि प्रथितस्ततः इज्जकडनिभया विष्टति, कुब्ज कट
 वा श्रेष्ठे करोति अपतो इच्छकेन वारयति, अमारैर्वा वारापयति । उक्ता अयतना, इदानीं पठिणीयतनोच्यते—

एकाकिना प्रस्पनीकगृहे न प्रवेष्टब्बं, अपानामोगेन प्रविष्टः प्रत्यनीकेषु गृहीतमारुह्वस्तवो बोल करोति-उच्छम्बयति ॥४२५

१ कम्मते वा । २ प्रविष्टति वा. उ. २ । ३ मोहवरो वा. । ४ सुञ्चति वा । ५ पोष इतरे वा । ६ वारण व पु । ७ वात्सति
 वा, धारयेति वा. ९ । ८ करेण वा पा ३ ।

येन लोको मिलति, तत आकुले निष्क्रामति । उक्ता प्रत्यनीकयतना, अधुना भिक्षाविशोधियतनोच्यते-मन्वे स्थितस्त्रयाणा-
मपि गृहाणामुपयोगं दत्त्वा पङ्क्त्या स्थितानां भिक्षां गृह्णाति, उक्ता भिक्षाविशोधियतना, अधुना पञ्चमहाव्रतयतनोच्यते, तत्र
भिक्षायामुपयोगं ददता प्राणातिपातसंरक्षणं कृतमेव, इदानीं द्वितीयमहाव्रतयतनां प्रतिपादनायाह--

विटल पुट्टो न याणे आइन्नादीवि वज्जए ठाणे । सुद्धं गवेस उद्धं पंचइयारे परिहरंतो ॥ ४२६ ॥

वेण्डलं-निमित्तादि पृष्टः सन्नेवं भणति- न जान इति एवं भणता द्वितीयमहाव्रतयतना कृता भवति । इदानीं तृतीय-
महाव्रतयतनां दर्शयन्नाह-‘आइण्णादीवि वज्जए ठाणे’ तत्र भिक्षार्थं प्रविष्ट आकीर्णादिस्थानं परिवर्जयेत्, यत्र हिरण्यादि
विक्षिप्तमास्ते तदाकीर्णस्थानं तच्च साधुना वर्जनीयं, एवं तृतीयमहाव्रतयतना कृता भवति । इदानीं पञ्चममहाव्रतयतनां
प्रतिपादयन्नाह-‘शुद्धम्’ उद्गमादिदोषरहितं ‘गवेषयति’ अन्वेषयति ‘उद्धं’ मत्तं पञ्चाप्यतीचारान् रक्षन् । उक्ता पञ्चममहा-
व्रतयतना, चतुर्थमहाव्रतयतना तूक्तेव । ‘इत्थिगगहणे धम्मं’ इत्येवमादिना, उक्ता सङ्घाटकयतना, इदानीमुपकरणयतनामाह--
जहन्नेण चोलपट्टं वीसरणालू गहाय गच्छिज्जा । उत्सग्ग काउ गमणं मत्तयगहणे इमे दोसा ॥ ४२७॥

उत्सर्गतस्तावद्धिक्षार्थं गच्छता सर्वमुपकरणं गृहीत्वा गन्तव्यं, यस्तु विस्मरणालुः स ज्वन्धेन चोलपट्टकमादाय गच्छति,
उपलक्षणं चात्र चोलपट्टकोऽन्यथा पात्रकं पटलानि रजोहरणं दण्डकं कल्पद्वयं चैतद् गृहीत्वा गच्छति । उक्तोपकरणयतना,

इदानीं मात्रकपठनां प्रतिपादनायार-मात्रक गृहीत्वा गन्तव्य, गृहीत्वा घोस्वर्ग-उपयोम कृत्वा प्रकृति, अथ मात्रक न गृह्णाति गच्छस्तत्र मात्रकाप्रारणे पठे च यस्यमानस्यना दोषाः, अत्र च यदुस्वर्गप्रारण कृत तद्विधिप्रदर्शनार्थे न तु पुनः स्वस्थानमिति । इदानीं मात्रकाप्रारणे दोषान् प्रदर्शयन्नाह-

आयरिए य गिलाणे पाहुणए दुछ्हे सहसल्लोमे । ससत्तमत्तपाणे मत्तगगहण अणुण्णाय ॥ ४२८ ॥

आचार्यार्थे ग्लानार्थे प्राचूर्णकार्यं वा दुर्लभं वा किञ्चिदुच्यते तदर्थं, 'सहसा' अकस्मात्किञ्चित्कदाचिदुच्यते तदर्थं, तथा सप्तकमकपानप्रारणार्थं मात्रकप्रारणमनुष्ठातम् । इदानीमेतामेव गार्पा माप्यकारो व्याख्यानपञ्चाह-

पाठगायारियाई कर्हिं गिण्हउ मत्तए अगहियमि । जा एसि विराहणया दवभाणे ज दवेण त्रिणा२२९मा

प्रायोग्यमाचार्यार्थीनां क गृह्णातु मात्रकंश्रुतीते सति १, तदप्रारणात् पा तेषामाचार्यार्थीनां विराधना सा तेनाश्रीकृता भवति, अपेक्ष मन्यसे प्रवभाजने गृह्णातु तत्रैवं प्रवेश्श्रुतीते प्रवेण विना या विराधना सा तदवस्मैव, आदिप्रारणात् न्तानप्राचूर्णका अपि व्याख्याता एव ।

दुछ्ह दव्व थ सिया घयाइ गिण्हे उवगगहकरतु । पउरऽअपाणलमे असयरे केत्तपइ सिया उ ॥२३०॥ मा

दुर्लभं वा द्रव्यं घृतादि 'स्यात्' भवेत् तत्र घृतादि घृते पठ उपप्राह क्तोति-अवष्टम्भं करोति तत्, अथ 'सहसा' आक-

१ अश्रीकृता येतर्कमिति-उप भा. । २ 'शब्दे क. २ । ३ अउ भा. । ४ किञ्चिद क १ । ५ अन्वय भा. पा १ । ६ उतस्तत्र भा. ।

स्मिकः प्रचुरान्नपानलम्भः स्यात्तर्हः असंस्तरतां प्रव्रजितानामात्मानं कृच्छ्रेण यापयतां कुत्रचित् स्याद् ग्रहणमिति । तथा च—
संसत्तभक्तपाणे मत्तग सोहेउ पक्खिवे उवरिं । संसत्तगं च णाउं परिट्टुवे सेसरक्खट्टा ॥२३१॥ (भा.)

संसक्तभक्तपानग्रहणे सति मात्रके 'शोधयित्वा' प्रत्युपेक्ष्य सक्तुकाञ्जिकादि पात्रकस्योपरि प्रक्षिपेत् । अथ तत्पानकादि गृहीतं मात्रके किन्तु अशुद्धं संसक्तं जातं, ततश्चैवं ज्ञात्वा विधिना तस्मिन्नेव क्षणे परिष्ठापयति किमर्थं ? शेषभक्तक्षणाथं, मा भूत्तद्गन्धेन शेषस्यापि संसक्तिः स्यात्, तस्मान्मात्रकं गृहीतव्यं, एभिश्च कारणैर्न गृह्णाति—

गेलन्नकज्जतुरिओ अणभोगेणं च लित्त अगहणं । अणभोगगिलाणट्टा उस्सगगादीणि नवि कुज्जा ॥४२९॥

ग्लानकार्येण त्वरितो गतः ततश्चैवं न गृह्णाति, अनाभोगेन वा निर्गतो यदि, लिप्तं वा लेपेन तन्मात्रकं यदि, ततश्चैवमग्रहणं मात्रकस्य संभवतीति । उक्ता मात्रकयतना, इदानीं उत्सर्गयतना प्रतिपादनायाह—अणभोग पच्छद्धं, अणभोगेण गिलाणट्टा अनाभोगेन उत्सर्ग-उपयोगं न कुर्यात्, ग्लानार्थं वा त्वरित उत्सर्गं न कुर्यात्, आदिग्रहणादावश्यकं च न कुर्यादिति । उत्सर्गयतनोक्ता, इदानीं 'जस्स य जोगो' अस्य विधिरुच्यते—

जस्स य जोगमकाऊण निर्गओ न लहई तु सच्चित्तं । नविं वत्थपायमाई तिणणं गहणे कुणसु तस्सा ॥४३०॥

'जस्स य 'जोगो' इत्येवं 'अकृत्वा' अभणित्वा निर्गतः सन् एवं 'न लभते' न भवत्याभाव्यं 'सचित्तं' प्रव्रज्यार्थमुपस्थितं

तत्र हि ग्रामासन्ने उपविश्य पादप्रमार्जनं करोति, किं कारणं ?, तत्पादरजः कदाचित्सचित्तं भवति कदाचिन्मिश्रं लभ्यं भवेत्, ग्रामे च नियमादचित्तं रजोऽवः प्रमार्जयति, पुनश्च प्रत्युपेक्षणां करोति पात्रद्वितयस्य पतद्गृहस्य मात्रकस्य च, एवं 'देशकाले' शिक्षावेलायां प्राप्तायां करोति, अथाद्यापि न भवति शिक्षाकालस्ततस्तस्मिन्नप्राप्ते शिक्षाकाले पादौ प्रमाष्टि, ततस्तावदास्ते यावद्भिक्षाकालः प्राप्तः, ततस्तस्मिन् प्राप्ते सति तस्यां वेलायां पात्रद्वितयं प्रत्युपेक्षत इति । एवमसौ पात्रद्वितयं प्रत्युपेक्ष्य ग्रामे प्रविशन् कदाचिच्छ्रमणादीन् पश्यति ततस्तान् पृच्छति, एवदेवाह—

समणं समणिं सावगसावियगिहिअन्नतित्थि बहि पुच्छे। अत्थिह समण ? सुविहिया सिट्ठे तेसालयं गच्छे।

श्रमणं श्रमणीं श्रावकं श्राविकां गृहस्थमन्यतीर्थिकान् वा बहिर्दृष्ट्वा पृच्छति, एतानन्तरोक्तान् सर्वान् दृष्ट्वा पृच्छति, अत्र सन्ति श्रमणाः ?, किं विशिष्टाः ?—शोभनं विहितमेषामिति सुविहिताः—शोभनानुष्ठानाः, ततश्चैषामन्यतमेन कथिते सति ततस्तेषामेव—श्रमणादीनां 'आलयं' आवासं गच्छेत् । ततस्तेषां आलयं प्राप्य किं करोति ? इत्याह—

समणुण्णेसुं पवेसो बाहिं ठवेऊण अन्न किइकम्मं । खग्गूडोसन्नेसु ठवणा उच्छोभवंदणयं ॥४३५॥

यदि हि ते समनोज्ञाः—एकसामाचारीप्रतिबद्धास्ततस्तेषां मध्ये प्रविशति, अन्ये—असमनोज्ञा भवन्ति यदि ततो बाह्यत उपकरणं स्थापयित्वा प्रविश्य 'कृतिकर्म' द्वादशावर्तचन्दनं ददाति, अथ ते संविद्यपाक्षिका अवसैन्ना भवन्ति ततो बहिर्व्यव-

शुद्धस्य, नाप्यचिष वस्त्रपात्रकादि, अथ यस्य योग इत्येवमकृत्वा शुद्धाणि ततः स्तैन्य भवति, तस्मात्शुद्ध यस्य योग इत्येवम् ।
 सो आपुच्छि अणुण्णात्मो सगामे हिंढ अहव परगामे । सगामे सह काले पत्ते (इत्तो) परगामि वोच्छामि
 आपुच्छा नाम संदिसह उवयोग करेमि'चि, विरिया पठिपुच्छा-किंढ गिग्गामिचि, गुरु मण्ड-सहसि, यथा पूर्व
 सापयो शुद्धन्तीत्यर्थः, एवमसौ बनेन क्रमेण प्रच्छने कृते सत्यनुवाठ भाषयकी कृत्वा यस्य च योग इत्येवमभिषाय
 निर्गस्य स्वग्रामे हिण्डते, अथवा 'परग्रामे' समीपग्रामे तत्र स्वग्रामे यदि हिण्डते ततः 'सचि काले' प्राप्तायां मिषावेलाया
 मिस्वर्भः, इदानीं परग्रामे वस्यामि हिण्डतो विचिस्, तमेवाह—
 पुरतो जुगमायाप् गतूण अन्नगामि वाहिठिओ । तरुणे मज्झिमथेरे नव पुच्छामो जहा हिट्टा ॥ ४३२ ॥

पुरतो युग्मात्र निरीक्षमाणो 'गत्वा' अन्यग्राम संग्राप्य बहिर्यवस्थितः पृच्छति-किं विपते मिषावेलाऽत्र ग्रामे उत न ?,
 कान् पृच्छतीत्यत आह-तरुण मध्यम स्वकिरं, एकैकस्य त्रैविण्यान्नव पृच्छाः कर्तव्याः, पयाऽवस्तात् प्रविपादितास्तथैवा
 त्रापि न्याम्याः, अत्र च तरुण स्त्रीपुनपुसक मध्यम स्त्रीपुनपुसक स्वकिरं स्त्रीपुनपुसकमिति । एव प्रश्न यदि तत्र मिषावेला
 वत्क्षण एव, ततः को विधिरित्यत आह—
 पायपमज्जणपटिलेहणा ये भाणतुग देसकालमि । अप्पत्तेऽवियं पाप् पमज्ज पत्ते य पायतुग ॥ ४३३ ॥

१ अत्र भा. १ 'वत्तर्भ' अत्र २ । १ इति भा. १-२ अत्र २, न्याम भा. १ 'येऽपि स्त्री च १-२ । ५ अत्र भा. पा. २ । ६ 'स्त्रियं पाप १ ।

गौर्वा यत्र दुष्टो गृहे तच्च, 'पुण्णे'त्ति, पुण्यार्थं यत्र बहु रन्धयित्वा श्रमणादीनां दीयते, अथवा पूर्णं यद्गृहस्थैर्बहुभिस्तच्च प्रदर्शयन्ति, जुगुप्सितं-छिम्पकादि तच्च, हिंसागं-सौकरिकादिगृहं तच्च, मामाकं चोक्तं, एतानि दर्शितानि सन्ति सर्वयत्नेन परिहर्चव्यानीति । इदानीं यदुक्तं 'यतनया स्थापनाकुलानि प्रच्छनीयानि कथनीयानि च' तत्प्रतिपादनायाह—

बाहाए अंगुलीइ व लैट्टीइ व उज्जुओ ठिओ संतो । न पुच्छिज्ज न दाएज्जा पच्चावाया भवे दोसा ॥४३९॥

बाहुं प्रसार्य गृहाभिमुखं न दर्शयति नाऽपि पृच्छति, तथाऽङ्गुल्या यष्ट्या वा न पृच्छति नापि कथयति, क्रजुर्गृहाभिमुखं स्थितो न पृच्छति साधुर्नापि दर्शयेद्, यतस्तत्र दोषाः, किंविशिष्टाः ?—प्रत्यपायजनिता भवन्ति । के च ते प्रत्यपायाः ? इत्यत आह—

अगणीण(हि) व तेणेहि व जीवियवंरोवणं तु पडिणीए । खरओ खरिया सुणहा णट्टे वट्टवखुरे संका ॥४४०॥

यथा दिशा साधुना बाहुं प्रसार्य गृहं पृष्टं तेन वा बाह्वादि प्रसार्य तैत्कथितं तद्गृहं कदाचिदग्निना दग्धं भवति ततश्च गृहपतिस्तं साधुमाशङ्कते, यदुत तेन साधुनाऽन्यस्य साधोर्ह्यस्तेऽह्नि दर्शितमासीत्तद्यदि तत्कृतोऽयं घातः स्यात्, नान्यः, स्तेनैकैर्वा मुषितं भवति जीवितव्यपरोपणं वा गृहस्थस्य प्रत्यनीकेन कृतं भवति तत आशङ्का साधोरुपरि भवति, कदाचिद्वा 'खरिय'त्ति द्व्यक्षरिका-कर्मकरी नष्टा भवति, 'खरओ' द्व्यक्षरो वा-कर्मकंप्रायो नश्यति, सुणहा वा-सुषा वा केनचित्सह गता, एतेषु नष्टेषु सत्सु साधोरुपरि शङ्का भवति यदुत तत्कृतोऽयं उपघात इति, 'वृचखुरः' अश्वः प्रधानः केनचिदपहृतो

१ पृच्छं आ ल १ पा १ पु । २ लीय, आ पु पा १ लीओ ल. १ । ३ ल्दीओ ल. १ । ४ पृच्छेत् आ. ल. २. पा. १-२ ।
 ५ कथित ल १ पा १-२ पु । ६ गृहं आ ल २ । ७ करः प्रायो आ ल १-२ । ८ घात आ. ल २ ।

स्थित एव वन्दन कृत्वाऽर्थां पृच्छति, अथ ते 'अथसंभ्रा!' समूहप्रायास्ततो बहिरेवोपकरणं स्यापयित्वा पुनश्च प्रविश्य
तेषामुच्छोभमन्वन करोति ।

गेलन्नाइ अथाह पुच्छिय सयकारण च दीवित्ता । जयणाप् ठवणकुले पुच्छइ दोसा अजयणाप् ॥४३६॥
एव सर्वेष्वेतेष्वनन्तरोदितेषु समनोद्वादिषु प्रविश्य ग्लानापथावां वृद्धा स्वकीयमागमनकारण 'क्षीपयित्वा' निवेद्य
पतनया मधुरवर्षाकयलघमया, यदिवा बह्यमापलघमया स्वापनाङ्कानि पृच्छति । अयतनया पृच्छतो दोषः बह्यमाग
लघमो पतोऽश्रो पतनया पृच्छति । एतानि तानि स्वापनाङ्कानि—
दाणे अभिगमसङ्के समचे खलु तदेव मिच्छते । मामाप् अचियचे कुलाइ जयणाइ दायति ॥४३७॥

दानभादङ्केऽभिगमपथादको—यत्र कारणे आपन्ने प्रविश्यते, सम्यक्त्ववत्कल, मिष्यात्वकल, मामाका—मा मम समणा
धरमर्तु वत्कल, 'अचियघ' भदानशीलकल, एतानि कलानि ते वास्तव्यास्तस्य साधोर्यतनया दर्शयन्ति ।
सागारि वणिम सुणप् गोणे पुत्ते दुगुच्छियकुलाइ । हिंसाग मामाग सव्वपयत्तेण वज्जेज्जा ॥ ४३८ ॥

सागारिका—व्यापारस्वमृद दर्शयन्ति, तथा वणीमयो—दरिद्रस्वमृद दर्शयन्ति, तत्र हि एतदर्थं न गृह्यते, स हि
बद्धोऽपि मक्के लक्षां करोति, यत्रा पत्किञ्चिदस्ति तत्रैवा पुनरारमार्यं रुचन करोति, तथा स्या पत्र दुहो गृहे तत्र,

१ 'यमाः' ४ १-२ । २ संस्कृत ४ १ प्रस्ताव्य ४ । २ । ३ वाप्य ४ । ४ गान्धर्वे व्या ४ । २ ।

दुर्लभां बोधिं करोतीति । ननु च ये इह जुगुप्सितास्ते चैवान्यत्राजुगुप्सितास्ततः कथं परिहरणं कर्तव्यं ? उच्यते—

जे जहिं दुगुंछिया खलु पवावणवसहिभत्तपाणेसु । जिणवयणे पडिकुट्टा वज्जेयवा पयत्तेण ॥ ४४४ ॥
ये 'यस्मिन्' विषयादौ जुगुप्सिताः प्रत्रज्यामङ्गीकृत्य वसतिमङ्गीकृत्य तथा भक्तं पानं चाङ्गीकृत्य ते तत्र वर्जनीयाः,
तत्थ पवावणं प्रतीत्य अवरुंद्धिगा ण पवावणजोगा वसहिभत्तपाणेसु जोगा, वसहिमङ्गीकृत्य जुगुप्सितो मंडाण वाहओ
तत्थ वसई न कीरइ, जतो तत्थ गाइयव्वनच्चियवएण असज्झायादि होइ, पवावणभत्तपाणेसु पुण जुगो, तथा भक्त्तपान-
ग्रहणेषु जुगुप्सितानि सूतकगृहाणि पवावणेषु य, ताणि पुण वसहि अणत्थ दवावेति, अणाणि पुण तिहिपि दोसेहि दुट्ठाणि
चम्मकराईणि, एते जिनवचनप्रतिकुष्ठा वर्जनीयाः प्रयत्नेन । अथवा पश्चाद्भूमन्यथा व्याख्यायते, पवावणे दुगुंछिया एते—
अट्टारस पुरिसेसु वीसं इत्थीसु दस नपुंसेसु । पवावणाए एए दुगुंछिया जिणवरमयंसि ॥ ४४५ ॥

पवावणे जिणवयणे पडिसिद्धा, वसहिदुगुंछिया ओसणा अमणुणा वा, भत्तपाणेवि एते चेव, एते जिनवचनप्रतिकुष्ठाः ।
दोसेण जेण अयसो आयासो पवयणे य अगगहणं । विप्परिणामो अप्पच्चओ य कुच्छा य उप्पज्जे ॥४४६॥

सर्वथा येन केनचित् 'दोषेण' निमित्तेन यस्य संबन्धिना 'अयशः' अश्लाघा 'आयासः' पीडनं प्रवचने भवति, अग्रहणं
वा विपरिणामो वा श्रावकस्य शैश्वकस्य वा तत्र कर्तव्यं, तथाऽप्रत्ययो वा शासने येन भवति यदुतैतेऽन्यथा वदन्ति

मधेचतम साधोरुपरि बाह्यादिना दर्शयतः ब्रह्मा भवति ॥ इदानीं यानि प्रतिष्ठाकुलानि कथितानि वान्पेभिरभिज्ञानैर्बर्द्धयति-
 पङ्क्तिकुट्टकुलाण पुण पञ्चविधा धूमिष्वा अभिज्ञाण । भगवधरगोपुराई रुक्खा नाणाविद्वा चेव ॥४४१॥
 तेषां प्रतिष्ठाकुलानां पञ्चविधा स्तूपिकाऽभिज्ञान भवति, केष पुनः पञ्चप्रकारत्वे ? अतएव भर्षई पुमिगा ततए पङ्क्तिकुट्ट
 कुलादि तीसे वा अक्यासे पुरात्रो वा पत्न्यत्रो वा भगवत्रो वा तिरिय वा, यद्विधा अन्यथा पञ्चविधा स्तूपिका कुष्यनीरु
 रक्तपीतशुक्लमेदमिष्वा या स्तूपिका सा अभिज्ञान भवति, मधुगुहसमीपादौ वा तथा गोपुरसमीपे वा बहिरन्तर्वा वृथा
 नानाविधा अभिज्ञान प्रतिष्ठाकुलानाम् । इतएव स्थापनाकुलेषु न प्रवेष्टव्यं, यतः—

ठवणा मिलम्बुनिष्ठ अचियत्तघर तहेव पङ्क्तिकुट्ट । एय गणधरमेर अइकमतो विराहेज्जा ॥ ४४२ ॥
 स्थापनाकुलानि तथा 'मिलम्बु' स्लेच्छगृह तथा अधिपचगृह तथा 'प्रतिष्ठा' छिम्पकादिगृह धृतकोपेतगृह वा, एतेषु
 न प्रवेष्टव्य, इय 'गणधरमेरा' इय गणधरस्त्वितिस्वत्वेसा मेरा' प्रवेष्टेनाविक्रामन् विराचयति दर्शनादि । बाह-प्रतिष्ठा
 कुलेषु प्रविश्यतो न कश्चित् पङ्क्तीनवचो भवति किमर्थं परिहार इति ? उच्यते—

उक्तायदयावतोऽपि सज्जो बुद्धश्च कुण्डं बोधिं । आहारे नीहारे दुग्धच्छिप् पिङ्गहणे य ॥ ४४३ ॥
 सुयमा ॥ नवरम्-आहारनीहारो यद्यगुणः सन् करोति, 'दुग्धस्त्वितेषु' छिम्पकादिषु यदि पिण्डप्रारण करोति ततो

१ नवरम्-आहारनीहारो यद्यगुणः सन् करोति, 'दुग्धस्त्वितेषु' छिम्पकादिषु यदि पिण्डप्रारण करोति ततो
 २ नवरम्-आहारनीहारो यद्यगुणः सन् करोति, 'दुग्धस्त्वितेषु' छिम्पकादिषु यदि पिण्डप्रारण करोति ततो
 ३ नवरम्-आहारनीहारो यद्यगुणः सन् करोति, 'दुग्धस्त्वितेषु' छिम्पकादिषु यदि पिण्डप्रारण करोति ततो

गच्छे केचित्पुरुषा निरुद्धाः सन्तः शङ्कनीत्र पञ्जरान्तरनिरुद्धा, ते 'सारणवारणचहया' सारणं-प्रसर्पणं संयमे तेन 'सु गतौ' इत्यस्येदं रूपं अथवा सारणं-स्मारणं वा संयमविषयं, वारणं-दोषेभ्यो निवारणमिति एवं निरुद्धाः सन्तः 'चहत्ता' त्याजिताः सन्तः पार्श्वस्थादिषु प्रविहरन्ति । तथा-'जह मागरंमि०' गाहा सुगमा, 'एवं गच्छसमुद्दे' गाहा सुगमा ।

तिविहोवघायभूयं परिहरमाणो गवेसए पिंडं । दुविहा गवेसणा पुण दध्वे भावे इमा दध्वे ॥ ४५१ ॥
 एवं त्रिविधस्य ज्ञानदर्शनचारित्रयोपघातभूतं पिण्डं 'परिहरन्' परित्यजन्, किं कुर्वीत ? अत आह 'गवेसए' गवेपयेद्-अन्वेषेत्, कं ?-तमेव 'पिण्डं' संयमोपकारिणं । इदानीं सा गवेषणा द्विविधा-द्रव्यतो भावतश्च, द्रव्यतस्तावद् 'इमा' वक्ष्यमाणलक्षणा । का चासौ वक्ष्यमाणा ?, सोच्यते-चसंतपुरं नयरं जियसत्तू राया घारिणी देवी, सा य अत्तणो चित्तसमं अहगया कणगपिट्टिमिगे पासइ, सा य गुधिणी, तेसु कणगपिट्टिमिगेसु दोहलो समुप्पणो, चित्तेइ य-घन्नाओ ताओ जाओ एएसि चम्मेसु सुवंति संसाणि य खायंति, सा तेणं डोहलेणं अणवणिजंतेण दुब्बला जाया, रणा य पुच्छिया, कहियं च तीए, ताहे रणा पुरिसा आणत्ता, वच्चह कणगपिट्टे मिगे-गिण्हइ, तेसि पुण मिगणं सीवणिफलाणि आहारो, तथा य सीवणीण अकालो फलस्स, ताहे कित्तिमाणि कणिकाफलाणि काउं गया अडवीए, तत्थ य पुंजयपुंजया सीवणीणं हिट्ठा ठवंति, ताहे कुरंगेहिं दिट्ठं, गया य जूहवइस्स साहेति, ताहे ते मिगा आगया, जो सो तेसि अहिवई सो भणइ-अच्छह तुब्भे पेच्छामि ताव अत्तणा गंतुं, दिट्ठं च तेणं, कहियं च ताणं जहा केणइ धुत्तिमा कया अम्ह गहणत्थं, जेण अकालो

अन्यथा कुर्वन्ति एवंविधोऽप्रत्ययो येन भवति तत्र कर्षभ्य, तथा ह्यगुप्सा च येनोस्पद्यते यदुत वराका एते दयामनस्का स्वदेवंविध न किञ्चित्कार्यम् । एस्तु पुनरेव करोति तस्यैवमुक्त मगवता—

पवयणमणपेहतस्त तस्त निद्धधसस्त लुद्धस्त । बहुमोहस्त मगवया ससारोऽणतओ भणियो ॥४४७॥
 प्रवचनमनेषमाणस्य तस्य 'निद्धधमस्य' निःशुकस्य लुद्धस्य बहुमोहस्य मगवता संसारोऽनन्त उक्त इति । तथा न केवल बहुमोहस्यैतद्भवति योऽप्यपस्वस्याप्यवं कुर्वतोऽनन्त एव संसारः, एतदेवाह—
 जो जह व तह ध लुद्ध गिणहइ आहारउचहिमाईय । समणगुणमुक्कजोगी ससारपवहओ भणियो ॥४४८॥

सुगमा ॥ एव तावन्मानवतामपि दोषाः, ये तु पुनराचार्येण सुष्ठितमात्रा भगीवार्वा एव मुक्तास्ते सुतरामद्धान्देव एषपादि न कुर्वन्ति, एतदेवाह—

एणसमणेसण वा कह ते नाहिति जिणवरमय वा । कुरिणमि ध पोयाला जे मुक्का पवइयमिचो ॥ ४४९ ॥
 सुगमा ॥ नवरं 'कुरिणमि' चि महति अरण्ये 'पोयाला' मृगादिपोतलकास्ते यथा यूपपविना मुक्ताः सन्तो विनश्यन्ति एव तेषीति । एव तावदाचार्यदोषेणैवविधा भवन्ति, एते तु स्वदोषेण भवन्ति, के च त !, अत आह—
 गच्छमि केइ पुरिसा सउणी जह पजरतरनिरुद्धा । सारणवारणचइया पासस्थगया पविहरति ॥ ४५० ॥

१ इति अरण्ये एव क. १ । २ ह्यते क १ । ३ ना एव क १ । ४ 'येता वा ।

केह न सुगति, जेहि सुयं ते परिहरति, ते य अंतर्कुलपंतकुलेसु हिंढति, अरिहंताणं च आणा आराहिया परलोगे य महं-
ताणं सुहाणं आमागिणे जाया । जेहि पुण ण सुयं ते तहिं भोयणे गया अरहंताणं आणाभंगो कओ अणेगाणं च जम्म-
मरणाणं आमागिणे जाया ॥ इंदानीमेनमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरआह—

जियसत्तुदेवि चित्तसभपविसणं कणगपिट्टपासणया । डोहल दुब्बल पुच्छा कहणं आणा य पुरिसाणं ॥

सीवन्निसरिसमोद्गकरणं सीवन्निरुखहिट्टासु । आगमण कुंरगाणं पसत्थअपसत्थउवमा उ ॥४५३॥

विइयमेयं कुंरगाणं, जया सीवन्नि सीदई । पुरावि वाया वायंति, न उणं पुंजगपुंजगा ॥ ४५४ ॥

सुगमा ॥ नवरं प्रशस्तोपमा यैर्यथपतेर्मंतं कृतं, अप्रशस्ता च यैर्न कृतं ॥ सुगमाः, नवरं जया सीवणि सीयई फलतीत्यर्थः ।

हत्थिभहणं गिम्हे अरहट्टेहिं भरणं तु सरसीणं । अच्चुदुएण नलवणा अभिरूढा गयकुलागमणं ॥४५५

विइयमेयं गयकुलाणं जया रोहंति नलवणा । अन्नयावि झरंति सरा न एवं बहुओदगा ॥ ४५६ ॥

सुगमे, नवरं 'भरणं च सरसीणं'ति महंति सरांसि सरस्य उच्यन्ते तासां भरणम् ॥ तथा च—

णहाणाईसु विरइयं आरंभकडं तु दाणमाईसु । आयरियनिवारणया अपसत्थितरे उवणओ उ ॥४५७

मोषण्णिच्छान्तं, अह मणह-अकालेदि हवति चेव फलाणि, तं सद्य, किंतु ण पुञ्जपुञ्जया होति, अह मणह वातेण तहा कया
 तण्ण, अत्रो पुरावि एवमेव वाया वायता न तण पुञ्जपुञ्जएहिं फलाइ कयाइ ठियाणि सा ण गच्छामो तत्य, एव मणिए
 केइ तत्य ठिया, मण्ये पुण अमइइता गया, तत्य प वषणमरणां पाविया, जे तण ठिया ते सच्छद वषेसु सुह मोवते ।
 एम एगो दिहुतो, बीओ मण्णह-एको राया, तेण प इतियगइणत्य पुरिसा मणिया, अहा गिण्हइ इत्थी, ते मणति-अत्य
 इत्थी परति त नत्तवण सुद्ध मिग्गकालेण, सो तत्य अरण्ये अरइहुओ कीरंठति, राणा तहचि पडिवण्ण, तेहिंवि तत्य गतूप
 तहनि कय उेत्तूइ च नत्तवण इरिय आय, ताहे जूइवइणा दिहु, निवारेइ नियकलइगे, अहा विदियमेयं गयकुछाण अया
 रोइति नत्तवणा, एत्य पुण अकालेण, अह मणह पाणिय पभूय निजमरेसु वडुइ तेण नीला, त न (तअ), अण्ययावि जेण कारयेन
 वडुय पाणिय हुत न तण नीला नत्तवणा, ता अच्छइ मा एत्य पविसइ-विणासं समागच्छिइ, एव मणिए जे तत्य ठिया
 ते पउरज्यपाणियएसु मुह विहरंति, जे पुण न ठिया ते वारीसु बदा इम्मति अकुसपइारेहिं । एस चित्तित्तो विहुतो ॥ एवा
 दइगवेमया, इमा य माएगवेमया-लोगुवमवणाइसु मिलियाण साहुण केणइ सावएण मएएण वा आहाकम्मणि मक्खलाणि
 रइसुयाणि, मोएणं वा कयइ साहुणो दहुं मएएण कय, तत्य य अणेगे निमतिआ अण्णाण य पभूय विआइ, सो य मइओ
 चित्तिइ-एय दहुण साहुणो आगमिस्संति, आपरिएण त नाय, ततो साहुणो निवारिता, मा तेसु अछियइ, ताहे केइ सुणति

१ मणह भा. न १-२ । २ पुञ्जया होला भा. प १ । ३ हुंवाणि ते न उ १ । ४ कोण, भा. क २ पा १-२ । ५ उअइ उ. १-२ ।
 ६ न तुव एव अण्ण उ १-२ । ७ एव चित्तित्तो जे भा । ८ काहु विवादे भा. प १-२ ।

केह न सुणति, जेहि सुयं ते परिहरति, ते य अंतकुलपंतकुलेसु हिंडति, अरिहंताणं च आणा आराहिया परलोगे य महं-
 ताणं सुहाणं आभागिणो जाया । जेहि पुण ण सुयं ते तहिं भोयणे गया अरहंताणं आणामंगो कओ अणेगाणं च जम्म-
 मरणणं आभागिणो जाया ॥ इंदानीमेनमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरआह—

जियसत्तुदेवि चित्तसभपविसणं कणगपिट्टपासणया । डोहल दुब्बल पुच्छा कहणं आणा य पुरिसाणं ॥
 सीवन्निसरिसमोद्गकरणं सीवन्निरुखबहिट्टासु । आगमण कुंरंगाणं पसत्थअपसत्थउवमा उ ॥४५३॥
 विइयमेयं कुंरंगाणं, जया सीवन्नि सीदई । पुरावि वाया वायंति, न उणं पुंजगपुंजगा ॥ ४५४ ॥

सुगमा ॥ नवरं प्रथस्तोपमा यैर्यथपतेमंतं कृतं, अप्रथस्ता च यैर्न कृतं ॥ सुगमाः, नवरं जया सीवणि सीयई फलतीत्यर्थः ।
 हर्थिमहणं गिम्हे अरहद्देहिं भरणं तु सरसीणं । अच्युदएण नलवणा अभिरूढा गयकुलागमणं ॥४५५
 विइयमेयं गयकुलाणं जया रोहंति नलवणा । अन्नयावि झरंति सरा न एवं बहुओदगा ॥ ४५६ ॥

सुगमे, नवरं 'भरणं च सरसीणं'ति महंति सरांसि सरस्य उच्यन्ते तासां मरणम् ॥ तथा च—
 प्हाणाईसु विरइयं आरंभकडं तु दाणमाईसु । आयरियनिवारणया अपसत्थितरे उवणओ उ ॥४५७॥

स्नानादिषु निरचितं किञ्चिद्भक्तं, आरम्भे वा मोक्षने वानादि किञ्चिदप्रवर्तितं, तत्राचार्यो निवारणो करोति । अथ
 चाप्रशस्वत्येवमस्य घोषनय उक्ता, अथवा इमा भारगवेशना-धम्मठई नाम' अथगारो सो' विष्णुमूले' ज्येष्ठमास इत्यर्थः, तर्हि
 आपावेह अहुम च करेह, सो य पारण्य सगमाये न हिहइ अथ मामं ववह, तस्य प वषत साहु वहुज एका देवया आतडा, तर्हि
 कौकजगह्याइ दो विठवह, ताहे सा रुक्खरिहा अणुकपाए तातएथ कखियस्स मरिएथ अच्छइ, ताहे त साहु अन्मासग
 वहुण एगो मणइ तुमं पिब कभिय ताहे सो मणइ अलाहि मम पीएणं ताहे सो मणइ-को उथ एय वैरीहिचि तन्ना
 साहुस्स दिअठ, ताहे वीओ मणइ-देहि छडेहि वा, वओ तेणं सो अजगारो निमंतिओ मणियो य तुन्मे इम गिणहइ, ताहे
 सो मगव ववओ खेपओ कालओ मानओ य मवेसइ, ववओ इम कखियं सीयंल सुरहि व', खेपतो इमाए वववीए को
 देइ !, कालतो जेहुमासो, एतयवि दुक्खं दाठ, मानओ इतथंहुधियेव निमतोहि, त एतय कारयेणं मवियव, ताहे सो
 उवउओ हेहा पिच्छइ नाव मूमीए पाया न लम्माति, उववि पेच्छइ अच्छीखिअभिमापि ताहे देवयपि नाज्ज वखिय ॥'
 अथवा यइरसामी दिहवो, यइरसामी आयरिएहि समं वासारण एगमि नगरे ठिओ, तस्य प सपाइयहले न कोइ साहु वीह,
 सोवि मगव वइरओ व' पीति तस्स पुवसंणया' देवा आगयो, ते हि तस्य वणियवेसं' काअप मरिएहि आगतए अन्मासे
 ठिआ, तेहि तस्य अयेगरुवं उवक्खुडिय, अथवा अकलिसता प गता' निमतति साहुओ, ते मण्यति-एस सुहुलओ गेणहउ,
 ताहे सो आयरियसंदिहो पयओ नाव अस्सपि वरिसइ, ताहे तेहि 'देवेहि सब वरुं उवसइरियं, आयओ तं पपसं, देवेहि य

१ तिहि, वा । २ 'स्फदि सो भि' का. । ३ खीरेठो ना' क. २ । ४ मएहि वा प ३ । ५ अक्खस्य वा पा ३ ।

वीहिङ्करो दाउमारद्धो पूसफलं माहुर्यं च, सो भगवं उवउत्तो-को कालो वाणियगणं एत्थ आगमणे, एअ वा अकाले वासं वा न उवसमह तो किह आगया-?, इमो य पढमपाउसो कतो वीहिणो पूसफलं वा ?, एवं चित्तिता हेडा उवरि च निरूवेह जाव भूमिण पाया न लग्गति अणिमिसाणि अच्छीणि तओ गुज्जगत्ति काऊण वजेइ, ताहे देवा सत्थं साहरित्ता वंदति अभिन्दंति धन्नोऽसि भयवं !, तत्थ य से वेउव्वलद्धि नभोगमणलद्धि च दिति, ताहे गया देवा ॥ एसा भावगवेसणा । अणुमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरति, अत्र निर्युक्तिकारः कथानकद्वयमपि उपसंहरन्नाह—

धम्मरुइ अज्जवइरे लंभो वेउव्वियस्स नभगमणं । जिट्टामूले अह अट्टमेण उवरिं हिट्टा य देवाणं ॥४५८॥
 धर्मरुचिरनगारस्तथाऽऽर्यवैरस्वामी लम्भो वैकुण्ठिकलब्धेर्नभोगमनलब्धेश्च तस्यैव, तथा ज्येष्ठामूले ज्येष्ठमास इत्यर्थः ।
 धर्मरुचिरष्टमभक्तेन स्थितोऽन्यस्मिन् ग्रामे गच्छन् देवेन दृष्टः स च भगवानधस्तादुपरि चोपयोगं दत्त्वा पुनश्च न गृहीतवानकल्प्यमिति । इदानीं भाष्यकारो धर्मरुचिकथानकमृपसंहरन्नाह—

आथावणऽट्टमेणं जेट्टामूलंमि धम्मरुइणो उ । गमणऽन्नगामभिवखट्टयाए देवस्स अणुकंपा ॥२३२॥भा.
 कौकणरूवविउव्वण अंबिल छड्डेमऽहं पिथसु पाणं । छड्डेहित्ति य बिइओ तं गिणह सुणित्ति उवओ गं २३३भा.

१ चित्ततो आ । २ वज्जेइ आ. । ३ सब्ब पा. १ २ । ४ नमंसति पससति घन्नो आ. । ५ अट्टम उवरिं आ ल. २ । ६ ऽट्टया य भा. पा. १-२ । ७ ऽर्यं रु. १ । ८ ऽकोगो आ. पा १ पु. ।

तपहाष्टुहाकिलत ददूण कुकणो भणइ साहु । उज्झामि अवकजिय अब्जो गिणहाहि ण तिसिखो ॥२३४॥
 सोऊण कौकणस्स य वयण साहु इम विचितेइ । गविसणविहिण्ण निउण जह भणिअ सबदसीहिं २३५भा
 गविसणगहणकुडग नाऊण सुणी उ सुणियपरमतयो । आहडरक्खणहेउ उवउजइ भावओ निउण ॥२३६
 उकोसदवखिच च अरण कालओ निदाहो उ । भावे हट्टपहट्टो हिट्टा उवरिं च उवओगो ॥२३७॥ भा
 ददूण तस्स रूव अच्छिनिवेस च पायनिक्खेव । उवउजिऊण पुविं गुज्झगमिणसो चि वज्जेइ । २३८भा

गवेषणागहनमेव 'कुडग' गह्वरमित्यर्थः, उज्झात्वा घृनिः॥ तत्कटमेतद्रूप्य-काञ्चिकं सुरमि क्षेत्रतोऽरण्ये कुवोऽस्य सम्भवः ।
 श्रेय सुगम ॥ दृष्टा च 'तस्य' देवस्य रूप वर्षयतीति संबन्धः । इदानीं भाष्यकार एव वैरस्वामिक्रयानरूपसंहरमाह—

सत्पाहवर्षेले पूर्वसप्ततिकदेवो विरूपरूप-अनेकरूपकारं उवक्खहिचा आवन्त्यण सुद्धकस्य कृतवान्, गुळ्णा चानुष्णातः
 प्रशपथ, पुनथ विन्दुपवनात् स्थितो, वेदेन धीपसहरित्, पुनथ वैरस्वामिना उपयोगो वच इति ।
 एसा गवेसणविही कहिया मे धीरपुरिसपत्तत्ता । गहणेसणपि एत्तो वोच्छ अप्पक्खरमहस्य ॥ ४५५ ॥

१ ग्रन्थस्य अ. १. २ गहर अ. १. १ तं शाल्य अ. १-२. ४ 'कुपन्व भा घ १-२. ५ गविणकम अ. १. १

सुगमा ॥ तत्र यदुक्तं 'इत ऊर्ध्वं ग्रहणैषणां वक्ष्ये' इति तत्प्रतिपादनायाह—

नामं ठवणा दविष् भावे गहणेसणा सुणेयवा । दवे वानरजूहं भावंसि य ठाणमार्इणि ॥ ४६० ॥

याऽसौ ग्रहणैषणा सा चतुर्विधा—नामग्रहणैषणा, स्थापनाग्रहणैषणा, द्रव्यग्रहणैषणा, भावग्रहणैषणा च ज्ञेया । नाम-ग्रहणैषणा सुगमा, तत्र स्थापनाग्रहणैषणा द्विविधा—सद्भावस्थापनाग्रहणैषणा चित्रकर्मणि साधुग्रहणैषणां कुर्वन् दर्शयते, असद्भावस्थापनाग्रहणैषणाऽक्षादिषु । तत्र द्रव्यग्रहणैषणा आगमतो नोआगमतश्च, आगमतो ग्रहणैषणापदार्थज्ञः तत्र चानुपयुक्तः, नोआगमतो ज्ञशरीरभव्यशरीरे तथा ज्ञशरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्तद्रव्यग्रहणैषणां वानरयूथं, भावग्रहणैषणायां तु स्थानादीनि भवन्ति, एतदुक्तं भवति—भावग्रहणैषणां कुर्वन् विवक्षिते स्थाने तिष्ठति, दातृप्रभृतीनि च परीक्षते भाव-ग्रहणैषणायां, तत्र द्रव्यग्रहणैषणायामिदमाख्यानकम्—एकं वणं तत्थ वानरजूहं परिवसह, कालेण व तं परिसडिय-पंडुपतं जायं, ताहे जूहवई मणइ-अणं वणं गच्छामो, तत्थ तेसि जूहवई अणवणपरिक्खणत्थं दोन्नि न तिन्नि व पंच व सैत्त व पयइइ, वच्चह वणंतरे जोएइ, ताहे गया एगं वणसंडं पासंति पउरफलपुप्फं, तस्स वणस्स मज्झे एगो मह-इहो, तं दहूण हट्टुट्टा गया जूहवइणो साहंति ताहे सो जूहवई सैवेहिं समं आगओ ताहे तं वणं रुक्खेण रुक्खं पलोएइ, ताहे तं वणं सुद्धं, तेण मणिया-खायह वणफलाइं, जाहे ते तत्थ धाया ताहे पाणियं गया, ताहे सो जूहवई दहस्स परिपेरे-तेहि पलोएइ जाव ओरंतरंताणि पयाणि दीसंति नीसरंताणि न दीसंति, ताहे सो मणइ-एस दहो सावाओ ता मा एत्थ

तपहाछुहाकिलत ददूण कुकणो भणइ साहु । उज्जामि अवकजिय अज्जो गिण्हाहि ण तिसिओ ॥२३४॥
 सोऊण कौकणस्स य वयण साहु इम विचितेइ । गविसणविहिप निउण जह मणिअ सबदसीहिं २३५मा
 गविसणगहणकुडग नाऊण सुणी उ सुणियपरमत्थो । आहडरक्खणहेठ उवउजइ भावओ निउणा ॥२३६
 उकोसदवखिच च अरण कालओ निदाहो उ । भावे हट्टपहठो हिट्ठा उवरिं च उवओगो ॥२३७॥ भा
 ददूण तस्स रूअ अच्छिनिवेस च पायनिक्खेव । उवउजिऊण पुविं दुंज्जगमिणमो चि वज्जेइ ॥२३८॥ भा

गवेषणागहनमेव 'कुडग' गहरमित्यर्थः, वैज्यात्वा मुनिः॥ तत्कष्टमेतद्रूप्य-काञ्चिकं सुरमि क्षेत्रतोऽरण्ये कुणोऽस्य सम्भवः ।
 श्रेय सुगम ॥ इट्ठा च 'तस्य' देवस्य रूपं वर्षयतीति संबन्धः । श्यानी माष्यन्नर एव वैरस्वामिक्रयानक्रमपसरमाह—
 सत्ताहवद्वले पुषसगई वणियविरुअउवक्खडण । आमतण खुड्डु गुरू अणुणवणं विदु उवओगो ॥२३९॥ भा

सत्ताहवद्वले पूर्वसङ्घटिकदेवो विरूपरूप-वनेकप्रकारं उवक्खडिचा आपन्नण सुल्लकस्य कूठवाच, गुरूणा चानुवातः
 प्रवचन, पुनअ विन्दुपतनात् स्थितो, देवेन शोपसंहरित, पुनअ वैरस्वामिना उपयोगो वच इति ।
 एसा गवेसणाविही कहिया मे धीरपुरिसपसत्ता । गहणेसणपि एत्तो वोच्छ अप्पक्खरमहत्थ ॥ ४५५ ॥

१ शुभियण अ. १ २ अर अ १ ३ य शाला अ १-२ । ४ सुल्लक अा य १-२ । ५ वकिगुअ अ. १ ।

तावद्रव्यग्रहणैषणा उक्ता तथा इमा भावग्रहणैषणा एभिर्द्वारैरनुगन्तव्या—

ठाणे ये दायए चैव, गमणे गहणागमे । पत्ते परियत्ते पाडिए य गुरुयं तिहा भावे ॥ ४६४ ॥

तत्र पिण्डग्रहणं कुर्वता वक्ष्यमाणं स्थानत्रितयं परिहरणीयं, तद्यथा-आत्मोपघातिकं प्रवचनोपघातिकं संयमोपघातिकं चेति । तथा पिण्डग्रहणं कुर्वता दाता परीक्षणीयः-योऽव्यक्तादिरूपो यदि न भवति, तथा दातुर्गमनं निरूपणीयं मिक्षार्थमभ्यन्तरं प्रविशतो भिक्षां च दत्त्वा गच्छतो गमनं निरूपणीयं, 'गहणं'ति स भिक्षादाता यस्माद् हण्डिकादिस्थानाद्ग्रहणं भिक्षायाः करोति तन्निरूपणीयं, स दाता तां भिक्षां गृहीत्वाऽभ्यागच्छन् निरूपणीयः, 'पत्ते'ति प्राप्तस्य दातुस्तस्य हस्त उदकाद्रौ न वेति निरूपणीयः, अथवा 'पत्ते'ति पात्रं-स्थानं यस्मिन् भिक्षामादाय गृहस्थ आगतः कडुच्छुक्रादि तन्निरीक्षणीयं, अथवा पत्तेति प्राप्तं द्रव्यमोदनादि निरूपयति 'परियत्ते'ति परावृत्तमधोमुखं स्थितं भिक्षां ददतो दातुः कडुच्छुक्रादिकं तन्निरूपयति कदाचिदुदकारं भवति, 'पाडिए'ति पातितश्च पात्रके पिण्डो निरूपणीयः, 'गुरुयं'ति गृहस्थभाजनं स्थाल्यादि गुरु भवति, कदाचित्त्तद्द्रव्यं गुडादि गुरु भवति, पाषाणादिर्वा तैर्द्रव्यस्योपरि यो दत्तः, तथा 'तिह'त्ति त्रिविधः कालो वक्तव्यः, मावश्च-प्रशस्ताप्रशस्तरूपो वक्तव्यः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवं प्रति व्याख्यानायाह—

आथा पवयण संजम तिविहं ठाणं तु होइ नाथवं । गोणाइ पुढविमाई निछसणाई पवयणंमि । २४० । भा०

१ भावग्रहणं षा । २ दायए षा. ल. २. । ३ रीक्षणीयं षा पा २. । ४ गुरुर्भवति षा. पा. २. पु । ५ मण्डकस्यो षा ल. २ पा. १-२ पु ।

तीरद्विआ मज्जे वा उंवरिय पाणिय पियइ किंतु नालेय पियइ, तत्तय जेहिं सुय तस्स वयण ते पुण्फफलाण आमागिजो
 जाया, जेहिं न सुय तस्स ते रुस्सेहिंते वस्सि वहे जपाउ दिदिति ण चेव उचरंति तेण अणामागिजो जाता, एव चेव आय
 रिजो ज्ञाणं माहण आहाकम्भेसियापि समोसरणणइणासु परिहर जेइ उवाएण फासुय गिण्हावेइ जहा न छलिअति आहा-
 कम्माएजा तथा करइ, तत्तय पुबकपाणि सीददिपयाईणि तारिसाणि गिण्हावेइ अकयाकारियासं कप्पियाणि, तत्तय जे
 आयरियाण वयण सुमिति ते परिहरंति ते अचिरेण कालेण कम्मकस्य करिहिंति, जे ण सुगति ते मणति एते तुम्हारया
 जमदिक्कया, किं कारण एय न धिप्पतिचि?, एव असुगेवा अयेग ण जाइयवसरियवयाण आमागिजो जाया ॥ इदानी
 मसुभेगार्थं गायामि प्रदन्वयथाह—

परिसडियपडुपच वणसड ददु अन्नहिं पेसे । जूहवई पडियरिए जूहेण सम तहिं गच्छे ॥ ४६१ ॥
 तयमेवालोएउ जूहवई त वण संम तेहिं । वियरइ तेसि पयार चरिऊण य ते दह गच्छे ॥ ४६२ ॥
 ओयरत पय दिट्ठे उत्तरत न दीसइ । नालेण पियह पाणीय ने एत्त निक्कारणो दहो ॥ ४६३ ॥

सुगमा, नवर 'पडियरिए' निरुविए ॥ नवरं 'वियरइ' ददाति 'तेपां' धानराणां 'प्रचारं' अटनसुत्सङ्कलयति ॥ एवं

१ इतरिय वा म २ । २ जाया एवं 'वर भाव' का. । ३ तेहिं न सुबं पुन ते अण्येण क १ २ । ४ समं तेजं क १ २. पु. ।
 ५ इई का क १ २. वा १ इहे पु । ६ एव का. स. २. ।

पुढविद्गअगणिमारुयतरुतसवज्जंमि ठाणि ठाइज्जा । दिंती व हिट्टु उवरिं जह व न घट्टेइ फलमाई ॥
 पृथिव्युदकाशिमारुतरुतसैर्वजिते स्थाने स्थातव्यं, यथा वा भिक्षां प्रयच्छन्ती गृहस्था 'अधो' भूमौ 'उपरि' च नीत्रादौ
 न सङ्गृह्यति फलादि तत्र प्रदेशे स्थितो गृह्णाति । इदानीं प्रवचनोपधातं प्रदर्शनायाह—

पासवणे उच्चारे सिणाण आयमणठाण उक्कुरुडे । निद्धमणअसुइमाई पवयणहाणी विवज्जिजा ॥४६८॥

प्रश्रवणस्य उच्चारस्य स्थानं, स्नानस्य आचमनस्य च यत्स्थानं तथा कज्जत्योत्कुरुटिकास्थानं तथा निर्द्धमनस्थानं—
 उदकघसरस्थानं यत्र वाँऽशुचि प्रक्षिप्यते स्थाने, एतेषु स्थानेषु भिक्षां गृह्णतः प्रवचनोपघातो भवति, तस्मात् सर्वप्रकारैः
 प्रवचनहानि-हीलनां वर्जयेत् । उक्तं स्थानद्वारम्, अधुना दावृद्धारमुच्यते, तत्र चैतानि द्वाराणि—

अवत्तमपहु थरे पंडे मत्ते य खित्तचित्ते य । दित्ते जक्खाइट्टे करचरणछिन्नऽन्ध णियले य ॥ ४६९ ॥
 तदोसगुव्विणीवालवच्छकंडंतिपीसभंजंती । कत्तंती पिंजंती भइया दगमाइणो दोसा ॥ ४७० ॥

'अव्यक्तः' अष्टानां वर्षाणामधो बालः, स यद्यपि भिक्षां ददाति तथापि न गृह्णाते, तथा अप्रभुर्यस्तस्य हस्तान्न गृह्णाते, तथा
 स्थविरहस्तात् 'पण्डकात्' नपुंसकहस्तात्, मत्तो यः सुरया पीतया तस्य हस्तान्न गृह्णाते, क्षिप्तं चित्तं यस्य द्रविणाद्यपहारे

१ गृहस्थी आ पु । २ प्रवेशे आ । ३ स्नानं आ ल. २ पा. १ २ । ४ कुरटि° आ । ५ उपघसं आ ल. २ । ६ वाऽन्यदशुचि
 ल. १ पा १ २. । ७ भुंजती ल. २ ।

त्रिषुषुपचातिकं स्थान मवति, सद्यथा-आत्मोपचातिकं प्रवचनोपचातिकं संयमोपचातिकं वेति, तत्र पयायोग मवा
दिभिरात्मोपचातिकं मवति, शुचिरीकायादिभिः संयमोपचातिकं मवति, निद्रमजादि-नमरोदकोपघसरादि उपघातस्थान
प्रपचनविषय मवति । सत्र गवादिभिः कथमात्मोपघातो मवतीति ऐतत्प्रदर्शनायाह—

गोणे महिसे आसे पिच्छण आहणण मारण वाँवि । द्रगहिय भाणमेदो छुणि भिक्खस्स छक्काया ॥४६५॥
चलच्छुपडणकटगविलस्स वा पासि होइ आयाए । निक्खमपवेसवज्जण गोणे महिसे य आसे य ॥४६६॥

यदा गोमहिष्यादिस्याने स्थितो मिथ्याप्राण करोति ततो गोमहिष्यश्चादिप्रेरण-विक्षेपण आघातो वा मारण तत्कृत
मवति इय आत्मविराधना, अर्दगृहीताया मिथाया 'मात्मनमेदः' पात्रकमेदो मवति, ततश्च मिथायाः 'छुणे' प्रोञ्चने
पटपि काया विराध्यन्ते, इय संयमविराधना । अथवाज्जेन प्रकारेणात्मविराधना भवति-तत्र मिथाप्राहणस्थाने कदाचि
धल इच्छमासन्ने मवति-सतस्वत्यतनन्ननित आत्मोपघातो मवति, कण्टका वा सत्र मवन्ति, बिलस्य वा 'पार्थे' आसन्ने
तस्थान मवति ततश्चात्मविराधना । तथा निष्क्रमणप्रवेद्यस्थानं गोमहिष्यश्चादीनां वर्धयित्वा विधुति मिथाप्राहणार्थं । तथा
प्रकारान्तरेण संयमोपघात प्रदर्शनायाह—

१ पाठस्थाने आ. क. १ पा १-२ । २ इत्येवाह आ. वा. १ । ३ मवह आ. पा १-२ । ४ मिथी एकस्मिन् ततो आ. क. २-पा. १-२ ।
५ इति आ. १ आत्म आ. पा २ । ७ अवेत् आ. ।

पुढविदगअगणिमारुयतरुतसवज्जंमि ठाणि ठाइज्जा । दिंती व हिट्टु उवरिं जह व न घट्टेइ फलमाई ॥
 पृथिव्युदकाग्रिमारुतरुत्रसैर्वज्जिते स्थाने स्थातव्यं, यथा वा भिक्षां प्रयच्छन्ती गृहस्था 'अधो' भूमौ 'उपरि' च नीत्रादौ
 न सङ्घट्टयति फलादि तत्र प्रदेशे स्थितो गृह्णाति । इदानीं प्रवचनोपघातं प्रदर्शनायाह—

पासवणे उच्चारे सिणाण आयमणठाण उक्कुरुडे । निद्धमणअसुइमाई पवयणहाणी विवाज्जिजा ॥४६८॥

प्रश्रवणस्य उच्चारस्य स्थानं, स्नानस्य आचमनस्य च यत्स्थानं तथा कञ्जत्थोत्कुलटिकास्थानं तथा निर्द्धमनस्थानं—
 उदकधसरस्थानं यत्र वाँऽशुचि प्रक्षिप्यते स्थाने, एतेषु स्थानेषु भिक्षां गृह्णतः प्रवचनोपघातो भवति, तस्मात् सर्वप्रकारैः
 प्रवचनहानि-हीलनां वर्जयेत् । उक्तं स्थानद्वारम्, अधुना दातृद्वारमुच्यते, तत्र चैतानि द्वाराणि—

अवत्तमपट्टु थरे पंडे मत्ते य खित्तचित्ते य । दित्ते जक्खाइट्टे करचरणछिन्नऽन्ध णियले य ॥ ४६९ ॥
 तदोसगुव्विणीवालवच्छकंडंतिपीसभंजंती । कत्तंती पिंजंती भइया दगमाइणो दोसा ॥ ४७० ॥

'अव्यक्तः' अष्टानां वर्षाणामधो बालः, स यद्यपि भिक्षां ददाति तथापि न गृह्णते, तथा अप्रभुर्यस्तस्य हस्तान्न गृह्णते, तथा
 स्थविरहस्तात् 'पण्डकात्' नपुंसकहस्तात्, मत्तो यः सुरया पीतया तस्य हस्तान्न गृह्णते, क्षिप्तं चित्तं यस्य द्रविणाद्यपहारे

१ गृहस्थी आ पु । २ प्रवेशे आ । ३ स्नानं आ ल. २ पा. १. ३ । ४ कुरटिं आ । ५ उपघसं आ. ल. २ । ६ वाऽन्यदशुचि
 ल. १ पा १ २. । ७ मुञ्जती ल २ ।

सति चित्तविभ्रमो जातः, तथा शीघ्रं चित्तं यस्यासकृच्छृणुपरावयाणुत्कर्षेणावितिस्मयाभिमृतस्य चित्तद्रासो जातः यथा मत्सु
 रयो नास्तीति, तथा 'यथाविष्ट' पित्रावर्गुहीतः करच्छिन्नः अघब निगदितव यः, स्वग्दोषः-कृष्टी यः तथा
 गुर्विण्या इत्वात् तथा फालवत्सा क्षिप्रुबोहका या, कृष्टन्ती व्रीह्यादि, तथा पिपन्ती गोधूमादि, तथा सृष्टन्ती यवधान्यादि,
 तथा केषाञ्चित्पाठो सुञ्जन्ती, तथा कर्षयन्ती वृत्र, पिञ्जयन्ती रुत, एतेभ्यो मायाद्ययोपन्यस्तेभ्यो वातृभ्योऽव्यक्तादिभ्यः
 पिञ्जयन्तीपर्यन्तेभ्यो वातृभ्यो इत्वात् न प्राणा भिन्ना, 'मर्त्य'चि मज्जना विकल्पनाऽत्र कर्षय्या, एतदुक्तं भवति-कदाचिदे
 तेभ्योऽव्यक्तादिभ्यः पिञ्जयन्तीपर्यन्तेभ्यो वातृभ्यो इत्वात् गुह्यते कदाचिन्न गुह्यात्पि, 'दग्ममाहणो दोष'पि एतेषु सुञ्जा
 नादिवातुषु आषमनोदकज्जोक्त्सनदोषः, अव्यक्तादिभ्योके तपवातादयः । प्रतिद्वारागायाद्रमेवत्, इदानीं माण्यकारः प्रति
 पद व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवप्रतिपादनापार-

कल्पट्टिगद्वप्याहृणादिभ्यो अन्नस्रगहृणपञ्जत् । स्वातियमगगणादिभ्य उद्गाहृपदोसचारमडा ॥२४१॥(मा)

तस्य द्यवचो मण्यइ बाव अद्भुवरिसो आबो तस्स इत्थात न गिण्णियव, को दोसो ? , इमो-एगा मदिगा सा छेच गया-
 तीए बहरगा चेबी संदिस्सिआइ, बारा पदि एअ पवइयगो तस्स भिक्ख वेआहि, तवो ताए गयाए आगथो भिक्खवावेलाए
 पवइययो, ताहे तेव सा चेबी मण्यइ-कहिं तुइ अथा मया ? , सा मणइ-ऊंचं, सो मणइ-आपेहि भिक्ख, ताहे ताए कुरो
 विण्णो, ताहे सो अव्यव्यापिधि जेमजाणि मग्गाइ, ताहे सबं विण्ण सीरं वहिं तवकं, तयो चेव वटस्परसिअं, तेणधि सबं गहे

ऊण पञ्चत्तं काऊण निग्गओ, सा भद्दिगा आगया अवरण्हे ताहे खंतिया जेमणं मग्गइ, सा चेडी भण्ह-पव्हयस्स मए दिण्णं, सा भण्ह सुहु कयं, कूरं आणेहि जेमेमि, सा भणति-दिण्णो पव्हयस्स, सा भण्ह-सुहु कयं, आणेहि कुंसणं दधिदुद्धादि, सा भण्ह-दिण्णं, सुहु कयं, आणेहि कंजिअं, चेडी भण्ह-तंपि दिण्णं, एत्थ सा भद्दिगा रुद्धा भणति-कीस सबं देहि ?, चेडी भण्ह, सो मग्गइ, सा भण्ह-चेडरूवं परिभविऊण सबं घेत्तूण गओ, गया आयरियस्स पासं, तत्थ खिसति-एस चारमडो इव सबं घेत्तूण आगओ, तत्थवि आयरिएणं तीए पुरओ चेव तस्स सबं उवकरणं अदकखेयधं, एते दोसा अब्बत्तगहत्थाओ गहणे । दारं । इदानीं अप्रभुद्वारमुच्यते—

अप्पभु भयगाइया उभएगतरे पदोस पट्टु कुज्जा । थेरे चलंत पडणं अप्पभुदोसा य ते चेव ॥२४२॥(भा.)

अप्रभवो-भृतकादयस्तेषां हस्ताङ्गिक्षा न ग्राह्या, यतः 'उभयोः' प्रव्रजितभृतकयोः प्रद्वेषं कुर्यात्, एकतरस्य वा भृतकस्य प्रव्रजितस्य वोपरि द्वेषं कुर्यात् प्रभुः, द्वारं । इदानीं स्थविरद्वारमुच्यते-स्थविरस्यापि हस्ताङ्गिक्षा न गृह्यते, यतस्तस्य चलतः-कम्पमानस्य पतनं भवति, अप्रभुदोषाश्च त एव भवन्ति, एतदुक्तं भवति-स्थविरः प्रायेणाप्रभुर्भवति परिभृतत्वादिति । द्वारं । इदानीं पण्डकद्वारमुच्यते—

आयपरोभयदोसा अभिक्खगहणंमि खुब्भण नपुंसे । लोग्गदुग्गुब्बा संका एरिसग्गानूणसेतेऽवि ॥२४३॥ भा.

न्युसकाभ गृहते यत् आरमनः परत तमयतव दोषाः संभवन्ति, आत्मसम्बन्धेन साधुर्गृहते, तवः को दोषः ? , क्षोमण
 स्थात् षडुभोहनन्युसक्यर्थनेऽमीक्ष्य, सत्र मिषाप्रहये च तदा शुभ्यति अमीक्ष्यं साधुवर्धनादिना, तमयच्छतो वा दोषः,
 लोकस्य शुगुप्सते गृहते च, नूनमेतेऽपि न्युसकांनीति । द्वारं । मत्तद्वारमाह—

अवयास माणभेदो वमण असुइत्तिलोगउड्ढाहो । खित्ते य दित्तचिचे जक्त्वाइट्टे य दोसा उ । २४४ । मा०

सुरापानेन यो मत्तस्य इत्वाङ्गिषा न गृहते, किं कारणं ? , यतः सै मयो मिषां प्रयच्छन् क्वाचिदप्यासं करोति—
 आलिङ्गतिं क्वाचिद्वा मावनं—यात्रकं भिनपि वमनं वा—सत्र छर्दने करोति, तथाऽङ्गुचिरिति कृत्वा लोकं तद्वाहो मवति—
 प्रवधनोपधातः । द्वारम् । इदानीं द्वारत्रितयमुच्यते—स्याच्चिपचिचे रीप्चचिचे यथाविष्टे एव एव दोषा आलिङ्गनमाचन
 भेदवधमनाशुचित्रमृतयो भवन्तीति । इदानीं द्वारपञ्चक्यतिपादनायाह—

करश्चित्त असुइ चरणे पढण अभिक्कय् य छक्काया । नियलाऽसुइ पढण वा तदोसी सकमे असुइ । २४५ ।

छिभकरो यदि मिषां वदाति ततो न गृहते यतोऽङ्गुचिदोषो लोके भवति । द्वारं । तथा यस्यापि चरणां छिन्नौ तस्मा
 दपि इत्वाङ्गिषा न गृहते यतः तस्य प्रयच्छतः पतनं भवति । द्वारं । वन्धादपि न गृहते पतोऽसौ प्रयच्छन् षट् कायान्

१ छन्देत् वा । २ अ इति ल. १ । ३ यत्ते वा पा. १ । ४ ऐस्कोः क्वाचिद्वाचनं वा पा १ २. । ५ एत्थीयात् वा ।
 ६ चरणां पञ्चक्यतोऽपि च वा ।

व्यापादयति । दारं । निगडित्वैतदपि न गृह्यते भिक्षा यतस्तस्याशुचिर्भवति, पतनं वा तस्यं निगडनस्य स्यात् । दारं ।
 त्वग्दोषदूषितस्यापि हस्तान्न गृह्यते यतः कदाचित्कुष्ठसंक्रमः स्यात्, अशुचिश्चासौ वर्धते । दारं ।
 गुधिणि गन्धे संघट्टणा उ उडुंति निविसमाणी य । बालाई मंसुडंग मज्जारई विराहिजा ॥ २४६ ॥

गुर्विणीहस्तान्न गृह्यते यतस्तस्या गर्भे संघट्टनं भवति, कथम् ?, उचिष्ठन्त्याश्चोपविशन्त्याश्च । दारं । बालवत्साया अपि
 हस्तान्न गृह्यते भिक्षा, यतो बालं मुक्त्वा यदि भिक्षां ददाति ततस्तं बालं 'मंसुण्डकादिबुद्ध्या' मांसपिण्डादिबुद्ध्या, आदि-
 ग्रहणाभवनीतबुद्ध्या वा मार्जारादिर्विराधयेत् । दारं । इदानीं द्वारपञ्चकप्रतिपादनायाह—

बीएद्गसंघट्टण कंडणपीसंति भज्जणे डहणं । कत्तंती पिंजंती हत्थे लिंत्तंमि उद्गवहो ॥ २४७ ॥

कण्हयन्त्याः पिषन्त्याश्च हस्तान्न गृह्यते यतस्तत्र यथासङ्ख्येन एकस्या बीजसंघट्टनकृतो दोषः अपरस्या उदकसंघ-
 ट्टनकृतो दोषः, इति द्वारद्वयम् । याऽपि यवादीनां मर्जनं करोति तस्यापि हस्तान्न गृह्यते यतस्तत्र यवादिदहनकृतो दोषो
 भवति । दारं । तथा कर्त्तयन्त्याः पिञ्जयन्त्याश्च हस्तान्न गृह्यते यतस्तयोर्निष्ठीवनलिप्तौ हस्तौ भवतः पुनश्च तत्प्रक्षालने
 उदकवधः भवति, द्वारद्वयं । इदानीं यदुक्तमासीद् भजनया—विकल्पेनैषामव्यक्तादीनां हस्ताद् गृह्यते न त्वेकान्तेनैवाग्रहणं

१ तादपि न आ ल. २ पा. १ २ । २ यतोऽघावच्छं आ. ल. २. पा. १. २. । ३ उडुंति आ. पा. १. २. । ४ मसुण्डग आ. ।
 ५ बीबोदगं आ. । ६ मुंजणे ल १ पा. १ २ । ७ १ तत्प्रक्षां आ पा. १-२ ।

किन्तु प्रश्नमपि तत्रैवार्थयति, तत्राद्यावत्प्रश्नस्यनाप्रतिपादनायाह—

भिक्षस्वामिचे अविद्यालण तु धालेण दिञ्जमाणमि । सदिट्टे वा गहण अइयहुयवियालणुञ्जाए ॥ ४७१ ॥

बालो यदि मिश्रामात्र परोक्षेऽपि ददाति ततो मिश्रामात्रे दीयमानेऽविधारणया गृह्णाति, अथाऽसौ बालो गृहपतिना प्रत्यक्षमेव 'सदिष्टः' उक्तो यथा प्रयच्छास्मै साधवे मिथां, ततोऽसौ साधुर्गृह्णाति, अथाऽसौ' बालोऽविष्टु प्रयच्छति ततः साधुर्विधारयति पशुत किमद्यातिबहु दीयते ? , एवमुक्ते सति यद्यसौ गृहस्य एव भवति—यदुवाच प्राधुर्णकादिवश्यात्तद्गु ससकृत्, ततोऽसौ साधुर्गृह्णाति । तकाऽप्यक्यतना, इदानीं अप्रसुयतनोऽप्यते—

अप्यहुसदिट्टे वा भिक्षस्वामिचे व गहणऽसदिट्टे । येरपहु थरयरते धरण अहवा दढसररीरे ॥ ४७२ ॥

अप्रसुः—सूतकादिर्यदि सन्दिष्टः—उक्तो भवति प्रसुजा ततस्तस्य इस्वामुसते मिथा, यदा पुनर्न सन्दिष्टः—नोक्तः स प्रसुजा यथा स्वया दातव्य, तस्मिन्सन्दिष्टे सति मिश्रामात्रकस्यैव ग्रहण करोति । अप्रसुयतनोक्ता, इदानीं स्पविरयतनो व्यते—स्वधिरः सन् प्रसुर्यदि ददाति किञ्चिद्विष्टः ?—कस्यमानः परेष पृताः सन् धदि दद्यात् ततो गृह्यते, अथासौ स्वधिरः प्रसुर्यदि दढसररीरो ददाति तथाऽपि गृह्यते । वारं । इदानीं पञ्चकादीनां यतनादर्शनायाह—

पढगअप्यदिसेवी मत्तो सद्धो व अप्यसागरिण । स्विचाइ मद्गण करचरभिट्टुप्यसागरिण ॥ ४७३ ॥

१ 'पल्लविषु' पा. । २ 'किमिच्छासि' पू. । ३ 'असुः' तथा स. १-२ । ४ 'उक्ते' स. ३ पा १-२ ।

पण्डकस्य ददतो गृह्यते यद्यसावप्रतिसेवी भवति-न कुत्सितं कर्म आचरति । दारं । श्राद्धकस्य च मत्तस्य हस्ताद्गृह्यते, यद्यसावल्पसागारिकः भवेत्, वाशब्दादल्पमदश्च यदि स्याद् । दारं । तथा क्षिप्तचित्तदीप्तचित्तयक्षाविष्टानां हस्ताद्गृह्यते यदि प्रकृत्या भद्रका भवन्ति-साधुवासनावन्त इत्यर्थः । द्वारत्रितयं । तथा कररहितचरणरहितानां हस्ताद्गृह्यते, कथं ? चरणरहितो यद्युपविष्टो ददाति अल्पसागारिकं च यदि भवति, कररहितोऽपि यद्यल्पसागारिके ददाति ततो गृह्यते नान्यथा । द्वारद्वितयं । इदानीमन्धादियतनाप्रदर्शनायाह—

सङ्घो व अन्नरंभण अंधे सावियारणा य बद्धमि । तद्दोसिए अभिन्ने बेला थणजीवियं थेरा ॥ ४७४ ॥

अन्धस्य च हस्ताद्गृह्यते यदि श्रद्धावानन्येनाकृष्यमाणो ददाति । दारं । बद्धस्य च हस्ताद्गृह्यते यदि स सविचारो भवति-परिष्वङ्कितुं शक्नोति । दारं । 'त्वद्दोषदुष्टस्यापि' कुष्ठिनोऽपि हस्ताद्गृह्यते यद्यसात्रभिन्नकुण्ठी भवति-गलत्कुण्ठी न भवतीति । दारं । वेलेति-शुर्विण्या यदि वेलामासस्ततस्तस्या हस्तान्न गृह्णन्ति स्थविरकल्पिका इतरत्र गृह्णन्ति, जिनकल्पिकादयस्तु यतः प्रभृत्यापन्नसत्त्वा भवति तत एवारभ्य न गृह्णन्ति । दारं । तथा स्थविराः स्थविरकल्पिकाः स्तनोपजीवी यो बालस्तद्युक्ता या बालवत्सा तस्या हस्तान्न गृह्णन्ति, जिनकल्पिकादयस्तु यावदपि बालस्तावदपि तां बालवत्सां परिहरन्ति-न तस्या हस्ताद्गृह्णन्ति । द्वारद्वयं । इदानीं कण्डयन्त्यादियतनोच्यते—

उक्खित्तऽपच्चवाए कंडे पीसे वछूढ भज्जन्ती । सुक्कं व पीसमाणी बुद्धीए विभावए सम्मं ॥ ४७५ ॥

तत्र कण्ठयन्त्या हस्तादृष्टते यदुत्थिष्ये साधुम प्राप्यस्ततोऽत्यपाये स्थाने मुञ्चल स्यापयित्वा यदि ददाति ।
 दारं । पीसे षधि-नेयेयन्त्या हस्तादृष्टते यदि तस्येपीयमचेतन-धानादि तथा यदि षधिष्य पूर्वैर्नैव प्रथिष्यं सत्यिष्टं
 अन्यदद्यापि न प्रथिष्यते साधुम निर्धार्यमागतः ततस्तस्या हस्तादृष्टते, तेन येपयं शिलायां परष्टे वा । दारं । 'अच्छृष्ट मञ्ज
 न्ती'ति मर्नयन्त्या अपि हस्तादृष्टते यदि पूर्वप्रथिष्य नृष्ट अन्यदद्यापि न प्रथिष्यते साधुम प्राप्योऽस्मिन्नवसरे, शुष्कं वाऽचेत
 न तदस्तु यदि पिनष्टि तवम पुख्या 'विमाष्य' निरूप्योपरकाल गुह्याति । इदानीमेनामेव गायां माष्यकारो व्यास्यानयति-
 मुसले उक्थिष्यमि च अपष्यवाए य पीस अथिष्ये । मञ्जती अच्छृष्टे मुजती जा अणारञ्जा ॥२४८॥मा०॥

मुञ्चले तत्थिष्ये सति अप्रत्यपाये प्रवेष्टे स्यापयित्वा यदि मिषां ददाति, 'पीस अथिष्ये'पि अचेतन वा यदि षरुदादौ
 पिनष्टि ततो ददाति मिषां, मञ्जतीति अनवाये मण्डमि अष्यथिष्ये सति एयमि अवसरमि साहृयो मिषसं देद, सुञ्जा
 नाया अपि हस्तादृष्टते यपयापि न विद्वालयति मर्क यक्त्राबनगृहीत तदुत्पाय ददाति ॥

कचतीए शुछ विविखणोरुणण जति य निदृषिग । पिज्जण असोयवाई मयणागहण तु पपसि ॥४७६॥

तथा कर्षयन्त्या अपि हस्तादृष्टते यदि सूरमसौ कर्षयति, किं कारण !, पठा सूरमसौ कर्षयन्ती न अहृषूर्णेन

१ पीस' क. १ पिय क २ । २ यए स का. । ३ यदि प्र' का । ४ तत्रावसर तपरिष्कले मिषासं तत' का पा २ । ५ तत्र पीसने
 क. १ २. १ ६ तत्र अरवाय क १-२ । ७ विविखण अरेव्य जति का । ८ पिज्जि क १-२ ।

इस्ताङ्गुलीः करोति, नापि निष्ठीवनेन, 'विक्लिखणं'ति रूयं विक्लिखणंतीए हत्थाउ घेप्पह, तथा उरुणणं-लोढणं यदि निहु-
 विअं त्वो तीए हत्थाओ भिक्खा घेप्पह, एतदुक्तं भवति-जो सो कंप्पासघाणो लोढणीए दिन्नो सो लोढिओ अन्नो न
 अज्जवि दिज्जइ घाणो, एथाए वेलाए धिप्पह भिक्षा देंतीए तीए । पिञ्जयन्त्या अपि हस्ताङ्गुलीति यद्यसौ महेलाऽअशौच-
 वादिनी भवति-न हस्तौ प्रक्षालयति । एवमेषां दातॄणां हस्ताङ्गुलनया ग्रहणं करोति । उक्ता प्रतिद्वारगाथा, तत्प्रतिपादना-
 चोक्तं दातृद्वारं, इदानीं गमनद्वारप्रतिपादनायाह—

गमणं च दायगस्सा हेट्टा उवरिं च होइ नायवं । संजमआथिविराहण तस्स सरिरे य मिच्छत्तं ॥४७७॥

'गमनं च' भिक्षादानार्थमभ्यन्तरप्रवेशस्तस्य दातुः 'अधस्ताद्' भुवि विज्ञेयम् 'उपरि च' उपरिविभागश्च विज्ञेयः । - यदि
 न निरूपयति ततस्तस्य गच्छतः पृथिव्यादिमर्दने सति साधोः संयमविराधना भवति, आत्मविराधना च तस्य दातुः शरीरे
 सर्पादिदशनजनिता भवति, अत एव च निमित्ताच्छूद्रः सन् मिथ्यात्वं यायात् यदुतैवंविधस्य दत्तं येन तत्क्षण एव स
 दाता सर्पेण दष्ट इति । इदानीमेनामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

वच्चंती छक्काए पमद्दए हिट्टतो उवरि तिरियं च । फलवच्छिरुक्खसाला तिरिया मणुया य तिरियं तु ॥२४९॥

व्रजन्ती सा स्त्री भिक्षादात्री षडपि कायान् प्रमर्दयेत्, क ?—'अधस्ताद्' भुवि पृथिव्यप्तेजोवमस्पतित्रसान् व्यापा-

१ शङ्खचूर्णं न हस्ताङ्गुली करोति आ. । २ विक्लिखणंति ल. १-२ । ३ उरिणणं आ. । ४ नोढियव तीए आ. । ५ अकप्पासो घाणो आ. ।

यस्मात्प्रदेशाद्गण्डकं गृह्णाति तं प्रदेशं प्राप्तस्य 'अपडिलेह'ति यतः प्रत्युपेक्षणा न शुद्ध्यति अनन्तरोदितैर्दोषैरतो न गृह्यते भिक्षा, यद्येभिरनन्तरोदितैर्दोषैर्भवद्भिर्न ग्रहणं ततो ग्रहणप्रदेशं प्राप्तस्य गृहस्थस्य प्रत्युपेक्षणा कर्त्तव्या—श्रोत्रादिभिरुपयोगं करोति यदि श्रोत्राद्युपयोगेन शुद्धा ततो ग्रहीष्यति, अथ न शुद्धा श्रोत्राद्युपयोगेन ततो न ग्रहीष्यति ॥ इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदमेनामेव गाथां व्याख्यानयति, तत्र कथं जिनकल्पिकादयो गृह्णन्ति कथं वा स्थविराः ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

नियमा उ दिट्टुगाही जिणमाई गच्छनिगया होंति । थेरावि दिट्टुगांही अदिट्टि करैति उवओगं ॥२५१॥

'नियमात्' अवश्यन्तयैव दृष्टग्राहिणः जिना—जिनकल्पिका न नीचद्वारादितिरोहिते गृहद्वारे ते गृह्णन्ति यतस्ते जिनकल्पिकादयो 'गच्छनिर्गताः' परित्यक्तगच्छा भवन्ति, 'स्थविराः' स्थविरकल्पिका अपि 'दृष्टग्राहिण एव' अतिरोहितद्वार एव गृहे गृह्णन्ति, किमयमेव नियमः ? , नेत्याह 'अदृष्टे' तिरोहिते गृहद्वारे कपाटादिना उपयोगं श्रोत्रादिभिरिन्द्रियैर्दत्त्वा ततः परिशुद्धं गृह्णन्ति । इदानीं 'नीयदुवारुग्घाडकवाडे'ति व्याख्यानयन्नाह—

नीयदुवारुवओगे उड्डाह अवाउडा पदोसोय । हियनट्टुमि अ संका एमेव कवाडउग्घाडे ॥२५२॥ (भा०)

नीचद्वारे गृहे न ग्राह्यं यतस्तत्र नीचद्वारे निकुटनं कृत्वोपयोगं निरीक्षणं कुर्वत उड्डाहः पश्चाद्भागदर्शने अपानपेलादिदर्शने सति कदाचित्तत्राप्रावृताः स्त्रियस्तिष्ठन्ति ततश्च निरूपयतः प्रद्वेषं तदुपरि कुर्वन्ति, तथा हृते चौरादिना नष्टे—स्वयमेवा-

१) दृश्यमाने कैस्मिन्निद्रस्तानि दृष्टोपप्रायते गृहस्थानां यंबुत पण्डरण निर्दण्डिऊण निरुक्विय आसी अदि तेर्णाहिय मवे १,
 'एवमेव' एते एव दोषाः पिहितरूपाटे निरर्गलसुषुपाव्यतोऽप्राहृषिकाव्यः ॥

२) त्रसरीरेण व दार पिहिय जणाउलवाधि । इत्तरपत्थियलिदेण वावि पिहिय भवे दृष ॥२५३॥ (भा०)
 दातरेहेन पिहित स्पुलत्वाइइस्य अन्यस्य वा पार्श्वस्यस्य क्षरीरेण दारं पिहित । दारस्य । आकीर्णं व्याख्यानयसि-
 वनाकुल वा दारं निर्गच्छता प्रविशता वा लोकेन, तथा 'इदरेण' गन्त्रीसम्बन्धिनना 'पत्थिकया' बृहस्पतिवृत्तिकाया 'अलिन्देन'
 कुण्डकेन वा 'पिहित दारं मवेत्, 'वदि वाभि'चि वैस्मिन् वा इदरादौ स्वगितं ईव्य मवेत्तत्र न गृह्यते ॥

३) येतेहि अदीसमाणे अगगहण अहव कुञ्ज उवओग । सोतेण चक्खुणा घाणओ यजीघाए फासेण । २५४ ।
 अन्तरोदितैः । 'अदृश्यमाने' अचक्षुर्दक्षिणे सरपग्रहण मवति, अथवा दृश्यमानेऽप्युपयोग कुर्यात्, कैरित्याह-
 गणतो विद्वया स्पन्देन वेति ॥ क्व भोत्रापुपयोग करोति !—

४) बुवे सदी उदकस्त अहव मत्तस्त । गधेण कुलिगाई तरथेव रस्तो फरिससिदु ॥२५५॥ (भा०)
 इह मात्र वा कुण्डेलिका मा गृहस्था प्रवालयेषतभोदकस्य मरुत्कलाशब्दो मवति, अथवा मात्रकस्य—कुण्डेलिकावेः

१ स्वप्ति' का. पा. १-२ । २ ज्या तेव प' का. पा. १ । ३ निरुद्धिऊण का निरुद्धिऊण का १ पा १-२ । ४ तेव व हिये व्द तेजावहित व १
 ५ वदि वावि का । ६ स्वप्ति का । ७ तत्र का । ८ तत्राह्वं का । ९ एतेहउपी' का का २ पु । १ कुण्डेलिकावदि का पा १-२ ।

प्रक्षाल्यमानस्य खसखसाशब्दो भवति, तथा घ्राणेनोपयोगं करोति, कदाचित्कुलिङ्गः—द्वित्रीन्द्रियादिर्मदितो भवेदागच्छन्त्या, एतच्च गन्धेन जानाति अशोभनेन, ततश्च न गृह्णाति, यत्र गन्धस्तत्र रसोऽपीति रसेन जानाति, तथा स्पर्शेन चोपयोगं ददाति, कदाचिद्गुरुकविन्दुर्लगति शीतलः चक्षुषा तूपयोगं ददाति गमनागमने प्राप्तस्य हस्तस्य भाजनस्य वा, मा भूदुदकसंसृष्टं स्यात् ।

सो होइ दिट्टुगाही जो एते जुंजई पदे सबे । निस्संक्रिय निगमणं आसंकपयांसि संचिक्खे ॥२५६॥ (भा.)

स एवंविधो दृष्टग्राही भवति य एतानि पदानि स्थानान्तराणि पूर्वोक्तानि प्रशुक्ले उपयोगपूर्वकं सर्वाणि, अथ निःशङ्कितमेव भवति यदुत्तानेन गृहस्थेन पुरःकर्मादि कृतं तत्र वारयित्वा निर्गच्छति, अथाऽऽशङ्कितं भवति किमनेन पुरःकर्मादि कृतं न वेतीत्यमाशङ्कायां निरूपयति प्राप्तां सतीं गृहस्थात् । उक्तं ग्रहणद्वारम्, इदानीं आगमनद्वारप्रतिपादनायाह—
आगमणदायगस्सा हिट्ठा उवारे च होइ जह पुर्वे । संजमआयविराहण दिट्ठतो होइ वच्छंसि ॥४७९॥

‘आगमनं’ भिक्षां गृहीत्वा साध्वभिमुखमागच्छन्त्या अधस्तादुपरि च निरूपणीयमागमनं यथा पूर्वं गमने संयमात्मविराधने निरूपिते एवमत्रापि संयमात्मविराधने निरूपणीये । उक्तमागमनद्वारं, इदानीं ‘पत्ते’ति द्वारप्रतिपादनायाह—
‘दिट्ठतो होइ वच्छंसि’ अत्र प्राप्तायां भिक्षायां दात्र्यां वत्सकेन दृष्टान्तो वेदितव्यः । जहा एगस्स वाणियस्स वच्छओ

तद्विषयं तस्य सल्लोही न कोऽपि तस्य मद्यपाणिय देह, मन्त्रान्दे वच्छण्ड्य रक्षिय, सुष्णाए से बलकियविभूतियाए दिष्णा मत्त पाण, नहा तस्य वच्छस्स घारीए दिष्ठी न महिणाए, एवं साहुभावि कायं । अहना—

पत्तस्स उ पडिलेहा हरये मत्ते तदेव दवेय । उदउच्छे ससिणिच्छे ससत्ते चेव परियत्ते ॥ ४८० ॥

प्राप्तस्य गुरहस्यस्य प्रत्युपेक्षणा कार्या इत्ये, किमय इत्थोऽस्य उदकाघात्रो न वेत्ति, तथा मात्रक च-कुण्डेलिकादि गुरहस्यसत्क निरूपयति यत्र गुरहस्या मिथामादाय निर्गता, द्रव्यं च-मण्डकादि निरूपयति संसक्त न वेत्ति । एवं पत्तदार निच्छुधिकारेण वस्त्राणिय, इदानीं निर्युक्तिकार एव परियेषेणद्वारं व्याकरणयन्नाह-परिवर्धिते' पर्यस्विते सति गुरहस्येन मात्रक कुण्डेलिकादौ यद्युदकात्रं इत्यते सस्निग्ध बोधकेनैव संसक्त वा मात्रकं ततस्त्वस्मिन्नेवविधे मात्रके परिवृत्ते सति इदं न गृह्यते । इदानीं मास्वक्षारः 'पचे'षि व्याकरणयन्नाह—

तिरिय उच्चुमहेवि य मायणपडिलेहण तु कायव । इत्थ मत्त दव्व तिसि उ पत्तस्स पडिलेहा । २५७। (मा०)

गुरहस्वमाधनस्य भागच्छत एव तियक्-योर्यतो भावनस्य उर्ध्वं कर्षकेषु भावनस्य अधो-पुष्णे प्रत्युपेक्षणा कर्षव्या, तथा 'प्राप्तस्य' भावभीमूतस्य गुरहस्यस्य इत्थ मात्रकं द्रव्यं श्रीषयत्वेतानि गुरहस्वसरक्षानि प्रत्युपेक्षयेत्-निरूपयेत्, किम् ?-ससिणिच्छोदउच्छे तसाउल मा गिणह पगतर दट्टु । परियत्तिय च मत्त ससिणिच्छाईसु पडिलेहा ॥ २५८ मा

१ परिवर्धिते' भा । २ वज्रोमुते इते सति भा पा १ । ३ इत्थिकारी भा अ २ पा १ । ४ च-पुण्डुकं तत्त' भा अ ३ पा १-२ ।

सस्निग्धं तोयेन उदकाद्रै त्रसाकुलं च हस्तं मात्रं द्रव्यं वा दृष्ट्वा एकतरमपि तन्मा गृहाण । 'पत्ते'त्ति द्वारमुक्तं, इदानीं
 भाष्यकार एव 'परियत्ते'त्ति व्याख्यानयन्नाह—'परियद्वियं च मत्तं' परावर्त्तितं सत् गृहस्थमात्रकं कदाचित्सस्निग्धादिसमन्वितं
 भवति ततश्च सस्निग्धादिषु सत्सु प्रत्युपेक्षणा कर्तव्या । उक्तं परावर्त्तितद्वारं, इदानीं 'पाडिय'त्ति द्वारं व्याचिख्यासुराह—
 पडिओ खलु दट्टुवो कित्तिससाभाविओ व जो पिंडो । संजमआयविराहण दिट्ठतो सेट्टिकप्पट्टो । ४८१ ।

पतितः पात्रके पिण्डो द्रष्टव्यः किमयं कृत्रिमः ?-योगेन निष्पन्नः सक्तुमुद्गपिण्ड इव सिद्धपिण्डो वा "किं स्वाभा-
 विक्रकूरखोडु इव, तत्र यदि कृत्रिमं पिण्डं स्फोटयित्वा तं न निरूपयति ततः संयमात्मविराधना भवति, यथा सेट्टि-
 कप्पट्टुस्स हेता काष्ठेन कुण्डिका इत्येतत्कथानकमनुसरणीयं, तेन हि संयोगपिण्डो न निरूपितस्तत्र च संकलिकाऽऽसीत्, तत्र
 राजकुले व्यवहारस्तेन च काष्ठर्षिणा भगवता निर्व्यूढम्, अन्यश्च कदाचित्तादृशो न भवति ततश्च निरूपणीय इति । तत्रात्म-
 विराधनादिप्रतिपादनायाह—

गरविस अट्टिय कंटा विरुद्धद्वंमि होइ आयाए । संजमओ छक्काया तम्हा पडियं विगिंचिज्जा ॥ ४८२ ॥

स गर उच्यते य आहारं स्वप्नभयति कर्मणं वा गरः, स कदाचित्तत्र पिण्डे भवति, तथा विषमस्थीनि कण्टकाश्च
 कदाचिद्भवन्ति, विरुद्धं वा किंचिद्द्रव्यं तत्र भवति, ततश्चानिरूपणे एभिरात्मविराधना भवति, तथा संयमतश्च षट्काया

१ 'काद्रमुदके त्रसा' आ । २ 'परियत्तिय'त्ति आ, 'यत्तिए'त्ति ल १ पा. १ । ३ तत्र गृहं आ. । ४ 'कब्ब'हो आ. । ५ स्वाभा° आ. पा. १ ।
 ६ 'कब्ब' आ पा १ । ७ हुता ल १-२ पा २ । ८ कन्थिका आ. ।

धिरास्पन्ते, कथं ? कदाचिच्च प्रथिवी तदक वनस्पतिरग्निर्वा रुग्णो भवति, यत्राग्निस्त्वत्र वायुरपि, द्वीन्द्रियादयश्च कदा
 चिद्भवन्ति, तत्रच 'पट्टिय विगिधिजा' विमगेन विमजेत-निरूपयेदित्यर्थः । अथवाऽनामगेन कदाचिच्च सुवर्णादि
 स्वापयित्वा ददाति, एतदेवाह—

अणामगेण मण्य व पट्टिणी उस्मीस भस्रपाणमि । दिज्जा हिरण्यमाई आवज्जणसकणादिट्टे ॥४८३॥

अनामगेन ददाति-एतन्नुवाविमन्त्रे व्यवस्थितं सुवर्णादि पुनश्च रन्चयित्वा तदवात्यनामगेन प्रदानं भवति, मयेन वा
 ददाति, कथं ? कस्यापि कस्वचित्परसत्क सुवर्णमपहृत पुनश्च प्रत्याकलिता सती कठिकलङ्कमयात्साधोर्वेष्टयित्वा ओदना
 दिना ददाति, प्रत्यनीकत्वेन वा 'उन्मिभ्य' एकीकृत्य मकपानादिना सह हिरण्यादि ददाति, तत्रच तस्य साधोरेतदोप
 विनाऽपि यदि न निरूपयति ततः 'आवज्ज'ति आवर्त्तन पूर्वोक्त संयमधिराचनानादिदोषाणां भवति, प्रमादपुरत्वात्तस्य,
 तथा कलङ्कना-द्ये तस्मिन् सुवर्णादौ रासप्रसृतीनां कलङ्का भवति, यदुत न विषः किं तावदय साधुरेवविषः आहोस्थिज्जिक्का
 दातेति । तस्मात्प्रतिगतः सन् पिण्डो निरूपणीयः । इत्युक्त पतिवद्वारं, इदानीं गुरुकदारप्रतिपादनायाह—

एत्थापाणाविषण्ण वच तस्योत्थेपे सति निवेपे वा-मोक्षये सति तस्य गुरुस्यस्य कटिमङ्गो वा पावस्योपरि पवनं वा
 ॥ ४८४ ॥

भवति 'महच्छया' इति महत्प्रमाणं वा तद्गृहस्थमाजनं तस्योत्क्षेपे निक्षेपे सति दोषा भवन्ति, अथवा 'महच्छया' इति महता मण्डकेन दीयतामित्येवं कदाचिदसौ साधुर्मणति; ततश्चैवं लुब्धता साधोरुपजायते, तथा वधश्च-तस्यैव साधोः पादस्योपरि पतितेन मण्डकेन वधो भवति, तथा 'दाहो'ति दाहो वा भवति यदि तदुष्णं पतितेन मण्डकेन वधो भवति, गृहस्थस्य वा पादस्योपरि पतितेन वधो भवति, तथा 'दाहो'ति दाहो वा भवति यदि तदुष्णं पतितेन मण्डकेन वधो भवति, अचियत्तं वा भवति तस्यैव गृहस्थस्य तद्गृहपतेर्वा 'अचियत्तं वा' अप्रीतिर्वा भवति, महाप्रमाणकेन मण्डकेन मण्डकं भवति, सति व्यवच्छेदो वा तद्भव्यस्यान्यद्रव्यस्य वा भवति, षट्कायवधश्च मण्डकपतने सति भवति, एवं गुरुके मण्डके दीयमाने सति व्यवच्छेदो वा तद्भव्यस्यान्यद्रव्यस्य वा भवति, षट्कायवधश्च मण्डकपतने सति भवति, एवं गुरुके मण्डके एते दोषा भवन्ति । इदानीमेतामेव गाथां माष्यकारो व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवव्याचिख्यासयाऽऽह—

गुरुद्वयेण व पिहिअं सयं व गुरुयं हवेज्ज जं दवं । उक्खेवे निक्खेवे कडिभं जण पाय उवरिं वा ॥२५९॥ भा-

गुरुद्वयेण वा 'पिहितं' घट्टितं भवेत् तद्व्यं, स्वयं वा तद्व्यं गुडपिण्डकादि गुरुकं भवेत्, ततश्च तस्य 'उत्क्षेपे' उत्पादने निक्षेपे च पुनर्मौचने सति कटिमग्नौ भवति, पादस्य वा उपरि पतेत्तथात्मविराघना भवति । इदानीं 'महच्छया'-

दीनि व्याख्यानयन्नाह—

महच्छेण देहि मा डहरएण भिन्ने अहो इमो लुद्धो । उभएगँयरे व वहो दाहो अच्चुपिह एमेव ॥२६०॥ भा०

कश्चित्साधुः कडुच्छैकिकया ददतीं स्त्रियं एवं ब्रूते-यदुत 'महच्छेण' बृहता भाजनेन स्थारयादिना देहि, मा डहरकेण'

१ तथा 'दाहो' आ. । २ अचियत्तं भवति ल १-२ पा. २ । ३ 'कृदाह, तत्राद्यावयवमाह-आ । ४ एगतत्त्वहो आ. । ५ 'च्छिक्या आ. ।

लघुना प्रपञ्च कङ्कशुकादिना, ततः सा तत्रैव करोति, अक्षरबुधन्त्याश्च कदाचिच्चक्राञ्जन मज्जयते ततश्च भिन्ने सति तस्मिन्
 मात्रने गुरस्य एव मभति-यदुताहो ! अय साधुर्माहालुब्धः येन पुराणा मात्रनेन रीयमान गृह्णाति, तत 'उमयस्य'
 धोर्गुरस्यस्य पादस्योपरि पवितेन मन्त्रकेन वधो मभति, ऐकतरस्य वा वधो मभति, तथा दाहश्च अत्युष्णे तस्मिन् द्रव्ये
 , तत मति मभति, 'एमेव'चि उमयोरन्यतरस्य वा ॥ इदानी 'अचियचे'चि व्याख्यानयन्नाह—
 बहुगहणे अचियच्च वोच्छेओ तदक्ष दद्व तस्त वावि । छक्कायाण य वहृण अइमत्ते तमि मत्तमि ॥२६१॥ मा०

बहुप्रहणे सति तस्य घृणातिद्रव्यस्य 'अचियच' अप्रीतिर्भवति तस्य तद्गुरुरपतेर्वा, व्यवच्छेदो वा, तदन्यद्रव्यस्य
 मभति-उस्य घृतादेः, अन्यद्-उदन्यधीरुतादि तस्य व्यवच्छेदो मयति, तस्य वा-घृतादेर्द्रव्यस्य वा व्यवच्छेदो मवतीति,
 तथा इदंकायानां वैषमं मभति 'अविमात्रे' पृथ्व्यमात्रे 'मात्रके' स्वान्यादौ गृहीति सति । उक्तं गुरुकरारं, इदानीं
 त्रिविधेतिहारं प्रतिपादनायाह—

ये य होइ कालो गिम्हो हेमत तह य वासासु । त्रिविधो य दायगो खलु यी पुरिस नपुसओ चेव ॥
 १. त्रिविधो मभति, तवचा-ग्रीष्मो हेमन्तो वर्षां च, तत्र त्रिविधेऽपि काले दाता त्रिविध एव मभति, तपया-स्त्री
 वेति ।

तथा एतच्च १ । १ वा इतने मभति वा पा १ ।

एकैकोवि अ तिविहो तरुणो तह मड्डिझमो य थेरो य। सीयतणुओ नपुंसो सोम्हिहत्थी मड्डिझमो पुरिसो ॥४८६

स पुन एकैकः ह्यादिदाता त्रिविधो भवति-तरुणो मध्यमः स्थविरश्च । इदानीं नपुंसकादीनां स्वरूपप्रतिपादनायाह-
शीतलतनुर्नपुंसको भवति, 'सोम्हिहत्थि'त्ति सोष्मा स्त्री भवति, मध्यमश्च पुरुषो भवति-नात्पुणो नातिशीतल इति ॥

पुरकम्मं उदउल्लं ससिणिच्छं तंपि होइ तिविहं तु । इक्किंकिंपि य तिविहं सच्चित्तचित्तमीसं तु ॥४८७॥

न केवलं कालादयस्त्रिविधाः यच्च पुरःकर्मादि तदपि त्रिविधं, तद्यथा-पुरःकर्म उदकाद्रं सस्निग्धं चेति, तत्पुनरैकं
त्रिविधं सचित्ताचित्तमिश्रमेदभिन्नं भवति, एतदुक्तं भवति-यत्पुरःकर्म तत्सचित्तमचित्तं मिश्रं चेति, तत्राचित्तं स्थाप्यं,
यदपि उदकाद्रं तदपि सचित्तमचित्तं मिश्रं चेति, यदपि सस्निग्धं तदपि सचित्तमचित्तं मिश्रं चेति । इदानीं यदुक्तं पुरः-
कर्मादित्रितयं तत्राद्यद्वयस्य प्रतिषेधं कुर्वन्नाह—

आइदुवे पडिसेहो पुरओ कैयं जं तु तं पुरेकम्मं । उदउल्लबिंदुसहिअं ससणिच्छे मग्गणा होइ ॥४८८॥

आद्यद्वयस्य पुरःकर्मण उदकाद्रस्य च प्रतिषेधो द्रष्टव्यः, यतस्ताभ्यां सदोषत्वान्नैव व्यवहार इति । इदानीं पुरःकर्मा-
दीनां लक्षणप्रतिपादनायाह-'पुरओ कैयं जं तु तं पुरेकम्मं' भिक्षायाः पुरतः-प्रथममेव यत्कृतं कर्म-कञ्जुकादिप्रक्षालनादि
तत्पुरःकर्माभिधीयते, उदकाद्रं पुनरुच्यते यद्विन्दुसहितं भाजनादि गलद्विन्दुरित्यर्थः, सस्निग्धं पुनरुच्यते यद्विन्दुरहि-

तमोर्द्रं च, तत्रैह सस्निग्धे 'मार्गण्या' अन्येषणा कर्षण्या यतः सस्निग्धे इत्वादौ प्रहण भविष्यत्यपि ॥
ससिणिद्धपि य तिविह सचित्ताचित्तमीसग चैव । अचित्त पुण ठप्य अहिगारो मीससच्चित्ते ॥ ४८९ ॥

यषत्सस्निग्ध तत्त्रिविधं-सचित्तमचित्त मिम वेति । तत्राचित्त स्याप्य यतस्तत्राचित्तसस्निग्धे प्रहण क्रियत एव न
तत्र निरूपणा, अपिफारः पुनः-निरूपण मिमसचित्तयोः कर्षणम् । इदानीं मिमसचित्तसस्निग्धे इस्ते सति प्रहण्यविधिं
प्रतिपादनायाह—

पवाण किंचि अवाणमेव किंचिच्च होअणुवाण । पाएण हि त सव एककहाणी य बुद्धी य ॥ ४९० ॥
तत्र इस्ते सस्निग्ध किञ्चित् प्रम्बान-मनाकट्टुष्कं तथा 'अवाण'ति वाष्यानमुद्धानं किञ्चित्स्निग्ध 'किञ्चित्त होअणु
वाण'ति किञ्चित्त स्निग्धमनाष्यानमनुद्धान च, त्रिविधमप्येतत्सर्वं प्रायेण सस्निग्धसुरूप्यते, एवमेतद्विमाप्य तत एकैकसु
शुक्लमागइत्त्या प्रहण कर्षणं एतन्निरूप्या, तथा एकैकशुक्लमागान्या पमानुरूप्यां गृह्णाति मियां । सा एकैकमाग
शुद्धिः क्वय कर्षण्येत्त आह—

सत्त विमागान् सत्तथा वा 'कर्' इत्वं 'विमज्ज्य' विमागीकृत्य, केनां ?-ठ्यादीनां, एते विमागा एतान्नीकृत्य
'सत्त विमागान्' सत्तथा वा 'कर्' इत्वं 'विमज्ज्य' विमागीकृत्य, केनां ?-ठ्यादीनां, एते विमागा एतान्नीकृत्य

१ 'मार्ग' का । २ 'विमज्ज्य' इत्वं का प १ । ३ 'अवाण' का प १ । ४ 'ते' न 'वि' का पा २ ।

कर्त्तव्याः, के च ते ?—'निम्नोन्नतेतरान्' तत्र निम्नं त्वङ्गुलिपररेखा उन्नतमङ्गुलिपर्वाणि इतरत्-करतलं नोन्नतं नापि निम्नं । इदानीं केन शुष्केण प्रदेशेन कः प्रदेशः प्रम्लानो भवति ? केन वा प्रम्लानेन प्रदेशेन कः सार्द्रः प्रदेशो भवतीत्य-
 स्वार्थस्य ज्ञापनार्थमाह—

जाहे य उन्नयाइं उवाणाइं हवंति हत्थस्स । ताहे तलपवाणा लेहा पुण होतऽणुवाणा ॥ ४९२ ॥

यदा उन्नतानि हस्तस्थानानि उद्धानानि भवन्ति तदा हस्ततलं प्रम्लानं-मनाक् शुष्कं भवति रेखास्तु भवन्त्यनुद्धानाः ।
 इदानीं शुष्कहस्तस्थानानामेकैकवृद्ध्या यथा यस्मिन् काले ग्रहणं भवति तथा प्रदर्शयन्नाह—

तरुणित्थि एक्कभागे पवाणे होइ गहण गिम्हासु । हेमंते दोसु भवे तिसु पवाणेसु वासासु ॥४९३॥

तरुण्याः स्त्रिय उन्नतसप्तमैकभागे प्रम्लाने शुष्के सति उष्णकाले गृह्यते भिक्षा यतः स्वोष्मतया कालस्य चोष्णतया यावता कालेन असाबुन्नतप्रदेशः शोषमुपगतस्तावता कालेन इतररेऽपि निम्नप्रदेशाः सार्द्रा अपि अधिताः संजाता अतः कल्पते भिक्षाग्रहणं, हेमन्तकाले तस्या एव तरुण्या द्वयोः सप्तमभागयोः शुष्कयोः सतोर्भिक्षाग्रहणं भवेदिति, तस्या एव तरुण्या वर्षाकाले त्रिषु सप्तमभागेषु शुष्केषु सत्सु भिक्षाग्रहणं भवति ।

एमेव मज्झिमाए आढत्तं दोसु ठायए चउसु । तिसु आढत्तं थेरी य नवरि ठाणेसु पंचसु उ ॥४९४॥

१ निम्नोन्नतेतरे आ पा १-२ । २ लोभं आ पा १-२-पु ।

एवमेव मन्थमायाः स्त्रिया उष्णकाले द्वयोर्भागयोः प्रारब्ध चतुर्थ्यु मागेषु संविष्टे, एतदुक्तं भवति-मन्थमायाः स्त्रिया उष्णकाले द्वयोः सप्तमभागयोः शुष्कयोः सतोर्राण भवति, तथा तस्या एव मन्थमायाः स्त्रिया हेमन्ते काले त्रिषु सप्तममागेषु शुष्केषु सत्सु प्रारब्ध भवति, तस्या एव च मन्थमस्त्रिया वर्षाकाले चतुर्थ्यु सप्तममागेषु शुष्केषु सत्सु मिथ्याग्रहण कर्तव्यं, एवं स्वविराया अपि उष्णकाले त्रिषु मागेषु प्रारब्ध पञ्चसु मागेषु संविष्टे, एतदुक्तं भवति-उष्णकाले स्वविर्यास्त्रिषु सप्तममागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहण भवति, तथा तस्या एव स्वविर्या हेमन्तकाले चतुर्थ्यु सप्तममागेषु शुष्केषु सत्सु मिथ्याग्रहण भवति, तथा तस्या एव स्वविर्या वर्षाकाले पञ्चसु सप्तममागेषु शुष्केषु सत्सु मिथ्याग्रहण कर्तव्यम् ।

एवमेव होइ पुरिसे दुगाइछट्टाण पञ्चत्रसिपसु । अपुम तु तिमागाई सूतममागे अवसिते उ ॥ ४९५ ॥

एवमेव पुल्लस्य द्वयोर्भागयोः प्रारब्ध पटस्थानपर्यवसितेषु मागेषु संविष्टे, एतदुक्तं भवति-तरुणपृष्ठपक्षयोष्णकाले माग द्वये शुष्के सति गुप्तते, तथा तस्यैव तरुणस्य न्नीवकाले त्रिषु मागेषु शुष्केषु सत्सु मिथ्या गुप्तते, तथा तस्यैव तरुणस्य वर्षा काले चतुर्थ्यु मागेषु शुष्केषु सत्सु प्रारब्ध, तथा मन्थमपुल्लस्योष्णकाले त्रिषु मागेषु शुष्केषु सत्सु प्रारब्ध भवति, तस्यैव मन्थमस्य हेमन्तकाले चतुर्थ्यु मागेषु शुष्केषु सत्सु प्रारब्ध, तथा तस्यैव मन्थमस्य वर्षाकाले पञ्चसु मागेषु शुष्केषु सत्सु मिथ्याग्रहण कर्तव्यं, तथा शूद्रपुल्लस्योष्णकाले चतुर्थ्यु मागेषु शुष्केषु सत्सु प्रारब्ध कर्तव्यं तथा तस्यैव शूद्रस्य हेमन्तकाले पञ्चसु मागेषु शुष्केषु सत्सु प्रारब्ध, तस्यैव शूद्रस्य वर्षाकाले पञ्चसु मागेषु शुष्केषु सत्सु मिथ्याग्रहण कर्तव्यम् । नपुपकस्य पुनस्त्रिमागेष्वाऽन्व

सप्तमभागे अवसिते सति संतिष्ठते, एतदुक्तं भवति-सर्वस्मिन् हस्ते शुष्के सति ग्रहणं कर्तव्यं भवति, अत्र चैयं भावना-तरुणनपुंसकस्योष्णकाले त्रिषु भागेषु शुष्केषु भिक्षाग्रहणं कल्पते, तस्यैव तरुणनपुंसकस्य हेमन्तकाले चतुर्षु भागेषु शुष्केषु भिक्षाग्रहणं, तस्यैव च वर्षाकाले पञ्चसु भागेषु शुष्केषु ग्रहणं, मध्यमनपुंसकस्योष्णकाले चतुर्षु भागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहणं, तस्यैव च हेमन्तकाले पञ्चसु भागेषु शुष्केषु ग्रहणं, तस्यैव च वर्षाकाले षट्सु विभागेषु शुष्केषु ग्रहणं, वृद्धनपुंसकस्योष्णकाले पञ्चसु भागेषु शुष्केषु सत्सु भिक्षाग्रहणं, तस्यैव हेमन्तकाले षट्सु भागेषु शुष्केषु भिक्षाग्रहणं, तस्यैव च वृद्धनपुंसकस्य वर्षाकाले सप्तस्वपि सप्तमभागेषु शुष्केषु सत्सु भिक्षाग्रहणं कर्तव्यमिति । एवमेकैकशृङ्खा ग्रहणमुक्तं, पश्चानुपूर्व्यां तु एकैक-भागहान्या भिक्षाग्रहणं वेदितव्यं, तत्रैवं-स्थविरनपुंसकस्य वर्षाकाले सप्तभिरपि हस्त(सप्तम)भागैः शुष्कैर्गृह्यते भिक्षा, तस्यैव च शीतकाले षड्भिर्भागैः शुष्कैर्गृह्यते भिक्षा, तस्यैवोष्णकाले पञ्चभिर्भागैः शुष्कैर्गृह्यते, एवमनया हान्या तावन्नैतव्यं यावत्तरुणी स्त्रीति । उक्तं त्रिधा द्वारं, भावद्वारप्रतिपादनायाह—

दुविहो य होइ भावो लोइयलोउत्तरो समासेणं । एकिको वि य दुविहो पसत्थओ अप्पसत्थो य । ४९६।

द्विविधो भवति भावः-लौकिको लोकोत्तरश्चेति, समासतः पुनरैकैको द्विविधः-प्रशस्तोऽप्रशस्तश्च, लौकिकः प्रशस्तोऽप्रश-स्त्वथ, एवं लोकोत्तरोऽपि । तत्रोदाहरणमुच्यते-एगंमि सन्निवेसे दो भाउया वणिया, ते य परोप्परं विरिका, तत्थ एगो गामे गंतूण करिसणं करेइ, अण्णोवि तहेव, तत्थ एकस्स सुमहिला अण्णस्स दुम्महिला, जा सा दुम्महिला सा गोसे उट्टिया सुहो-

दग्दतपसत्वालगाअद्गकलिहमाईहि मढवी अञ्छइ कम्मारागाईण न किञ्चि बोगक्खेम वहर, क्खेत्तय च करेइ, अण्णस्स य
 वा मा मदिला कम्मारागाईण बोगक्खेम वहर अत्तणो प सक्खं मढवादि करेइ, तस्य वा सा अत्तणो वेव मढये लगा
 अञ्छइ तीण अत्तरेण कालेण परिक्खीण परं, इयरीए वरं वय्यक्खणेण समिद्ध आयं । एव च को साहु वण्णहेउ रूवहेउ वा
 रेमहेउं वा आहारं आहारेइ, नचि आयरिए णचि बालवुट्टुगिलाणदुम्भले य पठियग्गति अत्तणो य गहाय पञ्चच नियत्तइ,
 एव सो मत्तपोत्तयो, बहा सा बुक्का हिरण्ण्णाईण एव इमोवि जो निज्जालामो तस्स बुक्किहिइ, पत्तस्यो इमो को णो वण्णहेउ
 णो रूवहेउ वा रवहेउं वा आहारं आहारेइ, पालाईण दाठ पञ्जा आहारेइ, सो नाणवत्तणत्तरेण आमामी भवति । एवं
 पत्तयेण माथेण आहारेयवो सो पिढो । इदानीमेतदेवार्थेवात्त गाथाभिरुपसंहरथाह—

सज्झलगा दोवणिया गाम गत्तूण करित्तणारमो । एगस्स देहमढणवाउत्तिसिमा भारिया अलसा । ४९७।
 सुहधोवण दत्तवण अद्दगाईण क्ख आत्तास । पुब्बण्हिकरणमत्तण उक्कोत्तर च मज्झण्हे ॥ ४९८ ॥
 तणकट्टुहारगाण न देइ न य दात्तपेत्तवग्गस्स । न य पेत्तणे निउजइ पलाण हिय हाणि गेहस्स ॥ ४९९ ॥
 थिइयस्स पेत्तवग्ग वावारेत्तण पेत्तणे कम्मे । काले देवाहार सय च उवजीवई इड्डी ॥ ५०० ॥

मुग्गमाः नवरं 'धावत्तिया' विट्ठमणसीला ॥ सुत्तवात्तन क्करोति तथा 'क्क'त्ति कत्तयत्तपक्कम् आत्तत्तयक्क पूर्वत्ति क्करो

१ अद्द १ अ. । २ षोडि तिअ अ. पा १ । ३ नमेत्तार्थे अ. पा १. २ । ४ एत्तये व क १ ५. । ५ पुत्तवत्तं अ. । ६ अत्तत्तये अ. ।

त्यात्मन उत्कृष्टतरं च घृतपूर्णादि मध्येऽङ्गे भक्षयत्येकाकिनी । तृणकाष्ठहारकाणां न किञ्चिद्ददाति दासवर्गस्य तथा प्रेष्यो
यः कश्चित्प्रेष्यते तद्दर्गस्य च न किञ्चिद्ददाति, न च 'प्रेषणे कार्ये, नियुक्ते कर्मकरान्, ततश्च भोजनादिना विना 'पलाणा'
नष्टा हृतं च यत्किञ्चिद्दृहे रिक्थमासीत्, एवं हानिजाता गेहस्य, तत्रायं लौकिकोऽप्रशस्तो भावः । इदानीं लौकिकप्रश-
स्तभावप्रतिपादनायाह-द्वितीयस्य या भार्या सा प्रेष्यवर्गं प्रेषणे कार्ये व्यापार्य कर्मणि च त्रिविधे काले च तेषामाहारं
ददाति स्वयं च काले आहारस्युपजीवति ऋद्धिं च उपजीवति । अयं च लौकिकोऽत्र प्रशस्तो भाव उक्तः, इदानीं लोकोत्तरा-
ग्रशस्तभावप्रतिपादनायाह—

वन्नवलरूवहेउं आहारे जो तु लाभि लब्भंते । अतिरेगं न उ गिणहइ पाउग्गगिलाणमाईणं ॥५०१॥
जह सा हिरण्णमाईपरिहीणा होइ दुक्खआभागी । एवं तिगपरिहीणो साहू दुक्खस्स आभागी ॥५०२॥
आयरियगिलाणट्टा गिणहइ न महंति एव जो साहू । नो वन्नरूवहेउं आहारे एस उ पसत्थो ॥५०३॥

वर्णबलरूपहेतुमाहारयति यश्च लाभे क्षीरादौ लभ्यमाने सति प्रायोग्यं ग्लानादीनामतिरिक्तं न गुह्णाति । यथा सा
युहस्था हिरण्यादिपरिहीणा संजाता दुःखभागिनी च जाता एवं साधुरपि त्रिकेण-ज्ञानदर्शनचारित्रलक्षणेन हीनो दुःखस्य

१ 'त्पना चोक्त' आ. पा. १ । २ स्थितमां ल १ । ३ व्यापारयित्वा प्रेषणा कार्ये कर्मणि च विविधे आ. । ४ 'जीवति । अय आ. । ५
माईण परि' आ. पा. १ ।

आमागी भवति । उक्तो लोकोचरोऽप्रसुतः, इदानीं लोकोचरप्रसुतमाषप्रदर्शनायाह-आचार्यादीनामर्याय गृह्णाति, न ममेद योग्य किन्त्वाचार्यादिः, एव यः साधुर्गृह्णाति, श्रेय सुगम । उक्तो लोकोचरः प्रसुतस्तो मावः, उक्त माषद्वारम् ॥

उगमउप्यायण्यंसेणाप् धायाल ह्येति अवरहा । सोऽहेउ समुयाण पद्दुप्यन्ने वच्चप वसर्हि ॥ ५०४ ॥ सुस्रघरदेउले वा असई य उवस्सयस्स वा दारे । ससत्तकट्ठागई सोऽहेउमुवसग्ग पविस्से ॥ ५०५ ॥

एव साधुर्गृह्णोत्सार्धनयणामिद्विषत्वारिद्वदपराधा भवन्ति तैः समुदान मेध 'श्लोषयित्वा' विविच्य ततः 'पद्दुप्यन्ने वच्चप वसर्हि' तन्धे सति मक्कादौ वसति प्रयाति । इदानीं तद्भक्त गुरीत सन्धोषयित्वा वसति प्रविशति, केपु स्थानेषु ? , अत्र आह-गुरीत्वा मक्तमुवाधयामिसुत्तो व्रजन् धून्यगृहे तद्भक्त प्रत्युपेक्ष्य ततो वसति प्रविशति, तदमाये देवङ्गले वा, 'असई य' गृह्णादीनाममाये उपाभयदारे संसक्त प्रसेः कष्टकेर्वा यद्वाप्य तत् श्लोषयित्वा-प्रोन्ध्य संसक्कादिमक्त तत उपाभय प्रविशति । एव वस्य प्रत्युपेक्ष्यमाणस्य क्वाधिसंसक्त भवति ततः किं कसोतीत्यत आह-

ससत्त तत्तोच्चिअ परिट्टुवित्ता पुणो द्व गिण्हे । कारण मत्तय गहिअ पेडिगहे छोटु पविसणया ॥ ५०६ ॥

यदि तत्र संसक्त मक्त पानक वा मधेचतोऽस्मादेव स्थानार्थेतिस्थाप्य पुनरप्यन्यत्रैव गृह्णाति, तथा ग्लानादिकारणेन च मात्रके पद्दुग्रीवमासीत्पवद्गृहे प्रधिप्य प्रविशति, पतस्वस्य साधुभिराखपात यद्दुत ग्लानस्यान्यद्दुग्धमतो निष्कारण

१ "एवञ्चि म. ३ । ३ साधोर्छं क. १-२ । ३ प्रजेत्, इत्यं मा. क ३ । ४ इत्यधिक्य क १ पु. १५ प्रतिस्थाप्य वा ।

मात्रकोपयोगं परिहरन् पतद्ग्रहे प्रक्षिप्य प्रविशति, निष्कारणमात्रकोपयोगे च प्रमादी भवति । एवमसौ परिशुद्धे सति मक्ते प्रविशति उपाश्रयं । अथाशुद्धं भवति ततः परिष्ठाप्य किं करोतीत्यत आह—

गामे य कालभाणे पहुवमाणे ह्वंति भंगट्टा । काले अपट्टुप्पंते नियत्तईं सेसए भयणा ॥ ५०७ ॥

यदा ग्रामः पर्याप्यते कालश्च यदा पर्याप्यते भाजनं च पर्याप्यते एवमस्मिन्नथे पर्याप्यमाणे सति पदत्रयनिष्पन्ना अष्टौ मङ्गका भवन्ति, तेषां च मङ्गकानां मध्ये यस्मिन् मङ्गके कालो न पर्याप्यते तस्मिन्निवर्तत एव, शेषेषु च चतुर्षु मङ्गकेषु 'मजनां' विकल्पनां करोति । इदानीं मजनां दर्शयन्नाह—

अणं च वए गामं अणं भाणं व गिणह सइ काले । पढमे बीए छप्पंचमे य भय सेस य नियत्ते ॥ ५०८ ॥

अन्यं ग्रामं वा व्रजति काले पर्याप्यमाणे, अन्यच्च भाजनं गुह्णाति पर्याप्यमाणे काले सति एवं प्रथमे मङ्गके द्वितीये च षष्ठे पञ्चममङ्गके च 'मजनां' सेवनां करोति काले सति, शेषमङ्गकेषु येषु कालो न पर्याप्यते तेषु 'निवर्तत' न गन्तव्यं भिक्षाया इत्यर्थः । स च पर्याप्यमाणः कालो द्विविधः—जघन्य उत्कृष्टश्च तत्र जघन्यप्रतिपादनायाह—

बोसिट्टुमागयाणं उँवासिअ मत्तए य भूमितिअं । पडिलेहँअणत्थमिए सेसत्थमिए जहन्नो उ ॥ ५०९ ॥

१ करोति सेवना वा करोति आ. । २ अन्य च आ । ३ 'निवर्तन' गन्तं आ. पा. १ । ४ बोसिट्टुं आ, बोसिचमां पु । ५ उब्बसिअ ल. १

१ । ६ लेहियमत्थमणं आ. पा. १ ।

सङ्घां व्युत्सुन्पागतानां मात्रकं च यस्मिन् तोयं गृहीत्वा भवत आसीन्निलेपनार्थं तस्मिन्नुद्गासिते—श्लोयिते सति भूमि-
त्रिके च—कायिकीभूमौ द्वादश स्वर्णिङ्गलानि सङ्घाभूमौ द्वादश स्वर्णिङ्गलानि कालभूमौ त्रीणि स्वर्णिङ्गलानि, एषमस्मिन्
भूमित्रिके प्रत्युपेक्षिते सति यदाऽस्तमनं भवति तस्मिन् प्रवेशे 'सेसरयमिए'चि श्लेषानधि अस्वमिते आदित्ये प्रत्युपेक्षते पदा
अयमिरयभृतो अषयः काल इति । इदानीमुक्तकालप्रतिपादनायाह—

मुचे विचारभूमिं गयागयाण सु जह य ओगाहे । चरमाप् पोरिसीप् उक्कोसो सेस मस्मिमओ ॥५१०॥

मुके सति विचारभूमिं—सङ्घाभूमिं यत्वाऽऽभवतानां यथा 'ओगाहे' आगच्छति चरमा पौष्ठी—चतुर्वर्गः प्रहरः, अथवा
चरमपौष्ठी—पादोनचतुर्वर्गप्रारो यथाऽऽगच्छति अस्यां वेलापामयमुक्तकः कालः, श्लेषस्त्वन्वो मध्यमः काल इति । तेन च
मिथ्यामटिरा विनिर्गम्य प्रविशता वसतौ किं कर्तव्यमथ आह—

पायपमञ्चण धैहिं निसीहि तिसि उकरे पवेसमि । अजलि ठाणविसोही दढग उवहिस्स निक्खेवो ॥

बहिरेव वसतेः पादौ प्रमार्जयति निपीधिकी (नेयेधिकी) त्रितयं करोति, प्रविशन् पुनश्च गुरोः पुरस्तादञ्जलिना
नमस्कारं करोति " नमो स्वमासमभाभ "ति, तथा प्रविष्टव स्थानं विशेषयति यत्र दण्डकस्योपदेशं निक्षेपं करोति ।
इदानीमेतामेव गार्थां माप्यकारो व्याख्यानयथाह—

एवं पडुपन्ने पविसओ उ तिन्रि उं निसीहिया होंति । अग्गद्वारे मज्झे पवेस पाए असागरिए ॥२६२॥ भा०

एवं प्रत्युत्पन्ने-लब्धे सति मक्ते प्रविशतस्त्रित्तो निषीधिका(नैषेधिक्यः) भवन्ति, क ? अग्रद्वारे प्रथमा द्वितीया मध्य-
प्रदेशे वसतेः प्रवेशे च मूलद्वारस्य तृतीयां निषीधिकां(नैषेधिकीं) करोति पादौ च प्रमार्जयति यदि काश्चित्सागारिको न
भवति, अथ तत्र सागारिको भवति ततो वरण्डकाभ्यन्तरे प्रमार्जनं करोति, अथ मध्येऽपि भवति-द्वितीयनिषीधिका (नैषेधिकी)
स्थानेऽपि भवति सागारिकः ततो मध्ये प्रविश्य प्रमार्जयति पादौ, अनेनैव कारणेन पश्चाद्भाष्यकारेण पादप्रमार्जनं व्याख्यातं
येन तदनियतं वर्त्तते, निषीधिकासु (नैषेधिकीषु) कृतास्वपि कारणवशात्संभवतीति । इदानीमञ्जल्यवयवं व्याख्यानयन्नाह—

हत्थुस्सेहो सीसप्पणामणं वाइओ नमोक्कारो । गुरुभायणे पणामो वायाए नमो न उस्सेहो ॥२६३॥ भा०

हस्तस्योत्सेधं नमस्कारार्थं करोति, शीर्षप्रणमनं करोति, वाचा च “ नमो खमासमणानं”ति, इत्येवं नमस्कारं करोति,
अथ तद्गुरु मिश्रामाजनं भवति मात्रकं च गुरु गृहीतमङ्गुलीभिः ततश्चैवं गुरुणि भाजने सति शिरसा प्रणामं करोति वाचा च
नम इत्येवं ब्रूते, न हस्तस्योच्छ्रयं करोति, यतोऽसौ गुरोर्मात्रकस्याधो हस्तो दत्तः संधारणार्थमतोऽक्षणिकस्वतश्च नोच्छ्रयं
करोति । इदानीं स्थानविशोधि व्याख्यानयन्नाह—

१ व आ ल. १-२, पा. २ । २ य सागरिए आ ल १-२ पा १-२ । ३ निषेधिका ल. १-२ । ४ निषेधिका ल. १-२ । ५ मय्यमेऽपि आ. ।
६ ततो आ । ७ तेन च कार° आ पा १, २ । ८ अकृता° आ । ९ हस्तोच्छ्रयं ल १ । १० साधारणा° आ. ।

उर्वरिं धिद्वा य पमब्जिज्जण लट्ठिं ठवेज्ज सट्ठणे । पह उवहिस्सुवरिं मायणवरथाणि भाणेसु ॥२६४॥ (मा)

उपरि-कृत्स्नस्थाने अथस्ताम्-सुव प्रमून्य पुनम स्वस्थाने यष्टिं स्वापयेत्, पुनम 'पट्टक' बोलपट्टकमुपवेक्ष्यरि स्वापयति-सुञ्चति ' माधनवक्त्रापि च' पट्टकानि ' माग्नेषु' पात्रकोपरि स्थापयति ॥

अइ पुण पासवण से हविज्ज तो टग्गह सपच्छाग । वाउ अन्नस्स सचोलपट्टओ काइय निसिरे ॥२६५॥
यदि पुनस्तस्य साधोः 'प्रभवं' क्षयिक्त्वदिर्मवति ततम 'अथग्रह' पट्टग्रह 'सपच्छाग' सपटल 'दाउ' अर्पयित्वा अन्यस्य साधोः पुनम सह बोलपट्टकेन-बोलपट्टकद्वितीया क्षयिक्त्वा ब्युत्सुवति । क्षयिक्त्वा ब्युत्सुन्य कायोत्सर्गं करोति, तत्र च को विधिरित्यत आह-

चउरगुल्लसुहपची उज्जुप धामहसि रयहरण । वोसट्टच्चवेहो काउस्सगग करिज्जाहि ॥ ५१२ ॥

बहुभिरश्लेषानुनोरुपरि बोलपट्ट करोति नामेवापमवृभिरश्लेषैः पादयोमान्तरं बहुश्ल कर्षय, तथा सुसवस्त्रिका तच्छुगे-यधिवहस्तेन गृह्णाति धामहस्तेन च रमोहरण गृह्णाति, पुनरसौ ब्युत्सुटवेहः-प्रलम्बितबाहुस्तपकवेहः सर्पापुप त्रवेऽपि नोत्सारयति कायोत्सर्गं, अथवा ब्युत्सुटवेहो दिव्योपसर्गेष्वपि न कायोत्सर्गमत्र करोति, त्यक्त्वेहोऽधिमलद्वयि क्षमपि नापनयति, स एवविचः कायोत्सर्गं कुर्यात् । इदानीमेनामेव गाथां माण्यकरो व्याख्यानपमाह-

चउरंगुलमप्यत्तं जाणुंगहिट्टा छिवोवरिं नाहिं । उभओ कोप्परधारिअं करिज्ज पढं च पडलं वा २६६ भा०
 पुब्बुद्धिट्ठे ठाणे ठाँउं चउरंगुलंतरं काउं । सुहपोत्ति उज्जुहत्थे वामंसि य पायपुंछणयं ॥ ५१३ ॥

काउस्सगंगंमि ठिओ चिंते समुयाणिए अईयारे । जा निग्गमप्यवेसो तत्थ उ दोसे मणे कुज्जा ॥ ५१४ ॥

चतुर्भिरङ्गुलैरधो जानुनी अप्राप्तश्चोलपट्टको यथा भवति तथा नाभिं चोपरि चतुर्भिरङ्गुलैर्यथा न स्पृशति, उभयतो-
 वाङ्गुर्पराम्यां धृतं करोति 'पट्टकं' चोलपट्टकं पडलं वा उभयङ्गुर्परधृतं करोति, यदा चोलपट्टकः सच्छिद्रो भवति तदा
 पटलं गृह्णाति । पूर्वोद्दिष्टमेव कायोत्सर्गस्थानं तस्मिन् स्थित्वा, तथा पादस्य पादस्य चान्तरं चतुरङ्गुलं कृत्वा मुखव-
 ब्जिकां च दक्षिणहस्ते कृत्वा वामहस्ते च पादपुञ्जकं-रजोहरणं कृत्वा कायोत्सर्गेण तिष्ठति । पुनश्च कायोत्सर्गे च स्थित-
 श्विन्तयेत्, 'साष्टदानिकानतिचारान्' भिक्षातिचारानित्यर्थः, कस्मादारभ्य चिन्तयत्यतिचारान् ?-निर्गमादारभ्य याव-
 त्प्रवेशो वसतौ जातः, अस्मिन्नन्तराले तत्र ये दोषा जातास्तान् 'मनसि करोति' स्थापयति चेतसि ॥

ते उ पडिसेवणाए अणुलोमा होति वियडणाए य । पडिसेववि यडणाए एत्थ उ चउरो भवे भंगा ॥ ५१५ ॥

तांश्चातिचारान् प्रतिसेवनानुलोम्येन-यथैव प्रतिसेवितास्तेनैवानुक्रमेण कदाचिच्चिन्तयति, तथा 'वियडणाए'त्ति विक-
 टना-आलोचना तस्यां चानुलोमानेव चिन्तयति, एतदुक्तं भवति-पढं लहुओ दोसो पडिसेविओ पुणो बड्ढो बड्ढयरो,

१ जाणुद्धिट्ठो पा २ । २ पाय चउं ल. २ । ३ 'त्सर्गेण व्यवस्थितं' आ. ।

चित्ते एवमेव, ततश्च प्रतिसेवनायां अनुकूलम्, आलोचनायामप्यनुकूलमेव, यतः प्रथमं लघुको दोष आलोच्यते पुनर्हर
 तः पुनर्हरणम् इत्येष प्रथमो मङ्गल इति, अन्वो पठिसेवनाय अशुक्लो न तत्र विवरणाए, एतदुक्तं भवति-आसेनिच
 पदम् ननु पुणो लङ्घ्यं पुणो वङ् पुणो वङ्परं, चित्ते एवमेव, ततश्च प्रतिसेवनाया अनुकूलं न त्वाल्लोचनायाः, यतस्तत्र
 प्रथमं लघुतर आलोच्यते पुनर्हरणम् इत्येष द्वितीयो मङ्गलः, अन्वो पठिसेवनाय अशुक्लो आलोचनाय एव
 अनुकूलो, एतदुक्तं भवति-अङ्गनियन्ता पठिसेवना चित्ते एव पुन आलोचनाशुक्लं, एतो तद्व्यो मयो, अन्वेषे तत्र पठि
 सेवनायै अशुक्लो आलोचनायै अशुक्लो, एतदुक्तं भवति-पदम् वङ्गो पठिसेवना पुणो लङ्घ्यो पुणो वङ्गो पुणो
 वङ्गपते, चित्ते एव च तदा संमत्, पदम् वङ्गो पुणो लङ्घ्यो पुणो वङ्गपरो एव अङ्गवियङ्ग चित्तवत्स न पठिसे
 वनाशुक्लो आलोचनाशुक्लो, एत वतस्यो, एतो च वङ्गपयो । इदानीमनुमेवार्थं भाषार्थेनोपसंहरामाह-‘पठिसेववियङ्गनाय
 य इति पर्यपि चतमगा’ (एतत् त चतरो मवे मंगा) इदं व्याख्यातमेवेति । इदानीं साधुदानिह्ननविचारानालोचयति
 यदि व्याख्येपादिरहितो गुरुभवेत्, अथ व्याख्येपो भवति तदा नालोचयति, एतदेवाह-

चित्तवत्तपरानुत्ते पमत्ते मा कयाह आलोच । आहार च करितो नीहार वा जइ करेइ ॥ ५१६ ॥

व्याख्येपो धर्मरूपनादिना स्वाख्यायेन, ‘पराङ्गो’पि पराङ्गुलः परामिमुल इत्यर्थः, प्रमच इति विक्रययति, एवविधे

१ एतं शब्दसमुच्चयं, स्मृतं क. १-२ ।

गुरौ न कदाचिदालोचयेत्, तथाऽऽहारं कुर्वति सति, तथा नीहारं वा यदि करोति ततो नालोचयति । इदानीमेतामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यायन्नब्राह्म-धर्मकथादिना व्याक्षिप्तः कदाचिद् गुरुर्मवति, विकथादिना वा प्रमत्तोऽन्यतोऽभिमुखो वा भवति, भुञ्जतोऽपि वा नालोचनीयं, किं कारणं ? 'अंतर'ति अन्तरायं भवति यावदालोचनां शृणोति, अकारकं वा-शीतलं भवति यावदालोचनां शृणोति । तथा नीहारमपि कुर्वतो नालोचनीयं, किं कारणं ?, यत आशङ्कया साधुजनितया न कायिकादि निर्गच्छति, अथ धारयति ततो मरणं वा भवति । यस्मादेते दोषास्तस्मात्—

अवक्खित्ताउत्तं उवसंतमुवट्ठिअं च नाऊणं । अणुन्नवित्तु मेहावी आलोएज्ज सुसंजए ॥ ५१७ ॥
 कहणाइ अवक्खित्ते कोहाइ अणाउले तदुवउत्ते । संदिसहत्ति अणुन्नं काऊण विदिन्नमालोए ॥ २६८ ॥

धर्मकथादिनाऽव्याक्षिप्ते गुरौ आलोचयेत्, आयुक्तं-उपयोगतत्परं 'उपशान्तं' अनाकुलं गुरुं दृष्ट्वा 'उपस्थितं' उद्यतं च ज्ञात्वा, एवंविधं गुरुमनुज्ञाप्य मेधावी आलोचयेत् 'सुसंयतः' साधुः । इदानीमेतामेव गाथां व्याख्यानयन् भाष्यकृदाह-धर्मकथादिनाऽव्याक्षिप्ते क्रोधादिभिरनाकुले तदुपयुक्ते-भिक्षालोचनोपयुक्ते च 'संदिसहत्ति अणुन्नं काऊण' संदिश्यत आलोचयामीत्येवमनुज्ञां कृत्वा मार्गयित्वेत्यर्थः, 'विदिण्ण'चि आचार्येण विदिन्नायामनुज्ञायां भणत इत्येवंलक्षणायां तत आलोचयेत् । तेन च साधुनाऽऽलोचयता एतानि वर्जनीयानि—

नट्ट षळ भास मूय तह बटुर च वज्जिजा । आलोङ्गञ्ज सुविहिओ हृत्य मत्त च वावार ॥ ५१८ ॥
 करपाय ममुहत्तीसऽच्छिउट्टुमाईहि नद्धिअ नाम । वलण हृत्यसरीरे षळण काए य भावे य ॥ २६९ ॥ भा
 गारत्थियमासाओ य वज्जए मूय बटुर च सर । आलोए वावार ससट्टियरे च करमत्ते ॥ २७० ॥ भा

नृत्यमालोचयति पल्लव नालोचयति अंगानि षळयमालोचयति, तथा 'मासं'ति गृहस्यमाषया नालोचयति, किं
 तदि ?-सयतमापयाऽऽलोचनीयमिति, तथा-सुयारियाओ इत्येषमादि, तथा आलोचयन् मूकेन स्वरेण नालोचयति भिणि
 मिषंत, तथा बटुरेण च स्वरेण-उदैर्नालोचयति एवमिष स्वरे वज्जयेत् । किं पुनरसावालोचयतीत्येतदाह-आलोचयेत् सुवि-
 हितो इत्त्वमुदकस्निग्ध, तथा 'मात्रकं' गृहस्यसत्क कडुच्छुक्रादि-उदकाद्रादि, तथा गृहस्यया क्वम व्यापारं कुर्वत्या मिषा
 य, एषमारीनामद्गानां सविकारं चलन नर्चन नाम, तं च नर्चित कुर्वमालोचयति, षळन इत्त्वस्य अरीरस्य च कुर्वमालोचयति,
 तथा चलन कापस्य इत्येति मोदन तस्कुर्वमालोचयति, तथा माषतमलनमन्यया गृहीतमन्ययाऽऽलोचयति अङ्गवियत् ॥
 आलोचयन् गृहस्वमाषया नालोचयति यदुत "तल्लयणीओ(?)कदाओ मळया लद्धा" इत्येषमादि, किन्तु संयतमापयाऽऽलो

१ 'ममुहि अ । २ 'च्छि' आ । ३ मधमालो आ । ४ कोचयति आ पा. १ । ५ 'मिल्ले अ. । ६ 'ल्लत आह पा १-२ । ७ एतव
 अ. अ. २ पा १ । ८ माषले षळ्य अ १-२ । ९ तथा 'सुमीओ (अपनीओ) क्यओ अ. अ. २ ।

चनीयमिति 'सुयारियाउ' इत्येवमादि, मूकस्वरं मनाक् ढङ्करं च महान्तं स्वरं वर्जयन्नालोचयति, किमालोचयति ?—'व्यापारं' गृहस्थायाः सम्बन्धिनं, तथा 'संसृष्टम्' उदकाद्रादि, इतरं असंसृष्टं, किं तत् ?—करं संसृष्टमसंसृष्टं च उदकेन, तथा 'मात्रकं' गृहस्थसत्कं कुण्डलिकादि उदकसंसृष्टमसंसृष्टं चेति, एतदालोचयेत् ।

एयदोसविमुक्कं गुरुणो गुरुसम्मयस्स वाऽऽलोए । जं जह गहियं तु भवे पढमाए जा भवे चरिमा । ५१९ ।

एभिदोषैर्विमुक्तमन्तरोक्तैर्मैक्षमालोचयेदुरोः समीपे वा यो गुरोः संमतो—बहुमतस्तस्य समीपे आलोचयेत्, कथमालोचनीयं ?, यद्यथा गृहीतं भवेत्—येन क्रमेण यद्गृहीतं प्रथमभिक्षाया आरभ्य यावच्चरमा—पश्चिमा भिक्षा तावदालोचयेदिति । एष तावदुत्सर्गणालोचनाविधिः । यदा पुनरेतानि कारणानि भवन्ति तदा ओघत आलोचयतीत्येतदेवाह—

काले अपहुप्पंते उच्चाओ आवि ओहमालोए । वेला गिलाणस्स व अइच्छई गुरू व उच्चाओ ॥ ५२० ॥

यदा तु पुनः काल एव न पर्याप्यते यावदनेन क्रमेणालोचयति तावदस्तं गच्छत्यादित्यः तदा तस्मिन् काले ओघतः—संक्षेपेणालोचयति, यदि वा श्रान्तः कदाचिद्भवति तदाप्योघत एव आलोचयति, वेला वा ग्लानस्यातिक्रामति यावत्क्रमेणालोचयति अत ओघत आलोचयति, अथवा गुरुः उच्चातो—श्रान्तः कुलादिकार्येण केनचित् तत ओघत आलोचयति एभिः कारणैरिति । का चासावोघालोचना ?—

पुरकम्मपच्छकम्मे अप्यऽसुद्धे य ओहमालोप । तुरियकरणमि ज से न सुज्झई तत्तिअ कहुए ॥५२१॥
 आहुत्तरथे आप्थे सस्येबमोषालोषनयाऽऽलोषयथि-पुरःकर्म पभात्कर्म च धत्तं-नास्ति किञ्चिदित्यर्थः, 'असुद्धे य'
 थि-अट्टद धात्व, अशुद्धमावाकर्मार्थमिषीयते तदल्प-नास्तीति, एवमोषता-संक्षेपेणालोषयेत् । 'तुरियकरणमि'थि त्वरिते
 कार्ये ज्ञाने मति येन तुद्व्यति उक्तेन प्रकारेण तावन्मात्रमेव कथयति, एषा ओषालोषनेति ॥

आलोपत्ता सव सीस सपट्टिगह पमज्जित्ता । उट्टमहे तिरियम्मि य पडिल्लेहे सवओ सव ॥५२२॥
 एवमेव मानसी आलोषना वाचिकी वाऽऽलोचनोक्ता, इवानी कायिकी आलोषना मण्यते-आचार्यस्य मिथा दश्यति,
 एत मनसा वाचा कायेनालोषयित्वा 'मर्ष' निरपक्षेप, तथा सुखवसिक्कया धिरः प्रमूज्य पठद्दह च सपटल प्रमूज्य 'उज्ज'
 पीठी- 'अवो' सुवि 'ठियं'ह' विरम्बीन 'प्रस्युपेधेत' निरूपयेत् 'सर्वता' समन्तात्तस्युष्वपि विस्तु सर्वं नेरन्तर्येण, ततः
 पठद्दह इत्थे कृत्वा मक्कादि गुरोर्दधयतीति कथयति माप्यकृत् । इवानीमेतामेव पापा माप्यकृत् व्योख्यायानयति, अत्र
 गुरोरोपत्ताप्रथममूर्द्धादीनि त्रीणि पदानि व्याख्यानयन्नाह—
 उट्ट पुष्फफलाई तिरिय मज्जारसाणद्धिमाई । खीलगदाठुगआवडणरक्खणट्टा अहो पेहे ॥५२३॥ भा

तथानादौ आत्रामितानां मर्ता पुष्पफलादिपाठमूर्द्धं निरूप्य ततो गुरोरे दधयति, तिर्यक् माञ्जरिश्चटिन्मानालोषया-
 १ तर्हित धात्वे भा १ । २ मसुद्धं उक्तेन कालेन च. १ । ३ वाऽऽलोषे भा । ४ व्याख्यासि क १ । ५ आह एत भा वा १ ।

लोचयति मा भूते आगच्छन्तस्त्वत्पात्रमुत्प्रेर्य पातयिष्यन्ति, आदिशब्दात्काण्डं वा केनचिद्विश्विप्तमायाति अतस्तिर्यग्
 निरूप्यते, तथाऽधो निरूपयति, किमर्थं ! कदाचित्कीलको भवति देरुकाष्टं वा भवति, तत्रापतनम्-आस्खलनं मा भृदिति,
 अतोऽधो निरूप्य ततो भक्तादि दर्शयति । इदानीं 'सीसं सपडिगहं पैमज्जिच'ति व्याख्यानयति—
 ओणमओ पवडिज्जा सिरैओ पाणा सिरं पमज्जेज्जा । एवमेव उग्गहंमिवि मा संकुडणे तसविणासो ॥२७२॥

हस्तस्थे पतद्गहेऽवनमतः शिरसः प्रपतेयुः प्राणिनः कदाचिदतः शिरः प्रथममेव प्रमार्जयेत्, एवमेव पतद्गहे प्रमार्जनं
 कृत्वा प्रदर्शयेद्भक्तादि, किं कारणं ? मा संकुडणे तसविणासो'ति मा भूत्सङ्कोचने सति पटलानां त्रसादिविनाशो भविष्यत्यतः
 प्रमृज्य पतद्गहं भक्तं प्रदर्शयतीति ॥

काउं पडिगहं करयलंमि अद्धं च ओणमित्ताणं । भत्तं वा पाणं वा पडिदंसिज्जा गुरुसगासे ॥२७३॥ भा०

कृत्वा पतद्गहं करतले अर्धं च शरीरस्यावनम्य पुनर्भक्तं वा पानं वा प्रदर्शयेत् गुरुसकाश इति—

ताहे उदुरालोइय भत्तपाण एसणमणेसणाए उ । अट्टुस्सासे अहवा अणुग्गहादीउ झाएज्जा । २७४ । भा०

ततः कदाचिदुरालोचितं भक्तपानं भवति, 'नट्टु वलं चलं' इत्येवमादिना प्रकारेण, तथैषणादोषः कदाचित्त्वक्षमः कृतो
 भवति, अनेषणादोषो वा कश्चिदजानता कृतः, ततश्चैतेषां विशुद्ध्यर्थमष्टौच्छ्वासं-नमस्कारं ध्यायेत्, अथवा 'अनुग्गहादीउ'चि

अपवास्तुप्रहादि स्यायेत्, 'अह मे अमुमाह कुब्जा साह होआमि तारिओ' इत्येवमादि गाथाद्वय (वृक्षवै. अण्य ५
 संदे १ पा ९४-९५) कार्योत्सर्गस्यो विद्वत्सर्वं स्यायेत्, उत्सार्पं च कायोत्सर्गं ततः स्वाध्याय प्रस्थापयेत् । एतदेवाह—
 विणपूण पट्टविचा सञ्ज्ञाय कुणइ तो सुहुत्ताग । पुवमणिया य दोसा परिस्समाई जढा एव ॥५२३॥
 विन्नेन प्रस्थाप्य स्वाध्याय ईहर्षमात्रं करोति, अथपतो मायात्रय पठति, उत्कृष्टतन्मत्तुर्दद्यापि पूर्वोणि अरुमानप्राण
 उन्निपसपमोऽन्वहृत्वेन परावर्षयति, एव च कुर्वता पूर्वमभिता दोषा 'घातुक्खोमे मरब्ब' मित्येवमादयः तथा परिअमादयश्च
 दोषा 'नराभ'स्यका मवन्तीति ॥

दुविहो य सोवि साहू महल्लिउवजीवओ य इयरो य । महल्लिमुवजीवतो अच्छइ जा पिडिया सबे ॥५२४॥
 म च माघुर्दिप्रकारो-मण्डस्युपवीचकः इतरम्-मण्डस्युपवीचकः, तत्र यो मण्डस्युपवीचकः साधुः सोऽटित्वा मिषो
 तावत्प्रतिपाठयति यावत् 'पिण्हताः' एकीभूताः सर्वेऽपि साधवो मवन्ति, पुनश्च स तेः सह सुहो ।
 इयरो वि गुरुसगास गतूण भणइ सदिसह भते ! । पाट्टुणगखवगअतरतवालुहुणाण सेहाण ॥५२५॥

'इतरोऽपि' अमण्डस्युपवीचकः साधुर्गुरुसकथं गत्वा तमेव गुरु मणवि-येदुत हे वाचार्याः ! संदिच्छत-ववत युयभिदं

१ योगविच्छदिव एका स्थापनं सुई का अ २. ५ पा २ । २ सुत्तां का । ३ होरे अ पा १ ओरे अ २ । ४ तत्र ये मण्डस्युपवीचकः
 स एतु अ अ. २ । ५ यथा का. पा १-२ ।

भोजनं प्राधूर्णकक्षपकअतरन्तबालवृद्धशिक्षकैभ्यः साधुभ्य इति । पुनश्च—

दिण्णे गुरुहिं तेसिं सेसं भुंजिज्ज गुरुअणुन्नाए । गुरुणा सांदिट्ठो वा दाउं सेसं तओ भुंजे ॥ ५२६ ॥

एवमुक्तेन सता गुरुणा दत्ते सति तेभ्यः—प्राधूर्णकादिभ्यो यच्छेषं तद् भुञ्जीत गुरुणाऽनुज्ञाते सति, यदिवा गुरुणा 'सन्दिष्टः' उक्त यदुत त्वमेव प्राधूर्णकादिभ्यः प्रयच्छ, एवमसौ साधुर्मणितः सन् दत्त्वा प्राधूर्णकादिभ्यस्ततः शेषं यद् भक्तं तद्भुङ्क्ते । एवं न केवलमसौ प्राधूर्णकादिभ्यो ददाति अन्यानपि साधून्निमन्त्रयति, तत्र यदि ते गृह्णन्ति ततो निर्जरा, अथ न गृह्णन्ति तथाऽपि विशुद्धपरिणामस्य निर्जरेवेति ॥ एतदेवाह—

इच्छिज्ज न इच्छिज्ज व तहविय पयओ निमतंए साहू । परिणामविसुद्धीए अ निजरा होअगहिण्वि । ५२७ ।

इच्छेत् कश्चित्साधुर्नेच्छेद्वा तथापि प्रयत्नेन—सद्भावेन निमन्त्रयेत्साधून्, एवं सद्भावेन निमन्त्रयमाणस्य 'परिणाम-विशुद्ध्या' चित्तैर्मल्यानिर्जरा भवति—कर्मक्षयलक्षणाऽगृहीतेऽपि भक्ते भवतीति । अथावज्ञया निमन्त्रयति ततश्चायं दोषः । भग्नेरवयविदेहे पन्नरसवि कम्मभूमिगा साहू । एक्कमि हीलियंमी सबे ते हीलिया होंति ॥ ५२८ ॥

भग्नेरवयविदेहे पन्नरसवि कम्मभूमिगा साहू । एक्कमि पूइयंमी सबे ते पूइया होंति ॥ ५२९ ॥
अह को पुणाइ नियमो एक्कमि वैमाणियंमि ते सबे । होंति अवमंनििया पूइए य संपूइया सबे ॥ ५३०

१ 'णेवासो 'सन्दिष्ट' ल १-२, 'णैव 'सन्दिष्ट' पु. पा १-२ । २ 'वि हीलियंमि ते आ पा १-२ । १ 'माणिया आ पा १ । ४ पूइयंमि सपू' पा. १ ।

नाण व दसण वा तवो य तह सजमो य साहुगुणा । एके सवेसुवि हीलिपसु ते हीलिया होति ॥५३१॥
 एमेव पूइयमिभि एक्कमिभि पूइया जइगुणा उ । योव वट्टुनिवेसं ईइ नद्धा पूयए मइम ॥ ५३२ ॥
 तम्हा जइ एस गुणो एक्कमिभि पूइयमि ते सवे । मच्च वा पाण वा सवपयत्तेण दायव्व ॥ ५३३ ॥

सुममा ॥ पदा पुनराखरेण निमन्त्रयते तदायं महान् गुणः-सुममा ॥ अत्राह परा-अथ कः पुनरय नियमः ? पदुत
 एकस्मिन्नवमानिते सति सर्व एवापमानिता भवन्ति, तथैकस्मिन् संप्रखिते सर्व एव संप्रविता भवन्ति, न चैकस्मिन् सप्रखिते
 सर्वे संप्रविता भवन्ति, न हि यद्गदये मुक्ते देवदत्तो मुक्तो भवतीति । आचार्य आह-ज्ञान दर्शन च तपस्वया संयमच्च एते
 साधुगुणा वर्धन्ते, एते च गुणा परैकस्मिन् साधौ व्यवस्थिता एव सर्वेष्वपि, एकस्वरूपत्वात्तेषां, यतश्चैवमत एकस्मिन्
 साधो हीलिते-अपमानिते सर्वेषु वा साधुषु हीलितेषु 'ते' ज्ञानादयो गुणा 'हीलिताः' अपमानिता भवन्ति ॥ एवमेकस्मिन्
 प्रखिते प्रविता यतिगुणाः सर्वे भवन्ति, यस्मादेव तस्मात्त्वोक्तमेतन्न चर्कयानादि 'बहुनिवेसं' बह्वायमित्यर्थः निर्बरादेतुरिति,
 तस्मादेवं ज्ञात्वा एतेष्वेत्साधून् मतिमानिति, यतश्चैवमत एवमेव कर्षव्यम् । एतदेवाह-'तन्मे' त्यादि, सुगमा ॥
 वेयावच्च नियय करेह उच्चमगुणे धरिन्ताण । सव किल्ल पडिवाई वेयावच्च अपडिवाई ॥ ५३४ ॥
 पडिमगगस्त मयस्सव नासइ धरणं सुय अगुणणाए । न तु वेयावच्चर्चिय सुहोदय नासए कम्म ॥५३५॥

१ ति मया ५. १. १ बरेह' का ए. १-२. १ 'शामरि क १. ४ एतर का क १. ५ कर्ष क १-२. १

लाभेण जोजयंतो जइणो लाभंतराइयं हणइ । कुणमाणो य समाहिं सबसमाहिं लहइ साहु ॥५३६॥
 भरहो बाहुबलीवि य दसारकुलनंदणो य वसुदेवो । वेयावच्चाहरणा तम्हा पडितप्पह जईणं ॥५३७॥
 होज्ज न व होज्ज लंभो फासुगआहारउवहिमाईणं । लाभो उ निजराए नियमेण अओ उ कायवं ॥५३८॥
 वेयावच्चे अब्भुट्टियस्स सद्धाए काउकामस्स । लाभो चैव तवस्सिस्स अईणिमणसस्स ॥५३९॥

वैयावृत्त्यं 'नियतं' सततं कुरुत, केषाम् ?-उत्तमान् गुणान् धारयतां साधूनां कुरुत । शेषं सुगमम् । किञ्च-'प्रतिमग्न-
 स्य' उन्निष्क्रान्तस्य मृतस्य वा नश्यति चरणं श्रुतमगुणनया न तु वैयावृत्त्यचित्तं-बद्धं शुभोदयं नश्यति कर्म । किञ्च-
 'लाभेन' प्राप्त्या दृतादेः 'योजयन्' दृतादिलाभेन योजयन् कान् ?-यतीन्, लाभान्तरायं कर्म हन्ति । तथा पादप्रक्षालना
 दिना कुर्वन् समाधि 'सर्वसमाधि' मनसः स्वस्थतां वाचो माधुर्यादिकं कायस्य निरुपद्रवताम्, एवं कुर्वन्निरुपमपि सर्व-
 समाधि लभते ॥ सुगमा, नवरं 'पडितप्पह'चि वैयावृत्त्यं कुरुत । किञ्च-भवेद्वा न वा लाभः, केषां ?-प्रासुकानामाहा-
 रोपध्यादीनां तथापि तस्य वैयावृत्त्यर्थमभ्युद्यतस्य साधोर्विशुद्धपरिणामस्य लाभ एव निर्जरायाः, न अवश्यं लाभे एव सति
 निर्जरा भवति, यस्मादेवं तस्मात्कर्त्तव्यं वैयावृत्त्यम् । सुगमा, नवरं वैयावृत्त्ये 'अभ्युत्थितस्य' उद्यतस्य श्रद्धया कर्त्तु-
 कामस्य लाभ एव ॥

१ हरइ ल १ । २ समाही ल १ । ३ लंभो य निजं आ । ४ य होइ का० ल १ । ५ राया अवश्यं, अलामेऽपि सति आ ।

एसा गहणेसणविही काहिया मे धीरपुरिसपन्नत्ता । घासेसणपि इत्तो वोच्छ अप्पक्खरमहत्त्य ॥५४०॥
 सुममा ॥ उक्का ब्रह्मैपिणा साम्प्रवं प्रासेपयोस्यते, तथा चाह—

दधे भावे घासेसणा उ दधमि मच्छआधरण । गलमसुहगभक्खणा गलस्त पुच्छेण घट्टणया ॥ ५४१ ॥
 सा च प्रासेपणा द्विविधा-द्रव्यतो नामतम, तत्र ब्रह्मे मत्स्योवाहरण, त अहा-एगो फिर मच्छबधो गले मसपिठ
 दात्म्य दरे छुह, त च एयो मच्छो नाय, अहा एस गलोपि, सो परिपरेतेण मसं स्वाइत्तम ताहे पराहुवो
 छिप्पोए गलमाहण, मच्छबंधो बाण-एस गहिवोपि, एव तेण सर्वं स्हाय मसं, सो^१ य मच्छबधो स्हाएण मसेण
 अविईए लवो वच्छ । एएय य आहरण वृषिं-वरिअं कम्मियं च, तं एय मच्छबंध ओहयमजसंकम्य स्हायत दहुं
 मच्छो मण-अं पमचो भरन्तो गहिवो बलागाए, ताहे सा ईक्सविता पच्छा गिला, ताहे अह बको तीसे सुहे
 पढामि, एव विसिय तएय पि^२ उच्छालिवो ताहे सुको, अणया समुदे अं गवो तत्य मच्छबधा बलयासुहाइ करेति
 कइएहि, ताहे समुदेलापाभिएनं सुह अह तस्य बकीकए क्खे पविहो, ताहे तस्स क्खगस्स अणुसारेण अतिगवो,
 एव तिप्पि वार बलयासुहावो सुको, आकावो एकवीसं वारा फिदिवो, फिर पुण^३, जाहे बाल छुठ मवति ताहे
 अं भूमिं धिएण अच्छामि, तथा एकंमि छिप्पोदयम्मि इहम्मि अच्छिणा, अम्मेहिं फिदवि न नाय अहा इमो दहो

^१ इस्सपीक्ख-मत्स्ये अ. १. २. छप्पाए भा. पा. २. पु. १. २. ते खे मच्छं भा. पा. १. ४. कियिण भा. पम्बिण्णा अ. २. ५. व. ण. पा. १. १.
^२ परिभे भा. १. ७. मूली भा. पा. १. ८. १. एए इहे छिमा अम्मेहिं भा. पा. १-२. १.

सुक्किहिह, ताहे सो दहो सुको, मंछाणं थले गई णत्थि, ते सवे सुक्कंते पाणिए मया, केई जीवंति, तत्थ कोइ मच्छबंधो
 आगओ, सो हत्थेण गहाय खलाए पोएति, ताहे मए नायं, अहंपि अचिरा विज्जीहामि जाव न विज्जामि ताव उपायं
 चित्तेमि, ताहे तेसि मच्छाणं अंतरालं खलं म्हेण गहिज्जण ठिओ, सो जाणह-एते सवे पोइयल्लया, ततो सो गंतूण अण्णाहि
 दहे घोवइ, तत्थ अहं मच्छुवत्तं करितो चेषुड्डीणो पाणिए पविट्ठो, तं एयारिसं मम सत्तं, तहवि इच्छसि गलेण धित्तुं ?,
 अहो ! ते निछज्जत्तंति ॥ अमुमेवार्थं गाथामिरुपसंहरत्ताह-‘गलमंसुदंगं’ गाहद्धं, गलमांसपिडमक्खणं, शेषं सुगमं ॥

अहं मंसंमि पहीणे ज्ञायंतं मच्छियं भणइ मच्छो । किं ज्ञायसि तं एवं ! सुण ताव जहा अहिरिओऽसि ॥ ५४२
 चरियं व कप्पियं वा आहरणं दुविहमेव नायवं । अत्थस्स साहणत्था इंधणमिव ओयणट्ठाए ॥ ५४३ ॥
 तिबलागमुद्धुम्मुक्को तिखुत्तो वलयासुहे । तिसत्तखुत्तो जालेण सइं छिन्नोदए दहे ॥ ५४४ ॥
 एयारिसं ममं सत्तं, सबं घट्टिअघट्टणं । इच्छसि गलेण धित्तुं, अहो ते अहिरियया ॥ ५४५ ॥
 अह होइ भावघासेसणा उ अप्पाणमप्पणा चव । साहू भुंजितकामो अणुसासइ निज्जरट्ठाए ॥ ५४६ ॥
 बायालीसेसणसंकडंमि गहणंमि जीव ! नहु छलिओ । इण्हि जह न छलिज्जसि भुंजंतो रागदोसेहिं । ५४७ ॥

१ मच्छाणं थले आ पा १-२ । २ कइवि आ पा. १-२ । ३ ढसिउ सुहेग ठिओ आ. पा. १-२ । ४ मुहा सुको आ ल २ पा. १ । ५ सयं आ. पा. १ ।

जह अबमगणलेवा सगढक्खवणाण जुत्तिको होँति । इय सजमभरवहणट्टयाए साहूण आहारो ॥५४८॥

सुगमाः, तिस्रो वारा मलाकाया मुखेनो मुकः-ऊर्ध्वं शिष्टः त्रिकृत्यो 'बलयासुखे' कटात्मके आषर्षवद्रुषिते, तथा त्रयाः सप्तका बालास्रभ्युतः 'संकुट्ट' एफकार्यं छिन्नोदके द्रवे छुटितः ॥ एवमिष मम मस्य स्रुत मां तथा 'धटितवहुन' धेटिगानि-संभदानि पनुनानि-बालाशीनि बलनानि यस्य सोऽह धटितवहुनः, तमेवमिष इच्छसि मलेन प्रहीतु ? , बहो ते निर्लभता ॥ उक्ता द्रव्यप्राप्तेषणा पतोऽसौ प्राप्तं क्वर्षन्न क्वचिच्छिन्न इति । इदानीं भावप्राप्तेषणां प्रतिपादयन्नाह-अथ मभति मातृप्राप्तेषणा, कथं ? , यदाऽऽस्मान्मातृमेव साधुजुष्टास्ति, क्वा पुनः ? -'मोक्कुकामः' मोक्कुममिलपन्, निर्धरार्यं न तु वर्षापियम् । किं पुनरसौ धिन्त्यन्नास्मानमनुशास्तीत्यत आह-द्विषत्वारिद्धयेपन्नादोयोः संकटं-दुष्प्रवेशं यद्गहनं गह्वरं तस्मिन् दे वीव ! न त्व छलितः, श्रेयं सुगम, पन्ना न व्यस्यसे तथा कर्षव्यं । यथाऽस्यङ्गलेपा यथासङ्गयेन द्रुकटास्रस्य प्रगानां च युक्तितो मयन्ति, एतदुक्तं मयति-यथाऽस्यङ्गः स्रुकटाथे युस्य वीयते न धातिवहुनं धातिस्त्वोको मारवहनाथं, तथा प्रगानां च लेपो युस्य वीयते नातिवहुनतिस्त्वोफः, एव संपममरवहनाथं साधुनामाहारः ॥

उवजीविअणुवजीवी मडलिं पुळववन्निको साहू । मडलिअसमुद्धिसगाण ताण इणमो विहिं बुच्छ ॥५४९॥

एत मण्डलरूपबीवी अनुपबीवी च पूर्वमेव द्विविधो व्यावर्णितः साधुरेफः, इदानीं वहुनां मण्डल्यामसहस्रिकाणां यो

१ अकारो एव चिते कट. । २ उक्कव कट. । ३ 'एफकार्यो' का । ४ 'धटित' का । ५ 'सहिं' का । ६ 'वहा' कट. एव २ ।

विधिर्भवति तं वक्ष्ये ॥ ते च कथं मण्डल्यामसमुद्देशका भवन्ति ?, अत आह—

आगाढजोगवाही निज्जूढत्तट्टिआ व पाहुणगा । सेहा सपायछित्ता बाला बुड्ढेवमाईया ॥ ५५० ॥

आगाढयोगो-गणियोगः तत्स्था ये ते मण्डलीं नोपजीवन्ति, 'निज्जूढ'त्ति अमनोद्वाः कारणान्तरेण विष्ठन्ति ते पृथग् भुञ्जते, तथाऽऽत्तमार्थिकाश्च पृथग् भुञ्जते प्राघूर्णिकाश्च, यतस्तेषां प्रथममेव प्रायोग्यं पर्याप्त्या दीयते, ततस्तेऽप्येकाकिनो भवन्ति, शिक्षका अपि सागारिकत्वात् पृथग् भोज्यन्ते, सप्रायश्चित्ताश्च पृथग् भोज्यन्ते, यतस्तेषां शवलं चारित्रं, शवलचारित्रैः सह न भुज्यते, बालवृद्धा अप्यसहिष्णुत्वात्प्रथममेव भुञ्जतेऽतस्तेऽप्येकाकिन इति, एवमाद्या मण्डल्यामसमुद्देशका भवन्ति, आदिग्रहणात्कुष्ठव्याध्याद्युपद्रुता इति ॥ ते च भुञ्जानाः सन्त आलोके भुञ्जते, स चालोको द्विविधो भवतीत्येतदेवाह—
दुविहो खलु आलोको दवे भावे य दवि' दीवाई । सत्तविहो पुण भावे औलोगो तं परिकहेऽहं ॥ ५५१ ॥

द्विविध आलोको-द्रव्यालोको भावालोकश्च, तत्र द्रव्यालोकः प्रदीपादिः, भावविषयः पुनरालोकः सप्तविधः, तं च कथया म्यहं, तत्र भावालोकस्येयं व्युत्पत्तिः-आलोक्यते इत्यालोकः-स्थानदिगादिनिरूपणमित्यर्थः । तं च सप्तविधमपि प्रतिपादयन्नाह—
ठाणदिसिआसणधा भायणपक्खेवणे य गुरुभावे । सत्तविहो आलोको सयावि जयणा सुविहियाणं ॥

तैश्चामण्डलिसमुद्देशकैर्निक्रमप्रवेशवर्जिते स्थाने भोक्तव्यं, तथा कस्यां दिशि आचार्यस्योपवेष्टव्यमित्येतद्वक्ष्यति, तथा

वतः कदाचित्सायुः 'मत्सिद्धम्' अतिप्रचुरं मद्ययेभिः बद्धः सन्, स च सव्याबंघरीरः कदाचिद्वा गुरोरदर्शनपथे' सुञ्जानो
 उकारक-अपप्यमपि सुञ्जीयाभिदुष्टः सन्, कदाचिद्वा मिथामटताज्जेन स्निग्धद्रव्यं लब्ध मयेव तथानालोन्पैव मद्ययेव
 एकान्ते मा भून्मोमाषार्यो निषारयिष्यति । मठः

एएसि जाणणट्टा गुरुआलोप तओउ मुजिज्जा । नाणाइसधणट्टा न वन्नयलरूत्रविसयट्टा । २८० । (मा०)
 'एतेषां' प्रचुरमधितादीनां दोषाणां ज्ञानार्थं गुरोः 'आलोके' षड्दुर्दर्शनपथे सुञ्जीत येन गुरुः समीपस्य सुञ्जान इद्वा
 प्रचुरं मद्ययन्त निषारयति, तथाऽकारक मद्ययन्त निषारयति, तथा अणालोइय चोरिअं स्वायत निषारयति, मा भूद्वारयेऽ-
 पाटवमनिता दोषाः स्युः । इदानीं माधेचि व्याख्यायते--'आभाइ'चि ज्ञानादिर्माधः ज्ञानं दर्शन चारित्रं च, एतज्जानादिमाध
 त्रयमसुन्यमाने दुट्यति-ष्णुच्छियते, अथ एतेषां ज्ञानादीनां दुट्यतां 'स-यानार्थे' अविच्छिन्नप्रवाहार्थं सुन्यते, न वर्णार्थं सुन्यते,
 न वर्णो मम गौत्वं स्यादित्येवमर्थ, तथा बल मम भूयाद् इत्येवमर्थमपि न सुन्यते, रूपं मम भूयाद् इत्युच्यया क्षीणगण्ड
 पार्थः सन् मासोपचयेन पूरितगण्डपार्थो रूपवान् मविष्यामीति नैवमर्थं सुद्धे, नापि 'विषयार्थे' मैयुनायासेवनार्थं सुद्धे ।
 सो आलोइयमोई जो एए जुजए पए सव्वे । गविसणगहणग्घासेसणाइ तिविहाइवि विसुद्ध । ५५३ ।

'मा' मायुगुरोरालोचित सुद्धे य एतानि पदान्यनन्तरोदितानि 'युनक्ति' प्रयुद्धे करोति स्वानादीनि, स च गवेपणेपण
 १ विच्छेदः वा. २ । १ एएते वा. । १ विच्छेदक वा । ४ एत विच्छेदः वा पा. १ । ५ 'आभावा' वा । ६ गीत्वं वा ।
 ७ धीमेराणगण्ड वा. ।

या ग्रहणैषणया ग्रासैषणया, अनया त्रिविधाऽप्येषणया विशुद्धं शुद्धं य एतानि पदानि प्रयुक्तं इति ।

एवं एगस्स विही भोत्तव्वे वन्निओ समासेणं । एमेव अणेयाणवि जं नाणत्तं त्तमहं वोच्छं ॥ ५५४ ॥
एवमेकस्य साधोर्भोक्तव्ये विधिर्वर्णितः 'समासेन' संक्षेपेण, एवमेवानेकेषामपि साधूनां भोजने विधिः, यत्तु पुनर्नाना-
त्वं भवति तदहं वक्ष्ये । आह—किं पुनः कारणं मण्डली क्रियते ?, उच्यते—

अतरंतवालुवुद्धा सेहाएसा गुरू असहुवग्गो । साधारणोगगहाऽलच्छिकारणा मंडली होइ ॥ ५५५ ॥

अतरन्त इति ग्लानस्तत्कारणात्—तन्निमित्तं मण्डली भवति, यतस्तस्य ग्लानस्य यद्येकः साधुर्वैयावृश्यं करोति ततस्तस्य
तत्रैवाशुणिकस्य सूत्रार्थहानिर्भवति, मण्डलीमध्ये तु कश्चित्किञ्चित्करोति, अत एतदर्थं मण्डली क्रियते येन बहवः प्रति-
जागरका भवन्तीति । बालोऽपि भिक्षामटितुमसमर्थः, स च बहूनां मध्ये सुखेनैव कथं तु नाम वर्त्तेत ?, अतो मण्डली भवति ।
बुद्धोऽप्येवमेव । सेहः—शैक्षकः स चैकः सन् भिक्षाविशुद्धिं न जानाति ततस्तस्यानीय दीयते, आएसो—प्राधूर्णकस्तस्य
चागतस्य सर्व एवोपकुर्वन्ति, स चोपकारः सर्वैरेव मिलितैः कर्तुं शक्यते न त्वेकेन, गुरोश्च सर्वैरेवोपकर्तुं शक्यते न त्वेकेन
सूत्रार्थपरिहानेः, तथा 'असहुवग्गो'त्ति असमर्थो राजपुत्रादिः स च भिक्षामटितुं सुकुमारत्वान्न शक्नोति ततश्च सर्व एव मिलिता
उपकुर्वन्ति, तस्मात् 'साधारणोगगहा' साधारणोपग्रहश्च साधारणोपग्रहस्तस्मात् साधारणोपग्रहात् कारणान्मण्डली

१ तयं वोच्छं आ पा. १ पु. १ २-यो मेदो यदतिरिक्तं तदहं आ पा १ २. पु. १ ३ °रन्त—अतिग्लानं आ ४ °वन्धे आ । ५ एतदर्थं आ. ।

कर्षण्या, अथवा मण्डलीविश्लेषणमेतत्, उपगुह्यतीत्युपग्रहो-मत्कादिः स साधारणः-सुष्यो यस्यां सा साधारणोपग्रहा मण्डली भवति । 'असद्विकारणा मण्डली होई' इति कदाचित्कश्चित्साधुरलम्बिमान् भवति तत्रैव तेऽन्वे साधवस्तस्मै आनीय प्रयच्छन्ति, अत्र एतत्कारणान्मण्डली भवति । इदानीं भिक्षागतानां साधूनां यो वसतिरक्षपाल आस्ते तेन किं कर्तव्यमित्यत्र आह—
नाउ नियदृणकाल वसहीपालो य भायणुग्गाहे । परिसठियच्छदवगिणहट्टया गच्छमासज्ज ॥ ५५६ ॥

शस्वा भिक्षागतानां निवर्षनकाल वसतिपालो 'माभन' नन्दीपात्र तत्प्रत्युपेक्ष्योद्गाहयति-सङ्घटितेनास्व इत्यर्थः, क्रिमर्षः, परिसंस्थिताच्छत्रवप्रणार्थम्, एतदुक्तं भवति-तत्रानीय साधवः पानकं प्रक्षिपन्ति, पुनश्च तत्र परिसंस्थित-स्वच्छीभूत सप्तस्मादन्यत्र पात्रकं क्रियते येन तत्स्वच्छमाधार्यादीनां प्रायोग्यं भवति, पात्रकादिप्रक्षालनं च क्रियते । 'गच्छमामत्त'पि 'गच्छमाधिरप' गच्छस्य प्रमाणं शारवा पात्रकमुद्गाहयन्ति, एतदुक्तं भवति-यदि महान् गच्छस्ततः पानकगलनार्थं महत्प्रमाण पात्रकमुद्गाहयति, तथा द्वे श्रीभि बत्वारि पञ्चादीनि यावत् । असई य नियद्वेसु एक चउरगुल्लुणमाणेसु । पक्खिविय पडिग्गहग तस्यऽच्छद्व ह्यु गालिज्जा ॥ ५५७ ॥

अथ तत्र रक्षपालः समयो नास्ति यः पात्रकमुद्गाहयति, अथवा 'असई य'पि यदि नन्दीपात्र नास्ति, पत्रोदक्रमानीय स्वच्छीकरणार्थं क्रियते ततोऽस्ति तस्मिन् नन्दीपात्रे तदेक पत्रद्वयं प्रक्षिप्य, कः?, अत्र आह-चउरगुल्लुणमाणेसु' चउरगु-

१ 'पाम्भलेन हि' वा । २ 'स्मिन्नेतु' वा ।

लैरूनानि यानि भाजनानि तेषु प्रक्षिप्य पतद्ग्रहं पुनस्तस्मिन् क्षणीभूते अच्छं द्रवं गालयेत्, अत्र चायं नियमो द्रष्टव्यः यदुत-भिक्षां तावत्साधवः पर्यटन्ति यावत्पात्रकं चतुर्भिरङ्गुलैरूनमास्त इति । आह-किं पुनः कारणं तद्भवगलनं क्रियते ? , आयरियअभावियपाणगट्टया पायपोसधुवणट्टा। होइ य सुहं विवेगो सुह आयमणं च सागरिए ॥५५८॥

आचार्यपानार्थं अभावितसेहादिपानार्थं च गलनं क्रियते । तथा पादधावनार्थं 'पोस'ति अधिष्ठानं तस्य प्रक्षालनार्थं, तथा भवति च सुखेन विवेकः-त्यागोऽतिरिक्तस्य सेतः, तथा सुखेन वाऽऽचमनं सागारिकस्याग्रतः क्रियते, एवमर्थं गलनं क्रियत इति । कियन्ति पुनः पात्रकाणि गलितद्रवस्य अत्रियन्ते ? इत्यत आह—

एकं व दो व तिननि व पाए गच्छप्पमाणमासज्ज । अच्छद्वस्स भरिज्जा कसट्टवीए विगिंचिज्जा ॥५५९॥

एकं द्वे त्रीणि वा पात्रकाणि अत्रियन्ते, गच्छप्रमाणं ज्ञात्वा चतुःप्रभृतीन्यपि अत्रियन्ते स्वच्छद्रवस्य, तत्र च गलिते सति कसट्टु-कचवरं बीजानि च-गोधूमादीनि 'विगिञ्चेत्' परित्यजेत्, एवं तावत्पतद्ग्रहकर्णेनापि उदकमपवृश्य पानकगलनं क्रियते । अर्थं पुनस्तत्र कीटिकामर्कोटकादयः प्लवमाना दृश्यन्ते ततस्तत्र गौलने को विधिः ? इत्यत आह—

मुइंगाईमक्कोडएहिं संसत्तगं च नाऊणं । गालिज्ज छब्बएणं सउणीघरणेण व दवं तु ॥ ५६० ॥

मुइंगा-कीटिका मर्कोटकाश्च तैः संसक्तं ज्ञात्वा गालयेत् 'छब्बएणं' वंशपिटकेन शकुनिगृहकेण वा गालयेत् तद् द्रवं ॥

१ तस्य पानकस्य, तथा आ पा १-२ । २ गलिते आ. । ३ गृहेण ल. १-२ ।

इय आलोइयपट्टविअगालिप् मढलीप् सट्टाणे । सज्झायमगल कुणइ जाव सधे पढिनियत्ता ॥ ५६१ ॥
 'इय'सि पूर्वोक्तविधिना आलोचिते सति प्रस्थापिते स्वाध्याये गालिते च पानके पुनश्च मण्डलयां स्वस्थाने उपविश्य
 स्वाध्यायमङ्गल करोति-स्वाध्याय एव मङ्गलं स्वाध्यायमङ्गलं तार्थत्करोति पावत् सर्वे साधवः प्रतिनिष्टुषा मवन्ति । एव
 पत्रि महिष्मवस्तवो षौमपयेन सुञ्जते, मयाज्जसहिष्णवस्तत्र केधिमवन्ति ततः को विधिरित्यत आह—
 कौले पुरित्से आसज्ज मत्तप् पक्खिवित्तु तो पढमा । अहवावि पढिगहग सुयति गच्छ समासज्ज ॥ ५६२ ॥

स चासहिष्णुर्ग्रीष्मकालापङ्गीकृत्य मवति, स एव वा पुर्याः कदाचित् पुष्ट्यालुर्मवति, तमाभिस्य मात्रके प्रक्षिप्य मत्त
 प्रपमालिका वाषीयते, नप महवो पुष्ट्यालवस्ततः पतद्भरकं मुञ्चति तेभ्यो भेषणार्थं, गच्छ 'समासल'सि गच्छमत्स्यं बभुं
 वा श्लात्वा तदनुरूप पतद्भरं मुञ्चतीति । पुनश्च मिलितेषु साधुषु मण्डलीस्वविरः प्रविशति, किं कृत्सेत्यत आह—
 चित्त धालार्इण गहाय आपुच्छित्तण आयरिम । जमलजणणीसरिच्छो निवेसई मढलीयेरो ॥ ५६३ ॥

सिध बाळादीनां गृहीत्वा वृद्धाऽऽचार्यं मण्डलीस्वविरः प्रविशति, किं विधिः ? इत्यत आह—जमलजणणीसरिच्छो
 'निवेसई' उपविशति मण्डलीस्वविर इति । स च मण्डलीस्वविरो गीतार्थो रत्नाधिकोऽस्तुष्वक्रम मवति । अनेन च पद-
 त्रयेणाद्यौ मद्वाः सूचिता मवन्ति, तत्र तेषां मत्से ये श्रुत्वा बहुदाय तान् प्रवर्द्धयन्नाह—

१ कच्छोति अ. स १ पा २ उ । २ कच्छुतिरे व आस अ उ । ३ एत एव वा । ४ सुञ्जते अ. १ । ५ रत्नार्थे वा ।

जइ लुद्धो राइणिओ अंहव अलुद्धोवि जोवि गीयत्थो । ओमोवि हु गीयत्थो मंडलिराइणि उ अलुद्धो उ ॥

यद्यसौ मण्डलीस्थविरो लुब्धो रत्नाधिकश्च ततस्तिष्ठति-न परिविशति, अनेन च लुब्धपदेन द्वितीयचतुर्थषष्ठाष्टमा मङ्गका अशुद्धाः प्रदर्शिता भवन्ति । 'अलुद्धोवि जोवि गीयत्थो ओमोवि हु'त्ति अलुब्धोऽपि यदि गीतार्थं ओमः-लघुपर्यायः स मण्डल्यां परिविशति, अनेन च ग्रन्थेन तृतीयमङ्गकः कथितो भवति, अयं च प्रथममङ्गकाभावे भवति । अत्र च मङ्गके गीतार्थपदग्रहणेन यत्र मङ्गकेऽगीतार्थपदं स सर्वो दुष्टो ज्ञातव्यः । 'गीयत्थो मंडलिराइणिउ अलुद्धो'त्ति यस्तु पुनर्गीतार्थो रत्नाधिकोऽलुब्धश्च स मण्डल्यां परिविशति, अनेन च ग्रन्थेन प्रथमो मङ्गकः शुद्धः प्रदर्शितो भवति, सर्वथा यत्र यत्र लुब्धपदमगीतार्थपदं च सै स परिहार्यः, ओमराइणियपदं च यद्यगीतार्थः लुब्धपदं च न भवति ततोऽपवादे शुद्धं भवति, प्रथमं तु शुद्धमेव ॥ इदानीं ते मिलिताः सन्त आलोके छुञ्जन्ते, स च आलोको द्विविधो द्रव्यतो भावतश्च, तत्र द्रव्यतः प्रदीपादिः, भावतः सप्तप्रकारस्तं दर्शयन्नाह—

ठाणादिसिपगासणया भायणपक्खेवणा य भावगुरू । सो चैव य आलोगो नाणत्तं तद्विसा ठाणे ॥ ५६ ५ ॥

स्थानं वक्तव्यं उपविशने दिग् वक्तव्या प्रकाशमुखे माजने भोक्तव्यं, भोजनक्रमो वक्ष्यमाणः, प्रक्षेपणं च वदने वक्तव्यं, भावालोको वक्तव्यः गुरुर्वक्तव्यः, स एवालोको पूर्वोक्तः, नानात्वं त्वत्र यदि परं दिशः स्थानस्य च, अत्र दिक्पद-

१ होइ आ. पा. १ । २ लुद्धो व होज्ज ल १-२ । ३ इणि अलुद्धो आ पा. २ । ४ प्रविशति आ । ५ ल्यामुपविशति, आ. पा. १ । ६ स परिं आ. ल १. २ ।

मन्यया वक्ष्यति स्थान च । इदानीं माष्यकारः स्थाननानात्वं दर्शयति, तत्र स्थानव्याख्यानायाह—

निक्रमपवेस मोक्षु पठमसमुद्दिस्तगाण ठायति । सञ्ज्ञार्येप्परिहाणी भावात्सश्लेषमार्द्व्या ॥२८१॥ (भा०)
 प्रथमसमुद्दिष्टानां ग्ठानादीनां निर्गमप्रवेशौ सुक्त्वा उपबिभ्रन्ति, किमर्थं !, तत्र यदि ते मार्गं कृत्वा मण्डस्यार्था विद्यन्ति
 ततः पूर्वसुक्त्वात् स्वाग्यायपरिहाभिर्मन्वति तथा 'भावात्सश्लेष' सम्बन्धादिवेषमघारणासहिष्णोः पीढा मन्वति । एषमावयोऽ-
 न्येऽपि दोषाः ॥ दिग्द्वारप्रतिषादनायाह—

पुवमुहो राइणिओ एक्को य गुरुस्त अभिमुहो ठाइ । गिणहइ व पणामेइ व अभिमुहो इहरहाऽवझा ॥२८२॥

पूर्वाभिमुखो रत्नाधिक उपबिभ्रति मण्डरया, तस्यां च मण्डरयामेकः साधुगुरोरभिमुख उपबिभ्रति, किमर्थं !, क्वाचि-
 त्किञ्चिद्गुरोरितिक मन्वति तद्गुहायि वातव्य वा किञ्चिद्भवति तद्वाति मण्डलीस्पथिरेणार्पित, एतदर्थमभिमुख उपबिभ्रति,
 इतरया-पद्यभिमुखो नोपबिभ्रति ततोऽत्रहा-परिमवः कृतो मन्वति, पृथ्यायि दक्षोपबिभ्रेतोऽत्रहादिकृता दोषा मन्वन्ति ॥

यस्त पुनः षपकोऽर्द्धमासादिना मवेदतिभ्रान्तो वा प्राचूर्णकादिः स बहिर्मण्डवयास्त्विष्टि प्रथमसमुद्दिष्टो वा सागारियरक्खणट्टाय ॥५६६॥
 धीघ्नतरेण येन सुक्क स सागारिकरधमार्थं पहिस्तावन्मण्डरयास्त्विष्टि ॥

१ 'भमाह-भा । २ ए परिहाणी वा पा १-५- । ३ पूर्वोप्यनां वा । ४ एषमर्थ' वा. पा. १-२- । ५ 'एति वयोऽत्र' वा ।

एकिकस्स य पासंमि मह्ठयं तत्थ खेलमुग्गाले । कण्टट्टिए व छुब्भइ सा लेवकडा भवे वसही ॥५६७॥

तत्र च साधूनां भुञ्जानानामैकैकस्य साधोः पार्श्वे मह्लकं भवति, तत्र खेलः श्लेष्म उद्गालयेत्-तस्मिन् मह्लके श्लेष्म-निष्ठीवनं कुर्वन्ति, तथा तत्र भुञ्जतः कदाचित्कण्टको भवेत् स तत्र क्षिप्यते, अस्थिखण्डं वा भवेत् तच्च क्षिप्यते, अथ तु भुवि क्षिप्यतेऽस्थिकण्टकादि ततो वसतिर्लेपकृता-अनायुक्ता भवति, अतस्तत्परिहारार्थं मह्लकेषु क्षिप्यते । तथाऽमुमपरं भुञ्जानानां विधिं प्रतिपादयन्नाह—

मण्डलिभायणभोयण गहणं सोहीय कारणुवरित्ते । भोयणविही उ एसो भणिओ तेल्हुक्कदंसीहिं ॥५६८॥

मण्डली यथा रत्नाधिकतया कर्त्तव्या, भाजनानि च पूर्वं अहाकडाहं भुञ्जन्ति, भोजनं च स्निग्धमधुरं पूर्वं भोक्तव्यं, ग्रहणं च पात्रकात् कुक्कुब्धण्डकमात्रं कवलैर्ग्रहणं कर्त्तव्यं, तथा ग्रहणस्यैव शुद्धिर्वक्तव्या, अथवा शुद्धिर्भुञ्जतो यथा भवति तथा वक्तव्यं, कारणे भोक्तव्यं, तथा 'उवरिए' ति अतिरिक्ते विधिर्वक्तव्यः । अयं भोजनविधिः सुगमः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्यावयव्याचिख्यासयाऽऽह—

मंडलि अहराइणिआ सामायारीय एस जा भणिआ । पुवं तु अहाकडगा मुच्चंति तओ कमेणियरे ॥२८३॥

मण्डली कथमुपविशति ?, अत आह-यथा रत्नाधिकतया सामाचारी चात्र कार्या, एषा या भणिता-उक्ता कतमा ?,

१ °ष्टक्रेऽस्थिखण्डं वा भवति स तत्र क्षिप्यते आ । २ °लं गृह्णाति, आ पा १-२ । ३ 'योक्ता' भणिता, कतमा ?, आ. पा. १-२ ।

‘ठाणदिगिपगासप्यया” इत्येवमादिका साऽत्रापि तथैव द्रष्टव्या । उक्त मण्डलीद्वारम्, इदानीं माचनद्वारप्रतिपादनायाह-
 ‘पुष उ अशाकडगा’ ‘पूर्व’ प्रथम ‘यथाकृतानि’ प्रतिकर्मरहितानि लक्ष्यानि पानि तानि समुद्देशनार्थं सुष्यन्ते, एतदुक्तं मन्वति-
 प्रथमप्रतिकर्मां प्रतिग्रहको भ्राम्यते, तदा क्रमेण ‘इतरे’ अन्त्यपरिकर्मबहुपरिकर्माणि एव सुष्यन्ते । ‘मायण’चि गय,
 इदानीं ‘मोयण’ चि व्याख्यायते—

निद्धमहुराणि पुष पित्ताईपसमणट्टया सुजे । बुद्धिवलववृणट्टा दुक्ख खु विक्किचिउ निद्ध ॥२८४॥ (भा)

प्रथमार्द्धं सुगमं । किमर्थं स्निग्धमयुराणि पूर्वं महस्यन्ते !, पतो बुद्धेर्बलस्य च वर्द्धनं मन्वति, तथा चाह—“ द्युतेन
 बर्द्धते मेघा” इत्यादि, बलवर्द्धनं च प्रसिद्धमेव, बलेन च वर्द्धितेन वैषाहस्यादि कर्षुं शक्यते, दुःखं च परिस्थापयितुं स्निग्ध-
 घृतादि मन्वति पतोऽस्यसो मन्वतीति ॥

अहं होज्ज निद्धमहुराणि अप्पपरिकम्मसपरिकम्ममेहिं । मोत्तूण निद्धमहुरे फुसिअ करे सुचऽहागडप् २८५

अथ भवेयुः स्निग्धानि मयुराणि च द्रव्याणि अन्त्यपरिकर्मसु बहुपरिकर्मवन्तितेषु च पात्रकेषु ततः को विधिरित्यत
 आह—तान्येव सुप्ता स्निग्धमयुराणि द्रेव्याणि ततः करान् प्रोच्छ्रयति प्रोच्छ्रयित्वा च करान् ‘सुचऽशाकडप’चि यथा-
 कृतानि-अपरिकर्माणि पात्रकाणि समुद्देशनार्थं सुष्यन्ते । ‘मोयण’चि गय, इदानीं ग्रहणद्वारप्रतिपादनायाह—

१ च तुं का. पा. १-३ । १ इत्थेन का । २ मरेत् का. पा. पु. २ । ४ ततस्ताम्ये च का. १-२ । ५ तदा का. ।

कुक्कुडिअंडगमित्तं अहवा खुडुगलंबणासिस्स । लंबणतुल्ले गिणहइ अविगियवयणो य राइणिओ ॥२८६॥
 तस्मात्पतद्ग्रहात्कवलं गृह्णन् कुक्कुड्यण्डकमात्रं गृह्णाति, अथवा 'खुडुगलंबणासिस्स' क्षुल्लकेन लम्बनकेन-हस्तेन अशितुं
 शीलं यस्य स क्षुल्लकलम्बनाशी तत्तुल्यान् कवलान् गृह्णाति-स्वभावेनैव लघुकवलाशिनस्तुल्यान् कवलान् गृह्णाति 'अधिकिय
 वयणो य राइणिओ' अविश्रुतवदनो रत्नाधिकः, न भावदोषेण मुखमत्यर्थं बृहत्कवलप्रक्षेपार्थं निर्वादयति, किं तर्हि?, स्वभाव-
 स्यैव मुखेनेति । अथवाऽयं ग्रहणविधिः—

गहणे पक्खेवंमि अ सामायारी भवे पुणो दुविहा । गहणं पायंसि भवे वयणे पक्खेवणा होइ ॥२८७ (भा.)

'ग्रहणे' कवलादाने प्रक्षेपे च सामाचारी पुनरियं द्विविधा भवति, तत्र ग्रहणं पात्रकविषये भवेत् पात्रकात्कवलोत्क्षेपः,
 वदनविषयं च प्रक्षेपणं कवलस्य भवति । तत्र पात्रकात्कथं मक्षयद्धिर्गृह्यते ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

कडपयरच्छेष्णं भोत्तवं अहव सीहखइष्णं । एगेण अणेगेहि व वज्जेत्ता धूमइंगालं ॥ २८८ ॥ (भा०)

तत्र कैटच्छेदेन मोक्तव्यं यथा कलिञ्जस्य खण्डलकं छिन्वाऽपनीयते, एवमसावपि भुङ्क्ते, तथा प्रतरच्छेदेन वा मो-
 क्तव्यं तरिकाच्छेदेनेत्यर्थः, अथवा सिंहमक्षितेन, सिंहो हि किल एकदेशदारभ्य तावद्भुङ्क्ते यावत्सर्वभोजनं निश्चितं
 भवति, तत्रैकेन बहुभिर्वा भोक्तव्यं, वर्जयित्वा धूमाङ्गारकं द्वेषरागौ वर्जयित्वेत्यर्थः । इदानीं वदनप्रक्षेपणशोधिं दर्शयन्नाह—

१ ततः पं आ. । २ कटकच्छे० आ । ३ तत्रै० आ ।

‘ठग्यदिनिरगायमप्या” इत्येवमादिका साऽत्रापि तथैव द्रष्टव्या । उक्त मण्डलीद्वारम्, इदानीं भाषनद्वाराप्रतिपादनायाह-
 ‘पुत्र तु महाकण्ठगा’ ‘पूर्व’ प्रथम ‘यथाठ्ठानि’ प्रतिकर्मरहितानि लब्धानि यानि तानि समुद्रस्यनार्थं मुख्यन्ते, एतदुक्तं भवति-
 प्रथमप्रतिकर्मा प्रतिग्रहको ग्राम्यते, ततः क्रमेण ‘इतरे’ अल्पपरिकर्मबहुपरिकर्माणि एवं मुख्यन्ते । ‘मायण’चि गय,
 इदानीं ‘मोयण’ चि व्याख्यायते—

निष्ठमहुराणि पुत्र पिचाईपसमण्ड्या भुजे । बुद्धिबलवङ्गणट्टा तुक्ख सु विक्किचिउ निच्छ ॥२८४॥ (भा)

प्रथमादं सुगमं । क्रिये स्निग्धमयुराणि पूर्वं मस्यन्ते !, यतो बुद्धेर्बलस्य च वर्द्धनं भवति, तथा चार—“ धृतेन
 बद्धते मेघा” इत्यादि, बलवर्द्धनं च प्रमिदमेव, बलेन च वेदितेन वेपाङ्ग्यादि कर्पुं शक्यते, दुःखं च परिस्थापयितुं स्निग्धं-
 पृथादि भवति यतोऽयमो भवतीति ॥

अहं होञ्च निष्ठमहुराणि अप्यपरिकम्मसपरिकम्ममेहिं । भोत्तूण निच्छमहुरे कुसिअ करे सुचऽहागण्डय २८५

अप भवेषुः स्निग्धानि मयुराणि च द्रव्याणि अल्पपरिकर्मसु बहुपरिकर्मजनितेषु च पात्रकेषु ततः को विधिरित्यत
 आह-नान्येन सुखा स्निग्धमयुराणि द्रेष्याणि ततः करान् प्रोञ्छयति प्रोञ्छयित्वा च करान् ‘सुचऽहाकण्डय’चि यथा-
 ङ्गानि-अपरिकर्माणि पात्रकाणि समुद्रिद्वनार्थं मुख्यन्ते । ‘मोयण’चि गय, इदानीं ग्रहणद्वाराप्रतिपादनायाह—

आददानः योऽसौ पतद्ग्रहो भ्रमति तस्मात्साधुः 'असारकः' अप्रधानो ज्ञानदर्शनचारित्राण्यङ्गीकृत्यासारः स भवति । तथा
 उद्गमोत्पादनाशुद्धमेषणादोषवर्जितं साधारणमेतद्द्रव्यमित्येवं जानानोऽदुष्टेनान्तरात्मना कवलं गुडादेराददानः साधुर्भवति
 'ससारः' ज्ञानदर्शनचारित्रसारवान् भवति । कथं पुनरसारः साधुर्भवति ? अत आह-उद्गमोत्पादनाशुद्धमेषणादोषवर्जितं
 साधारणमेतद्गुडादिद्रव्यमित्येवमजानन् दुष्टेन भावेनाददानः साधुः स्तेयं करोति ततोऽसारोऽसौ । स कथं पुनः ससारः
 साधुर्भवति ? उद्गमोत्पादनाशुद्धमेषणादोषवर्जितं 'साधारणं' तुल्यमेतत्सर्वेषां गुडादीत्येवं जानानोऽदुष्टान्तरात्मना स्वल्प-
 माददानः साधुर्निर्जरां करोति अतः ससारो ज्ञानदर्शनचारित्रैरिति । इदानीं ससारः कदाचिद्भोजनार्थमुपविशन् भवति
 कदाचिदुपविष्टः कदाचिदुत्थितः, एतत्प्रदर्शयन्नाह-अन्त्यं-प्रान्त्यं वल्लवणकादि तदप्यन्त्यं-पर्युषितं चणकादि अन्त्यम-
 प्यन्त्यमन्त्यान्त्यं मक्षयिव्यामि एवंविधेन परिणामेनोपविष्टो मण्डलयां उपशुक्ले यस्तथैव एव साधुः शुभपरिणामत्वात्
 ससार उपविष्टः ससारश्चोत्थितः, तस्य शुभपरिणामस्याप्रतिपत्तित्वात्, एवमेव मङ्गत्रितयं योजनीयं, तत्र प्रथमो मङ्गः
 ससारो निविष्टो ससारो उद्धिओ १, ससारो निविष्टो असारो उद्धिओ चिहओ मंगो २, असारो निविष्टो ससारो उद्धिओ
 तहओ ३, असारो निविष्टो अमारो उद्धिओ एस चउत्थो ४, सारश्चात्र ज्ञानादि, आदिग्रहणादर्शनं चारित्रं चेति, तेन
 ज्ञानादिना सहितो यः साधुः स ससारो भण्यते । अत्र च समुद्रवणिजा दृष्टान्तः ॥ एगो समुद्रवणिओ बोहित्यं मंडस्स
 मरिडं ससारो गओ, ससारो य पउरं हिरन्नाइ विढवेऊण आगओ । अण्णो पुण ससारो मंडं गहेऊण गओ निस्सारो आगओ,

१ गुडादीत्येवमनानो दुं आ । २ 'नानो दुं पा १-२ । ३ 'रो भवति आ । ४ प्रत्यवरं का. पा. १ पु. ।

असुरसुर अचवचर्वं अहुयमधिलंविअं अपरिसाढिं । मणवयकायगुत्तो भुजे अह पक्खिवणसोही ॥२८९॥

असुरसुरं सुह्ले-सुरसुरारु अकरंतो 'अचवचर्व' न चर्वयन् चरकैमिव चर्षपषापोर, तथा 'अहुयम्' अस्वरित तथा 'अधिलम्बितम्' अमपरं अपरिसाढिं मनोवाक्कायगुत्तो सुधील, न मनसा विरूपमिधि चिन्तयति, वाचा नैव वक्ति, यदुत को इम मखेव ? को मन्हारितो न होइ, काएण उशेसए सुहेन न वेइ, एष त्रिगुणस्य सुज्ञानस्य प्रशेषपञ्चोविर्भवति ॥

उगमउप्यायणासुद्ध एसणादोसवज्जिअ । साहारण अयाणतो साहू होइ असारओ ॥ ५६९ ॥

उगमउप्यायणासुद्ध एसणादोसवज्जिअ । साहारण विआणतो साहू होइ ससारओ ॥ ५७० ॥

उगमउप्यायणासुद्ध एसणादोसवज्जिअ । साहारणं अयाणतो साहू कुणइ तेणिअ ॥ ५७१ ॥

अतत भोक्खामिच्छि येसए मुजए य तह चैव । एस ससारनिविट्ठो ससारओ उट्ठिओ साहू ॥५७३॥

उत्तमसुद्ध उत्सादनासुद्ध एयणाथोपवज्जिअ । तेण सहिओ ससारो समुद्धवणिपण दिट्ठतो ॥ ५७४ ॥

उत्तमसुद्ध उत्सादनासुद्ध एयणाथोपवज्जिअ । तेण सहिओ ससारो समुद्धवणिपण दिट्ठतो ॥ ५७४ ॥

१ उच्च अरु अ. । २ 'लोहिअ' । ३ एकमिष अ १५ । ४ अचवचर्वमिष, अ. । ५ पाप अ पा १ । ६ 'अ' अकारि अ. अ १-२ ।

‘सुकै’त्ति शुष्कभक्तपतद्रहे, येन तीयप्रक्षेपेण संजातवन्धं तद्भक्तं सुखेनैव कवलैर्गृह्यते, अथ बहुलामः संजातः—प्रचुरं लब्धं गुडादि ततोऽसंसृष्टमेव ध्रियते, किमर्थम् ? , अमक्तार्थिकानामर्थे येन मनोज्ञं भवेत् । उक्ता ग्रहणशोधिः, अधुना भुञ्जतः शोधिरुच्यते, सा च चतुर्धा, एतदेवाह—

सोही चउक्क भावे वीङ्गौलं च विगयधूमं च । रागेण सङ्गालं दोसेण सधूमं जाँणे ॥ ५७८ ॥
जत्तासाहणहेउं आहारैति जवणट्टया जइणो । छायालीसं दोसेहिं सुपरिसुद्धं विगयरागा ॥ ५७९ ॥

हियाहारा मित्ताहारा अप्पाहारा य जे नरा । न ते विज्जा तिगिच्छंति अप्पाणं ते तिगिच्छगा ॥ ५८० ॥

शुद्धौ चतुष्कं भवति नामस्थापनाद्रव्यमावरूपं, तत्र नामस्थापनाद्रव्यशोधिः पूर्ववत्, मावविषया पुनः शोधिः विगताङ्गारं विगतधूमं च भुञ्जतो भावशोधिर्भवति, कथं साङ्गारं कथं वा सधूमं भवतीति ? , एतदेवाह—‘रागेण’ इत्यादि सुगमं ॥ ‘चारित्रयात्रासाधनार्थ’ धर्मसाधननिमित्तमाहारयन्ति यापनार्थ—शरीरसंधारणार्थं सुनयः पट्टचत्वारिंशदोषैः सुपरिशुद्धमाहारयन्ति, के च ते ? , षोडशोद्गमदोषाः षोडशोत्पादनादोषाः दशैषणादोषाः संयोजणा पमाणं सङ्गालं सधूमं चेत्येते षट्चत्वारिंशत्, एभिर्विशुद्धं सद् विगतरागा आहारयन्ति ॥ सिलोगो सुगमः । उक्तो भुञ्जनविधिः, ‘कारणे’त्ति द्वारं व्याख्यानयन्नाह—

१ भगे ल १ । २ विगङ्गाल आ । ३ सयगालं आ. । ४ होइ आ पा. १ । ५ ष्णे सुगमे, द्रव्यं आ. पा १ पु. ।

क्वद्वियाएवि रहिओ, वपि पुधिछपं हारेक्य आगओ । अण्णो असारो अंगवीओ गिहिरण्णो गओ ससारो आगओ पस्य
 विरवेअण । अण्णो पुण असारो हिरण्णरहिओ गओ असारो वेव आगओ क्वद्वियाएवि रहिओ ॥ एव साधोरपि सारासार
 पोषना कर्षण्या वणिगन्यायेन । एव तेषां सुअवां यदि पठद्दहको अममेवाद्दपये निष्ठां पाति तदो को विधिरिस्त्यत आह—
 जरय पुण पढिगहगो होज्ज कढो तरय लुब्भए अन्न । मत्तगगहिउव्वरिम पढिगहो ज अससट्ठ ॥ ५७५ ॥
 ज पुण गुरुस्स सेस त लुब्भइ मळलीपढिगहके । बालादीण व दिज्जइ न लुब्भइ सेसगाणऽहिअ ॥ ५७६ ॥
 सुओछपढिगहगे विआणिठ पक्खिवे दव सुक्के । अमचट्ठिआणट्ठा चट्ठु लभे ज अससट्ठ ॥ ५७७ ॥

पत्र पुनर्द्वअवां पठद्दहको मधेत् 'कढो'पि निष्ठितमको बातः साधुपर्यन्तमप्राप्त एव, तत्र किं कर्षण्यमित्यत आह—'तत्र'
 वरिपिष्ठितमके पठद्दहकेऽयद्भक्तं प्रधिष्यते, तत्रअ पस्मिन् साधौ स निष्ठितः पठद्दहस्वस्मादारम्य तेनैव क्रमेण पुनर्द्वी
 ग्यते, मात्रके वा पद्मालादीनां प्रायोग्य गुरीतमासीत्, तदिदानीमुद्धरित तदसंसुष्ट सत् पठद्दहे प्रधिष्य पठद्दहो पस्मिन्
 मापी निष्ठितस्वस्मादारम्य पुनर्द्वमेतीति । पत्पुनर्द्वोः श्रेयं सुअतो आठ तत्संसुष्टमपि प्रधिष्यते मण्डलीपठद्दहके, बालादीनां
 वा शीयते तदाचार्योदरितं, पत्पुनराचार्यव्यतिरिक्तानामुद्धरितम्—अधिक जातं तन्न प्रधिष्यते मण्डलीपठद्दहके संसुष्ट सत् ।
 किञ्च, 'सुक्क'पि एहः दुस्सेण मक्केन पठद्दहः, अपरः 'उछ'पि आरेण मक्केन पठद्दहः, एवं विज्ञाप ततः प्रधिष्येत्तव

‘सुकै’ति शुष्कमक्तपतद्ग्रहे, येन तोयप्रक्षेपेण संजातबन्धं तद्भक्तं सुखेनैव कवलैर्गृह्यते, अथ बहुलामः संजातः—प्रचुरं लब्धं गुडादि ततोऽसंसृष्टमेव धियते, किमर्थम् ?, अमक्तार्थिकानामर्थे येन मनोज्ञं भवेत् । उक्ता ग्रहणशोधिः, अधुना भुञ्जतः शोधिरुच्यते, सा च चतुर्धा, एतदेवाह—

सोही चउक्क भावे वीङ्गालं च विगयधूमं च । रागेण सङ्गालं दोसेण सधूमगं जाणे ॥ ५७८ ॥
जत्तासाहणहेउं आहारैति जवणट्टया जइणो । छायालीसं दोसेहिं सुपरिसुद्धं विगयरगा ॥ ५७९ ॥
हियाहारा मिताहारा अप्पाहारा य जे नरा । न ते विजा तिगिच्छंति अप्पाणं ते तिगिच्छगा ॥ ५८० ॥

शुद्धौ चतुष्कं भवति नामस्थापनाद्रव्यभावरूपं, तत्र नामस्थापनाद्रव्यशोधिः पूर्ववत्, मावविषया पुनः शोधिः विगताङ्कारं विगतधूमं च भुञ्जतो भावशोधिर्भवति, कथं साङ्कारं कथं वा सधूमं भवतीति ?, एतदेवाह—‘रागेण’ इत्यादि सुगमं ॥ ‘चारित्रयात्रासाधनार्थं’ धर्मसाधननिमित्तमाहारयन्ति यापनार्थं—शरीरसंधारणार्थं सुनयः षट्चत्वारिंशदोषैः सुपरिशुद्धमाहारयन्ति, के च ते ?, षोडशोद्भमदोषाः षोडशोत्पादनादोषाः संयोजणा पमाणं सङ्गालं सधूमगं चेत्येते षट्चत्वारिंशत्, एभिर्विशुद्धं सद् विगतरगा आहारयन्ति ॥ सिलोगो सुगमः । उक्तो भुञ्जनविधिः, ‘कारणे’ति द्वारं व्याख्यायन्नाह—

छण्हमन्यपरे ठाणे कारणसि उ आगए । आहारेज मेहावी सजए सुसमाहिप ॥ ५८१ ॥
 धेयणवेयाथचे इरियट्टाप य सजमट्टाप । तहपाणवचियाए छट्ट पुण धम्मचिंताए ॥ ५८२ ॥
 नरिय ट्टुहाए सरिसिया वेयणा भुजेज तप्पसमणट्टा । छाओ वेयावच्च न तरइ काउ अओ भुजे ॥ २९० ॥
 इरिय नाधि सोहेइ पेहाईय च सजम काउ । यामो वा परिहायइ गुणणुप्पेहासु य असत्तो ॥ २९१ ॥

एणां स्थानानामन्यहरिसिन् स्थान-कारणे आगते सति आहारयेन्मेवाकी संयतः सुसमाहितः । क्वानि च तानि पद्-
 म च पेटोपेरपमज्जगादिनघञा, तथा 'पाणवधियाए' प्राणसधारणार्थं, पठ पुनर्धर्मचिन्तार्थं सुद्धे । इदानीमेनामेव गाथां
 माप्यहग्रतिरुद ब्याग्न्यानपति, तत्रापावयवब्याचिण्यामपाह-नास्ति धुस्तहशी वेदनाज्जो सुञ्जीत तत्प्रसमनार्थम् । वारं ।
 'ताओ'नि सुद्धित्तो वेपावपय कर्तुं न दुक्कनोति अतो सुद्धे । वारं । ईर्यापयिक्कं पुसुद्धित्तो न शोचयति यतोऽवस्तच्छोष
 नां च सुद्धे । वारं । तथा 'पेहाईय च'पि 'पेटोपेरपमज्ज' इत्यादिफ संयम पुसुद्धित्तः कर्तुं न दुक्कनोति यतोऽज्जो सुद्धे । वारं ।
 'यामो वा' प्राजमन्य परिहायिर्भवति यदि न सुद्धे अतस्त्वर्थं सुञ्जीत । वारं । तथा गुणन पूर्वपठितस्य अनुप्रेषा-चिन्तन
 प्रयार्थणोः एट्टमो कर्तुमममर्थाः मन् सुद्धे । वारं ।

अहं न कुजाहारं छहिं ठाणेहिं संजए । पच्छा पच्छिमकालंमि काउं अप्पक्खमं खमं ॥ ५८३ ॥
 आयंके उवसगे तित्तिक्खया बंभचेरगुत्तीए । पाणदयातवहेउं सर्रीरवोच्छेयणट्टाए ॥ २९२ ॥ (भा०)
 आयंको जरसाई राया सन्नायगा व उवसग्गा । बंभवयपालणट्टा पंणिदयावासासमहियाई ॥ २९३ ॥ भा०
 तवहेउ चउत्थाई जाव छम्मासिओ तवो होइ । छट्टं सर्रीरवोच्छेयणट्टया होयणाहारो ॥ २९४ ॥
 एएहिं छहिं ठाणेहिं अणाहारो ये जो भवे । धम्मं नाइक्कमे भिक्खू झाणजोगरओ भवे ॥ ५८४ ॥

अथवा न कुर्यादेवाहारमेभिः पद्भिः स्थानैर्वक्ष्यमाणलक्षणैः । तत्र निर्युक्तिकार एव पष्ठं पदं व्याख्यानयन्नाह—‘पच्छा
 पच्छिमकालंमि’ पश्चिमकाले—संलेखनाकाले ‘आत्मक्षमाम्’ आत्महितां क्षमां—क्षान्तिमुपशमं कृत्वा ततः पश्चात्—सुखेन शरीर-
 परिकर्मानन्तरं सर्वाहारं मुञ्चतीति । इदानीं भाष्यकार एव एतानि पदस्थानानि प्रदर्शयन्नाह—‘आतङ्कः’ उ्वरादिवर्क्ष्यते, तथा
 ‘उपसर्गः’ राजादिजनितः, एतेषां ‘तित्तिक्षार्थ’ सहनार्थं न भोक्तव्यं, तथा ब्रह्मचर्यगुप्त्यर्थं च न भोक्तव्यं, तथा प्राणिदयार्थं
 च न भोक्तव्यं, तथा तपोऽर्थं शरीरव्यवच्छेदार्थं च न भोक्तव्यमिति । इदानीं भाष्यकृत् प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्या-
 वयवव्याचिख्यासयाऽऽह—आतङ्को—उ्वरादिकः, आदिग्रहणादन्यो व्याधियत्र भोजनं न पथ्यं तदर्थं न भुङ्क्ते । दारं । राज्ञा राज-

संदिद्धा संलिहिउं पढसं कल्पं तुं दिति कलुसेणं । तं पाउं मुहमासो बितियच्छदवस्स गिणहंति ॥५८७
 दाऊण बितियकल्पं बहिआ मज्झट्टिओ उ दवहारी । तो दंति तइयकल्पं दोणहं तु आयमणं ॥

श्रुक्तानामवशेषो यः स संलेखनकल्पः कर्तव्यः, स चावशेषो न ज्ञायते कियत्प्रमाणः ? अत आह—‘त्रिलम्बनः’
 त्रिकवलः कवलत्रयप्रमाणो श्रुक्तावशेषः संलेखनकल्पः कर्तव्यः, यदा तु त्रिकवलप्रमाणः संलेखनकल्पो न भवति तदाऽपर्या-
 प्यमाणेऽन्यदपि तस्मिन् पात्रके भक्तं प्रक्षिप्य ततस्त्रीन् कवलान् स्थापयति । ‘सन्दिद्धाः’ श्रुक्ताः सन्तः संलिख्य पात्रकाणि
 पुनश्च प्रथमं कल्पं ददति कलुपोदकेन, पुनश्च तत्पीत्वा ‘मुहमासो’ति मुखस्य परामर्शः—प्रमार्जनं कुर्वन्तीति, पुनश्च द्वितीय-
 कल्पार्थमच्छस्य द्रवस्य ग्रहणं कुर्वन्तीति, गृहीत्वा च कल्पार्थमच्छद्रवं मण्डलया उत्थाय वहिः पात्रकप्रक्षालनार्थं गच्छन्ति ।
 तत्र च दत्त्वा द्वितीयकल्पं ‘बाह्यतः’ पात्रकप्रक्षालनभूमौ, ते च मण्डलयाकारेण तत्रोपविशन्ति, तेषां च मध्ये स्थितो द्रवधारी
 भवति, स च पात्रप्रक्षालनं सर्वेषामेव प्रयच्छति, ततो ददति ते साधवः पात्रकाणां तृतीयं कल्पं, पुनश्च पात्रकप्रक्षालनान्तरं
 ‘दोण्हं दोण्हं तु आयमणं’ति द्वयोर्द्वयोः साध्वोः पात्रकेषु ‘आचमनार्थं’ निर्लेपनार्थमुदकं प्रयच्छतीति । एष तावदनुद्धरिते
 भक्ते विधिरुक्तः, यदा तु पुनरुद्धरितं भक्तं भवति तदा को विधिरित्यत आह—

होज्ञ सिआ उवरियं तत्थय आयंबिलाइणो होजा । पडिदंसि य संदिद्धो वाहरइ तओ चउत्थाई ॥५८९॥

१ करेइ कलुं आ पा. १ । २ ०त्वाऽय कं आ । ३ मात्रकेषु आ पा. १ ।

मोहतिगिच्छविगिद्ध गिलाणं अचट्टिय च सोचूण । सेसे गतु भणई आयरिया वाहरति तुम ॥५९०॥
 अपडिंहणतो आंगंतु वदिउ भणइ सो य आयरिण । सदिसह सुज ज सरति तचियं सेस तस्सेव ॥५९१॥
 अभणतस्स उ तस्सेव सेसओ होइ सो विवेगो उ । भणिण्ण तस्स उ गुरुणा पसुवणस्सो पवणयस्स ॥५९२॥
 सुचमि पढमकल्पे कैयमि तस्सेव देति त पाय । जावतिअतिअ भणिण्ण तस्सेव विगिंचणे सेस ॥ ५९३ ॥

'मवेत्' स्यात् कदाचिद्गुहरित 'सत्र' साधूनां मन्त्रे कदाचिक्वेचिदाध्यात्मैर्दिनो भवन्ति आधिप्रहणादमकार्यिको वा
 क्वचिद्भवेत्तस्त्वद्गुहरित मक्त रत्नाधिक आध्यात्मिक प्रदर्शयति, पुनश्च प्रवर्धितमक्तो गुरुणा च 'सन्दिष्टः' उक्तः यद्गुत ओह
 पापान्छादीन् साधून् येन वेम्यो दीपते, पुनश्चासौ रत्नाधिकः सन्दिष्टः सन् चतुर्थादीन् साधून् व्याहरति । स च व्याहरणेतान्
 व्याहरति, मोहविक्लिप्तसार्थं य उपवासिकः स्थितस्त न व्याहरति तथा विकृतपसं सार्धं न व्याहरति, विकृतपथाध्यायमा
 वारम्य भवति, तस्य च कदाचिदेवता प्रातिहार्यं करोति अतस्तस्य न दीपते, ग्लानश्च ज्वरादिना त च न व्याहरति,
 आत्मलम्बिक च न व्याहरति, एतानन्तरोदितान् साधून् हस्तना क्षेपान् साधून् गत्वा भगति, यद्गुत आचार्या व्याहरन्ति
 युष्मान्, वेदां च मन्त्रे यच्चतुर्थादिक आकारितः स आकर्ष्यं किं करोति ! इत्याह-अनधिकल्पन् गुरोराद्याभागस्य पन्दिस्त्वा
 भगति तमाचार्ये यद्गुत-संविश्रुत यूप, आचार्योऽपि भगति-सुखीव, सोऽपि भगति-व सरति तपिअ सुआमि, श्रेय पद्गुहरति

१ मन्त्रे च पा. १।२ इति वा ७.१ २. पा. १ २। २ म्कार्ये वा । ४ से मन्त्रे च । ५ आकाशवाचा ७ १। ६ गत्वा मन्त्रिण्य २।

तत्त्वस्यैव यस्य सत्कः प्रतिग्रहकः, पुनश्च स एव परिष्ठापयतीति । अथासौ साधुरेवं न भणति यदुत 'जं सरह तच्चिअं' ततस्तस्य एवमभणतस्तस्यैव यच्छेषं भक्तमुद्धरितं तद्भवति, स एव 'विवेचकः' परिष्ठापक इत्यर्थः, भणिते तु एवं 'जावहयं सरह तावहयं सारेमि'त्ति, ततस्तस्यैव साधोर्यस्य सत्कः पतद्ग्रहकः तस्यैव गुरुणां पतद्ग्रहकः समर्पयितव्यः, पुनः स एव कल्पं ददाति । अयं प्रवचनस्य पूर्वोक्त उपदेशः । अथ यदुद्धरति तत्सर्वं भुङ्क्ते ततस्तस्मिन् भुक्ते सति तस्य पात्रकस्य प्रथमकल्पं ददाति, कृते च तस्मिन् प्रथमकल्पे तस्यैव साधोर्यस्य सत्कः पतद्ग्रहकस्तस्यैव तत्पात्रकं 'ददाति' समर्पयतीत्यर्थः, अथैतन्न ब्रूते यदुत जावहयं सरह तावहयं सारेमित्ति, ततः जावतिअंति अभणिते सति तस्यैव साधोर्यः पारिष्ठापनिकमोक्ता तस्यैव यदुद्धरितं शेषं तत्परित्याज्यं भवति । इदं च पूर्वोक्तस्यैव व्याख्यानं द्रष्टव्यं न तु पुनरुक्तमिति । किञ्चिदपुनश्चतुर्थोपवासिकादेः पारिष्ठापनिकं कल्पते ?, अत आह—

विहिगहिअं विहिमुत्तं अइरेगं भत्तपाण भोत्तवं । विहिगहिए विहिमुत्ते एत्थ य चउरो भवे भंगा ॥५९४॥
उग्गमंदोसाइजढं अहवा बीअं जहा जहिं गेहिअं । इइ एसो गहणविही असुद्धपच्छायणे अविही ॥२९५॥

कागसियालक्खइयं देविअरसं सबओ परामुट्ठं ।

एसो उ भवे अविही जहगहिअं भोयणंमि (भुंजओ य) विही ॥ ५९५ ॥

उच्चिण्ड इ व विट्टामो कागाउ अहवावि विक्खिरइ सव्व । विप्पेक्खइ व विसामो सियालो अन्नोन्नहिं गिण्हे ।
 सुरहीदोच्चगट्टा छोदूण दव तु पियइ देवियरस । धेट्टोवरि आमट्ट इय पत्तो मुज्जे अविही २९७ ॥ भा०
 जह गहिअ तह नीय गहणविही भोयणे विही इणमो । उक्कोसमणुक्कोस सैमीकरस तु मुजिज्जा ॥ २९८
 तइयवि अविहिगहिअ विहिसुत्त त थुरुहिसुत्तथाय । सेसा नाणुत्ताया गहणे दिंते^१ य निज्जुहणा ॥ २९९
 अहवावि अकरणाय उवट्टिय जाणिकुण कक्खाण । बहेउ दिंति गुरू पसगविणिवारणट्टाप ॥ ३०० ॥ (भा)

विधिनोद्गमवोपादिरहितं सारासारविभागेन च यत्र छुष पात्रके तद्विधिगुहीत, तथा 'विधिसुक्तं' कटञ्छेदेन प्रतरञ्छे
 दादिना वा यद्भुक्त तद्विधिसुक्तमुच्यते, तदेवविधं विधिगुहीत विधिसुक्तं च सत् यदतिरिक्त संघातं मक्त पानकं वा
 वद्भोक्तव्यं परिष्ठापनिकोकारेण कस्यते । अत्र च विधिगुहीते विधिसुक्ते चास्मिन् पदद्वये चत्वारो मङ्गला भवन्ति, तद्यथा-
 विहिगहिअं विहिसुत्त एसो मगन्नो, विहिमहिअं अविहिसुत्त विहो मंगन्नो, अविहिगहिअं विहिसुत्त तहो मंगन्नो, अवि
 हिगहिअं अविहिसुत्त चतरयो मगन्नो ॥ इदानीं माण्यच्छद् विधिगुहीताविधिगुहीतयोः स्वरूपं प्रतिपादयामाह-उद्गमवोपा
 दिभिर्बह-त्यक्त यच्चद्विधिगुहीतं, अथवा यद्गस्तु मञ्चकादि येषु यस्मिन् स्थाने पठितं भवति तच्चवेवास्ते ननु समारयसि
 इत्येव प्रहस्यसिषि । 'असुदपञ्छायये अविही' असुदस्य-उद्गमाविदोषान्वितस्व यद्ब्रह्मं इवमविधिप्रहस्य, अथवा गुहादेर्द्रव्यस्य

१ एतच्च अ. २ पा. १ । २ धम्मितीवरेण अ. १ उक्के अ. १ । ४ एतेम वा । ५ अन्ते च अ. १ । ६ अन्त आह प्रकरान्तरेण-अत्र वा ।

मण्डकादिना प्रच्छाद्य यदेकस्मिन् पात्रकप्रदेशे स्थापनं तदविधिग्रहणमुच्यते । इदानीमविधिभोजनविधिभोजनयोः स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह—काकशुक्तं शृगालशुक्तं तथा 'दवियरसं' द्रावितरममित्यर्थः 'सर्वतः परामृष्टम्' उत्थल्लपत्थल्लणेण शुक्तं 'एसो उ भवे अविही' इदं तु पूर्वोक्तमविधिना शुक्तमुच्यते, यथैव गृहीतं पात्रके तथैव भुञ्जतो विधिभुक्तमुच्यते । इदानीं भाष्यकृद् व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवप्रतिपादनायाह—यथा काक उच्चित्योच्चित्य विष्टादेर्मध्याद्ब्रह्मादि मक्षयति एवमसात्रपि, अथवा विकिरति काकवदेव सर्वं, तथा काकवदेव कवलं प्रक्षिप्य मुखे दिशो विप्रेक्षते, तथा शृगाल इवान्यैस्मिन-न्यस्मिन् प्रदेशे मक्षयति । सुरमि यद् 'दोचंगं' तीमनं ओदनादिना मह यन्मिश्रीभूतं तत्र द्रवं प्रक्षिप्य यो निर्यासः संजात-स्तत्पिबनं यत्तद्द्रवितरसमुच्यते । तथाऽधस्तादुपरि च यद् 'आमडुं' विपर्यासीकृतं भुङ्क्ते तदैतत्परामडुं, अयमेव भोजनेऽविधिः । कः पुनर्ग्रहणभोजनयोर्विधिः ? इत्यत आह—यथैव गृहीतं—गृहस्थेन दत्तं सत्तत्तत्रानीतं यदयं ग्रहणविधिः, भोजने पुनरयं विधिः—यदुतोत्कृष्टद्रव्यमन्यदनुत्कृष्टद्रव्यं च समीकृतरसं भुञ्जीतेत्ययं प्रथमो भङ्गकः शुद्ध इति । तृतीयेऽपि मङ्ग-केऽविधिना असमाचार्यां गृहीतं विधिना शुक्तं—समीकृतरसं सद् शुक्तं तच्च गुरुणाऽनुज्ञातं, शेषौ तु द्वौ भङ्गकौ नानुज्ञातौ, यस्तु विधिगृहीतमविधिभुक्तं काकशृगालादिरूपं भक्तं ददाति योऽपि गृह्णाति तयोर्द्वयोरपि 'निज्जुहणा' निर्द्वारणं क्रियते, तथाऽविधिगृहीतमविधिभुक्तं च यो ददाति गृह्णाति वा तयोर्द्वयोरपि निर्द्वारणं क्रियत इति । अथवा एतदोपाकरणतया—अना-सेवनया उपस्थितं दातारं ग्रहीतारं च ज्ञात्वा संगोपायनं क्रियते, कल्याणकं च गुरवो ददाति, तच्च ददति 'वडुयित्वा'

विरस्तुत्य, पदुत त्वया पुनरेव न कर्षव्य, स चैनं गुरुः किंनिमिष करोतीत्यत आह—'पसंमधिनिवारणदृष्टाए' प्रसहस्य-पुन
रासेपनस्य विनिवारणार्थमेव करोतीति ।

घासेसणा उ एसा कहिया मे ! धीरपुरिसपन्नत्ता । सजमतवङ्गगाण निगयाण महुरिसीण ॥३०१॥ भा
एय घासेसणविहिं जुजता चरणकरणमाउत्ता । सादु खवति कम्म अणेगमवसच्चियमगत ॥३०२॥ भा

(घासेसणा समघा)

एत्तो परिट्टवणाविहिं वोच्छामि धीरपुरिसपन्नत्त । ज नाऊण सुविहिया करिति दुक्खक्खय धीरा ३०३ भा
सुगमाः ॥ इदानीं तद्वरिण्यि द्वारं मप्यते, अथवा स्वयमेव माप्यकारः संबन्ध प्रतिपादयन्नाह—

भत्तट्टिअ उधरिअ अहव अभत्तट्टियाण ज सेस । सबधेणाणेण उ परिठावणिआ मुणेयव्वा ॥३०४॥ (भा)

मकार्यिकानां च सुकानादुद्धारितं यदु अथवा अमकार्यिकानां—धारिष्ठापनिकामोक्षार्थां यदुद्धारित—यच्छेय तत्परिष्ठा
पनीयमिति कृत्वा ननन संबधेन पारिष्ठापनिका विधेया मवतीत्यर्थः ।

सा पुण जायमजाया जाया मूलोत्तरोहि उ अमुच्छा । लोमातिरेगगहिया अभिओगकया विसकया वा ॥

सा पुनः पारिष्ठापनिका स्वाता अजाता च मवति, तत्र आता प्रणयकाल एव प्राणातिपातादिदोषेण युक्ता अथवा

आधाकर्मादिदोषेण 'जाता' उत्पन्ना, अजाता पुनः-आधाकर्मादिदोषेण न दूषिता यो साऽजातेत्युच्यते, तत्र जातास्वरूप-प्रतिपादनायाह-मूलगुणैः-प्राणातिपातादिभिरशुद्धा, तथा उत्तरगुणैश्चाधाकर्मादिभिरशुद्धा, तथा लोभातिरेकेण-लोभाभि-प्रायेण साधुना गृहीता साऽप्यशुद्धा लोभदोषदूषिता सती जातेत्युच्यते, तथा अभियोगकृता, अभियोगो द्विविधः-वशीक-रणचूर्णो मन्त्रश्च, तत्र सा भिक्षा कदाचित्संयोजिता भवति मन्त्राभिमन्त्रिता वा साऽप्यशुद्धा, अतो जाता सा पारिष्ठापनिके-त्युच्यते, विषेण वा व्यामिश्रं मक्तं केनचिद् द्विष्टेन दत्तं भवति तस्य यत् परिष्ठापनं सा जातापरिष्ठापनिकेति । इदानीं माष्यकृदेनामेव गाथां व्याख्यानयति, तत्र जातापरिष्ठापनिकास्वरूपाभिधानायाह—

मूलगुणेहि असुद्धं जं गहिअं भत्तपाण साहूहिं । एसा उ होइ जाता बुच्छं सि विहीए वोसिरणं ॥३०५॥ भा.
 एगंतमणावाए अच्चित्ते थंडिले गुरुवइठे । आलोए एगपुंजं तिट्टाणं सावणं कुज्जा ॥ ५९७ ॥
 लोभातिरेगगहिअं अहव असुद्धं तु उत्तरगुणेहिं । एसावि होति जाया वोच्छं सि विहीए वोसिरणं ॥ भा.
 एगंतमणावाए अच्चित्ते थंडिले गुरुवइठे । आलोए दोन्नि पुंजा तिट्टाणं सावणं कुज्जा ॥ ५९८ ॥

मूलगुणैः प्राणातिपातादिभिरशुद्धं यद्गृहीतं मक्तं पानकं वा साधुभिरियं जाताऽभिधीयते, वक्ष्ये 'अस्याः' जाताया विधिना 'व्युत्सर्जनं' परित्यागं । सा च जाता किंविधे स्थण्डिले परिष्ठापनीया ?—एकान्ते 'अनापाते' लोकापातरहिते अचित्ते स्थण्डिले

गुरुपश्चिंटे 'अणात्रायमसंलोए' इत्येवमादिके 'आलोगे' समे भ्रमागे, न गर्त्तदौ, यत्र प्राधूर्णकादयः सुखेन पश्यन्ति, तत्र च तस्य मन्त्रस्य एकः 'पुञ्जः' राशिः क्रियते, पुनश्च 'त्रिस्थान' त्रयो धाराः धावण करोति-व्युत्सृष्टं व्युत्सृष्टं व्युत्सृष्टं व्युत्सृष्टमिति, तत्र त्रिस्थान भ्राण करोति त्रिविधेन मनसा वाचा कायेन व्युत्सृष्टमित्यस्य ज्ञापनार्थमिति । यत्पुनः साधुना लोमातिरेकेण गुहादिद्रव्य मूर्च्छया गृहीत अथवा यदशुद्धमुत्पणुमैः-आचारकर्मादिभिः, इयमपि भिद्या सातेर्युच्यते वक्ष्ये अस्या विधिना व्युत्सृजनं-परित्यागम् । पूर्वार्द्धं सुगमं, केवलमत्र दौ पुञ्जौ क्रियेते आलोकं साधुनाम् । इदानीं 'अभिओगे'सि व्याख्यानयश्चाह-
 बुविहो खलु अभिओगो दधे भावे य होइ नायवो । दधमि होइ जोगो विज्जा मता य भावमि ॥५९९॥

द्विभोऽभियोगो-द्रव्याभियोगो भावाभियोगश्च ज्ञातव्यः, तत्र त्रेक्ये योगो द्रव्ययोगश्चूर्णस्वन्मिभपिण्डोऽभि योगपिण्डा, स च परित्यजनीय, भावाभियोगश्च विषया मन्त्रेणामिमन्त्र्य पिण्ड ददाति स तादृशो भावाभियोगपिण्डा, स च परिष्ठापनीय इति । अत्र चागार्या दृष्टान्तः, एषा अक्षिरइया सा अणिष्ठा पत्तिजो, ताए परिष्ठाइया अन्मत्तियया नडा क्रिये मनस्य अहिमनेऊज मे देहि जेण पै मे वसे होइ, ताहे ताए अमिमतेऊज कूरो दिण्णो, अक्षिरइयाए च्चितिय, मा एसो दिण्णेण मरिज्जा ततो ताए अणुक्काए उक्कुरुडियाए छड्डियो, सो गइइस सइओ, सो रति वरदारं स्रोक्केउमारदो ताणि णिगगयाणि चाइ पेच्छति गरएण स्रोड्डिअण, सो अक्षिरओ मणइ-कि एयवि १, ताए सन्मानो फड्डियो, तेणवि सा कैरिगा दडारिआ, एम दोमो । एवं यदि तिरियाण परिमा अवस्या होइ माणुसस्म पुण सुद्धपरं होइ, अबो एरिसो पिढो न

१ पिडे बाणः आ । २ इत्याभियोगे इत्येवमेवमप्युत्सृष्टमिभः वि आ । ३ रतिव्यापणः आ ।

धेचवो ॥ अमुमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरन्नाह—

विज्जाए होअगारी अचियत्ता सा य पुच्छए चरिअं । अभिमंतणोदणस्स उ अणुकंपणमुज्झणं च खरे ॥
बारस्स पिट्ठणंसिअ पुच्छण कहणं च होअगारीए । सिट्ठे चरियादंडो एवं दोसा इहंपि सिया ॥६०१॥

विद्याभिमन्त्रिते पिण्डेगारी दृष्टान्तः, सा च मर्तुरचियत्ता-न रोचते, सा च चरिकां-परिव्राजिकां पृच्छति पत्युर्वशी-
करणार्थं, तयाऽप्यभिमन्त्रणमोदनस्य कृत्वा दत्तं, तयाऽपि अगार्या पत्युर्मरणानुक्रमपया न दंतः स ओदनः 'उज्झनं'
परित्यागः कृतः, स चोज्झितः खरेण भक्षित इति । स च गर्दभ आगत्य द्वारं पिट्टयति मन्त्रवशीकृतः सन्, शेषं सुगमम् । एवं
भावाभियोगे दृष्टान्त उक्तः । इदानीं द्रव्याभियोगचूर्णं वशीकरणपिण्डः स उच्यते-एगा अविहरहया, सा य सुरूवस्स भिक्खुणो
अज्झोववण्णा अणुरत्ता, ताहे सा तं पत्थेति अणिच्छंतस्स चुण्णाभिओगेण संजोएउं भिक्खं पाडिवेसिअवरे काऊण दवाविअं,
ताहे जँओ चैव तस्स साहुस्स पडिग्गहे पडिअं तँओ चैव तस्स साहुस्स तँत्तोहुत्तो मणो हीरह, तेण य नायं ताहे नियँट्ठो,
आयरिआणं पडिग्गहगं दाउं काहयभूमिं वच्चइ जाव आयरियाणंपि तत्तोहुत्तो भावो हीरह, ताहे सो सीसो आगंतुं आलोएह,
आयरिआ मणंति-ममवि अन्थि भावो, तं एत्थं संजोगचुण्णेण कओ पिडो अन्थि, ताहे परिठविज्जइ, जो विही परिट्ठावणे

१ दत्त, 'उज्झन' आ पा १ । २ पेच्छति आ । ३ °एण भिक्ख ल १ । ४ जत्थेव तस्स आ । ५ तत्थेव तस्स आ । ६ तओ मणो
आ. । ७ नियत्तइ आ ।

तेन च गुरुणा गन्धादिना विज्ञाते, आदिग्रहणाद् मचस्स उप्फिसणेण वा 'उज्झनं' परित्यागः क्रियते तत्र विधिना परिष्ठापनं कर्त्तव्यं नाऽविधिना, अविधिपरिष्ठापने सति शृगालादिवधो भवति । एवं विद्याभिमन्त्रितस्य योगचूर्णकृतस्य तथा विषसंयुक्तस्य गृहीतस्य सतः 'प्राणात्यये'पि अत्यर्थं क्षुत्पीडायामपि सत्यां नियमेन-अवश्यन्तयोज्झनीयं (ज्झना कार्या) तस्य च परिष्ठापनविधिं वक्ष्ये । पूर्वाद्धं पूर्ववत्, तद्विपादिकृतं भोजनं 'छारेण' भूत्या 'आक्रम्य' मिश्रीकृत्यै चैतेनैव परिष्ठापनीयं, तिष्ठानं सावणं कुञ्जा, सुगमम् । इदानीं 'तिष्ठानं सावणं'ति व्याख्यायते—

दोसेण जेण दुट्ठं तु भोयणं तस्स सावणं कुञ्जा । एवं विहिए वोसट्टे वेराओ मुच्चई साहू ॥ ६०७ ॥

दोषेण येन-मूलकर्मादिना आघाकर्मादिना वा दुष्टं भोजनं भवति तस्य तिस्रो वाराः श्रावणं कर्त्तव्यं, यदुत मूलकर्मादिदोषैर्दुष्टमिति, एवमुत्तरगुणयोगमन्त्रविपकृतदुष्टानामपि तिस्रो वाराः श्रावणं करोति, एवं विधिना व्युत्सृष्टे सति 'वैरात्' कर्मणो मुच्यते साधुः, अथवा 'वैरात्' जन्तुवधजनितान्मुच्यते साधुरिति । आह-इदमुक्तं शुद्राया भिक्षाया यत्परिष्ठापनं साऽजातापरिष्ठापनिका उच्यते, ततश्च—

जावइयं उवजुंजइ तत्तिअमित्ते विगिंचणा नत्थि । तम्हा पमाणग्गहणं अइरेगं होज्ज उ इमेहिं ॥६०८॥

यावन्मात्रकमेवोपयुज्यते तावन्मात्रमेव भिक्षाग्रहणं कर्त्तव्यं, यदा चैवं तदा तावन्मात्रकग्रहणे 'विगिंचनं' परिष्ठापनं

'१ उप्फस्स' आ । २ विधिना, अविधि' आ । ३ 'त्य चैव परि' आ । ४ सुगमम् इदा' आ । ५ एवं विह्वो सट्टे आ । ६ उवउज्जइ आ ।

‘नास्ति’ न भवति तस्मात्प्रमाणग्रहणमेव कर्षण्य, ततश्च कुतोऽज्ञातायाः परिष्ठापनक संभवति ? अतिरेकग्रहणामावाधिति, एतद्युक्ते परेण आह खरिः-‘अदरेगं होद्य त इमेहि’ अतिरिक्त दृढमपि मक्त ‘एभिः वक्ष्यमाणकारणैर्भवेत्, कानि च तानि वक्ष्यमाणकारणानीत्यत आह—

आयरिप य गिलाणे पाहुणप दुल्लहे सहसदाणे । एव होइ अजाया इमा उ गहणे विही होइ ॥६०९॥

कदाचित्कस्मिंश्चित्क्षेत्रे आचार्यप्रायोग्य दुर्लभ भवति ततश्च सर्व एव सहाटका आचार्यप्रायोग्यस्य ग्रहण कुर्वन्ति ततश्च तद् युगादि कदाचित् सर्व एव लभन्ते ततस्तदुद्धारति, धन्येषां च सर्वेषां पर्याप्त, एवमाचार्यार्थं गृहीतस्य दृढस्यापि परिष्ठापना भवतीति । तथा ग्लानार्थमप्येवमेव गृहीत सदुद्धारति, प्राधूर्यकानामप्येवमेव, तथा दुर्लभकामे सति सर्वैरेव सहाटके गृहीतसुद्धारतीति तथा ‘सहसदाणे’ अप्रतर्कितवाने सति प्रचुरसुद्धारति, ततश्च एव भवति अवातापरिष्ठापनिका । एतद् आचार्यार्थानां ग्रहणेऽप्य विधिः—वक्ष्यमाणो भवतीति, क्वासावित्यत आह—

जइ तरुणो निरुत्रहओ मुजइ तो मढलीइ आयरिओ । असहुस्स वीसुगहण एमेव य होइ पाहुणप ॥६१०॥

केचनैव मणति—यपसावाचार्यस्वरुणो निरुपहतपञ्चन्द्रियम् वैतोऽसौ मण्ठस्यामेव दृष्टे सामान्य, अथ असहुः—असमर्थ स्वरुणस्य विष्वक्—युयग् ग्रहण प्रायोग्यस्य कर्षण्य, एवमेव प्राधूर्यकेऽपि विधिर्दृष्टव्यः, यदि प्राधूर्यकः समर्थस्ततो नैव

तत्प्रायोग्यग्रहणं क्रियते, अथाऽसमर्थस्ततः क्रियत इति, केचित्पुनरेवं भणन्ति—यदुत समर्थस्याप्याचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणं कर्तव्यं, यत एते गुणा भवन्ति—

सुत्तत्थथिरीकरणं विणओ गुरुपूय सेहबहुमाणो । दाणवतिसद्धबुद्धी बुद्धिबलवद्धणं चेव ॥६११॥

आचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणेन क्रियमाणेन सूत्रार्थयोः स्थिरीकरणं कृतं भवति यतो मनोज्ञाहारेण सूत्रार्थो सुखेनैव चिन्तयति, अत आचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणं कर्तव्यं तथा विनयश्चानेन प्रकारेण प्रदर्शितो भवति, गुरुपूजा च कृता भवति, सेहस्य चाचार्यं प्रति बहुमानः प्रदर्शितो भवतीति, अन्यथाऽसौ सेह इदं चिन्तयति, यदुत न कश्चिदत्र गुरुर्नापि लघुरिति, अतो विपरिणामो भवति, तथा प्रायोग्यदानपतेश्च श्रद्धावृद्धिः कृता भवति तथा बुद्धेर्बलस्य चाचार्यसत्कस्य वर्द्धनं कृतं भवति, तत्र च महती निर्जरा भवति ।

एएहिं कारणोहि उ केइ सहस्सवि वयंति अणुकंपा । गुरुअणुकंपाए पुण गच्छे तित्थे य अणुकंपा ॥६१२॥

‘ एभिः ’ पूर्वोक्तकारणैः केचित्समर्थस्याप्याचार्यस्यानुकम्पा कर्तव्येत्येवं वदन्ति, यतो गुरोरनुकम्पया गच्छे तीर्थे चानुकम्पा कृता भवति । यतश्चैवमतः प्रायोग्यग्रहणं गुरोः कर्तव्यमिति ॥ कीदृशं पुनराचार्ययोग्यं ग्राह्यमित्यत आह—
सति लाभे पुण दवे खित्ते काले य भावओ चेव । गहणं तिसु उक्कोसं भावे जं जस्स अणुकूलं ॥६१३॥

१ भवति आ । २ ग्राह्यमिति ॥ आ ल २ । ३ अत आह—आ. ल २ । ४ कंप आ ।

‘सति’ विपमाने कामे द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतयोक्त्यै ब्राह्मणम् । इदानीं निर्मुक्तिकारो व्याख्यानयथाह—‘गह्वर-
विषु उक्तोसं’ प्रारम्भं त्रिषु द्रव्यक्षेत्रकालेषु उक्त्यै कर्तव्यं, माघे तु यद्ब्रह्म यस्याधार्यस्यानुकूलं तद्ब्रह्मते । इदानीं भाष्य-
कृत्याख्यानपठि, तत्र द्रव्योक्त्यै (ए) प्रदर्शयथाह—

कलमोदणो उ पयसा उक्तोसो ह्याणि कोद्विबुद्धमज्जी । तत्पयि मिउतुप्यअर जस्य व ज अच्चिय दोसु ३०७

कलमदान्त्योदनः पयसा सह द्रव्यतं उक्त्यै ब्राह्मण, तदकामे हान्या तावद् गृह्यते यान्त् ‘कोद्विबुद्धमज्जी’ कोद्विबुद्धात्कल्प, यत्राप्य विज्ञेयः क्लिपते यदुत तदेव जाठक्यं चतु गृह्यते, तथा ‘सुप्ययं’ति स्निग्धतरं तदेव जाठलयं गृह्यते, उक्तं ब्रह्मो-
क्त्यै, इदानीं क्षेत्रकालोक्त्यै प्रतिपादनायाह—‘वत्स्य व च अच्चिय दोसु’ द्वयोरिति—क्षेत्रकालयोर्यद्ब्रह्म यत्र पूजितं तत्र
गृह्यते, एतदुक्तं भवति—यत्र क्षेत्रे बहुमतं द्रव्यं तत्रस्मिन् क्षेत्रे उक्त्यै गृह्यते, तथा प्राणं, तथा यद्ब्रह्म तस्मिन् काले बहुमतं
तत्रस्मिन् काले कालोक्त्यै गृह्यते, माघोक्त्यै पुनर्निर्मुक्तिकारैश्च व्याख्यात । उक्तं प्रसङ्गागतम्, इदानीं यदुक्तं आचार्या-
दीनां गृहीतं सपयोदरति तथा प्रतिपादयथाह—

लामे सति सघाढो गेणहृद्द पगो उ इहरहा सधे । तस्सप्यणो य पज्जत्त गिण्हणे होइ अतिरेग ॥६१४॥

यदि तस्मिन् क्षेत्रे घृतादीनां स्वभावेनैव कामोऽस्ति तत्र तस्मिन् कामे सति आचार्यैर्येमेक एव सङ्घाटकः प्रायोग्यं

गुह्यं, 'इहरह'ति यदा तस्मिन् क्षेत्रे न प्रायोवृत्त्या प्रायोग्यस्य लाभः तदा सर्व एव सङ्घाटकास्तस्याचार्यस्य प्रायोग्यं पर्याप्तये गृह्णन्ति, ततश्च तस्याचार्यस्यात्मनश्चार्थाय पर्याप्तग्रहणे सति अतिरिक्तं भवति, ततश्च तत्परिष्ठाप्यत इति । इदानीं 'गिलाणे'ति व्याख्यानयन्नाह—

गेलन्ननियमग्रहणं नाणत्तोभासियं^३पि तत्थ भवे । ओभासियमुव्वरिअं विगिंचए सेसगं भुंजे ॥६१५॥

ग्लानस्य नियमेन प्रायोग्यग्रहणं कर्त्तव्यं, यदि परं नानात्वं 'ओभासियं'पि प्रार्थितमपि तत्र ग्लाने भवति, ग्लानार्थं प्रायोग्यस्य च प्रार्थनमपि क्रियते, ततश्च ओभासितं-प्रार्थितं सद् ग्लानार्थं पुनश्च यदुद्धरति ततस्तद् 'विगिच्यते' परित्यज्यते, 'सेसयं भुंजे'ति शेषं यदनवभासिअं-अप्रार्थितमुद्धरितं तद्भुञ्जीत कश्चित्प्राचार्यवद्व्याख्यायात् एव द्रष्टव्यः । इदानीं दुल्लेमेत्ति व्याख्यानयन्नाह—

दुल्लहद्वं व सिया घयाइ घेतूण सेस भुंजंति । थोवं देमि व गिणहामि यत्ति सहसा भवे भरियं ॥६१६॥

दुर्लभद्रव्यं वा स्याद्-भवेत् घृतादि तद्गृहीत्वा उपभुज्य च यत् शेषं तद्भुञ्जति, एवं वा पारिष्ठापनिकं भवति । इदानीं 'सहसा-दाणे'ति व्याख्यानयन्नाह-'थोवं देमी'त्यादि स्तोकं दास्यामीत्येवं चिन्तयन्त्या गृहस्थया सहसा अतर्कितमेव तत् साधुभाजनं भृतं, साधुर्वा चिन्तयति स्तोकं ग्रहीष्यामीति, पुनश्चातर्कितमेव भाजनं भृतं, ततश्चैवमतिरिक्तं भवति, पुनश्च परिष्ठाप्यत इति ।

१ प्रयोगस्य आ. १ २ °प्ला गृं आ. १ ३ °सियस्स तत्थ ल. १ । ४ एतदुक्तं भवति ग्लं पा. १-२ पु. १

एष हि कारणो हि गहियमजाया उ सा विगिचणया । आलोगमि त्तिपुजी अच्चाणे निग्गयातीण ॥६१७॥
 एमि पूर्वोक्तकारणैर्यद्गृहीत मक्तं सा 'अन्नातविगिचणपय'सि अन्नाता विगिचणा-परिष्ठापनोप्यते, तस्याभावात्तायाः
 माग्गालोके त्रयः पुञ्जाः क्रियन्ते, किमर्थमित्याह-'अद्वाये निग्गयाईण' अच्चाणे निर्गतास्त्वर्थे त्रयः पुञ्जाः क्रियन्ते,
 आदिग्रहणात्कदाचि एव कारणे उत्पन्ने गृह्णन्तीति । आह-

एत्थो व दो व त्तिन्नि व पुजा कीरति किं पुण निमित्तं ? । विहमाइनिग्गयाण सुच्चैयरजाणणट्टाप ॥६१८॥
 एत्थे वा दौ वा त्रयो वा पुञ्जाः किं पुननिमित्तं क्रियन्ते ?, उच्यते, 'विहमादि' विहः-पन्यास्त्वर्थे निर्गतानां साधूनां
 द्यदेवतरमक्तपरिष्ठापनार्थं त्रयः पुञ्जाः क्रियन्ते, आदिग्रहणात्तास्त्वयानामेष कदाचिदुपयुज्यते इति कृत्वा परिष्ठापनार्थं त्रयः
 पुञ्जाः क्रियन्त इति । इयं च गाथाऽन्तरातीतगाथाया व्याख्यानभूता द्रष्टव्येति ।
 एव विगिचिउ निग्गयस्स सच्चा इवेज्ज त तु कहु ? । निस्सिरेज्जा अहव धुव आहारा होइ नीहारो ॥६१९॥

'एव' उक्तेन न्यायेन परिष्ठापनार्थं निर्गतस्य यदि सच्चा पुरीषोत्सर्जने बुद्धिर्भवेत् 'तत्कर्म' ? किं तत्र कर्त्तव्यमिति,
 अत आह 'निस्सिरेज्ज' व्युत्सृजेत्, अथवा किमत्र द्रष्टव्यं ?, दृष्टमाहाराभीहारो भवति, ततश्च स्वच्छिन्ने व्युत्सृजनं कर्त्तव्यं
 तत्र स्पष्टिरुत्स पूर्वमणितमेव, तथा वाऽऽह-

थंडिल्ल पुवभणियं पढमं निद्दोस दोसु जयणाए । नवरं पुण णाणत्तं भावासन्नाए वोसिरणं ॥ ६२० ॥

स्थण्डिलं पूर्वभणितमेव, यदुत अनापातं असंलोकं १ अनापातं संसंलोकं २ सापातमसंलोकं ३ सापातं संसंलोकं ४ । अत्र प्रथमो भङ्गको निर्दोषः, द्वयोश्च द्वितीयवृत्तीययोर्भङ्गकयोर्यतनया व्युत्सृजति, एतत्पूर्वोक्तस्थण्डिलस्य सामान्यमेव, 'नवरं पुण णाणत्तं'ति नवरं-केवलमिदं नानात्वं, यदुतात्र मात्रासन्ने-अतिपीडायां व्युत्सृजनमनुज्ञातं, तत्र चानुज्ञा नैव कृताऽऽसीदिह च कृताऽतो नानात्वं, ततश्च चतुर्थभङ्गकासेवनमप्यनुज्ञातमेव द्रष्टव्यमिति । इदानीं भाष्यकारः पूर्वोक्तस्थण्डिलानि प्रदर्शयन्नाह—

अणावायमसंलोकं अणावायालोय ततिय विवरीयं । आवातं संलोकं पुव्वुत्ता थंडिला चउरो ॥ ३०८ भा०

अनापातमसंलोकं च प्रथमो भङ्ग उक्तस्तथाऽन्यदनापातमालोकं च द्वितीयं, तृतीयं पुनर्विपरीतं स्थण्डिलं-सापातमसंलोकमित्यर्थः, तथाऽन्यदापातं संलोकं च चतुर्थो भङ्गकः, एतानि पूर्वोक्तस्थण्डिलानि चत्वारि ।

अणावायमसंलोकं निद्दोसं बितियचरिम जयणाए । पउरदवकुरुकुरादी पत्तेयं मत्तगा चेव ॥ ६२१ ॥

तइएविय जयणाए नाणत्तं नवरि सदकरणंमि । भावासन्नाए पुण नाणत्तमिणं सुणसु वोच्छं ॥ ६२२ ॥

तत्रानापातमसंलोकं च स्थंडिलं निर्दोषं, द्वितीयवृत्तीयचतुर्थेषु यतनया व्युत्सृजनं कर्तव्यं, का चासौ यतना १, प्रचुर-

१ भङ्गकस्तथा ल १-२ ।

द्रोण इतुहादिक कर्षण्य प्रत्येक प्रत्येक व मात्राणि सपानानि भवन्ति । किं सर्वेष्वेष स्पष्टिलेषु कुरुकुवेव यतना कर्षणा उत कर्मिद्विधेयः १, उच्यते, अस्ति विधेयः, वृत्तीयेऽपि स्पष्टिले यतनाया नानात्वमेवावद्यदि परं यदुत स्पष्ट-
कार्यं, एतदुक्त मयति-वृत्तये स्पष्टिले प्रापाठासंलोकं द्रष्टुं कुर्वीकृर्गन्तव्य, भावासने पुनर्यतनाया यजानास्व तच्छुश्रुत
वत्ये । तत्र प्रथमस्पष्टिले गन्तव्य, अथ सभास्ति,
जदि पठम न तरेज्जा तो वितिय तस्स असइए तइय । तस्स असई चउत्यं गौमहारे य रस्याए ॥ ६२३ ॥

यदि प्रथम स्पष्टिलं गन्तुं न शक्नुयात्ततो द्वितीयं ब्रजेत्, 'तस्य' द्वितीयस्यासति वृत्तीयं ब्रजेत्, 'तस्य' वृत्तीयस्य
स्पष्टिलस्यासति चतुर्थं स्पष्टिलं ब्रजेत्, यदा चतुर्थमपि स्पष्टिलं गन्तुं न शक्नोति तदा गामद्वारे गत्वा श्युत्सुब्रवि,
यदा प्रामद्वारासपि गन्तुं न शक्नोति तदा रथायामेव श्युत्सुब्रवि ॥
साही पुरोहते वा उवस्सए मचगमि वा णिसिरे । अच्युक्कडमि वेगे महलिपासमि वोसिरइ ॥ ६२४ ॥

यदा रथायामपि गन्तुं न शक्नोति तदा 'साहीण' गृहपक्षेरापतो श्युत्सुब्रवि, यदा गृहपक्षिमपि गन्तुं न शक्नोति
तदा 'पुरोहते' अत्रद्वारे श्युत्सुब्रजेत्, यदा पुरोहदमपि गन्तुं न शक्नोति तयोपाभये मात्रके वा श्युत्सुब्रजेत्, सर्वेषां 'अच्यु-
क्कडमि वेगे महलिपासमि वोसिरति' सुगमम् । इदं च लोकेऽपि प्रसिद्धं, यदुत प्राप्तपुरीपादेवेगो न धार्यते । अत्र च कथा

१ इत्ये वारे व अ. । २ सुल्ला सु १ । ३ एतद्विषयो फला सु वा । ४ एतद्विषयो गन्तुं वा । ५ समर्थताया वा । ६ मन्त्रे एते
वा ए. २ ।

नकम्-एगो राया तस्स वेज्जो पहाणो सो य मतो, तंमि मए राइणा गवेसाविंयं एयस्स पुत्तो अत्थि वा न वा ? तस्स य कहियं-अत्थि एगा सुया, ताए य सयलं वेज्जयं अहीयं, हक्कारिया यं, राइणा मणिया य-किं ते अहीयं वेज्जयं ?, सा मणह अहीयं^३, ततो एयस्सिं अंतरे ताए वायकम्मं कयं, ततो इयरेहिं विज्जेहिं हसियं, ततो तीए ताणं विजाणं राइणो य परिकहणा कया, जहा-‘तिणि सल्ला महाराय अस्सिं देहे पइड्डिया । वायमुत्तपुरीसाणं पत्तवेगं न धारए’ ॥ १ ॥ सिलोगो सुगमो । एवं साहुणावि वेजाईणं परिकहणा कायवा । एतदेव गाथयोपसंहरत्ताह—

राया विज्जंमि मए विज्जसुयं भणइ किं च ते अहीयं ? । अहीयंति वायकम्मे विज्जा हसणा य परिकहणा ६२५

सुगमा ॥

एसा परिटुवणविही कहिया भे धीरपुरिसपन्नत्ता । सामायारिं एत्तो तुच्छं अप्पखरमहत्थं ॥ ६२६ ॥

सुगमा ॥ उव्वरिएत्ति दारं गयं, इदानीं सामाचारी व्याख्यायते—

सन्नातो आगतो चरमयोरिसिं जाणिकुण ओगाढं । पडिलेहणमप्पत्तं नाऊण करेइ सज्जायं ॥ ६२७ ॥

एवं च साधुः सञ्ज्ञां व्युत्सुज्य आगतः पुनश्च ‘चरमपौरुषी’ चतुर्थप्रहरं ज्ञात्वा ‘अवगाढा’ अवतीर्णं, ततः किं करोति

१ आयाया, राइणा आ । २ भणियं ?, सा आ । ३ यं विज्जयं, ततो आ । ४ °स्सतरे ताए आ पा. १ । ५ सेस वोच्छेअह्हाविहिणा ल. १ ।
६ °हेइ अपत्ते नाऊण ल १ पु. ।

एवमपि चरमपौरुषी नायापि मन्त्रि ततोऽप्राप्तां चरमपौरुषीं धृत्वा स्वाध्याय तावत्क
 मेति यावत्पुण्यां पौरुषीं प्राप्त्वा ।

पुञ्जुद्धितो य विही इहपि पडिलेहणाइ सो चेव । ज एत्थ नाणत्त तमह बोच्छ समासेण ॥ ६२८ ॥
 पडिलेहगा उदुविहा भत्तट्टियपररा य नायवा । दोणह्विय आइपडिलेहणा उ मुहणतगसकाय ॥ ६२९ ॥
 तचो गुरु परिआ गिलाणसेहाति जे अमत्तट्टी । सदिसह पायमत्ते य अप्पणो पट्टग चरिस ॥ ६३० ॥

अत्र न प्रत्युपेक्षणायां पूर्णैरिष्ट एव निधिः, 'सुखत्रिकादिक्काऽववेः प्रत्युपेक्षणा' एवमादिः, तथा पात्रस्यापि 'सोच्चा
 रिपिमह इत्थे 'ममागेन' महत्वेपेग, तत्र य ते प्रत्युपेक्षकास्ते द्वित्रिधाः-मकार्षिका-सुक्ताः 'एयरा य' इतरे च उपवा
 मिहय शाब्गाः 'द्रपारणि' मत्कार्षिकाऽमत्कार्षिकयोः 'प्रादौ' प्रथम प्रत्युपेक्षणा तुरया इय वेदितव्या 'सुहणतगसकाय'
 प्रथम सुपरगिस्त्रं प्रत्युपेक्षन् तत्रः 'स्रकाय' नित्रइह प्रत्युपेक्षन्त सुखत्रिकयो एव, इय तावत्कामत्कार्षिकयोस्तुमया
 प्रत्युपेक्षया । इदानीममत्कार्षिकानां प्रत्युपेक्षयापि वि प्रत्युपेक्षिताः, मत्र 'तत्रः' सुखत्रिकाकायप्रत्युपेक्षणानन्तरं 'गुठ'पि गुरोः

संबन्धिनीमुपधि प्रत्युपेक्षन्ते, 'परिण'त्ति परिज्ञा-प्रत्याख्यानम्, एतदुक्तं भवति-अनशनस्थस्य संबन्धिनीर्भवधि ततः प्रत्युपेक्षन्ते, तदनन्तरं ग्लानसत्कामुपधि प्रत्युपेक्षन्ते, तथा शैशुकः-अभिनवप्रव्रजितः शिक्षणार्थं अपितः तदीयामुपधि तस्यै-वाग्रतः प्रत्युपेक्षन्ते आदिग्रहणात् वृद्धादेः संबन्धिनीमुपधि प्रत्युपेक्षन्ते, येऽभक्तार्थिनस्ते एवमनेन क्रमेण कुर्वन्ति प्रत्यु-पेक्षणां, ततो गुरुं संदिशापयित्वा 'संदिह इच्छाकारेणं ओहियं पडिलेहेमि' एवं भणित्वा 'पात्रं' पतद्ग्रहं प्रत्युपेक्षन्ते, मात्रकं चात्मीयं प्रत्युपेक्षन्ते, ततश्च सकलमुपधि प्रत्युपेक्षन्ते तावद्यावच्चोलपट्टकश्चरमस्तैमपि प्रत्युपेक्षन्ते । एम ताव अमत्तडिआण पडिलेहणविही । इदानीं सुक्तानां विधिं प्रतिपादयन्नाह-मुखवस्त्रिकां प्रत्युपेक्ष्य तथैव कायं प्रत्युपेक्ष्य ततः 'पट्टुगं'ति चोल-पट्टुगं प्रत्युपेक्षन्ते, पुनश्च गोच्छको यः पात्रकस्योपरि दीयते पच्छा पडिलेहणीयं पत्ताबंधे पडलाहं रयत्ताणं च पत्तयं चै(चे)व, यदि मत्तओ अरिक्तो तो एवं, अह रिक्तो तो सो चैव पढमं निक्खिप्पइ, पुनश्च मात्रकं निक्षिप्य स्वकीयमवग्रहं-पतद्ग्रहं प्रत्युपेक्षन्ते, ततो गुरुप्रभृतीनां सत्का उपधयः प्रत्युपेक्षन्ते भक्तार्थिकैः, 'अणुणवण'त्ति ततो गुरुमनुज्ञापयन्ति, यदुत 'संदिह ओहियं पडिलेहेमो'त्ति ततः शेषाणि-गच्छसाधारणानि पात्राणि वस्त्राणि च अपरिमोग्यानि यानि तानि प्रत्युपेक्षन्ते, ततः स्वकीयं पायपुच्छणगं-रजोहरणं च प्रत्युपेक्षन्ते, भक्तार्थिका एवमनेन क्रमेण प्रत्युपेक्षणं कुर्वन्ति ॥

जस्स जहा पडिलेहा होइ कया सो तथा पढइ साहू । परियट्टेइ व पयओ करेइ वा अन्नवावारं ॥६३२॥

पुनश्च यस्य साधोर्थैव प्रत्युपेक्षणा भवति 'कृता' परिनिष्ठिता स तथैव पठति परिवर्तयति वा-गुणयति वा पूर्वभणितं प्रयतः-

१ मुपधि प्रत्युपेक्षन्ते तथा आ पा १ । २ मपि प्रत्यु° आ । ३ सो चैव आ । ४ अवधि पडि° ल १ । ५ पेक्षन्ते ल १ ।

प्रयत्नेन करोति वाज्यमाधुना अम्यर्षितः सन् व्यापारं-किञ्चिदिति कर्मप्रयोग, यदि वाज्य व्यापारं पूर्णनादि करोति ।
 घटमागवसेसाए चरिमाए पडिकमिचु कालस्स । उच्चारे पासवणे ठाणे घडवीसइ पेहे ॥ ६३३ ॥

अहियासिया उ अतो आसन्ने मखिन्न तेह य दूरे य । तिन्नेव अणहियासी अतो छच्छच्च वाहिरओ ॥ ६३४ ॥
 एमेव य पासवणे वारस घडवीसय तु पेहिंसा । कालस्सवि तिन्नि भवे अह सूरो अत्थमुवयाति ॥ ६३५ ॥

एवं स्वाध्यायादि कृत्वा पुनश्चतुर्गामावशेषाणां वरमपौरुष्यां प्रतिकल्प कालस्य ततः स्पण्डिलानि प्रत्युपेक्ष्यन्ते, किम
 र्थम् ? , तच्चारणं तथा प्रभवभार्यं च स्थानानि चतुर्विंशतिपरिमाणानि प्रत्युपेक्ष्यन्ते । इदानीं क ताः स्पण्डिलभूमयः
 प्रत्युपेक्षणीयाः ? इत्यत आह-अचिक्रासिका भूमयो याः सञ्ज्ञावेगेनानुत्पीडितः सुखेनैव गन्तुं शक्नोति ता एवविधाः 'अन्तः'
 मध्येऽद्रपस्य तिस्रः प्रत्युपेक्षणीयाः, इयम् !, एका स्पण्डिलभूमिर्वसतेरामभा अन्या मध्ये, अन्या दूरे, एवमेवास्तिज्ञाः
 स्पण्डिलभूमयो भवन्ति, तथाऽन्यास्तिज्ञ एव तस्मिन्नेवाङ्गणे आसन्नवरे भवन्ति अनधिक्रासिकाः-सञ्ज्ञावेगेनोत्पीडितः सन्
 वा याति ता अपि तिस्र एव भवन्ति, एका वसतेरामभवरे प्रवेक्षेऽन्या मध्येऽन्या दूरे, एवमेवा अन्तः-मध्येऽङ्गणस्य एव
 भवन्ति, तथा एतद् वाङ्गणबाहव इति-अङ्गणस्य बहिः वदेवमेव भवन्ति । एवमेव 'प्रभवमे' कायिकायां बाहव भूमयः
 प्रत्युपेक्ष्यन्ते, एतदङ्गणमध्ये एतद् वाङ्गणबाहवो भवन्ति, एवं एताः सर्वा एव उच्चारकायिकाभूमीवदविवक्षितं प्रत्युपेक्ष्य

१ एते शिष्टि म्ने क १ । २ नाकेशिका वा पा १ । ३ अितवन्तः क १ । ४ काल इव एताः वा ।

पुनश्च कालस्यापि ग्रहणे तिस्र एव भूमयः प्रत्युपेक्षणीया भवन्ति, ताश्च कालभूमयो जघन्येन हस्तान्तरिताः प्रत्युपेक्ष्यन्ते, एवमनेन प्रकारेण कृतेन अथ सूर्यो यथाऽस्तमुपयाति तथा कर्तव्यम् ।

जइ पुण निवाघाओ आवासं तो करंति सबेवि । सङ्हाइकहणवाघायर्या य पच्छा गुरू ठंति ॥ ६३६ ॥

✓ एवं सूर्यास्तमयानन्तरं यदि निर्व्याघातो गुरुः-क्षणिक आस्ते ततः सर्व एवाऽऽवश्यकं-प्रतिक्रमणं कुर्वन्ति, अथ श्राद्ध-धर्मकथनया व्याघातो गुरोर्जातः-अक्षणिकत्वं ततः पश्चाद्गुरुरावश्यकभूमौ संतिष्ठते ।

सेसा उ जहासत्ती आपुच्छिचाण ठंति सट्टाणे । सुत्तथक्षरणहेउं आयरिए ठियंमि देवसियं ॥ ६३७ ॥

शेषास्तु साधवो यथाशक्त्याऽऽपृच्छ्य गुरुं स्वस्थाने स्वस्थाने यथारत्नाधिकृतयाऽऽवश्यकभूमौ तिष्ठन्ति, किमर्थं ? , 'सूत्रार्थक्षरणहेतोः' सूत्रार्थगुणननिमित्तं तस्यामावश्यकभूमौ कायोत्सर्गेण तिष्ठन्ति, तत्र केचिदेवं भगन्त्याचार्याः-यदुत ते साधवः सामायिकसूत्रं पठित्वा कायोत्सर्गेण तिष्ठन्ति, कायोत्सर्गस्थिताश्च ग्रन्थानर्थान् वा चिन्तयन्तस्तिष्ठन्ति तावद्याव-दुल्लरागतः, ततो गुरुः सामायिकसूत्रमाकृत्य दैवसिकमतिचारं चिन्तयति, तेऽपि गुरौ तथास्थिते तूष्णींभावेन कायोत्स-र्गस्था एव दैवसिकमतिचारं चिन्तयन्ति । अन्ये त्वाचार्या एवं ब्रुवते, यदुत ते साधवः सूत्रार्थं क्षरन्तस्तावत् तिष्ठन्ति याव-दुल्लरागतः, ततो गुरुः सामायिकसूत्रं पठति, तेऽपि कायोत्सर्गस्था एव सामायिकसूत्रं मनसा पठन्ति, ततः सैमकं पठित्वा-

१ °ताए पच्छा आ पा १ । २ °कथादिना व्यां आ । ३ °गणणहेउं ल . १ । ४ ससक मनसा आ. । ५ सामायिकं पं आ. पा. २ पु. ।

उठिचारं चिन्तयन्ति, प्रायस्त्रिओ अप्यणो अठियारं अठियुण थितर, किन्निमिषं ? , ते साहुणो षडुग दिट्टिया ततो तठियण
 कालेण थिठिठ न सखंठिठि ।

जो होज्ज उ असमरयो घालो बुद्धो गिलाणपरिततो । सो आवस्सगजुत्तो अच्छेज्जा निज्वरापेही ॥६३८॥
 यस्तु साधुरनागतकायोत्सर्गकरणेऽपमघो मधेद्रालो इदो रोगाघो ज्वरादिना सै प्राक्शयकपृक्तस्वस्यामेव प्रतिक्रममभूमो
 उपविष्टः कायोत्सर्गं करोति, एव निर्बरापेही विष्टेत् ।

आवात्सग तु काउ जिणोवदिट्ठु गुरूषयसेण । तिस्सियुई पडिलेहा कालस्स त्रिही इमो तत्थ ॥६३९॥

एवमनेन क्रमेणावश्यकं 'कुत्वा'परिममाप्य विनोपदिष्टं गुरूपदेशेन पुनश्च स्तुतिप्रय पठन्ति स्वरेण प्रवर्द्धमानमधुरैर्वा, प्रयमा
 सोकेन स्तुतिर्द्वितीया इच्छन्त्येवास्या इहपरा तृतीया इहपमा एवं प्रवर्द्धमानाः स्तुतीः पठन्ति महल्लार्यभित्ति, वतः काल
 स्य प्रत्युपेषणार्थं निर्गच्छन्ति, किं कालस्य प्रणवेसा वर्षते न वा ? इति, तत्र च-कालवेलानिरूप्ये एव विधिरिति वक्ष्यमाणः ।
 बुविद्धो य होइ कालो वाधातिम एयरो य नायधो । वाधाओ घघसालाप घट्टण सट्टकट्टण वा ॥६४०॥

द्विषिषो मपदि कालो-व्यापातकाल इतरथ-अव्यापातकालः, तत्र व्यापातकाल प्रतिपादयमाह-व्यापातः 'घट्टकालायाम्'
 अनाथमण्डये वीर्ये 'पट्टना' परस्सरेण वेवेदिक्केवा स्तम्भेवा मह निर्गच्छतः प्रविस्सरो वा ताट्ठो व्यापातकाला, तथा ओइ

कादीनां यत्राचार्यो धर्मकथां करोति सोऽपि व्याघातकालः, न तत्र कालग्रहणं भवति नापि कालवेलानिरूपणार्थं प्रच्छन्नं करोति ।
वाघाते तद्वाओ सिं दिज्जइ तस्सेव ते निवेयंति । निवाघाते दोन्नि उ पुच्छंती काल घेच्छामो ॥ ६४१ ॥

एवं घङ्गशालायां व्याघाते सति तृतीयस्तयोः—कालग्राहिणोः उपाध्यायादिर्दीयते येन तस्यैवाग्रतो ब्राह्मण एव निवेदयन्ति सन्दिशापयन्ति च । अथ निर्व्याघातं भवति—न कश्चिद् घङ्गशालायां धर्मकथादिर्वा कालव्याघातः वैदेशिकादिव्याघातो वा, ततश्च निर्व्याघाते सति द्वावेव निर्गच्छतः एकः कालग्राहकः अपरो दण्डधारी, पुनश्च तौ पृच्छतः, यदुत 'कालं गृह्णीवः' वेलां निरूपयाव इत्यर्थः, तेषां च निर्गच्छतां यद्येते व्याघाता भवन्ति ततश्च निवर्त्तन्ते—न गृह्णन्ति कालं ॥ के च ते व्याघाताः १, आपुच्छण किइकम्मं आवस्सियखलियपडियवाघाए । इंदिय दिसा य तारा वासमसज्झाइयं चेव ॥ ६४२ जइ पुण वच्चंताणं छीयं जोइं च तो नियत्तंति । निवाघाते दोन्नि उ अच्छंति दिसा निरिखवंता ॥ ६४३ ॥ गोणादि कालभूमीए होज्ज संसप्पगा व उट्टेज्जा । कविहसियवासविज्जुक्कगज्जिए वावि उवघातो ॥ ६४४ ॥

आपृच्छना नाम आपृच्छिता गच्छन्ति दंडगं गहाय मत्थएण वंदाभि खमासमणो कालस्स वेलं—निरूवेमो, एवं च गदि न पृच्छन्ति ततो व्याघातो भवति—न ग्राह्यः कालः, अथाविनयेन वा पृच्छन्ति तथाऽपि व्याघात एव, कृतिकर्म च— न्दनं यदि न कुर्वन्ति अविनयेन वा कुर्वन्ति, आवासिकां च यदि न करोति अविनयेन वा करोति स्खलनं वा गच्छतां

१ भवति आ पा १ २ । २ निवेतित्ति ल १, निवेत्ति ल २ । ३ आवस्सिकां आ ।

यदि स्तम्भादौ भवति पतन वा तेषामन्यतमस्य यदि भवति, एवमेभिर्ग्याषातो भवति । तथा 'इदिय'सि भवत्येन्द्रियादी
 न्द्रियाणां ये विषयास्ते यदि अननुकूला भवन्ति ततो न गुह्यते, एतदुक्तं भवति-यदि छिन्धि भिन्वीत्पेषमादि मृष्वन्ति छुब्द
 तवो निवर्षन्ते, एवं गन्धार्शुदो यदि भवति, यत्र मन्धस्वत्र रस इति, विरूप पश्यन्ति रूपं किञ्चिद्, एवं सर्वत्र योजनीयं
 तवो निर्गच्छन्ति । तथा दिग्मोहस्य यदि भवति तवो न गुह्यते, तारकास्य यदि पतन्ति क्षयणं वा यदि भवति तत एभिरनन्त
 रोकैर्ग्याषातैः कालो न गुह्यते, अस्वाभ्यैषिके च यदि भवति, तथा यदि पुनर्भ्रत्रतां श्रुत ज्योतिर्वा-अग्निः उद्ब्रूयोतो वा
 भवति तवो निवर्षन्ते, यथा तु पुनरुक्कलघणो व्याषातो न भवति तदा निर्ग्याषाते सति द्वावेष विद्युतो विद्यो निरूपयन्तौ
 क्षणमात्रं । तथा एभिश्च क्कलभूमौ गतानामुपषातो भवति-यदि तस्मिन् कालमच्छलेके गौरुपविष्टो भवति, मादिमहान्महि
 गादिर्वा उपविष्टो भवति तवो व्याषातः, कदाचिद्वा तस्यां कालभूमौ 'ससर्पगाः' विपीलिक्कादय उपविष्टेस्तु ततश्च व्याषातः,
 कदाचिद्वा कपिहसित-विरलवानरमुत्सहसित भवति शत्रौ, अपवा कपिहसित भवति शत्रौ उदिस्यं वा दीसह र्वर्षणं वा भवति
 विद्युत् वा भवति, उरकापावो वा भवति गर्दित्त्वनिर्वा भूयते, एभिः सर्वैर्ग्याषातः कालस्य, न गुह्यत इत्यर्थः ।

सञ्ज्ञायमर्षितेता कणग ददृण तो नियत्तति । वेलाए ददृधारी मा धोल गढए उवमा ॥ ६४५ ॥

१ कणगदृण का. । २ 'दृणे' यदि का पा. १-२ । ३ प विगे वा १ । ४ 'प्या' च ल १ । ५ उदिसिहए वा । ६ कणवा का ।

एव ते कालवेदानिरूपणार्थं निर्गताः स्वाध्यायमकुर्वाणा एकाग्राः कालवेलां निरूपयन्ति, अथ तत्र कनकं पश्यन्ति ततः प्रतिनिवर्त्तन्ते, कणगपरिमाणं च वक्ष्यति “तिपंचसत्त्वेन धिसिसिरवास” इत्येवमादिना, अथ तत्र वर्त्तते कालग्रहणवेला न कनकादिभिरुपघातः कृतस्तत्तस्तस्यां कालग्रहणवेलायां जातायां दण्डधारी प्रविश्य गुरुसमीपे कथयति, यदुत कालग्रहणवेला वर्त्तते मा रोलं कुरुत अल्पशब्दैरवहितैश्च भवितव्यं, अत्र च गण्डकदृष्टान्तः, यथाहि गण्डकः कस्मिंश्चित्कारणे आपन्ने उत्कुरुटिकायामारुह्य धौषयति ग्रामे-इदं प्रत्यूषसि कर्त्तव्यं, एवमसावपि दण्डधारी भणति यदुत कालग्रहणवेला वर्त्तते ततश्च भवद्भिरपि गर्जितादिषूपयुक्तैर्भवितव्यमिति ।

आधोसिए बहूहिं सुयंसि सेसेसु निवडइ दंडो । अह तं बहूहिं न सुयं दंडिज्जइ गंडओ ताहे ॥६४६॥

एवमाधोषिते सति दण्डधारिणा बहुभिश्च श्रुतं, शेषाश्च स्तोकास्तैर्न श्रुतं ततश्च तेषामुपरि दण्डो निपतति-सूत्रार्थकरणं नानुज्ञायते, अथेह्यं तदा धोषितं यद्बहुभिर्न श्रुतं स्तोकैः श्रुतं ततस्तस्यैव दण्डधारिणो दण्डो निपतति-तस्यैव स्वाध्याय-निरोधः क्रियते, कथं ? गण्डकस्यैव, यथा गण्डकेनाधोषिते बहुभिर्प्राभीणकैः श्रुते सति यैः स्तोकैर्न श्रुतं ते दण्ड्यन्ते, अथाधोषिते स्तोकैः श्रुतं बहुभिर्न श्रुतं ततो गण्डकस्यैव दण्डो निपततीति ।

कालो सञ्ज्ञा य तहा दोवि समप्पंति जहा समं चेव । तह तं तुलंति कालं चरिमदिसं वा असञ्ज्ञागं ॥६४७

१ तत्र वर्त्तते तदा कालग्रहणवेलायां आ. । २ बोल आ । ३ गच्छति ग्रामे ल १ । ४ गण्डके एव दण्डो आ. ।

तौ च प्रत्युपेक्षकौ कालः स-च्या च पथा श्रेऽपि समकमेव समाधिं द्रव्यतस्तथा हो काल तुल्यतः—कालवतः, एतदुक्तं मरुति—यथा कालसमाप्तिर्मरुति स-च्या च समाधिं याति तथा कालवतः प्रत्युपेक्षकौ, 'चरिमविसं वा असङ्गग'ति चरिमा-पथिमा दिग् 'अस-प्याका' विगतस-च्या मरुति यथा कालश्च समाप्यते तथा गृहन्ति । इदानीं किञ्चिद्विष्टेन पुनः कालः प्रतिवागर्णीयाः ? इत्यत आह—

पियधस्मो दृढधस्मो सविगो खेवऽवज्वमीरूय । खेयन्नो य अभीरू काल पडिलेहृप साहू ॥ ६४८ ॥

प्रिया—इष्टो धर्मो यस्येति स त्रिवधर्मा, तथा दृढा—स्थिरो निबल्लो धर्मो यस्य स तथा, 'संविगो' मोक्षसुखाभिलाषी, 'अवधमीरू' पापमीरूः, 'खेदहः' गीतार्थः तथा 'अमीरूः' सत्त्वसंपन्नः एषविधः 'काल' कालप्रवृत्तौ प्ररपुपेक्षते साधुः, एषविधः कालवेलायाः प्रतिजागरणं करोति । इदानीं दृढवारिणि बोधयित्वा निर्गते पुनश्च स द्वितीयः कालप्राप्ती कालसंदिग्धनार्थं गुरोः ममीपं प्रविशति, कश्च ?—

आउत्तपुधभाणिप अणपुच्छा खलियपडिय वाधाते । भासतमूढसकियइदियविसप य अमणुझे ॥ ६४९ ॥

स च प्रविशन् 'आयुक्तः' उपयुक्तः सन् प्रविशति, ऐतश्च प्रविशन् पूर्वोक्तमेव द्रष्टव्यं यतो निर्मच्छतो यो विधिः प्रविशतोऽपि स एव विधिरित्यत आह—पूर्वमभितमेवत् । अथ स्वनापृच्छयेव गुरुं काल गृह्णाति ततश्चानापृच्छय गृहीतस्य कालस्य

१ तं अत्र च प १ २ पु । १ ८ । एतं कालः १ गुरुवतः का । ४ विदुषि क्तम का । ५ एतस्मिन् प्रवेक्ष्ये एतं का । ६ विधिः—पूर्वोक्तमेव मभितमेवत् का ।

व्याघातः, एतदुक्तं भवति-गृहीतोऽप्यसौ न भवति, तथा स्वलितस्य सतः कालव्याघातः, पतितस्य च व्याघातः कालस्य, एवं संजाते सति कालो न गृह्यते, तथा प्रविष्टस्य गुरुवन्दनकाले केनचित् मह जल्पतः कालो व्याहन्यते, तथा मूढो यदि भवति, आवर्त्तान् विधिविपर्ययसिन ददाति तथाऽपि व्याहन्यते कालः, तथा शङ्कया न जानाति किमावर्त्तं दत्ता न वेत्यास्यामत्रस्थाया व्याहन्यते कालः, इन्द्रियविषयाश्च यद्यमनोज्ञा भवन्ति तथाऽपि कालो व्याहन्यते, छिन्धि भिन्धीत्येवं विधान् शब्दान् शृणोति, गन्धोऽनिष्टो यदि भवति, यत्र गन्धस्तत्र रसोऽपि, विक्रालं रूपं पश्यति, स्पर्शो लेष्टुभिघातोऽकस्माद्भवति, एवंविधेऽन्यतमेऽपि न गृह्यते कालः । प्रविशंश्चासौ किं करोतीत्यत आह—

निसीहिया नमोक्कारे काउस्सगो य पंचमंगलए । पुवाउत्ता सध्वे पट्टवणचउक्कनाणत्तं ॥ ६५० ॥

प्रविशंश्च गुरुसमीपे कालसन्दिशनार्थं यदि निषीधिकां न करोति ततः कालो व्याहन्यते, नमस्कारं च करोति नमो स्वमासमणाणं, अर्थं न भणति ततः कालव्याघातो भवति, प्राप्तश्चेर्यापथिकाप्रत्ययं 'कायोत्सर्गम्' अष्टोच्छ्वासं करोति, नमस्कारं च चिन्तयति, ईरियावहियं च अवस्सं पडिक्कमति जह् दूराओ यदि आसन्नओ वा आगतो, पुनरसौ नमस्कारेणोत्सारयति-पञ्चमङ्गलकेनेत्यर्थः, पुनश्च संदिशापयित्वा कालग्रहणार्थं निर्गच्छति, निर्गच्छंतो जदि आवस्सियं न करेह खलति वा पडति वा दीवो वा अंतरे हेवेजा एवमादीहिं उवहम्मह । इदानीं कालग्रहणवेलायां किं कर्त्तव्यं साधुभिः ? इत्याह—

१ स्वर्गेन आ. । २ सत्यामपि वेलायां न गृह्णाति कालं आ ल. २ । ३ 'धृश्यासौ आ पा १ । ४ निर्गच्छंश्च यदि आ पा १ । ५ जीवो वा आ । ६ जायते पा. २ ।

‘पुराउवा सवे’ पूर्वमेव दण्डधारिषोषमानन्तरमुपयुक्ताः नरे गर्वितादौ भवन्ति, उपयुक्ताश्च सन्तः कालग्रहणोत्तरकालं सर्वे स्वा
 व्यायत्रस्थापनं कुर्वन्ति । ‘चउरुनापर्वं’ कालचतुष्कस्य यथा नानात्वं भवति तथा वस्यामः, कालचतुष्क एकः प्रादोपिकः,
 अपरोर्द्धरात्रिकः, अपरो वैरात्रिक, अपरः प्रामात्रिकः, एतच्च भाष्यकारो वक्ष्यति । इदानीं काल गृह्यतः को विधिरित्यत आह—
 योधावसेसियाए सञ्ज्ञाए ठाइ उचराहुत्तो । चउवीसिगदुमपुष्फियपुष्वग एकेक्रियादिसाए ॥ ६५१ ॥

श्लोकापष्टोपायां मन्त्र्यायां पुण्यो कालमंडल पमञ्जिषा निधीषिका कृत्वा कालमण्डले प्रविशति, तत्रभोषराभिमुखः
 क्षयोत्सर्गं करोति, तस्मिन् पञ्चनमस्कारमष्टोन्ध्यासंमानं चिन्तयति, पुनश्च नमस्कारेणोत्सार्यं मूक एव चतुर्विंशतिस्त्व
 लोगस्मृजोपगं पठति मुखमध्ये तथा ‘दुमपुष्फियपुष्वग’ति दुमपुष्फिकां—वग्मो मगल पुष्वगति—भामण्यपूर्वकं ‘कइ नु कुळा
 मामभमित्यर्थः, एतदेकस्यां दिशि चतुर्विंशतिस्त्वादि ग्रामभपुष्वगपञ्जत कइइ, दण्डधारीवि उचराभिर्गृह संठियस्त धाम
 पासे पुष्वदिमाहुचो भगत्रो तिरिच्छ आगास दण्डग वरेइ उद्विओ, पुणो तस्स पुष्वार्सु विसासु चलतस्स दण्डधारीवि
 तदेव भवति । इदानीं न गृह्यन् काल यथेव गृह्णाति ततो व्याहपते, कथमित्यत आह—
 भासतमूढसकियइदियधिसए य होइ अमणुझे । विदू य छीयऽपरिणय सगणे वा सकिए तिणह ॥ ६५२

भाषमाणः—ओष्ठसंधारेण पठन् यदि काल गृह्णाति ततो व्याहन्यते कालः, मूरो दिशि मध्ययनं वा यदि भवति ततो

व्याहन्यते कालः, शङ्कितो वा-न जानाति किं मया द्रुमपुष्पिका पठिता न वेत्येवंविधायां शङ्कायां व्याहन्यते कालः, इन्द्रियविषयाश्च 'अमनोज्ञाः' अशोमनाः शब्दादयो यदि भवन्ति ततो व्याहन्यते कालः, सोइदिए छिद भिद मारेह विस्सरं बालार्हणं रोवणं वा रूवं वा पिच्छति पिसायार्हणं वा रूवं वा पिच्छति वीहावणयं, गंधे य दुरभिगंधे, रसोवि तत्थेव, जत्थ गंधो तत्थ रसो, फासो बिंदुलेट्टुपहारेहि, एवमेतेष्वमनोज्ञेषु विषयेषु सत्सु व्याघातो भवति, तथा बिन्दुर्वा यद्युपरि पतति शरीरस्योपधेर्वा कालमण्डलके वा ततो व्याहन्यते, तथा क्षुतं यदि भवति ततो व्याहन्यते, 'अपरिणत' इति कालग्रहणभावोऽपगतोऽन्यचित्तो वा जातस्ततश्च व्याहन्यते कालः, तथा शङ्कितेनापि गर्जितादिना व्याहन्यते कालः, कथं ?, यद्येकस्य साधोर्गर्जितादिशङ्का भवति ततो न व्याहन्यते कालः, द्वयोरपि शङ्किते न भज्यते कालः, त्रयाणां तु यदि शङ्का गर्जितादिजनिता भवति ततो व्याहन्यते, तच्च 'स्वगणे' स्वगच्छे त्रयाणां यदि शङ्कितं भवति, न परगणे, ततो व्याहन्यते । इदानीमस्या एव गाथाया माव्यकारः किञ्चिद्भ्याख्यानयन्नाह—

मूढो व दिसऽञ्जयणे भासंतो वावि गिणहइ न सुज्जे । अन्नं व दिसऽञ्जयणं संकंतोऽणिट्टुविसए वा ॥ ३०९
मूढो यदा दिशि भवति अध्ययने वा तदा व्याहन्यते, भाषमाणो वा ओष्ठसञ्चारेण यदि गृह्णाति कालं ततो न शुद्ध्यति, अन्यां वा दिश संक्रान्तो मोहात्, अध्ययनं वाऽन्यत् संक्रान्तः द्रुमपुष्पिकां मुक्त्वा सामन्नपुष्पेण गओ उत्तराए

१ वीहां आ पा १ २. पु. । २ विहाव° ल १ । ३ ट्टुपहाराइ, एवं आ. पा १-२ पु । ४ भज्यते काल. ल १-२ । ५ विसयं वा आ. । ६ संक्रान्तं द्रुमं आ ।

दिसाए दक्षिणं गतो, यद्वाऽन्या दिशः दृष्टमानः, अन्यथाऽऽप्यनं दृष्टमानो यदा ममति तदा न दृष्टवति, 'अनिष्टे वा' अद्वोमन वा दृश्यादिवियमधिष्ठाने व्याहन्वते कालः, ततो आवस्सिय काळ्य नीसरति कालमदळाओ, एव गृहीतेऽपि काले यदि कालमण्डनाभिरिगच्छभावेऽप्यकादि न करोति ततो व्याहन्यत एव काल इति । किञ्च—

जो वचतमि विही आगच्छतमि होइ सो चेव । ज पृत्य नाणस तमइ बुच्छ समासेण ॥ ६५३ ॥

य एव प्रथमं वसतेऽसतो विधिरुक्तस्तथा—यदि क्वचिदसिय वा तक्का वा पढति यकति वा, एषमाईहि उबधत्तो गहियस्सवि कालस्स होइ आगच्छत्तस्स वसई, ततम यो भिचिर्भवः कालभूमावुक्कः आगच्छतोऽपि पुनर्वसतो स एव विधिमवति, यत्पुनस्त वसति प्रविशतो नानात्वं—मेवस्सवइ नानात्वं वस्ये 'समासदा' संक्षेपेण । इदानीं उभानात्वं प्रतिपादयमाइ—

निसीहिया नमोकार आसञ्जावटणपडणओइक्खे । अपमज्जियमीए वा छीए छिन्नेव कालवहो ॥ ६५४ ॥

काल गृहीत्वा गुरुमुक्काद्ये प्रविशन् यदि निधीकृतं न करोति ततः कालव्याघातः, तथा 'नमोकारं' नमो समासमङ्गल्यपि एवं यदि प्रविशन् न ममति ततो गृहीतोऽपि कालो व्याहन्यते, तथा आसञ्जावटणस्येव तु यदि न करोति ततो व्याहन्यते गृहीतोऽपि, तथा साधोः कस्यचिदापहणे—आमिदूय कालो व्याहन्यते पतन लेप्पादेरात्मनो वा, ज्योतिःस्वैर्द्धे वा व्याहन्यते,

१ वरिष्कारेण क. १ "वलिच्छरीक क. १ । २. भूमिमुक्क पा २ । ३. "ममति एव क १ नायं इत्येव का । ४ "इत्येव वा पा १ ।

तथा यदि प्रमार्जयन् न प्रविशति ततश्च व्याहन्यते कालः 'भीतः' त्रस्तो वा यदि भवति तथाऽपि व्याहन्यते, क्षुते वा व्याहन्यते, छिन्नेति वा-यदि मार्जारिश्चादिस्तिरक्षीनं छिन्दन् व्रजति, ततश्चैभिरनन्तरोदितैः कालस्य वधो-भङ्गो भवतीति ।
आगमम इरियावाहिया मंगल आवैयणं च मरुनायं । सवेहिवि पट्टुविणै पच्छा करणं अकरणं वा ॥६५५॥

आगत्य च गुरुसमीपमीर्यापथिकां प्रतिक्रामति, कायोत्सर्गे चाष्टोच्छ्वासं पञ्चनमस्कारं चिन्तयति, तेनैव चोत्सारयति, मङ्गलमिति पञ्चनमस्कार उच्यते, तत ईर्यापथिकां प्रतिक्रम्य गुरोः 'आवेदयति' निवेदयति कालमित्यर्थः । अत्र मरुओ-बंमणो तेनैव ज्ञातं दृष्टान्तः, तंजहा-कम्हिवि पट्टुणे धिजाहथाणं दाणं राहणा दिन्नं, तेसि च धोसावियं-जो सामन्नो सो गेण्हउ आगंतूणं मागं तत्थ, एवं हक्कारिए जो आगतो तेण लद्धो मागो, जो पुण गामाईसु गतो सो चुक्को, एवं साह्ववि दंडधारिणा धोसिए जे उवउत्ता ठिया णिवेदिए य काले जेहिं सज्झाओ पट्टुविओ ताणं सज्झाओ दिज्जह, जे पुण विक्कहादिणा ठिया ताणं सज्झायकरणं न दिज्जह । एतदेवाह-सर्वैः साधुभिः स्वाध्याये प्रस्थापिते सति पश्चात्तेभ्यः स्वाध्यायकरणं दीयते । ये तु पुनः कालग्रहणवेलायामुपयुक्ता न स्थिताः न च स्वाध्यायप्रस्थापनवेलायां सन्निहिता आसन् तेभ्यः स्वाध्यायकरणं न दीयते । इदानीं मरुकथानकमुपसंहरन्नाह—

सन्निहियाण वडारो पट्टुविय पमाइ नो दए कालं । बाहिट्टिए पडियए पविसइ ताहे य दंडधरो ॥६५६॥

१ °स्तिर्यक् छि° आ पा १-२ । २ आगम इ° आ, आगम्मिरी° ल २ । ३ °एहि पच्छा आ । ४ °त्सर्गे चां पा १ । ५ भूतास्तेभ्य. आ. पा. १-२ ।

सभिरितानां त्रेविद्यब्राह्मणानां 'बहारो' वष्टकः आकारम्-ब्राह्मणान यथा सभिरितानां, ये तु नागतास्तेषां न वष्टको-
 विभागो वाचः, एवमत्रापि 'पटुविय'सि स्वाध्यायप्रस्थापन यैः कृत तेष्व्यो दीयते स्वाध्याय, ये तु पुनः प्रमादिनस्तेष्व्यो
 न दीयते काल इति, काले गृहीते स्वाध्यायो भवति, पुनश्च निवेदिते सति काले पुनर्बहिरत्यः प्रतिवागरकः प्रेष्यते, पुनश्च
 तत्र बहिःस्थित प्रतिवागरके सति ततो वष्टधारी प्रविष्टतीति ।

पटुविय वदिष्ट तौहे पुच्छती किं सुय भते । । तेवि य कहति सष ज जेण सुय व दिट्ट वा ॥ ६५७ ॥

पुनश्चासौ प्रस्थापितस्वाध्यायो वन्दितगुरुश्च सन् तदा साधून् पृच्छति वष्टधारी, यैदुत हे मदन्त ! मवशां मध्ये केन
 किं श्रुत !, तेऽपि च साधवः कथयन्ति सर्वे यथेन श्रुत यद्विवादि इष्ट वा क्वपिदृष्टादि । पुनश्च तत्र र्यदि केयाञ्चिद्भक्तिता
 दिश्रद्धा भवति ततश्च को विधिरिस्थत आह—

एकस्स दोण्ह वा सकियसि कीरइ न कीरए तिण्ह । सगणसि सकिप् परगणसि गतु न पुच्छति ॥६५८

एकस्य यद्विवादिश्रद्धिते क्रियते स्वाध्यायः, द्वयोर्वा श्रद्धिते क्रियते स्वाध्यायः, त्रयाणां पुनर्भवितायाश्चद्धायां न क्रियते
 स्वाध्यायः, एष यदि स्वयमेव श्रद्धा भवति ततश्चैवविवायां स्वयमेव श्रद्धायां सत्यां 'परगणे' बन्त्यगच्छे गत्वा, न पृच्छन्ति,
 किं कारव !, एत इह क्त्वापिस्थ कालप्रवाहकः साधू रुचिरादिनिऽप्युक्त आसीत् ततश्च देवता काल श्लोचयितु न ददाति

१ वा एते पुच्छे किं वा । २ पुच्छति किं वा । ३ मताः हे क १ उ । ४ केवा वा क. १ । ५ मवापं क्त्वा । ६ नाज्जापुव वा. ।

तत्र परगणे नैवं, अथवा परगण एव कदाचिदायुक्तः कश्चिद्भवति इह तु नैवं, तस्मात्परगणो न प्रमाणमिति । इदानीं यदुक्तमासीत् 'कालचतुष्के नानात्वं वक्ष्यामः' तत्प्रदर्शयन्नाह—

कालचउक्के नाणत्तयं तु पाँदोसियंसि सध्वेवि । समयं पटुवयंती सेसेसु समं व विसमं वा ॥६५९॥

कालानां चतुष्कं कालचतुष्कं तत्रैकः प्रादोषिकः द्वितीयोऽर्द्धरात्रिकः तृतीयो वैरात्रिकः चतुर्थः ग्रामातिकः काल इति, एतस्मिन् कालचतुष्के नानात्वं प्रदर्शयते, तत्र प्रादोषिककाले सर्व एव समकं स्वाध्यायं प्रस्थापयन्ति, शेषेषु तु त्रिषु कालेषु समकं-एककालं स्वाध्यायं प्रस्थापयन्ति विषमं वा-न युगपत् स्वाध्यायं प्रस्थापयन्तीति । इदानीं चतुर्णामपि कालादीनां कनकपत्ने सति यथा व्याघातो भवति तथा प्रदर्शयन्नाह—

इँदियमाउत्ताणं हणंति कणगा उ सत्त उक्कोसं । वासासु य तिननि दिसा उउबद्धे तारगा तिननि ॥६६०॥

इन्द्रियैः-श्रवणादिभिरुपयुक्तानां 'इँनन्ति' व्याघातं कुर्वन्ति कालस्य कनका उत्कृष्टेन सप्त, एतच्च वक्ष्यति, 'वासासु य तिननि दिस'त्ति 'वर्षासु' वर्षाकाले ग्रामातिके काले गृह्यमाणे तिसुषु दिक्षु यद्यालोकः शुद्ध्यति चक्षुषो न कुड्यादिभिरन्तरितस्ततो गृह्यत एव कालः, अन्यथा व्याघात इति, एतद्विशेषविषयं द्रष्टव्यं, शेषेषु त्रिष्वधेषु कालेषु चतसृष्वपि दिक्षु चक्षुष आलोको यदि शुद्ध्यति ततो गृह्यते कालो नान्यथा, एतच्च प्रकटीकरिष्यति । 'उउबद्धे तारगा तिणि'त्ति ऋतुबद्धे-

१ 'इँनानुक्त आ । २ पाठसिधाय स' ल १ । ३ 'पद्वा स्वा' आ । ४ कति व्या' ल १ । ५ वर्षकाले नां आ, वर्षषु कालो पा. १-२. पु. १ ।

धीतोष्यकालयोरप्येव त्रिषु कालेषु यदि मेघच्छयेऽपि तारकात्रय दृश्यते ततः शुक्लति कालप्रारंभं, यदि पुनस्तिस्त्रोऽपि न दृश्यन्ते ततो न श्राद्धः, प्रामादिकस्तु कालः ऋतुवदे मैवेरदृश्यमानायामव्येकस्यामपि तारकायां शुद्धते कालः, वर्षकाले स्वेकस्यामपि तारकायामदृश्यमानायां वत्वारोऽपि काला शुद्धन्ते । इवानीमेनामेव गाथां माध्यकृत्वास्यानयति—
 कणगा हृणति काल तिपचसत्सेव धिसिसिरवासे । उक्ता उ सरेहागा रेह्यारहितो भवे कणगो । ३१०। (मा.)

कनकाः ध्वन्ति कालत्रय पञ्चसप्त यथासदस्मिन् 'धिसिसिरवासे' ग्रीष्मकाले त्रयः कनकाः काल व्याध्नन्ति शिशि रकाले पञ्च ध्वन्ति कालं वर्षाकाले सप्त ध्वन्ति काकसु । इवानीमुक्त्वाकनकयोर्लक्षणं प्रतिपादयन्नाह—उक्ता सरेत्वा मवति, एतदुक्तं मवति—निपततो ज्योसिष्णिष्णस्व रेत्वायुक्तस्य तस्यैकस्यास्या, स एव च रेत्वारहितो ज्योतिष्णिष्णः कनकोऽभिधीयते । सर्वेषु पदमजामे दोषि उ वसमौण आइमा जामा । तइओ होइ गुरुण चउत्थओ होइ सर्वेत्सि । ३६१॥

वस्मिन् प्रादोपिके काले गृहीते मति सर्व एव साधवः प्रथमयाम वादत्स्वाध्याय कुर्वन्ति, द्वौ त्वाद्यौ यामौ शुपमानां मवतो गीतार्थानां, ते हि सत्रार्थं चिन्तयन्तस्तावत्पिठन्ति यावत्प्रारभ्यमतिक्रान्तं मवति तृतीया च पौरुष्यवतरति, ततस्ते चैव कालं गृह्णन्ति मङ्गुरथिय, उवञ्जायाईण संदिसाथिषा ततो कालं वेणुज्जाथरिय तदुर्वेति, वदणय दाऊज्जा मणति—सुदो कालो, वायरिया मणति—वहृषि, पञ्चा ते वेव वसमा सुयति, वायरिखोवि विसियं तदुवायेषा काल पठिय

१ क्लेऽपि क. १ । २ मा उ कालसा काल ।

रावेइ, ताहे एगचित्तो सुत्तथं वितेइ जाव वेरत्तियस्स कालस्स बहुदेसकालो, ताहे तइयपहरे अतिकंते सो कालपडिलेहगो आयरियस्स पडिसंदेसावेत्ता वेरत्तियं कालं गेण्हइ, आयरिओवि कालस्स पडिक्कमिचा सुवत्ति, ताहे जे सुयिच्छया साहू आसी ते उट्टेऊण वेरत्तिय सञ्जायं करेति जाव पासाइकालगहणवेला जाया, ततो एगो साहू उवञ्जायस्स वा अण्णोसिं वा संदिसावेत्ता पासाइयं कालं गेण्हइ, जहा नवण्हं कालगहणणं वेला पडुच्चति सञ्जाए आरतो चेव पुणो ताहे साहुणो सवे उट्टेति, किह पुण नव काला पडिलेहिजंति, पढमो उवड्डिओ कालगगाहो तस्स तिन्नि वारा कालो उवहओ एक्कमि मंडलए, तओ पुणो बितिओ उट्टेइ सो बितिए मंडलए तिन्नि वारा लेइ, लिंतस्स जदि न सुञ्जति ततो तइओ साहू उट्टेइ, सोवि ततिए मंडलए तिण्णि वारा लेइ, लिंतस्स जदि न सुञ्जति ताहे भग्गो कालो, एत्थ लिंताण साहूण नववारावसाणे पमा कुटति, ततो तीए वेलाए पडिक्कमन्ति । अह तिन्नि कालगाहिणो नत्थि किन्तु दुवे चेव, ततो इक्को पढमं पढमकाल-मंडलए तिण्णि वारा उलेति । पुणो बिइओ साहू बिइए एव कालमण्डले तिन्नि वारा लेऊण पुणो तइए कालमण्डले तिन्नि वारा लेइ, एवं चेव नव वारा हवंति । अहवा पढमो पढमे चेव कालमण्डले तिन्नि वारा लेऊण ततो बितिए दो वारा गिण्हइ ततो बिइओ साहू विंइए चेव कालमण्डलए एक्कं वारं लेऊण ततो तइए मण्डले तिन्नि वाराओ गिण्हइ एवं चेव नव वारा हवंति । अहवा पढमो पढमे कालमंडलए तिन्नि वाराओ लेऊण बिइए मंडलए एक्कं वारं गिण्हइ तओ पुणो बिइओ

१ सोइयल्लया आ । २ अण्णस्स आ पा १-२ । ३ लेऊण ततो बितिए आ । ४ बीयए आ. ५ । अहवा पढमे चेव कालमंडलए एगो चत्तारि वाराओ लेइ, बितिओ पुण बितिए कालमंडलए दो वाराओ लेइ, ततिए तिन्नि वाराउ लेइ सो चेव बितिओ, एवं वा दोण्हं साहूणं नव वाराओ भवंति, अह एक्को आ. ।

विद्य एव महत्त्व एव दो वारे लेख्य तद्विद्य महत्त्व एव विधि वारा लेइ एव नव नाराओ इवति । अह एको वेव काळगमाही तवो अवनाएण सो वेव पठमे विधि वारा लेइ पुबो सो वेव विधि वारा लेइ, पुबो सो वेव तद्विद्य महत्त्व एव विधि वाराओ लेइ । एको पामाइकाळस्व विही । एवं च सति काळस्व पठिकभिषा सुवति, एगो न पठिकमति, सो अवनाएण काळ निवेदिस्वइ ॥ इदानीं यदुक्तं ' वासासु य विधिं दिस 'नि व्याख्यानयन्नाह—

वासासु य तिणिण विसा इवति पामाइयस्मि काळमि । सेसेसु तीसु चउरो उउमि चउरो चउदिसिपि ॥

वर्षासु विस्रो विस्रो यदि इव्यादिमिस्तिरोहिता न भवन्ति ततः प्रामादिककाळग्रहभ क्रियते, क्षेत्रेषु त्रिषु कालेषु चतस्रोऽपि विद्या यदि इव्यादिमिस्तिरोहिता न भवन्ति ततो गृह्यन्ते काळाः, नान्यथा, 'उठमि चउरो चउदिसिपि'चि ऋतुबंदे काळे वषारोऽपि काळा गृह्यन्ते यदि चतस्रोऽपि विस्रोऽतिरोहिता भवन्ति नान्यथा, एतदुक्तं भवति—चतसृष्वपि विद्यु यथा-
 होको भवति तवमत्वारोऽपि काळा गृह्यन्ते । इदानीं "उठबंदे वारका विधिं"चि व्याख्यानयन्नाह—

तिसु तिणिण तारगाओ उउमि पामाइए अदिद्वेवि । वासासु अतारागा चउरो छेने निविद्वेवि ॥३१२॥

'त्रिषु' वापेषु काळेषु चतस्रोऽपि ऋतुबंदे काळे यदि तारकास्तिरो इत्यन्ते ततस्त्रयः काळा भाषा गृह्यन्त इति, 'पामाइए अदिद्वेवि'चि प्रामादिके काळे गृह्यमाणे ऋतुबंदे पनाच्छादिते यदि तारकात्रितयमपि न इत्यन्ते तथाऽपि

गृह्यते काल इति । वर्षाकाले पुनर्षनाच्छादितेऽपि अष्टतारका एव चत्वारोऽपि काला गृह्यन्ते । छन्ने न सावकाशे एते चत्वारोऽपि काला गृह्यन्ते । 'निविद्धोवि'त्ति प्रामातिके त्वयं विशेषः—उपविष्टोऽपि छन्ने स्थाने ऊर्ध्वस्थानस्यासति गृह्णाति । एतदेव व्याख्यानयन्नाह—

ठाणासति बिंदूसुर्यं गेणहइ विट्टोवि पच्छिमं कालं । पडियरइ बाँहि एक्को अंतट्टिओ गिणहे ॥६६२॥

स्थानस्यासति, एतदुक्तं भवति—यदूर्ध्वस्थितो न शक्नोति ग्रहीतुं कालं ततः स्थानाभावे सति तोयबिन्दुषु वा पतत्सु सत्सु गृह्णात्युपविष्टः पश्चिमं—प्रामातिकं कालं, तथा प्रतिजागरणं करोति एको द्वारस्थितः ओलिकापातादेरधस्तात्स्थितः साधुः, एकश्च साधुरन्तः—मध्ये स्थितो गृह्णाति कालमिति । इदानीं कः कालः कस्यां दिशि प्रथमं गृह्यते ?, इत्येतत् प्रदर्शयन्नाह—

पाओसियअड्डरत्ते उत्तरदिसि पुव पेहए कालं । वेरत्तियंमि भयणा पुवदिसा पच्छिमे काले ॥६६३॥

प्रादोषिकः अर्द्धरात्रिकश्च कालः द्वात्रय्येतावुत्तरस्यां दिशि 'पूर्व' प्रथमं प्रत्युपेक्षते, वैरात्रिके—चृतीयकाले मजनाविकल्पः कदाचित् उत्तरस्यां दिशि प्रथमं गृह्णाति कदाचिच्च पूर्वस्यां दिशि व्यवस्थितो गृह्णाति इति, पश्चिमे तु प्रामातिके काले पूर्वस्यामेव दिशि प्रथमं गृह्णाति पुनर्दक्षिणादाविति ।

१ गेणहइ वा । २ वावि एक्को ल १ । ३ "क्षते—गृह्णाति ततः पूर्वादिविच्छि, वैरां वा । ४ पूर्व पूर्वस्यां वा, पुनः पश्चिमे—प्रामां वा । ५ करोति कायोत्सर्गं तत पुनं ओ ।

सञ्ज्ञाय काकण पटमवितियासु दीप्तु आगरण । अक्ष वावि गुणती सुणति शायति वाऽसुच्छे ॥६६४॥

एव यदि शुद्धवति प्रादोषिकः क्लृप्तस्ततः स्वाभ्याय कृत्वा प्रथमद्वितीयपौठव्योर्बगिरण कुर्वन्ति साधवः । अथासौ प्रादोषिकः कालो न शुद्धस्ततः 'अन्पत्' उल्काकिक गुणयन्ति शृण्वन्ति ध्यायन्ति वाऽऽपुदे सति, इष्टि अषवाओ मन्व्यइ नति पाओसिओ सुदो ततो अट्टरपिओ नइवि न सुक्कइ वैहरि स वेव पवेयइणा सक्काय कुणति, एव नइ वैरपिओ न सुक्कइ ततो अशुग्यइत्स्यं नइ अट्टरपिओ सुदो ततो त वेव पवेयइणा सक्काय कुणति, एव नइ न पाभाइओ सुदो ततो नइ वैरपिओ सुदो ततो त वेव निवेयइणा सक्काय कुपति, एव प्रव्यवेत्रक्कलभावा ज्ञातव्या इति ।

जो वेव अ सुवणविही णेगाण वसिओ वसहिदारे । सो वेव इहपि भवे नाणत्त नैवरि सज्झाप ॥६६५॥

य एव अयितव्यविधिः पूर्वमेकानेकानां प्रत्युपेखकार्णां व्यावर्षितो वसतिद्वारे स एवात्रापि प्रष्टव्यः, नानास्व यदि परमिद, पटुत स्वाभ्याय कृत्वा स्वपन्तीति ।

एसा सामायारी कहिया मे । धीरपुरिसपन्नत्ता । एणो उवहिपमाण धोच्छ सुद्धस्स जह धरणा ॥६६६॥

सुमसा ॥ तर्कं पिच्छद्वारं, इवानीहवधिद्वारप्रतिपादनायाह—नवरं सुद्धस्य वस्त्रादेर्यथा परम मवति तथा वस्ये । तत्र

(पिच्छद्वारं समप)

१ दोर चार्प ३ । २ क्वाप्पुदे सति क्त । ३ ततो त वेव पवेयइणा क्त । ४ तवति क्त ।

‘तच्चभेदपर्यायैव्यख्ये’ति न्यायात् पर्यायान्प्रतिपादयन्नाह—

उवही उवगहे संगहे य तह पगगहोगहे च्चव । भंडग उवगरणेवि य करणेवि य होंति एगट्टा ॥ ६६७ ॥

उपदधातीत्युपधिः, किमुपदधाति ?, द्रव्यं भावं च, द्रव्यतः शरीरं भावतो ज्ञानदर्शनचारिन्नाणि उपदधाति, उपगृह्णातीत्युपग्रहः, संगृह्णातीति संग्रहः, प्रकर्षेण गृह्णातीति प्रग्रहः, अवगृह्णातीत्यवग्रहः, तथा भण्डकमुच्यते उपधिः, तथा ‘उपकरणं’ उपकरोतीत्युपकरणं, तथा करोतीति करणमुच्यत उपधिरिति, एते एकार्थाः । इदानीं भेदतः प्रतिपादयन्नाह—

ओहे उवगहंमि य दुविहो उवही उ होइ नायवो । एक्कहोवि य दुविहो गणणाए पमाणतो च्चव ॥६६८॥

उपधिर्द्विविधः—ओघोपधिः उपग्रहोपधिश्चेति, एवं द्विविधो विज्ञेयः, इदानीं स एवैकैको द्विविधः, कथं ?, गणनाप्रमाणेन प्रमाणप्रमाणतश्च, एतदुक्तं भवति—ओघोपधेर्गणनाप्रमाणेन प्रमाणप्रमाणेन च द्वैविध्यं, अवग्रहोपधेरपि गणनाप्रमाणेन प्रमाणप्रमाणेन च द्वैविध्यं, तत्र ओघोपधिर्नित्यमेव यो गृह्यते, अवग्रहावधिस्तु कारणे आपन्ने संयमार्थं यो गृह्यते सोऽवग्रहावधिरिति, ओघोपधेः गणनाप्रमाणेन प्रमाणमेकह्यादिभेदं वक्तव्यं प्रमाणप्रमाणं च वक्तव्यं दीर्घपृथुतया, तथाऽवग्रहोपधेरपि एकह्यादिगणनाप्रमाणं प्रमाणप्रमाणं च दीर्घपृथुत्वद्वारेण वक्तव्यमिति । तत्र ओघोपधिर्जिनकल्पिकानां प्रतिपाद्यते, तत्रापि गणनाप्रमाणतः प्रतिपादयन्नाह—

सज्ज्ञाय काकण पढमधितियासु दीसु जागरण । अन्न वावि गुणती सुणति भ्नायति वाऽसुच्छे ॥६६४॥

एवं यदि सुच्छति प्रावोषिकाः कालस्त्वतः स्वाभ्याय कृत्वा प्रथमद्वितीयपौरुष्योर्बायरण कुर्वन्ति सावधः । अथासौ प्रादोषिकः कालो न सुद्वस्त्वतः 'अन्यत्' सत्कालिक गुणपन्ति मृष्यन्ति ध्यायन्ति वाऽसुच्छे सति, इष्टि अववावो मण्णरु नति पावोषिजो सुदो ततो अदुररिजो वावि न सुच्छरु वैरिषि त वेव पवेयइषा सन्नाय कुप्पति, एव वा वैररिजो न सुच्छरु ततो अजुग्गाहत्वं वा अदुररिजो सुदो ततो वेव पवेयइषा सन्नाय कुप्पति, एव वा न पामाहवो सुदो ततो वा वैररिजो सुदो ततो वेव निवेयइषा सन्नाय कुप्पति, एव इव्यवेत्रकालमावा ज्ञातव्या इति ।

जो चेव अ सुवणधिही णेगाण वड्ढिओ वसहिदारे । सो वेव इहपि मवे नाणत्त नैवरि सज्ज्ञाप ॥६६५॥
य एव धयितव्यविधिः पूर्वमेकानकानां प्रत्युपेक्षकानां व्यापणितो वसतिदारे स एवात्रापि द्रष्टव्यः, नानास्व यदि परमिव, यदुत स्वाभ्यायं कृत्वा स्वपन्तीति ।

एसा सामायारी कहिया भे । धीरपुरिसपझणा । एत्तो उवधिपमाण वोच्छ सुच्छस्स अह धरणा ॥६६६॥

सुयमा ॥ उक्तं पिच्छदारे, इदानीमुपधिद्वाराप्रतिपादनायाह—नवरं सुद्वस्य वस्त्रावेर्यथा वारवं मभवति तथा वस्ये । सत्र (पिच्छदारं समच)

१ शेष भाग ५ । २ उवाच्येच्छे सति च्य । ३ एको तं वेव पवेयइषा का । ४ क्वरि जा ।

चिदुत्तमान्यङ्गानि कानिचिजघन्यानि कानिचिन्मध्यमानि, तत्र जिनकल्पिकानां तावत्प्रतिपादयन्नाह—

तिन्नेव य पच्छागा पडिगहो चव होइ उक्कोसो । गोच्छगपत्तगठवणं मुहणंतगकेसरि जहन्नो ॥६७३॥

त्रयः प्रच्छादकाः कल्पा इत्यर्थः पतद्ग्रहस्थेषु जिनकल्पिकोपधिमध्ये उत्कृष्ट उपधिः प्रधानश्चतुर्विधोऽपि, अत्रामूनि प्रधानान्यङ्गानीत्यर्थः, गोच्छकः पात्रकस्थापनं मुहणन्तकं-मुखवस्त्रिका पात्रकेसरिका-पात्रकमुखवस्त्रिका चेति, एष जिनकल्पिकावधिमध्ये जघन्यः-अप्रधानश्चतुर्विध उपधिरिति, पात्रकबन्धः पटलानि रजल्लानं रजोहरणमित्येष चतुर्विधोऽप्यवधिजिनकल्पिकावधिमध्ये मध्यम उपधिः-न प्रधानो नाप्यप्रधान इति । उक्तो जिनकल्पिकानामुत्कृष्टजघन्यमध्यमोपधिरिति । इदानीं स्थविरकल्पिकानां प्रतिपादयति, तत्रापि प्रथमं मध्यमावधिं प्रतिपादयन्नाह—

पडलाइं रयत्ताणं पत्ताबंधो तेहेव रयहरणं । मत्तो य पट्टगो वि य थेराणं छविहो मैज्झो ॥ ६७४ ॥

पटलानि रजल्लानं पात्रकबन्धश्च चोलपट्टकश्च रजोहरणं मात्रकं चेत्येष स्थविरावधिमध्ये षड्विधो मध्यमावधिः नोत्कृष्टो नापि जघन्य इति । पात्रकं प्रच्छादककल्पत्रयं, एष चतुर्विधोऽप्युत्कृष्टः-प्रधानः स्थविरकल्पिकावधिमध्ये, पात्रकस्थापनकं पात्रकेसरिका गोच्छको मुखवस्त्रिकेत्येष जघन्योपधिः स्थविरकल्पिकावधिमध्ये चतुर्विधोऽपि । इदानीं आर्यिकाणामोषोपधिगणनाप्रमाणेन प्रतिपादयति—

पच पचावधो पायट्टवण च पायकेसरिया । पहलाइ रयत्ताण च गोच्छओ पायनिज्जोगो ॥ ६६९ ॥
 तिग्नेव य पच्छागा रयहरण चेव होइ सुहपोत्ती । एत्तो बुवालसविहो उवही जिणकप्पियाण तु ॥ ६७० ॥
 एए चेव बुवालस सत्तग अइरेगचोलपहो य । एत्तो चउइसविहो उवही पुण थेरकप्पस्मि ॥ ६७१ ॥

पात्रक पात्रकष्वस्वया पात्रकस्वापन 'पात्रकपरिका' पात्रकमुत्सवस्त्रिका तथा पटलानि रत्नसाम गोच्छकः अय
 'पात्रनियोग' पात्रकपरिक इत्यर्या । अयः 'प्रच्छादकाः' कस्या इत्यर्यः, तथा रत्नोहरण मुत्सवस्त्रिका चेति, एष द्वादशविध
 उपधिर्विनकस्त्रिकानां भवति । इदानीं स्वधियोपधिं गणनाप्रमाणतः प्रतिपादयन्माह-एत एव द्वादश विनकस्त्रिकसत्काः
 पात्रकाया मुत्सवस्त्रिकापर्यन्ता उपभ्यषयवा भवन्ति स्वधिराणां, स्वधिरकल्पे भवतिरिक्तस्तु मात्रकषोलपट्टकष भवति, एष
 षट्दशविध उपधिः स्वधिरकल्पे भवति । इदानीं सद्गहगाथया सर्वमेवैतदुपमद्गहमाह—
 जिणा वारसरूवाइ थेरा चउइसरूविणो । अज्जाण पन्नवीस तु अओ उट्ट उवगगहो ॥ ६७२ ॥

विनानां-विनकस्त्रिकानां 'द्वादश रूपाणि' उक्तलक्षणानि भवन्ति, स्वधिराणां 'षट्दश रूपाणि' उक्तलक्षणानि भवन्ति
 'आर्याणां' सिद्धुपीनां पञ्चविंशत्यवयव उपधिरोपधा, स च षड्यमोजः, 'अत ऊर्ध्वे' उक्तप्रमाणात् सर्वेषामेव प उपधिर्यमवति
 न औपग्रहिको वेदितव्यः । इदानीं स विनकस्त्रिकोपधिः स्वधिरकल्पोपधिष्व सर्व एव त्रिविधो भवति, तस्योपधेर्यम्ये कानि-

१ अत्र, अ. १२ 'पात्रकपरिका' उक्त अ. पा १ । ३ अत्र, अ. १२ ।

छाएइ अणुक्कुइए उरोरुहे कंचुओ य असीविओ य । एमेव य ओकच्छिय सा नवरं दाहिणे पासे ॥३१७
वेकच्छिया उ पदो कंचुयमुक्कच्छियं च छाएइ । संघाडीओ चउरो तत्थ दुहत्था उवसयंमि ॥३१८॥ (भा.)
दोणिण तिहत्थायामा भिक्खट्टा एग एग उच्चारे । ओसरणे चउहत्था णिसन्नपच्छायणी मंसिणा ॥३१९॥
खंधकरणी उ चउहत्थविथडा वायविहुयरक्खट्टा । खुज्जकरणी उ कीरइ रूववईणं कुडहहेउं ॥ ३२० ॥
तत्थ जा सा दुहत्थिया पिहुत्तेणं सा खोमिया होइ, एयाओ संघाडीओ पडियागारेण होति, अद्धोरुगो पीडएहिं कीरइ
ताल्लुनिमागारोत्ति ।

*अयं चार्थिकाणां संबन्धी अवधिस्त्रिप्रकारो भवति, एकोऽपि सन् उत्तममध्यमजघन्यभेदेन, तत्र तस्यार्थिकावधिमध्ये
उत्कृष्टः-प्रधानोऽष्टविधः, एतदेवाह—

उक्कोसो अट्टविहो मज्झिमओ होइ तेरसविहो उ । जहन्नो चउविहोविय तेण परमुवगहं जाण ॥६७९॥

उत्कृष्टोऽष्टविधस्तद्यथा—पात्रकं संघाडीओ चउरो खंधकरणी अंतोनिंयसणी बाहिणियंसणी य, अयमष्टविध उत्कृष्टः—
प्रधानः । पत्ताबधो १ पडलाइं २ रयत्ताणं ३ रयहरणं ४ मत्तयं ५ उवगगहणंतयं ६ पट्टुओ ७ अद्धोरुगं ८ चलणी

१ °क्कमइ उरो° आ । २ असिब्बिय । पु । ३ ओसरणा चउ° आ पा १ । ४ ताल्लुगागारोत्ति आ । * सघाइमेयरो वा सब्बो वेसो समासज्जो
उवही । पासगवधमज्झुसिरो जं चाइण तयं नेय ॥ (गाथेय अब्धाख्याता निर्युत्तौ)

पत्र पचाधधो पायट्टवण च पायकेसरिया । पढलाइ रयत्ताण च गोच्छओ पायनिज्जोगो ॥ ६७५ ॥
 तिन्नेव य पच्छागा रयहरण चेव होइ सुहपोत्ती । ततो य मत्तगो खलु चउदसमो कमढगो चेव ॥ ६७६ ॥
 उग्गहणतगपटो अद्धोरुग चलणिया य वोद्धवा । अड्ढिमतर धाहिणियसणीय तह कत्तुगे चेव ॥ ६७७ ॥
 उक्कच्छिय वेकच्छिय सघाही चेव खधकरणी य । ओहोवहिमि एए अज्जाण पन्नवीस तु ॥ ६७८ ॥

तत्र गायत्रय पूर्ववद्भास्यात् द्रष्टव्यं, नवरं वार्यिकाणां कमढकमेतदर्थं भवति यतस्वासां प्रतिप्राहको न भ्रमति तुच्छ-
 स्वमापत्त्वात्, कमढक एव भोजनक्रियां कुर्वन्तीति । इदानीं माप्यकारो गाथाद्वय व्याख्यानयमाह—

* नावानिमो उग्गहणतगो उ सो गुज्झदेसरक्खट्टा । सो उ पमाणेणेगो घणमसिणो देहमासज्ज ॥ ३१३ ॥
 पटोवि होइ एक्को देहपमाणेन सो उ मइयवो । छायतोग्गहणत कटिधधो मक्खकच्छा वा ॥ ३१४ ॥
 अद्धोरुगो उ ते देवि नेण्हउ छायए कटिधिभाग । जाणुपमाणा चलणी असीविया लखियाएव ॥ ३१५ ॥
 अतो नियसणी पुण लीणतरी जाव अद्धजघाओ । धाहि खलुगप्पमाणा कट्ठी य दोरेण पटिबद्धा ॥ ३१६ ॥

१ धाहित्वि वसिष्ठे भा. सू. १-२. १. २. नवरं वा । + तिक्कण्ण पठिम्मह संभाषित्तवर्गो पु कट्टेया । येत्थरिस्सो कएवो केत्थे मज्जे न नाक्कओप
 (गण्येक कन्वाख्याना विमुत्थी) २ "पटो मज्ज" क १. ४ धाहित्थकण्णमाणा वा., धाहित्थकण्ण क २. २. प १ ।

छाएइ अणुकुइए उरोरुहे कंचुओ य असीविओ य । एमेव य ओकच्छिय सा नवरं दाहिणे पासे ॥३१७
वेकच्छिया उ पटो कंचुयमुक्कच्छियं च छाएइ । संघाडीओ चउरो तत्थ दुहत्था उवसयंमि ॥३१८॥ (भा.)
दोणिण तिहत्थायामा भिक्खट्टा एग एग उच्चारे । ओसरणे चउहत्था णिसन्नपच्छायणी मसिणा ॥३१९॥
खंधकरणी उ चउहत्थवित्थडा वायविहुयरक्खट्टा । खुज्जकरणी उ कीरइ रूववईणं कुडहहेउं ॥ ३२० ॥

तत्थ जा सा दुहत्थिया पिहुत्तेणं सा खोमिया होइ, एयाओ संघाडीओ पडियागारेण होति, अद्धोरुगो पीडएहि कीरइ
ताल्लनिभागारोत्ति ।

*अयं चार्थिकाणां संबन्धी अवधिक्षिप्रकारो भवति, एकोऽपि सन् उत्तममह्यमजघन्यभेदेन, तत्र तस्यार्थिकावधिमध्ये
उत्कृष्टः—प्रधानोऽष्टविधः, एतदेवाह—

उक्कोसो अट्टविहो मज्झिमओ होइ तेरसविहो उ । जहन्नो चउविहोवि य तेण परसुवगहं जाण ॥६७९॥

उत्कृष्टोऽष्टविधस्तद्यथा—पात्रकं संघाडीओ चउरो खंधकरणी अंतोनियंसणी बाहिनियंसणी य, अयमष्टविध उत्कृष्टः—
प्रधानः । पत्ताबंधो १ पडलाइं २ रयत्ताणं ३ रयहरणं ४ मत्तयं ५ उवगगहणंतयं ६ पट्टओ ७ अद्धोरुगं ८ चलणी

१ क्कमइ उरो आ । २ अस्सिब्बिय । पु । ३ ओसरणा चउं भा पा १ । ४ ताल्लगगारोत्ति आ । ५ सघाइमेयरो वा सब्बो वेसो समासब्बो
उवही । पासगवधमज्झसिरो ज चाइत्त तयं नेय ॥ (गाथेय अब्याख्याता निर्युत्तौ)

१ क्युगो १० उक्थिष्ठा ११ वेकन्धिष्ठा १२ क्महगो १३, अयमार्यिकाषविमष्ये त्रयोदशविधो मध्यमावधिरिति ।
 पायडवण १ पायकेसरिया २ गोच्छओ ३ सुहयोपिया वेति अयमार्यिकाषवेर्मष्ये अषन्यः—अखोमनभंतुप्रकार इति । अतः
 परं पाः कारये सति संयमार्यं गुह्यते सोऽजप्रहाषधिरित्येव जानीहि ॥

एय पाय जिणकप्यियाण थेराण मत्तओ वीओ । एय गणणपमाण पमाणपमाण अओ तुच्छ ॥६८०॥
 प्रमाणम्, इत ऊर्द्धं प्रमाणप्रमाणं वस्से, तत्र पात्रकस्य प्रमाणप्रमाण प्रतिपादयन्नाह—
 तिणिण विहरथी चउरयुल च माणस्त मञ्जिमपमाण । एत्तो हीण जहस्र अइरेगतर तु उक्कोस ॥६८१॥

इणमण तु पमाण नियगाहाराउ होइ निष्फस्र । कालपमाणपसिख उदरपमाणेण य वयति ॥६८२॥
 उक्कोसतिसामासे दुगाउअद्धणामागओ साहु । चउरयुल्लणमरिय ज पच्च तु साहुस्त ॥ ६८३ ॥
 एय चैव पमाण सविसेसयर अणुग्गाहपवत्त । कतारे दुब्भिवस्से रोहगमार्हसु महयव ॥ ६८४ ॥

समपठरत्तं षडं वोरएण मविज्जइ तिरिच्छय उट्ठाओ य, सो प वोरओ तिणिण विहरथीवो षचारि अगुंकार वति होइ

ततो एयं माणस्स मज्झिमं पमाणं, 'इतः' अस्मात्प्रमाणाद्यद्धीनं तज्जघन्यं प्रमाणं भवति, अथातिरिक्तप्रमाणं मध्यमप्रमाणा-
 ऋवति ततस्तदुत्कृष्टं—उत्कृष्टप्रमाणमित्यर्थः, तथेदमपरं प्रमाणान्तरं प्रकारान्तरेण वा पात्रकस्य भवति—इदमन्यत्प्रमाणं निजेना-
 हारेण निष्पन्नं वेदितव्यं, एतदुक्तं भवति—काञ्चिकादिद्रवोपेतस्य भक्तस्य चतुर्भिरङ्गुलैरूनं पात्रकं तत्साधोर्भक्षयतो यत्प-
 रिनिष्ठितिं याति तत्तादृग्विधं मध्यमप्रमाणं पात्रकं, तच्चैवविधं कालप्रमाणेन ग्रीष्मकाले प्रमाणसिद्धं पात्रकं भणन्ति, उदरप्रमाणेन
 च सिद्धं तैदित्यं प्रकारं कालप्रमाणसिद्धं पात्रकमुदरप्रमाणसिद्धं च 'वदन्ति' प्रतिपादयन्ति । कालप्रमाणसिद्धं पात्रं उदर-
 प्रमाणसिद्धं च पात्रकं प्रतिपादयन्नाह—उत्कृष्टा वृद् मासयोः—ज्येष्ठाषाढयोर्थस्मिन् काले स उत्कृष्टवृण्मासः कालस्तस्मिन्नु
 कृष्टवृण्मासकाले द्विगन्वृतार्ध्वमात्रादागतः साधुश्चतुर्भिरङ्गुलैर्न्यूनं भृतं सद् यत्पर्याप्त्या साधोर्भवति तदित्यंभृतं कालप्रमाणो-
 दरप्रमाणप्रसिद्धं पात्रकं मध्यमं भवति । 'एतदेव' पूर्वोक्तं प्रमाणं यदा 'सविशेषतरम्' अतिरिक्ततरं भवति तदा तदनुग्रहार्थं
 प्रष्टुत्वं भवति, एतदुक्तं भवति—बृहत्तरेण पात्रकेणान्येभ्यो दानेनानुग्रह आत्मनः क्रियते तच्च कान्तारं महतीमटीमृत्तीया-
 न्येभ्योऽप्यर्थं अनुग्रहाय भवति येन बहूनां भवति, तथा दुर्भिक्षेऽलभ्यमानायां भिक्षायां बह्वटित्वा बालादिभ्यो ददाति,
 तच्चातिमात्रे भाजने सति भवति दानं, तथा रोषके कोट्टस्य जाते सति कश्चिद्धोजनं श्रद्धया दद्यात्तत्र तत् नीयते येन बहूनां
 भवति, एतेषु 'भजनीयं' सेवनीयं तदतिमात्रं पात्रकम् । इदानीमेतदेव भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

१ °ष्टप्रसां आ ल १-२ । २ 'वदन्ति' आ. पा. १ । ३ °ध्वानमात्रादागतो यो भिक्षुश्च' आ. पा. १-२ पु । ४ कान्तारे मह° आ. ल. १-२
 पा १ । ५ गृहीत्वा व्रजति येन आ पा. २ पु ।

धेयावच्छगरो वा नदीभाण धरे उवगगर्हिय । सो खलु तस्स विसेसो पमाणजुच तु सेसाण ॥३२१॥ (भा)
 वेयावृत्त्यक्तो वा न-दीपात्र पारयस्योपत्राहिकमाचार्येण ममपित निबं वा, ए खलु तस्यैव वेयावृत्त्यक्तस्य विस्रेयाः,
 एतदुक्तं भवति-यदतिरिक्तमात्रपात्रधारणमय तस्यैवैकस्य वेयावृत्त्यक्तस्य विस्रेयाः क्रियते, श्रेयाणां तु साधूनां प्रमाणयुक्तमेव
 देज्वाहि माणपूर तु रिद्धिम कोइ रोहमाईसु । तस्यैव तस्सुवओगो सेस काल तु पढिकुट्टो ॥६८५॥

एतच्च तेन प्रमाणातिरिक्तेन पात्रकेण प्रयोगेन भवति, यथास्त्रावनपूरक कश्चिद्विमान् पात्रमरण कश्चिदीश्वरः इत्यदि,
 कदा !, एतन्निरोधकदो, तत्र पात्रकमरणे तस्य नन्दीपात्रकस्योपयोगः श्रेयकालमुपयोगस्तस्य 'प्रतिकुट्टः' प्रतिपिदः कारण
 मन्तरेणेत्यर्थः । तत्र पात्रक लक्षणेपित श्राद्ध नालक्षणेपितम्, एतदेवाह—
 पायस्स लक्खणमलक्खण च मुज्जो इम वियाणिता । लक्खणजुचस्स शुणा दोसा य अलक्खणस्स इमे ॥

वह समचउरस होइ यिर यावरं च वणण च । इह वायाइइ मिस्र च अवारणिज्जाइ ॥ ६८७ ॥
 सठियमि भवे लामो पइट्टा सुपतिट्ठिए । निबणे क्विचिमरोग वझहे नाणसपया ॥ ६८८ ॥
 इहे चरित्तमेदो सबलमि य च्चिचविकमम आणे । इण्णुए लीलसठाणे गणे च चरणे च नो ठाण ॥६८९॥

१ इत्येते कीदं वा ।

पउमुष्पले अकुसलं सवणे वणमादिसे । अंतो बहिं च देहे मरणं तत्थ निदिसे ॥ ६९० ॥
अकरंडगस्मि भाणे हत्थो उटुं जहा न घट्टेइ । एयं जहन्नयमुहं वत्थुं पप्पा विसालं तु ॥ ६९१ ॥

पात्रकस्य लक्षणं 'ज्ञात्वा' विज्ञाय अपलक्षणं च बुद्ध्वा 'भूयः' पुनर्लक्षणोपेतं ग्राह्यं, यतो लक्षणोपेतस्यामी गुणाः, अपलक्षणस्य चैते दोषाः--वक्ष्यमाणा भवन्ति तस्माल्लक्षणोपेतमेव ग्राह्यं नालक्षणोपेतं ॥ तच्चेदं--'बुत्तं' वर्तुलं तत्र बुत्तमपि कदाचित्समचतुरस्रं न भवत्यत आह--समचतुरस्रं सर्वतस्तथा स्थिरं च यद्भवति--सुप्रतिष्ठानं तद्बृहते नान्यत्, तथा स्था-
वरं च यद्भवति न परकीयोपस्करवद् याचित कतिपयदिनस्थायि, तथा 'वर्ण्यं' स्निग्धवर्णोपेतं यद्भवति तद् ग्राह्यं, नेतरत् ।
उक्तं लक्षणोपेतम्, इदानीमपलक्षणोपेतमुच्यते--'हुण्डं' क्वचिन्मिनं क्वचिदुन्नतं यत्तदधारणीयं, 'वायाइद्धं'ति अकालेनैव शुष्कं
सङ्कुचितं वलीभृतं तदधारणीयं, तथा 'मिन्नं' राजियुक्तं सच्छिद्रं वा, एतानि न धार्यन्ते--परित्यज्यन्त इत्यर्थः । इदानीं
लक्षणयुक्तस्य फलं प्रदर्शयन्नाह--संस्थिते पात्रके--बुत्तचतुरस्रे धियमाणे लाभो भवति, प्रतिष्ठा गच्छे भवति सुप्रतिष्ठिते--स्थिरे
पात्रके, 'निर्व्रणे' नखक्षतादिरहिते कीर्तिरारोग्यं च भवति, वर्णाढ्ये ज्ञानसंपद्भवति । इदानीमपलक्षणयुक्तफलं प्रदर्शयन्नाह--
'हुण्डे' निम्नोन्नते चारित्रस्य भेदो भवति विनाशो भवति, 'शुबले' चित्तले 'चित्तविभ्रमः' चित्तविप्लुत्तिर्भवति, 'दुष्पुण्' अधोभागाप्रतिष्ठिते--प्रतिष्ठानरहिते, तथा 'कीलसंस्थाने' कीलवदीर्घमुच्चं गतं तस्मिंश्च एवंविधे 'गणे' स्वगच्छे 'वरणे'

१ दृष्टमि मं आ पा १ । २ ण्युक्तस्य दोषानाह--पा २, णफलयुक्तिं प्रदं ल १ । ३ विनाश इत्यर्थः, 'शं' आ पा १ । ४ 'विलुप्तिर्भ'
आ. । ५ 'दुष्पुण्' आ । ६ गच्छे च 'व' आ ।

चारित्रे वा न प्रविष्टान भवति । एबोस्वले-हेहे वासगागारे पात्रकेऽङ्कुशल भवति, समये पात्रके सति ब्रह्मो भवति पात्रक स्वामिनः, तथा बन्तः-ब्रह्मन्तरे परिर्वा दग्धे सति मरण तत्र निर्दिशेत् । इदानीं सुललक्ष्य प्रतिपादनायाह-करण्डको-
 वशप्रविष्टः समतलकाः, करण्डकसेवाकारो यस्य तस्करण्डकं न करण्डकम् वकरण्डकं इष्टसमचतुरस्रमित्यर्थः, तस्मिन्नेवविधे
 'मात्रने' पात्रके सुलं किय मात्र क्रियते ? अत आह-इत्थः प्रविशन् ब्रह्म-कर्णं यथा 'न बहूपति' न स्पृशति एतल्लक्षन्यसुल
 पात्रक भवति, 'वस्तु प्राप्य' वस्त्वाभित्य सुखेनेव गृहस्यो वदातीति एवमापाभित्य विशालतरं सुल क्रियत इति । आह-
 कस्मान्नामनग्रहण क्रियते ? आचार्यस्त्वाह-

छकायरक्खण्डा पायगगहण जिणेहि पन्नच । जे य गुणा समोए हवति ते पायगहणेवि ॥ ६९२ ॥

अतरतवालुडुडासेहायसा गुरू असहुवन्गो । साहारणोगाहाडलसिकारणा पादगहण तु ॥ ६९३ ॥

बृहकापरवचार्थ, पात्रकरहितः साधुमोक्षनाथी षडपि कायान् व्यापादयति यस्मात्तस्मात्पात्रग्रहणं विनैः 'प्रकृत्य'
 प्ररूपित, य एव गुणा मण्डलीसुमोने व्यावर्गिता भवन्ति त एव गुणाः पात्रग्रहणेऽपि भवन्ति, अतो ग्राह्य पात्रमपि । के च ते
 गुणाः ? इत्यत आह-नलानकारणात् बालकारणात् इवकारणात् श्लेषकारणात् प्रापूर्णाकारणात् गुरुकारणात् असहिष्णुः-
 राबपुत्रः कश्चित् प्रवक्षितस्तस्कारणात् साधारणोऽवग्रहः-अवग्रहमोक्षेन पात्रकेन क्रियते एतेषां सर्वेषामतः साधारणा-

वग्रहद्वेतोः, अलम्बिमांश्च कश्चिद्भवति तस्यानीय दीयते एतच्च पात्रक्रेण विना दातुं न शक्यतेऽस्मात्कारणात् पात्रकग्रहणं भवति । उक्तं पात्रकप्रमाणप्रमाणम्, इदानीं पात्रबन्धप्रमाणप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—

पत्तबन्धप्रमाणं भाणपमाणेण होइ कायवं । जह गंठिमि कयंमि कोणा चतुरंगुला हुंति ॥ ६९४ ॥

पात्रबन्धप्रमाणं भाजनप्रमाणेन भवति विज्ञेयं सर्वथा, यथा ग्रन्थौ 'कृते' दत्ते सति कोणौ चतुरङ्गुलप्रमाणौ भवतस्तथा कर्चव्यं । इदानीं पात्रकस्थापनकगोच्छकपात्रकप्रत्युपेक्षिकानां प्रमाणप्रमाणप्रतिपादयन्नाह—

पत्तट्टवणं तह गोच्छगो य पायपडिलेहणिआ य । तिणहंपि ऊं पमाणं विहत्थि चउरंगुलं चैव ॥ ६९५ ॥

पात्रकस्थापनकं गोच्छकः 'पात्रकप्रत्युपेक्षिका' पात्रकमुखवस्त्रिका एतेषां त्रयाणामपि वितस्तिश्चत्वारि चाङ्गुलानि प्रमाणं चतुरस्रं द्रष्टव्यं, अत्र च पात्रस्थापनकं गोच्छकश्च एते द्वेऽपि ऊर्णामये वेदितव्ये, मुखवस्त्रिका खोम्मिया । इदानीमेवामेव प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

रयमादिरक्खणट्टा पत्तट्टवणं विऊं उवइसंति । होइ पमज्जणहेउं तुँ गोच्छओ भाणवत्थाणं ॥ ६९६ ॥
पायपमज्जणहेउं केसरिया पाए पाए एक्केक्का । गोच्छगपत्तट्टवणं एक्केक्कं गणणपमाणेणं ॥ ६९७ ॥

रजआदिरक्षणार्थं पात्रस्थापनकं भवति एवं विद्वांसो व्यपदिशन्ति, भवति प्रमार्जननिमित्तं गोच्छको भाजनवस्त्राणां,

एवमुक्तं भवति गोच्छकेन हि पटलानि प्रभृत्पन्ते । तथा 'केशरिकाडपि' पात्रकमुखत्रिकाडपि पात्रकप्रमार्जननिमित्तं भवति पात्रे पात्रे एकैका पात्रकेशरिका भवति यन्नया, तथा गोच्छकः पात्रस्यापत्कं च एकैकं गणनामानेनेति । इदानीं पटलानां गणनाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

जेहिं सविषा न दीसइ अतरिओ तारिसा भवे पडला । तिस्सि व पच व सत्त व कयलीगठभोवमा मासिणा ॥
 गेम्हासु तिस्सि पडला चउरो हेमते पच वासासु । उक्कोसगा उ एए पत्तो पुण मज्झिमे बुच्छ ॥ ६९९ ॥
 गिम्हासु होति चउरो पच य हेमते छच्च वासासु । एए ललु मज्झिमया पत्तो उ जहद्वंओ बुच्छ ॥ ७०० ॥
 गिम्हासु पच पडला छप्पुण हेमते सत्त वासासु । तिपिहमि कालछेए पायाधरणा भवे पडला ॥ ७०१ ॥

येः पटलेस्त्रिभिरेकीकृतैः सद्भिः सविता न दृश्यते विरोहितस्त्वया वैश्वभिरेकीकृतैः सविता नोपलभ्यते तिरोहितः सन्, सप्यभिर्षा पटलेरेकीकृतैः सद्भिः सविता न दृश्यत इति, किमुक्तं भवति ? रवेः संबन्धिनो स्वमयो नोपलभ्यन्ते तादृशानि पटलानि भवन्ति, किंबिद्यिहानि !—कयलीगठोपमानि द्यौमायि सस्यानि मसुयानि घनानि द्युच्छानि चेति, तत्र बहुक्तं श्रीयि पटलानि पञ्च वा सप्त वा पटलानि मवन्तीत्येतदेव काठमेदेन विद्येयेषा प्रदर्शयन्नाह—'श्रीण्णे' उष्णकाले श्रीयि पटलानि

१ 'एए' सु. च. १।२. विता एए पच वा पा १-२. २. ३ पयिका उष्णमिर्षा का. पा १-२. २. ४ सविता नोपलभ्यत इति का. वा १-२. २. ५ वेसि का. १.

गृह्यन्ते यदि तानि दृढानि मसृणानि च भवन्ति उत्कृष्टानीत्यर्थः, 'हेमन्ते' शिशिरे च चत्वारि गृह्यन्ते घनानि मसृणानि च शोभनानि यदि भवन्ति, स हि मनाक् स्निग्धतरः कालः, पञ्च पटलानि वर्षासु गृह्यन्ते यद्युत्कृष्टानि घनानि मसृणानि च भवन्ति, स ह्यत्यन्तस्निग्धकालो यत उत्कृष्टान्येतानि प्रधानान्येतानि । अत ऊर्ध्वं 'मध्यमानि न शोभनानि नाप्यशोभनानि वक्ष्य इति । 'ग्रीष्मे' उष्णकाले चत्वारि मध्यमानि पटलानि गृह्यन्ते, तानि मनाग् जीर्णानि, हेमन्ते पञ्च गृह्यन्ते मध्यमानि, वर्षासु षड् गृह्यन्ते, एतानि 'मध्यमानि' न प्रधानानि नाप्यप्रधानानि, तत्र ग्रीष्मो रूक्षः कालः हेमन्तो मध्यमः वर्षा स्निग्धस्तेन पटलानां वृद्धिरुक्ता, इत ऊर्ध्वं जघन्यानि वक्ष्य इति । ग्रीष्मे पञ्च पटलानि जघन्यानि जीर्णप्रायाणि गृह्यन्ते, षट् पुनः हेमन्ते जघन्यानि जीर्णप्रायाणि, वर्षासु वर्षाकाले सप्त पटलानि जघन्यानि संगृह्यन्ते जीर्णप्रायाणि, एवमुक्तेन प्रकारेण त्रिविधेऽपि 'कालच्छेदे' कालपर्यन्ते अन्यानि चान्यानि च 'पात्रावरणानि' स्थगनानि पटलानि भवन्ति । इदानीमेषामेव प्रमाणप्रमाणं प्रतिपादनायाह—

अङ्गाइजा हत्था दीहा छत्तीस अंगुले रुंदा । वितियं पडिगहाओ ससरीराओ य निप्फन्नं ॥ ७०२ ॥

अर्द्धवृतीयहस्तदीर्घाणि भवन्ति, षट्त्रिंशदङ्गुलानि विस्तीर्णानि भवन्ति, द्वितीयमेषां प्रमाणं पतद्गहाच्छादनेन शरीर-स्कन्धाच्छादनेन च निष्पन्नं भवति, एतदुक्तं भवति-भिक्षाटनकाले स्कन्धः पात्रकं चाच्छाद्यते यावता तत्प्रमाणं पटलानामिति । इदानीं किं तैः प्रयोजनमित्यस्यार्थस्य प्रदर्शनायाह—

१ यानि तानि आ । २ एतानि आ पा. १-२ । ३ वर्षाकाले आ. । ४ जघं आ पा. १-२ पु. । ५ प्रतिपां आ पा. २ । ६ रुदा आ । ४१

कायुक्ता निपया यथा तावन्मात्र पूरयति तथा कर्षव्यम्, 'त्रिपासित' ग्रीषि वेष्टनानि दवरकेन दत्त्वा पासित पाशुबन्धनेन ।
किञ्च अहमेव श्लोक माष्यकारो व्याचष्टे—

अप्योच्छ सिउ पैम्ह च पडिपुल्ल हरथपूरिस । रैयणिप्पमाणमिसं कुञ्जा पोरपरिग्गह ॥३२२॥ (भा०)

'मप्योच्छ' दृष्टवेष्टनात् घनवेष्टनात् कारणात्, मुदु पस्म च कर्षव्य-सुवुनि दक्षिणापस्माणि क्रियन्ते । 'प्रतिपूर्ण' सप्त
भाषेन निपयादयेन युक्त सत् इत्थ पूरयति यथा तथा कर्षव्यम् । तथा 'रत्तिप्रमाणमात्र' यथा दण्डो इत्थप्रमाणो भवति
तथा कर्षव्यम् । 'कुञ्जा पोरपरिग्गह'ति पोरम्-अट्टपुर्वं तस्मिन्अट्टपुर्वणि लयया प्रदेष्टिन्या यद्भवति छिद्रं तद्यथा पूर्यते
तेन दण्डकेन बाह्यनिषयादयत्परितेन तथा कर्षव्य, एतद्विष 'पोरपरिग्गह' अट्टपुर्वप्रदेष्टिनीदण्डलिकापूरण कर्षव्यमिति ।
इदानीं समुदायरूपस्यैव प्रमाणं प्रतिपादयन्माह—

चतीसगुलदीह चउवीस अगुलाइ दडो से । अट्टगुळा दसाओ प्पगपर हीणमहिय वा ॥ ७०९ ॥

इतिअट्टगुळानि मर्षमेव देख्येण प्रमाणतो भवति, तत्र च 'अस्य' रत्तोहरणस्य चतुर्दशत्वमुक्तानि दण्डका, अट्टगुल-
प्रमाणकाश्च दक्षिणा भवन्ति, 'पुगतरे' हीणमहिय वा' एकतरं दण्डकस्य दक्षिणानो वा कस्यापिदीनं प्रमाणतो भवति कदा-

१ समस्येव यथा माष्यदृष्टवाक्यमवति-क १-२ । २ पोरम् अ. २ । ३ 'एतन्प्रमाण' का. । ४ दक्षिणाधिकं भवति तथा पा १ । ५ तथा
अट्टपुर्वणि प्रतिश्रिता या संवेष्टिनी तस्योपरि कुञ्जा च १ ।

चिच्चाधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्तद्द्वान्निशङ्कुलं कर्त्तव्यम् । तच्च किम्भयं भवति ? इत्यत आह—

उपिणयं उद्वियं वावि कंबलं पायपुच्छणं । तिपरियह्लमणीसंडुं रयहरणं धारये इक्कं ॥ ७१० ॥

तद्रजोहरणं कदाचिदूर्णामयं भवति कदाचिच्चोष्ट्रीणामयं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छनशब्देन रजोहरणमेव गृह्यते, तदेवंगुणं भवति, 'तिपरियह्लं'ति त्रिःपरिवर्त्तं-त्रयः परावर्त्तकाः-वेष्टनानि यथा भवन्ति तथा कर्त्तव्यम्, 'अणीसंडुं'ति मृदु कर्त्तव्यं, तदेवंगुणं रजोहरणं धारयेदकमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निक्खेवे ठाणनिसीयण तुयट्टसंकोए । पुवं पमज्जणट्टा लिंगट्टा चेव रयहरणं ॥ ७११ ॥

आदानं-ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो-न्यासः स्थानं-कायोत्सर्गः निषीदनम्-उपविशनं तुयट्टुणं-शयनं सङ्कोचनं-जानुसंदंशकादेः, एतानि पूर्वं प्रमृज्य क्रियन्ते अतः पूर्वं प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियते इति । इदानीं मुखवस्त्रिकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चउरंगुलं विहत्थी एयं मुहणंतगस्स उ पमाणं । वितियं मुहस्पमाणं गणणपमाणेण एक्केक्कं ॥ ७१२ ॥

चत्वार्यङ्गुलानि वितस्तिश्चेति, एतच्चतुरस्रं मुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यदुत मुखप्रमाणं कर्त्तव्यं मुहणंतयं, एतदुक्तं भवति-वसतिप्रमार्जनादौ यथा मुखं प्रच्छाद्यते कृकाटिकापृष्ठतश्च यथा गन्धिर्दातुं शक्यते तथा कर्त्तव्यं,

पुत्र-
 ज्ञानपा यथा तावमात्र पूरयति तथा कर्षव्यम्, 'त्रिपासित' श्रीणि वेदनानि दवरकेन दस्वा पासित पाशबन्धनेन ।
 भेद सोक माप्यकारो व्याघटे—
 आछ मित पेम्ह च पडिपुन्न हत्यपूरिस । रयणिव्यमाणमित्त कुञ्जा पोरपरिगह ॥३२२॥ (मा०)

'बपोछ' दवेदनात् पनवेदनात् कारणात्, मुदु पस्म व कर्षव्य-मुदुनि दक्षिकापस्मानि क्रियन्ते । 'प्रतिपूर्ण' सव
 पायेन निपपादयेन युक्त सत् इत्स पूरयति यथा तथा कर्षव्यम् । तथा 'रत्निप्रमाणमात्र' यथा दण्डो इत्सप्रमाणो भवति
 तथा कर्षव्यम् । 'कुञ्जा पोरपरिगह'ति पोरम्-बहुपर्व तस्मिन्बहुपर्वणि तत्रपा प्रवेक्षिन्या यद्भवति छिद्रं तद्यथा पूर्यते
 तेन दण्डकेन बाह्यनिपपादयमदितेन तथा कर्षव्य, एवंविधं 'पोरपरिगह' बहुपर्वप्रवेक्षिनीकृष्णलिकापूरण कर्षव्यमिति ।
 इदानीं मनुष्यरूपस्यैव प्रमाण प्रतिपादयन्नाह—
 चतीसगुलदीह चडवीस अगुलाइ दढो से । अट्टगुला दसाओ पगयर हीणमहिय वा ॥ ७०९ ॥

आत्रिद्वदगुलानि मर्षयेव देध्येण प्रमाणतो भवति, तत्र च 'वस्य' रजोहरणस्य चतुर्विंशत्यङ्गुलानि एष्टक, अष्टाङ्गुल
 प्रमाणेनात्र दद्विहा भवन्ति, 'पयतरं हीणमहियं वा' एकतरं दष्टकस्य दक्षिकानी वा कयाचिदीनें प्रमाणतो भवति कदा-

१ एतायेव मध्ये माप्यङ्गुलमन्वयमिति-म १-२ । २ नोम्ह म २ । ३ एष्टकमात्रेण अत् । ४ दक्षिकानिचिदं अस्ति तथा म २ । ५ एता

चिन्नाधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्तद्द्वान्निशदङ्गुलं कर्त्तव्यम् । तच्च किम्भयं भवति ? इत्यत आह—

उणिणयं उट्टियं वावि कंबलं पायपुच्छणं । तिपरियह्णमणीसट्टं रयहरणं धारये इक्कं ॥ ७१० ॥

तद्रजोहरणं कदाचिदूर्णामयं भवति कदाचिच्चोद्दूर्णामयं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छनशब्देन रजोहरणमेव गृह्यते, तदेवंगुणं भवति, 'तिपरियह्णं'ति त्रिःपरिवर्त्त-त्रयः परावर्त्तकाः-वेष्टनानि यथा भवन्ति तथा कर्त्तव्यम्, 'अणीसट्टं'ति मृदु कर्त्तव्यं, तदेवंगुणं रजोहरणं धारयेदेकमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निक्खेवे ठाणानिसीयण तुयट्टसंकोए । पुवं पमज्जणट्टा लिंगट्टा चेव रयहरणं ॥ ७११ ॥

आदानं-ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो-न्यासः स्थानं-कार्योत्सर्गः निषीदनम्-उपविशनं तुयट्टुणं-शयनं सङ्कोचनं-जानुसंदंशकादेः, एतानि पूर्वं प्रमृज्य क्रियन्ते अतः पूर्वं प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियते इति । इदानीं मुखवस्त्रिकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चउरंगुलं विहत्थी एयं मुहणंतगस्स उ पमाणं । वितियं मुहप्पमाणं गणणपमाणेण एक्केक्कं ॥ ७१२ ॥

चत्वार्यङ्गुलानि वितस्तिथेति, एतच्चतुरस्रं मुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यदुत मुखप्रमाणं कर्त्तव्यं मुहणंतयं, एतदुक्तं भवति-त्रसविप्रमार्जनादौ यथा मुखं प्रच्छाद्यते कृकाटिकापृष्ठतश्च यथा गन्थिर्दातुं शक्यते तथा कर्त्तव्यं,

पुष्पफलोदयररेणुसउणपरिहारपापरक्खट्टा । लिगस्स य सवरणे वेदोदयरक्खणे पहला ॥ ७०३ ॥

अस्वमिते पात्रके पुष्पं निपठति तत्संरक्षणार्थं पटलानि गुह्यन्ते, तथा फलपातरक्षणार्थमुदकपातसंरक्षणार्थं च पटलप्रारण तथा रजः-मधिचपृथिवीक्षयस्त्वसंपातरक्षणार्थं च, रेणुः-धूलिस्त्वसंपातसंरक्षणार्थं, शुकुनपरिहारः-शुकुनपुरीषतत् कदाचि दाकाद्याभिपतति तत्पातसंरक्षणार्थं, लिङ्गसंवरणार्थं लिङ्गस्वगन च 'वेस्त्वृहीवेर्भवति, यथा पुरुषवेदोदये सति तस्येष स्वभवता भवति तत्संरक्षणं स्वगन तदर्थं च पटलानि भवन्तीति । इदानीं रजस्त्राणप्रमाणप्रतिपादनायाह—

माण तु रयत्ताणे माणयमाणेण होइ निष्फन्न । पायाहिण करेत मज्झे चउरगुल कमइ ॥ ७०४ ॥

'मान' प्रमाण रजस्त्राणस्य 'भाजनप्रमाणेन' पात्रकप्रमाणेन भवति—'निष्पठते, एतदुक्तं भवति—पात्रकानुरूप रजस्त्राण भवति, तच्च रजस्त्राण पात्रकं कथं दीयते ? अथ आह—प्रदक्षिणां कुर्वन्नि मधिर्यग् दीयते, 'मग्ने' पृष्टत्वेन चस्वार्थकुलानि 'क्रामति' गच्छति प्रदक्षिणां कुर्वन्निमिति । इदानीमस्यैव प्रयोधर्नप्रतिपादनायाह—

मूसयरयउक्केरे वासे सिणहा रए य रक्खट्टा । होति गुणा रयत्ताणे पादे पादे य एक्केक ॥ ७०५ ॥

तच्च रजस्त्राण दीयते मूयिकरत्रउरकेरसंरक्षणार्थं वेदोदकसंरक्षणार्थं, 'सिणहा-अत्रयथापस्तरसरक्षणार्थं रेजः सधिचः पृथिवी क्षापः तत्संरक्षणार्थं भवन्ति गुणा रजस्त्राणस्येते, तच्च पात्रे पात्रे चैकैकं भवतीति । इदानीं कल्पप्रमाणप्रमाणप्रतिपादनायाह—

१ वेर्भवति वा पा १ । २ एतदुं क्क, निष्पठं एतं क. ३ पा १ २ । ३ पात्रकस्य कथं वा । ४ स्नेहा-कल्प स ३ । ५ म्भवन्ति वा ।

कल्पा आयपमाणा अष्टाइज्जा उ वित्थडा हत्था । दो चेव सोत्तिया उन्निओ य तइओ मुणेयवो ॥ ७०६ ॥

कल्पा आत्मप्रमाणाः, एतदुक्तं भवति-यावन्मात्राः प्रावृताः स्कन्धे प्रक्षिप्ताः तिष्ठन्ति, एतावदात्मप्रमाणमर्द्धवृतीयांस्तु विस्तृता हस्तान्, तत्र द्वौ सौत्रिकौ भवतः और्णिकश्च वृतीयो विज्ञेयः । इदानीं तत्प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

तणगहणानलसेवानिवारणा धम्मसुक्कज्ञाणट्टा । दिट्ठं कल्पगहणं गिलाणमरणट्टया चेव ॥ ७०७ ॥

तृणग्रहणनिवारणार्थं गृह्यन्ते, अनलः—अग्निस्तत्सेवानिवारणार्थं च, एतदुक्तं भवति—कल्पाग्रहणे तृणग्रहणमधिसेवनं च भवति, तन्निवारणार्थं कल्पग्रहणं क्रियते, तथा धर्मशुक्लध्यानार्थं कल्पग्रहणं भवति, एतदुक्तं भवति—शीतादिना चाध्यमानो धर्मशुक्लध्याने ध्यातुमसमर्थो भवति यदि कल्पग्रहणं न करोति, अत एवमर्थं दृष्टं कल्पग्रहणं, तथा ग्लानसंरक्षणार्थं मरणार्थं च मृतस्योपरि दीयते कल्पः एतदर्थं च ग्रहणमिति । इदानीं रजोहरणस्वरूपप्रतिपादनायाह—

घणं मूले थिरं मज्झे अगगे मद्दवजुत्तया । एंगंगियं अज्झुसिरं पोरायामं तिपासियं ॥ ७०८ ॥

मूले दण्डपर्यन्ते 'घनं' निबिडं भवति 'मध्ये' मध्यप्रदेशे स्थिरं कर्तव्यम् 'अगगे' दक्षिणापर्यन्ते 'मार्दवयुक्तं' मृदु कर्तव्यम्, 'एकाङ्गिकं' तज्जातदसिक सदसिकाकम्बलीखण्डनिष्पादितमित्यर्थः । 'अज्झुसिरं' अगंगथिला दशिका निषद्या च यस्य तदशुषिरम्, 'पोरायामं'ति अज्झुषुपर्वणि प्रतिष्ठितायाः प्रदेशिन्या यावन्मात्रं शुषिरं भवति तदापूरकं कर्तव्यं, दण्डि-

कापुक्ता निपया पया तावमात्र पूरयति तथा कर्षब्यम्, 'त्रिपासित' त्रीणि वेदनानि दवरकेन दृष्या पासित पाञ्चबन्धनेन ।
 द्विष्य अष्टमेव स्तोक माप्यकारो व्याचष्टे—

अप्योछ मितु पैन्ध च पडिपुन्न हृत्यपूरिम । रैयणिप्यमाणमित्त कुञ्जा पोरपरिग्गाह ॥३२२॥ (भा०)

'अप्योछ' दृढवेदनात् घनवेदनात् कारणात्, मुदु परम च कर्षब्य-मुदुनि दक्षिकापरमाणि क्रियन्ते । 'प्रतिपूर्णं' सवृ
 बाधेन निपयादयेन युक्त सत् हस्त पूरयति यथा तथा कर्षब्यम् । तथा 'रत्निप्रमाणमात्रं' यथा दण्डो हस्तप्रमाणो मयति
 तथा कर्षब्यम् । 'कुञ्जा पोरपरिग्गाह'ति पोरम्-अष्टपुर्व तस्मिन्अष्टपुर्वणि लयथा प्रवेष्टिन्या यद्भवति छिद्रं तद्यथा पूर्यते
 तेन दण्डकेन बाधनिपयादयमहितेन तथा कर्षब्य, एनविच 'पोरपरिग्गाह' अष्टपुर्वप्रवेष्टिनीकुण्डलिकापूरण कर्षब्यमिति ।
 रत्नानी ममुदापरूपस्यैव प्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—

वचीसगुलदीह चउत्रीस अगुलाइ दढो से । अट्टगुला दसाओ पगयर हीणमहिय वा ॥ ७०९ ॥

त्रात्रिन्द्रदशुतानि मर्वमेव देख्येज प्रमाणतो मयति, तत्र च 'अस्प' रसोहरणस्य चतुर्विधत्यङ्गुलानि दण्डकः, अष्टाङ्गुल
 प्रमाणमात्र दक्षिका मयन्ति, 'एगतरं हीणमहिय वा' एकतरं दण्डकस्य दक्षिकानां वा कदाचिदीनं प्रमाणतो मयति कदा-

१ एतस्यैव मास माप्यङ्गुलपञ्चमवति-क १-२ । २ पोरम् छ. २ । ३ 'एवमेवमात्रं' भा. । ४ द्विष्यिष्याधिकं मयति तथा च १ । ५ तथा
 अष्टपुर्वणि प्रतिष्ठिता वा प्रवेष्टिनी तस्यसिध्दं कुञ्जा क १ ।

चिच्चाधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्तद्द्वान्निशदुलं कर्त्तव्यम् । तच्च किम्भयं भवति ? इत्यत आह—

उणिणयं उद्वियं वाचि कंबलं पायपुच्छं । तिपरियह्मणीसटुं रयहरणं धारये इक्कं ॥ ७१० ॥

तद्रजोहरणं कदाचिदूर्णामयं भवति कदाचिच्चोष्ठीर्णामयं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छनशब्देन रजोहरणमेव गृह्यते, तदेवंगुणं भवति, 'तिपरियह्म'ति त्रिःपरिवर्त्तं-त्रयः परावर्त्तकाः-वेष्टनानि यथा भवन्ति तथा कर्त्तव्यम्, 'अणीसटु'ति मृदु कर्त्तव्यं, तदेवंगुणं रजोहरणं धारयेदकमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निक्खेवे ठाणनिसीयण तुयइसंकोए । पुवं पमज्जणट्टा लिंगट्टा चेव रयहरणं ॥ ७११ ॥

आदानं-ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो-न्यासः स्थानं-कायोत्सर्गः निषीदनम्-उपविशनं तुयट्टुणं-शयनं सङ्कोचनं-जानुसंदंशकादेः, एतानि पूर्वं प्रमृज्य क्रियन्ते अतः पूर्वं प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियते इति । इदानीं सुखवह्निकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चउरंगुलं विहत्थी एयं सुहणंतगस्स उ पमाणं । वितियं सुहप्पमाणं गणणपमाणेण एक्केक्कं ॥ ७१२ ॥

चत्वार्यङ्गुलानि वितस्तिश्चेति, एतच्चतुरस्रं सुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यदुत सुखप्रमाणं कर्त्तव्यं सुहणंतयं, एतदुक्तं भवति-वसतिप्रमार्जनादौ यथा सुखं प्रच्छाद्यते कृकाटिकापृष्ठतश्च यथा गन्धिर्दातुं शक्यते तथा कर्त्तव्यं,

स्वप्नं कोणद्वये गृहीत्वा यथा कृकाटिकायां ग्रन्थिर्दत्तु शक्यते तथा कर्षव्यमिति, एतद्वितीय प्रमाण, गणनाप्रमाणेन पुन स्वर्दकैकमेव सुलानन्तकं भवतीति । इदानीं तत्प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

सपातिमरयेरणूपमज्जणट्ठा वयति सुहंपोत्ति । नास सुह च वधइ तीए वसहिं पमज्जतो ॥ ७१३ ॥

मंपातिममस्वरक्षणार्थं नत्पम्निर्मुल्ले दीयते, तथा रत्नः—मधिकशुचिधीकायस्तत्प्रमार्जनार्थं सुखवस्त्रिका गृह्यते, तथा रेणु प्रमार्जनार्थं सुखवस्त्रिकाग्रहण्य प्रतिपादयन्ति पूर्वर्षयः । तथा नासिकां सुल च वज्जाति तथा सुखवस्त्रिकया वसतिं प्रमार्जयन् येन न सुलादौ रत्नः प्रविशतीति । इदानीं मात्रकप्रमाणप्रतिपादनायाह—

जो मागहओ परयो सविसेसतर तु मत्तयपमाण । दोसुवि दव्वगहण वासावासासु अहिगारो ॥७१४॥

यो मामधिकः प्रस्यस्तस्सविश्लेषतरं मात्रकं भवति, स च मागधिकप्रस्यः दो असाईओ पसाई दो पसखिओ सेधिया वउसेइयाहिं इंलओ मागहओ परयो सो वारिसो इु पमाव्येव तारिसं सविसेसतरं मत्तय इत्यति । तेन च किं प्रयोक्त्वनमित्यत आह—‘दोसुवि’ इयोरपि वर्षावैपयोर्यदाऽऽचार्यादिप्रायोग्यद्रव्यं ग्रहणं क्रियते अयमधिकारस्तस्य मात्रकस्येति, इव प्रयोक्त्वनमित्यर्थः । अयवेदमन्यप्रमाणमुच्यते—

सूवोदणस्स भेरिय दुगाठ अट्ठाणमागओ साहू । सुअइ एगट्ठाणे एय किर मत्तयपमाण ॥ ७१५ ॥

१ यति का. क. १. २. १. २ मागठे पत्तो का । ३. ‘कर्षव्यो—कर्षव्योऽप्युपवधव्यक्तोर्धरा’ का. पा. २. १. ४ मत्तय इंओ का ।

स्यस्य ओदनस्य च भृतं द्विगव्यूताध्वानादागतः साधुर्भुङ्क्ते यदेकस्मिन् स्थाने तदेतत् किल मात्रकस्य द्वितीयं प्रमाणमुक्तं । आह-कस्मादुक्तप्रमाणाल्लघुतरं न क्रियते ? उच्यते, लघुतरे दोषा भवन्ति—

संपाइमतसपाणा धूलिसरंक्खे य परिगलंतंमि । पुढविदगअगणिमारुयउद्धंसणखिसणा डहरे ॥७१६॥

अतिलघुनि मात्रके च आहारेण भृते सति यदि तदाच्छादनमुत्क्षिप्यते ततः शुषिरेण संपातिमत्रसपाणा धूलिश्च सरजस्कः-छारः, एते प्रविशन्ति, तथा परिगलमाने च तद्व्यसंपातेन पृथिव्युदकाग्निमारुतानां वधः संभाव्यते, उद्धंसणो-बंधो भवति, तथा 'खिसणा' परिमवो भवतीति, यदुत्वानेन प्रव्रजितेन अतृप्तेनैतावद्गृहीतं येनैतद्भुक्तमितश्चेतश्च विक्षिपन् प्रयातीति, ततश्च डहरके मात्रके एते दोषा यतो भवन्तीति ततः पूर्वोक्तप्रमाणयुक्तमेव ग्राह्यमिति । इदानीमाचार्यादिप्रायोग्यग्रहणनिमित्तं मात्रकस्यानुज्ञां प्रतिपादनायाह—

आयरिए य गिलाणे पाहुणए दुल्लभे सहसदाणे । संसत्तभत्तपाणे अत्तगपरिभोगणुणआओ ॥७१७॥

आचार्यप्रायोग्यग्रहणे तथा ग्लानप्राघूर्णकप्रायोग्यग्रहणे तथा दुर्लभमृतादिद्रव्यग्रहणे सहसादानग्रहणे तथा संसक्तभक्तपानग्रहणे च मात्रकस्य परिभोगोऽनुज्ञातो नान्यदेति, तस्य च मात्रकस्यानेन क्रमेण परिभोगः कर्तव्यः, यद्याचार्यस्य तस्मिन् क्षेत्रे ध्रुवः लम्भः प्रायोग्यस्य तदा एक एव सङ्घाटकः प्रायोग्यं गृह्णाति न सर्वे । तत्र एकस्य सङ्घाटकस्याचार्य-

प्रायोग्य गृहणः को विधिरित्यत आह—

एकस्मिन् उ पाउगा गुरुणो वितिओगाहे य पडिक्कट्टु । गिणहइ सघाढेगो धुवलमे सेस उमयपि ॥७१८॥

तद्वृत्तादि, अपवा 'पडिक्कट्टु' विरुद्ध पत्ताञ्जिकाप्रश्निलादि तद्वितीयप्रतिग्रहके गृह्णाति एव एव सङ्घाटकः । क्वा पुनरय विधिरित्यत आह— 'धुवलम्मे' ध्रुवे-प्रवक्ष्यन्माविनि प्रायोग्यलामे सत्स्यं विधिः, 'सेस उमयपि'पि श्रेषा-येऽन्ये सङ्घाट कास्ते आत्मार्यसुमपमपि-मक्त पानक च गृह्णन्ति, एकः पानकमेकस्मिन् प्रतिग्रहके गृह्णाति द्वितीयस मक्त गृह्णाति, एव सर्वेऽपि सङ्घाटका मिषामटन्तीति, तत्रैव मात्रककरण न संजातमिति । अप धुवलम्मेः प्रायोग्यस्य न तस्मिन् क्षेत्रे ततः को विधिरित्यत आह—

असई लामे पुण मत्तपसु सन्वे गुरुण गिणहति । पसेव कमो नियमा गिलाणसेहाइयैसुपि ॥७१९॥

असति तन्मे पुनः प्रायोग्यस्य सर्व एव सङ्घाटका मात्रकेषु गुरोः प्रायोग्यं गृह्णन्ति, यतो न जायते कः 'कि लप्स्यते आहोधिभेस्यता' सर्व एव गृह्णन्ति, एव एव क्रमो 'नियमत एव ग्लानर्षिषकादिष्वपीति । अथवा—

दुद्धमदव व सिया घयाइ त मत्तपसु गिणहति । लद्धेवि उ पज्जत्ते असथरे सेसगट्टाप ॥ ७२० ॥

१ 'ए व लम्मे का. पा १ । २ 'पडिक्कट्टु का. । ३ विधिपत्रकस्यते का. पा १ । ४ एवञ्चि का. । ५ 'विधिपत्रक' का. ।

दुर्लभं वा द्रव्यं स्याद् घृतादि तन्मात्रकेषु गृह्णन्ति । तथा लब्धेऽपि भक्ते पर्याप्तेऽपि भक्ते आत्मार्थं तथाऽपि यदि न संस्तरति ग्लानबुद्धादीनां ततोऽसंस्तरणे सति-नै सरति ग्लानादिभक्तार्थं तावत्पर्यटन्ति यावत्पर्याप्तं भक्तं ग्लानादीनां भवतीति । अथवाऽनेन प्रकारेण मात्रकग्रहणं संभवति—

संसक्तभक्तपाणेषु वावि देसेसु सत्तए गहणं । पुवं तु भत्तपाणं सोहेउ छुहंति इयरेसु ॥ ७२१ ॥

यत्र देशेषु स्वभावैरेव संसक्तभक्तपानं संसंध्यते, तेषु संसक्तभक्तपानेषु देशेषु सत्सु प्रथमं मात्रकं ग्रहणं क्रियते, पुनश्च तत्पूर्वमेव भक्तपानं शोधयित्वा प्रक्षिपन्ति इतरेषु प्रतिग्रहकेषु, ततश्चैवं वा मात्रकग्रहणं संभवति । इदानीं चोलपट्टकप्रमाण-प्रतिपादनायाह—

दुगुणो चउगुणो वा हत्था चउरंसचोलपट्टो उ । थेरजुवाणाणट्टा सण्हे शुहंमि य विभासा ॥७२२॥

द्विगुणश्चतुर्गुणो वा कृतः सन् यथा हस्तप्रमाणश्चतुरस्रश्च भवति तथा चोलपट्टकः कर्तव्यः, कस्यार्थमित्यत आह—
‘थेरजुवाणाणट्टा’ स्थविराणां यूनानां चार्थाय कर्तव्यः, स्थविराणां द्विहस्तो यूनानां च चतुर्हस्त इति भावना, ‘सण्हे शुहंमि य विभास’ति, यदि परमयं विशेषः, यदुत स्थविराणां श्लक्ष्णोऽसावेव चोलपट्टकः क्रियते यूनानां पुनः स्थूल इति । किमर्थं पुनरसौ चोलपट्टकः क्रियते ?, इत्यत आह—

१ पर्याप्ते कार्मां आ । २ न सरति ग्लां आ पा १-२ । ३ ग्लानबुद्धादिशेषार्थं तावत् आ. पा. १-२ । ४ सम्भाव्यते, आ । ५ विसेसो’त्ति ल १-२ ।

वेडेव वाउठे वातिए हिए स्वरूपजणणे चेव । तेसि अणुगहस्या लियुदयट्टा य पट्ठो उ ॥ ७२३ ॥
 यस माषोः प्रबनन वैक्रिय भवति विठवमित्यर्थः, यथा वाणिजात्यपुरुषाणां बोधार्थं विरूपते प्रबनन तस्य विठव
 भवति ततश्च तत्प्रच्छादनार्थमनुग्रहाय बोलपट्टकः क्रियते, तथाऽप्रावृते कश्चिद् वातिको भवति वातेन तत्प्रबननमूच्छन
 भवति ततश्च तदनुग्रहायानुज्ञातः, तथा 'श्रीकः' लखाळः कश्चिद् भवति तदर्थं, तथा 'सुद'ति इहत्प्रमाण स्वभावेनैव कस्य
 चित्प्रबनन भवति ततश्चेतेषामनुग्रहार्थं, तथा किन्नोदयार्थं च, कदाचिदस्त्रिय इष्टा किन्नस्योदयो भवति, अथवा तस्या एव
 स्त्रिया किन्न इष्टा उदयाः स्वकिन्नस्य भवति-च प्रत्यभिलाषो भवतीत्यर्थः, ततश्चेतेषामनुग्रहार्थं बोलपट्टकप्रहाणमुपदिष्टमिति ।
 उक्त बोधोपधिः, इदानीमौपग्रहिकोपधिप्रतिपादनायाह—
 सथारुत्तरपट्ठो अट्टाइज्जा य आयया हरथा । दोणहपि य विरयारो हृत्यो चउरगुल चेव ॥ ७२४ ॥

सस्वारकस्त्वपोत्तरपट्टकश्च एतौ द्वावप्येकैकोऽर्श्वरुचीयहस्तौ देह्येभ्य प्रमाभतो भवतः, तथा द्वयोरप्यनयोर्विस्तारो इत्स
 भत्वारि वाहुत्वानि भवतीति । आह-किं पुनरेमिः प्रयोवन संस्तारकदिमिः पट्टको !, उच्यते—
 पाणादिरेणुत्तरकस्त्वणट्टया ह्येति पहगा चउरो । छप्पइयरकस्त्वणट्टा तत्थुवरिं स्वोमिय कुज्जा ॥ ७२५ ॥

प्राणिरेशुसंरक्षणार्थं पट्टकं गृह्यन्ते, प्राणिनाः पृथिव्यादयाः, रेणुभ-स्वपतः पृथीरे लगति अतस्त्वत्रक्षणार्थं पट्टकप्रहर्षं,
 १ वैशम्पियवृते भा. उ. १. ५ कैवर्ष्ये वा विष्णवे वा १-२ बोधार्थं क. २ ।

ते चत्वारो भवन्ति, द्वौ संस्वारकोत्तरपट्टकावुक्तावेव, तृतीयो रजोहरणत्राह्यनिषद्यापट्टकः पूर्वोक्त एव, चतुर्थः क्षौमिक एवाभ्यन्तरनिषद्यापट्टको वक्ष्यमाणकः, एते चत्वारोऽपि प्राणिसंरक्षणार्थं गृह्यन्ते, तत्र षट्पदीरक्षणार्थं तस्य कम्बलीसंस्वारकस्योपरि खोमियं-संस्वारकपट्टकं कुर्याद् येन शरीरकम्बलीमयसंस्वारकसंघर्षेण षट्पदा न विराध्यन्त इति । इदानीमभ्यन्तर-क्षौमनिषद्याप्रमाणप्रतिपादनायाह—

रयहरणपट्टमेत्ता अद्सागा किंचि वा समतिरेगा । एक्युणा उ निसेजा हत्थपसाणा सपच्छागा ॥ ७२६ ॥

स रजोहरणपट्टकोऽभिधीयते यत्र दशिका लम्बाः, तत्प्रमाणा 'अदशागा' दशिकारहिता क्षौमा रजोहरणाभ्यन्तरनिषद्या भवति, 'किंचि वा समतिरेग'चि किञ्चिन्मात्रेण वा समधिक्रा तस्य रजोहरणपट्टकस्य भवतीति, 'एक्युण'चि एकैव सा निषद्या भवतीति, हस्तप्रमाणा च पृथुत्वेन भवति, 'सपच्छाग'चि सह बाह्या निषद्या हस्तप्रमाण्या भवतीति, एतदुक्तं भवति बाह्याऽपि निषद्या हस्तमात्रैव ।

वासोवगाहिओ पुण दुगुणो उवही उ वासकप्पाई । आयासंजमहेउं एक्युणा सेसओ होइ ॥ ७२७ ॥

वर्षासु—वर्षाकाले औपग्रहिकः उपधिद्विगुणो भवति, कथासौ ?—वर्षाकल्पादिः, आदिग्रहणात् पटलानि, जो जो बाहिरि हिडंतस्स तिम्मति सो सो दुगुणो होइ, एको तिन्नो पुणो अनो वेप्पइ, स च वर्षाकल्पादिद्विगुणो भवति, आत्मरक्षणार्थं

संयमरक्षणार्थं च, तत्रात्मसंरक्षणं यथेकगुणा एव कस्यादयो भवन्ति तत्रैव तेहि विभेहि गोडुद्वलेपं मरति, संयमरक्षणतय
 नइ एकं चैव रूपं आशुमइल ओडेक्य नीहरइ तो तस्स रूपस्स नं पाणिय पइइ विमस्स तेण आठकावो विंणसिअइ, ओप
 स्ववधिरैरुण एव भवति न दिगुण इति । किञ्च—

ज पुण सपमाणाओ इंसिं हीणाहिय व लब्भेज्जा । उभयपि अहाकइय न सधणा तस्स छेदो वा ॥ ७२८ ॥
 यत्तुनः कत्यादिरुपकरणं स्वप्रमाणादीपदीनमधिकं वा लभ्येत, तदुभयमिति—ओहियस्स तवग्गहिस्स वा यदिव्वा
 उभयं तदेव हीनमधिकं वा लब्धं सत् 'अहाकं' यथाकृतमस्यपरिकर्मं यच्छस्यते तस्य न सन्धना क्रियते हीनस्य तथा न
 छेदः क्रियतेऽधिकस्य । किञ्च—

दइए लट्टिया चैव चम्मए चम्मकोसए । चम्मछेदंण पहे थिलिमिली भारए गुरु ॥ ७२९ ॥ १ ॥
 अथमपर औपमरिक्किपधिः साधो, साधोबाधविदंष्टको भवति, तच्छक्यं पट्टियं चैवस्य्यादियद्विभेति, अथ सर्वेवामेव
 प्रपक्कं पुबगोपमरिक्कः, अथमपरो गुरोरोपोपमरिक्का, कयासो !—'चम्मए'पि चर्मकृतिः छवट्टिया चर्मकोट्टकः जत्य नहरणार्हं
 हुन्मति, तथा 'चर्मछेदनकं' वधपट्टिका, यदि वा 'चर्मच्छेदनकं' पिप्पलकृति, तथा 'पहे'पि योमपट्टकः थिलिमिली भेति,

१ एवमेव वा पा १ २. ३. १ २ किस्सए वा पा १ १ २ एएए वदे पि अ १ १ २ किस्से म्मति एा वा. १ ५ केम्मववाहिं वा.
 वा. १-२ १ ६ 'पेटेरा' वदंए वा वा. १-२ १

एतानि चर्मादीनि गुरोरौपग्रहिकोऽवधिमवतीति ।

जं चण एवमादी तवसंजमसाहंगं जइजणस्स । ओहाइरेगगहियं ओवगगहियं वियाणाहि ॥७३०॥

यच्चान्यद्वस्तु, एवमादि उपानहादि तपःसंयमयोः साधकं यतिजनस्य ओघोपघेरतिरिक्तं गृहीतमौपग्रहिकं तद्वि-
जानीहि । इदानीं यदुक्तं 'यथ्यादि औपग्रहिकं भवति साधूनां' तत्स्वरूपं प्रतिपादनायाह—

लट्ठी आयपमाणा विलट्ठि चउरंगुलेण परिहीणा । दंडो बाहुपमाणो विदंडओ कक्खमेत्तो उ ॥७३१॥

यष्टिरात्मप्रमाणा, वियष्टिरात्मप्रमाणाच्चतुर्भिरङ्गुलैर्न्यूना भवति, दण्डको 'बाहुप्रमाणः' स्कन्धप्रमाणः, विदण्डकः कक्षा-
प्रमाणोऽन्या नालिका भवति आत्मप्रमाणाच्चतुर्भिरङ्गुलैरतिरिक्ता, तथ्ये नालियाए जलं ओत्थग्घिज्जह, लट्ठीए जवणिया
बज्जह, विलट्ठी कहांचि उवस्सयवारघट्ठणी होइ, दंडओ रिउबद्धे घेप्पति भिक्खं ममंतेहि, विदंडओ त्रिसाकाले घेप्पइ,
जं सो लहुओ होइ कप्पस्स अडिमतरे कियओ निज्जह जेण आउकाएण न फुसिज्जइत्ति । इदानीं यष्टिलक्षणप्रतिपादनायाह—
एक्कपवं पसंसंति, दुपवा कलहकारिया । तिपवा लाभसंपन्ना, चउपवा मारणंतिया ॥ ७३२ ॥

पंचपवा उ जा लट्ठी, पंथे कलहनियारणी । छच्चपवा य आयंको सत्तपवा निरोगिया ॥ ७३३ ॥

चउरंगुलपइट्ठाणा, अट्ठुगुलसमूसिया । सत्तपवा उ जा लट्ठी मत्तगयनियारिणी ॥ ७३४ ॥

१ जलयाओ गिज्जइ आ. । २ हुयस्को होइ आ. पा. १, हुयदडओ कप्पस्स पा २ । ३ कयओ आ. ।

संयमरक्षणार्थं च, तत्रात्मसंरक्षणं यथेकगुणा एव कस्याप्यो भवन्ति तत्रैव तेहि तिमोहि पोट्टुच्छेष मरति, संयमरक्षणस्य
 नद एक वेव रूप्य अइमदल ओठेठम्य नीहरइ वो तस्स कप्यस्स न पाणिय पढइ विभस्स तेण आतकावो विणासिजइ, शेप
 स्वचचिरेकगुण एव भवति न द्विगुण इति । किञ्च—

ज पुण सपमाणावो इत्तिं हीणादिय व लब्भेत्त्वा । उभयपि अहाकइय न सवणा तस्स छेदो वा ॥ ७२८ ॥
 यत्तुनः कस्यादिरूपकरणं स्वप्रमाणादीपदीनमधिक वा लभ्येत, तदुभयमिति—ओहियस्स तवग्यहस्स वा यदिव
 उभयं तदेव हीनमधिक वा लब्धं सत् 'अराकं' यथाकृतमल्पपरिकर्म यत्कम्यते तस्य न सन्धना क्रियते हीनस्य तथा न
 छेदः क्रियते अधिकस्य । किञ्च—

ददए लट्टिया चेव चम्मए चम्मकोसए । चम्मछेदण पहे चिलिमिली धारए गुरु ॥ ७२९ ॥ १ ॥
 अथमपर औपमरिक्कोपधिः साधोः, साधोभाषविर्दण्डको भवति, दण्डकथ पष्टिब चेश्चन्दादियष्टिभेति, अयं सर्वेषामेव
 प्रथम प्रथमोपग्रहिकः, अथमपरो गुरोरोपग्रहिकः, कथासौ !—'चम्मए'पि चर्मकृतिः छवट्टिया चर्मकोशकः अस्य नहरणार्थं
 हुन्मति, तथा 'चर्मछेदनक' बध्नपट्टिका, यदि वा 'चर्मछेदनक' पिप्पलककादि, तथा 'पहे'पि योगपट्टकः चिलिमिली भेति,

१ चम्मार्थं भा. पा १. २. ५. १. २ किम्पय भा पा १. १. २ एणए वदे पि ३. १. ४ द्विमे मरति वा भा १. ५ वीरपयवपट्टिं भा
 पा १-२. १. ६ 'पट्टेण' वदेण' भा भा. १-२. १

एतानि चर्मादीनि गुरोरौपग्रहिकोऽवधिर्मवतीति ।

जं चण एवमादी तवसंजमसाहंगं जइजणस्स । ओहाइरेगहियं ओवगहियं वियाणाहि ॥७३०॥
यच्चान्यद्वस्तु, एवंमादि उपानहादि तपःसंयमयोः साधकं यतिजनस्य ओषोपधेरतिरिक्तं गृहीतमौपग्रहिकं तद्वि-
जानीहि । इदानीं यदुक्तं 'यष्ट्यादि औपग्रहिकं भवति साधूनां' तत्स्वरूपं प्रतिपादनायाह—

लट्ठी आयपमाणा विलट्टि चउरंगुलेण परिहीणा । दंडो बाहुपमाणो विदंडओ कक्खमेत्तो उ ॥७३१॥

यष्टिरात्मप्रमाणा, वियष्टिरात्मप्रमाणाच्चतुर्भिरङ्गुलैर्न्यूना भवति, दण्डको 'बाहुप्रमाणः' स्कन्धप्रमाणः, विदण्डकः कक्षा-
प्रमाणोऽन्या नालिका भवति आत्मप्रमाणाच्चतुर्भिरङ्गुलैरतिरिक्ता, तथै नालियाए जलं ओत्थग्घिज्जइ, लट्ठीए जवणिया
बब्बइ, विलट्ठी कंहचि उवस्सयवारघट्टणी होइ, दंडओ रिउबद्धे घेप्पति भिक्खं भमंतेहि, विदंडओ त्रिसाकाले घेप्पइ,
जं सो लहुँओ होइ कप्पस्स अडिभवरे किँयओ निज्जइ जेण आउक्काएण न फुसिज्जइत्ति । इदानीं यष्टिलक्षणप्रतिपादनायाह—
एक्कपवं पसंसंति, दुपवा कलहकारिया । तिपवा लाभसंपन्ना, चउपवा मारणंतिया ॥ ७३२ ॥

पंचपवा उ जा लट्ठी, पंथे कलहनिवारणी । छच्चपवा य आयंको सत्तपवा निरोगिया ॥ ७३३ ॥

चउरंगुलपइट्टाणा, अट्टुगुलसमूसिया । सत्तपवा उ जा लट्ठी मत्तगयनिवारिणी ॥ ७३४ ॥

१ जलयाळो गिप्पइ वा । २ हुयरओ होइ वा पा १, हुयदडको कप्पस्स पा २ । ३ कयओ वा ।

अट्टपवा असपत्नी, नवपवा जसकारिया । दसपवा उ जा लट्टी, तद्विय सवसपया ॥ ७३५ ॥
 वका कीढकसइया चिचलिया पोछटा य दडा य । लट्टी य उँछसुक्का वज्जेयवा पैयत्तेण ॥ ७३६ ॥
 विसमेसु य पवेसु अनिप्फनेसु अञ्जिसु । फुट्टिया फरुसवन्ना य निस्सारा वेव निदिया ॥ ७३७ ॥
 तणूई पवमज्जेसु, यूला पोरेसु गठिला । अथिरा असारजरहा साणपाया य निदिया ॥ ७३८ ॥
 घणवद्धमाणपवा निद्धा वझेण एगवन्ना य । घणमसिणवट्टपोरा कट्टि पसत्या जइजणस्स ॥ ७३९ ॥

वत्सार्यहुलान्यवः प्रतिष्ठान यस्या यष्टेः सा तथोच्यते, अथौ अहुलानि पूर्वोपरि तच्छ्रुता या सा अष्टाहुलो
 सिद्धता । श्रेयं सुपमं । विपमेपु पूर्वसु सत्सु यष्टिर्न प्राधा, एतदुक्तं भवति—एक पर्व कषुप्रमाण पुनर्बृहत्प्रमाण पुनर्लघु पुनर्बृह-
 त्प्रमाणमित्येव या विपमपर्वी सा न श्रुता, तथाऽनिय्यन्नानि धावीणि—वीजप्रदेशस्थानानि यस्याः सा निन्दिता, तथा
 स्फुटिता 'पठपपर्वा' रूपवर्जित्यर्थः, तथा 'निसारा' प्रधानगर्भरहितेत्यर्थः सेवविषा निन्दिते ति । तथेय च निन्दिता—तन्वी
 पर्वमेप्येषु पौरमप्येषु च 'स्यूला' प्रथियुक्ता, तथा 'अस्विरा' अष्टा, तथा 'असारशरडा' अकालवृद्धेरर्थः, तथा 'अपावा'
 च अघः अपादरूपा वर्जुला या यष्टिः सा निन्दितेति । इयं च प्रश्रुता वनानि वर्द्धमानानि च पर्वीणि यस्याः सा तथो
 च्यते, एवंविधा तथा स्निग्धा बर्णेन एकरुपर्वा च, तथा वनानि—निषिद्धानि मसुणानि वर्जुलानि च पौराणि यस्याः सा

१ किलत्वा भा. । २ उक्तस्य भा. पा १ उ. । ३ अरुक्तेभ्य क १-२. । ४ तयो भा. । ५ सत्ये च भा. । ६ अनाभि भा पा १ । ७ तथा च्य पा. १ ।

तथोच्यते, एवंविधा यष्टिर्यतिजनस्य प्रशस्तेति । आह—किं पुनरनया कारणम् ? उच्यते—
 दुट्टपसुसाणसावथविज्जलविसमेसु उदगमञ्ज्जेसु । लट्ठीसरीररक्खा तवसंजमसैाहिया भणिया ॥७४०॥

दुष्टाश्च ते पशवश्च श्वानश्च श्वापदाश्च तेषां संरक्षणार्थं यष्टिर्गृह्यते, तथा 'विज्जलः' सकर्दमः प्रदेशः तथा विषमेषु रक्षार्थं, तथो-
 दकमध्येषु च रक्षार्थं यष्टिग्रहणं क्रियते, तथा तपसः संयमस्य च साधिका यष्टिर्मणितेति । कथं तपःसंयमसाधिका ? इत्यत आह—
 मोक्खट्टा नाणाई तणू तयट्टा तयट्टिया लट्ठी । दिट्ठो जहोवयारो कारणतक्कारणेसु तहा ॥ ७४१ ॥

मोक्षार्थं ज्ञानादीनि इष्यन्ते, ज्ञानादीनां चार्थाय तनुः—शरीरमिष्यते, तदर्थं च यष्टिः शरीरार्थां यष्टिरित्यर्थः यतः
 शरीरं यष्ट्याद्युपकरणेन प्रतिपाल्यते, अत्र च कारणतत्कारणेषूपचारो दृष्टो यथा घृतं वर्षति अन्तरिक्षमिति, एवं मोक्षस्य
 ज्ञानादीनि कारणानि ज्ञानादीनां च तनुः कारणं शरीरस्य च यष्टिरिति । किञ्च—न केवलं ज्ञानादीनां यष्टिरुपकरणं वर्चते,
 अन्यदपि यज्ज्ञानादीनाद्युपकरोति तदेवोपकरणमुच्यते, एतदेवाह—

जं जुज्जइ उवगारे उवगरणं तं सि होइ उवगरणं । अतिरेगं अहिगरणं अज तो अजयं परिहरंती ॥७४२॥

यदुपकरणं पात्रकादि उपकारे ज्ञानादीनाद्युपयुज्यते तदेवोपकरणं 'से' तस्य साधोर्भवति, यत्पुनरतिरेकं-ज्ञानादीनाद्युप-

१ °चिक्खलविसं आ. । २ °मगेसु ल १ । ३ °साहणी ल १-२ । ४ °चिक्खलः आ । ५ °रायैत्यर्थः शरीरं यत यष्ट्यां आ पा १-२ पु. ।
 ६ उवकरणे उवगरणं आ. ।

कापय न मवति तत्सर्वमधिकरण मवति, किं विशिष्टस्य सतः ?-‘अयतः’ अपत्यर्त्तान् ‘अयतं’ अयत्तनया ‘परिहरन्’
 प्रतिसेवमानस्वरूपकरणमधिकरण मवतीति । ‘परिहरतो’पि इय सामयिकी परिमाणा प्रतिसेवनायै वर्धत इति । किञ्च—
 उगमउप्यायणासुद्ध एसणादोसवज्जिय । उवर्हि धारए भिक्खू, प्रगासपडिलेहण ॥ ७४३ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एसणादोसवज्जिय । उवर्हि धारए भिक्खू, जोगाण साहणट्टया ॥ ७४४ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एसणादोसवज्जिय । उवर्हि धारए भिक्खू, अप्पट्टो अमुञ्छिओ ॥ ७४५ ॥
 अज्झत्यविसोहीए उवगरण वाधिर परिहरतो । उवर्हि धारए भिक्खू, सदा अज्झत्यसोहिए ॥ ७४६ ॥
 एपंगुणविशियासुपधि चारसेञ्जिहु, किंविशियामित्यत आह-‘पगासपडिलेहणं’ प्रकाशे-प्रकटप्रदेशे प्रत्युपेक्षण क्रियते
 पस्या उवधेस्तामेवगुणविशियासुपधि चारसेत्, एतदुक्तं मवति-यस्याः प्रकटमेव कस्यासुपधेः प्रत्युपेक्षणा क्रियते न तु
 महार्थनौरथाचौरमयादस्यन्तरे या क्रियते सा तादृशी उपधिवारणीयेति । मुगमा, नवरं योमाः-संयमास्का गृह्यन्ते सेर्वा
 माचनार्थमिति । सुगमा, नवरं अप्रविष्टः अमृच्छितैश्च सत् चारयेत् साधुरिति । सुगमा, नवरम्-अभ्यारमविद्युत्स्या हेतुभूतया

धारयेत् । किञ्च-अध्यात्मविशुद्ध्या उपकरणं बाह्यं-पात्रकादि 'परिहरं' प्रतिसेवयन्नपरिग्रहिको भणितो जिनैस्त्रैलोक्य-
दर्शिभिः अतो यत्किञ्चिद्धर्मोपकरणं तत्परिग्रहो न भवति । अत्राह काश्चिद् बोदिकपक्षपाती-यद्युपकरणसहिता अपि निर्ग्रन्था
उच्यन्ते एवं तर्हि गृहस्था अपि निर्ग्रन्थाः, यतस्तेऽपि उपकरणसहिता वर्तन्ते, अत्रोच्यते—

अज्ज्ञप्पैविसोहीए जीवनिकाएहिं संधे लोए । देसियमहिंसगतं जिणेहिं तेलोक्कदंसीहिं ॥ ७४८ ॥

नन्विदमुक्तमेव यदुताध्यात्मविशुद्ध्या सत्युपकरणे निर्ग्रन्थाः साधवः, किञ्च यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नेष्यते ततः 'जीवनिका-
एहिं संधे लोए'त्ति जीवनिकायैः' जीवसङ्घातरयं लोकः संस्वृतो वर्तते, ततश्च जीवनिकायसंस्वृते व्याप्ते लोके कथं नग्नक-
श्चङ्गमन् वधको न भवति यद्यध्यात्मविशुद्ध्या देशितमहिंसकत्वं जिनैस्त्रैलोक्यदर्शिभिरिति ।
क प्रदर्शितं तदित्यत आह—

उच्चालियंमि पाए ईरियासमियस्स संकमट्टाए । वावजेज्ज कुलिंगी मरिज्ज तं जोगमासज्ज ॥ ७४९ ॥
न य तस्स तन्निमित्तो बंधो सुहुमोवि देसिओ समए । अणवज्जोउ पओगेण सव्वभावेण सो जम्हा ॥ ७५० ॥

'उच्चालिते' उत्पादिते पादे सति ईयांसमितस्य साधोः सङ्गमार्थमुत्पादिते पादे इत्यत्र संबन्धः, व्यापद्येत संघडूनपरितापनैः,
कः ?—'कुलिङ्गी' कुत्सितानि लिङ्गानि-इन्द्रियाणि यस्यासौ कुलिङ्गी-द्वीन्द्रियादिः, स परिताप्येत उत्पादिते पादे सति,

धारयेत् । किञ्च-अध्यात्मविशुद्ध्या उपकरणं बाह्यं-पात्रकादि 'परिहरतो' प्रतिसेवयन्नपरिग्रहिको मणितो जिनैस्त्रैलोक्य-
दर्शिमिः अतो यत्किञ्चिद्धर्मोपकरणं तत्परिग्रहो न भवति । अत्राह कश्चिद् बोटिकपक्षपाती-यद्युपकरणसहिता अपि निर्ग्रन्था
उच्यन्ते एवं तर्हि गृहस्था अपि निर्ग्रन्थाः, यतस्तेऽपि उपकरणसहिता वर्तन्ते, अत्रोच्यते—

अज्ज्ञप्पविसोहीए जीवनिक्काएहिं संथडे लोए । देसियमहिंसगतं जिणेहिं तेलोक्कदंसीहिं ॥ ७४८ ॥

नन्विदमुक्तमेव यदुताध्यात्मविशुद्ध्या सत्युपकरणे निर्ग्रन्थाः साधवः, किञ्च यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नेष्यते ततः 'जीवनिका-
एहिं संथडे लोए'त्ति जीवनिकायैः' जीवसङ्घातरयं लोकः संस्वतो वर्तते, ततश्च जीवनिकायसंस्वते व्याप्ते लोके कथं नग्नक-
श्ङ्कमन् वधको न भवति यद्यध्यात्मविशुद्ध्या देशितमहिंसकत्वं जिनैस्त्रैलोक्यदर्शिभिरिति ।
क प्रदर्शितं तदित्यत आह—

उच्चालियंमि पाए इरियासमियस्स संकमट्टाए । वावज्जेज कुलिगी मरिज्ज तं जोगमासज्ज ॥ ७४९ ॥

न य तस्स तन्निमित्तो बंधो सुहुमोवि देसिसो समए । अणवज्जोउ पओगेण सबभावेण सो जम्हा ॥ ७५० ॥

'उच्चालिते' उत्पाटिते पादे सति ईयांसमितस्य साधोः सङ्कमार्थमुत्पाटिते पादे इत्यत्र संबन्धः, व्यापद्येत संवहुंनपरितापनैः,
कः ?—'कुलिङ्गी' कुत्सितानि लिङ्गानि-इन्द्रियाणि यस्यासौ कुलिङ्गी-इन्द्रियादिः, स परिताप्येत उत्पाटिते पादे सति,

१ उपकरणं आ । २ ग्रहो भं आ पा १ २ पु । ३ ०त्थविं पा १ पु । ४ इनादिना परिताप्येत, क ल. १ ।

प्रियते पाप्मो इल्लिरी, 'ठ' व्यापादनयोगम् 'आसाप' प्राप्य । न च तस्य तन्निमित्तो व्यापादननिमित्तो बन्धः एहमो
 अपि देशिताः 'ममये' सिद्धान्ते, किं कारणं ? यतोऽनवद्योऽसौ साधुस्तेन 'व्यापादनप्रयोगेण' व्यापादनव्यापारेण, कथं ?—
 'धर्मभावेन' मर्यादमना मनोशास्त्रायकर्ममिरान्दियोऽसौ यस्मात्स्मात् एहमोऽपि बन्धस्त्वस्येति । किञ्च—

तस्स असचेअयओ सचेययतो य जाइ सचाइ । जोग पप्प अहिससथमुट्टिओ अवहमो सो उ ॥
 जो य पमत्तो पुरिसो तस्स य जोग पहुच्च जे सत्ता । वावज्जते नियमा तेसिं सो हिसओ होइ ॥७५२॥
 जेवि न वावज्जती नियमा तेसिंपि हिसओ सो उ । सावज्जो उ पआगेण सधमोवओ सो जम्हा ॥७५३॥

ज्ञानमस्यास्तीति श्रुती—सम्यग्ज्ञानयुक्त इत्यर्थः, कर्मणः ध्यार्यं चोरिषत् तद्यत् इत्यर्थः, तथा हिंसायामनवस्थितः
 प्राधिप्यपोषणे न व्यगस्थित इत्यर्थः, तथा पठते कर्मवृत्तये प्रयत्न करोतीत्यर्थः, 'असदं'ति श्रुतमावरहितो धत्त करोति,
 प्रयत्न इर्बनोऽपि प्राणिवचः संघातः स एवंविधः अवचक एव साधुरिति । तत्रानया साधया मङ्गला मथौ धृतितास्तपसा—
 नास्ती कम्मस्स स्वपट्ट उट्टिओ हिमाए अणुट्टिमो १, नास्ती कम्मबलपट्टुट्टिओ हिंसाए य ठिओ २, नास्ती कम्मस्स स्वपट्टं

णवि ठिओ हिसाए पुण पमत्तोऽवि नवि ठिओ, देवजोगेण कहवि तप्पएसे पाणिणो नासी, एस तइओ असुद्धो य ३, नाणी कम्मस्स खयहुं नो ठिओ हिसाए य ठिओ ४, तथा अह्जानी मिथयाह्जानयुक्त इत्यर्थः कम्मस्स खयहुमुट्ठिओ हिसाए न ठिओ ५, अन्नाणी कम्मखयहुमुट्ठिओ हिसाए य ठिओ ६, अन्नाणी कम्मस्स खयहुं नोट्ठिओ हिसाए य णोट्ठिओ एस सत्तमो, अन्नाणी कम्मस्स खयहुं णोट्ठिओ हिसाए य ठिओ एस अट्टमो, तत्र गाथाप्रथमाद्धेन शुद्धः प्रथमो मङ्गकः कथितः, पश्चाद्धेन च द्वितीयमङ्गकः सूचितः, कथं?, जयत्ति कर्मक्षपण उद्यतः, 'अमहं'ति सम्यग्ज्ञानसंपन्नः 'अहिसत्थमुट्ठिओ'ति अहिसायां 'उत्थितः, अभ्युद्यतः, किंतु सहसा प्रयत्नं कुर्वतोऽपि प्राणित्रयः संजातः स चैवंविधोऽवधकः शुद्धभावत्वात् । स्थापना

चेयं—'तस्य एवंप्रकारस्य ज्ञानिनः कर्मक्षयार्थमभ्युद्यतस्य 'असंचेतयतः' अजानानस्य, किं?, सत्त्वानि, कथं?— प्रयत्नवतोऽपि कथमपि न दृष्टः प्राणी व्यापादितश्च, तथा 'संचेतयतः' जानानस्य कथमस्त्यत्र प्राणी ज्ञातो दृष्टश्च न च प्रयत्नं कुर्वतोऽपि रक्षितुं पारितः, ततश्च तस्यैवंविधस्य यानि सत्त्वानि 'योगं' कायादि प्राप्य विनश्यन्ति तत्र नास्ति तस्य साधोर्हिसाफलं-शाम्परायिकं संपरजननं दुःखजननमित्यर्थः, यदि परमीर्याप्रत्ययं कर्म भवति, तच्चैकस्मिन् समये बद्धमन्यस्मिन् समये क्षपयति । यश्च प्रमत्तः पुरुषस्तस्यैवंविधस्य संबन्धिनं 'योगं' कायादिकं 'प्रतीत्य' प्राप्य ये सत्त्वा व्यापाद्यन्ते 'तेषां' सत्त्वानां 'नियमाद्' अवश्यं 'सः' पुरुषो हिसको भवति 'तस्मात्प्रमत्तत्वाज्जनितानि कर्मबन्धकारणानि । येऽपि सत्त्वा न व्यापाद्यन्ते तेषामप्यसौ नियमाद्धिसैको भवति, कथं?,

१ भाञ्जि कर्मं का । २ संक, कथं?, का ।

|||
 ||S
 |S|
 |SS
 SSI
 S|S
 S||
 SSS

‘प्राणसो उ पयोमेव’ महाबयेन वर्धत इति सावधः—सपाप इत्यर्थः, ततश्च मावधो यतः ‘प्रयोगेण’ कायादिना ‘सर्वमावेन’ सर्वैः कायवाहयनोमिः, अथ अन्वापादयत्यपि व्यापादक एवासी पुरुषः सपापयोगत्वादिति । यतश्चेवमताः—
 आया चेव अहिंसा आया हिंसति निच्छिओ एसो । जो होइ अप्यमसो अहिंसओ हिंसओ इयरो ॥७५५॥

आत्मैवाहिंसा आत्मैव हिंसा इत्ययं निश्चयः परमार्थ इत्यर्थः । क्वमसावहिंसकः क्व वा हिंसकः ? इत्यत आह—‘ओ होइ’ इत्यादि, यो भवति ‘अप्रमत्तः’ प्रयत्नवानित्यर्थः न स्वयमेवविषोडहिंसको भवति, ‘हिंसओ इयरो’षि ‘इतरः’ प्रमत्तो यः स हिंसको लोके इष्टः, पटुत वीबोज्जेन हिंसितो-विनाशितः, तत्र नेममस्य वीवेष्वावीवेषु च हिंसा, तथा च तुममात् वीवेष्वावीवेषु च हिंसा नेममस्य, अहिंसाप्येवमेवेति, मद्ब्रह्म्यवहारयोः पटुसु वीबनिकायेषु हिंसा, सद्ब्रह्म्यात्र देसु प्राप्ती इष्टव्याः सामान्यरूपस्य नेगसान्तर्मावी, व्यवहारस्य स्पूलविशेषप्राप्ती लोकव्यवहारश्रीलभायं तथा पाह—लोको पाहुयेन पटुस्तेषु वीबनिकायेषु हिंसाभिच्छितीति, ऋतुद्वयस्य प्रत्येक प्रत्येक वीवे जीवे हिंसां व्यविरिकाभिच्छितीति, इन्द्रस्यमभिरु देवभूतास्य नया आत्मैवाहिंसा आत्मैव हिंसिच्छन्ति, एतदपिप्रायोगेवाह—‘आया चेव’ इत्यादि आत्मैवाहिंसा इत्ययं निश्चय नयामिप्रायः, इतरः, यो भवत्यप्रमत्तो वीवः स स्वत्वहिंसकः, इतरस्य प्रमत्तः, ततश्च न एव हिंसको भवति, तस्मादात्मैवाहिंसा आत्मैव हिंसा, अयं निश्चयः—परमार्थ इति । इदानीं प्रकरणान्तरेण तथाविधपरिणामविशेषात् हिंसाविशेषं प्रतिपादयन्नाह—

जो य पओगं जुंजइ हिस्त्थं जो य अन्नभावेणं । असणो य जो पउंजइ इत्थ विसेसो मंहं दुत्तो ॥७५६॥
 हिस्त्थं जुंजंतो सुमहं दोसो अणंतरं इयरो । असणो य अप्पदोसो जोगनिमित्तं च विन्नेओ ॥ ७५७ ॥
 हिस्त्थं जुंजंतो सुमहं दोसो अणंतरं इयरो । असणो य अप्पदोसो जोगनिमित्तं च विन्नेओ ॥ ७५८ ॥
 रत्तो वा दुट्ठो वा मूढो वा जं पउंजइ पओगं । हिंसावि तत्थ जायइ तम्हा सो हिंसओ होइ ॥७५९॥
 न य हिंसामित्तेणं सावज्जेणावि हिंसओ होइ । सुद्धस्स उ संपत्ती अफला भणिया जिणवरेहिं ॥७५९॥

यश्च जीवप्रयोगं मनोवाकायकर्मभिर्हिंसार्थं युनक्ति-प्रयुङ्क्ते यश्चान्यभावेन, एतदुक्तं भवति-लक्ष्यवेधनार्थं काण्डं क्षिप्तं यावताऽन्यस्य मृगादेलग्नं, ततश्चान्यभावेन यः प्रयोगं प्रयुङ्क्ते तस्मानन्तरोक्तात् पुरुषविशेषात् महान् विशेषः । तथा 'अमनस्कश्च' मनोरहितः-संमूर्च्छन इत्यर्थः स च यं प्रयोगं कार्यादिकं प्रयुङ्क्ते, अत्र विशेषो महानुक्तः, एतदुक्तं भवति-यो जीवो मनोवाकायकर्मभिर्हिंसार्थं प्रयोगं प्रयुङ्क्ते तस्य महान् कर्मबन्धो भवति, यश्चान्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्याल्पतरः कर्मबन्धः यश्चामनस्कः प्रयोगं प्रयुङ्क्ते तस्याल्पतमः कर्मबन्धः; ततश्चात्र विशेषो महान् दृष्ट इति । एतदेव व्याख्यानयमाह-हिंसार्थं प्रयोगं प्रयुङ्क्ततः सुमहान् दोषो भवति; इतरश्च योऽन्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्य मन्दंतरो दोषो भवत्यल्पतर इत्यर्थः; तथा 'अमनस्कश्च' प्रयोगं प्रयुङ्क्ततः सुमहान् दोषो भवति; इतरश्च योऽन्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्य मन्दंतरो दोषो भवत्यल्पतर इति । किञ्च-'रक्तः'

प्रयोगं प्रयुङ्क्ततः सुमहान् दोषो भवति; इतरश्च योऽन्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्य मन्दंतरो दोषो भवत्यल्पतर इत्यर्थः; तथा 'अमनस्कश्च' प्रयोगं प्रयुङ्क्ततः सुमहान् दोषो भवति; इतरश्च योऽन्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्य मन्दंतरो दोषो भवत्यल्पतर इति । किञ्च-'रक्तः' संमूर्च्छनं प्रयोगं युञ्जन् अल्पतमदोषो भवति । अतो 'योगनिमित्तं' योगकारणिकः कर्मबन्धो विज्ञेय इति । किञ्च-'रक्तः' प्रयोगं प्रयुङ्क्ततः सुमहान् दोषो भवति; इतरश्च योऽन्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्य मन्दंतरो दोषो भवत्यल्पतर इत्यर्थः; तथा 'अमनस्कश्च' प्रयोगं प्रयुङ्क्ततः सुमहान् दोषो भवति; इतरश्च योऽन्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्य मन्दंतरो दोषो भवत्यल्पतर इति । किञ्च-'रक्तः' संमूर्च्छनं प्रयोगं युञ्जन् अल्पतमदोषो भवति । अतो 'योगनिमित्तं' योगकारणिकः कर्मबन्धो विज्ञेय इति । किञ्च-'रक्तः'

- १ अहं ल १ २ । २ विहो ल १ । ३ जं देखिया समये पा १ । ४ 'केन पुरं' आ पा. १-२ पु. । ५ 'केन एहं म' आ पा. १-२ पु. ।
 'अ इत्यं' आ पा. १ । ७, 'वैहिंसा' आ पा १-२ पु. । ८ 'अरं सुं' आ. । ९ भगन्तरो पा. १-२ पु. । १० 'कलः पयो' आ. पा. १ ।

आहारायर्षं सिद्धादिः, 'द्विष्टः' सर्पादिः 'मूढः' वैदिकादिः, स एवसिधो रक्तो वा द्विष्टो वा मूढो वा य 'प्रयोग' कायादिक
 प्रयुञ्जे वत्र हिंसाऽपि ज्ञायते, अपिञ्चब्दादनुवादि घोषजायते, अथवा हिंसाऽप्येव रक्तादिभावेनोपजायते न तु हिंसामात्रे
 येति वस्यति, वस्मात्स हिंसको भवति सो रक्तादिभावयुक्त इति, न तु हिंसयेव हिंसको भवति, तथा चाह-न व हिंसा
 मात्रेण साधयेनापि हिंसको भवति, क्वतः ? इदस्य पुरुषस्य कर्मसंग्राथिरफला मणिता जिनवरेरिति । किञ्च-
 जा जयमाणस्त भवे विराहणा सुचविद्विसमगस्त । सा होइ निज्वरफला अज्जरथविसोहिजुत्तस्त ॥

परमरहस्तमितीण समत्तगणिपिढगम्हरितसाराण । परिणामिय पमाण निच्छयमवलवमाणाण ॥७६१॥

निच्छयमवलवता निच्छयओ निच्छय अयाणता । नास्तति चरणकरण धाहिरकरणालसा केइ ॥७६२॥

या विराधना यथमानस्य मवेत्, किञ्चिद्विष्टस्य सता ?-यत्रविधिना समग्ररूप-युक्तस्य गीतार्थस्येत्पर्यः, तस्यैवविषयस्य
 या भवति विराधना सा निर्बराफला भवति, एतद्युक्त भवति-एकस्मिन् समये षट् कर्मान्यस्मिन् समये षडपयतीति, किञ्चि
 द्विष्टस्य ?-अध्यात्मविद्योधिपुक्तस्य' विद्वद्भावस्येत्पर्यः । किञ्च, -परम-प्रधानमिदं रहस्य-तत्त्व, केनाम्-'अग्नीषां' सुविदि-
 तानां, किञ्चिद्विद्वानां ?-समग्रं च तद्वृत्तमिष्टिकं च समग्रमिष्टिकं तस्य क्वरितः-वेठितः सारः-प्राधान्य येस्ते समग्रगणि
 पिटकश्चित्तसारास्तेषामिदं रहस्य, यदुत्त 'पारिषामिकं प्रमाण' परिभेमे मवं पारिषामिक, इदोऽज्जुद्धम विषयपरिषाम

इत्यर्थः, किं विशिष्टानां सतां पारिणामिकं प्रमाणं ?—निश्चयनयमवलम्बमानानां, यतः शब्दादिनिश्चयनयानामिदमेव दर्शनं, यदुत-पारिणामिकमिच्छन्तीति । आह-यद्ययं निश्चयस्ततोऽयमेवावलम्ब्यतां किमन्येनेति ? उच्यते-निश्चयमवलम्बमानाः पुरुषाः—‘निश्चयतः’ परमार्थतो निश्चयमजानानाः सन्तो नाशयन्ति चरणकरणं, कथं ?—‘बाह्यकरणालसाः’ बाह्यं—वैयाघ्रन्यादिकरणं तत्र अलसाः—प्रयत्नरहिताः सन्तश्चरणकरणं नाशयन्ति, केचिदिदं चाङ्गीकुर्वन्ति यदुत परिशुद्धपरिणाम एव प्रधानो न तु बाह्यक्रिया, एतच्च नाङ्गीकर्तव्यं यतः परिणाम एव बाह्यक्रियारहितः शुद्धो न भवतीति, ततश्च निश्चयव्यवहारमतमुभयरूपमेवाङ्गीकर्तव्यमिति । उक्तमुपधिद्वारम्, इदानीमायतनद्वारव्याचिख्यासया संबन्धं प्रतिपादयन्नाह—

एवमिणं उवगरणं धारेमाणो विहीर्षं परिसुद्धं । हवति गुणाणायतणं अविहि असुद्धे अणाययणं ॥७६३॥

‘एवम्’ उक्तन्यायेन उपकरणं धारयन् विधिना ‘परिशुद्धं’ सर्वदोषवर्जितं, किं भवति ?—गुणानामायतनं—स्थानं भवति । अथ पूर्वोक्तविपरीतं क्रियते यदुताविधिना धारयति अविशुद्धं च तदुपकरणं, ततोऽविधिनाऽशुद्धं धियमाणं तदेवोपकरणं ‘अनायतनम्’ अस्थानं भवतीति । इदानीमनायतनस्यैव पर्यायशब्दान् प्रतिपादयन्नाह—

सावज्जमणायतणं असोहिठाणं कुसीलसंसग्गी । एगट्ठा होंति पदा एते विवरीय आययणे ॥७६४॥

सावधमनायतनमशोधिस्थानं कुसीलसंसग्गी, एतान्येकार्थिकानि पदानि भवन्ति, एतान्येव च विपरीतानि आयतने

भवन्ति, इयं - असावपमायतनं शोचिस्थानं सुसीलसंसर्गगीति । अत्र चानायतनं वर्षयिस्वाऽऽयतनं गवेषणीयम्, एतदेवाह -
 ध्वेत्तु अणायतण आयतणगवेसण सया कुब्जा । त तु पुण अणाययण नायध्व दधमावेण ॥ ७६५ ॥
 दधे रुदाइघरा अणायतण भावओ बुविहमेव । लोइय लोयुत्तरिय तहिय पुण लोइय इणमो ॥ ७६६ ॥
 खरिया तिरिक्खजोणी तालायर समण माहण सुसाणे । वग्युरिय वाह गुम्मिय हरिपस पुल्लिद मेच्छवा
 खणमवि न खम कौड अणायतणसेवणा सुविहियाण । जगंधं होइ वण तगंधो मारुओ वाइ ॥ ७६८ ॥
 जगंध होइ वण तगंधो तरय मारुओ वाइ । कुसुमेहिं सह वसता तिलावि त गधिआ इति ॥ (प्रक्षि०)
 जे अन्ने एवमादी लोगमि दुगुच्छिया गरहिया य । समणाय व समणीण व न कप्यई तारिसे वासो ॥ ७६९ ॥
 अह लोउत्तरिय पुण अणायतण भावतो सुणेयव । जे सज्जमजोगाण करोति हेणिं समरथावि ॥ ७७० ॥
 अवस्स य निवस्स य दोणहपि समागयाइ मूलाइ । ससग्गीप विणट्टो अवो निवचण पत्तो ॥ ७७१ ॥
 सुचिरपि अच्छमाणो नलयवो ठच्छुवाढमउक्षमि । कीस न जायइ महुरो जइ ससग्गी पमाण ते ? ॥ ७७२ ॥

सुचिरं पि अच्छमाणो वेरुलिओ कायमणियंओमीसे । न उवेइ कायभावं पाहन्नगुणेण नियएण ॥७७३॥
 भावुगअभावुगाणि यलोए दुविहाणि होंति द्वाणि । वेरुलिओ तत्थ मणी अभावुगो अन्नद्वेहिं ॥७७४॥
 ऊणगसयभागेणं बिंबाइं परिणमंति तब्भावं । लवणागराइसु जहा वज्जेह कुसीलसंसंगि ॥ ७७५ ॥

वर्जयित्वाऽनायतनमायतनस्य गवेषणं 'सदा' सर्वकालं कुर्यात्, तत्पुनरनायतनं द्रव्यतो भावश्च विज्ञेयम् । तत्र द्रव्या-
 नायतनं प्रतिपादयन्नाह-'द्रव्ये' द्रव्यविषयमनायतनं रुद्रादीनां गृहम् । इदानीं भावतोऽनायतनमुच्यते, तत्र भावतो द्विविध-
 मेव-लौकिकं लोकोत्तरं च, तत्रापि लौकिकमनायतनमिदं वर्त्तते-'खरिय'ति द्व्यक्षरिका यत्रास्ते तदनायतनं, तथा तिर्यग्-
 योनयश्च यत्र तदप्यनायतनं, तालायरा-चारणास्ते यत्र तदनायतनं, श्रमणाः-शाक्यादयस्ते यत्र तदनायतनं, तथा ब्राह्मणा
 यत्र तदनायतनं, श्मशानं चानायतनं, तथा वागुरिका-व्याधा गुल्मिका-गोत्तिपाला हरिएसा पुलिन्दा मत्स्यबन्धाश्च यत्र
 तदनायतनमिति, एतेषु चानायतनेषु क्षणमपि न गन्तव्यम्, तथा चाह-क्षणमपि न 'क्षमं' योग्यमनायतनं गन्तुं, तथा
 सेवना चानायतनस्य सुविहितानां कर्तुं 'न क्षमं' न युक्तं, यतोऽयं दोषो भवति-जगंधं होइ वणं तग्गंधो मारुओ वाति'ति
 सुगमम् । येऽन्ये एवमादयो लोके जुगुप्सिता गहिंताश्च द्व्यक्षरिकाधनायतनविशेषास्तत्र श्रमणानां श्रमणीनां वा न कल्पते
 तादृशे वास इति । उक्तं लौकिकं भावानायतनम्, इदानीं लोकोत्तरं भावानायतनं प्रतिपादयन्नाह-अथ लोकोत्तरं पुनरना-

१ 'यउम्मीसो पा १ पु. । २ 'दब्बेणं खा पा १ । ३ 'ससग्गीं आ १. । ४ तथा आ. पा १-२ पु. ।

यत्नमावृत इदं श्रावण्यं, ये प्रवृत्तिताः संयमयोगानां कुर्वन्ति इति समर्था अपि सन्तस्तल्लोकोत्तरमनायतनम् । तैवेव
 विधेः संमर्गा न कर्त्तव्या, यत् आह—'अथे' त्यादि सुगमा ॥ पर आह—'सुर' मित्यादि सुगमा ॥ तथा पुनरपि पर एवाह—
 'सुर' मित्यादि सुगमा । आचार्य आह—द्रव्याणि द्विविधानि भवति—मायुकानि अमायुकानि यथा, तत्रात्र इत्यो मायुको
 भवति न तस्तन्वभामातुकः, तत्रात्रामातुकमप्रीकृत्यैतव् द्रष्टव्यमिति, यानि पुनर्मायुकानि द्रव्याणि तेषां न्यूनो यः श्रवतमो
 भाग य यदि लवणादिना व्याप्यते ततस्तद्रूप्य चर्मदि लवणमाधेन परिणमति । एतदेवाह—न्यूनमासौ श्रवतममापञ्च
 न्यूनश्रवतमभागस्तेन न्यूनश्रवतमभागेन लवणादिकयाप्येन 'विम्बानि' चर्मकाष्ठादीनि तानि लवणेन—न्यूनश्रवतममागस्पृष्टेन
 'नक्रास' लवणमाध परिणमन्ति लवणाकरादिषु यथा, एतद्रुक् भवति—काष्ठादिविम्बस्य श्रवतमो यो विभागोऽमावपि
 न्यूनः न एवविधो लवणाकरादिषु यदि स्वर्शं प्राप्नोति ततस्तत्काष्ठ सर्वं लवणरूप भवति, तस्मात् स्तोकोऽपि कृशीलसंसर्गो
 चद्रुमपि गाणुमहात् द्रव्यति यस्मार्थस्मात्सर्वयेत् कृशीलसंसर्गमिति । तथा—

जह नाम महुरसलिल सागरसलिल कमेण सपत्त । खिप्य सो भाविज्जह मेलणदोसाणुभावेण ॥७७६
 पत्र सुसीलवतो असीलवतेहिं मेलिओ सतो । पावइ गुणपरिहारणी मेलणदोसाणुभावेण ॥७७७

१ एत एवाह का. १ २ स्तोत्रस्यपि कृशीलसंसर्गमिति का. १ ३ एतदं तस्मां पा २ । ४ कर्त्तव्यमिति पा १ ५
 ५ इव गणा का. १ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

सुगमाः ॥ यस्मादेवं तस्मात्,

णाणस्स दंसणस्स य चरणस्स य जत्थ होइ उवघातो । वज्जेऽवज्जभीरू अणाययणवज्जओ खिप्पं ॥ ७७९

ज्ञानस्य दर्शनस्य चारित्रस्य च 'यत्र' अनायतने भवत्युपघातस्त्वर्द्धज्ञेतावद्यभीरुः-साधुः, किंविशिष्टः ?-अनायतनं वर्जयतीति अनायतनवर्जकः, स एवंविधः क्षिप्रमनायतनमुपघात इति मत्वा वर्जयेदिति । इदानीं विशेषतोऽनायतनं प्रदर्शयन्नाह—

जत्थ साहम्मिया बहवे भिन्नाचित्ता अणारिया । मूलगुणपडिसेवी अणायतणं तं विआणाहि ॥ ७८० ॥

जत्थ साहम्मिया बहवे भिन्नाचित्ता अणारिया । उत्तरगुणपडिसेवी अणायतणं तं विआणाहि ॥ ७८१ ॥

जत्थ साहम्मिया बहवे भिन्नाचित्ता अणारिया । लिंगवेसपडिच्छन्ना अणायतणं तं विआणाहि ॥ ७८२ ॥

सुगमा, नवरं-मूलगुणाः प्राणातिपातादयस्तान् प्रतिसेवन्त इति मूलगुणप्रतिसेविनस्ते यत्र निवसन्ति तदनायतन-मिति । सुगमा, नवरम्-उत्तरगुणाः "पिण्डस्स जा विसोही" इत्यादि, तत्प्रतिसेविनो ये । सुगमा, नवरं लिङ्गवेषमात्रेण प्रतिच्छन्ना बाह्यतोऽभ्यन्तरतः पुनर्मूलगुणप्रतिसेविन उत्तरगुणप्रतिसेविनश्च ते यत्र तदनायतनमिति । उक्तं लोकोत्तरमावा-नायतनं, तत्प्रतिपादनाच्चोक्तमनायतनस्वरूपम्, इदानीमायतनप्रतिपादनायाह—

१ पूर्वार्थेदवयव^० आ पा. १ २ ३ ४ । २ चित्तमता पा १ । ३ परिच्छिन्ना. ल. १ ।

यतन भावत इदं छातव्य, ये प्रव्रजिताः संयमयोगानां कुर्वन्ति इति समर्था अपि सन्तस्त्वहोकोषरमनायतनम् । तेषैवं
 चिदैः संमर्गा न कर्षक्या, यत आह—'अने' स्यादि सुगमा ॥ पर आह—'सुर' मित्यादि सुगमा ॥ तथा पुनरपि पर एवाह—
 'सुर' मित्यादि सुगमा । आचार्य आह—द्रव्याणि द्विविधानि भवन्ति—माषुकानि अमाषुकानि च, तत्रात्र इषो माषुको
 वर्धते नलस्तम्बामाषुकाः, तत्रात्रामाषुक्रमङ्गीकृत्यैतद् द्रव्यमिति, यानि पुनर्माषुकानि द्रव्याणि तेषां न्यूनो यः अततमो
 मागः स यदि लवणादिना व्याप्यते ततस्त्वद्रव्य चर्मादि लवणभावेन परिषमति । एतदेवाह—न्यूनयासौ अततमभागव
 न्यूनअततममागस्तेन न्यूनअततममागेन लवणादिद्रव्यात्वेन 'विम्बानि' चर्मकाष्ठादीनि तानि लवणेन—न्यूनअततममागस्युटेन
 'तद्भाष' लवणमावं परिणमन्ति लवणाकरादिषु यथा, एतद्रुक्त भवति—काष्ठादिभिर्मस्य अततमो यो विमागोऽयामपि
 न्यूनः स एवविषो लवणाकरादिषु यदि स्वर्धे प्राप्नोति ततस्त्वक्काष्ठ सर्वं लवणरूप भवति, तस्मात् स्तोकोऽपि कृषीलसंसर्गो
 बहुमपि साधुमजात इत्यपि यस्मात्स्माद्भवेत् कृषीलसंसर्गमिति । तथा—
 जीवी अणाइनिहणो तत्रभाषणभाषिओ य ससारे । स्थिय सो भाविज्जह मेरणदोसाणुभावेण ॥७७६
 जह नाम महुरसलिल सागरसलिल कमेण सपत्त । पावइ लोणियभाष मेरणदोसाणुभावेण ॥७७७
 एव खुसीलवतो असीलवतेहिं मेलिओ सतो । पावइ गुणपरिहारणीं मेरणदोसाणुभावेण ॥७७८ ॥

१ पर एवाह का. १ स्तोत्रादपि इषो मन्वणविकेणुं का । १ इति तस्मात् पा २ । ४ अर्थपरिमिति क १

२ एव भाषा क १ पा २ उ. अणित्वात् । ६ इषो क १ इति क २ पा १ पु ।

३ अर्थपरिमिति क १

दिर्यस्या उत्तरगुणप्रतिसेवनायाः सा तथाविधा, आदिग्रहणात्समितयो भावना त्वो द्विविधो इत्येवमादीनि । इदानीं मूलगुणान् व्याख्यानयन्नाह—

हिंसालियचोरिक्रे मेहुन्नपरिगहे य निसिभत्ते । इय छट्टाणा मूले उग्गमदोसाइया इयरा ॥ ७८८ ॥

हिंसालीकं चौर्यं मैथुनं परिग्रहः तथा निशिमक्तं चेति, एवं षट्स्थाना मूलगुणप्रतिसेवना द्रष्टव्या, उद्गमदोषादिका चेतरा उत्तरगुणप्रतिसेवना द्रष्टव्या आदिग्रहणादुत्पादनैषणादयः परिगृह्यन्ते इति । इदानीं प्रतिसेवनाया एव एकार्थिकानि प्रतिपादनायाह—

पडिसेवणा मइलणा भंगो य विराहणा य खलणा य । उवघाओ य असोही सबलीकरणं च एगट्टा ॥ ७८९ ॥

प्रतिषेवणा, मइलणा मङ्गो विराधेना खलना उपघातः अशोधिः, शबलीकरणं चेत्येकार्थिकाः शब्दा इति । उक्तं प्रतिसेवनाद्वारम्, इदानीमालोचनाद्वारसंबन्धप्रतिपादनायाह—

छट्टाणे^४ तिगठाणे^५ एगतरे दोसु वावि छलिएणं । कायवा थ^६ विसोही सुच्चा दुक्खक्खयट्टाए ॥ ७९० ॥

‘षट्स्थाने’ प्राणातिपातादिके उद्गमादिके च त्रिके, अनयोरेकतरे द्वयोर्वा ‘छलितेन’ स्वलितेन सता साधुना कर्त्तव्या विशुद्धिः, किंविशिष्टा ?—‘शुद्धा’ निष्कलङ्का दुःस्वक्षयार्थं कर्त्तव्येति, सा च विशुद्धिरालोचनापूर्विका भवतीतिकृत्वाऽऽलोचनां

१ तपो द्विविधमित्येव आ. पा. १-२-५ । २ सा य इयरेमि आ. । ३ कानां प्रति आ. । ४ णा तिं आ. । ५ णा एं आ. पा । ६ उ विं आ पा १ पु ।

आययणपि य बुविह दधे माधे य होइ नायध । दधमि जिणघराई भावमि य होइ तिविह तु- ॥ ७८३ ॥
 जस्य साहम्मिया वधवे सीलवता वहुस्सुया । धारिताथारसपन्ना आययण त वियाणाहि ॥ ७८४ ॥
 भायतनमपि द्विविध-त्रय्यविषये माधविषये च श्रुतव्यं, तत्र द्रव्ये विनगुहादि, माधे भवति त्रिविधं ध्यानवर्द्धनधारि
 त्ररूपमायतनमिति । 'बल्ये' स्यादि सुगमा ।

सुदरजणससगगी सीलदरिदपि कुणइ सीलहु । जह मेरुगिरीजौय तणपि कणगत्तणमुवेइ ॥ ७८५ ॥
 सुगमा । उक्तमायतनद्वारात्, इदानीं प्रतिसेवनाद्वारव्याधिस्यत्तया सम्भव प्रतिपादनायाह—
 एव खलु आययण नित्सेवमाणस्स होई साहुस्स । कटगपहे व छलणा रागदोसे समासज्ज ॥ ७८६ ॥

'एवम्' उक्तन्यायेन आयतनं सेवमानस्यापि साधोर्भवेत् कष्टरूप इव छलना, किमासाद्य ?, अत आह-रागदोषो
 समाश्रित्य । सा च रागदोषप्रतिसेवना द्विविधा भवति, एतदेवाह—
 पढिसेवणा वि बुधिहा मूलगुणे चैव उत्तरगुणे य । मूलगुणे छट्ठाणा उत्तरगुणे होइ तिगमाई ॥ ७८७ ॥

प्रतिसेवनाऽपि द्विविधा-मूलगुणे उत्तरगुणे च, तत्र मूलगुणविषये प्रतिसेवना 'पट्टस्पाना' प्राणतिपातादिसंश्रुणा
 वस्यति च, उत्तरगुणविषया च प्रतिसेवना भवति त्रिकादिका, तथेयं त्रिकम्-उद्गम तस्यादना एषणा च, एतदेव त्रिकमा
 १ भवति मत्र का. पा १ २. १२ 'कम्मं तं' पा. १. १ इत्येवा भा । ४ वाग्मिं प्रति का. पा १-२. १. ५ प्रति हो' भा ।

आलोचना वियडणा सोही सबभावदायणां चव । निंदण गरह विउट्टण सल्लुद्धरेंणं च एगट्टा ॥७९२॥
 आलोचना विकटना शोधिः सद्धावदायणा णिंदणा विउट्टणं सल्लुद्धरणं चेत्येकार्थिकानीति । आलोचनाद्वारं
 समाप्तम्, इदानीं विशुद्धिद्वारव्याचिख्यासयाऽऽह—

एत्तो सल्लुद्धरणं वोच्छामी धीरपुरिसपन्नत्तं । जं नाऊण सुविहिया करेति दुक्खलक्खयं धीरा ॥ ७९३ ॥
 दुविहा य होइ सोही दव्वसोही य भावसोही य । दव्वंमि वत्थमाई भावे मूळुत्तरगुणेसु ॥ ७९४ ॥
 छत्तीसगुणसमन्नागएण तेणवि अवस्स कायवा । परसक्खिया विसोही सुट्टुवि ववहारकुसलेणं ॥७९५॥
 जह सुकुसलोऽवि वेज्जो अन्नस्स कहेइ अप्पणोवाही । सोऊण तस्स विज्जस्स सोवि परिकम्ममारभइ ॥
 एवं जाणंतेणवि पायच्छित्तविहिमप्पणो सम्मं । तहवि य पागडतरयं आलोएत्तवयं होइ ॥ ७९७ ॥
 गंतूण गुरुसकासं काऊण य अंजलिं विणयमूलं । सव्वेण अत्तसोही कायवा एस उवएसो ॥७९८॥
 न हु सुज्झई ससल्लो जह भणियं सासणे धुयरयाणं । उद्धरियसव्वसल्लो सुज्झइ जीवो धुवकिलेसो ॥
 सहसा अपणाणेण व भीएण व पेह्लिएण व परेण । वसणेणायंकेण व मूढेण व रागदोसेहिं ॥८००॥

१ गरिह भा. । २ रंणति एं भा, रणे य एं क १ २ । ३ शुद्धि भा पा १ २. पु. । ४ गरिहणा ल १, गरहा पा २ ।

प्रतिपादनायाह—

आलोचना उदुविहा मूलगुणे चैव उत्तरगुणे य । एकैका चउकला बुवग्ग सिद्धात्रसाणा य ॥ ७९१ ॥

आलोचना च द्विविधा-मूलगुणालोचना उत्तरगुणालोचना चेति, सा द्विविधाऽप्येकैका-मूलगुणालोचना उत्तरगुणा लोचना च षतुःकर्णा भवति 'दुवग्ग'सि द्वयोसपि साधुसाध्वीवर्गयोरेकैकस्य षतुःकर्णा भवति, एक आचार्यो द्वितीयमा साचक्रः साधुः एव साधुवर्गे षतुःकर्णा भवति, साध्वीवर्गेऽपि षतुःकर्णा भवति, एका प्रवर्तिनी, द्वितीया तस्या एव या आलोचयति साध्वी, एव साध्वीवर्गे षतुःकर्णा भवतीति, अथवा एकैका मूलगुणे उत्तरगुणे च षतुःकर्णा भवतीति द्वयोश्च साधुसाध्वीवर्गयोर्मिलितयोरष्टकर्णा भवति, कथम् ? आचार्य आत्मद्वितीयः प्रवर्तिनी चात्मद्वितीया आलोचयति यदा तदाऽष्टकर्णा भवति, सामा-पसाधूनां वा यपालोचयति तदाऽप्यष्टकैश्च भवति, अथवा छक्रमा होला यदा पुट्टो आयरिओ एव तदा एगस्मिन्नि साधुणीदुग्ग आलोचय एव छक्रमा इवति, सत्तहा साधुणीए अप्यभितियाए आलोचय न त एगागिणीएसि । एवं तावदुत्सर्गत्त आचार्याय आलोचयितव्य, तत्रमावे सर्वदेशेषु निरूपयित्वा गीतार्थायालोचयितव्यं, एव तावदात्मसिद्धानामप्या स्तोत्रपदे साधूनाममाने, तत्रदेशे सिद्धानां साधूनाऽऽलोचना वास्तव्येति । इदानीमालोचनाया एकैकानि प्रतिपादयन्माह—

१ साधुवर्गे साध्वीवर्गे च षतुः कर्ण । २ इत्येव मा या १ २. ३. । ३ साध्वी वा मा पु. । ४ अपसि त्र ७२ मा या १ २ ३. ५ यथागा
भाष्ये मा. या १ २ ३. ५ ।

प्रतिकर्म आरभते । एवं जानताऽपि प्रायश्चित्तविधिमात्मनः सम्यकरणेन तथाऽपि प्रकटतरमालोचयितव्यमवश्यमिति । किञ्च-
सुगमा । 'न ह्' नैव शुद्ध्यते सश्लयः पुरुषः, कथं पुनः शुद्ध्यते? , यथा मणितं धुतरजसां शासने तथा शुद्ध्यते, कथं
पुनः शुद्ध्यते? अत आह-उद्धृतसर्वश्लयो जीवः शुद्ध्यति धुतकेश इति, तस्माद्यद्यपि कथमपि किञ्चिदकार्यं कृतं तैतस्तदा-
लोचयितव्यम् । कथं पुनस्वत्कृतं भवतीत्यत आह-'सहसा' अप्रतर्कितमेव प्राणिवधादिकमकार्यं यदि कृतं ततस्तस्मात्प्रति-
क्रमितव्यमित्येतत् द्वितीयगाथायां वक्ष्यति, अज्ञानेन च कृतं, न तत्र प्राणी ज्ञातो व्यापादितश्च, भीतेन-आत्मभयात् मा भूदयं
मां मारयिष्यतीत्यतः प्राणव्यपरोषं यदि कृतं, प्रेरितेन वा परेण यदि कृतं, व्यसनेन वा आपदा यदि कृतं आतङ्गेन वा-
ज्वराद्युपसर्गेण यदि कृतं मूढेन वा-रागद्वेषैर्यदि कृतं किञ्चिदकार्यं ततः यत्किञ्चित्कृतमकार्यं तत्पुनः 'न ह्' नैव समाचरितुं
लभ्या-उपलभ्येत यथा तथा प्रतिक्रमितव्यं, एतदुक्तं भवति-किञ्चिदकार्यं कृत्वा पुनर्यथा तैव भवति तैव क्रियते तथा
तस्य प्रतिक्रमितव्यं, न पुनस्तदकार्यं हृदयेन बोद्धव्यं, सर्वमालोचयितव्यमित्यर्थः । कथं पुनस्तदालोचयितव्यमित्यत आह-
तस्य च साधौर्यत्प्रायश्चित्तं मार्गविदो गुरव उपदिशन्ति तत्प्रायश्चित्तं 'तथा' तेनैव विधिनाऽऽचरितव्यम्, कथम्?, अनवस्था-
प्रसङ्गभीतेन सताऽऽचरितव्यम्, अनवस्था नाम यद्यकार्यसमाचरणत्प्रायश्चित्तं न दीयते न क्रियते वा ततोऽन्योऽपि एवमेव समा-
चरति यदुत प्राणिव्यपरोषणादौ न किञ्चित्प्रायश्चित्तं भवति ततश्च समाचरणे न कश्चिद्दोष इति, एवमनवस्थाप्रसङ्गभीतेन
साधुना प्रायश्चित्तं समाचरितव्यमिति । इतश्चालोचयितव्यम्-न तत्करोति दुःखं शत्रुं नापि विपं नापि 'दुःप्रयुक्तः' दुःसाधितो

१ तथाप्यालो' आ. पा. १-२ । २ मामर्थं मारं पा. १ पु । ३ तस्मात्प्रतिक्रमितव्यं, ३^० पा. १-२ । ४ नैव क्रियते आ. । ५ °लोचयितव्यम्, आ ।

ज किंचि कयमकज्ज न हु त लब्भा पुणो समायरिड । तस्स पडिक्कमियध न हु त हियएण वोढव ॥८०१॥
जह धालो जपतो कज्जमकज्ज व उज्जुय भणइ । त तह आलोएज्जा मायामयविप्पमुक्खो उ ॥८०२॥
तस्स य पायच्छिच ज मगघिऊ गुरु उवइसति । त तह आयरियव्व अणवरेथपसगमीएण ॥८०३॥
नवि ते सरथ व विस व दुप्पठचो व कुणइ वेयालो । जत व दुप्पठत्त सप्पोव्व पमाइणो कुद्धो ॥८०४॥
ज कुणइ भावसल्ल अणुद्धिय उत्तिमट्टकालमि । बुद्धभवोहीयत्त अणतससारियत्त च ॥ ८०५ ॥

अत ऊर्ध्वं श्रव्योदराय वक्ष्ये धीरपुरिसप्रश्रुप्तं, 'यत्' श्रव्योदरर्णः शाखा, सुविहिताः कुर्वन्ति दुःसद्यय धीरा इति ।
त्रिविधा भवति शुद्धिः-द्रव्यशुद्धिः मानशुद्धिश्च, तत्र 'द्रव्ये' द्रव्यविषया शुद्धिर्ब्रह्मादीनामवगन्तव्या, भावे तु मूलोपरगुणेषु
शुद्धिर्भावितव्या, एतदुक्तं भवति-मूलगुणोपरगुणालोचनया भाषशुद्धिर्भवतीति । एव तावन्मूलगुणोपरगुणेषु छलितेनालोचना
यावत्या । इदानीं यस्मै आलोचना दीयते तेनाप्यालोचयितव्यमिति, एतदेव प्रदर्शनपन्थाह-कारिणश्चलरूपादियदृशि
दृष्टान्तमन्वितेनाप्यवश्यं परमाधिकी विशुद्धिः कर्तव्या सुप्त्वापि ज्ञानक्रियाव्यपहारशुद्धयेन सुविहितेनेति । अत्रोवाहारत्वं
क्रियते-यथा सुकृतलोडपि वेपोऽप्यस्मै वेपाय कषपति आरमक्यापि, अस्या च तस्य वेपस्य सोऽपि वेपो यस्मै कथित स

‘उत्कृष्टतः’ अतिशयेन सम्यगाराधनां कृत्वा त्रीन् भवान् गत्वा ‘निर्वाणं’ मोक्षमवश्यं प्राप्नोतीति, एतदुक्तं भवति—यदि परमसमाधानेन सम्यक् कालं करोति ततस्त्वृतीये भवेऽवश्यं सिद्ध्यतीति । आह परः—उत्कृष्टतोऽष्टमवाभ्यन्तरे सामायिकं प्राप्य नियमात्सिद्ध्यतीति, जघन्यतः पुनरेकस्मिन्नेव भवे सामायिकं प्राप्य सिद्ध्यतीत्युक्तं ग्रन्थान्तरे, ततश्च यदुक्तं त्रीन् भवान-तीत्य सिद्ध्यतीति तदेतन्नाप्युत्कृष्टं नापि जघन्यं ततश्च विरोध इति, उच्यते, अनालीढसिद्धान्तसद्भावेन यत्किञ्चिदुच्यते, यत्तदुक्तं जघन्यत एकैनैव भवेन सिद्ध्यतीति तद्दर्जर्षभनाराचसंहननमङ्गीकृत्योक्तं, एतच्च छेवद्विक्रासंहननमङ्गीकृत्योच्यते, छेवद्विक्रासंहननो हि यद्यतिशयेनाराधनां करोति ततस्त्वृतीये भवे मोक्षं प्राप्नोति, उत्कृष्टशब्दश्चात्रातिशयार्थं द्रष्टव्यो न तु भवानङ्गीकृत्य, भवाङ्गीकरणे पुनरष्टभिरेवोत्कृष्टतो भवेषु छेवद्विक्रासंहननो^३ सिद्ध्यतीति ।

‘सोहसामायारी कहिया भे धीरपुरिसपन्नत्ता । संजमतवहुगाणं निगंगथाणं महरिसीणं ॥ ८१० ॥

‘धुंयं सामायारिं जुंजंता चरणकरणमाउत्ता । साहू खवंति कम्मं अणेगभवसंचियमणंतं ॥ ८११ ॥

एसा अणुगहत्था फुडवियडविसुद्धवंजणाइत्ता । एक्कारसहिं सएहिं धुंणुणवन्नेहिं सम्मत्ता ॥ ८१२ ॥

सुगमाः ॥

१ भवमङ्गी आ पा. १ । २ भवे छेव आ. पा. २ । ३ ने हि सिं पा १-२ । ४ एसा सामां आ. १ ५ एसा ओहसामायारी जुं ल. १, एसोघसामायारी जुं पा. २ । ६ णा इणमो । ल. १ । ७ सद्धिहिं अहिएहिं संगहिआ ल १. २. ।

वेताताः पत्रं वा दुष्प्रयुक्तं सर्पो वा कृद्वाः प्रमादिनाः पुरुषस्य दुःखं करोति यस्करोति यस्करोति भावश्चस्यमनुच्युतम् 'उपमार्यकाले'
 मनदनकाले, किं करोत्यत आह—'दुर्लभनोषिकत्व अनतसंसारिकत्व वेति, एतं महादुःखं करोति भावश्चस्य अनुच्युतं सञ्जादि
 द्वास्तानि पुनरेकमप एव भवन्ति, अतः ज्ञात्वा संयतेन सर्वमालोचयितव्यम् ।

तो उद्धरति गारवरहिता मूल पुणञ्मवलयाण । मिच्छादसणसह मायासह निपाण च ॥ ८०६ ॥
 उद्धरियसवसहो आलोइयनिदिओ गुरुसगासे । होइ अतिरेगलहुओ ओहरियभरोष भारवहो ॥ ८०७ ॥
 उद्धरियसवसहो भत्तपरिआए धणियमाउत्तो । मरणाराहणजुत्तो चदगविञ्ज समाणेइ ॥ ८०८ ॥
 आराहणाइ जुत्तो सम्म काऊण सुविधिओ काल । उक्केसं तिस्सि भवे गतूण लभेज्ज निषाण ॥ ८०९ ॥

तत्र एवामालोच्य गारवरहिता मनयः 'उद्धरन्ति' तस्याटयन्ति मूलं पुनर्मवलगतानां येन मिध्यादर्शनेनश्चस्य मायाश्चस्य
 निदानद्वयस्य चोद्धरन्तीति । सुपमा, नवरं-अतिरेक-अत्यर्थं लघुर्मवति, 'ओहरितमारो' उचारितमारः 'मारवहः' गर्वमादिः
 स यथा लघुर्मवति एवामालोचयिते सति कर्मलघुत्व मयतीति । यथेषविधः स उच्युतसर्वद्वयः 'मत्तपरिआए' मत्तप्रत्या
 क्त्यान् 'बन्दिक्कम्' अत्यर्थम् 'आयुक्क' प्रयत्नपरो मरणापानयुक्तः, स एवंविधमन्त्रकृषेव 'समानयति' करोतीत्यर्थः । अत्र
 च कथानक राधायेवमद्रीकृत्य भावश्चपकादवसेयमिति । किञ्च-माराधनया युक्तः सुम्पद् कृत्वा सुविहितः कालं पुमन्

॥ इति श्रीमद्द्रोणाचार्यविरचिता श्रीओघनिर्युक्तिटीकामूलसूत्रालङ्कृता समाप्ता ॥

टीकायां अक्षरगणनया प्रन्पात्र ६८२५ तथा सूत्रेण गायामप्रमाणेन

प्रन्पात्रं २४६० उभयोर्मन्वात्र ८२८५ शुभं भवतु ।

